13005

Baiļdarbi un atmiņas

A. BIRKERTS

A Birnert

A
13005
Контрольный экземпляр
Dubl.

ANTONS BIRKERTS

Baiļdarbi un atmiņas

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA
RĪGĀ — 1958

L-2
R-1
B-1
Ģ-1

Vija Lāča Latv. PSR
Vaists bibliotēka
69- 29.582
84.

SASTĀDĪJIS A. VILSONS

A. BIRKERTA ILGIE GADI, DAUDZIE DARBI

Trejāda interese saista mūsdienu lasītāju pie Latvijas PSR Nopelniem bagātā kulturas darbinieka A. Birkerta dzīves un darbības.

Viņš — dzīva Latvijas un latviešu kulturas pēdējo septiņdesmit gadu vēsture, Jaunās strāvas un 1905. gada revolucijas aculiecinieks un līdzdalībnieks, kas personīgi pazinis P. Stučku, F. Roziņu, J. Jansonu-Braunu u. d. c. revolucionārās kustības darbiniekus, ilgāku laiku dzīvojis kopējā istabā ar D. Bundžu, vēlāk kļuvis par vienu no tuvākajiem cilvēkiem Rainim utt. Daļa šīs bagātās pieredzes atspoguļota arī rakstu serijā «No atmiņu grāmatas», kuras sākums nodrukāts šajā izlasē.

Tālāk — A. Birkerts ir dzejnieks un rakstnieks, kura autobiografiskais romans par 1905. gada priekšvakaru, t. i., «Pedagogi», trīsdesmit gadu laikā no Kaudzīšu «Mērnieku laikiem» līdz

A. Upīša «Jauniem avotiem» ir latviešu literaturā varbūt pats labākais. Katrā ziņā tas valdzina vēl šodien tāpat kā viņa nepabeigtais, jaunstrāvnieku cīņām veltītais autobiografiskais romans «Nolādētais». Bet, vēsturiski pieejot, vislielākā nozīme ir A. Birkerta dzejoļiem, kas pirmajos latviešu nelegalās preses izdevumos piederēja pie redzamākajiem. It īpaši te jāievēro pazīstamā revolucionārā masu dziesma «Tautas dziesma» («Tā biedrošanās stipra pils...»).

Un vēl A. Birkertam nozīmīga vieta latviešu kulturas dzīvē kā progresīvās literaturzinātnes un kritikas vecās paaudzes pārstāvim, kura sagādātie materiali, it īpaši viņa sarakstītā Raiņa biografija, ir un būs vajadzīgi daudziem mūsu literarā mantojuma apguvē.

1

Kur miers man tiek?
«Pa nerimi!»
J. Rainis

«Pār ziedošo zemi atspīdēja spožs varavīksnes loks. Krists Plēsums... aizdzina vagu līdz tai vietai, kur atradās liels, apsūnojis lauka akmens, un apturēja zirgus. Nezin kādēļ — viņš uzkāpa uz akmens, salika rokas uz muguras un skatījās stāvu gaisā... Kad viņš kādu laiciņu tā bija skatījies varavīksnes daiļumā un mierā, viņam dvēselē pamodās skumjas un nemiers.»

Tās ir rindas no romana «Nolādētais» sākuma, un Krists Plēsums ir A. Birkerts pats — toreiz gadus deviņpadsmit vecs zemnieka dēls (dz. 1876. g.), kas par piedalīšanos neatļautā progresīvo skolnieku t. s. vakarnieku pulciņā ap 1892. gadu bija izslēgts no Jelgavas pilsētas skolas un pēc tam pāris gadu staigāja pakaļ arklam, kopdams sava tēva tīrumus un reizē no visas sirds nīzdams šīs bezcerīgās, garu nomācošās pūles, kas toreizējos apstākļos nespēja nedz apmierināt trauksmainā jaunekļa kulturas prasības, nedz nodrošināt cilvēka cieņīgus materialos apstākļus.

Ne velti A. Birkerts kādā dzejolī rakstīja:

«Mans tuksnesis, mans tuksnesis!
Es esmu tevi apnicis.»[1]

[1] *A. Birkerts*, Kopoti raksti, IV sēj., 1924., 104.

Stichiski radušās nemiera domas vēl pastiprināja arī kalpa gados uzturētais kontakts ar skolas laika domu biedriem, no kuriem apzinīgākie, tā laika progresivās sabiedriskās kustības — Jaunās strāvas — ieteķmēti, pamazām pārvērtās no t. s. vakarniekiem par jaunstrāvniekiem.

Vakarnieki sākumā bija aizrāvušies galvenokārt ar latviešu nacionalās kulturas jautājumiem K. Valdemāra u. c. jaunlatviešu ideju garā. Lai gan, ievērojot jaunās vēsturiskās īpatnības, asajam naidam pret pārvācinātājiem bija pievienojies nemiers pret tautu apspiešanas politikas realizētājiem — pārkrievinātājiem, līdz 1893. gadam vakarnieki tieši par politiku neko daudz nedomāja. Bet pamazām Ed. Veidenbauma dzejas, Jelgavā nolasītā J. Jansona-Brauna referata «Domas par jaunlaiku literaturu» u. tml. faktoru ietekmē visas dzīves attīstības rezultatā veidojās pavisam jauns skats uz dzīvi. Naidam pret baltvācu muižniekiem arvien vairāk nāca klāt cīņas tendences pret carismu un latviešu pašu buržuaziju.

Pieauga arī pulciņu dalībnieku organizētība. Četrās Jelgavas vidējās mācību iestādēs[1], kur skolojās vairāk latviešu, pastāvēja katrā savs pulciņš, bet laika gaitā to sadarbība kļuva arvien ciešāka un vairāk saskaņota. Liela nozīme te Jaunās strāvas vadošajam centram «Dienas Lapai»[2], kā arī Tērbatas u. c. studentiem, kas tieši aģitēja, lai pārvarētu pulciņu savrocību un provincialo nošķirtību.

Revolucionarā narodņika V. Varzara brošura «Viltīgā mechanika» , ko J. Pliekšāns u. c. latviešu studenti Pēterburgā lasīja jau 80. gados, 90. gados cirkulēja arī Jelgavā (latviešu tulkojumā ar virsrakstu «Gudrā mechanika»). Izplatījās arī kāds cits tulkojums — «Daltona vēstule Pobedonoscevam», vērsts pret toreizējo reakcijas «pīlaru», sinodes virsprokuroru, kura atpakaļrāpulīgās politikas princips skanēja: «Tautai nevajag gaismas; jo tā tumšāka, jo labāk.» Šādā un tai līdzīgā literaturā progresivā sabiedrība kāri meklēja atbildi uz jautājumiem par sasāpējušām sava laika dzīves pretrunām.

Arī A. Birkerts centās sabiedriski idejiskā ziņā neatpalikt.

---

[1] Zēnu ģimnazija (vakarnieku pulciņš tur darbojās jau kopš 1867. gada 2. februara), meiteņu ģimnazija, realskola un pilsētas skola (t. s. Aleksandra skola).

[2] Piemēram, 1894. gadā dažādo Jelgavas pulciņu dalībnieki kopīgi tulkoja «Dienas Lapai» F. Dostojevska «Miroņu namu» (t. i., «Piezīmes mirušo namā»).

*

Līdzīgi Zvārguļu Edvardam, Pērsietim, A. Deglavam u. d. c. nemiera pilniem zemnieku dēliem A. Birkertam pietika drosmes pamest ierasto pajumti un 1894. gadā doties neziņas pilnos meklējumos pēc tālākas izglītības, labākas dzīves un darba. Ceļš veda vispirms atpakaļ uz Jelgavu, kur gan sameklējama tikai sīka skrīverīša vieta, toties mutuļo spraiga sabiedriskā dzīve un ir daudz draugu no bijušo skolasbiedru vidus — vesels jaunstrāvnieku pulciņš.

A. Birkerta autobiografijā par to lasām: «Jaunā strāva meta augstus viļņus... mums bija pieejami visi labākie realisti — Saltikovs-Ščedrins, Čechovs, Hauptmanis... Ibsens, Mopasans. No liriķiem bij modē: Heine, Petefi, Hervegs, Veidenbaums, Ņekrasovs... Pa starpām cirkulēja arī nelegalas brošuras rokrakstā vai hektografētā izdevumā. No kritiķiem un publicistiem bija pieejami: Pisarevs, Dobroļubovs, Brandess, vācu Mērings, Berne. Katru dienu notika satikšanās, sarunas, debates. Kur gadījās trīs četri, tur tūliņ gāja vaļā strīdi. Par ko? Par politiku, ekonomiku, reliģiju, mākslu, mīlestību, laulību, tautībniekiem, Jauno strāvu, sieviešu un strādnieku stāvokli, socialismu — ar vārdu sakot, visa plejade moderno jautājumu.»[1]

Vislielākā nozīme, protams, bija K. Marksa, Fr. Engelsa, A. Bēbeļa, G. Plechanova rakstiem, ar kuriem iepazīšanās notika gan legālā, gan nelegālā veidā un kuru «mācības krita uz auglīgu zemi un laida tur stipras saknes»[2].

No 1893. līdz 1896. gadam jelgavnieku rokās nonākuši bez jau minētajiem vēl šādi nelegali izdevumi: K. Marksa «Das Elend der Philosophie», Fr. Engelsa «Herrn Eugen Dührings Umvälzung der Wissenschaft», «Der Ursprung der Familie, des Priwateigentums und des Staates», «Die Lage der arbeitenden Klasse in England», «Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie», A. Dodeļa «Moses oder Darwin?», F. Mēringa «Die Lessing — Legende», A. Bēbeļa «Die Frau und der Sozialismus», J. Šterna «Die Philosophie Spinoza's», K. Kautska «Erfurter Programm», «Thomas More und seine Utopie», «Karl Marx Oekonomische Lehre» un vēl virkne citu autoru — L. Berne, Kenāns, Bellamijs, Stepņaks-Kravčinskis («Der russische Bauer») utt. Jāmin arī žurnali «Neue Zeit» un «Soziale Praxis».

---

[1] *A. Birkerts*, Kopoti raksti, I sēj., 1923., 15. un 16.
[2] Turpat, I sēj., 1923., 16.

No informativajiem izdevumiem iecienīti bija V. Lībknechta «Volks Fremdwörterbuch» un kāds «Volkslexikon» ar rakstiem par socialismu.

Daļu šīs literaturas atveda studenti, daļu jaunstrāvnieks Briedis kaut kādā veidā dabūja no Besthorna vācu grāmatu tirgotavas Jelgavā. Marksistiskie izdevumi Latvijā iekļuva ne tikai ar J. Pliekšāna un P. Dauges slepenajiem ievedumiem, bet pa daudz dažādiem ceļiem.

Pulciņa bibliotekas un sanāksmju vajadzībām jaunekļi kopīgi īrēja divas istabiņas, kuras pārspīlēti sauca lepnā vārdā par komunu. Mācību brīvlaikos un citā laikā, braucot cauri Jelgavai, te pārnakšņoja jaunstrāvnieciskie studenti, bet pastāvīgi šais telpās dzīvoja Dāvids Bundža un kopā ar viņu dažreiz arī A. Birkerts. Pārējā laikā viņš, tāpat kā vairāki citi pulciņa dalībnieki, apmetās galvenokārt Čikstes (t. s. Čikstes mātes) pansijā, kas arī bija viens no jaunstrāvnieku centriem Jelgavā.

Jelgavā daudzkārt ieradās Jaunās strāvas redzami pārstāvji arī no citurienes — J. Jansons-Brauns, F. Roziņš-Āzis u. c. A. Birkertam par tiem saglabājušies vēl tikai pa daļai apstrādāti atmiņu fragmenti. Lūk, daži piemēri no šiem vērtīgajiem materialiem, kas pagaidām palikuši nepublicēti.

Īpaši labi jelgavnieki pazina dzīves prieka pārpilno L. Paulu, kas no 1895. gada gan studēja Tērbatā, bet brīvdienās uzturējās Jelgavā, kur pats bija gājis ģimnazijā un progresivo skolnieku pulciņā izvirzījies vadošā vietā. A. Birkerts stāsta: «Centrālā figura Jelgavas jaunstrāvniekos bija Ludis Pauls. Viņš bija pirmais, kas atveda uz Jelgavu Veidenbauma dzejas un prata tās nepārspējami interesanti recitēt, ar ko līdz asarām aizkustināja klausītājus. Pauls bija turīgu, pat bagātu vecāku dēls. Viņa tēvam piederēja Jelgavā nams, un bez tam viņš bija ieguvis par īpašumu Aspazijas bijušās vecāku mājas Daukšas Zaļenieku pagastā.

Pauls radikali atšķīrās no citu turīgu latviešu dēliem. Bagātīgo kabatas naudu, ko tēvs viņam neskopojoties deva, Pauls neizlietoja uzdzīvei, kā to parasti turīgo vecāku dēli darīja, bet visu izlietoja grāmatu iegādei. Viņš bija pilnīgs atturībnieks, apkaroja dzeršanu jaunatnē un pat svinīgos gadījumos alus vai vīna vietā demonstrativi dzēra ūdeni. Savas grāmatas viņš neturēja mājā. Tiklīdz bija ar tām iepazinies, viņš tūlīt tās laida apgrozībā un atpakaļ neprasīja. Dažas no Paula grāmatām man uzglabājušās pat līdz šai dienai, piemēram, kāds Heines Kopotu rakstu sējums,

Fr. Engelsa «Die Lage der Arbeitenden Klasse in England» (1892.), «Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates» (1894.).

Pauls atbalstīja materialiem līdzekļiem arī «komunu», tās bibliotēku un trūcīgos biedrus.

Pauls uzturēja sakarus ar «Dienas Lapas» redakciju un bija tās cītīgs līdzstrādnieks. Viņa tulkojumā tur parādījās divi Kīlanda romani — «Sniegs» un «Nāves zāles» un daži marksistiski apcerējumi, piemēram, «Saimnieciskais faktors vēsturē»[1].

Pauls bija arī tas, kas deva ierosinājumu vakarnieku pulciņu darbībā ietvert socialas un politiskas problemas. Vēlāk, emigrācijā, Šveicē dzīvodams, viņš lokalizēja vācu socialdemokrata Brakes brošuru «Nost ar jaunajiem», kurā atspēkoja pret jaunstrāvniekiem vērstos uzbrukumus un gādāja saviem līdzekļiem par šīs socialistiskās brošuras iespiešanu.»

1894. gada beigās «komunā» ieradās Jānis Kovaļevskis — Tērbatas universitates filoloģijas students un viens no Jaunās strāvas redzamākajiem pārstāvjiem, par kuru A. Birkerts atceras: «Kovaļevskis bija ļoti aktivs, sirsnīgs un apdāvināts students. Viņš bija ne vien zinātnes cilvēks, bet arī talantīgs publicists un mākslinieks, jo spēlēja labi vijoli un klavieres, nodarbojās arī ar gleznie cību... rakstījis arī interesantus stāstiņus un skices.»

J. Kovaļevskis bija sarakstījis «Pūra» ceturto sējumu — «Pirmās pamācības tautas saimniecībā» un, lai vienīgais eksemplars nebūtu jāatdod cenzoram, meklēja pārrakstītāju. Šo darbu (rakstāmmašīnas vēl nebija izplatītas) uzņēmās A. Birkerts. Ar tādu viņa līdzdalību minētā brošura 1895. gadā nāca klajā.

1895. gada rudenī Čikstes pansijā ieradās J. Jansons-Brauns un sakarā ar Fr. Engelsa nāvi kādiem piecpadsmit Jelgavas jaunstrāvniekiem teica svinīgu runu par tā dzīvi un darbību, vietvietām vācu valodā no galvas minēdams plašus Fr. Engelsa darbu citatus.

Tai pašā gadā jaunstrāvnieks J. Krumbergs bija pabeidzis Tērbatas universitati un sāka Jelgavas tuvumā esošajā Zaļenieku pagastā ārsta praksi. Visi jaunstrāvnieki un strādnieki, kas pie viņa griezušies, saņēmuši medicinisko palīdzību bez jebkādas maksas. A. Birkerts vēstī, ka šis cildenais cilvēks, kas pēc jaunstrāvnieku aresta 1897. gadā cietumā gāja bojā traģiskā nāvē, atšķirībā no P. Stučkas, J. Pliekšāna, J. Jansona-Brauna ārēji

[1] «Dienas Lapa», 1896., 13. un 14., 18.—20.

bijis pavisam neievērojams: «Neliela auguma. Pasmalku figuru, likās miesās pat pavājš, bet ļoti raksturīgu seju: plānu, garenu, lielu, asu, taisnu degunu, melniem, īsiem, stāvus uzsukātiem matiem. Viņš bija nosvērts, korekts vārdos un kustībās un radīja laba specialista iespaidu.»

Turpat Zaļeniekos «Dunču» mājās saimniekoja «garākais no visiem jaunstrāvniekiem» — J. Brigaders, ko pēc māju vārda sauca arī par Dunci un kas ar saviem melnajiem matiem un ērgļa degunu izskatā atgādināja dienvidnieku. Viesojoties pie Brigadera, A. Birkerts pārrunās daudz mācījās no Pēterburgas universitates studenta jaunstrāvnieka J. Vāgnera, kurš jau 90. gadu vidū bija izstudējis K. Marksa «Kapitala» pirmo sējumu, kas A. Birkertam kļuva pieejams tikai vēlāk, 1899. gadā, krievu tulkojumā.

1895. gadā ar lielu sajūsmu tika uzņemts jauniznākušais Beļtova (Pļechanova) darbs «Kā attīstījies monistiskais uzskats par vēsturi». Kāds jaunstrāvnieks aizrautībā nonācis pat tik tālu, ka, dodams šo grāmatu A. Birkertam, teicis: «Izlasi to, un vairāk nekas tev nav vajadzīgs.»

1895. gadā jelgavnieku «komunā» ieradās arī P. Stučka, kura impozantajam augumam «ņikolajevskij» kažokā tik tikko izdevās iekļūt caur mazajām durtiņām. Stāvoklis jau bija tāds, ka konspiracijas dēļ nācās baiļoties, vai ziņa par viesi nav nonākusi žandarmerijā, un P. Stučka drīz devās prom. Viņa vadītajā «Dienas Lapā» drīz parādījās A. Birkerta pirmās publikacijas — korespondences par dzimtā pagasta dzīvi.[1]

*

1896. gadā A. Birkerts dabū vietu pie dažādiem rakstudarbiem Rīgā un pēc D. Bundžas ieteikuma sākumā apmetas pie P. Stučkas, bet vēlāk dzīvo kopā ar D. Bundžu, J. Pelūdi un Zvanpūti, bieži apmeklēdams «Dienas Lapas» redakciju, iepazīdamies tuvāk ar tās darbu un darbiniekiem.

Apmēram tai pašā laikā jo noteikti bija iedegusies strādnieku revolucionarā kustība. Tās dalībniekos, tāpat kā jaunstrāvniekos, bija spēcīgs iekšējs saviļņojums, jūsma, kas meklēja izteiksmi arī dziesmās un dzejā. No latviešu oriģinaldzejoļiem te labi noderēja vairāki, ko bija sarakstījis Ed. Veidenbaums, bet ar tiem vien,

[1] *A.*, No Jaun-Svirlaukas («Dienas Lapa», 1896., 89.), *Gājējs*, No Jaun-Svirlaukas («Dienas Lapa», 1896., 122.).

protams, nepietika. Ar lielu atzinību tika uzņemtas starptautiskās revolucionarās masu dziesmas — krievu «Steņka Razins», «Steņkas Razina klints», «Dubinuška», franču «Marseljeza», vācu «Kas paši staigā driskās» u. c. Izplatījās kāda krievu dzejas antoloģija ar P. J. Ņikitina (Jakuboviča-Meļšina), N. Ņekrasova, S. Nadsona, L. Trefoļeva un V. Bonča-Brujeviča dzejoļiem, bet no Rietumu autoriem vairāk uzmanības ieguva G. Hervegs, Š. Petefi, H. Heine, L. Jakobijs J. H. Makajs, A. Negri u. c.

Kopš 1896. gada pie latviešu revolucionarās dzejas un revolucionaro masu dziesmu izveides centīgi un ar sekmēm kā viens no pirmajiem sāk strādāt arī A. Birkerts. Norakstos izplatās viņa veiktais N. Ņekrasova atdzejojums «Vienu vienīgu vietu man rādi» (fragments no «Pārdomām pie parādes lieveņa»), bet sevišķi lielu popularitati iegūst daudzkārt pārdrukātais un vēl tagad skolas grāmatās ievietotais kādas vācu strādnieku dziesmas[1] lokalizējums — plaši pazīstamas baznīcas dziesmas parodija «Tautas dziesma» («Tā biedrošanās stipra pils . . .»[2]).

«Dienas Lapas» izdotajā «Saimnieču un zelteņu kalendarā 1897. gadam» iespiesti daži A. Birkerta veikti atdzejojumi un Zvārguļa sastādītajā antoloģijā «Dzejas pūrs» (1897.) — oriģinaldzejoļi. Jaunās strāvas darbības laikā un tās vidū progresivās literaturas frontei auga jauns darbinieks, kas parakstījās visvairāk ar vārdu A n t o n s.

Maizesdarbs Rīgā A. Birkertam pēc dažiem mēnešiem izbeidzas, un viņš atgriežas Jelgavā, kur atrod nodarbošanos apgabaltiesas kancelejā. Šeit kā tiesu resora darbinieks viņš 1897. gadā uzzina par gaidāmo kratīšanu L. Paula dzīvoklī un pie Anastasijas Čikstes, kā arī pie T. Zeiferta un Ā. Alunāna. Tā kā L. Paulam bija cieši sakari ar «komunu», ir skaidrs, kādas briesmas draud. L. Pauls dodas kājām pa Šauļu šoseju uz robežu. A. Birkerta jaunākais brālis — vēlākais Latvijas PSR Nopelniem bagātais kulturas darbinieks Pēteris Birkerts (1881. — 1956.) steidzas uz Olaini brīdināt T. Zeifertu un palīdz tam noslēpt kompromitējošos materialus Olaines baznīcas ērģelēs[3], bet Antons vairākus mēnešus bēguļo. Viņa dzīvē sākas jauns cēliens.

---

[1] Jakoba Audorfa «Volksgesang».

[2] Nesajaukt ar otru, līdzīgu parodiju «Tas socialisms ir stipra pils», kuras autors ir L. Pauls.

[3] T. Zeiferta fondā (ZA Fundamentalās bibliotekas J. Misiņa v. n. Latviešu literaturas nodaļā), kur rūpīgi saglabāts simtiem kulturas darbinieku vēstuļu u. c. materialu, 1897. gada lietas trūkst.

No 1898. gada rudens līdz 1904. gada pavasarim A. Birkerts darbojas par mājskolotāju Igaunijā, Centralajā Krievijā, Ukrainā, Tālajos Austrumos.

Joprojām tiek uzturēti sakari ar vecajiem revolucionaro cīņu biedriem D. Bundžu, F. Roziņu-Āzi u. c., kuri vada ārzemēs iznākušos pirmos latviešu nelegalās revolucionarās preses izdevumus un aicina tajos piedalīties arī A. Birkertu. Pats pirmais šāds izdevums ir Amerikā izdotais «Auseklis», kura pirmajā gadagājumā atrodam arī A. Birkerta veikto H. Heines revolucionarā dzejoļa «Audēji» atdzejojumu[1], parakstītu ar pseidonimu J ā n i s P ī l ā d z e. Līdzīgi atdzejojumi un oriģinaldzejoļi atrodami arī «Latviešu Strādniekā», «Socialdemokratā», «Dzejoļu krājumā Davida Bundžas piemiņai». Paraksta vietā atrodam vārdus S i g n a l s, Ā b o l s un L a u z u m s, pie kam to priekšburti mainās.

Ar šiem revolucionarajiem dzejoļiem un atdzejojumiem A. Birkerts latviešu literaturvēsturē ieņem nozīmīgu vietu. Taču viņa laika un enerģijas lielāko daļu gadsimtu mijā paņem ne tas darbs, kam pieder jaunā dzejnieka sirds, bet tas, ko prasa viņa algas maksātāji — muižnieki. Tādā sakarā A. Birkerts pats šīs gaitas raksturojis tā — «Mans ceļojums pa muižnieku lizdām.»

*

Pirmā darba vieta ir toreizējās Vidzemes Igaunijas daļā — netālu no Vīlandes, pie kāda baltvācu mežkunga, nikna germanofila, kas savā augstprātībā netur par vajadzīgu painteresēties par nicinātās latviešu tautas pārstāvju politiskajiem centieniem un tā pieņēmis darbā jaunstrāvnieku F. Vesmani, kas, uz ārzemēm bēgdams, savā vietā ieteic vēl bez mājskolotāja diploma esošo A. Birkertu.

Uz dzīrēm muižā sabrauc kādi pārdesmit apkārtējie baroni, un jaunajam mājskolotājam ir lieliska iespēja ieskatīties šo parazitu un varmāku privatajā dzīvē. A. Birkerts atceras: «Viņi bija eleganti, uzpūtīgi, lielīgi un visi ķeizariskās Vācijas patrioti, kurus saista pie šejienes tikai ekspluatējamās tautas kā neizsmeļams bagātību avots. Igauņu tauta, ko muižā un apkārtnē nācās redzēt, bija ne mazāk apspiesta kā latviešu. Igauņu nabadzīgās

[1] «Auseklis», 1898., 7.

mājas un drēbju tumšā krāsa atstāja ļoti smagu iespaidu.» Šo iespaidu rezultatā radušies vairāki dzejoļi («Lūk, lūk, tur debess malā», «Tās nav vairs spirgtās lietus lāses», «Tik vienu saules staru», «Nāc noklausies rudeņa šalkoņā»).

1899. gada rudenī A. Birkerts, ieteicis savā vietā J. Asaru, Pēterburgā iegūst vācu un krievu valodas mājskolotāja tiesības un tūliņ dabū darbu Pleskavas guberņā, kur iepazīstas ar krievu muižnieku dzīvi.

Viņa atmiņās lasām: «... viesības, balles, izpriecas braucieni, medības, dzīve bez darba, bez rūpēm, mūžīgās baudās un priekos. Šī dzīve bija kā ilustracija Gogoļa, Puškina, Ļermontova notēlotajai dīkdienības, kļūmīguma, apnikuma, tukšības, izmisuma dzīvei un tipiem, Turgeņeva liekajiem cilvēkiem un Gončarova oblomovščinai. Pretī šai bagātībai, pārpilnībai, dīkdienībai, slinkumam turpat aiz lepnās pils logiem, aiz greznā parka norisinājās zemnieku dzīve mūžīgā darbā, rūpēs, nospiestībā, nabadzībā.»

Šais apstākļos radies dzejolis «Pelēki lauki, pelēka debess». Tai pašā laikā sarakstīts arī D. Bundžas piemiņai (miris 1901.) veltītais biografiskais stāsts «Kā viņi mirst».

1901. gada sākumā A. Birkertu redzam atkal jaunā vietā — pie kāda poļu muižnieka Kijevā, kur pirmoreiz nākas ieskatīties aristokratu dzīvē pilsētā. Arī te kungu dienas un naktis rit kā mūžīgos svētkos — vizītes, balles, izrādes utt. Taču A. Birkertu šis tukšais spožums neapžilbina. Viņš satiekas ar vecajiem jaunstrāvniekiem Alfredu un Anastasiju Čiksti u. c., kas tagad mācījās Kijevā, iedraudzējas arī ar krievu un armeņu studentiem, no kuriem dabū V. I. Ļeņina vadīto «Iskru» un citu revolucionaro literaturu.

1902. gada sākumā Kijevas ielās notiek demonstrējošo studentu un kazaku sadursme, ko pieredz arī A. Birkerts. Viņš stāsta: «Kazaki jāšus drāzās studentu rindās un zvēla ar nagaikām pa mugurām un galvām. Arī studenti neturēja rokas klēpī un ar nūjām dragāja galvas policistiem. Tā bija citāda aina nekā aristokratu salonos: tā bija cīņa pret saloniem un viņu privileģijām, cīņa par akademisko un politisko brīvību.»

Šai laikā radušies A. Birkerta dzejoļi «Krievija», «Šurp, biedri!», kā arī vairāki atdzejojumi un skices.

1902. gada pavasarī A. Birkerts stājas darbā Poltavas guberņā, iepazīstas ar Ukrainas laukiem.

Tieši tai laikā guberņā notiek plaši zemnieku nemieri, kas tiek nežēlīgi apspiesti un ierosina A. Birkertu sarakstīt dzejoļus —

«Griezies, kurp gribi», «Kad izsalkušais ļaužu bars», «Vēlējumies», «Baznīcā», «Cik labs ir mūsu cars».

Kad 1903. gada sākumā Poltavas guberņā darbs izbeidzas, A. Birkerts lūko Kijevā sagatavoties ģimnazijas abiturijai, bet līdzekļi drīz izbeidzas un nākas doties uz Maskavu meklēt jaunu vietu, kas tiek piedāvāta Tālajos Austrumos — pie kara gubernatora Vladivostokā.

1903. gada otru pusi A. Birkerts pavada minētā gubernatora mājā, savai bagātajai pieredzei pievienodams jaunas zināšanas par armijas un augstākās birokratijas, tai skaitā diplomatu aprindām. Jūrnieku bibliotekā dabūjami bagāti krievu un ārzemju periodikas krājumi, ko A. Birkerts aizgūtnēm lasa. Dzimtenes ilgās radusies nepabeigta poema «Izraidītais», kur lasāmas, piemēram, tādas rindas kā — «Neviens, neviens to nesajūt, Ko nozīmē — gluži vienam būt!»[1] u. tml.

Nervu sabrukuma dēļ A. Birkerts 1904. gada sākumā paliek bez darba, tad sāk strādāt brīvprātīgās flotes kantorī, bet, kad sākas krievu-japaņu karš, no pilsētas nākas izvākties. Februara mēnesī A. Birkerts dodas atpakaļ uz dzimteni, par ko plašāk vēstī viņa apraksts «No Vladivostokas līdz Jelgavai» (1904.).

Tā noslēdzās A. Birkerta dzīves nākošais cēliens, par ko viņš pats spriež: «Ieguvums bija tas, ka biju izbraukājis plašo Krievzemi krustām un šķērsām, iepazinies ar viņas dabu, tautām un šķirām. Ļoti nozīmīga bija iepazīšanās ar muižniecību un birokratiju, par ko tik daudz biju lasījis krievu klasiķu darbos, bet kas tomēr bija apjausta tikai kā miglā. Tagad redzēju to visu kā uz delnas, sākot ar Gribojedova, Puškina, beidzot ar Gončarova un Saltikova-Ščedrina tipiem. Revolucionaram tur nebija ko meklēt. Viņš varēja tikai no tās novērsties un cīnīties pret to.»

*

Par pirmajiem iespaidiem, 1904. gada maijā atgriežoties dzimtenē, A. Birkerts stāsta: «Pārbraucot pāri milzīgajai toreizējai cietumu, trimdu un katorgu zemei Sibirijai, es cerēju dzimtenē ieelpot brīvāku gaisu, bet atrados atkal cietuma mūru priekšā. Pēc īsas un sirsnīgas atkalredzēšanās ar savu brāli Pēteri, kas bija nolicis tautskolotāja eksamenus un turpināja pašizglītību, darbodamies reizē skolnieku pulciņos un strādnieku kustībā,

[1] *A. Birkerts*, Kopoti raksti, IV sēj., 1924., 143.

es otru dienu viņu vairs nesatiku: žandarmerija bija brāli apcietinājusi.»

Tā kā žandarmerijas rokās nonāk arī Pēterim rakstītās Antona vēstules, palikt Jelgavā kļūst bīstami. Nākas dzīvot bez pierakstīšanās un arī gandrīz bez līdzekļiem, visu vasaru nemitīgi mainot dzīves vietas. Labums tomēr tas, ka šajos klejojumos rodas iespēja satikties viņu dzīves vietās ar daudziem ievērojamiem latviešu kulturas darbiniekiem — J. Raini, Aspaziju, J. Jansonu-Braunu, R. Blaumani, V. Plūdoni, Zvārguli, J. Akurateru, A. Saulieti, A. Austriņu u. c.

Melnsimtnieks A. Niedra bija sācis publicēt savas Vēstules mūsu vecākajai paaudzei, rakstīdams vārdu «valdība» ar lielo burtu un sludinādams, ka revolucionārās idejas, aizgūtas no citurienes, mūsu zemē nederīgas.[1] Lielā sašutumā A. Birkerts izstrādā pretrakstu, kur parāda, ka A. Niedras kapitalisma apoloģetika arī atceļojusi no citurienes. Protams, ka «Austrums» šo iesūtījumu nedrukā.

Tāpat nepublicēts paliek «Māju kalendaram» iesniegtais stāsts «Mīkūnas», kur parastās vieglās lasāmvielas vietā parādītas skarbas socialo netaisnību un posta ainas, kādas atklājas kalpu deramdienās.

Rudenī A. Birkerts aizbrauc uz Valku, kur nostrādā privatģimnazijā par skolotāju līdz nākošajai vasarai. Tur gūtie iespaidi vēlāk atspoguļoti romanā «Pedagogi».

3

1905. gada vasarā, savus amata pienākumus Valkā paveicis, A. Birkerts, revolucijas varenās plūsmas aizrauts, turpmāk skolā vietu vairs nemeklē, bet metas avīžniecībā un daiļliteraturā.

Vasaru viņš pavada tēva mājās kopā ar savu atkal brīvībā izkļuvušo brāli Pēteri, kas tai laikā ir diezgan redzams Latvijas socialdemokratijas darbinieks un iesaista partijas uzdevumu veikšanā arī bezpartejisko Antonu. Kad rudenī abi brāļi pārceļas uz Rīgu, viņu dzīvoklī kādu laiku glabājas ieroči un nelegālās «Cīņas» archivs, vajadzības gadījumā patvērumu atrod vairāki partijas darbinieki un notiek arī Federatīvās komitejas sapulces.

Pēc 17. oktobra manifesta pastiprināti notika lielas tautas

[1] «Austrums», 1904., 6., 7.

sapulces, par kurām «Dienas Lapā» referē A. Birkerts. Piemēram: «Visā Krievijā ģeneralstreiks... birokratijas vecā, izdeldējusī ēka šķobās un lūst, un grūst, un viņas varenie, lielmutīgie «pamatu stutētāji» viens pēc otra «atlūdzas», «atstājas», tiek atlaisti — vai, kā tauta saka, — tiek padzīti no savām vietām... pret idejām taču nevar cīnīties pat ar lielgabaliem.»[1] Vai arī: «Viņi (strādnieki. A. V.) tagad bruņojušies ilggadējiem rūgtiem piedzīvojumiem, ar saimniecisko un vēsturisko faktu dzelzs loģiku. Un viņu vadonis un varonis tagad ir — organizacija. Vienīgi šis varonis — organizacija — ir izkarojis visu, kas līdz šim panākts. Un, lai turpmāk varētu cīnīties vēl varonīgāk, ar vēl lielākiem panākumiem, tad jāorganizējas vēl plašāk, vēl ciešāk»[2] utt.

Par šiem rakstiem autors saņem redaktora J. Jansona-Brauna atzinību līdz ar uzaicinājumu iestāties redakcijā pastāvīgā darbā par vietējo ziņu nodaļas un feļetona vadītāju.

Strādādams «Dienas Lapā», A. Birkerts tās vajadzībām pārtulko Fr. Engelsa darbu «Socialisma attīstīšanās no utopijas par zinātni.»

Tai pašā sakarā viņš pārtulko pret dekadenci vērsto H. Roland-Holstes apceri «Misticisms modernajā literaturā». Ar šo tulkojumu iezīmējas sākums vēlāk tik nozīmīgajai A. Birkerta darbībai kritikas laukā.

Pavisam 1905. gadā klajā nāk vairāk nekā divdesmit dažādu A. Birkerta publikaciju — dzejoļi u. c. Vairāki no viņa rakstiem nodrukāti Jelgavas avīzē «Spēks» un pieder pie tiem, kuru dēļ avīze tiek aizliegta un redaktors ieslodzīts uz diviem gadiem cietumā.

A. Birkerta aktivā darbība vērš uz sevi žandarmerijas uzmanību; tūliņ pēc soda ekspediciju ierašanās viņu 1905. gada beigās apcietina un ievieto Rīgas Centralcietumā, sākumā atsevišķā, vēlāk kopīgā kamerā.

Katru nakti daļu revolucionaru izved un turpat blakus cietuma korpusiem smilšu kalnos nošauj, taču A. Birkerts piederēja pie tiem, kuru cīņas spars nebija salauzts. Ar kopīgajā kamerā iesūtītās literaturas palīdzību viņš ieslodzījumā studē marksismu, kāda revolucionarā izdevuma vajadzībām saraksta un izsūta «uz vaļu» dzejoli «Caram»[3].

---

[1] «Dienas Lapa», 1905., 233.
[2] Turpat, 1905., 234.
[3] «Pirmais Maijs», 1906.

Pierādījumu trūkuma dēļ 1906. gada maijā A. Birkertu atbrīvo. Partijas presē šai laikā iespiests viņa (Signala) dzejolis «Birokratiem»[1].

*

Izkļuvis no cietuma, A. Birkerts attīsta rosīgu literaru darbību, vispirms «Mūsu Laiku» redakcijā; viņš ir arī šīs avīzes specialkorespondents 1. valsts domē, bet galvenokārt raksta kritikas, dzejoļus un nelielus prozas darbus (skices).

Drīz periodikā parādās A. Birkerta romans «P e d a g o g i»[2], kā arī nāk klajā viņa pirmā grāmata — dzejoļu krājums «Zem dzimtenes pelēkās debess» (1907.), kam seko vairākas citas.

1907. gada maijā «Mūsu Laikus» aizliedz. Dažus mēnešus avīze vēl turpina iznākt ar dažādiem citiem nosaukumiem («Jaunā Dienas Lapa», «Mūsu Dzīve», «Rīgas Apskats»), bet tad uz laiku apstājas.

Lai nepaliktu pavisam bez līdzekļiem, A. Birkerts atsāk skolotāja gaitas. Vieta atrodas saulainajā Ukrainā — Rovnas meiteņu ģimnazijā, kur nākas mācīt vācu valodu un literaturu (1907. gada rudens semestrī). Materialie apstākļi te stipri izdevīgi, taču, kad atkal sāk iznākt «Rīgas Apskats», viņš 1908. gada sākumā nekavējoties atgriežas pie tā.

Līdztekus citiem darbiem A. Birkerts ar lielu aktivitati strādā ārpusskolas izglītības laukā. Nebīdamies doties nogurdinošos braucienos, viņš ierodas pat visattālākajos Latvijas stūros un no 1908. līdz 1912. gadam vien nolasa ap simt publisku lekciju — par latviešu un cittautu literaturu, vēsturi, filozofiju, ekonomiku utt.[3]

Zināmu ieguldījumu marksisma ideju propagandā A. Birkerts dod ar apceri «Vēsturiskais materialisms un dekadentiskais individualisms»[4], recenziju par J. Jansona-Brauna grāmatu «Vēsturiskais materialisms»[5] un par F. Roziņa tulkoto tāda paša nosaukuma H. Gortera grāmatu[6], apcerēm «Markss un dzejnieki»[7], «No tautiskā romantisma līdz vēsturiskajam materialismam»[8] u. c.

[1] «Cīņa», 1906., 36.
[2] «Mūsu Laiki», 1907., 1. — 42.
[3] *Antons,* Simts lekcijas («Latviešu izglītības biedrības gadagrāmata» IV).
[4] «Izglītība», 1910., 2.
[5] Turpat, 1910., 4.
[6] Turpat, 1910., 10.
[7] «Domas», 1912., 149. lpp.
[8] «Vārds», 1. sēj., 1912.

Joprojām A. Birkerts strādā arī daiļliteraturā, piemēram, aizsāk vienu no saviem labākajiem prozas darbiem — Jaunās strāvas laika atcerei veltīto autobiografisko romanu «N o l ā d ē t a i s»[1], bet tas paliek nepabeigts, un vispār viņa darbība prozas un dzejas laukā pamazām apsīkst.

Par viņa galveno darbu arvien noteiktāk izvēršas kritika un literaturzinātne. «Jaunības Tekās», «Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmatā», «Izglītībā», «Domās», «Vārdā», «Jaunā Dienas Lapā» cita pēc citas parādās daudzas ar vārdu Antons (vai vienkārši ar A.) parakstītas apceres, kas izvirza to autoru progresīvās kritikas un literaturzinātnes darbinieku vidū redzamā vietā.

No 1906. līdz 1914. gadam A. Birkerts publicējis daudz recenziju par jauniznākušajām daiļliteraturas un sabiedrisko zinātņu grāmatām, teatra izrādēm u. tml., piemēram, par M. Gorkija «Barbaru» iestudējumu Rīgas Krievu teatrī[2], par Ed. Veidenbauma dzejas trešo izdevumu[3], par A. Upīša romanu «Zīda tīklā»[4] utt. Tomēr labākus panākumus viņš guvis ne kritikas sīkajās formās, bet plašākos, literaturvēsturiska rakstura pētnieciskos rakstos, kur lietā liekama to autora lieliskā erudicija un nopietnais darbs materiālu vākšanā: «Jānis Asars»[5], «Krišjānis Valdemārs tautas izglītības darbā»[6], «Kaspars Biezbārdis un latviešu izglītības kustība»[7], «Juris Alunāns un viņa kulturalie centieni»[8], «Strādnieks latviešu literaturā»[9] u. c.

*

Vislielākā nozīme ir A. Birkerta ilggadējai darbībai Raiņa pētniecībā, kura turpinās nu jau pusgadsimtu un kuras rezultatā publicētas piecas grāmatas, kādi astoņdesmit raksti, vēl nebūt neizlietojot visu materiālu, kas sagādāts.

1908. gadā, kad šis raženais cēliens sākās, Rainis jau bija sarakstījis vairākus no saviem labākajiem darbiem, ieguvis ar tiem milzīgu popularitati un autoritati tautā, bet progresivā kritika

[1] «Izglītība», 1910., 1.
[2] «Mūsu Laiki», 1906., 198., 200., 201.
[3] Turpat, 1906., 183., 185., 188.
[4] «Domas», 1912., 317. lpp.
[5] «Izglītība», 1909., 2., 3.
[6] «Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmata», I sēj.
[7] Turpat, III sēj.
[8] Turpat, IV sēj.
[9] «Vārds», II sēj., 1913.

Latv. PSR Valsts bibliotēka
64 - 24.972

viņa daiļrades interpretēšanā un arī aizstāvēšanā pret reakcijas uzbrukumiem bija darījusi maz. J. Asars kaut ko diezgan nenoteiktu bija uzrakstījis par «Pusidealistu», J. Jansons-Brauns sagatavojis nelielu publicējumu par «Tālām noskaņām», un tas arī gandrīz vai viss. «Uguni un nakti» kritika tais gados vienkārši noklusēja. Atskaitot īsas ziņas konversacijas vārdnīcā, gandrīz jebkādu darbu trūka arī par dzejnieka biografiju. Tādos apstākļos pie šā auglīgā, bet vēl neuzplēstā lauka stājās A. Birkerts.

Vispirms viņš pievēršas galvenokārt «Uguns un nakts» analizei. Pētījums publicēts vispirms žurnalā «Mēnešraksts» (1908., 5.).

Rainis tai pašā gadā no emigracijas atsūta pateicības vēstuli, kurā lasām: «Cienījamais draugs! Jūs nebrīnīsaties, ka es jūs tā uzrunāju; kas ar tik sirsnīgu draudzību varējis par mani runāt mūsu pirmajā literaturas vēsturē, tas jau ir mans draugs bijis, un šis jaunais vārds tikai apstiprina vecās jūtas, kuras uzradās jau viņās skaistajās dienās, kad jūrmalā bijām kopā un garīgi sapratāmies[1]... Sevišķi gribēju pateikties, ka jūs uzsverat manu dzimtenes mīlestību: pats kaunos... to teikt... kad cits to izsaka, tad tik jūtu, cik dziļi tā sēd.»

Demokratisko preses izdevumu vadītāji, īpaši E. Pīpiņš-Vizulis, tagad aicina A. Birkertu rakstīt par visiem Raiņa darbiem, un tādā sakarā parādās nozīmīgas recenzijas par «Tālām noskaņām»[2], «Zelta zirgu»[3], «Ave, sol»[4], «Vēja nestām lapām»[5], «Tiem, kas neaizmirst»[6], «Induli un Āriju»[7], par E. Birznieka-Upīša («Dzirciemnieku») izdotajiem pirmajiem «J. Raiņa kopotajiem rakstiem»[8].

Turpinās arī A. Birkerta sarakstīšanās ar Raini, kura dod vairākus vērtīgus biografiskus materialus. Tā 1911. gadā A. Birkertam nobriest nodoms uzrakstīt Raiņa monografiju, kura realizēšanai viņš tā paša gada augustā apceļo Raiņa bērnības un jaunības dzīves vietas Latgalē, iegūstot daudz memorialo un it īpaši ilustrativo materialu, kas lielā mērā noder par pamatu visām turpmākajām dzejnieka biografijām.

---

[1] Domāta 1904. gada vasara, kad A. Birkerts vairākas dienas uzturas Raiņa vasarnīcā.
[2] «Izglītība», 1909., 6.
[3] Turpat, 1910., 2.
[4] Turpat, 1910., 6.
[5] Turpat, 1911., 70. lpp.
[6] Turpat, 1911., 152. lpp.
[7] «Domas», 1912., 202., 546. lpp.
[8] Turpat, 1913.

Drīz periodikā parādās A. Birkerta pētījumu pirmie rezultati — «J. Rainis. Biografiska skice»[1]. Tā kā darbs rakstīts steigā, lai laikus sagatavotu turpinājumu katram žurnala numuram, nācies uzņemt tekstā daudz nepārkausētu faktu. Tādā sakarā kāds kritiķis «Jaunā Dienas Lapā» pārmet pārspriedumu trūkumu un biografisko datu bagātībā saskata personības kulta izpausmi, pret ko Rainis pats vēstulē A. Birkertam (pasta zīmogs 30. IX 12.) raksta: «Nesekojat tam, bet paliekat pie gluži pareizā līdzšinējā ceļa — dot faktisku materialu. Gan vēlāk spriedīsat jūs un kas vien gribēs, kad būs materials, par ko spriest.»[2]

Monografijas uzrakstīšanas darbs pabeigts 1912. gada novembrī, un Rainis par to vēstulē izsakās: «Tas ir tik pilns mīlestības un tik skaists kā ziedošs puķu dārzs. Man jāpieliek visi spēki, lai varētu izpildīt jel daļu no tā lielā uzdevuma, kuru Jūs savā draudzībā man pieskaitāt jau kā darītu. Bet to gan es varu teikt — pretī visām parastām domām — ka uzslava nekad nav darījusi uz mani kādu iemidzinošu iespaidu... Mīla ir tāds pats radošs spēks kā darbu radošs talants. Un šo radošo pozitivo darbību es jo tālāk jo vairāk stādu pirmā vietā, pretī negativai kritikai, polemikai utt.»

*

Rosīgo darba cēlienu 1914. gada vasarā pārtrauc pirmais imperialistiskais pasaules karš. A. Birkerts pārceļas uz Maskavu un atsāk vācu valodas skolotāja praksi, reizē izmantodams iespēju iepazīties ar pilsētas lielajām kulturas bagātībām. Kad 1916. gadā sāk iznākt K. Freinberga vadītais žurnals «Taurētājs», tajā iespiesta virkne A. Birkerta rakstu — «Rainis kā mākslinieks»[3], «Valdemāra portreja viņa aforismos»[4] u. c.

1916. gada beigās A. Birkertu mobilizē un pēc paša pieprasījuma ieskaita latviešu strēlnieku pulkos Rīgas frontē. Četrdesmit gadus vecais rakstnieks tiek norīkots par vezumnieku Rīgā, tā ka ir iespējas strādāt arī žurnalistikā — gan turpat uz vietas E. Pī-

[1] «Domas», 1912., 1. — 12. — Vienkāršotā veidā jaunatnes žurnalā «Jaunības Tekas» (1912., 7.—12.) iespiests pētījuma cits variants — «Rainis un viņa dzeja. Biografiska un estetiska studija.»

[2] It kā kompensējot A. Birkerta darba vienpusību, tai pašā gadā iznāk arī *A. Upiša* sarakstītā monografija «J. Rainis un viņa dzeja», balstīta galvenokārt ne uz jauniem biografiskajiem datiem, bet uz daiļdarbu analizēm.

[3] «Taurētājs», 1916., 2.—9.

[4] Turpat, 1916., 8.

piņa-Vizuļa vadītajā dienas avīzē «Jaunais Vārds», gan sūtot dažus rakstus uz Maskavu «Taurētājam». Tādā sakarā klajā nāk publikacijas «Raiņa dzeja»[1], «Vācu ieņemtā Kurzemē»[2] u. c.

Kad 1917. gada rudenī Rīga krīt imperialistiskās Vācijas iebrucēju rokās, A. Birkerts kā rakstvedis līdz ar dažādām strēlnieku daļām pārstaigā vai visu Vidzemes vidieni. Divus mēnešus nākas uzturēties Smiltenē, kur iespējams atlicināt brīvu laiku un dabūt grāmatas; te A. Birkerts intensivi nododas Latvijas vēstures studijām.

4

1917. gada decembrī A. Birkertu demobilizē, un viņš pārceļas uz Valku, kas tai laikā ir nozīmīgs Latvijas politiskās un kulturas dzīves centrs. A. Birkerts te paliek pusotra gada, strādādams vispirms par Vidzemes Pagaidu Zemes Padomes bibliotekaru un archivaru, tad par skolotāju ģimnazijā. Noris arī dzīvs sabiedriskais darbs, piemēram, līdzdalība presē[3], izglītības kooperativa «Kulturas Balss» organizēšanā, bet 1918. gada februarī uz visu smagi uzguļas iebrukušo vācu imperialistu dzelzs zābaks.

1918. gada beigās sarkanie strēlnieki Valku atbrīvo, uz laiku tur ierodas P. Stučka, J. Daniševskis, J. Lencmanis u. c. vadošie padomju darbinieki, sākas jauna dzīve. A. Birkerts strādā gan par vidusskolas skolotāju, gan par žurnalistu, gan citos kulturas pasākumos, starp citu — lasa pašizglītības pulciņā «Darbs» lekcijas par Latvijas vēsturi. Periodikā parādās viņa apcere «Latviešu revolucionārā kustība un viņas ievērojamākie darbinieki»[4] un dažas citas publikacijas. A. Birkerts dzīvo līdzi padomju dzīves jauncelsmei un aktivi iesaistās tajā, taču no tās revolucionarās kvēles, kas bija viņam raksturīga 1905. gadā, tagad kaut kā pietrūkst.

*

Buržuaziskajā Latvijā A. Birkerts vairākus gadus (1920. — 1926.) studē universitatē baltu filoloģiju, bet slimības dēļ kursu nepabeidz. Par viņa galveno nodarbi kļūst patstāvīgi pētījumi par

---

[1] «Taurētājs», 1917., 1.

[2] «Jaunais Vārds», 1917., 10.—18.

[3] *A. B.* «Ed. Veidenbaums. 25 gadu nāves dienas atcerei» («Taurētājs», 1917., 3.), *A. B.* «J. Jansons» («Taurētājs», 1917., 3.) u. c.

[4] «Taurētājs», 1919., 1/2.

latviešu literaturu un vēsturi. Demokratisko literaturzinātnieku vidū līdzās R. Eglem, K. Eglem u. c. A. Birkerts ieņem vienu no redzamākajām vietām. Sadarbībā ar savu brāli Pēteri A. Birkerts uzraksta dažus pētījumus arī par latviešu folkloru — «Muiža un muižnieki latvju tautas anekdotēs»[1], «Muižnieku un zemnieku savstarpējās attiecības mūsu tautas anekdotēs»[2] u. c.

Lielu darbu A. Birkerts ieguldījis kolektivi sastādītajā, plašajā pētījumā «Latvju rakstniecība portrejās», par ko A. Upīša spriedums skan: «A. Birkerta laikmetus raksturojošie apcerējumi ir korekti, erudicionali bagāti un pilnīgi objektivi.»[3]

Vēl jo lielāku ievērību pelna A. Birkerta daudzās monografijas — par K. Skalbi (1923.), G. Merķeli (1923.), K. Valdemāru (1925.), R. Blaumani (1927.), vēl otra monografija par Blaumani (1930.) u. c. To galvenā vērtība — uz plaša, paša savāktu archivu un it īpaši memorialu materialu pamata izveidotās rakstnieku biografijas. Ar lielu čaklību un lietpratību pētnieks nodibinājis sakarus gan ar sen mirušā K. Valdemāra kādreizējo sekretaru Zandbergu, gan ar R. Blaumaņa tuviniekiem un draugiem u. d. c., tā iegūstot bagātus datus, kas sekmējuši progresivās literaturzinātnes attīstību. Šā raksta autors, strādādams pie jaunas monografijas par Blaumani, visvairāk biografisko materialu guvis tieši no A. Birkerta darba.

Pats nozīmīgākais A. Birkerta veikums tomēr ir neatlaidīgi turpinātais darbs pie monografijas «J. Raiņa dzīve». Pamatā tai ir 1912. gada «Domās» publicētais teksts, kas, papildināts ar daudziem jauniem materialiem, iznāk J. Raiņa «Dzīves un darbu» 1. sējumā (pirmais izd. 1925. g.; otrais, vēl papildināts izd. 1938. g.).

Idejiskā apgaismojuma un analižu dziļuma ziņā vēlākajos iespiedumos, tāpat kā 1912. g. redakcijā, sastopamas zināmas buržuaziskā objektivisma tendences u. c. trūkumi. Tie prasa lasītājiem daudz uzmanības un patstāvīgas kritikas spējas, it īpaši, iepazīstoties ar buržuaziskās Latvijas sabiedriskās dzīves raksturojumiem. Taču ne šīs nepilnības nosaka plašās biografijas (pāri par 200 lpp. petita salikumā ar vairākiem desmitiem ilustraciju) būtību, bet gan bagātais, stingri pārbaudītais biografisko faktu materials, lietišķais, rūpīgais tā apstrādājums un

[1] *P. Birkerts* (sakopotājs), Latvju tautas anekdotes, II sēj., 1930.
[2] Turpat.
[3] «Domas», 1926., 7.

visumā dominējošās demokratiskās tendences skaidrojumos, kā arī viscaur jūtamā dziļā cieņa un mīlestība pret lielo dzejnieku. Ne velti Raiņa dzīves pēdējos gados A. Birkerts bija viens no viņa tuvākajiem cilvēkiem. Lai cik tālu uz priekšu idejiskos skaidrojumos aizgājusi un vēl aizies padomju literaturzinātne, A. Birkerta sarakstītā Raiņa monografija vienmēr būs viens no pamatdarbiem, uz kuriem tā balstīsies datu ziņā, piemēram, izmantojot daudzus Raiņa paša teiktos, A. Birkerta pierakstītos norādījumus.

Pēc dzejnieka nāves A. Birkerts kopā ar Aspaziju un savu brāli Pēteri strādā pie Raiņa kopoto rakstu pabeigšanas un tā manuskriptu kārtošanas. «Dzīves un darbu» 11. sējums (1931.) iznāk ar vairākiem plašiem ievada paskaidrojumiem, kurus visus uzrakstījis A. Birkerts. Viņš sakārtojis un bibliografiski komentējis arī lielāko daļu Raiņa atstāto dzejoļu, kas tiek izdoti vairākos sējumos — «Sirds devējs» (1935.), «Dvēseles dziesmas» (1935.), «Lielās līnijas» (1936.), «Aizas ziedi» (1937.).

*

Kad 1940. gadā atkal no jauna nodibinās Padomju Latvija, A. Birkerts, tāpat kā vairums latviešu demokratiskās inteliģences pārstāvju, aktivi iesaistās dzīves jauncelsmes darbā. Kā speciālists Raiņa literarā mantojuma jautājumos, viņš veic nozīmīgu darbu Raiņa fonda praktiskajā noorganizēšanā un līdz tam plašākai sabiedrībai nepazīstamo Raiņa manuskriptu publicēšanā.

Vislielāko ievērību pelna Raiņa revolucionaro dzejoļu krājuma «Mūza cīņās» pirmizdevums, kas parādās 1940. gada rudenī un kam A. Birkerts ir redaktors un bibliografisko komentaru un ievada autors. Šai grāmatā ietvertā liesmainā cīņas degsme un nenomācamā ticība socialisma ideju patiesīgumam un uzvarai carisma un vēlāk buržuazijas diktaturas jūgā ilgus gadus bija spiesta lielā mērā tikai klusi plēnēt archivā. Ar krājuma «Mūza cīņās» iznākšanu dažnedažādu buržuazisko melu interpretaciju sagrozītais Rainis atkal tika redzams visplašākajām tautas masām visā savā varenajā revolucionarajā diženumā. 1940. gadā pirmoreiz iespiestie Raiņa vārdi «Strādnieka cerība — Socialisma jaunā derība» (1928.) u. d. c. — bija ceļa zvaigzne daudziem tiem, kas vēl šaubījās, uz kuru ostu savu nākotnes kuģi vadīt.

«Mūza cīņās» ievadā A. Birkerts viens no pirmajiem pierāda, ka Rainis arī Lielā Oktobra dienās bija revolucijas pusē. Pie-

mēram, izraksts no dzejnieka dienasgrāmatas īsi pēc Februara revolucijas: «Mans manifests ... Lielā revolucija (t. i., 1905. g. — A. V.) bija uz ilgām dibināta, otrā revolucija (t. i., Februara. — A. V.) nepiepildīja vēl tās ilgas. Gaidām uz III revoluciju... Tiem, kas aizmirst: neaizmirstat lielo revoluciju. Es gaidu III revoluciju.» Reizē šis citats rāda arī, ka jau 1905. gadā Raiņa ilgas bijušas pēc socialistiskās revolucijas.

A. Birkerts ir arī pirmais un līdz šim vienīgais, kas sakopojis grāmatā un sistematiski raksturojis Raiņa aforismus: 1940. gadā tie iznāca krājumā «Kalnā kāpējs» ar A. Birkertu kā redaktoru un ievada autoru.

Lielā Tēvijas kara laikā A. Birkerts pašaizliedzīgi rūpējas, lai hitleriešu okupacijas apstākļos pasargātu Raiņa manuskriptus no izvazāšanas.

Pēckara periodā A. Birkerts, jau prāvu gadu nastu nesdams, ar lielu aktivitati darbojas, lai savu bagāto pieredzi nodotu padomju literaturzinātnei. Līdz pat piecdesmito gadu sākumam viņš strādā par zinātnisko līdzstrādnieku gan toreizējā Raiņa muzejā, gan Zinātņu Akademijas Valodas un literaturas institutā. Kad iznāk Raiņa Kopoto rakstu pirmais padomju izdevums, A. Birkerts ir viens no tā sastādītājiem; šai izdevumā ievietotā plašā Raiņa dzejas bibliografija lielā mērā balstās uz A. Birkerta savāktajiem materialiem.

No A. Birkerta pēdējām publikacijām nozīmīgākās šādas: «Kā Jelgavas vakarnieki iepazinās ar Ed. Veidenbauma dzeju»[1], «Andreja Upīša dzīve»[2], «Rainis — krievu literaturas tulkotājs»[3]. Daudz vērtīgu memorialu un bibliografisku materialu satur A. Birkerta darbi, kas glabājas viņa manuskriptos. It īpaši jānorāda uz viņa atmiņām par Raini un citiem lielajiem laikabiedriem, ar kuriem viņš kopā dzīvojis un strādājis.

A. Vilsons

---

[1] «Karogs», 1947., 6.
[2] «Tautas rakstnieks Andrejs Upīts», 1947
[3] «J. Raiņa daiļrade», 1954.

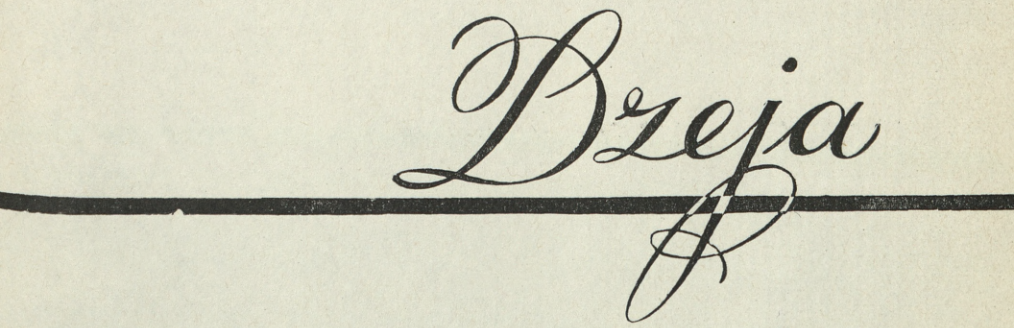
Brzeja

Aizliegtie ziedi[1]

VIENU VIENIGU VIETU MAN RĀDI...

N. Ņekrasovs

Vienu vienīgu vietu man rādi,
Ak, es neesmu redzējis to,
Kur mūs' arājam dzīvē iet tādi,
Kur no bēdām tas nezin neko?
Vaid pa ceļiem un laukiem ik dienas,
Vaid viņš ķēdēs, vaid zelts kur tiek rakts,
Vaid viņš cietumos, cietokšņu sienās,
Vaid viņš stepē zem vāģiem, kad nakts.
Vaid viņš pats savās nabaga būdās,
Nava prieka tam, saule kad smaid,
Katrā pilsētā vaid viņš un zūdas,
Tiesu priekšnamos, tiesās tas vaid.

[1] Oriģinaldzejoļi un atdzejojumi nelegalās revolucionarās preses izdevumos.

Ej uz Volgu: kā vaidas tur jaucas?
Kas uz plašajās upes tur dzied?
Ak, šīs vaidas par dziesmu mums saucas —
Tie ir laivnieki, jūgā kas iet!
Volga! Volga! Tik plaši un tāļi
Nav tev plūdi, kad pavasars nāk,
Kā tās bēdas, kur mocas mūs' brāļi, —
Kur tik tauta, tur vaidi... Ai tauta!
Cik vēl ilgi tik grūti tev ies?
Bet kas vaidi?... Tur vaļa tev ļauta!
Vai tu zaļoksne atmodīsies?
Jeb vai, padotai likteņa rokās,
Mūžu mūžam tik grūti tev ies?
Tava dziesma kā vaidi un mokas...
Vai uz mūžu tu aizsnaudusies?

1895. (Izplatīts norakstos.)

TAUTAS DZIESMA

Tā biedrošanās stipra pils,
Ar pašu spēkiem celta.
Tā droši vien mūs nepievils,
Teit šaubīšanās velta.
Gan policistu daudz
Mūs darbu kavēt trauc,
Bet karogs plivinās,
Un cīņa sekmējas
Pret kungu lielo baru.

Jo straumēm mūsu sviedri plūst
Un rada bagātības.
Viss, viss no mums vien ražots kļūst,
Viss lūst aiz pārpilnības,
Bet algas paliekas
Ik dienas zemākas,
Un vēl lai skatītos,
Ka žņaudz mūs pinekļos?
Nē, citādi tam jābūt!

Tādēļ lai spoži uzliesmo
Mums krūtīs pašapziņa!
Lai dien no dienas mazāk to,
Kam vēl ir sveša viņa!
Tad būsim stipra pils,
Ko kungi nepievils,
Tad visā krāšņumā
Drīz mirdzēs uzvara
Un pārticība valdīs.

Lūk, košais rīts jau sārtojas!
Tik prom ar gļēvulību,
Mēs gribam savas tiesības,
Mēs gribam attīstību!
Lai nabadzība zūd,
Lai mokas kapā trūd!
Tā tikai aicin'[1] mūs,
Ka cīņā stāties būs,
Šai cīniņā uz laimi.

1896. (Izplatīts norakstos.)

[1] Pirmiespiedumā bez autora ziņas «aicin'» vietā likts «saukā». *Red.*

UZ IELAS

A. Negri

Uz platās ielas trokšņa it nekāda;
Pie debess zvaigžņu bari mirdz un laistās.
Visapkārt kluss, tik kluss ... un liesmās skaistās
Deg retās lampas, kliedē drūmo krēslu
Un gaismā baigākā vēl ielu stāda.

Kāds sieviets viegliem soļiem klusi klusi,
It kā bez nolūka pa ielu staigā;
Ne cerību, ne spirgtuma tai vaigā.
Drīz viņa gaismā parādās kā ēna,
Drīz atkal krēslā virzās nogurusi.

Tik skrandas apklāj viņas miesu vājo,
Kur viss ir satriekts, sabojāts un beidzies,
Tik bads vien atlicis, kas naigi steidzies
No viņas gaisēt katras jūtas, domas
Un viens šais riebīgajās drupās mājo.

Kas izpostījis viņai sirdsapziņu? ...
Kas viņu dzen uz ielas, bada rokās,
Kur tā kā tārps teit sāpēs lien un lokās?
Ai debess, bezjūtīgā, mēmā debess,
Ņem, glāb un sargā, žēlo viņu!

Par velti! ... Tikai dziļāk krēslā vīstās
Arvienu nakts. Tik bailes apkārt blandās,
Un niknas bēdas, šausmas visur vandās;
Un sieviets kā bez mērķa vārgi klejo,
Un, liekas, viss no viņas bēg un bīstās.

1896.

AUDĒJI

H. Heine

Nav asaru tiem drūmās acīs, bēdas
Kaut spiež tos, tomēr auž tie, griež zobus un lādas:
Mēs aužam līķautu tēvijai,
Trīskārtējus lāstus tur ieaužam tai —
Mēs aužam, mēs aužam!

Lāsts dievam, kam bēdas mēs sūdzam,
Ko salā un trūcībā lūdzam,
Par velti mēs cerējām, ticējām tam,
Viņš krāpj mūs un izsmej, un neder nekam —
Mēs aužam, mēs aužam!

Lāsts caram, lāsts bagāto caram,
Kas auksti mūs' postam aizmanās garām,
Kam pēdējā artava atdota tiek, —
Kas tomēr kā suņus mūs nošaut liek —
Mēs aužam, mēs aužam!

Lai viltus tēvzemei bargi lāsti,
Kur ļaudis kaunā un verdzībā gāzti,
Kur puķes novīst ātri vien,
Pa trūdiem un purvājiem tārpi kur lien —
Mēs aužam, mēs aužam!

Un stelles klaudz, un atspole skrien,
Mēs aužam čakli nakti un dien',
Mēs aužam līķautu tēvijai,
Trīskārtējus lāstus tur ieaužam tai —
Mēs aužam, mēs aužam!

1898.

GADU SIMTEŅIEM MĒS GAIDĀM

J. H. Makajs

Gadu simteņiem mēs gaidām,
Kad būs gals reiz mūsu vaidām,
Kad būs gals reiz verdzībai.
Brāļi, lai reiz rokas sniedzam,
Pīšļos varmācību triecam,
Taisām ceļu brīvībai.

Diezgan mēs jau verdzināti,
Biedri, laiks ir pulkos stāti:
Tālu lai skan cīņas balss!
Skatiet mūsu rindas straujās,
Zemē kungus! Spožās kaujās
Viņu varai drīz būs gals.

Mēs šeit stāvam, bada dzīti,
Stāvam visi jums par spīti,
Jums, kam tīk mūs kalpināt!
Mūsu sievu karstās raudas,
Mūsu bērnu skaļās gaudas
Spieda mūs reiz pulkos stāt.

Postā, trūcībā mēs smokam,
Posta spiesti, bedri rokam
Jums, kas postā grūžat mūs.
Ticiet mūsu vaigiem bāliem,
Ticiet mūsu idealiem,
Viņi pīšļos satrieks jūs.

Jūsu smiekli, jūsu darbi
Uztrauc mūsu dusmas skarbi.
Drīz jums smiekli apklusīs.
Nelīdzēs jums spožie zelti,
Vara, draudi... Velti, velti!
Zemē kungus, zemē drīz!

1900.

VAIRĀK ZALDĀTU!

G. Hervegs

Cars vairāk sauc un vairāk sauc
Pēc vairāk tautas dēliem.
Tam zaldātu vaj'g ļoti daudz
Priekš «miera» darbiem cēliem.

Daudz lielgabalu nostādīts
Uz visiem dižvalsts galiem —
Cars Jēzum Kristum stipri tic,
Tak stiprāk lielgabaliem.

Pulks kājnieku, pulks jātnieku,
Pulks lielgabalu vīru:
Tie rāda mūsu valdnieku
Kā miera priesteri tīru.

Ai tauta, viņš kā suni var
Ar šķēpiem tevi šķaidīt,
Var tevi mērdēt cietumos,
Var tevi kārt un spaidīt.

Dievs, cars un karš — tie trīs ir viens,
Un jums būs ausis «spicēt»,
Ja neticat, tad kazarmās
Jūs kaus un mācīs ticēt.

1900.

DIEVS

Ak dievs! ja esi tu taisnis un dusmīgs dievs,
Ja esi tu stiprs, visspēcīgs dievs,
Tad pērkoņiem saviem un zibeņiem liec,
Lai sadzīves varenos zemē tie triec,
Tad saviem visstiprākiem viesuļiem ļauj,
Lai pilis un baznīcas zemē tie grauj,
Tad nabagiem ļautiņiem maizi tu sniedz
Un pasaulē taisnībai valdīt reiz liec.
Bet ai... tu neesi nabago dievs,
Bet kungu un caru, un žandarmu dievs.
Vai tev! jo nav vairs tālu tas laiks,
Kad labosies sadzīves slimīgais vaigs,
Kad apspiestā tauta pamodīsies —
Un krītīs tad kungi un cars, un tu, dievs.

1902.

STREIKA BEIGAS

A. Negri

Tie lūkojas viens otram bālā sejā...
Kas cauru mūžu postā vergojas,
Tas cīņā gurst... Viens biedrs bēdīgs saka:
«Kurp vērsies — nāve ņirgājas!»

Otrs bilst: «Man bērni aiziet bada nāvē.»
«Man sieva vārgo slimnīcā,» teic trešs,
Un šausmīga kā nāves ēna
No viņiem iznīcība dveš...

Kāds jauneklis, kam spēks vēl kaulos mājo,
Sauc: «Cīnīties! Mums uzvaru būs gūt!»
Tā skats kā uguns dzirkst. «Mums, vīri, brāļi,
Būs cilvēkiem, ne lopiem būt!»

Tie lūkojas viens otram bālā sejā...
Bads, bezmiegs, azaids sunim labs!
Tik viena doma nomaņā tiem viešas:
Kāds mērķis mūsu dzīvei? Kaps!

Un majestatiski, kaut skrandās tērpti,
Kā vīriem klājas, as'rām slāpētām,
Pie darba atgriežas šie drūmie pulki,
Līdz spēks būs cīņām turpmākām.

1902.

KRIEVIJA

Pa Krievijas kalniem un lejām
Zem ledus un sniega viss dus,
Viss itin kā sastindzis liekas,
Viss itin kā pamiris, kluss.

Bet atnāks reiz saulainas dienas,
Un kusīs reiz ledus un sniegs,
Un zaļos tad kalni un lejas,
Un modīsies dzīvības prieks...

Uz Krievijas mirdzošā troņa
Sen dienām sēž kronēts spoks,
Un vajā tas zemos ļaudis
Un gulstas uz tautu kā slogs.

Bet modīsies apspiestā tauta,
Un kritīs tad tresotais cars,
Un sadzīves varenie kritīs,
Un dzīvē būs pavasars!

1902.

ŠURP, BIEDRI!

Šurp, biedri, šurp no malu malām!
Kādēļ tik ilgi sviedrus liet?
Sen vergu laiki jau pagalam,
Laiks cīņā pret kungiem iet!

Šurp, tauta, šurp uz galma mītnēm,
Kur slēpjas resno blēžu bars,
Kur zeltā tērpts starp puķu vītnēm
Sēž visu blēžu blēdis — cars.

Nost, nost ar to un viņa biedriem,
Ar ministriem un cenzoriem,
Kas barojas no mūsu sviedriem,
Nost, nost ar visiem liekēžiem!

Nost, nost ar visiem ģeneraļiem,
Ar zaldātiem un žandarmiem!
Tie laupa maizi mūsu brāļiem
Un karo pret mums, strādniekiem.

Šurp, biedri, šurp no malu malām!
Nu mūsu īstā stunda klāt.
Nu kungu vara reiz pagalam,
Nu laiks ir mums pie stūres stāt!

1902.

GRIEZIES, KUR GRIBI

1.

Griezies, kur gribi, — zemajos ļaudis
Kalpina, spīdzina, vajā un spiež,
Neļauj tiem domāt, neļauj tiem runāt,
Neļauj tiem izteikt, ko vēlas, ko cieš.

Griezies, kur gribi, — asaras, vaidi,
Trūcība, verdzība, izmisums, bads.
Skaties, kur gribi, — dienu no dienas
Paliekas bēdīgāks, drūmāks šis skats.

Skaties, kur gribi, — cietumi, ķēdes,
Verdzībā nospiestais ļautiņu bars,
Asinis, lāsti... Bet dienu no dienas
Spožāku dzīvi ved varmāka — cars.

2.

Kad izsalkušais ļaužu bars
Sāk prasīt tiesības un maizi,
Tad uzsauc tēvišķīgais cars:
«Kur rīkstes? Rīkstēm viņu graizi!»

Un karapulks tad rīkstes ķer
Un turp pie nemierniekiem steidzas,
Un saķer tos, un per, un per,
Un grib, lai izsalkums tiem beidzas.

Mums maizes vietā rīkstes dod...
Priekš kam šī asins vara?!
Tad labāk caram rīkstes dot,
Lai labāk nav mums cara!

1903.

VĒLĒJUMIES

Kaut būtu es debess valdinieks,
Es pasauli drupās šķeltu,
Kaut būtu es debess valdinieks,
Es jaunu pasauli celtu!

Jā, jaunu pasauli radītu es,
Kur nebūtu ledus un sniega,
Un jaunu dzīvi radītu es,
Kur nebūtu verdzības miega.

Un jaunu cilvēku radītu es,
Kas justu un domātu brīvi,
Un jaunu laimi radītu es,
Un jaunu, burvīgu dzīvi.

Kur tagad verdzības ķēdes skan,
Tur skanētu brīvības dziesmas;
Kur asins nauda mirdz un skan,
Tur mirdzētu jūtu liesmas.

Kā brāļi viens otru tie spiestu pie krūts,
Kas tagad cits citu ēdas,
Un priekos un laimē tiem elpotu krūts,
Kam jācieš te posts un bēdas.

Kur tagadnē līksmo varmāku bars,
Kur tautu un šķiru plaisma,
Tur līksmotu zemo ļautiņu bars
Un spulgotu zinību gaisma.

Un mūžīgā laimē tad dzīvotu mēs
Ar bērniem un mīļotu sievu,
Zem ēnainām cipresēm sēdētu mēs
Un aizmirstu «žēlīgo» dievu.

Pie mākslas un zinātnes avotiem mēs
Tad aizmirstu ticības niekus,
Tad paši par dieviem paliktu mēs
Un baudītu dēbesu priekus...

Kaut būtu es debess valdinieks,
Es pasauli drupās šķeltu,
Kaut būtu es debess valdinieks,
Es jaunu pasauli celtu!

1903.

BAZNĪCĀ

1.

Drūmi un dobji plūst ērģeļu skaņas
Vecajā dievnamā, draudze kur lūdzas.
Ērģelēm līdzi viļņojas dziesmas,
Līdzi dziesmām — cerības skaistas.

Dziesma drīz apklust... Mācītājs iesāk:
«Nekrājiet laicīgas mantas virs zemes,
Kodes un rūsa ko saēd un maitā,
Zagļi ko nozog...» Paceltu galvu,

Paceltām rokām un svinīgā balsī
Stāsta viņš vienmuļo senlaiku stāstu,
Stāsta un pats par to iekšķīgi smejas —
Naudas un mantas tam sakrāts papilnam.

2.

«Caur ērkšķiem, dadžiem jāiet jūsu ceļam
Uz debesīm, kur īsto laimi smeļam,
Kur līksmībā mēs aizmirsīsim zemes mokas,
Kur apskaidroti stāvēsim pie dieva labās rokas.

Tik bagātie tur netiks...» teic mācītājs un paņem
labu algu,
Un skaistiem spredikiem vij debess valgu
Nabagiem, un žņaudz tos audzi jau no audzes,
Un rauš sev spožas, nebeidzamas mantas kaudzes.

1903.

CIK LABS IR MŪSU CARS

Cik labs ir mūs' varenais cars!
Uz mirdzoša troņa viņš sēž
Un spīdzina ļaudis un plēš...
Bet — ļaudīm ir padevīgs gars...

Cik labs ir mūs' tēvišķais cars!
Visapkārt tam cietumu daudz,
Kur ļaudis kaļ ķēdēs un žņaudz...
Bet — ļaudīm ir pazemīgs gars...

Cik labs ir mūs' varenais cars!
Tas maizi no mutes mums rauj
Un pašus mūs moca un kauj...
Bet kādēļ tik verdzisks mums gars?!

1903.

PIRMAIS MAIJS 1906. G.

Skatiet druvas tāļas, tuvas:
Vēl tur trako zvēru bars,
Vēl tur liesmo ēku gruvas,
Vēl tur valda vergu gars,
Vēl tur kauj un šauj, un tiesā,
Kaut ar' klāt jau pavasars,
Vēl tur kožas tautas miesā
Patvaldības zvēru bars!

Tomēr lai mēs svētkus svinam,
Kaut ar briesmu pilns vēl gaiss,
Biedri, to lai visi zinām:
Šodien mūsu pirmais maijs!

Vēl nav beigtas briesmu dienas,
Kaut ar kapu daudz — tik daudz!
Skatiet drūmās cietumsienas,
Tur mūs' brāļus važas žņaudz!
Tur tie mocās, tur tie gaida,
Cieš un smok, un drūmi klus,
Tur tie cīnās, tur tie raida
Šurp mums cīņas sveicienus.

Daudz mums cīņā biedru krita,
Daudz mums viņu kritīs vēl,
Stāsim ciešāk cits pie cita —
Vienībā lai sirdis kvēl!

Vēl nav beigti šausmu prieki:
Cars vēl asins dzīres svin,
Bargie galma valdinieki
Vēl mums asus šķēpus trin.
Daudz mēs cīņā kritām, klupām,
Bet nu plašāk uzstāsim:
Drīz uz patvaldības drupām
Maija svētkus svinēsim!

Tikai cieši, tikai droši!
Lai top svinēts pirmais maijs!
Brīvīb's cīņā nāk mums spoži
Brīvīb's ziedons burvīgais!

1906.

BIROKRATIEM

Tiesājiet, tiesājiet, cik tik vien variet,
Šaujiet un kaujiet, mociet un kariet!
Nav vēl jums diezgan tā posta un bada,
Kādā tauta vārgst gadu no gada.

Lieniet un skrieniet, zemniekus sieniet,
Brieniet pa līķiem, pa asinīm brieniet!
Maizi kas prasa — ar nāvi tos sodiet,
Brīvības vietā — cietumu dodiet!

Tveriet un ķeriet, sitiet un periet,
Brīvības censoņu asinis dzeriet,
Drīzi jūs' pēdējā stundiņa sitīs,
Visa jūs' godība putekļos kritīs!

Mazgājiet asinīs rokas un sejas,
Trakojiet briesmīgās ārprāta dejās!
Nemieru plūdi augstāk jau ceļas,
Bargāki, plašāki bangas jau veļas.

Stutējiet pamatus, balstiet un turiet —
Paši sev apakšā uguni kuriet!
Nemieru jūra krākdama brāžas,
Krākdamas bangas pret pamatiem gāžas.

Tiesājiet, tiesājiet, cik tik vien variet,
Šaujiet un kaujiet, mociet un kariet!
Bangas tik brāžas, bangas tik drāžas,
Pamatu pamati drupās jau gāžas!

1906.

CARAM

Milijoni, milijoni
Nāves briesmās stāv un skatās:
Visur asins peļķes platas,
Visur līķi kaudzēm valstās,
Visa valsts uz līķiem balstās,
Līķu kaudzes stāv ap troni.

Ar nāves zirgiem ārprāts brauc
Pa visu valsti plašo,
Tam asins pūķi līdzi trauc:
Pēc cilvēku dzīvībām ķērc tie un kauc
Un nāvi un šausmas dvašo!

Milijoni, milijoni
Bada nāvē lauza rokas,
Sauc, lai klusē bada mokas,
Sauc, lai klusē sievu gaudas,
Izsalkušo bērnu raudas...
Milijoni, milijoni
Izsalkušu stāv ap troni!

Bet ārprāts tik trakāk un trakāk skrien,
Un asins pūķi tam līdza arvien:
Tie nagus tautas miesā ķer
Un asins pātagām per un per,
Un badā mirstošo asinis dzer...

Milijoni, milijoni
Raud par saviem piederīgiem,
Nogalētiem — nevainīgiem,
Raud un nolād asins caru,
Nolād viņa asins varu,
Gaida spožu saules staru,
Gaida jaunu pavasaru...
Milijoni, milijoni
Izmisušu stāv ap troni!

Ar puķēm un meijām drīz brīvība nāks
Pār asinīm slacītiem laukiem
Un badu un vaimanas klusināt sāks
No laimes un pilnības traukiem...
Un cietuma durvis vaļā tā vērs,
Un brīvības varoņiem puķes bērs,
Un ziedoņa vēsmas tiem apkārt žvīgos,
Un brīvības dziesmas — cik burvīgi līgos!...

Bet pirms celsies milijoni
Satriekt nolādēto troni!

1906.

Pelēki lauki, pelēka debess

PELĒKI LAUKI, PELĒKA DEBESS

Pelēki lauki, pelēka debess,
Pelēka gaisma apkārtni sedz.
Tīrumā tālu kā pelēkā miglā
Darbīgo zemnieku pūlamies redz.

Domīgi dzen tas vagu pēc vagas,
Kailajos rugājus velēnām klāj,
Mūžīgi dzen tas vagu pēc vagas,
Kamēr to pašu velēnām klāj...

Apar tas domas, apar tas jūtas.
Pelēki lauki, pelēks tā mūžs.
Rūpes un raizes dēļ kumosa maizes,
Nebaltas dienas — lūk, zemnieka mūžs.

1903.

LŪK, LŪK, TUR DEBESS MALĀ

Lūk, lūk, tur debess malā
Kāds sārts un baisīgs skats:
Kā sarkanā uguns jūrā
Tur nogrimst saules rats.

Kaut cilvēces bēdas un trūkums
Tam nogrimtu reiz līdz,
Un, jaunai saulei lecot,
Mums austu īstais rīts!

1903.

KAD RUDENS LIETUS LĀSĒM LIELĀM

Kad rudens lietus lāsēm lielām
Līst,
Tad vienam patīk man pa tukšām ielām
Klīst.

Mans gars kā apskaidrots tad spilgtos tēlos
Redz
Visu, visu, ko es redzēt vēlos,
Ko citkārt tumsa sedz.

Es redzu, ka salonos gaišos, spožos un augstos
Līksmi tērzē un dej.
Es redzu, ka pagrabos mitros, tumšos un aukstos
Sviedrus un asaras lej.

Es redzu, kā sapņos skaistos, brīvos, cēlos
Zēns meiteni skauj
Un skūpstos kvēlos
Jaunībai vaļu ļauj.

Un jumta istabiņā redzu es zeltotu liru,
Ko skandina dziesminieks,
Pie grāmatām apkrauta galda zinātņu vīru,
Kam rakties un pētīt prieks.

Un redzu es Prokrusta gultu, kur slogos
Daudz brīvāko garu mīt
Un sapņo par vaļu... Restainos logos
Tur neskaidra uguns spīd...

Drīz lietus pāriet... Atspīd zvaigznes un mēness
Un birdina sudraba plēnes
Pār visu, kas tumsā rakts...
Brīnišķu dziesmu dzied nakts!

1906.

VIENS VIENĪGS SĒŽU KUPLO LIEPU ĒNĀ

Viens vienīgs sēžu kuplo liepu ēnā
Un skatos rietumos, kur saule zemē riet.
Man vaigus glāsta ziedu vēsma lēnā,
Un ievu krūmā lakstīgala dzied...

Ir atkal ziedons klāt... Bet dzīve?
Pa vecam, viss pa vecam tālāk iet.
Kas savus brāļus spiež un dzīvo brīvē,
Tam visu mūžu zelta laime zied.

1907.

CĪNIES, DARBA RŪĶI!

Cīnies, darba rūķi!
Tevi atpestīs:
Cīnies... Beidzot tevi
Prom no darba dzīs!

Cīnies, bet par laimi,
Lūdzams, nesapņo:
Tu jau radi viņu...
Citi — bauda to...

1907.

ES ZINU MAZU, KLUSU ZEMI

Es zinu mazu, klusu zemi,
Kur viss man mīļš un viss man svēts.
Bet briesmīgs slogs guļ pār šo zemi —
Tur viss, it viss ir nolādēts.

Tur arājs vagu dzen pēc vagas
Un zelta graudus zemē ber;
Tur izaug zelta vārpas smagas,
Bet augļu zelts tam nepieder.

Viņš nabags nāk no nebūtības
Un nabags nebūtībā iet.
Ne savas dzīves tam, ne gribas,
Tas laimīgs tad, kad kapā iet.

Tas savus bērnus mīlē, svētī
Un mirstot atstāj rūpes tiem.
Tie mūžu dzīvo nolādēti,
Tiem liktens tāds kā sentēviem.

Man nesas prāts uz mazo zemi,
Kur viss man mīļš un viss man svēts,
Kaut briesmīgs slogs guļ pār šo zemi,
Kaut viss, it viss tur nolādēts.

1908.

DZĪVES KONCERTS

Tur bija ziedons —
Mīlas ziedons.
Tur bija rudens —
Mīlas rudens.
Tur bija vētras —
Jaunības vētras.
Tur bija dramas —
Jaunības dramas.
Tur bija sapņi —
Zeltmirdzoši sapņi.
Tur bija dienas —
Sāpju dienas.
Tur bija naktis —
Ilgu naktis.
Tur bija sirdis —
Meiteņu sirdis.
Tur bija daiļums —
Jaunavu daiļums.
Tur bija mirdzums —
Dzīvības mirdzums.
Tad nāca nāve —
Mūžīgā nāve...

1909.

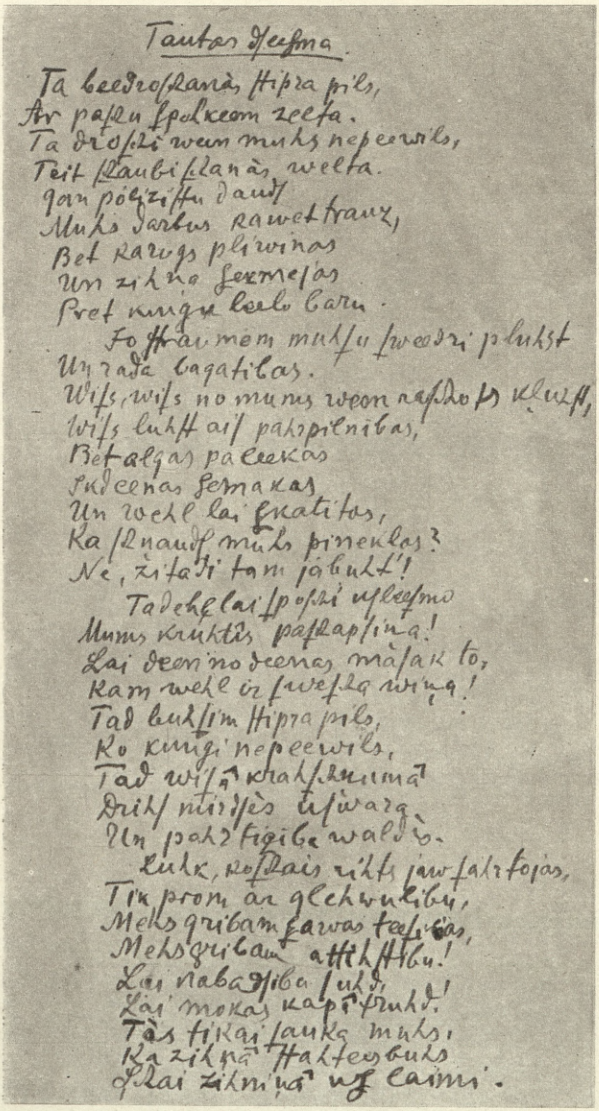

Tautas dseesma.

Ta beedroschanàs stipra pils,
Ar paschu spolkeem zelta.
Ta droschi wem muhs nepeewils,
Teit skaubischanàs welta.
Gan pòlizistu daudſ
Muhs darbus kawet trauz,
Bet karugs pliwinas
Un zihņa sezmejas
Pret kungu leelo baru.
Fo straumem muhsu sweedri pluhst
Un rada bagatibas.
Wiss, wiss no mums wem raschots kluhst,
Wiss luhst ais pahrpilnibas,
Bet algas paleekas
Skdeenas semakas
Un wehl lai skatitas,
Ka schnaudſ muhs pineklas?
Ne, žitati tam jabuht!
Tadehl lai sposchi usleesmo
Mums kruhtàs paschapsiņa!
Lai deen no deenas màsak to,
Kam wehl ir swescha wiņa!
Tad buhsim stipra pils,
Ko kungi nepeewils,
Tad wisâ krahschumâ
Drihs mirdsès uswara
Un pahr tigiba waldès.
Luhk, koschais rihts jaw fahrtojas,
Tik prom ar glehwulibu,
Mehs gribam gawas teesibas,
Mehs gribam attihstibu!
Lai nabadsiba suhd,
Lai mokas kapâ truhd!
Tàs tikai sauka muhs,
Ka zihņâ stahteesbuhs
Schai zihniņâ uz laimi.

A. Birkerta rokraksts

Šalc dzīve savu lielo dziesmu

ŠALC DZIVE SAVU LIELO DZIESMU

Šalc dzīve savu lielo dziesmu,
Kas tā kā jūra, kā pērkons dimd,
Šalc dzīve savu brīvo dziesmu,
Jo jaunam laikam nu būs dzimt.

No lielā miega mostas tauta
Un lielo dziesmu līdzi dzied,
Un lielu cīņu uzsāk tauta,
Kur verdzībai būs bojā iet!

Šalc dzīve savu lielo dziesmu,
Kas tā kā jūra, kā pērkons dimd,
Un tauta līdzi dzied šo dziesmu,
Jo jaunam laikam nu būs dzimt!

1906.

KRĀC JŪRMALAS PRIEDES UN JŪRA KRĀC

Krāc jūrmalas priedes un jūra krāc
Vienu lielu, vienu varenu dziesmu,
Un vētrainās domās man viļņo prāts,
Sirds liesmo ar vētrainu liesmu.

Es stāvu uz kāpām un nezinu pats,
Kam jūra man dvēseli saista...
Pa zilgano tālieni klejo man skats —
Cik jūra ir vētraini skaista!

Ne skuķes, ne puķes man patīk šobrīd,
Bet spēks un plašums, un nemiers...
Vai zini, kas jūrai ir skaists ikbrīd?...
Tās mūžīgais plašums un nemiers!

1906.

ES ESMU VILNIS DZĪVES JŪRĀ

Es esmu vilnis dzīves jūrā,
Kas baltās smiltis skalo un glauž,
Kas varenās klintis skalda un lauž,
Mans liktens — mūžīgas cīņas...

Mans liktens — klīst pār bezdibeņiem
Un mūžam, mūžam nenoslīkt,
Pēc vaļas, pēc brīvības mūžīgi tvīkt,
Un mana dziesma — vētras dziesma!...

1906.

DRĪZ, DRĪZ ES NOGURIS BŪSU

Drīz, drīz es noguris būšu
Un nobeigšu bēdīgo mūžu,
Tā, kā to visi reiz beidz.
Pēc manis vēl miljoniem beigsies,
Bet dzīve uz priekšu vien steigsies,
Uz priekšu, kā tagad tā steidz.
Tā mūžīgi jauna un skaista.
Un mūžam pie sevis tā saista —
Tā saista un moca, un grauž...
Pār cilvēces asaru plūdiem,
Pār cilvēces paaudžu trūdiem
Tā spīdošu nākotni auž...

1908.

PA NAKTI BRĪNUMS NOTIKĀS

Pa nakti brīnums notikās,
Pa nakti zeme pārvērtās:

Tā iemīlēj'sēs ziedonī
Un dus nu ziedu reibonī.

Kas vecai zemei noticies?
Tā bojā ies — tā bojā ies!

Kā neprātā tā baudu alkst
Un sapņu alkst, un laimes alkst.

Tā bojā ies aiz mīlestības.
Tā grims no ziedu pārpilnības.

Viss zaļais ārs, viss plašais ārs,
Viss zied kā paradizes dārzs.

Kas apturēs šo ziedu vilni?
Pat visi ļaudis ziedoņpilni!

Tiem darba kvēpos paliek dairs.
Tie nerims vairs. Tie nerims vairs.

Tiem ziedons sirdī iededzies —
Tie jaunu dzīvi meklēt ies.

Un nerimsies — un nerimsies,
Līdz atradīs vai — bojā ies...

1909.

VIENS

Visi — visi viņi aiziet nebūtībā...
Visi,
Ar kuriem kopā es
Audzis, cīnījies, cietis...
Cits guldīts zemes trūdainā klēpī,
Cits apracis mūžu
Pie sievietes kājām,
Cits samijis mērķus
Skanošā naudā...

Klau... tornī pulkstens sit...
Atkal mirklis pagalam...
Atkal grimst dzīvības kapā...
Cik simtiem nobeidza mūžu
Šis sitiens?...
Cik?...
Cik dramu viņš iesāk?
Saki, atbildi, ziedošā zeme!
Smaržainā nakts!

Viņa aizgāja garām:
Dzīve...
Liela un skaista.
Tā turēja rokā zeltu un prieku.
Viņas pavadoņi:
Muzika, dziesmas, dejas, vaidas...
Es izstiepu ilgās rokas:
Prieka, tik drusciņ prieka!
Bet...

Viņa iedūra sirdī man
Uz abām pusēm griezīgu asminu:
Naida asminu...
Un ik uz soļa tas griež,
Ar katru sirds pukstienu,
Ar katru elpas vilcienu...
«Nu paliec mierā!» saka dziļi mācītie ārsti.
«Nu izrauj viņu!» saka dzīves gudrie.
Bet es nevaru mierā palikt.

Es nevaru arī izraut to...
Un lēni pil manas sirds asinis
Smiltīs... ik brīdi...
Manas sārtās sirdsasinis...

Violets ziedu mākonis aiz mana loga.
Kam sniegt man šos ziedus?
Es izstiepju roku —
Tā atkrīt atpakaļ...
Kam sniegt man skaistos ziedus?
Viņi smaržo un runā par mīlestību...
Viņi sapņo un runā par dzīvību...
Ā — es zinu:
Es noplūkšu un uzspraudīšu tos
Uz kāda vientuļa kapa...

Sēžu sabrucis zem kapsētas kokiem.
Milzu ozoli šalc
Pār sirmiem krustiem:
Miers viņu pīšļiem...
Uz celiņiem smaržo skujas.
Jauns kaps: tur vakar viens glabāts...
Kāds jauneklis nošāvies...
Jā, tas var notikt...
Es saprotu... tas var notikt...
Ja dzīvi nemīl...
Bet vajag iemīlēties viņā...
Vajag ciest...
Vajag būt lielākam par sāpēm...
Es sēžu pie vientuļa kapa
Un domāju:
Jau divdesmit gadu kā mirusi
Mana māte!...

Es nevaru aiziet no viņas kapa...
Kādēļ tā atstāja mani vienu?
Un nemiera pilnu
Un nabagu no mantas...
Kādēļ?
Es gribu zināt to brīdi,
Kas dzīvību man deva.

Kāds bijis tas:
Laimes vai asaru pilns?
Kādēļ tu neatbildi, māt!
Ak, es neģudrais!
Pīšļi jau nevar vairs runāt...
Tik kapsētās ozoli šalc...

Ko meklē tu, dzīvais, starp mirušiem?
Tavs mērs vēl nav pilns:
Tavs ērkšķu kronis nav
Vēl diezgan dzēlīgs...
Tavs naida asmins tev sirdī nav
Vēl diezgan griezīgs...
Tavi dzīvības avoti
Vēl skaļi sit...
Tev pieder dzīve...
Lai miroņi dus...

Es biju sabrucis
Pār savas jaunības līķi
Un raudāju...
Tik ātri nomira viņa!
Spožs saules vilnis ieplūda
Istabiņā,
Un ap jaunības zārku
Stāvēja sapņi
Nokārtām galvām,
Rokās baltas rozes...
Aiz sienas kāds spēlēja
Jautru, bezbēdīgu gabalu
Uz klavierēm...
Es raudāju...
Man nav vairs atgriešanās...
Nav!...
Gabalu pēc gabala
Es ņemu no sevis, no savas dvēseles
Un atdodu viņai —
Dzīvei...
Jo es viņu tomēr mīlu!...

No melnās zemes uzzied baltas puķes
Un sarkanas,
Un zilas...
Kas uzziedēs no manas jaunības trūdiem?
Dziesma? Ha!
Tik vienu dziesmu es vēlos dziedāt,
Tik vienu vien:
Nepagurt!
Dzīvības uguni kurt —
Mūžam — mūžam...
Jaunu dzīvi burt...

Mēs esam daudz —
Kam jaunības nav...
Mēs esam leģions,
Kam dzīves nav...
Un viena vienīga doma,
Vienas vienīgas ilgas
Saista mūs visus
Kā sarkana puķu vītne
Visapkārt pasaulei...
Viscauri cilvēcei...
Tā — atdzimšanas doma,
Tās — augšāmcelšanās ilgas!...

1910.

ATRADUMS

Es meklēju pasaulē plašā,
Ko darīt — ko darīt man.
Ka pasaule mani pašā —
Kas būtu to zinājis gan!

Mana mazā dzimtene kļuva
Mans mazais darba lauks;
Tā man tik mīļa, tik tuva, —
Gan darbs mans grūts, bet jauks:

Iet tautā spēkus raisīt
Un gaismas sēklu sēt,
Un nākotnei ceļu taisīt,
Un tumsu uzvarēt.

1912.

RŪSIŅA GALVA

(1212. g.)

Pār Lībiju uguns un zobins iet.
Ir lauzta sentēvu vara:
Te bruņinieki strādā un mūki, lai šķiet,
Ka dievu gribu tie dara.

Bet kas gan brīvību aizmirst var —
Šo brīnumu gaišo un cēlo,
Kas cilvēka tiesības neaizskar
Un krūtīs kā dievuguns kvēlo!

Līdz ar kristību lībiešiem uzlikts ir jūgs,
Jo svešnieki bargi bez gala:
Te meslo bruņnieks, te meslo mūks
Un zemi sev dala un dala.

Jau nastas uz tautu tik smagi gulst,
Ka miera nav ciemos un sētās.
Par nākotni domājot, prāti mulst —
Kā aizsargāt tiesības svētās?

Kur skaistule Gauja, kur Gaujmales sils,
Tur bruņnieki tautu jau skalda.
Vai pastāvēs ilgi vēl lībiešu pils,
Kur drosmīgais Dabrelis valda?

Nav panesams ilgāk vairs svešnieku spaids —
Nav dzīves vairs sētās un mājās.
Kā vētraina uguns nav valdāms vairs naids.
Deg nemiers — un tauta ir kājās.

No Rīgas bīskapa rīkojums ašs:
Sākt karu! Lai nemieri beidzas!
Bet latviešiem Rūsiņš ir — kar'vadons brašs,
Tas lībiešiem palīgā steidzas.

Viņš dzimtenei vienmēr nelokāms sargs,
Par kara briesmām tik smējis.
Kā Pērkons viņš bijis naidniekiem bargs
Un asinis straumēm lējis.

Skrien bultas. Šņakst zobeni. Šķēpi zib.
Karstā kaujā jau svešnieki kauti.
Bet aplenc tie pili un nopostīt grib.
Krīt vīrs pēc vīra kā pļauti.

Vai tiešām būs jāzaudē cīniņš svēts?
Vai glābiņa nav vairs ko cerēt?
Karš Rūsiņam liekas jau pazaudēts,
Un vēlas viņš mieru derēt.

Pret Dabreli cīnās Bertolds, mestrs,
Tas Rūsiņam draugs no sendienām,
Bet brīnums, ka viņš tik svešs un dzestrs
Un plosās kā zvērs aiz pils sienām!...

Pār sienu Rūsiņš galvu ceļ drošs —
Par mieru runāt ar draugu;
Bruņu cepuri noņem viņš, miermīlējošs.
Laiž naidnieks tam bultu šmaugu...

Un nobeidzas varon's. Un nozūd tā vārds.
Un nebeigtā cīņa šķiet galā.
Tik mūžiem cauri kā atspīdums sārts
Kvēlo vēstures apvāršņu malā.

Tur Rūsiņš karo un nāvē slīgst,
Mums atstādams svinīgu balvu:
«Kas mieru ar melno bruņnieku līgst,
Tas pazaudē cieņu un galvu!»

1924.

Pilns ziedu ievas zars

PĀR UPES MALU LIECAS

Pār upes malu liecas
Pilns ziedu ievas zars,
Un viņam pretī tiecas
Pilns sapņu novakars.

Nāc sapņosim mēs arī,
Kā sapņo novakars,
Kā sapņo ievu zari,
Kā sapņo pavasars!

1903.

ILGAS

Nāc atpakaļ, zelta sapni,
Mana sirds ir tava pils.

Nāc atpakaļ, zelta sapni,
Un ņem manu meiteni līdz.

Nāc atpakaļ, zelta sapni,
Un ņem manu laimi līdz...

1906.

SAVU MAZO ISTABIŅU

Savu mazo istabiņu —
Kā es izpušķoju viņu!
Bija tur rozes un asteres,
Rezēdas, neļķes un magones,
Bija tur samta atraiknītes,
Lilijas, maijpuķes, vijolītes ...

Trīs dienas, trīs naktis es gaidīju,
Trīs gadi — trīs mūžības gaidīju,
Bet nenāca ... nenāca viņa ...

Nu gaidīt man dvēselē spēka vairs nav,
Un puķes — jā, puķes sen vītušas jau,
Bet nenāk un nenāk vēl viņa ...

1907.

REIZ VIŅA NĀKS UN TE GAR JŪRU STAIGĀS

Reiz viņa nāks un te gar jūru staigās
Tā lēni lēni ziedu vakarā
Pa smiltīm baltajām... Ko meklēs tālumā...
Un baltās kāpās kāps...
Un sirds tai pēc kā slāps...
Bet manis nebūs te... Tik manas ilgas...
Es viņas ierakstīju jūras šalkoņā,
Es viņas viļņos ierakstīju,
Kad viens es biju.

1907.

ROMANCE

Ai, zinu, zinu,
Ko domā tu,
Kad karsti vēlies,
Lai aizeju:

Tev sirdī kvēlo
Sārts mīlas zieds,
Un savās ilgās
Tu man to sniedz.

Es labprāt spiestu
Pie lūpām to,
Bet sirds aiz sāpēm
Man asiņo.

Es zinu, ka mīlas
Solījums salds,
Ka salds ir tās grēks,
Bet rūgts viņas malds.

Lai paliek, kā liktens
Lēmums skan:
Tu piederi citam,
Bet sirds ir man.

Ai, zinu, zinu,
Kas mīla ir:
Uz mūžu tā vieno,
Uz mūžu tā šķir.

1923.

MEITENE NO LAUKIEM

Tu esi viena no tām,
Kas jūsmo kā pavasars,
Kam krūtīs kā saule deg sirds
Un ziedos līkst domas un gars.

Tu esi viena no tām,
Ar ko mēs pa ērkšķiem gājām
Un meklējām visu, kas daiļš,
Un gudrības mantas krājām.

Tu esi viena no tām,
Kam vaigā vēl ziedošs brašums
Un galvā ideals mirdz,
Un centienos tāles un plašums.

1924.

Skaistuma meklētājs

DEBESS TUMŠI ZILĀ

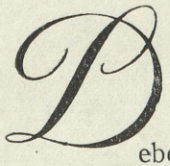

ebess tumši zilā
Mirdz kā dimantos,
Mēnesnīca cilā
Spārnus sapņainos.

Pār par zemi plašo
Lēna vēsma plūst,
Krūts tik viegli dvašo,
Sirds tik viegla kļūst...

1907.

IET ĻAUDIS GAR JŪRU UN SKATĀS

Iet ļaudis gar jūru un skatās,
Kā saule pie debesīm riet,
Kā pasaules māte daiļā
Tik grezni dusēt iet.

Tā nokāpj līdz zilajiem viļņiem
Un dzestrajā gultnē grimst,
Un, viņai grimstot, liels skaistums
No debess uz jūras dzimst.

Liels skaistums dzimst, saulei rietot.
Tad nakts pār jūru tumst.
Un ļaudis dziļāk jūt sāpes
Un dziļāk mīl un skumst.

1907.

KĀDĒĻ MAN KLAUSĪTIES PĻĀPĪGĀS SIEVAS

Kādēļ man klausīties, pļāpīgās sievas
Ko melš, prātīgie ļaudis ko stāsta?
Izeju labāk es dārzā, smaržainās ievas
Kur zied, ziedoņa vēsma kur glāsta
Un līgo lapas un raibajās puķes;
Skatos, kur pieguļā iemirdzas liesmas,
Klausos, kur pulksteņi skan, līksmās skuķes,
Braucot no darbiem, kur skandina dziesmas.

1907

VIEGLAS, BALTAS DEBESTIŅAS

Vieglas, baltas debestiņas
Klīst pa gaisiem zilajiem.
Augstu augstu klejo viņas
Pār par zemes mitekļiem.

Un ap viņām saules stari
Kā ap lilijām spēlējas.
Manu jūtu drūmie bari,
Viņus skatot, kliedējas.

Un es atkal dzīvot vēlos,
Dzīvot, strādāt, cīnīties,
Raudāt, mīlēt, skūpstos kvēlos
Jaunai dzīvei atdoties.

1908.

DEBESS ZILGMĒ SAULES STARI

Debess zilgmē saules stari,
Mūžam jaunie gaismas gari,
Vēsta jaunu pavasari:

«Mums sagraut būs ledus pili,
Kur ziemas karal's mīt,
Kur dziļā sniegā guļ sili
Un gulēs vēl šodien un rīt.

Nē, ilgāk tas nedrīkst vairs valdīt
Un visur tik kupenas celt.
Mums viņa varu būs skaldīt
Un viņa scepteri šķelt.

Ar zelta bultām lai šaujam
Pils ledus pamatos.
Lai drošāk ik dienas graujam,
Līdz beidzot sagraujam tos.

Mērkt bultas mums saules liesmās
Un šaut, līdz ledus pils krīt!
Mums gavilēt triumfa dziesmās:
Nāks uzvara šodien vai rīt!...»

Debess zilgmē saules stari,
Mūžam jaunie gaismas gari,
Vēsta jaunu pavasari...

1909.

GARS

Nepieticīgais gars!
Kad rimsies tu prasīt:
«Vēl un vēl!»
Vai nav tev diezgan,
Ka maizi tu pelni?
Kam tiekties tev pēc puķēm,
Pēc vaļas un saules?
Smoc!
Kā kurmis sev alu roc
Un, maizes darbā guris, ploc!
Nemierīgais gars!
Kad rimsies tu prasīt:
«Vēl un vēl!...»

1911.

PĀRBRAUCOT

Man tālā svešumā aizgājis mūžs
Ar sāpēm un nedienām savām,
Spirgts dzimtenes vējš nu pretī pūš
No laukiem, mežiem un pļavām.

Man liekas, viņš sveicienus pretim nes
No radiem, draugiem un biedriem
Un mīļi jautā, vai pazīstu es
To zemi, kas laistīta sviedriem.

Es skatos, kur mājas kokos slīgst,
Kur puķainas pļavas un druvas,
Sirds valdās krūtīs un deg un tvīkst —
Man dzimtenes ainas tik tuvas! ...

1916.

RŪDOLFA BLAUMAŅA DZIMTENĒ

1. Braku kalnā

Ir vasara. Vēls siens vēl smaržo meža pļavās.
Ap kalna pieri rudzu zelta vaiņags vijas.
Zaļš vasarājs tam blakām jautriem smaidiem mijas.
Zied jāņzāles un pulksteņiši kalnu gravās.

Te birzes pļavās redz un mājas koku skavās,
Un ēkas, kam kā acis logi, zemas sijas,
Bet lieli, plati, smagi jumti virsū plijas.
Pār kalniem balti ceļi lokās gaitās savās.

Te dabas mātei daiļi apgarota seja:
Pār zemi gan, kā parasts, liecas debess jums.
Bet smaida katrs koks un lauks, un kalns, un leja.

Skats viļņojošu kalnu tāli atver mums.
Te visa daba — milzu gleznu galereja,
Kur katram sirds no prieka smies, bet arī — skums.

1922.

2. Kabinetā

Mazs logs. Maz gaismas. Šauras, satumsušas sienas.
Un zemi griesti, stipras, resnas sijas.
Aiz loga meža vīnogāji vijas.
Te ritējušas lielā mākslinieka dienas.

Nu tukšs. Bet redzu, ka še tēls pie tēla slienas,
Ka darbi top, rīst notikumu dzijas,
Ka humors dzirkst un liesmo fantazijas.
Sirds pilna brīnuma un žēlabu, un cieņas.

Tik maz pa mazo logu iekšā spiežas gaismas!
To gadiem dzejnieks te no sirds sev smeļ
Un dailei dod, kas izlīdzina dzīves plaismas.

Un liek mums smiet vai skumt, vai sirdi dzeļ.
Te nāves ēnā vēl, bet brīvs no nāves baismas,
Viņš tautai darbus sniedz, kas augšup ceļ.

1922.

SĒJĒJS

«Tēt!»
«Nu?»
«Es ar gribu sēt!»
«Ko niekus? Tu?»
«Tu pats tik liels kā grauds.»
«Nē, tēt, man spēka daudz!»

Zūd tēvam rūpes no sejas,
Viņš glāsta zēnu un smejas:
«Nu, palīdzi ar,
Ir labi, ka ko var!»

Spīd zelta saule pie debess,
Un cīrulis gaisos dzied.
Tēvs staigā pa lauku sēdams,
Un grāvmalā puķītes zied.

Pūš ziedoņa vējiņš lēns.
Un zēns?
Ar mazu sētuvīti
Viņš staigā pa birzēm glīti;
Un ar rociņu, sviedienā celtu,
Kaisa graudus kā zeltu.

Kad vakarā zēns vēl apģērbies snauž,
Tēvs mīļi tam gurdeno galviņu glauž
Un teic: «Nu te nu bij, lielais strādnieks,
Mans palīgs, mans dedzīgais gādnieks.
Bet mācies vien, dēls, — viss labs, ko spēj.
Audz liels un dzīvē gaismu sēj!»

1924.

PAVASARS

Kluss sudraba plašums.
Tālē apvārsnis slaids.
Visa jūra līdz galam
Viens vienīgs smaids.

Klau, sudraba tālē
Spēlē putns kāds;
Tik viena tam stīga:
«Nāc, jel nāc!»

Ar muziku savu
Viņš gleznas bur.
Un sapņos tu aizej,
Pats nezin, kur.

Bet nolauzts aiz tevis
Ir dzīves tilts:
Tik saule un jūra,
Un debess, un smilts.

Un mieru un prieku
Tev dvēsele jūt;
Cik labi, cik viegli
Šai tuksnesī būt!

Un laimīgs tu vaigu
Pret sauli ver,
Viņas matos tinies,
Viņas spēku dzer.

Bet sudraba tālē
Spēlē putns kāds
Savu vienmuļo dziesmu:
«Nāc, jel nāc!»

1924.

ZIEMAS PRIEKI

«Uz ledu! Uz ledu!»
Zēns saukdams skrien.
Un mudīgi slidas
Pie kājām sien.

Pa ledu, pa ledu
Nu ņemas skriet.
Pat vakarā netīk
Vēl mājā iet.

Un nakti, kad visus
Dziļš apņēmis miegs,
Zēns sapņo: «Kāds rītā
Būs skriešanas prieks!»

Bet atmost no rīta
Un bēdīgs redz:
Biezs sniegs līdz ceļiem
Visu zemi sedz.

Zēns krastā domā:
«Ko darīt nu
Ar tādu sniega
Milzumu?

E, nav jau tik ļauni:
Var pilis celt,
Vai — vēl kas labāks:
Sniega vīrus velt!»

1924.

SKAISTUMA MEKLĒTĀJS

Mazs zēniņš pa dārzu skraida
Un tauriņus ķer,
Kas lido no zieda uz ziedu,
Un nezin, ko meklē un tver.

Tad iekrīt viņš vītola zaros —
Cik kupli tie steidzas augt!
Kā būtu, kad pamēģinātu
Stabulīti maukt?

Bet nē! Šie lokanie zari tik mīļi.
Un saulē tā spulgo un zib!
Un ātrāk pukst sirsniņa mazā:
Tā skaistu ko līdzņemt grib.

Zēns lapiņu paceļ pret sauli:
Kāds maigums šai zaļumā!
Un mazā galviņa domā:
Kā to lai uzglabā?

Tad skraida pa zāli tik brīvs viņš
Kā putniņš, vaļā laists.
Te tauriņš, te ziedi, te puķes —
Un viss tik skaists, tik skaists!

Ne rokām aptvert, ne prātam
It visu, kas saulē mirdz!
Zēns paliek domās stāvot,
Un noskumst mazā sirds.

1924.

DRAUGS

Mans izmocītais gars!
Nu esi atkal reiz tu mīļās jūras malā.
Nu vari raudzīties, kā lēni nodziest zeltots novakars.
Un klausīties, kā maigi runā viļņi klusā čalā.
Te vieglāks kļūst tavs sāpju smagais svars.
Te jūties tu kā jūrnieks, izmests vientulīgā salā.
Te, kāpās atgūlies, tu vari priecāties, ka sirmas priedes galā,
Kā draugs uz tālēm rādīdams, pār tevi līgo vientuļš, domīgs zars!

1924.

ZIEMAS VAKARS JŪRMALĀ

Jūra, kāpas, mājas sniegā.
Dārzi — brīnums balts.
Krēsla metas. Viss kā miegā.
Priedes klusi šalc.

Iela mana gara gara.
Kājas sniegā stieg.
Gurdums māj no katra zara.
Mazs mazs sniedziņš snieg.

Eju. Ceļā uguntiņu
Tumsā meklē acs.
Velti. Nekur neredz viņu.
Ej un iededz pats!

1924.

Proza

NOLĀDĒTAIS

Romans par Jaunās strāvas laiku

1.

Pār ziedošo zemi atspīdēja spožs varavīksnes loks. Krists Plēsums sen nebija redzējis tik skaista skata: gar pelēko debess jumu no vienas apvāršņa malas līdz otrai kā milzīga septiņkrāsaina josta mirdzēja, zaigoja un vizuļoja daiļais dabas brīnums.

Tādā brīdī viņš nevarēja strādāt, jo, kas var zināt: varbūt nākamā acumirklī jau parādība izzudīs un to nedabūs redzēt vairs nekad...

Viņš aizdzina vagu līdz tai vietai, kur atradās liels, apsūnojis lauka akmens, un apturēja zirgus.

Nezin kādēļ — viņš uzkāpa uz akmens, salika rokas uz muguras un skatījās stāvu gaisā. Viņš skatījās cieši varavīksnes krāsās un mēģināja tās aptvert katru sevišķi, bet tas viņam neizdevās: tās tik nemanot pārgāja viena otrā, ka nevarēja zināt,

kur viena beidzas, kur otra sākas, un, likās, tur pa starpām bija simtiem dažādas neaptveramas krāsu nianses, kuras nezin kādēļ tā kā slēpās aiz galvenajām, spilgtajām krāsu svītrām un kaunējās rādīties cilvēka skatienam.

Kad viņš kādu laiciņu tā bija skatījies varavīksnes daiļumā un mierā, viņam dvēselē pamodās skumjas un nemiers. Viņš nokāpa no akmens un apsēdās uz tā.

No mitrās, pielijušās zemes pacēlās viegli izgarojumi... smaržoja tikko uzgrieztās velēnas... degunā cirtās asa smaka no kūts mēsliem, ar kuriem bija noklāta papuve... lēns vējiņš no kuplā kviešu un rudzu lauka atnesa vieglu zaļas labības smaržu... pie pelēkajām debesīm ar septiņkrāsaino milzu jostu kā mazi sudraba zvaniņi trīsēja cīruļu dziesmas... un kaut kur starp zaļajiem laukiem ganu meita trallināja jaukas melodijas...

Viņš skatījās, klausījās un nogrima kā sapnī. Atspiedis elkoni uz labā ceļa, viņš ieglauda galvu rokā un sēdēja, un domāja.

Ko? Pats nezina, ko! Reizēm jau ir tā, ka cilvēks nevar pateikt, ko īsti viņš domā. Domas glaužas un vijas cita caur citu, cita ap citu, ka nevar notvert galveno... bet — viens acumirklis... un doma izstiepjas garā, taisnā līnijā, no viena zināma punkta līdz otram, skaidra, taisna, viegli aptverama.

Ganu meitas jautrā meldija piepeši notrūka, un viņš sadzirdēja dziesmu: «Melna čūska miltus mala.» Kaut kas ietrīcējās, iedrebējās, noraustījās viņam dvēselē — sēri sāpīgās skaņas saviļņoja visu viņa būtni. Kādēļ tāds spēks šai dziesmai? Kas viņu radījis? Kas viņu uzturējis dzīvu? Un kas viņam daļas gar to? Bet ganu meita dzied atkal no jauna: «Melna čūska miltus mala.»

Nē, ne tik sentimentalam būt! Bet kaut kas domās bruka, gruva, ira... Likās, ka viņš krīt kaut kur uz leju, gadu simteņu dziļumos, un pa laikmetu kāpnēm viņam garām iet cilvēki, piekalti un piejūgti pie lielām, smagām darba nastām...

Kur viņi iet, šie cilvēki? Kādēļ viņi tik pacietīgi pūlas gar savām nastām? Un virknēm vien viņi iet — mazi un lieli, jauni un veci, sievietes un vīrieši... Aiz viņiem gadu simteņu tumsa, pār viņiem saule lec un noriet, iet zvaigznes un mēness savu ceļu un šad un tad liecas pāri mirdzošais varavīksnes loks...

Kristi! vai tas nav tavs cilts tēvs, kas tur gadu simteņu dzīlē tikko atšķiras no pērtiķu valsts iemītniekiem? Ak, kas par niekiem! Jā, bet tomēr... Kur tad īsti tu esi cēlies? Un viņa domas kāpj no ciltskoka galotnes līdz pat saknēm, ap kurām skalojas

tumšie laikmetu ūdeņi. Un tur viņš redz, ka viens no tiem radījumiem, kam cilvēka ģīmis un cilvēka līdzība, sāk kāpt pa platajām, neredzamajām laikmetu kāpnēm uz augšu. Viņš iemīlas, pārojas, atstāj pēcnācējus un atkal nogrimst pīšļos un pagātnes tumsā. Bet pēcnākamie kāpj pa tām pašām kāpnēm, iemīlas, pārojas, atstāj atkal sev pēctečus un nogrimst atkal paši iznīcībā. Un tālāk un tālāk virzās viens radījums, kurš liekas viņa cilts tēvs esam. Iet gadu simteņi, gadu tūkstoši ... Bet radījums kāpj un kāpj ... Mežu biezumā ... alu klusumā ... dienu baltumā ... nakšu melnumā viņš dodas uz priekšu un uz priekšu ... Cilvēk, kur tu kāp? Ā, neiet vairs tālāk! ... Jau nasta spiež tavus plecus, un dienas gaišums un nakts melnums, un miers vairs nepieder tev. Nes savu nastu, nes! ... Vai dzirdi, kā pātaga šmīkst pa gaisu un ap tavu galvu? Jau viņa staigā pa tavu muguru — ej! — velc savu jūgu! Tu nevari pavilkt? Panest? Tev nav pacietības? Nav spēka? Skūpsti to roku, kas tevi sit ik dienas, un tev rasies spēks! Tava sirds raud? Nē — tu jau dziedi ... Saule ir sen jau norietējusi, bet tu stāvi meža biezoknī ar cirvi rokā un skaties, ka tavs darbs ir piliens jūrā pret to, kas darāms, pret to, ko spēj iekārot tavi pavēlnieki! Arī citi, tev līdzīgi, klīst kā ēnas pa meža biezokni un meklē pa tumsu, kur tie varētu vēl pielikt cirvi kokam pie saknes ... Uzliesmo uguns līdumā, sprēgā skujainie zari, un drūmi, vergu darbā saliekti stāvi sanāk ap ugunskuru. Kaut kur, tālāk mūžamežā, atskan sērīga dziesma ... Kaut kur uz lauka, kas kā saliņa meža biezumā, arī atskan sēri sāpīgas dziesmu skaņas ... Un pazīstamais cilvēks, kas kāpj no laikmetu tumsas pa paaudžu kāpnēm un sēž tagad kā vergs pie ugunskura, izdzirdis dziesmas, piepeši saslejas kā dzelts un dzied vienu dziesmu, jaunu dziesmu, pats savu dziesmu ...

Pirmo reizi gadu simteņu dzīlē mūžamežu biezoknī noskan šie vārdi un atbalsojas starp sirmajiem kokiem — tumšajām priedēm, eglēm un ķeburainajiem ozoliem.

Kāpj atkal cilvēks pa paaudžu un laikmetu kāpnēm, ar sviedriem vaigā vel savu nastu un šad un tad dzied skumīgo dziesmu. Kad cilvēks uzkāpis labi augstu, kad tagadnes saule jau apspīd viņa rievainās, sastrādātās rokas, sakumpušo stāvu un sirmos matus, tad Krists piepeši ierauga, ka šis cilvēks ir — viņa tēvs ... Vecs ... sirms! ... Viņam ilgi nevergot vairs. Melnā zeme jau gaida viņa balto galvu! ... Un nepaliks no viņa nekas vairs pāri kā tikai pīšļi, un tad arī tie izgaisīs ... Nekas? Bet viņš, Krists? Viņš taču ir atkal jauna atzaļa, atkal jauns posms!

atkal jauns spēks pie vecās tēvutēvu nastas! Un viņš jau velk to, piejūgts cieši, stipri, velk dienām, naktīm, velk ziemu un vasaru. Un pelēkā debess raud pār viņa galvu... kā raudāja par senajām paaudzēm...

Un liekas viņam, ka varavīksnes loks salūst gabalos, gabali izklīst pa visu plašo debess jumu un tad nostājas virknē kā milzīgi varavīksnes burti:

«N-o-l-ā-d-ē-t-ā z-e-m-e.»

Jā... nolādētā zeme... It sevišķi tā, kuru viņš kopj un strādā... Un arī viņš ir nolādēts...

Viņš paceļ savas acis pret debesi, lai redzētu dīvaino rakstu, bet — tur nav nekā... arī varavīksnes vairs nav.

Debess pelēka... kā pelniem nobērta... Sāk smalganāt un sijāt smalks lietus kā smalki sudraba puteklīši... Tie birst uz arumiem, uz papuves mēsliem, uz sarkanajiem magoņu ziediem, kas paceļas no kuplā kviešu lauka, birst uz kviešu platajām laiskām,[1] uz zirgiem, kas, galvas nodūruši, uz trim kājām stāv — viens vagā, otrs vagas malā un snauž... Smalkie sudraba puteklīši birst arī pār jaunekli, kas sēž uz nosūnojuša akmens un, atspiedis galvu abās rokās, sāk domāt citas domas...

Šīs domas! Viņās arvien bija kas tāds, kas glāstīja dvēseli, ieaijāja to kā maigā sapnī, bet līdz ar to tur bija arī kaut kas cits, kas nedeva miera, kas kaut kur sauca, aicināja, vilināja.

Kurp? Jā, to viņš pats nezināja. Bet varbūt taisni šai nezināmībai piemita viss burvīgums? Nē, galu galā viņš it labi zināja, kur sirds viņam tiecas, par ko tā raud un līksmo.

«Sirds, sirds! ko tu jau neesi pārcietusi savā īsajā mūžā!... Ne viena vien salnas nakts ir gājusi pār taviem sapņu ziediem... Un ne viena vien vēl ies!» tā smējās kāds ļauns smējējs dvēselē... Tas neticēja, ka nākotnē gaidāms tikai labs. Nē, viņš gaidīja tikai ļaunu...

Krist, vai atceries, kāds tu reiz biji? Tāds mazs, bezbēdīgs zēniņš, kas dzīvoja arvien pats savā pasaulē.

Ziedi un lapas, zila debess un saule, vēji un lietus, piesarmojušie koki un baltie sniega lauki — tie bija tavi draugi. Cilvēki? Vai tad tev bija apkārt cilvēki? Tiem jau nebija ne laika, ne vaļas, tiem bija tikai darbs un atkal darbs un rūpju pilnas sejas. Un vai tu atmini, cik dīvaini tie izturējās pret tavu jauno drau-

[1] Laiska — lapa pie linu vai labības stiebra.

dzeni, ko tu iemīlēji? Grāmatai piederēja tava pirmā mīlestība! Pats vien tu viņu atradi, pats vien ar viņu sapraties... Un tikai tad, vēlāk, kad tu jau skaļi un tekoši varēji rādīt pasaulei, cik dziļi tu iemīlējies savā dīvainajā līgavā — tikai tad cilvēki tapa uzmanīgi. Viņi tad priecājās par tavu mīlestību, par taviem panākumiem, bet tad? Tas arī bija viss.

Tava bērnība raud kā maza meitenīte, kurai saplēstas un atņemtas viņas mīļākās rotaļu lietiņas.

Bet nē — nē... Cilvēki nav tik ļauni! Vai tu atceries pilsētu, Krist! Vai atceries, ka akmeņi runāja un kāda bija viņu valoda? Jā, Krists visu atcerējās, bet viss tas jau bija tālu... tik tālu!... Veseli divi gadi kā milzīgi divi tuksneši šķīra viņu no pilsētas dzīves... Kādēļ viņam maz vajadzēja iepazīties ar šo dzīvi? Kādēļ viņam vajadzēja redzēt, ka pasaulē ir dzīvības avoti? Un kā viņi plūst, šie avoti! Un cik daudz turp dodas sev spēku, spirgtumu un atdzimšanu smelties? Un viņš? Arī viņš bija gājis... Bet ne ilgi... Viņš bija sapņojis par skaistu ceļu uz gaišu, saules pilnu dzīvi... Bet...

Ā, kā iesāpējās sirds! Kā ieraudājās dvēsele!... Kādēļ tam vajadzēja nepiepildīties? Kādēļ?

Un mazā, mīļā saime ar saviem lielajiem sapņiem? Kur viņa palika? Ikviens no viņiem tiecās pēc pilnības, viens otru tie sauca, aicināja, veda uz pilnību, un visi tie sapņoja lielu, skaistu ziedoņa sapni — kā visu cilvēci pie pilnības vest... Šī mazā, mīļā saime!... Kad viņa salasījās mazā, klusā istabiņā pie klusas lampas gaismas, tad likās, ka cits ar citu viņi saistīti maigiem, bet stipriem siržu pavedieniem un visi kopā stiprām saitēm vienoti ar visu plašo pasauli. Jo kā gan citādi viena sāpes būtu bijušas otra sāpes, viena prieki — otra prieki? Un kā gan lai citādi pasaules notikumi būtu tik jūtīgi atbalsojušies mazajā pulciņā? Kur tagad ir šī mazā saime?... Vai ikvienam no viņas locekļiem tāds liktenis kā viņam? — — —

Krists Plēsums nevarēja vairs ilgāk mierīgi domāt. Mazā dzirkstelīte viņa dvēselē bija tapusi par gaišu liesmu, kas karsēja prātus, dedzināja jūtas un draudēja viņu pašu iznīcināt. Kā noslāpēt, kā apdzēst šo liesmu? Kā postītāju uguni padarīt par svētības nesēju? Jeb vai viņam bija lemts pašam sevī sadegt, sagruzdēt un pārvērsties par ogli? Viņš sāka kurnēt pret savu tēvu un māti, ka tie to pasaulē laiduši. Kādēļ viņiem tā vajadzēja darīt? Kādēļ vajadzēja rotaļāties ar dzīvību? Dzīvība radās, auga, attīstījās, tapa liela — tik liela, ka neietilpst vairs tur, kur

vecāki it omulīgi jutās. Un kad gan reiz rimsies šīs mūžīgās, kremtošās domas? Ik dienas, ik brīža tās moca!...

Kas ar viņu notika — to viņš pats lāgā neatskārta. Viņš piecēlās no akmens, piegāja pie zirgiem un sāka jūgt nost. Sirds viņam stipri sita, domas strādāja dzīvi, bet tikai ap vienu aforismu: «Tagad vai nekad!...» Viņš zināja, ka neskaitāmas reizes viņš bija nonācis līdz tam, bet arvien atradās apstākļi, kas viņu atturēja no šī soļa.

Mierīgi un nesteigdamies viņš raisīja vaļā aizjūga gabalus vienu pēc otra. Kad zirgi bija nojūgti, viņš paņēma tos aiz pavadas un veda uz mājām.

«Kur tad nu?... tik agri?... Vēl divas stundas līdz ēdiena laikam!...» izsaucās sētsvidū tēvs, kas jau bija novērojis dēla dīvaino izturēšanos uz lauka: tik ilgi sēdēt! nezin ko domāt! un tad ne par šo, ne to jūgt zirgus nost un nākt mājā! un pašā darba laikā!...

«Tagad — vai nekad!» atbildēja Krists un veda zirgus stallī.

«Kas tagad vai nekad? Ko tu te runā kā pa miegiem? Kas tev kaiš? Kad mēs to lauku aparsim, ja ne tagad?» tēvs, kā jau parasts darba laikā, runāja ātri, nopietni, pat dusmīgi.

«Esmu slims, tēv, nevaru strādāt!»

«Slims? Kas tā par slimību pašā darba laikā? Kā tad es neesmu slims! Kad mēs visi tā slimosim, kas tad notiks? Badā nomirsim! Utis mūs apēdīs!»

Tēvs ātri un dusmīgi izrāva Kristam pavadas no rokām un devās ar zirgiem atpakaļ uz lauku, lai turpinātu aršanu līdz cēliena beigām.

Krists mierīgiem soļiem devās uz savu istabu.

2.

Kamēr tēvs ara, Krists rīkojās pa savu istabu.

Ap sirdi viņam bija īsti neomulīgi.

Vai tā nebija neprātība? nežēlība? nepateicība? Un kā tas gan izskatījās: viņš sēž mājā, istabā, bet savam vecam tēvam liek strādāt. Tādas un tamlīdzīgas jūtas viņam plosījās dvēselē un sāpēja — sāpēja — — —

Ienāca māsa, skumīga, nopietna. Teikt viņai kaut ko? Viņš zināja, kāda būs atbilde: asaras... Arī viņam pašam asaras sa-

kāpa acīs, domājot par visu, kas nāks un notiks. Bet lai! Viņš saņēmās: labot tur nekā vairs nevarēja.

Īstenībā viņam bija žēl tēva, žēl māsas, bet ko gan viņš tur varēja darīt? Viņi abi gāja dienām naktīm un strādāja, un cerēja, ka reiz taču nāks labi laiki. Kas tie par laikiem? kādi laiki? kādēļ labāki? — to tie neprasīja, bet akli ticēja, ka tie nāks.

Reizu reizēm viņam gribējās izjaukt viņu cerības un viņu ticību, atklājot īstenību, bet tad viņš apdomājās: kas var zināt — varbūt viņu ticība ir vienīgais, kas dod spēku strādāt. Bet kur lai viņš šo spēku ņem? Aukstais prāts redzēja, ka viss zelts, kas gadiem, gadu desmitiem, visu mūžu no zemes gūts, aizripoja uz muižu, uz pilsētu un tēvs kā bija, tā palika tukšām rokām.

Un kā viņš taupīja — vāca un krāja! Pēdējo salmiņu viņš uzlasīja saimniecībā un izlietoja to lietderīgi, pēdējo graudiņu viņš uzslaucīja un izmantoja, kur vajadzīgs, pēdējo grasi viņš cilāja, grozīja un aplūkoja ar rūpju pilnu vaigu, pirms to deva projām... Pat sērkociņi tika skaitīti un taupīti. Kas gan drīkstēja vilkt sērkociņu, kad ķēķī kurējās uguns un no turienes varēja ienest oglīti, ar ko aizdedzināt sveces galiņu vai mazu, kūpošu lampiņu... Tā visus garos gadus!... visu mūžu!... līdz sirmiem matiem! Pilniem apcirkņiem vajadzēja būt ar zeltu, bet kur tas bija? Un mainīties tur nekas nevarēja! Akmens bija pārāk smags, lai viens pats saviem spēkiem to noveltu no kakla. To Krists zināja itin labi, un tas padarīja viņa darbu nenozīmīgu, tas dzina viņu taisni izmisumā. Kam strādāt? kam?

Tur jau bija Marta, viņa māsa — dzīvs piemērs priekš acīm. Nav sen tas atpakaļ, kad viņa vēl bija jauna meitene, tikko izstājusies no skolas, kuru viņai tik ļoti nepatika atstāt... Tagad? Novītusi jaunava, atdevusi visu savu spēku, savu jaunību, savu ziedoni melnajai zemei un aizplūstošajam spožajam zeltam. Viņa atsacījās no visa: no jaunības izpriecām, jo balles un teatri taču maksāja naudu, no laikrakstiem un grāmatām, jo tos lasīt nebija laika, beidzot pat no pieklājīgām drēbēm — jo viņai jau nebija kārtīgas algas pie tēva...

Marta! Vai tu neredzi, ka zeme tevi iznīcina? Vai tu neredzi, ka tavas cerības un tava ticība ir uz smiltīm dibinātas?

Jā, tā viņam būtu gribējies runāt ar Martu un arī ar tēvu, bet vai viņi to būtu sapratuši? Tēvs jau netic jauniem ļaudīm, netic arī grāmatām: viņš tic tikai darbam un atkal darbam, kaut arī tas ietu līdz nejēdzībai. Marta! Marta! Tu nezini, ka tēvs

tevi velk dibenā, un tēvs atkal nezina, kas viņu velk dibenā, bet dibenā jūs ejiet abi. Vai arī Krists lai grimtu jums līdz? Nē, to viņš negrib. Glābt viņš jūs nevar, bet grimt ar jums viņš negrib — un tādēļ viņš atstāj jūs jūsu liktenim.

Viņš aiziet...

3.

«Ā, slimais! Kur tad nu? Uz ciemu?» jautāja domīgi tēvs, ienākdams Krista istabiņā.

«Nē.»

«Kur tad?»

«Tā.»

«Kā tā?»

«Redzi, tēv, es domāju aiziet no šejienes...»

«Kur tad? Kādēļ?» tēvs brīnījās, un drūma nopūta izplūda viņam no krūts. Viņš neparedzēja neko labu. Divi dēli viņam jau bija aizgājuši tā — viens pakaļ otram atmetuši darbu, aizgājuši pasaulē un atstājuši viņu vienu. Palika trešais, jaunākais, Krists... Bet nu arī tas taisījās viņu atstāt.

Sagrauzts un salauzts viņš sēdēja, istabas stūrī iespiedies, kreklos, kā no darba nācis. Veco, gadiem ilgi valkāto, nobalējušo un kā ar piķi piesvīdušo cepuri viņš grozīja pa rokām, un pusplikā galva ar sirmajiem matiem domāja drūmas domas. Viņš stāvēja pie sava mūža sapņa atrisinājuma. Cik skaists bija šis sapnis bijis — cik bēdīgs viņa atrisinājums! Grūtākais laiks viņam likās tas, kamēr bērni mazi: jāaudzina, jāčunčina, jāskolo. Bet paaugsies viņi, un tad vairs nebūs nekādas rūpes. Viņi dzīvos mājā pie tēva, darīs visus darbus ātri, veikli ar saviem zaļokšņajiem spēkiem — un savas vecuma dienas viņš varēs pavadīt bezrūpīgi, noskatoties, kā dēli saimnieko viņa mīļotajā, sviedriem slacītajā mājā... Bet nu? Kā putni tie izskrien no ligzdas, tiklīdz spārni tiem paauguši!... Cits pakaļ citam... cits pakaļ citam!...

«Nu kas tad tevi spiež aiziet? Vai tad es tev esmu kādreiz kādu ļaunu vārdu teicis? Vai tu neesi paēdis, apģērbies bijis? Un vai tad tev nemaz nav žēl sava vecā tēva? Vai tad jums, jaunajiem, vairs nemaz nav sirds krūtīs?...»

Pēdējos vārdus vecais vīrs runāja smagi, aizraudamies, asaras valdīdams, bet beidzot neizcieta... Kā briesmīgs drudzis viņu sagrāba un sāka kratīt: viņš atspieda galvu rokās un sāka rūgti raudāt...

Kaut ko tamlīdzīgu Krists nekad nebija gaidījis. Viņš bija arvienu domājis, ka tādā brīdī tēvs sirdīsies, šķendēsies — un tad viņam viegli nāksies ko atteikt pretī — un aiziet... Bet tagad?... Kā mēms, kā sastindzis viņš stāvēja un noskatījās vecā vīra traģedijā un nezināja, ko iesākt.

Viņš labprāt kristu viņam ap kalu, skūpstītu viņu, glaudītu viņa sirmos matus un teiktu: «Tēvs, piedod, es esmu pārsteidzies!» Bet ar to nebūtu nekas līdzēts ne viņam pašam, ne viņa vecajam tēvam. Te vajadzēja atrast citu izeju. Te vajadzēja sirdi parādīt un tomēr nenovērsties no uzņemtā ceļa.

Vajadzēja aiziet no šejienes: tagad — vai nekad! Tikai ne tādā brīdī, ne tādā stāvoklī!

«Cilvēks nedzīvo no maizes vien, mīļo tēv, — kādēļ raudāt?» Krists iesāka lēni un maigi.

Šie vārdi, likās, atstāja remdinošu iespaidu, un tēvs un dēls pamazām sāka runāt un izskaidroties.

Kad saule bija nogājusi, tēvs lūdza dēlu vēl pārgulēt pēdējo nakti ar viņu zem viena jumta.

Krists to arī darīja.

4.

Tā bija bezmiega nakts, ko Krists pēdējo reizi pavadīja tēva mājā. Taču šī nelīdzinājās tām bezmiega naktīm, kādu viņš daudz pavadījis zem šī salmu jumta starp vientuļiem laukiem. Senāk viņš tādās naktīs domāja, gulās, cēlās, staigāja, mēģināja nekā nedomāt, skaitīja no viena līdz simtam un atpakaļ, lai varētu aizmigt, skaitīja atkal un atkal, bet aizmigt nevarēja — cēlās, staigāja, vingroja un domāja atkal tās pašas vecās neizdomājamās domas: par savu atbrīvošanu. Kā burvju lokā viņš grozījās un nevarēja atrast izejas. Un visu viņš dzirdēja, kas notika ārā: pilēja lietus no jumta — paks—paks—paks, čabēja sausās lapas aiz sienas, vējš klabināja slēģus un svilpoja skurstenī, ierējās suns un apklusa, kaut kur no lielceļa atskanēja ratu rīboņa — bet nākamā acumirklī atkal viss bija klusu... tikai viņa sirds pukstēja bez rimšanas... Viņš paraudzīja pulsu. Jā: tik—tik—tik... Dzīvība... Un pulkstenis, šis vecais, labais draugs, skaitīja pie sienas un ierakstīja telpā dzīvības mirkļus: tik—tak, tik—tak, tik—tak... Cik neatlaidīgi un čakli viņš tos arī skaitīja — saskaitīt tomēr nevarēja, un laiks vilkās bezgalīgi gari...

Ne tā tagad. Viņš nedzirdēja, ka vējš auroja pa laukiem un

plosīdamies ieskrēja vecajos vītolos, trieca viņu zarus gar istabas sienu, paķēra pilnu klēpi ar lietus pilēm un nikni iedrāza tās loga rūtīs, bet tad — pats iekunkstējās, ieaurojās un it kā nomira pakrastē pie veco vītolu saknēm... Ja tādā naktī izceļas mājās uguns, tad tā var visu noslaucīt kā ar roku, bet, ja tādā naktī ielaužas ļaundari, tie var aiznest un aizvest visu, ko cilvēks pa ilgiem gadiem vaiga sviedros krājis... Senāk Krists daudz tādās naktīs par visu to domāja un bija modrīgs. Tagad viņš zināja tikai vienu: viss tas klajums, ko sauc pa debess telpu, ir pilns ar melnu tumsu; ir jāgaida, kamēr tā izklīst un pienāk rīts.

Gaidīt tagad nebija grūti, jo viss viņš bija aizņemts un aizrauts no domām par savu jauno dzīvi: nu viņa reiz pienākusi... Bet kā viņš iekārtosies? Kur paliks?... Ko iesāks?... Nu, protams, pilsētā — kur tad citur!... Pie biedriem!... pie draugiem!... Un ko iesāks? Nu, taču ko! Visā plašumā viņš nespēja atbildēt uz sava paša jautājumiem, jo viņa jūsma dzina jautājumu pēc jautājuma un domu pēc domas kā vētra mākoņus gar debess spriesliem.

Rokas bikšu kabatās sabāzis, viņš ātri staigāja pa istabu no viena stūra uz otru. Šad un tad, kad viena domu un jautājumu drūzma bija nogājusi un cita vēl nebija uznākusi, viņš neviļus nostājās spoguļa priekšā un noskatījās uz cilvēku, kas tur iekšā. Tas bija tas nemiera cilvēks, kas nevarēja ne savā ādā rimties! — tāds vidēja auguma, plecīgs, spēcīgs, bālu, domīgu vaigu, lielām, melnām acīm, augstu pieri, tumšiem, pakupliem matiem.

Viņš atpleta rokas, pacēla tās uz augšu, izstiepa uz priekšu, savilka pie krūtīm, it kā vētraina zirga pavadas turēdams, jā: muskuļi, spēks!

«Un tāds cilvēks lai te nīktu šinī lielās dzīves pažobelē! Kādēļ tad nelīst laukā? Kādēļ tad nemesties lielajā dzīves kaujā ar visu savu jaunības dedzību, spēku un pārgalvību! Jā, kādēļ? Ha, ha!» tā viņš domāja, skatoties spogulī uz cilvēku, kas tur stāvēja un skatījās viņam pretī, tad abi iesita ar roku sev pa pieri, apgriezās, iesmējās un sāka atkal soļot pa istabu šurp un turp...

Atvērās durvis, un pa tām ienāca kāda sieviete. Krists mazliet iztrūkās un brīnodamies izsaucās:

«Marta!... Kur tad tu?... Vai tad jau rīts?...»

«Nē.»

«Kā tad tu tik agri?»

«Agri?» viņa smējās. «Vēl jau pulkstenis nav divpadsmit.»

«Tā-ā? Nezināju...

«Nu nebrīnies jau — nebrīnies,» jokoja Marta, apsēzdamās pie lampas apgaismotā galda un tīstīdamās dziļāk lakatā, it kā viņai būtu auksti un drebuļi ietu pār kauliem. «Neesmu jau spoks, kaut gan spoku stunda tuvu... Jeb varbūt ar esmu... Apskaties tuvāk... Tik nepārbīsties!...»

«Nu, kas tev uz sirds?» jautāja intimi Krists un nosēdās viņai iepretim pie tā paša galda.

«Un tu vēl tā vari jautāt?»

Viņas balsī skanēja pārmetums un sāpes. Arī acīs bija lasāms tas pats, bet tikai brīdi, jo viņa tās nolaida uz zemi un interesējās gar sava lakata bārkstīm, lai Krists neredzētu, ka viņai acis saraudātas un ka arī tagad tās top valgas... Bet Krists to jau bija pamanījis un noprata visu, kas ar viņa māsu notiek.

«Es zinu, Marta, zinu: tu skumsti par manu aiziešanu. Vai ne?»

Viņa klusēja, vilcinājās, paskatījās un skumji palocīja galvu.

«Kādēļ?»

«Nu, ja jau mums diviem bija ko ciest, tad tagad man vienai nāksies daudz grūtāk... Bet par grūtībām es nerunāju, es nebīstos tās... Man bail tikai no tās vientulības, kas iestāsies, tev aizejot. Tagad vēl šad un tad viens otrs vārds... smaids... joks... Bet tad? Zini, Krist, vai nebūtu tomēr labāk, ka tu paliktu mājā?»

Ar bailēm un ziņkārību viņa gaidīja, ko brālis uz to atbildēs.

Krists iesmējās:

«Un tādēļ vien lai es paliktu, ka tu jutīsies atstāta un vientuļa?...»

«Ne es vien — tēvs arī.»

«Tēvs arī?... Nē, viss tas mani nespēj atturēt,» viņš sacīja, it kā nožēlodams māsas nesaprašanu, bet tad piepeši kļuva nopietns, pat ass: «Galu galā es nezinu, Marta, kā tu to nevari saprast!»

«Ko tad?»

«Nu, visu to, kas manu stāvokli padara nepanesamu.»

«Kas tur par brīnumu: tu nevienu reizi neesi man atklājis visu, kas tevi spiež un tādēļ ļoti var būt, ka es tevi pārprotu vai nesaprotu. Bet es nopietni domāju, ka tu varētu labāk palikt mājā nekā, atstājot mūs diezgan neapskaužamam liktenim, pats mesties nejaušību un nezināmības rokās...»

Krists piecēlās un ātri sāka staigāt pa istabu, kaut ko pārdo-

mādams. Tad viņš nostājās māsai priekšā, noskatījās uz viņas skumīgo, nopietno seju, lakatā satīto augumu un teica, atdalīdams un uzsvērdams katru vārdu par sevi: «Manas bēdas ir tavas bēdas, un tavas bēdas ir manas bēdas. Starpība tikai tā, ka tu gribi pacietīgi nest savas bēdas, bet es ne.»

«Ļoti lakoniski un maz saprotami.»

«Nu, ja vēlies, komentaru te var piespraust šādu: mācies saprast savu stāvokli, un tu sapratīsi arī manu — sapratīsi arī manu tagadējo soli un darīsi varbūt tāpat kā es.»

«Bēdas?... Stāvoklis?... Nekā nesaprotu... Tas ir — es saprotu, man nav vieglas dienas, bet, ka mans stāvoklis būtu diez cik ļauns,» viņa paraustīja plecus, «to neviens nevar sacīt.»

«Neviens?» Krists smējās. «Bet es saku. Un, ja tu gribi redzēt, es varu atklāt visas tavas laimes un nelaimes kārtis.»

Marta kļuva jautrāka, pasmaidīja mazliet, sakustējās, savīstījās omulīgi savā lakatā un teica: «Labi! To es nezināju, ka tu tāds smalks zīlnieks. Apsēdies un izstāsti man tās kārtis.»

Krists apsēdās, uzmeta viņai nopietnu skatu un jautāja:

«Bet vai tu spēsi panest visu patiesību?»

«O jā. Saki vien tikai!»

«Mīļā! es daudz esmu domājis par tevi... Ļoti daudz... Kad es redzu, ka tu rītos celies augšām pulksten trijos un uzsāc savu dienu, un kad es redzu, kā tu pavadi šo dienu un kā tu viņu nobeidz, tad man jāraud par tavu likteni... Ar darbu tu savu dienu sāc — ar darbu viņu beidz. Bet par to es neko nesaku. Cilvēks, kas nestrādā, nav cilvēks. Bet no svara ir, ko strādā, kad strādā un kā strādā. Tu jau neesi cilvēks, bet verdzene. Iedomājies tikai: tu esi kūtī, klētī, ķēķī, rijā, pagrabā, istabā... tu esi laukā, pļavā, dārzā... tu esi pie lopu kopšanas, siena grābšanas, mēslu ārdīšanas, labības pļaušanas, sēšanas, kulšanas... tu esi pie ēstvārīšanas, veļas mazgāšanas, gultas taisīšanas, šūšanas, lāpīšanas... Bet teic, mīļā, — teic, — vai visos šinīs darbos tu atrod kaut drostaliņu apmierinājuma? Vai tu atrodi tur prieku? laimi? Nē — tu dari visu to un domā, ka tam tā vajag būt... Tu ciet un domā, ka reiz taču viss tas beigsies... nāks kas labāks, nāks kaut kas tāds, ko par prieku, par laimi sauc...

Nē, mīļā, tu maldies! Šis darba milzums, tas tevi spiež dienu no dienas, gadu no gada, tas spiedīs arvien, kamēr tu saļimsi aiz vecuma un nespēka... Es zinu, tu klusumā sapņo, ka kādā jaukā dienā pa vārtiem ienāks jauneklis, nezināms, nepazīstams vai — varbūt arī zināms un pazīstams, un bildinās tevi, un tad

tu tapsi viņa sieva, nodibināsi savu dzīvi un būsi laimīga... Bet — nesabīsties! — tas nebūs nekad... Dzirdi — it nekad!... Kādēļ? Tu esi strādīga, godīga, tikumīga. Bet teic, kas redz tavus tikumus? Kas viņus ciena? Neviens! Kam viņu vajag? Nevienam! Viss jau būtu labi, ka tu varbūt būtu bagāta un skaista. Bet... Paskaties spogulī un atbildi man: vai tu esi skaista? Tu teiksi nē. Un tas ir tiesa. Tev nav abu to vērtību, pēc kā visi mūsu laikos stiepj savas rokas: tev nav skaistuma un bagātības... Tavs liktenis tev ir uz pieres un vaigā rakstīts. Tu jau esi divdesmit piecus gadus veca... Ak tā, es pirmīt sacīju, ka tavas bēdas ir manas bēdas un manas bēdas tavas bēdas, bet tagad man šis teiciens jāpapildina: tavas bēdas ir desmitkārt lielākas nekā manas, jo tu esi sieviete!...»

Viņš apklusa. Viņš bija runājis diezgan steidzīgi un tieši, bez aplinkiem un līdzībām. Tas viņam tā kā mazliet sāpēja. Vai tikai viņš nebija pārāk sarūgtinājis Martu? Bet, kas bijis, — bijis. Viņš apsēdās, atspieda elkoni uz galda un tās pašas rokas pirkstiem nervozi šķirstīja sev matus un, skatīdamies galdā, gaidīja, ko Marta teiks.

Bet Marta klusēja. Tās bija lietas, kādas viņa nekad nebija dzirdējusi un sagaidījusi. Un kā viņš mācēja lasīt viņas dvēselē! Tiešām, vienīgais apmierinājums dzīvē viņai bija domas par to, ka reiz taču viņu kāds iemīlēs, apprecēs un atbrīvos no šīs nebeidzamās kalpības. Vismaz viņai likās, ka tā būtu atbrīvošana.

Tas bija bijis viņas daiļākais sapnis, vienīgā izeja, vienīgais dzīves piepildījums. Bet kā ar smagiem āmura triecieniem Krists sadragāja viņas sapņu kristala mājiņu, no kuras tikai drupas un druskas palika pāri.

Satinusies lakatā, atslējusies pa daļai pret krēsla atzveltni, pa daļai pret galdu, atspiedusi elkoni uz galda un galvu uz rokas, viņa sēdēja un skatījās grīdā, bet ausīs vēl arvien skanēja nežēlīgie vārdi: «Tu esi strādīga, godīga, tikumīga. Bet teic, — kas redz tavus tikumus? Kas viņus ciena? Neviens! Kam viņu vajag? Nevienam...» Tas bija viss viņas stiprums, kas te sagruva.

Tā viņi sēdēja abi nakts klusumā un domāja savas domas... Bet viņi nespēja tās izdomāt līdz galam, kad pavērās durvis, pa tām pabāzās tēva sirmā galva un atskanēja viņa balss lēnā, bet neapstrīdamā pavēlnieka tonī:

«Marta! pulkstens jau nosita trīs. Jāiet pie lopiem!»

Marta aizgāja, ne vārda neteikusi, Krists nolikās gultā, izpūta uguni un mēģināja aizmigt.

5.

Arī vecais Plēsums negulēja to nakti.

Jaunākā dēla aiziešana tomēr bija pārāk smags sitiens, lai vienaldzīgi to varētu panest. Kad aizgāja vecākais dēls, tad viņš pats vēl bija diezgan jauns un maz ko bēdāja. Arī vidējā dēla viņam nebija tik žēl. Bet Krists — tas viņam bija pats mīļākais dēls, nu arī tas gāja projām! Vai tad tiešām nebija nevienas varas, kas viņu spētu atturēt no šī soļa? Vai tad tiešām viņam nebija sirdī ne mazākās mīlestības dzirkstelītes pret savu veco tēvu?

Viņš gulēja istabas kaktā, saritinājies viens savā gultā, un domāja — domāja... Kas viss viņam neienāca prātā un atmiņā! Viņš atcerējās savus bērnības gadus, savu jaunību, savu līgavu, tagad — nomirušo sievu. Cik līksmi viņi bija bijuši par katru savu bērnu, cik rūpīgi tos kopuši un audzinājuši! Bet nomira viņa, un viņš kļuva vientulīgāks, aizgāja vecākais dēls — viņš kļuva vēl vientuļāks, aizgāja vidējais dēls — un vientulība kļuva jau liela un smaga, aiziet patlaban jaunākais — un nu viņš paliek viens, gluži viens... Marta? Tā tomēr sieviete, nav tā kā dēls. Un kas tad var galvot, vai arī viņa kādā dienā neiet to pašu ceļu! Bet tad? Viņš nodrebēja. Tumšais, drūmais laiks ārā vēl pavairoja viņa drūmumu un vientulības sajūtu...

Kaut jel būtu viens cilvēks, ar ko parunāties! Kaut jel būtu pasaulē viena vienīga dvēsele, kas viņam justu līdzi! Bet kam tu prasīsi padomu: pakšķim? akmenim? sētas mietam?

Tomēr — viņš savā prātā nolēma vēl runāt no rīta ar jaunāko dēlu: varbūt viņš vēl apdomājas un paliek, kaut gan kāda slepena balss viņam pauda, ka tas ir veltīgs darbs, un ārā vējš, tumsa un lietus it kā piebalsoja, grabinādamies gar sienu un loga rūtīm: velti — velti — velti — — —

6.

Kad Krists atmodās, pulkstenis rādīja jau pusdienas laiku. Viņš brīnījās, ka tik ilgi bija varējis nogulēt, un tādēļ ātri sāka posties. Ceļā viņš bija nodomājis doties kājām, un līdz pilsētai vairāku stundu gājiens.

Viņam ģērbjoties, istabā ienāca tēvs — drūms, nostrādājies, darba drēbēs.

«Nu, ko nu strādāji patlaban?» iejautājās Krists, lai nebūtu neomulīgi klusēt, lai atvieglinātu tēvam sarunas sākumu un lai pašu sarunu varbūt novērstu no nevēlamā temata.

«Ko ta' nu citu strādās kā to pašu zemnieka darbu! Tas jau zināms... Zemes strādnieka darbā jau jauns nekas nevar nākt... Ej tik un ej... kamēr krīt...» atbildēja tēvs ar sāpju un rūgtuma nokrāsu balsī, beidzot piebilzdams: «Nobeidzu art tavu vakarējo gabalu.»

Vai tēvs ar nolūku to teica, Krists nevarēja izprast, bet teiciena beigu saturs viņam dziļi ķērās pie sirds. Ko uz to atbildēt? Bet viņam nemaz nevajadzēja atbildēt, jo tēvs tūliņ novirzīja sarunu uz pavisam citu pusi. Viņš tieši jautāja Kristam:

«Nu, vai tad tu, dēls, tiešām esi nodomājis atstāt mani?»

Jautājums bija sāpīgs, bet Krists bija apņēmies runāt atklāti par visu un palikt nelokāms pret visu, kas viņu te pūlētos atturēt atpakaļ.

«Kāds tu savāds esi, tēv!» viņš teica brīnīdamies. «Itin kā es tev vakar nebūtu jau to diezgan nopietni teicis, un it kā mūsu saruna būtu bijusi tikai bērnu spēle, ko var pa nakti aizmirst!...»

Ienāca Marta un aicināja abus pie pusdienu galda. No nakts negulēšanas un saviļņotā dvēseles stāvokļa viņa izskatījās bāla, nogurusi un sagrauzta.

«Nabaga meitene!» nodomāja pie sevis Krists. «Varbūt būtu bijis labāk tev palikt tavā iluziju valstī... Tomēr ne...»

Galu galā viņam bija prieks, ka viņš satriecis un izārdījis dažas viņas iluzijas. Tā kā tā tās būtu sairušas — agri vai vēlu. Tad labāk jau agrāk! Un to jau viņš spraudis par vienu no saviem nākamiem uzdevumiem: dragāt aizspriedumus, izjaukt iluzijas un atsegt visus aizkarus no patiesības ilgi slēptā tēla... Kādēļ šo darbu nesākt jau šodien — tepat — pašu ģimenē? Jā, kādēļ? Vai Martas liktenis nebija kliedzoši smags? Kādēļ tad viņai to nerādīt? Nē, tas bija vajadzīgs — nepieciešami vajadzīgs...

Viņi iegāja otrā istabā un nosēdās pie Martas sagatavotā pusdienu galda, kas nebija vairs tāds kā mājniekam, bet kā viesim, kuram sniedz visu, kas vien tas labākais un gardākais. Jā — jā... tas jau bija atvadīšanās mielasts. Varbūt — tā bija arī pēdējā reize pie tēva galda! Kas var zināt, uz kuru pusi aiznes varenā dzīves straume, kuras viļņos aiziet tik daudz! — tik daudz!

Pie galda Krists mēģināja izgaisināt smagos skumju mākoņus.

«Ko jūs tādi noskumuši abi, it kā es aizietu ne uz dzīvi, bet uz miršanu!» viņš ieminējās un pūlējās būt līksms un bezbēdīgs.

«Kas tad, dēls, var zināt. Priekš nāves zirgs nav jājūdz... bet ar to dzīvi reizēm ir kā ir...»

«Jums tiešām nav ko skumt. Pēc pāris mēnešiem es vēl nebūšu bagāts,» Krists jokoja, «bet pēc pāris gadiem es jums pārsūtīšu veselu guzmu naudas. Un tad taču būs labi, vai ne?»

Marta klusēja un nebija uzjautrināma. Tāpat tēvs. Pārāk smagi sāpju mākoņi bija saguluši viņam uz sirds.

«Var jau būt... var būt... Cilvēki jau top bagāti, bet ikkatram gan tā nauda tā no gaisa nebirst... Un par niekiem, dēls, tu aizej no mums — gluži par niekiem...»

Ācīm redzot vecais viņu gribēja pierunāt palikt mājā un atsacīties no sava nodoma.

«Par niekiem? Nē, man tie nav nieki. Jeb vai tu tiešām domā, tēv, ka cilvēks par niekiem atsacīsies no zināmas maizes, no darba un pajumtes un skries pretī nezināmai dzīvei? Nē, tur jābūt kam citam — kam lielam un svarīgam...»

«Nu? Un kas tad īsti tevi dzen? Naids pret savu veco tēvu?...»

«Nē, tēvs, ne naids. Es pa daļai tādēļ arī eju, lai mūsu starpā neizceltos naids. Dēls, kas svešumā mīt, ir mīļāks savam tēvam nekā tāds, kas klāt dzīvo. Nu, iedomājies pats, tēv, tu nekā nezaudē, kad es aizeju — tīri nekā.»

«Kā nekā?»

«Vai tad es tev par velti strādāju?»

«Nē.»

«Nu — tādēļ! Par algu tu dabūsi sev stiprāku un labāku strādnieku nekā es.»

Tēvs nopūtās un kratīja skumīgi galvu.

«Nav tā, dēls, nav tā, kā tu domā. Ir pavisam cita lieta, kad pašu bērns visur iet, visu redz, visu zina. Darbs pavisam citādi šķiras...»

«Redzi, tēv! Te ir tā vārīgā un nelaimīgā vieta, kuru tu nevari ieraudzīt.»

«Nu?» tēvs ziņkārīgi gaidīja.

Krists acumirkli pārdomāja, kā labāk, saprotamāk vecajam izteikt jauno domu. Stāstīt par saviem idealiem? Nē, to vecajam vīram nesaprast! Labāk skaidri un taisni...

«Vai tu zini, kas saimnieka dēls pie kalpiem ir?»
«Nu?»
«Viņš ir kā izlūks... kā spiegs!...»
«Kā tā?»
«Nu gluži vienkārši. Tu taču man neesi vienkārši saimnieks, darba devējs, bet līdz ar to arī tēvs. Un kā tēvam, protams, es tev nevaru slēpt visu to, kas notiek tur, kur man nākas strādāt: pie kalpiem. Man pašam ir jāstrādā kā kalpam. Man ir tādas pašas intereses kā viņiem, bet es nevaru ievērot ne viņu intereses, ne savas, jo esmu saimnieku ģimenes loceklis, tavs dēls, saimnieku gala iemītnieks. Ko nu man aizstāvēt? Savas kalpa intereses vai tavas saimnieka intereses? Redzi, te mūsu starpā var iedegties naids, ass kā uz abām pusēm griezīgs zobens, jo vairāk vēl tādēļ, ka tev ir divkārtēja vara pār mani: kā darba devējam — saimnieciskā, kā tēvam — moraliskā. Viena slēpjas aiz otras, viena mijas ar otru, un viena aizmasko otru. Bet es negribu būt tavs kalps jeb saimniecisks pretinieks. Es gribu būt tev tikai dēls. Un tas ir iespējams tikai tad, kad es aizeju no šejienes, kad es dzīvoju svešumā. Kad es kalpošu citur, tad mūsu starpā naids nevarēs iedegties. Tādēļ nepārproti mani, tēv! Es neaizeju aiz naida, bet aiz mīlestības pret tevi, ne arī tādēļ, ka gribētu būt slikts dēls, bet tādēļ, lai naida mūsu starpā nekad nebūtu un lai es varētu tev būt tikai labs dēls... Uz to — saskandināsim...»
Uz balti klātā galda nelielās glāzītēs tumši sārtojās Martas darinātais augļu vīns. Krists paņēma glāzīti, pacēla to, tāpat tēvs un Marta, saskandināja un izdzēra visi trīs.
Visiem palika ap sirdi tā kā priecīgāk, skaidrāk. Ne tādēļ, ka vīns to būtu izdarījis — nē, bet Krista paskaidrojums. Vecais Plēsums klausījās un raudzīja saprast to, ko teica dēls. Likās, viņš saprata, vismaz tanī ziņā viņš bija skaidrībā: grozāms dēla nodomā nekas nebija. Un galu galā, var jau tiešām būt, ka viņam svešumā iet labi un ka viņš vairāk savam tēvam var palīdzēt, nekā mājā dzīvodams. Šī atziņa spieda veco klusēt un runāt citu ko. Tēvs gribēja jūgt zirgu un palaist dēlu braukšus, bet Krists atteicās. Lai zirgi ejot vien darbā, viņam labprāt patīkot iet kājām. Pa pielijušo ceļu tā kā tā ātrāk nevarot pabraukt kā soļiem. Tēvs piekrita.
«Bet vai tad līdz nekā neņemsi?» jautāja pārsteigts un labsirdīgi vecais. «Kādu trauciņu sviesta?... Kādu kumosu gaļas?... Lai Marta sataisa!»

Krists arī no tā atsacījās: nevarot zināt, kur paliek, un tādā gadījumā labāk bez mantām nekā ar mantām. Marta tomēr negribēja laist brāli gluži tukšā un sagatavoja viņam mazu aizsainīti.

Pēc brīža Krists jau atradās ceļā.

7.

Ceļu viņš izvēlējās vistaisnāko: pār pļavu, pār upi, pa grāvjiem, lauku ceļiem — kamēr tad uznāca uz lielceļa. Bija karsta, tveicīga pēcpusdiena, kaut gan saules pie debesīm neredzēja. Šur tur no nakts lietus rēgojās peļķes, pļavā saļimušas gulēja siena stirpas, vietām spīdēja nopļautās pļavas gaišais zaļums, vietām gulēja smaržodami nopļautie vāli un gaidīja uz sauli un čaklām ārdītājām.

Viss tas viņam tagad stāvēja tālu nost: viņš te pūlējies diezgan; lai nu pūlas citi.

Vairāk rūpes viņam darīja upe. Vai varēs tikt pāri? No nakts lietus tā bija uzplūdusi, ūdens bija duļķains, pelēks un plūda strauji uz priekšu, locīdams kalves un straumē trīcošos meldrus, krastā zāles un neaizmirsteles. Kad labi ieskrējās un taisīja krietnu lēcienu — pāri tomēr bija!

Un tagad nu tik tālāk! Ežas un grāvji starp labības laukiem viņam labi pazīstami. Šad un tad ejot viņš atskatījās atpakaļ, lai iespiestu atmiņā klusos laukus, kur maldījusies, nīkusi un zudusi viņa jaunība.

Šur tur starp koku un krūmu puduriem, kas izskatījās kā oazes zaļo druvu un pļavu starpā, spīguļoja balti, sarkani un pelēki māju jumti, pulciņos salīduši.

Tur bija arī viņa tēva mājas ar pāris lieliem, kupliem kokiem, kas kā milzu sargi stāvēja un skatījās kaut kur tālumā, bet līdz ar to kā svētīdami stiepa savas zarainās rokas pār māju jumtiem un kuplo, zaļo dārzu.

Papuvē kāds sāka patlaban art jaunu gabalu. Tas bija tēvs. Viņš dzina zirgus ātrāk, nekā parasts, bet tad viņam likās, ka tie atkal skrien pārāk ātri, un tādēļ viņš raustīja nikni grožus un pukojās uz saviem zirgiem, kurus viņš tik ļoti mīlēja, kopa un saudzēja. Arī pātaga strādāja biežāk un straujāk nekā citām reizēm. Satracinātie lopiņi, protams, nezināja, kādas raizes kremt nabaga vecā vīra sirdi.

Pie kūts stūra Krists pamanīja stāvam kādu sievieti. Pieplakusi stenderei, viņa, likās, skatījās Kristam pakaļ. Vai tā nebija Marta? Pag, jāpārliecinās. Viņš izņēma kabatas drāniņu un pavicināja. Viņa atbildēja. Jā, tā bija Marta. Nabaga meitene!... Krists soļoja naigi tālāk, bet Marta vēl ilgi skatījās viņam pakaļ. Tikai tad, kad Krista stāvs bija pazudis starp zaļajiem labības laukiem, viņa lēniem soļiem un skumju sirdi devās uz atstāto, tukšo istabu...

Jo tālāk gāja Krists, jo vairāk viņam likās, ka aiz viņa noslēdzas un aizveras kaut kas tumšs, piedūcis, piesmacis, bet priekšā atveras zili, dzidri tālumi ar sārtbaltiem, sniegainiem kalngaliem debess malā, kaut gan — īstenībā priekšā rēgojās tikai lielceļš, zaļš priežu mežs un pār galvu smagi gulēja vecā, pelēkā debess.

Dvēselē jaucās skumjas, prieks, pārgalvība. Visos locekļos viņš juta strāvojam jaunību un spēku. Ieraugot ceļmalā vīreli sēžam uz arkla un pīpējot īsu kaļķīti, viņam iegribējās šim ar bārdu un matiem apaugušajam zemes rūķim kaut ko teikt. Bet ko? Nu, kaut ko. Un, nostājies viņam priekšā, viņš tam uzsauca: «Mosties!»

Vīrelis izpūta dūmus bārdā un dīvaini sakustējās, nezinādams, ko sacīt, ko darīt. Beidzot viņam sametās tā kā dusmas uz svešo ceļa gājēju, un, palicis sēžot, viņš atbildēja:

«Kā, vai tad es guļu?»

«Nē, tu neguli, bet tomēr neesi atmodies!»

«Bet redziet, ko es jau esmu uzaris. Vai tad to gulēdams var padarīt?»

«Es nerunāju par aršanu, draugs! Bet par to, ka tu nezini, kas tu esi un kas tu vari būt.»

«Es?» brīnījās vīrelis un gribēja kaut ko atbildēt, bet svešais viņu pārtrauca.

«Tu esi milzis, brāl, milzis,» smējās Krists.

Vīrelis piecēlās stāvus; viņš bija gluži maza auguma.

«Jūs jau laikam gribat mani piezobot un vairāk nekā,» viņš teica, pusdusmīgi paskatīdamies uz svešo, jauno, spēcīgo cilvēku, un ķērās pie grožiem, lai turpinātu savu darbu.

«Strādā vesels — strādā, bet zoboties es tiešām negribēju. Tu esi tiešām milzis, bet saprast tu to vēl nevari...»

To teicis, Krists pārlēca pār plato, dziļo lielceļa grāvi un devās naigi tālāk. Vīrelis ilgi noskatījās pakaļ savādajam cilvēkam un pārdomāja dzirdētos vārdus. Nevarēdams izlobīt no tiem

nekāda kodola, viņš uzplikšķināja zirgiem ar pātagu un sāka atkal strādāt savu darbu.

Pret vakaru laiks sāka noskaidroties, un, kad Krists izgāja cauri garajam priežu mežam, viņa priekšā atklājās ļoti skaista aina. Saule bija tikko iznākusi no tumšiem mākoņiem ar zelta malām, visa vakara debess ugunīgi sarkana, un pilsēta ar lieliem un maziem namiem, kūpošiem fabriku skursteņiem un baznīcu torņiem bija kā milzu glezna uz ugunīga, sārti kvēlojoša fona. Viņš atsēdās mežmalā uz kāda pakalna un skatījās labu brīdi šai gleznā ar sen kārotu, bet sen sen neizjustu baudu.

Pilsētas troksnis bija skaidri sadzirdams: plašs, dobjš, pāršķelts šad tad no lokomotivju spalgajiem svilpieniem.

Tā bija tā vieta, no kuras gara dzirkstis šķīda uz visām pusēm un iededzināja sirdis un dvēseles tālu aiz laukiem, mežiem un purviem. Tā bija tā darbnīca, kur cilvēki kaļ un veido savu nākamību...

Un tagad arī viņš, Krists, iegāja šinī dunošajā milzu darbnīcā.

8.

Pār pilsētu nolaidās vakara nemiers...

Tikko saule bija pazudusi aiz namu rindām un čumuriem, ielās un namu logos sāka iedegties ugunis, dzeltenspožas un baltmirdzošas.

Veikalu durvis un logi pamazām sāka aizdarīties uz naktsguļu, ielas tapa dzīvākas. Pa trotuariem, alejām, bulvariem un dārziem mudžēt mudžēja ļaudis. Staigāja pa vienam, pa pāriem, pulciņos. Sarunājās, jokoja, smējās. Dzirkstīja acis, lidinājās smaidi.

Pa upi, kas tecēja caur pilsētu, šurp un turp braukāja mazas laiviņas ar pusgurdeniem, pusjautriem iekšāsēdētājiem. Kaut kur uz upes klusajā vakara gaisā skumji un bezbēdīgi skanēja harmonika. Parkā mirdzēja baltās elektriskās spuldzes starp zaļajiem, kuplajiem koku kupoliem. Pa koku pazarēm vijās grantēti celiņi, pa kuriem kustējās pēdu pie pēdas, soli pie soļa, cilvēks pie cilvēka — ļaužu pūlis... Dārzā muzika. Drīz lēna, klusa, liegi jūsmīga, drīz bezbēdīgi jautra vai dobji svinīga un cēla. Ikvienam skaņu vilnim līgojās līdz viegls, nenotverams jūsmu

A. Birkerts (1896.)

vilnītis un ieplūda cilvēkiem dvēselē, saviļņodams visklusākās, maigākās jūtas...

Iedams pa ielām un bulvariem, Krists šad un tad apsēdās un noskatījās ļaužu dzīvajā straumē. Uz laukiem šinī laikā jau visi gulēja. Bet te? Kāda kustība, burzma, dzīvība! Viņu vilināt vilināja sev tuvāk dzīvais cilvēku vilnis, un viņš iegāja ņudzošajā dārzā, kur starp kokiem, krūmiem, pār puķu dobēm un cilvēku mudžekli, mīksti un kairinoši glaudīdamās un sapņodamas, plūda muzikas skaņas.

Nosēdies kādā alejā uz vientuļa sola, viņš ar interesi noskatījās cilvēku plūsmā. Skolnieki un skolnieces, ierēdņu spožie svārki, jaunavas un jaunekļi, ielas klaidones, veči, bērni, saulesbrāļi... Viss — viss raibā masā — cits caur citu — juku jukām un tomēr mierīgā, pieklājīgā momenta jūsmā vienoti.

Sēdēdams un skatīdamies viņš atcerējās nesenos skolnieka gadus... Viens otrs skaists sapnis bija dzimis zem šiem aleju kokiem. Bet... Kaut kas jautri sāpīgs iedrebējās dvēselē... Vai tur nomira kāda jūta? sabruka kāda gaisa pils?... Varbūt...

Pagāja garām kāda ģimnaziste, jau gandrīz jaunava, sārtumā ziedošiem vaigiem, divām kuplām bizēm, ar krizantemas ziedu rokā un diviem kavalieriem sev blakus. Jā, jā... Reiz bija... Viņš noskatījās tai pakaļ, kamēr vien to varēja redzēt... Tad — viņš atkrita pret sola atzveltni un sabāra klusumā sevi par nerātnajām domām un jūtām. Viņa stāvoklis taču bija pārāk nopietns, lai par tādām lietām domātu. Un tomēr šis iespaids!... Simtiem cilvēku paiet garām vienaldzīgi — nāk viens un iededzina tevi!... Vai tas nebija brīnums?... Ak, prom ar to!... Darbam ziedot dzīvi!... idealiem...

Viņš nebija vēl atbrīvojies no sievietes iespaida ziedošajām saitēm, kad viņa priekšā nostājās slaiks jauneklis melnu platmali galvā, melniem matiem, melnām, viegli vijīgām ūsiņām.

«Labvakar, Krist!» viņš draudzīgi un silti iesaucās. «Vai tiešām manas acis nemelo?»

Krists, kas nekad nejutās pārsteigts, piecēlās un teica, mazliet smaidīdams:

«Nē, nemelo.»

Abi jaunekļi sirsnīgi sasveicinājās, saskūpstījās turpat ļaužu plūsmas malā un atsēdās uz sola, kur Krists bija sēdējis.

«Saki, — kur tu te gadījies? Kādi vēji tevi atdzina?» jautāja pienācējs, skatīdamies cieši uz Kristu, kā skatās uz sen neredzētu,

mīļu cilvēku, meklējot viņa sejā, acīs, augumā atbildi uz klusu jautājumu: «Vai tu esi tas pats, kas toreiz?...»

«Es?... Mani?... Kādi vēji?»

«Jā.»

«Nu, kā es šurp atkļuvu, to tev lai saka mans ceļa spieķis un mani zirgi,» atbildēja Krists, rādīdams resnu, zarainu kadiķa nūju un savas sabristās kājas.

«Tas ir smalki — tas ir vareni. — Pēc tik ilgiem laikiem!...»

«Jā... Un kādi vēji mani atnesa? Na — tādi, kas tik vienreiz dzīvē plosās un kurus sauc par ziedoņa vētru. Viņi izrauj tevi ar visām saknēm un aizceļ taisni uz turieni, kur sirds sen sen kāroja kļūt.»

Krists izstāstīja īsumā, kas ar viņu noticis. Biedrs palika domīgs. Tad viņš piepeši kā atmodās, uzsita Kristam uz pleca un jūsmīgi improvizēja:

«Esat svētītas, ziedoņa vētras,
Lemtas nav jaunekļiem miera mētras —
No vecajām saknēm izrautam kļūt
Un mieru dzīves nemierā gūt!
Vai ne?
He, he, he-e!»

To teicis, Mežagars — tāds bija pienācēja jaunekļa vārds — gardi iesmējās mefistofeliskiem smiekliem.

Smējās arī Krists: «Slavena improvizacija! Slavens improvizators! Bet saki, vai tu nevari improvizēt man naktsmājas?»

«Jā, droši.»

«Kur?»

«Pie manis...»

«Uzņemsi?»

«Jā, kādēļ gan ne? Savu vecu veco kara biedru! Ar prieku! Nāc vien! Manā gultā, domāju, mums abiem būs telpas diezgan.»

Viņi piecēlās un aizgāja caur pūli, meklēdami izeju uz ielu.

9.

Andrejs Mežagars bija viņam mīļš biedrs un draugs. Kur un kā viņi bija iepazinušies, to Krists lāgā neatcerējās. Bet to gan viņš atminēja, ka no pirmās satikšanās viņi sapratās gandrīz bez vārdiem un jutās viens pie otra saistīti ciešām garīgām saitēm. Mežagars bija dažus gadus vecāks par viņu un vairāk pie-

dzīvojis un pieredzējis. Viņi iepazinās vēl kā skolnieki, un viens no tiem iemesliem, kādēļ Krists jutās saistīts pie Mežagara, bija — viņa kaislīgā mīlestība uz grāmatām. Krists bija vēl diezgan mazs zēns, kad viņš kādreiz nonāca Mežagara dzīvoklī un dabūja redzēt viņa mazo grāmatu krātuvi. Vajadzēja redzēt, ar kādu rūpīgumu viņas īpašnieks to saudzēja: kā kādu svētu dārgumu! Ar lielām mokām tikai retais varēja no viņa dabūt kādu grāmatu lasīt un tad arī tikai ar piekodinājumu — nenotraipīt, nesaplēst un nepazaudēt. Acīm redzot grāmatas viņam bija sevišķi mīļas. Kad kāds ievaicājās, kādēļ viņš tik stingrs, tad arvien dabūja atbildi, ka viņam pašam grāmatas vajagot un viņš nebūt tās neesot gādājis nozaudēšanai un saplosīšanai. Un grāmatas tiešām grūti viņam nācās gādāt: lai dabūtu tām naudu, viņš atteicās labprāt no parastajiem skolnieku brokastiem, reizēm pat no pusdienām, — ka tikai varētu aiztaupīt kādu nieku grāmatām. Tās tiešām bija pirktas, var sacīt, ne par naudu, bet par daļu no dzīvības...

Krists reizu reizēm noskatījās ziņkārīgi uz aizliegto augli un ilgi neiedrošinājās to aiztikt. Tikai tad, kad viņi abi bija jau labi draugi, viņš sāka plūkt no šī aizliegtā koka augļiem.

Un tad vēl ko Krists toreiz dabūja zināt: Mežagars bija kāda izglītības pulciņa dibinātājs un vadītājs. Protams, ka Krists tur bez kavēšanās iestājās par biedru un dzīvoja līdz viņa garīgo dzīvi, visus priekus un bēdas. Tā bija tāda maza, jauna pasaulīte, kura viņam atklāja lielas lietas. Tika sarīkoti vakari, kuros sanāca kopā viss mazais pulciņš un strauji pukstošām sirdīm ķērās pie darba. Jautājumi... debates... referati... rakstīta un ilustrēta žurnala izdošana... bibliotēka — no visa tā plūda un strāvoja pretī dzīvība un spirgtums. Bet ne ilgi tā gāja. Jauno, mazo dēstījumu drīz vien nopostīja un viņa spirdzinošos avotus aizbēra nelūgti viesi un neaicināti gādnieki.

Kāds biedrs, kurš piederēja pie cītīgākiem darbiniekiem un bija viens no pulciņa dibinātājiem, vārdā Raups jeb, kā viņš sevi sauca, Raufs, bija iedomājies, ka pulciņa vairs nesot vajadzīgs, jo, kas gribot kaut ko strādāt sabiedrības un savas tautas labā, tas varot iestāties kādā biedrībā, kuru taču esot vairāk, nekā vajadzīgs, un īpaši kā uz ieteicamu paraugu norādīja — uz vietējo latviešu biedrību... Viss biedru vairums šādu Raupa rīcību ieskatīja par ļoti dīvainu un nekādi nevarēja viņam piekrist, jau vienkārši tādēļ ne, ka skolēnus biedrībās par biedriem nemaz neuzņem... Raups jutās nepatīkami pārsteigts, apklusa, ņēma savu

priekšlikumu atpakaļ, bet pulciņa darbībā vairs nepiedalījās. Viņš bija ieskatījis par labāku un izdevīgāku darboties citā virzienā. Skolas priekšniecība drīz vien dabūja anonimu vēstuli ar sīku aprakstu par izglītības pulciņa darbību, par viņa biedriem, kuriem esot liels iespaids uz skolniekiem. Kāds? To jau varot iedomāties.

Dabūjusi šādu interesantu dokumentu, skolas priekšniecība, protams, nekavējās pārliecināties, cik visās tādās ziņās patiesības. Un uz klātpielikto adresi jau nemaz nebija grūti noiet un apskatīties. Grūti gan bija ticēt, jo visi par vainīgiem apzīmētie piederēja pie labākiem skolniekiem.

Pārbaudījums tika izdarīts nakti un deva kuplus panākumus: priekšniecības rokās atradās prāvs pulciņa skapis ar grāmatām un visām zīmēm par viņa darbību. Tiesa, pie izmeklēšanas un nopratināšanas izrādījās, ka lietai ir gluži nevainīgs raksturs: audzēkņi nodarbojušies tikai ar savu mātes valodu un literaturu, bet... rezultats bija tas, ka daudzi dabūja nopietnu rājienu un daudzi tika izmesti aiz skolas sienām. Izslēgto starpā, protams, atradās arī Mežagars un Krists.

Tā bija vētra ūdens glāzē, tomēr — vētra. Nāca vēl vecāku raudas, vaimanas, pārmetumi, kas sita pa nerviem, griezās dvēselē. Dažs labs neizcieta visu to un aizgāja no saviem vecākiem, dažs pūlējās aizmirst dabūtos triecienus un klusu ciezdams stājās vecāku kalpībā, lai nebūtu jāmirst badā. Mežagars kaut kā atrada iespēju badināties un sisties cauri ar stundu pasniegšanu, Kristam cits nekas neatlika kā ķerties pie arkla.

Un tagad nu, pēc pāris gariem, drūmiem gadiem, abi draugi atkal satikās.

Omulīgi sarunādamies, viņi soļoja pa dzīvajām, apgaismotajām ielām uz Mežagara dzīvokli.

«Velns, kur tu tagad dzīvo?» jautāja beidzot Krists, kad viņi bija jau labu gabalu soļojuši un galvenās ielas jau sāka palikt aiz muguras.

«Es? Pašā lepnākajā pilsētas daļā,» jokoja Mežagars. «Pagaidi — redzēsi drīz vien manu pili. Tikai ievēro viņas stilu. Tā, nu te ir mūsu bulvaris...»

Viņi piepeši nogriezās kādā sāņu ieliņā, kuras vārdu Krists tiešām neatcerējās un kur laikam viņš nekad nebija bijis. Vāji mirdzošo, reto petrolejas lukturu dzeltenajā gaismā aizstiepās līkumu līkumiem divas mazu koka nameļu rindas, un, pa koka

trotuaru soļojot, reizu reizēm kāja iemuka kādā izpuvušā caurumā. Vietām trotuara nebija nemaz.

Tā bija viena no tālākām un sliktākām pilsētas nomalēm. Kad viņi bija nonākuši gandrīz jau tur, kur sākas lauks, Mežagars apstājās pie kāda maza, veca, sakumpuša vienstāva namiņa un piezvanīja. Nograbēja stieple, un zvans ieskanējās kaut kur tālu aiz sienām, pirms skaņi un asi, tad lēni un arvien lēnāk trallinādams.

«Kas tur ir?» prasīja pēc brīža kāda vīrieša balss.

«Optimists un pesimists,» jokoja smiedamies Mežagars.

Tumšs, piekrauts, piesmacis koridors... Taustīdamies viņi izgāja tam cauri un atradās mazā istabiņā ar zemiem griestiem, zemu, nelielu logu, divām gultām un grāmatu plauktu. Uz galda dega diezgan gaiša lampa, un gaismas lokā bija redzamas tikko lasītas avīzes un pāris biezu krievu žurnalu. Galda stūrī — guzma aprakstītu un sajauktu papīru.

«Tā, te ir mana oaze,» teica Mežagars, kā jau pēc sava paraduma, jautri un sirsnīgi, izplezdams abas rokas un apvilkdams gaisā līkumu, it kā gribētu aptvert visu mazo telpu.

«Redzu, redzu...»

«Un te ir mans istabas biedrs Krūmiņš,» teica Mežagars, rādīdams uz ienācēju vīrieti, vidēja auguma, vienkāršās strādnieka drēbēs, dzeltenām ūsām, sirsnīgu vaigu un skatu.

Krists un Krūmiņš sasveicinājās.

«Bet kurš jūs pie kura dzīvojat?» jautāja Krists. «Lai es zinu, kam naktsmājas lūgt.»

«Es pie Krūmiņa,» pasteidzās atbildēt Mežagars.

«Tas jau nekrīt svarā,» ieminējās Krūmiņš. «Visi mēs cilvēki vien esam. Kad tik jumts virs galvas. Gan jau satiksim. Citiem gan ir tā, ka guļ trijās istabās viens cilvēks, bet mēs gulēsim vienā istabā trīs... Bet nu... nekas... Krāsnī ir vakariņas un uz galda jaunākās avīzes...»

Krists nosēdās pie galda, Krūmiņš — uz savas gultas, Mežagars cēla galdā vakariņas. Tā bija savāda maltīte: tējas vietā — brūns novārījums no kakao mizām ar plānu kakao smaržu un vēl plānāku garšu, gabals rupjas maizes ar sviestu — un tas viss. Krists nepiegrieza ēdienam nekādu sevišķu vērību. No garā ceļa viņš bija diezgan izsalcis, un plānās vakariņas viņam garšoja itin labi. Bez tam viņu nodarbināja doma, ka viņš nejauši nonācis interesantā stāvoklī. Šinī mazajā istabiņā savienojās, saplūda

kopā kā divas pasaules: inteliģence un darba ļaudis. Šis stāvoklis viņam varēja noderēt. Kur un kā?... To viņš vēl nezināja...

«Kurp dodaties?» jautāja labsirdīgi Krūmiņš, un visa viņa seja pārklājās ar sirsnīgu smaidu.

«Es? Ziniet, esmu uzsācis tādu savādu ceļojumu,» atbildēja Krists, viegli nopūzdamies.

«Nu?»

«Meklēju tiltu uz jaunu dzīvi.»

«Ā — tas ir kas jauns. Tādu ceļotāju redzu pirmoreiz. Un kas par zīmīgu teicienu: meklēju — tiltu — uz jaunu — dzīvi... Bet, vai ziniet, tāda tilta nepavisam nav.»

«Tad būvēsim viņu, Krūmiņa kungs. Jūs, liekas, amatnieks esat?»

Krūmiņš smējās: «Jā, vai ziniet, labi jau būtu... dikti labi!... Es, ziniet, ar lielāko prieku strādātu pie tāda tilta! Bet kur lai ņem plānu? Tāda architekta jau nemaz nav, kas viņu varētu izgatavot. Un ar cirvi, kaltu, zāģi tur nekā nepadarīsi... No kāda materiala lai viņu ceļ un ar kādiem darba rīkiem?»

«Ha-ha-ha!» smējās Krists. «Un jūs to lietu tūlīt tik nopietni ņemat! Kā īsts praktisks un reizē ideals darbinieks!»

«Jūs sakāt: kādēļ tik nopietni? Vai zināt, kad es noskatos katru dienu savu darba biedru dzīvē, tad man ikvienam no tiem gribētos dot, nē — kliegt padomu: meklē tiltu uz jaunu dzīvi! Es jau nu arī saku, cik varu — un daru, cik spēju. Vai zināt, mums jau tā nākas sūri grūti pelnīt dienišķo maizi, bet kad šie ļaudis jel mācētu cienīt savas pūles, savus sviedriem vaigā pelnītos grašus... Bet nē... Viņi tos nodzer, nožūpo — un, kad izguļ reibuli, tad jākož pirksti vai nost: nav ne pašam, ne sievai, ne bērniem ko ēst... Bet sakiet jūs viņam, lai labāk izdod pāris rubļu gadā par grāmatām, laikrakstiem, tad jūs dabūsiet dzirdēt, cik cilvēkam var mute liela būt. Tad viņš jūs sauks par grāmatnieku, pārgudrinieku un kā nekā... Bet, kad jūs nopērkat avīzi vai grāmatu un lasāt viņiem priekšā — jā, tad viņi klausās, bet paši tie pat kūtri lasīt, ja arī tiem par velti dod grāmatas. Kas tur gan esot par labumu no viņām? — Tā tie saka... Nē, vai zināt, kā mežoņi, — pilnīgi kā mežoņi... Ne tie prot savas intereses ievērot, ne nākotnē skatīties...Es jau nu iedodu vienu otru grāmatu, pa retai avīžu lapai, pastāstu šo to, bet — viss tas ir tikai piliens jūrā... Taču, domāju, labāk maz nekā nemaz. Ja neviens nekā nedarīs, pats no sevis nekas negrozīsies...»

Krūmiņš apklusa. Viņa vārdi lika manīt, ka viņam daudz kas sasāpējis un ka biedru liktenis viņam stāv tuvu pie sirds.

«Tātad redziet, Krūmiņa kungs, jūs jau būvējat to tiltu uz jaunu dzīvi,» piezīmēja Krists, kad strādnieks bija beidzis runāt.

«Kā tā?» viņš brīnījās.

«Nu, es domāju, man nemaz nebūs jums jāsaka, ka katrs gaismas stars, kas iespīd šinī tumšajā masā, var tikai labus augļus nest.»

«Tas tiesa... tas ir tiešām tiesa... Vai zināt, ja ir taisnība teicienam, kas darba cilvēku dēvē par nākotnes nesēju, tad — man šķiet — piedzēris un neizglītots šis cilvēks taču nevar mums nākotni nest!... Viņiem jātop citādiem!... Jā, bet nu, redziet, mēs aizejam par tālu. Temats ir interesants, un labi būtu, ka varētu ilgāk par to triekt, bet rīt pulksten piecos, kad jūs vēl gulēsiet, tvaika svilpe — varētu sacīt arī — laika svilpe — mani sauks pie darba.»

«Ar labu nakti, Krūmiņa kungs, ejiet vien pie miera un atvainojiet mūs, ka mēs tik vēlu jūs traucējām. Gan jau vēl būs izdevība izrunāties. Krists jau ne vienu reizi vien ieradīsies pie mums. Vai ne?» piezīmēja Mežagars.

«O jā! Es ceru...»

Krūmiņš klusi noģērbās, saritinājās savā šaurajā gultā un drīz vien aizmiga.

Abi jaunekļi palika vieni.

Patīkams gurdenums iestājās telpā un sāka pārņemt prātus un locekļus.

«Un mēs?» jautāja žāvādamies Mežagars, kad tie kādu brīdi vēl bija runājuši.

«Mans ideals patlaban ir — miegs. Dod tikai, kur uzgult.»

Mežagars kaut kā sakārtoja savu gultu, un abi biedri drīz vien jau bija izstiepušies viens otram blakām uz salmu maisa.

10.

Otrā rītā Krists atmodās vēlu. Mežagars jau bija uzcēlies, uzvārījis tēju, sēdēja pie galda un kaut ko rakstīja.

«Labrīt!» iesaucās staipīdamies Krists. «Ko tu dari? Dzejo?»

«Labrīt... Nu, kā izgulējies?» Mežagars jautāja, nolicis spalvu pie malas un atgriezies pret gulētāju.

«Labi. Slaveni!... Kā muhamedaņu paradizē!...»

«Es? Ko daru? Patlaban grēkoju — dzejoju...»

«Ha-ha-hā!» smējās Krists. «Tā jau es domāju. Palasi!»

«Nav nekas sevišķs. Un nav arī vēl gatavs. Pagaidi — vēlāk. Kad uzcelsies, pie tējas palasīšu tev veselu virkni. Zini, tā mana vecu vecā vājība.»

Mežagars izskatījās citāds nekā vakar. Viņa maigi bālie, gandrīz sievišķīgie sejas panti atspulgoja vieglas skumjas un nopietnību.

«Ek jūs poeti, poeti!» zobojās Krists, celdamies augšā no gultas. «Jūs arvien to pasauli izkrāsojat tādu, kāda viņa nav. Bet kad jūs reiz viņu iztēlosat tādu, kāda viņa ir vai kādai viņai vajadzētu būt?»

«Jā, kādai tad viņai vajadzētu būt?»

«Nu — un tu vēl jautā? Vai tu vēl neesi diezgan pēriena dabūjis no tās vecenes, ko sauc par nabadzību? Man šķiet, ka pasaulei vajadzētu vismaz tādai būt, lai mēs abi nesmaktu te šinī būdā... Ne mēs divi vien — te smok trīs cilvēki... Un tam vienam no trim jau vairāk kā trīsdesmit gadu uz muguras, mums diviem — vairāk kā divdesmit. Dzīve iet mums garām, zelta lietu liedēdama, bet mūsu atplestās rokās nekrīt neviena pile... Jau pirms vairākiem tūkstošiem gadu cilvēkam tika izsacīts lāsts: «Nolādēta lai ir zeme tevis dēļ, ar mokām tev no tās būs uzturēties visu savu mūžu. Un ērkšķus un dadžus tā tevim izdos...» Vai esi dzirdējis šo lāstu? Vēl šodien tas guļ pār mums visiem. Bet kādēļ ar mokām mums būs uzturēties? Kādēļ?...»

«Nu neuztraucies, mazgājies labāk un nāc iedzersim glāzi tējas... Kādēļ tādus dziļus jautājumus kustināt šinī rīta stundā, kad saule patlaban tik spoži spīd mūsu mazajā istabiņā!...»

Krists apskatījās. Tiešām. Visa mazā telpa bija saules zelta pilna. Uz grīdas, uz sienas, uz grāmatu līkstīm[1] dega skaists saules spožums un radīja sirdī saulainas jūtas.

Drīz viņi abi sēdēja pie brokasta galda. Krists lēnām dzēra tēju un vērīgi klausījās, kā Mežagars lasīja savus dzejoļus.

Tā bija savā ziņā liriska dienasgrāmata, sakrājusies un izveidojusies pa visu to laiku, kamēr viņi nebija tikušies. Mežagars lasīja dzejoli pakaļ dzejolim, vietu vietām apstādamies, lai uzklausītos Krista spriedumu un piezīmes. Bet Krists uztvēra dzejoļus ne no mākslinieciskās puses vien. Tie bija viņa biedra dvēseles spogulis. Šis spogulis rādīja visu, kas vien bija ievēro-

[1] Līkstis (grāmatu) — plaukti.

jams bijis viņa drauga dvēseles dzīvē un domu pasaulē. Viņš bija jauns, bet vai viņam bija jaunība? Vai tā bija jaunība, kas nīka bez saules, bez mīlestības, bez plašuma? Kā pagrabā viņš jutās ieslodzīts ik dienas, ik brīža. Un dzimtenes puķes vīta viņam pie kājām, vītolu un bērzu smalkie zari un lapas raudāja pār viņa galvu. Kādēļ? Vai tad viņš nevarēja priecāties? Saule taču spīdēja visiem, lietus lija visiem, un puķes ziedēja visiem! Bet ko līdzēja saule, lietus un puķes, ko līdzēja daba, kad mēs vairs neesam dabas bērni? Senatnes gudrību vācele mums par mazu, par vieglu. Mēs meklējam... meklējam... Mēs esam meklētāju paaudze... Mēs meklējam mieru savam nemieram. Kur mēs viņu atradīsim? Mīlestībā? Bet mēs jau esam pārāk nabagi, lai uzturētu ziedošu savu mīlestības dārzu! Draudzībā? Bet tā jau ir tā vieta, kur no sendienām mēdz slēpties Jūdass! Vientulībā? Tuksnesī? Nē, modernajiem praviešiem tur miera neatrast! Mums vajag tūkstoš pavedienu rokā, citādi agri vai vēlu jāpakrīt un jāsaļimst. Kādu vietu tu lai ieņem dzīves lepnajā gājienā? Aiz žoga, nomalē, starp dzīves pabērņiem... Un sirdī pamazam iedegas naids...

Tādas domas un jūtas pārdzīvoja Krists, klausoties sava biedra dzejoļos. Vietām likās, it kā viņi, šķirti dzīvodami, būtu tomēr kopā jutuši un kopā domājuši. Vienas jūtas... Varbūt tas tādēļ, ka abus spieda viena nasta.

Mežagars beidza. Viņš bija no lasīšanas un viegla nervu uzbudinājuma nosarcis un izskatījās kā nokaunējies. Varbūt viņš arī kautrējās, pa daļai baiļojās, jo Krista spriedums viņam bija dārgs. Krists bija sajūsmināts.

«Bravo! bravo!» viņš sauca un viegli sita plaukstās. Piepeši viņa biedrs bija izaudzis viņa acīs nopietns un liels. Viņš izteica tam savu prieku, savu atzinību un sirsnīgi noskūpstīja viņu.

«Jā, es redzu — domu, jūtu un spēju mums netrūkst, tikai cilvēku mums trūkst. Vecā nabadzība vēl arvienu liek dzejniekiem malku skaldīt, un, kas to nedara, tam bezlaika kaps. Bet cilvēka nav neviena, kas sniegtu roku. Pagrūst, lai viņi krīt — jā! To nāves pakalpojumu ikviens ir spējīgs izdarīt, bet... cerēsim, ka laiki grozīsies.»

Tikko Krists bija izrunājis šos vārdus, pie durvīm kāds pieklauvēja.

Abi biedri saskatījās. Nebija saprotams, kas tagad varētu nākt.

«Iekšā!» sauca Mežagars.

Durvis atvērās, un viņās parādījās trīs jaunavas vieglās vasaras jaciņās, saulessargiem rokā.

«Traucējam?» jautāja pirmā no ienācējām, kurā Krists pazina ģimnazisti, ko vakar neviļus bija redzējis dārzā. Arī pārējās divas bija ģimnazistes, kā varēja redzēt no viņu brūnajām drēbēm.

«Nebūt ne... taisni otrādi, Ainas jaunkundz!... Patīkams pārsteigums...» draudzīgi teica Mežagars un apsveicinājās ar visām trim.

«Arī mums pārsteigums,» atbildēja Aina. «Mēs cerējām jūs sastapt vienu un...»

«Nu, nav nekāda nelaime... Es iepazīstināšu jūs.»

Krists sasveicinājās ar visām trim meitenēm. Mežagars steidzās piedāvāt krēslus, bet attapās, ka divi vien tikai ir. Meitenes sāka omulīgi smieties.

«Nekas... nekas... Mums jau nav ilgi vaļas... Mēs tik uz acumirkli... Bet mēs gribējām ar jums runāt zem četrām acīm...»

Smiekli...

«Nē, bez jokiem...» tiepās Aina, kļūdama nopietna.

«Runājiet vien. Ko es drīkstu zināt, to drīkst zināt arī mans biedrs.»

«Tā? Hm!... Nu, labi!... Redziet,» turpināja ģimnaziste, neticīgi skatīdamās uz Kristu, «mums būs šinīs dienās... vakars. Brauks cauri studenti... Ieradīsies arī viens otrs filistrs... Un mēs gribētu, lai vakars būtu interesants... Jums jāpiedalās ar kaut ko... dzejā, prozā, vienalga... Jā?...»

«N... jā... Varu solīt... Bet — es jums ieteiktu arī manu biedru uzaicināt... Viņš gan ir sieviešu ienaidnieks, bet...»

«Jā?»

Meitenes noskatījās ar interesi uz jauno, nepazīstamo cilvēku, kas stāvēja, atspiedies pret grāmatu plauktiem, un klusēja.

«Bet es viņu nepazīstu,» teica Aina, untumaini smaidīdama.

«Bet es viņu pazīstu,» atbildēja Mežagars.

«Nu — tad esiet tik labi,» viņa teica, pieceldamās un sniegdama Kristam roku uz atvadīšanos. «Ieradīsaties?»

Krists palocīja galvu.

Ģimnazistes aizgāja.

Jaunekļi palika vieni.

«Nu, vai vēl tu esi pesimists?» pirmais pārtrauca klusumu Mežagars.

«Kas tās bija par gracijām?» jautāja Krists un sarauca pieri.

«Tas, brāl, ir interesants stāsts, un man gribas, lai pati īstenība viņu tev stāsta. Esi pacietīgs un gaidi...»

«Gaidīsim.»

11.

«Nu, meitenes, kā jums patīk tas jaunais cilvēks — Krists — kā viņu tur sauc?» jautāja Aina savām biedrenēm, kad viņas bija iznākušas no Mežagara dzīvokļa uz ielas.

«Man?» atsaucās viena no viņām, vārdā Zenta. «Nu tā — ko tur lai saka... Taču... Diezgan labi... Zini, viņam liela līdzība ar Vanagu.»

«Ar manu Ernestu — tu gribēji teikt,» ironiski piebilda Aina un paskatījās uz savu biedreni, kura savukārt paskatījās uz viņu mazliet pārmetoši... mazliet kā glaimota... kā aizskarta.

«Nu... vai zini...» Zenta taisnojās. «To es nemaz... no tevis negaidīju... Tu zobojies...»

«Jā gan. Tu no sava Ernesta tā esi aizņemta, ka viņu vien tik redzi un visus pielīdzini tikai viņam... Viņš arvienu tas pārākais... zvaigzne! Un citi — ja daudz, tad viņu tikai atgādina!... Jāsmejas!... Vai ne, Berta? Vai man nav taisnība?»

«Tu ar mani runā?» jautāja trešā biedrene, kā smagi mozdamās no kādām pavisam citām domām.

«Jā—jā—jā, ar tevi,» skaņi un ik vārdu uzsvērdama, teica Aina.

«Nedzirdēju,» Berta atbildēja.

«Nu jā, tā es domāju. Tu nekā nekad nedzirdi. Tu pie sava sirdsāķīša vien kavējies... Nu — nebīsties, viņš jau tevi neatstās... nudien, neatstās...» jokoja smiedamās un kaitinādama Aina. «Arveds jau nav tāds cilvēks. Reiz iemīlējies, viņš mīl arvien tālāk, kamēr nāve viņa mīlestību pārtrauc... Kā lokomotive: iekurini, uzliec uz sliedēm — iet, kamēr mašīnists to neaptur...»

«Aina, tu esi nekaunīga!» piktojās Berta un flegmatiski pasmaidīja, iedodama viņai vieglu duncku sānos.

«Jā, ko tad tu nedzirdi, kad ar tevim runā. Arvienu jāsāk no gala... Nu, tad klausies! Kā tev patīk tas jaunais cilvēks?

Nu — tas, kas tur stāvēja kā būda un skatījās ar savām lielajām acīm, it kā gribētu mums cauri izskatīties...»

«Kāds jaunais cilvēks?»

«Bet dzirdi, Zenta, dzirdi!... Viņa taču nemaz nav viņu redzējusi!» Aina smējās un raustīja Zentu pie rokas. «Nē, tas tik ir jocīgi!... Nu, vai zini, māsiņ...»

Aina un Zenta sirsnīgi smējās, tā ka paceltie saulessargi vien kratījās. Berta pukojās un izlikās ļoti nopietna.

«Es jau neesmu tāda kā tu,» viņa teica, pa pusei jokodama, pa pusei nopietni. «Tev jau acis apkārt vien iet. Pagaidi, pateikšu tavam Atim. Redzēs, ko tas teiks!...»

«Atim?... Hm...» Aina uzmeta urskulu[1]. «Vari teikt... Viņš man nav nekāds pavēlnieks. Man tik nāk smiekli...»

«Par ko?»

«Par taviem uzskatiem! Tu laikam nosirmosi tanī pārliecībā, ka iemīlējies cilvēks nedrīkst vairs ne uz ko skatīties, ne par ko priecāties, ne ar ko runāt kā vienīgi tikai par savu un ar savu izredzēto... nu — vīru, mīļāko, līgavaini... kā viņus tur visus sauc... Vārdu sakot: kas iemīlējies, tam jāaizsien abas acis, lai viņš no pasaules nekā neredzētu, jo citādi taču viņa otra puse varētu tapt greizsirdīga... Jā! Vai ne? Es to neatzīstu... neatzīstu un vēlreiz neatzīstu!» viņa nobeidza savu monologu un sita ar savu mazo dūrīti sev otrā plaukstā, tā ka saulessargs gandrīz norāva Zentai cepuri.

«Trakā! Ko tu buldurējies?» dusmojās biedrene. «Mīlestība... greizsirdība — tās visas ir labas lietas — lietas par sevi vai Ding an sich, kā Kants teiktu, bet manu cepuri es lūgtu atstāt mierā...»

Tā tērzēdamas, debatēdamas un jokodamās, viņas gāja līdz kādai no galvenajām ielām un apstājās beidzot pie trīsstāvu nama, kur uz durvīm bija redzama maza porcelāna izkārtne ar melniem burtiem:

«Zvēr. adv. pal. A. Danga.
Runājams no 9—11 un no 5—7.»

Aina piezvanīja, atvadījās, uzspiezdama vieglu skūpstu katrai biedrenei uz vaiga, un iegāja pie advokata. Zenta un Berta pagāja gabaliņu kopā, tad — uz nākamā ielas stūra izšķīrās un aizgāja katra uz savu pusi.

[1] Uzmest urskulu — uzmest lūpu, dusmoties.

12.

Ar lielu interesi un nepacietību Krists gaidīja zināmo vakaru... Bet radās kavēkļi, un tas tika atlikts.

Iesākās dzīve... Pelēkā ikdienība nostājās cieši viņam priekšā un pavēlošā balsī biedināja:

«Meklē darbu — citādi es tevi iznīcināšu!»

Viņa izskatījās tik nopietna un barga, ka Krists satrūkās. Tā tiešām nevarēja dzīvot. Mežagars un Krūmiņš jau bija labi un mīļi cilvēki, bet nevarēja viņus taču tādā kārtā izmantot. Bija jāmeklē darbs...

Cik savādi! Smagais, sviedrainais, ienīstais darbs, kuru viņš nupat kā bija ar īgnumu atmetis, tagad viņam atkal bija jāmeklē... Un cik priecīgs viņš būtu, ja gadītos to dabūt! Kādu? Nu — vienalga, kaut kādu... Veselām dienām viņš staigāja no vienas malas uz otru un taujāja, prašņāja. Sākumā viņš izvēlējās tādu vieglāku, patīkamāku ceļu un cerēja, ka viņa meklēšana nepaliks bez sekmēm: viņš apstaigāja pazīstamos latviešu inteliģentus — ārstus, advokatus, skolotājus, ierēdņus. Jā, tie strādāja, pelnīja, dzīvoja... Parasti tie pieņēma viņu laipni, izrunājās, padomāja, solīja apklaušināties, pierakstīja adresi, bet, tikko viņš bija izgājis pa durvīm, — aizmirsts bija solījums, aizmirsts pats cilvēks. Kristam palika atmiņā tikai laipnie, tuklie vaigi ar un bez bārdām, viena otra pieticīga, smaidoša, luteklīga sieviete, parketa grīdas, klavieres, dīvani, lieli spoguļi, logi ar smalkiem priekškariem un gar sienām gleznas — no sveštautu māksliniekiem. Šad tad, viņam projām ejot, pa durvīm izrāvās kāda uz klavierēm spēlēta valša skaņa un pavadīja viņu veselām dienām kārdinādama, kaitinādama. Otrreiz viņš pie šiem cilvēkiem nekad vairs negāja. Kādēļ uzmākties? Un, ja viņi gribētu līdzēt, — tad arī to darītu... Bet, ja viņi aizmirsa, — nu laikam taču viņu dzīvē bija kas svarīgāks nekā interesēties par cilvēku, kuru viņi nepazina. Citi arī tieši tā pateica: viņi šo lāgā nepazīstot — un darīt kaut ko sveša cilvēka labā esot diezgan riskanta lieta... to viņiem jau ne vienreiz vien nācies piedzīvot, un tādēļ tie labprāt atturoties no tāda altruisma... Skaidri un gaiši...

Klimstēja[1] viņš arī vienā otrā kancelejā, kur bija iesniedzis lūgumu vietas dēļ, un skatījās, kā ierēdņu spalvas, omulīgi

[1] Klimstēt — ilgi, velti, nepacietīgi gaidīt.

čirkstēdamas, slīdēja pa papīru. Bet, kad arī te nekas nebija sagaidāms un cerams, viņš nolaidās vēl zemāk: bija ar mieru palikt par vienkāršu strādnieku... Bet vai viņš prata kādu amatu?... Nē!... Stāvēja pie fabriku vārtiem līdz ar citiem bezdarba strādniekiem un kaunējās pats par savām dīkā esošajām rokām, skrēja ik dienas uz turīgo pilsoņu laikraksta kantori un gaidīja to stundu, to brīdi, kad parādīsies kāds eksemplars uz ielas, lai kopā ar citiem gaidītājiem varētu mesties uz sludinājumiem kā izsalcis suns uz pamestām ēdienu atliekām... Tomēr... arī no šīm drumslām nekas viņam netika... Pelēkā ikdienība nostājās atkal priekšā un atkārtoja savu nežēlīgo likumu:

«Meklē darbu — citādi es tevi iznīcināšu!»

Bet... darba nebija...

13.

Bija karsta, saulaina vasaras diena... Krists klejoja noskumis pa priedēm pilsētas tuvumā un domāja domu: ko darīt? Viņš sāka jau apskaust akmeņu skaldītājus šosejas malā... Ēnainākās vietas meklēdams, viņš nemanot bija nonācis līdz kādam ezeram, kura malā atradās liela fabrika. Mežs, ezers, zaļajos, kuplajos kokos baltās, masivās fabrikas ēkas ar savu garo, dienu un nakti kūpošo skursteni... Savāda glezna... Viņš nosēdās zem kuplas kļavas ēnainiem zariem, skatījās un klausījās, kā fabrika strādāja.

Tā izskatījās kā dīvains akmens un dzelzs milzenis... Dobjie, spēcīgie mašīnas dunieni viņas iekšienē — vai tie nebija viņas sirds pukstieni? Melnie dūmu mutuļi, kas vēlās bez mitēšanās pret zilo, saulaino vasaras debesi— vai tā nebija viņas elpa?... Viņas nepiepildāmajā dzelžu rīklē pazuda veseliem blāķiem melnās apakšzemes iemītnieces — akmeņogles, ap kurām laizījās un šaudījās kāras, lokanas iznīcinošas uguns mēles... Kā dīvaini dzelžu locekļi kustējās mašīnas pa viņas dažādajām nodaļām, kas izskatījās kā šūniņas milzīgajā akmens organismā, un pa visu viņas miesu bija izklīduši cilvēki kā mazi asins ķermenīši, bez kuriem neviens organisms nevar eksistēt... arī fabrika ne... Jā, tā viņam iekrita prātā sēžot, skatoties un klausoties, kā klusu — noslēpumaini un neatlaidīgi vareni strādāja šis akmens un dzelzs milzenis te meža un ezera klusumā.

Varbūt te bija darbs? Labs gaiss — miers — veselība...

Viņš gribēja iet jau kantorī apprasīties, kad piepeši atskanēja spēcīgs, rupjš, garš pūtiens... Nē, jānogaida... Pa vārtiem sāka birt laukā ļaudis... Pusdienas laiks...

Bet kas tas? Sievietes... sievietes... un atkal sievietes... Guzmām, lozmiem[1], bariem... Starp simtiem tikai retais vīrietis. Dažas steidzās kaut kur prom... uz mājām, bet viss lielais vairums nometās turpat fabrikas priekšā: grāvmalā, uz pļaviņas, mežmalā — kur nu pagadījās, un raisīja vaļā savus vīstolus, groziņus un aizsaiņus. Viņas ēda pusdienu...

Dažas bija pienākušas un nosēdušās Kristam itin tuvu. Pāris soļu atstatu. Fabrikā dunoņa bija kļuvusi tikko manāma: tā it kā pamira un taisījās izdzist... Krists bija gluži pārsteigts no negaidītā skata. Viņš aplūkoja visu ar lielāko interesi, jo līdz šim bija redzējis tikai daļu no sieviešu pasaules. Un te — darba drēbes... noputējušas sejas... melnas rokas... gurdeni vaibsti... gurdeni stāvi... novītums... rūpes... Kur gracija? Kur ziedošie vaigi? Kur jaunība, smaidi un mūžīgā sievietība?

Jā, tās bija fabrikas strādnieces... Un viņam uznāca karsta vēlēšanās ielaisties ar šiem cilvēkiem sarunās... Bet ar kuru? Nejauši viņš pamanīja, ka tuvumā bija nosēdusies jaunava, gadu divdesmit veca, smuidra, plānu vaigu, melniem matiem un lielām, melnām acīm...

Viņa atrisināja savu aizsainīti un sāka ēst auksto pusdienu, šad un tad bikli paskatīdamās uz Kristu, it kā kaunēdamās par savām strādnieces drēbēm, savu darbu un likteni... Bet tad viņa izņēma avīzi un sāka uzmanīgi lasīt — ēdot, protams. Pēc laikraksta spriežot — viņa bija latviete.

Krists piegāja, atvainojās, uzsāka sarunu. Viņa bija atturīga un labu brīdi skatījās uz Kristu neuzticīgi ar savām lielajām, skaistajām acīm. Bet kad viņš pastāstīja, ka esot bezdarba strādnieks, laucinieks — ko varēja redzēt arī no viņa vaiga un drēbēm — ienācis meklēt vietu, darbu... viņa kļuva drošāka, runīgāka, paļāvīgāka...

Izrādījās, ka fabrikā — tā bija krāsotava un vērptuve — strādā gandrīz tikai sievietes, lielāko tiesu latvietes. Vīriešu maz — tikai daži. Tie jau no sendienām. Uz vietu neesot ko cerēt.

Krists iejautājās sīkāk šo to par fabrikas apstākļiem un par viņas pašas dzīvi. Viņam atrisinājās gluži jauna pasaule, kuru

[1] Lozms — liela priekšmetu kopa, liels daudzums vienkopus.

viņš pazina tikai no grāmatām. Bija liela starpība, vai par to stāstīja mēms burts vai dzīvs cilvēks.

Viņa bija viens zars no strādnieka ģimenes koka. Tēvs un māte bija strādnieki fabrikā — papīra fabrikā. Tēvs — vairāk kā trīsdesmit gadu, māte — divdesmit septiņi. Viņas dzimtene — fabrikas strādnieku mājiņa, vai pareizāk — lielā, četrstūrainā, vienīgā istaba, kur mita viņas vecāki! Šūpļa dziesmas viņai dziedājušas tās pašas dunošās mašīnas. Arī uz skolu, kas bija ierīkota fabrikas bērniem, viņu pavadījusi un no skolas sagaidījusi šī dunoņa... Divpadsmit gadu veca viņa jau sākusi iet kapitala gaitās. Laiku turpat, kur vecāki, bet tad — citur... Ar vecākiem nesatikusi... Uzskatu vaina. Tie mierīgi, pieticīgi ļautiņi. Viņa nevarot tā... Un tā daudz ko nedzirdētu Krists dabūja dzirdēt.

Fabrikā?... Gaisa trūkums... cieši saspiestas mašīnas... vannas... baļļas... indīgi izgarojumi... putekļu migla... karstums — līdz trīsdesmit pieci gradi... mitrums... garaiņos izmirkušas drēbes... slapjas... līdz ādai... sodi... nelaimes gadījumi... uzbāzīgie meistari... strādnieču gara trulība... vajāšanas... Visas tādas un tamlīdzīgas lietas gāja veselā virknē Kristam gar acīm... Un to viņam stāstīja latviešu sieviete!... Nē, tas bija kas jauns!

Atskanēja atkal spēcīgs un garš pūtiens. Viss sieviešu lēvenis drūzmējās pa vārtiem iekšā. Maz minūtes — dimdēja atkal dobjie, dunošie sirds pukstieni, un fabrika gāja atkal pilnā darbā.

«Kate Veldre,» Krists reizu reizēm atkārtoja, iegaumēdams strādnieces vārdu, un noskatījās, kā viņa iegāja pa dzelžu vārtiem fabrikā. Arī viņas dzīves vietu viņš bija dabūjis zināt.

Brīdi pastāvējis, viņš apgriezās un soļoja lēni uz māju pusi, pārdomādams visu redzēto un dzirdēto un nezin kādēļ savā sirdī priecādamies par jauno iepazīšanos un jauno paziņu.

14.

Nāca arvien pelēkākas dienas...

Jo vairāk Krists no viņām gaidīja, jo mazāk tās viņam sniedza.

Jau veselas divas nedēļas viņš dzīvoja no maizes un tējas vien. Un, kad viņš iedomājās, kas nāks tālāk, tad viss saplūda kā miglā, kā tumsā un galva sāka reibt. Domīgs un noskumis

viņš stāvēja stundām pie loga vai sēdēja uz bulvara un skatījās, kā ļaudis steidzīgi, spirgti, dzīvi traucās darbā un, kad darbs bija beigts, — kā tie omulīgi pavadīja savas atpūtas nedaudzos zelta brīžus. Un pienāca reiz tāda diena, kādu Krists nebija cerējis piedzīvot: viņam nebija ko ēst... Arī viņa biedrs, Mežagars, bija tukšā. Dzīvojot no maizes un tējas vien, Krists arvien zobojās:

«Barojies, latviešu jaunekli, un attīsties! Tavas akcijas ir spīdošas! Tavas izredzes ir lielas!»

Smiekli un zobgalības — tas bija viņu deserts, bez kura bija grūti iztikt, pat neiespējami. Patlaban bija atlicis vienīgi šis deserts, gar kuru viņi tad arī mielojās.

Mežagars atgulās gultā, Krists nolikās viņam blakām, skatījās abi griestos un sāka pārvērtēt visas vērtības.

Sāka apspriest, vai nevarētu ko pārdot vai ieķīlāt. Krists lika priekšā nodarboties ar parasto veikalu. Veikals viņiem bija tas, ka piespraukas[1] brīdī nesa vērtīgākās grāmatas pie antikvarija pārdot un, kad dabūja vēlāk naudu, tad pirka atkal tās atpakaļ, bieži vien par divkārtēju cenu. Bet arī tas vairs nebija iespējams: Mežagars bija pārdevis visu, kam kaut cik vērtība, bija palikušas pāri tikai latviešu grāmatas — un tās neviens velns nepirka. Mežagaram pat nebija vairs zābaku kājā. Jau apmēram nedēļu viņš staigāja tupelēs vien, sākumā tikai pa istabu, bet vēlāk arī pa ielu. Viņiem abiem bija daudz ko smieties par šo tupeļu iespaidu uz ļaudīm jeb tupeļu psiholoģiju, kā viņi mēdza zoboties. Tām bija tāds maģisks spēks, ka ikviens paziņa, draugs, biedrs, kas ieraudzīja Mežagaru ar viņa tupelēm uz ielas, metās ar lielu līkumu viņam garām, izlikās, ka nepazīst, vai cirtās iekšā kādā veikalā, lai tikai izvairītos no satikšanās ar viņu. Kad bija jāiet kādās darīšanās, tad Mežagars aizņēmās kamašas no Krista, lai nesabaidītu drošsirdīgos pilsoņus un viņu daiļās dzīves biedrenes. Arī tagad Krists piedāvāja draugam savus braucamos zirgus — kā viņš dēvēja savus apavus — bet tam nebija kur iet. Cilvēki, no kuriem varēja naudu aizņemties, bija jau līdz zināmām pieklājības robežām iztukšoti.

«Kā tev šķiet, vai nederētu noiet pie kāda latviešu namnieka un aizpumpēt?» iejautājās svarīgi Mežagars.

Krists tikko neplīsa no smiekliem.

«Pie latviešu namnieka?» viņš teica, nicinoši smiedamies.

---

[1] Piesprauka — grūti apstākļi, bezizejas stāvoklis.

«Nē, brāl, tu par maz vēl pazīsti dzīvi! Tu par maz vēl pazīsti mūsu naudniekus! Jo vairāk viņiem namu — jo nabagāki tie... Un tiem bagātākiem no viņiem nekad nav naudas. Nav — un beigas! Jā, brāl, latviešu kapitalists — tas ir tāds dīvains kukainis, kādu citur neatradīsi! Sīksts, plēsīgs un badīgs kā sesks!»

Mežagars kļuva nopietns.

«Jā, bet ko tad lai mēs darām!» viņš izsaucās un, kā padoma gaidīdams, skatījās uz savu biedru.

«Pārdod savu skeletu,» Krists smējās.

«Ideja nav ļauna. Bet kas lai viņu pērk?» jokoja biedrs.

«Tā ir tā nelaime,» atbildēja smagi Krists un sāka svilpot jautru melodiju. Tad viņš piepeši apklusa un, uzsitis savam biedram uz pleca, deklamēja Veidenbauma pantiņu:

«Pasaule radīta bagāta, plaša,
Zeme papilnam spēj pārtiku dot.»

«Bet zini, ko man tiktos darīt ar šo plašo — bagāto — skaisto — vareno pasauli?»

«Nu?»

«Satriekt viņu pīšļos, lai no tiem izceltos jauna, labāka pasaule!...»

«He, he!» nicinoši smējās Mežagars. «Un tādēļ vien, ka tev nav ko ēst!»

«Ne man vien... gluži otrādi: man nav — tev nav — viņam nav, mums nav — jums nav — viņiem, viņām nav... Un mantas ir tā, ka vai lūst! Vai tu to neredzi, vai tu to nedzirdi?»

Bija pienācis atkal tas brīdis, kad viņi lika visai pasaules varenībai, visam kulturas spožumam drebēt savas kritikas priekšā. Bet pelēkai ikdienībai ne mats no tā nepakustējās. Viņa pa vecam dzina cilvēkus darbā, vāca mantu un zeltu savos nepiepildāmos kambaros un lika cilvēkiem mirt badu savu durvju priekšā. Viņa pa vecam sniedza zeltu un puķes tiem, kas locījās viņas priekšā, kas viņu pielūdza, kas mina kājām savus tuvākus... Kas to nedarīja, tiem viņa pasludināja savu nelokāmo, nežēlīgo likumu: «Meklē darbu — citādi es tevi iznīcināšu!» Un arī Kristam tas bija jādzird. To iedomājoties, redzot un dzirdot, viņš dega no dusmām.

«Ak, tā pelēkā ikdienība!» viņš iesaucās, kā sāpīgi sadzelts. «Es viņu iznīcināšu — jā, es viņu — ne viņa mani!...»

Mežagars satrūkās. «Ko tu muldi?» viņš brīnījās. «Tu domā iznīcināt pelēko ikdienību?»

«Jā, es.»

«To ikdienību, kurai pieder viss pasaules spožums, visa pasaules vara?»

«Jā, to.»

«Ar ko tad tu to domā panākt?»

«Lūdzams, neiedomājies, ka esmu anarķists un sākšu ar bumbām rīkoties... Nē. Es iznīcināšu viņu ar savām divām rokām un ar prātu... ar prātu, saproti?...»

«Jā. Es saprotu: tu trauksies ar pieri pret sienu — un sašķīdīs ne siena, bet tava piere... diemžēl... tava daudz cietusī piere...»

To teicis, Mežagars sāka smieties. Krists gribēja attīstīt tālāk savu teoriju, bet viņa biedrs nezin kādēļ smējās un smējās. Galu galā arī viņam uznāca smiekli: viņš viens — izsalcis, izbadējies jauneklis — izaicina visu pasaules spožumu un varu uz cīņu un solās to uzvarēt. Viņi smējās abi par savu nabadzību, par saviem sapņiem un — bladāc! — smejoties izgāzās ar visu maisu no gultas, kas situaciju padarīja vēl jautrāku.

Piepeši — atvērās durvis, un pa tām ienāca vecs, spēcīgs vīrs laucinieku drānās. Ienācējs palika pārsteigts stāvot pie dīvainā skata.

Tas bija Krista tēvs...

«Labdien,» viņš teica un sasveicinājās ar abiem jaunekļiem, kas ātri piecēlās un sakārtoja izjukušo gultu. «Es domāju, ka atradīšu noskumušu, bēdīgu un atrodu viņu smejoties un plēšoties...»

«Tā jau labi. Jaunībai pieder smiekli un jautrība!» teica, vēl arvien smiedamies, Mežagars.

Krists pasniedza tēvam krēslu, apsēdās arī pats un bija nesaprašanā, kādēļ tēvs tā negaidot ieradies.

«Par ko lai skumst, tēv!» viņš teica savukārt. «Kad iet tik bēdīgi, ka bēdīgāk vairs nevar iet, tad ir jāsāk smieties.»

«Nu, kas tad nu noticis? Tu taču nāci šurp mantu raust — laimi meklēt,» zobojās vecais nesalauztais un nesalaužamais zemnieks.

«Mantu raust? Nē — tas nav mans mērķis. Laimi meklēt? Jā, to drīzāk, tikai laimi meklēt ne tur, kur citi to meklē. Mums patlaban ar biedru nav ko ēst, viņam pat nav zābaku, tomēr nelaimīgi mēs neesam, bet gan nabagi. Un, ja mums būtu jābeidzas šodien vai rīt — mēs to bēdīgo nepieciešamību izpildītu bez kurnēšanas. Skumt var tie, kam ir kas ko zaudēt. Mums nekā nav.»

«Nu, nu, vai tad tik ļauni, tik nelaimīgi tās lietas jau stāv?»

«Nē, tēv, ne ļauni! Dzīve nepazīst ne laba, ne ļauna, bet tikai cīņu uz dzīvību un nāvi! Nav laimīgu un nelaimīgu — ir tikai uzvarētāji un uzvarētie... Un, ja cilvēks ir visu zaudējis, tad viena izeja viņam vienmēr paliek pāri: iznīcība... Šo izeju, diemžēl, uzmeklē pat bērni, kad dzīve top nepanesama... Un, tā kā mums šī izeja patlaban rēgojas priekšā, tad mēs jokojam un smejamies, kamēr vēl var.»

Pār vecā zemnieka seju pārlaidās zobgalīgs smaids.

«Kā jūs, tie jaunie cilvēki, jocīgi runājat,» viņš teica. «Ja nav nekādas izejas, nāciet pie mums uz laukiem. Pie mums darbs un maize cauru gadu...»

«Maize, kas rūgtāka kā nāve,» uzliesmoja Krists, bet, redzēdams vecā labsirdīgo vaigu, savaldījās un turpināja mierīgi. «Nē, tēvs, to tiltu mēs aiz sevis esam salauzuši. Ne pār papuvēm un atmatām iet mūsu ceļš, bet pār pilsētas akmeņiem un viņas gaismas avotiem.»

«Pareizi... pareizi...» piemetināja vecais, lāgā nesapratdams. «Tā jau man ar liekas. Lai jau nu mums, tiem vecajiem, bija jāvergo, ejiet un meklējiet jūs vieglāku dzīvi... Mēs jau mājā runājām ar Martu reizu reizēm par tevi: sak, diez, diez kā nu šis būs ierīkojies — ne raksta, ne liek par sevi ko zināt... Saklaušinājām un nolēmām braukt raudzīt.»

«Vai Marta arī te ir?»

«Nē, palika mājā. Bet — te vēstule no viņas.»

Krists ar interesi atplēsa un izlasīja māsas vēstuli. Rakstīja, ka esot vesela, jūtoties vientuļa, raudājusi, bet — galvenais — pierunājusi tēvu sūtīt pārtiku un nepieciešamos līdzekļus, lai viņš, Krists, varētu atjaunot pamesto izglītības ceļu. Krists sevī uzliesmoja no prieka. Prātīga meitene! Skaists plāns! Kas to būtu domājis!

«Viņa jau te raksta skaistas lietas!» iesaucās Krists smaidīdams.

«Kā tad, nāc tik pakaļ — redzēsi, ko viņa tev iesūtījusi.»

Brīdi tērzējuši, tie piecēlās un devās uz iebraucamo vietu. Pēc laiciņa Krists bija atpakaļ, iestiepa istabā lielu, baltu un pilnu pārtikas kuli, kuru viņa biedrs apsveica ar gavilēm un aplausiem:

«Nē, tas ir ko vērts!... Zelta vecis!... Nesamaksājams vecis!... Pieminekli viņam!...»

«Netici nu brīnumiem!» smaidīdams teica Krists un sāka kravāt laukā no kules maizi, karašas, sviestu, gaļu, desas, olas, sieru,

zosi, ievārījumus un beidzot izņēma no maķeļa un nolika ēdamām lietām blakām pāris zaļu asignaciju, piemetinādams: «Tā, un te būs poetam zābaki.»

«Kam? Man? Kā tā?» brīnījās Mežagars.

«Na — vai tad tu nezini, ka mūsu mazajā istabiņā valda brālīga dalīšanās?»

«Va' dzi, man liekas, ka saule sāk spožāk spīdēt un viss ārs paliek jautrāks. Vai tu nemani?»

«Kā tad,» atteica zobodamies Krists. «Nesāc tikai dzejot. Kad saule makā — tad saule pie debesīm arī spīd spožāk... Tas ir tas velna materialais faktors, kuru jūs, dzejnieki, tik ļoti neieredzat, varbūt tādēļ, ka viņam tāds nedzejisks vārds. Bet zini, kā mēs viņu uz priekšu sauksim?»

«Nu?»

«Saule makā!»

«Smalki!» Mežagars piekrita. «Lai notiek!»

Pa sarunas laiku Krists nestāvēja dīkā, bet grieza, smērēja, rīkoja. Drīz vien viņam bija jau zobi darbā, kas tik ilgi bija vadzī karājušies.

«Lai dzīvo zemnieks — šis vecais latviešu milzis!... Velns, ir gan garšīgas desas! Kur tu ellē! Vai ne?»

«O jā!» plēsdams un ēzdams zoss cisku, atbildēja Mežagars kā īsts realpolitiķis un meta savu aci uz jāņogu ievārījuma podu, kas svinīgi stāvēja starp citām ēdamām lietām un kārdināt kārdināja ar savu sārtumu un smaržu.

Krists pastāstīja, ka vecais Plēsums viņam piespriedis pensiju uz veselu gadu — un varbūt arī ilgāk — par godīgu un svētīgu kalpošanu lauku puiša amatā.

Abi biedri jutās omulīgi, ēda, jokoja un būvēja spožus nākotnes plānus.

Izredzes tiešām atvērās interesantas un skaistas...

15.

Kā maigākais ziedonis tagad izlikās dzīve.

Un viņš brīnījās: kas tad īsti bija noticis? Nekas sevišķs... Cik maz tomēr pie cilvēka laimes vajadzīgs! Un šobrīd viņš tiešām bija laimīgs. Viss bijušais izlikās kā smags, briesmīgs sapnis, nākotne kā rožaina rīta ausma ziedonī.

Viņš metās uz grāmatām kā izsalcis vilks uz laupījumu un

gribēja tās vai aprīt. Veselu neizglītības kalnu vajadzēja novelt no sevis!

Pamodās arī jaunība visā savā straujumā un daiļumā. Viņa iznāca kā jauna cietumniece no tumšas velves, kur tā bijusi gadiem ieslodzīta, un ar pilnu krūti tagad elpoja svaigo, saulaino, spirdzinošo gaisu. Ar abām rokām un līksmi pukstošu sirdi viņa tiecās pēc pirmajām košākām puķēm un ziediem, ko ieraudzīja savā tuvumā.

Viens no tādiem ziediem viņam likās — Aina ...

Bet vai tas drīkstētu būt ...? Nē, viņš kaunējās un kautrējās pats par savām domām un bija lepns, kad varēja tās aizdzīt.

«Krist, tu nedrīksti mīlēt! Vesela tauta uz tevi gaida!» tā pus pa jokam, pus nopietni viņš sev teica un nogrima atkal darbā.

16.

Aina bija kāda saimnieka meita.

Zilkalni — saucās viņas tēva bijušās mājas. Atceroties šīs mājas, Ainai arvien iezagās asaras acīs. Kādēļ viņām vajadzēja tikt pazaudētām? Cik ļoti — ļoti viņa mīlēja katru vietiņu šinīs mājās! Tur augstais, kokiem apaugušais upes krasts, tur vecais dārzs ar saviem ķeburainajiem ozoliem un pustukšajiem vītolu stumbriem, tur baltā, smuidrā bērzu birze aiz dārza ... Teiksmains izskatījās dārzs ziedonī, kad ziedēja ābeles, ievas, kliederi un daudzie dažādie ogulāji ... Kupls zaļums vasarā apņēma visus kokus un krūmus, zālē ziedēja puķes, pa puķēm lidinājās tauriņi, sīca bites, kukainīši — brīnums uz brīnuma ... Bet mazajai meitenei patika arī rudens, tad dārzs bija smagu augļu pilns, un tad koki sāka tērpties zeltā un purpurā ... Un tad nāca ziema un piekaisīja kailos kokus pilnus ar baltmirdzošajiem sarmas briljantiem un savēla gar sētām un ap kokiem dziļas, augstas, mīkstas sniega kupenas ... Vienmēr, lai nāca kas nākdams, dārzs bija viņai mīļš — bija viņas draugs un birztala viņas draudzene ... Īpaši tad viņai patika pēdējā, kad pavasarī bērzi plauka un viņu smarža plūda kā dārgas kvēpināmās zāles un spirdzināja un līksmoja sirdi. Un vasarā, kad uznāca un pārgāja lietus, birztala nomazgājās balta jo balta, sasprauda zaļajos matos lietus pērles un pielēja sev pilnas drēbes ar smaržu zālēm ...

Aina bija kā kāds brīnuma bērns. Priecājās par katru gais-

mas stariņu, katru ziedu lapiņu, katru kukainīti. Simtiem jautājumu viņai modās galvā, un viņa tecēja pie mātes, lai dabūtu uz tiem atbildi. Bet māte ne ikreiz viņai spēja un gribēja atbildēt. Tā bija arvien ļoti aizņemta darbiem. Tēvs? Tas reti kad stāvēja mājā. Viņa dzirdēja, ka tas esot tiesas vīrs, un tādēļ tam vienmēr bija jābrauc. Mājās pārradies, viņš arvien bija saīdzis, oda pēc papirosu un cigaru dūmiem un bieži vien bija stipri ierei-bis. Bija arī tā, ka viņu vairāk dienas no vietas neredzēja mājā. Ar māti viņš runāja maz, un, kad runāja, tad — strīds bija kājās, pēc kam māte arvien raudāja. Meitenei nepatika tēvs. Viņš bija tāds liels, bārdains, ļempīgs. Saimniecībā viņš maz ko zināja. Šad tad tikai runājās ar meitām, lakstojās ap viņām, kā viņai to reiz izdevās novērot, skraidot pa dārzu. Tas bija vesels notikums viņas dzīvē! ... Nu viņa saprata visu ... Nu viņa saprata arī, kādēļ tēvs tik ilgi reizēm dzīvoja pa pilsētu, un viņai kļuva mātes žēl ... tik ļoti žēl ...

Drīz viņu nodeva pilsētā, un viņas vecāku dzīve palika kaut kur tālu kā kas smags un sāpīgs, par ko netika lāgā domāt. Un nebija jau arī vaļas. Jauno iespaidu, darbu, piedzīvojumu bija tik daudz ... Kā zelta mirdzums pārklāja visu ...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Viņa bija viena no cītīgākām un spējīgākām skolniecēm. Skolotāji un skolotājas viņu labprāt ieredzēja un gaidīja no viņas ļoti daudz. Viņas darbs ritēja uz priekšu kā vaļā pakļuvis kamols, veikli, viegli, kamēr atsitās pret sienu. Kādā dienā viņai mācoties grāmata izkrita no rokām un domas aizmaldījās — pašas sirdī ... Tā bija tapusi nemierīga ... Kādēļ? ...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ko tie zēni īsti gribēja no viņas? Kādēļ tie nedeva viņai miera? Pansijā taču bija daudz meiteņu! Kādēļ viņi griezās arvien un arvien pie viņas? Kādēļ viņi kavēja darbu? Kādēļ viņi meklēja izdevību spiest viņas roku tā cieši ... cieši? ... Un kādēļ gan viņa pati sāka arvien biežāk pie viņiem piedomāt? ...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Tas bija slaiks, smuidrs, bezgala jūtīgs un maigs jauneklis, kas viņai pieķērās visvairāk. Viņš apmeklēja to bieži, nesa grāmatas, kur — zīmīgi! — pasvītrotas bija taisni tās vietas, kas zīmējās uz draudzību, sirdslietām, mīlestību. Viņš lasīja tai priekšā savus dzejoļus gandrīz vai ik pārdienas, un no tiem nepārprotami bija redzams, ka viņš viņu mīlēja. Skolā viņam sāka iet arvien vājāk un vājāk. Ar biedriem satiekoties, viņš nevarēja

vienaldzīgi un mierīgi tērzēt: viņš varēja tikai nervozi smieties, dzert glāzi pakaļ glāzei alu, degvīnu, konjaku un tad dziedāt:

«Пей же, брат молодец,
Ты, ведь, не девица, пей,
Пей, пей, тоска пройдет!»

Un tā — kamēr palika bez jēgas un saļima pārmērīgā reibonī. Iemeslu nezināja neviens, izņemot tuvākos draugus. Iemesls bija — Aina. Bet ilgi tā nevarēja iet: mācības gāja uz leju, veselība tāpat, un skolotājs un ārsts viņam ieteica — izstāties uz laiku un uzlabot veselību. Bet vai tad tas bija iespējams? Varbūt... Kādā dienā viņš ieradās pie Ainas nervozs, bāls, savāds. Varēja redzēt, ka viņam kas nopietns — pārāk nopietns uz sirds. Acis — viņa lielās, tumšās acis bālajā sejā bija vēl lielākas un tumšākas... un savāds, skumīgs spožums viņās blāzmojās un dega. Pār balto, līdzeno pieri sapņaini bija nokārušās divas kuplas melnu matu cirtas, kuras viņš nemeta atpakaļ kā citām reizēm. Acīm redzot kas svarīgāks viņu nodarbināja... Pēc īsas, nenozīmīgas sarunas viņš piegāja Ainai klāt, satvēra abas rokas un skatījās pētoši acīs. Viņa smējās:

«Nu? Un tad?»

«Tikai vienu vārdu,» teica viņš, nenolaizdams no viņas mīlestībā un skumjās kvēlojošu skatu. «Vai jūs mīlat šo cilvēku, kas stāv jūsu priekšā?»

Dziļi uzelpoja meitenes krūts, savāds jūtu vilnis iesitās dvēselē, viņa izrāva abas rokas no viņa rokām, salika tās aiz muguras un auksti papurināja galvu, klusi piemetinādama:

«Nē.»

Bēdīgs un satriekts, brīdi pastāvējis, ne vārda neteicis, viņš aizgāja... Otrā dienā viņa saņēma ar viņa roku rakstītas šādas trīs rindiņas no Heines:

«Es fiel ein Reif in der Frühlingsnacht,
Es fiel auf die zarten Blaublümelein,
Sie sind verwelket, verdorret.»

Viņa uzmeklēja Heines rakstos šo dzejolīti un izlasīja viņu visu. Jā — tā bija traģedija... Bet ko viņa tur varēja darīt! Sirdij nevarēja pavēlēt. Viņš bija par daudz — sieviete... Viņa viņu nekad vairs neredzēja...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Viņa dabūja zināt, ka tēvs pazaudējis mājas, un raudāja. Kādēļ? To viņa pati nezināja. Atmiņas... Bet bērnība jau bija tik tālu... aiz trim četriem ziedoņiem... Tēvs pieņēma krogu un cerēja tapt bagāts vai vismaz dzīvot. Bet negāja no rokas. Pat viņa nepaguva ģimnaziju nobeigt. Vajadzēja nākt mājā, palīdzēt. Tēvs zināja, kā sieviete velk. Un Aina bija jauna un daiļa... Bet, tiklīdz viņa pamanīja tēva nodomu, viņa ienīda savu tēvu. Tik zemi, tik maziski viņš varēja rīkoties! Viņa sūdzēja savas bēdas mātei.

«Jā, kā tad lai mēs dzīvojam, kad tu nepalīdzēsi?» bija viņas gala spriedums pēc īsas, sāpīgas sarunas.

«Arī tu, māt!» iesaucās, nāvīgi apvainota savās svētākās jūtās, meitene un pazaudēja katru uzticību saviem vecākiem. Un tomēr... cik ļoti viņa tos mīlēja!... Bet — viņa aizgāja no tiem... Tagad viņa dzīvoja pie advokata Dangas, un viņu mīlestības pavasaris bija pilnos ziedos...

17.

Beidzot bija pienācis sengaidītais vakars...

Sestdien. Pulksten astoņos. Pie advokata Dangas.

Kā balts, spožs zibens stars šī ziņa pāršķēla pelēkās ikdienas mākoņus un apgaismoja nesenās pagātnes melno nakti. Un baltajā spožumā pazibēja gleznas un tēli, pie kuriem Krists domīgi palika stāvot.

Kā gan lai visu to varētu aizmirst! — visu to garīgo badu, kāds viņam bija jācieš — no bērna kājām... Likās, ka lielie, vecie, prātīgie cilvēki bija sagrābuši domas, jaunās, daiļās, brīvās domas un kā ziedošas jaunavas tās ieslodzījuši tumšā cietumā, nostājušies paši kā pūķi pie durvīm un logiem, lai tās nekad nenāktu pie cilvēkiem stāstīt savu brīnišķīgo stāstu par citu, jaunu, brīvu dzīvi... Arī bērniem nebija šo stāstu dzirdēt. Tik stipri jutās sabiedrības varenie, ka viņiem pat no šiem mazajiem bija bail! Bet bērni nebijās no stiprajiem un ne no kādiem pūķiem. Viņi mīlēja brīvās, ieslodzītās domas, kā mīl apburto, ieslodzīto princesi pasakā...

Viņam ienāca prātā kāds senpagājis ziedoņa rīts.

Bija svētdiena. Pie debesīm spīdēja saule. Baznīcās skanēja zvani. Gaisā lidinājās plaukstošo koku smarža. Viņi devās tālu ārā no pilsētas. Uz mežu. Sasēda ataugās. Cits uz celma, cits uz

sava mēteļa, cits vecajā kūlā, kuras pelēkajiem stiebriem un laiskām spiedās cauri gari, jauni, zaļi asni... Smaržoja jaunie bērzi, dziedāja putni pusplaukušajā mežā, un viņi — zēni — sprieda par brīvām un ieslodzītām domām...

Un vēl kāda glezna izpeldēja no aizmirstības sirmajiem plūdiem.

Vēls rudens vakars. Pa pilsētas ielām plīkšķēdams līst lietus. Auksts vējš aurēdams drāžas pār jumtiem, pa ielām un spraugām, rūc bulvara kailajos kokos, izmēģina savu varu pie laternu stabiem, vai cieti tie nostiprināti, svaida un grabina izkārtnes, kaukuro skursteņos. Viņš, Krists, paslēpies aiz lietussarga, steidzas pa ielu ielām uz pilsētas nomali. Tur — kādā viesnīcā — viņiem šovakar sapulce. Nē — iedzeršana. Kādam biedram dzimšanas diena. Uz sapulci jau nedrīkst pulcēties. Uz iedzeršanu gan. Alus muca nav ideju avots. Viņi sameta no savām artavām naudu, ko samaksāt par telpām, un ieradās — dzert... Tikai, viņiem aizejot, krodzinieks šaubīgi noskatījās: vairāk desmit brašu zēnu un nevar ne pāris duču alus izdzert! Nē, nē... Viņi dzēra gan, kāri dzēra, tikai ne no alus mucas, bet — no saviem ideju avotiem, no kuriem sita pretī dzidra, svaiga, spirdzinoša domu strūkla...

Kā no lauvām sabiedrības varenie baidījās no jaunām domām. Stipru būri lika taisīt no stiprākās dzelzs: tev būs — tev nebūs... Bet bērni grabinājās ap dzelzīm un mēģināja tās salauzt... Krists atcerējās daudzus tādus gadījumus. Bet tagad it īpaši vēl viens no tiem viņam nostājās kā dzīvs acu priekšā.

Ziema. Spožs, līdzens ledus uz paprāvas dzimtenes upes. Krists un biedri — vesela virkne skolēnu — traucas pa gludo, spulgo līmeni ar slidām jokodamies, smiedamies. Ziemas sports ir atļauts. Nevainīgs. Skrej, cik gribi! Pulciņš zēnu noskrien līdz mežmalai un apstājas zem sniega pilnajiem kokiem. Izkāpj krastā. Brien pa dziļo sniegu. Sanes skujas un zarus. Uzkur sprēgājošu uguni. Sasēžas uz vētras izgāztas priedes — un domā vētrainas domas, runā vētrainas runas. Vakars ziemas karalienes ledus un sniega pilī...

Kur viņi nākamu reizi sapulcēsies? Kādā pagrabā, bēniņos vai istabiņā, sasēduši cits citam vai uz galvas. Tur lampa dzisīs nost aiz gaisa trūkuma, bet — viņiem gaisa pietiks!...

Pa piesnigušo mežu atskan un atbalsojas brīnišķā sentēvu dziesma: «Melna čūska miltus mala.» Viņi to dzied. Apklust. Tad sien atkal slidas pie kājām un dodas atpakaļ uz turieni, kur pār

namu čumuriem kā milzu sargi ar neveiklām akmens kājām un smailām ķiverēm galvā paceļas baznīcu torņi... Viņi labprāt gribētu zināt, kas tie tādi, kas dziedāja, bet mežs ir tālu, un mežs māk klusēt. Viņš zina, bet viņš paturēs savu noslēpumu pie sevis: tie bija — vakarnieki...

Un tagad? Tagad viņi noturēs vakaru pilsētā, centrā, advokata dzīvoklī!... Viņš dega no prieka.

*

Mežagars visu dienu sēdēja pie sava referata: steidza, laboja, apaļoja un dusmojās, ka nokavējies un darbs neveicoties tā, kā būtu vajadzīgs.

«Centies, poet, centies! Un gudru gabalu uzraksti! Citādi skuķi tevi piesmies!» zobojās Krists par savu draugu.

«Nu, tik trakas tās lietas nemaz nav. Uz deguna es nekad sev neļauju kāpt,» atteica Mežagars, galvu no darba gandrīz nemaz nepacēlis, un strādāja atkal tālāk.

Krists viņu pēc iespējas netraucēja. Un galu galā netikās arī daudz neko runāt. Gribējās sevī nogrimt un pārdzīvot pamodušos iespaidus no nesenās pagātnes. Sirds tā kā iesāpējās, iedomājoties vecos biedrus un biedrenes... Vai vakarā būs kāds no tiem? Jeb varbūt tie nogrimuši dzīves dūksnājā?... E — lai! Kādēļ domāt par to, kas bijis un nekad nebūs vairs? Labāk domāt par to, kas ir, kas būs. Sirds ir tik pilna ilgu... Un jaunas vēsmas plūst no dzīves plašajiem klajumiem un glāsta un līgo smagos, baltos ilgu ziedus... Vai tur — jaunības dārzā — neskanēja meiteņu un jaunekļu smiekli?... Vai tur jaunības spēks nekuploja kā jauns ozols dzimtenes melnajā zemē?... Vai tur neblāzmoja nākotnes rīta ausma dzimtenes debess pelēkajos mākoņos?... Nē, viņš nevarēja savaldīt visus tos iespaidus, visas tās domas, jūtas, kas piepeši bija pamodušās atmiņā... dvēselē...

«Beidz savu gudro referatu, un iesim!» viņš nepacietīgi stāja virsū savam biedram.

Mežagars atbildēja, ka nevarot vis tā skriet, kā domājot. Temats esot nopietns un interesants. Bez tam viņš nācis uz jaunām domām un gribot tās labi formulēt. Žēl, ka nebūšot vaļas izlasīt Kristam priekšā. Bet nu nekas, viņš dzirdēšot vakarā.

«To es gribu ticēt, ka tev nav viegli gājis,» atbildēja visā nopietnībā Krists. «Latviešu literaturas putras kalniem cauri iz-

ēsties — tas nav joks. Bet ko tu tur jaunu atradis — to es tiešām gribu redzēt un dzirdēt.»

Drīz Mežagars ar savu darbu bija galā, un viņi devās uz sapulces vietu.

*

Piezvanīja. Durvis atvēra Aina, jaunības un smaidu pilna. Apsveicinājās. Kristam uzkrita viņas smuidrais augums, brūnā, vienkāršā ģimnazistes kleita un maijpuķītes zieds pie krūts.

Viņa lūdza nolikt kaut kur drēbes. Kur? To viņa nezinot. Viss priekšnams tiešām bija pilns kā piebāzts: jakas, mēteļi, cepures, spieķi, lietussargi — vesels lozms rēgojās pretī no pakaramiem, sienām, krēsliem, galdiem, spoguļa un kaktiem. Pie sienas bija pieslieti daži velosipedi, un arī tie bija nokrauti ar drēbēm. Mežagars nokrāva savu veco mētelīti taisni zemē, kaktā. Kristam par laimi nebija vairāk kā tikai platmale — un no tās viņš nevēlējās šķirties. Vīru tomēr skatoties pēc cepures, un tādēļ tā visādā ziņā jānesot visur līdz, kaut arī padusē — tā viņš jokoja un, iespiedis savu platmali padusē, sekoja Ainas uzaicinājumam: devās zālē, no kurienes jau aiz durvīm bija dzirdamas sarunas, kņada un smiekli.

*

Cilvēku bija daudz. Biezs. Ģimnazisti, ģimnazistes, studenti. Inteliģenti... Cilvēku trīsdesmit... četrdesmit...

Sēdēja, staigāja, pīpoja, strīdējās... Vienā istabā, otrā, trešajā...

«Sveiki, draugi!» atskanēja pūlī Krista sulīgais barītons.

Visu acis pagriezās uz to pusi, kur atradās Krista spēcīgais augums un Mežagara slaikais stāvs. Mežagars tūliņ ieraudzīja pulkā dažus paziņas un sāka ar tiem sasveicināties. Krists apsveicinājās ar Zentu un Bertu, kas turpat gadījās tuvumā. Aina iepazīstināja viņu ar tuvāk esošām meitenēm un jaunekļiem: vesela virkne — Elza, Ella... Vanags, Danga, Līkums... Rokas spiedieni, viens otrs smaids, izteiciens, un ņudzeklis ņudzēja atkal tālāk.

Krists stāvēja acumirkli kā neziņā. Viņam bija tā ap sirdi, it kā gribētos apkampt un skūpstīt šos jaunekļus un meitenes... Bet vai varbūt nebija plaisa starp viņiem? Un viņš jau arī nemīlēja savas jūtas izrādīt.

Jutās viens. Skatījās, kur varētu piesēsties. Bet sēdekļi visi bija pilni. No sienas atdalījās kāds cilvēks, neliela auguma, mazu bārdiņu, blonds, vasaras raibumiem nosētu seju, gariem matiem, vienkāršās, pašaustās, pelēkās drēbēs, un piegāja viņam klāt.

«Sveiks, pazudušais dēls!» viņš teica, satverdams Krista roku, un kratīja to, sirsnīgi acīs skatīdamies un smiedamies.

«Ā, taču viena tuva dvēsele!» iesaucās priecīgi Krists un pazina savu agrāko biedru un vakarnieku Kārli Sausumu.

«Nu? Kā klājas?» risināja sarunas pavedienu Sausums. «Un kur tu tik piepeši gadījies?»

«Kā klājas? Kur gadījos? Acumirklī klājas labi. Esmu starp cilvēkiem. Gribu redzēt, cik tālu tā mūsu pasaule pavirzījusies uz priekšu, cik lieli mēs izauguši.»

Nosēdās. Pie baltās podiņu krāsns zāles stūrī bija ienests no priekšnama prāvs ceļa grozs, kur sēdēja Sausums līdz ar citiem. Saspiedās ciešāk, tā ka arī Krists varēja nosēsties. Brīdi dalījās iespaidos. Apklusa. Sāka interesēties par tuvāko apkārtni. Krists šo to vēlējās zināt par klātesošajiem. Sausums pastāstīja. Stāstījumu un sarunu arvien biežāk sāka pārtraukt jūsmas vilnis, kas gāja pār visiem, nesa un šūpoja visus ar savu spēku.

Ieskatījās burzmā. Nemaz nebija tāds juceklis, kā sākumā izlikās. Sēdēja pa pāriem un trieca. Grupējās vienā kaktā un debatēja. Koncentrējās trešajā un stāstīja piedzīvojumus un anekdotes. Kur debatēja — tur vidū varēja redzēt Vanaga figuru. Neliels, melniem matiem, melnām, nelielām ūsām, sārtu, garenu vaigu, ērgļa degunu. Reizu reizēm viņš iznāca no pulciņa, pastaigājās pa istabu, viegli uz pirkstu galiem cilādamies, it kā lēkādams, iejaucās atkal pulciņā un, rokām mētādamies, skaidroja, pierādīja, smējās — ātri, viegli, asi.

Kur anekdotes stāstīja — tur vidū atradās Danga. Šinī neliela auguma cilvēciņā bija liels krājums anekdotu. Viņš bija lepns uz to, ka neviens nezina tādas anekdotes, ko viņš jau nezinātu. Un stāstīja viņš tās ar rutinēta anekdotista gaumi, taktu, pašapziņu. Meitenes viņu ļoti mīlēja, studenti redzēja viņā interesantu biedru. Bet viņš varēja būt arī nopietns. Blondie, vijīgie mati, glīti koptā bārdiņa ar uzgrieztu, smailu galu, ap kuru gandrīz pastāvīgi strādāja viņa labās rokas divi pirksti, mazās, zilās caururbjošās acis, skaistie, baltie, vienādie zobi aiz divām sārtām lūpām, stingrs rokas spiediens, zināma asprātības porcija vajadzības gadījumā — tas imponēja... Skaists, asprātīgs,

nopietns viņš sēdēja jaunekļu pulciņa vidū un jutās omulīgs, ka spēja radīt omulību.

Kabinetā divi studenti bālām sejām, varonīgi uz pakauša atbīdītām cepurēm, ar pudeli degvīna priekšā un ziņkārīgiem jaunekļiem un meitenēm apkārt stāstīja savus piedzīvojumus no universitates aprindu dzīves. Laiku pa laikam viņi ielēja no pudeles, saskandināja, iedzēra, ēda citronu, cukurā mērcēdami. Krists brīnījās, ka tik daudz var dzert. Bet Sausums zināja stāstīt, ka abi studenti jau dzerot vairāk dienas un naktis. Tā tas pie viņiem esot: kad strādā, tad strādā, kad dzer, tad dzer... Viens — rakstnieks, otrs — žurnālists. Abi apdāvināti. Nākamās zvaigznes. Ap viņiem drīz tapa jautri. Kādas ģimnazistes soprans iesāka dziesmu:

«Из страны, страны далекой,
Собралися мы сюда».

Studenti dziedāja līdz. Dziesmu uztvēra arī citi, un drīz dziedāja viss kabinets. Pārējie kļuva klusāki. Pakļuva zem dziesmas skumjā iespaida. Kāds jauneklis neveikliem soļiem tuvojās klavierēm, piesēdās un spēlēja līdz. Brīdi visi klausījās tikai dziesmā. Viņā kaut kas skuma, kaut kas gavilēja, kaut kas elsāja, pat raudāja. Un tomēr bija jautri ap sirdi. Skaņu plūdums kā maigām rokām apņēma visus, saveda kopā, stiprināja, ielēja drosmi un pārgalvību dvēselē...

Apklusa...

No zāles viena stūra atskanēja mazs zvaniņš. Pie maza galdiņa, uz kura dega liela, gaiša lampa, sēdēja Aina un kaut ko rīkoja, cilādama papīrus un rakstāmas lietas. Piezvanīja vēlreiz. Piecēlās.

«Biedrenes, biedri un viesi!» viņa teica ātri, īsi, jūtīgi, ar manāmu uztraukumu maigajā, lirisma pilnajā balsī. «Pasludinu vakaru par atklātu... Bet pirms mēs pārejam uz dienas kārtību,» viņa turpināja, «lai man ir atļauts teikt pāris vārdu vakara ievadam... Es ar nolūku savas uzrunas sākumā teicu pirms: biedrenes... Tas tādēļ, ka es gribu sevišķi runāt uz viņām... Vai jūs atminaties, meitenes, mūsu pirmos, nedrošos soļus? Tas bija vēl nesen atpakaļ, kad mēs sākām pulcēties, kopīgi domāt, kopīgi pārrunāt šo un to no zinātnes, mākslas, dzīves, kopīgi spriest... Mums nepietika ar tām mācībām un zināšanām vien, ko smēlāmies no mūsu naivajiem tēviem un mātēm... Es negribu apvainot mūsu mīļos, strādīgos vecīšus, man drīzāk viņu žēl, jo viņi

ir nelaimīgu apstākļu nelaimīgi radījumi. Un šie nelaimīgie, no pasaules attīstības ceļa tālu nomaļus palikušie cilvēki ar saviem aprobežotajiem piedzīvojumiem, ar savu patriarchalo morali, domu un uzskatu pasauli mums nevarēja vairs noderēt par ceļa rādītājiem... Ik reizes, kad mēs pārnācām vai pārbraucām pie viņiem mājās, mēs jutāmies svešāki un svešāki, ar katru gadu plaisa tapa lielāka un lielāka... Bet kur mums pieslieties? Kur atrast patvērumu? Kur meklēt atbalstu dzīvē, kas aiz šaurajām ģimenes robežām bangojas kā plaša jūra... Vientuļas mēs jutāmies un atstātas... Mēs gaidījām daudz no saviem skolotājiem un skolotājām, bet... jūs zināt, cik maz tie mums spēja dot... Viss tas pats mazums bija tik sauss, sakaltis un kaltējošs... Mums gribējās dzīvo dzīvi redzēt, mācīties to pazīt, bet skolas šaurajās sienās tas nebija iespējams... Tur strādā kā darbnīcā, un mēs arī tur strādājam kā darbnīcā, zināmās stundās izpildīdamas zināmu pienākumu...

Un vai jūs atceraties, meitenes, cik līksmas mēs bijām, kad sausais darbs bija padarīts?... Vai jums nelikās, ka īsti mēs dzīvojam tikai ārpus skolas sienām?... Es nenoliedzu skolas lielo nozīmi mūsu dzīvē, bet es uzstājos pret viņas pārspīlēto nozīmi... Viņa darbojas vairāk gar pagātni nekā gar tagadni. Viņa nonāk pie tagadnes sliekšņa un paliek stāvot: ej, kur gribi, dari, ko gribi, dzīvo, kā gribi.

Vai atminaties grāmatas, ko mums skolā sniedza? Miegs mums nāca, viņas lasot. Vai atminaties grāmatas, ko dzīve mums sniedza? Caurām naktīm mums nenāca miegs, sēžot pie šīm grāmatām — atrauties mēs no tām nevarējām!... Ko iedeva skolotājs vai skolotāja, tas bieži vien palika nelasīts, — ko iedeva biedrs vai biedrene, tas tika reizu reizēm lasīts un pārlasīts... Vai tu esi lasījusi to un to? Ko tu saki par to un to? Kā tev patīk tas un tas? Šie savstarpējie jautājumi bija mūsu ceļa rādītājas zvaigznes. Es uzsveru: tās mums rādīja ceļu caur tagadni. Skolā — atkārtoju — mums tikai arvien runā par to, kas pagājis. Bet, tiklīdz tuvojāmies tagadnes slieksnim, pa labam gabaliņam jau palikām stāvot. Mums bija interesanti un nepieciešami pārkāpt šo slieksni, bet mums to neļāva, mūs biedināja no tā, mūs visiem spēkiem pūlējās atturēt no šī soļa. Kādēļ? Vai tad latviešu meitene lai mūžam staigā aizsietām acīm caur dzīvi? Nē — un desmitreiz un simtreiz nē!...

Visiem priekškariem ir jākrīt, kas aizsedz mums dzīves īstenību!... to īstenību, ko mums tik rožaini tēlo mūsu audzinātāji,

bet kas tik ērkšķaina izrādās, kad ar viņu satiekamies vaigu vaigā... Tiesa... vecākiem ir sāpīgi redzēt, ka mēs esam pārauguši galvu un neklausām vairs viņu padomiem. Bet kas ir mūsu vecāki? Nemācīti vai mazmācīti ļaudis. Viņu pārmetumus pat nevar ļaunā ņemt, kaut gan tie sāp, dzeļ, plosa dvēseli... Tiesa... pārmetumu triecieni mums bija jādabū arī no skolotāju puses, bet ko no ierēdņiem vairāk var gaidīt? Varbūt dažs labs no viņiem lasa, ciena, pielūdz jaunos rakstniekus, bet mums viņš saka: nelasiet tos! Viņi runā to, kas tiem pēc programas jārunā...

Nāca akmens pēc akmens uz mūsu galvām arī no sabiedrības puses: vienai mati par īsu, otrai uzsukāti pārāk brīvi, trešā neatzīst laulības dogmas... Tas ir tā saucamais atklātības spriedums. Bet kas ir šī spriedumā autors? Tie paši caurmēra cilvēciņi, kuru moraliskās vērtēšanas mērauklu mēs it labi zinām: naudas maks! Kas par to — tas moralisks, kas pret to — tas nemoralisks. Un pats par sevi saprotams, ka latviešu meitene, latviešu sieviete, kas mostas no sava verdzības miega, nevar būt vīrietim — šim neaprobežotajam patvaldniekam ģimenē — patīkama. Tādēļ šī naidīgā izturēšanās...

Cilvēks mīl valdīt pār cilvēku, šķira pār šķiru, paaudze pār paaudzi, dzimums pār dzimumu... Un daiļais, paklausīgais, rātnais bērns — sieviete — piepeši ir tapis nepaklausīgs un nerātns — pāraudzis galvu, ieraudzījis īstenību! Ko lai uz to atbild un saka stiprākā šķira un stiprākais dzimums?... Protams, ka tie nevar nākt pretī mūsu centieniem, bet toties vairāk mums jākoncentrē savi spēki, toties spodrāks mērķis mums jātur priekš acīm, jo — neaizmirsīsim to! — sievietēm ir vēl dzimtbūšanas laiks. Un mums tagad, daudzām no skolas šķiroties, es vēlreiz norādu uz ceļu, pa kuru mums savā dzīvē un darbā jāiet: emancipacija!...»

Viņa beidza. Apsēdās. Uztraukta. Piesarkusi. Bet priecīga, ka izteikusi to, ko domā — bez traucēkļiem un apmulsuma. Kā pulciņa priekšniecei viņai nācās pirmo reizi runāt tik plašas auditorijas priekšā. Bija bail, ka nesajūk, bet nesajuka. Manīja vīriešu skatienus. Lai. Tas patika. Tumšajās acīs un vaigā mirdzēja prieks. Palūdza Zentai glāzi ūdens. Iedzēra pāris malku. Stājās pie tālākās vakara vadīšanas.

*

«Ugunskurs iekurts,» tā Krists nodomāja pie sevis. «Idejiskais ugunskurs.»

Patika Ainas runa. Patika viņa pati. Un ne viņam vien. Ik-

viens pa runas laiku noskatījās uz viņas sārto, apaļo seju, smuidro augumu, kuplajiem matiem, slaidajiem, baltajiem pirkstiem, kas šad tad rotaļājās ar zīmuli, uz viņas elpojošām, skaistajām krūtīm...

Viņa nerunāja vienā laidā, bet brīžam ātrāk, straujāk, tad mazliet apklusa, bet tikai momentu, no sākuma nedroši, bet vēlāk drošāk paļāvās jūsmai, kas sniedza vārdus, domas, izteiksmi, nesa viņu pāri dzelmei, līdz iznesa malā...

Viņa bija skaista savā vieglajā uzbudinājumā. Aizskāra sirdi kā mīļa roka, kā glāsts, kā smaids...

Tika pasludināts, ka lasīšot Vanags.

Visi sakustējās. Vanags, kas nupat bija staigājis šurp turp pa istabu, piepeši apstājās, paņēma krēslu, nolika to zāles vidū un nosēdās uz viņa jāteniski. Izvilka no iekškabatas pārliektu manuskriptu un sāka lasīt:

«Nevienlīdzība tagadējā sabiedrībā un viņas ekonomiskais pamats.» Lasīja ātri, skaidri, interesanti. Varēja redzēt: ne pirmais referats. Svarīgākās vietas prata izcelt, apgaismot, vietām rotaļājās aforismiem un asprātībām. Apskatīja pirmatnējo komunismu. Urbās dziļumos. Meklēja pirmo nevienlīdzības dīgli. Atsaucās uz Marksu un Engelsu. Runāja par šķiru interesēm un šķiru cīņu. Balstīdamies uz citatiem, kurus reizēm smēla taisni no atmiņas, nonāca līdz mūsu dienām. Īsiem, spēcīgiem, asiem vilcieniem raksturoja kapitalismu.

Beidza... Sekoja debates. Pirmā pieteicās kāda meitene, kas izskatījās kā zēns: Berta. Berta uzbruka referentam sīvi. Gribējis turēties pie vēsturiskā materialisma, bet neesot bijis konsekvents. Politikai piešķīris vairāk svara nekā ekonomikai. Karu izvedis no psiholoģijas, gandrīz vai no rotaļas. Zinātnei, mākslai, filozofijai ierādījis vietu ārpus šķiru antagonisma. Kādā vietā pat ieminējies par šķiru harmoniju tagadējā sabiedrībā. Altruismam un nacionalismam piešķīris nezin kādu vēstures faktoru lomu. Runāja nesteigdamās, skaidri, korekti. Norādījusi un atspēkojusi veselu virkni defektu, apklusa un norima savā sēdeklī.

Izteicās vēl citi. Sakrājis ierunas, Vanags atbildēja īsi, mēģināja būt asprātīgs, ironisks, satriecošs un nostādīt pretiniekus smieklīgā stāvoklī.

Debatēja sīki. Noklīda uz blakus lietām. Sāka viens otru uzvilkt. Kad likās, ka temats izsmelts, Aina debates pārtrauca.

Lasīja Zenta: «Divi sieviešu jautājumi».

Zenta bija nabadzīgu vecāku bērns. Tēvs bijis strādnieks. Nomiris. Māte — veļas mazgātāja. Pati viņa, jau no ceturtās klases sākot, dzīvoja patstāvīgu dzīvi, pelnīdamās ar stundām, vēlāk arī ar beletristiskiem tulkojumiem latviešu laikrakstiem — par bada honoraru... Redzēja sev apkārt nabadzību, bet tur, kur stundas deva, — pārticību, bagātību. Te sievietes un tur sievietes, bet kādas!... Tā bija starpība, par ko viņa daudz bija domājusi. Bet Klāra Cetkina un Bēbelis ar saviem rakstiem viņai atvēra acis. Pēc tiem arī bija izstrādājusi savu referatu. Urbās sievietes aizvēsturiskā pagātnē. Ņēma no pētnieku savāktiem krājumiem argumentus. Kā veseriem ar tiem dragāja vecās pasaciņas. Saplosīja rožaino plīvuru, kas aizsedz īstenību. Vilka paraleli starp pilsonisko un proletarisko sievieti. Apgaismoja katras centienus. Nobeidza ar jautājumu: kad latviešu sievietes visā vairumā sapratīs savu stāvokli un savu vēsturisko uzdevumu?

Lasīja ar manāmu uztraukumu... Izskatījās bāla un nopietna. Profils kā no ziloņkaula cirsts. Īsiem, tumšiem matiem. Lielām, tumši zilām acīm. Stilizētu ērgļa degunu. Grūti bija atraut acis no viņas auguma un formām. Meitenes viņu apskauda. Viņas bija redzējušas to kailu. Sauca par Veneru. Balsī viņai arvien viļņoja mazs lirisma vilnītis. Daudzi viņā iemīlējās. Bet viņa mīlestību neņēma nopietni. Rotaļājās. Asprātīgais, apdāvinātais Vanags viņai tīrīja zābakus.

Viņas referats nebija visai korekts, bet ar Zentu nedebatēja. Tikai ikviens sevī paņēma līdz no viņas kādu smaidu, skatienu, kādu līniju no viņas gracijas.

Bija pienākusi Mežagara reize. Aina uzaicināja viņu celt savu darbu priekšā. Mežagars jokoja un tielējās, vai nevarot viņu atbrīvot, labi zinādams, ka to nedarīs, jo viņu tik labprāt bija ieraduši klausīties...

Maza vārdu... skatienu... smaidu spēle...

Nosēdās, kur bija sēdējis: uz stūrī nolikta, neliela čemodana. Pārlika vienu kāju pār otru, izlaida visus piecus pirkstus pāris reizes caur melnajiem, kuplajiem matiem un iesāka:

«Filozofisku ideju trūkums latviešu literatūrā.»

Klausītāji sakustējās. Jautājums bija jauns. Mežagars to zināja. Ar sevišķu prieku viņš cēla priekšā savu jaunatradumu. Iegāja mūsu, tā saucamajā, mākslas templī, pagrozījās, paskatījās, paraustīja plecus: vai tas bija templis? Vairāk pēc klēts

vai piejuma izskatījās! Vai tā bija māksla? Vai tie bija mākslas tēli, kas tur nostādīti rēgojās pretī? Māla figuras — putnu biedēkļi — koka vīriņi... ne mākslas tēli. Varēja redzēt gan lielajā bruzgā[1] kādu zemnieka vai vecas sievas tēlu, īsta mākslinieka rokas veidotus, kādu paglītu dabas skatu, bet tas arī bija viss.

Asums un spēks bija Mežagara vārdos, dzejnieka uguns liesmoja pretī no katra teiciena. Ar verdziski noliektām galvām ejot latviešu rakstnieki pie sava darba, ar pārāk vieglu garīgu bagažu viņi apbruņojušies, ar pārāk šabloniskiem paņēmieniem... Protams, ka lielisku mākslas tēlu vietā tad arī nevarot iznākt cits nekas kā kāds Jēcis vai Pēcis, Miķelis vai Jurcis. Bet ar šiem Miķeļiem un Jurčiem taču neesot izsmelts visas mūsu dzīves saturs!

Mēs esot pārauguši zemnieku pastalas. Mēs vēlētos redzēt tēlus, kurus mēs varētu ieskatīt kā ceļa rādītājus, pie kuru kājām mēs varētu sliet savu vētraino vai gurdeno galvu, savu daudz cietušo sirdi un ap kuru galvām mēs varētu vīt puķes un vainagus.

Mums vajagot rakstnieku, kas būtu ne tikvien apdāvināti, bet arī filozofiski izglītoti... Tikai tad tie varēšot uztvert jaunas problemas cilvēka iekšējā un ārējā dzīvē. Kādas gan esot mūsu rakstnieku idejas un kāds viņu rakstu kodols? Ar spēcīgu roku viņš te pašus slavenākos no mūsu rakstniekiem uzlika viegli uz delnas, pagrozīja vienādi, otrādi, padarīja viņus caurspīdīgus un pateica visiem redzamo bēdīgo beigu slēdzienu: redzat, kāds cilvēks — absoluti tukšs! Ņēma vienu pēc otra rokā slaveno rakstnieku slavenākos darbus, pāršķēla kā riekstus, aizmeta čaumalas prom, palielināja viņu kodolu ar kritikas vairojamo glāzi, lai labāk visiem būtu redzams šis kodols: tas bija sapelējis, sačervelējies patriarchalās verdzības miglā.

Cik reizes vēl saule metīs savu zelta loku ap mūsu pelēko dzimteni, līdz mūsu rakstnieki taps redzīgi un notvers lielās idejas, kuras modernā dzīve izskalo mūsu dzimtenes ārēs kā jūra dzintara gabalus mūsu piekrastē! Neesot viņa nolūks rakstīt mūsu literaturas filozofiju, bet tikai parādīt, ka šī literatura savā līdzšinējā gaitā mums izraksta garīgas nabadzības apliecību. Gaviļu pilnās cerībās viņš skatoties uz jauno paaudzi un ticot, ka tā nesīšot mums ko labāku.

---

[1] Bruzga — dažādu niecīgu priekšmetu juceklīgs krājums.

Mežagars beidza... Viņš bija lasījis strauji, bet ar dzejnieka gaumi un taktu. Katram vārdam vajadzēja degt! Tie arī dega ikvienam apziņā un atmiņā. Sākās pārrunas. Izcēlās debates. Sakustējās visi kā dzīvs vilnis. Nāca pārmetumi, komplimenti, zobgalības, asprātības. Mežagars esot pārspīlējis. Nevarot tā mest rakstniekus pār vienu kārti un nosaukt par tukšiem. Mums esot daudz lielu talantu, ar kuriem pat Vakareiropa varētu lepoties. Arī filozofisku ideju mūsu rakstniecībā netrūkstot. Piemēram: Eduards Veidenbaums esot īsts dzejnieks-filozofs. Bet tas arī bija vienīgais, ko varēja minēt...

Skraidīja, urbās, rakās ilgi ap Mežagara nomesto degošo domu... Mēģināja to nodzēst, bet viņa vēl vairāk dzirkstīja. Mēģināja apiet — klusēt, bet viņa neļāva klusēt un visur nostājās priekšā — sārta, jauna, spoža... Klusībā sāka apskaust Mežagaru, ka viņš to izteicis. Kādēļ ne kāds cits? Kādēļ, piemēram, ne es? — tā nodomāja Vanags pie sevis. Tā domāja arī Danga un grieza ātrāk savu bārdiņu ar diviem pirkstiem. Tā domāja vēl dažs labs...

*

Visu laiku Krists sēdēja kā bronzas statuja. Uz lielā groza. Atspiedis muguru pret krāsni. Salicis rokas pār krūtīm. Pārlicis vienu kāju krustām pār otru. Lūkojās mierīgi visā, kas notiek.

Šad tad viņš pārlaida acis meitenēm brūnos ģimnazisteņu apģērbos un priecājās par viņām, par šiem cilvēkiem pumpurā — kā viņš tās mēdza dēvēt. Pārlaida acis arī pār ģimnazistiem pelēkās vai melnās pašaustās skolnieku drēbēs un nodomāja pie sevis: mostas, bet vai tie gluži atmodīsies? Bet apmierinājās: viena daļa taču! Un studenti? Vai viņi paliks arī turpmākā dzīvē atmodušies jeb vai iemigs atkal no jauna un vēl dziļākā miegā nekā viņu tēvi? Ir jau tāds jaunlaiku iemidzināmais līdzeklis: zelts... Bet lai paliek nākotne! Tagad te valda atmoda — jūsma — jaunas domas un centieni... Un tomēr nevar tik vienaldzīgi domāt par nākotni — nevar jaunās domas uzskatīt par rotaļām, par etiķeti, ar ko lepojas skolnieku un studiju gados un tad nomet kā novalkātus apavus...

Kad beidzās debates ap Mežagara referatu, Aina vakaru pasludināja par slēgtu. Bet īstenībā viņš tagad tikai sākās visā savā kuplumā. Bija beigusies vakara formalā daļa, sākās otra — brīvā...

Un tikai tagad Krists pamanīja kādu tēlu, kas, jūsmu mētelī tinies, kā svētīdams kaisīja pār viņu galvām ziedus... no kuru smaržas un daiļuma viņi dega priekā un mīlestībā. Tā bija jaunība...

Kas zina, cik ilgi būs vēl kopā? Kas zina, kas turpmākā dzīvē gaida? Kas zina, ko nākamais brīdis nesīs? Bet tagad — tagad bija skaisti. Garīgā atmosfera nokarsa arvien vairāk. Sprakšķēja joki, skanēja dziesmas, skaļākas tapa debates ap neviļus uzpeldējušiem jautājumiem.

Vienā kaktā pulciņš meiteņu un jaunekļu grozīja, cilāja un tirzāja mīlestības un ģimenes problemu — kala to tā kā karstu dzelzi. Trieciena pēc trieciena deva vecajām dogmām... Otrā — kāds cits pulciņš urbās sadzīves pamatos. Trešā — sēdēja, sarunājās un klausījās, kā pamazām raisās un saistās siržu pavedieni...

Aiz loga gulēja nakts. Pār viņu galvām karājās Damokļa šķēps. Bet viņi? Dzēra, dziedāja, mīlēja, jokoja, zobojās...

Krists nodrebēja. Kaut kas pamirdzēja viņa dvēselē, kaut kas iedzēla, iesāpējās, kaut kas viņu uzrāva gandrīz kājās, un visi kļuva uzmanīgi... Viņš runāja...

«Mani draugi un draudzenes! Pāris ironiskas bultas iedūrās sirdī... Viņas nāca no mūsu pašu vidus. Bet tas nekas. Manā sirdī ir daudz tādu bultu. Tās dzīve tur sašāvusi. Bet laiku pa laikam es ņemu viņas no turienes un, savām sirds asinīm aptraipītas, metu atpakaļ — metu saviem ienaidniekiem sejā vai arī draugiem, kas mani izaicina... Patlaban es gribu teikt tikai pāris vārdu... Es atminos bijušos laikus... Kad mēs meklējām ceļu un nezinājām, kur to atrast. Tagad, es redzu, mēs to esam atraduši. Es nāku no dzīves... no dzīvās dzīves... Es veseli divi gadi biju notiesāts uz nometināšanu pelēkajā ikdienībā, kur vergo vēl viss lielais vairums — visa tauta... Nevienas sarkanas mākoņu maliņas... Bet te? Man liekas, ka mēs te esam sakūruši veselu domu un ideju ugunskuru un sanākuši sildīties...

Bet ko tas līdz? Dzirksteles paceļas tikai līdz griestiem, atsitas pret tiem un nokrīt atpakaļ... Mēs esam sev radījuši jaunu pasauli, kuras robežas nesniedzas tālāk par šīm sienām. Mēs esam nokarsējuši garīgo atmosferu gluži sarkanu un elpojam to pilniem malkiem, lai baudītu, staigājot pa bezdibeņa malu... Mēs zinām, ka domas, ko domājam, tikai te ir atļautas, runas, ko runājam, tikai te netiek sodītas. Mēs zinām arī, ka

viens moments — un mēs varam tikt izklīdināti pa tāliem sniega klajumiem. Bet it kā par spīti visam tam mēs dziedam ... asas dziesmas ...

Bet ... vai viss tas nav mums tikai nervu kaireklis? Vai visas domas, ko cilājam, nav tikai sports? Iemeslu tā domāt man dod tas nolādējums, kas guļ pār mums visiem. Mēs nomirstam, pirms sākam dzīvot. Ir daudz tādu dzīvu miroņu. Jaunekļa gados tie bijuši tādi paši kā mēs, bet tad? Apauguši ar sūnu. Mums ir mākslinieki — bet nav dzīvu mākslinieku, ir zinātnieki — bet nav dzīvu zinātnieku. Vai tādi nebūsim arī mēs? ... To, protams, nevar tagad noteikt. To rādīs nākotne.

Bet tikai vienu es vēlētos likt pie sirds. Lielāku mums būs kurt mūsu idejisko ugunskuru: tādu, kas met savas dzirkstis pa visu pelēko dzimteni un dedzina sirdis un īkstis ... Tas tādēļ, lai mūsu darbs reiz kļūtu darbs — ne rotaļa.

Vai atminat, kā skan mūsu lielā meistara vārdi? Tad iegaumējiet tos: ne izskaidrot vien mums būs pasauli, bet viņu pārveidot! Jā, pārveidot! ... Tas ir no svara ... Un, lai to panāktu, tad mums idejas ir jāpārdēsta īstenībā, lai viņas tur dara savu darbu. No dzīves tās ir ņemtas, par dzīvi tām atkal jātop! ... bet par jaunu dzīvi! ...»

Kā auksta ūdens strūkla nobrāzās šie vārdi pār visu galvām. Ko uz tiem bija atbildēt?

Krists, kas runājot bija mazliet saliecies uz priekšu un aplicis samiegtās rokas ap krusteniski salikto kāju ceļiem, atlaidās mierīgi atkal savā agrākā stāvoklī un sastinga atkal par bronzas statuju.

Viņa balss skanēja tā, it kā telpas būtu pārāk mazas, lai viņai ļautu pilnu vaļu, robežas pārāk šauras, lai attīstītu vairāk spēka ... Visa viņa izturēšanās, balss, figura prasīt prasīja pēc plašuma un liela klausītāju pulka ...

Iestājās neomulīgs klusums ... Pirmais to pārtrauca Danga. Izteiktās domas esot plašāk pārrunājamas un katrā ziņā nopietni ņemamas. Tikai viņš šauboties, vai taisni tagad esot īstais brīdis ...

Bija arī tiešām vēls laiks. Caur logu slēģiem spiedās iekšā rīta gaisma, kuru visi nule tik likās ieraugām. Pamazām — pa vienam — pa diviem — pa trim sāka aiziet ...

Paši pēdējie palika Krists, Mežagars un Sausums. Krists bija ielaidies sarunās ar Ainu, kas bija stipri nogurusi un do-

mīga. Sausums bija nolicies uz kušetes jau labi sen un gulēja. Mežagars nez ko trieca ar Dangu: likās, par jurisprudenci.

Kad abi draugi aizvēra aiz sevis advokata dzīvokļa durvis — pār visu pilsētu dega jau zeltsarkana rīta blāzma.

18.

Krists nemierīgi staigāja šurp un turp pa mazo istabeli un domāja. Apsēdās. Mēģināja ko strādāt, bet nevedās. Atgulās augšpēdu gultā, skatījās griestos, apnika, piecēlās, staigāja atkal.

Vakarējie iespaidi nedeva miera.

Brīdi staigājis, viņš apstājās grāmatu plaukta priekšā, kur karājās piesprausta papīra loksne. Ar zilu zīmuli tur bija uzrakstīts pants:

«.....Šī telpa!
Man krūtīs sažņaudzas elpa.
Es saules mirdzumu elpot eju
Un baudīt dabas mūžīgo dzeju.

Mežagars.»

«Ķēms!» nodomāja pie sevis Krists. «Uzcēlies, aizgājis — gluži nemanot. Un kad būtu jel pateicis, kur! Nu — lai. Laikam grib viens būt. Droši vien klejos pa mežu un meklēs... savas mīļākās ogas... atskaņas. Uzrakstīs mazu dzejolīti. Priecāsies kā bērns. Lasīs priekšā. Liks iespiest. Dabūs trīs kapeikas par rindiņu — un te nu bija tavi lielie... dārgie... baltie... skaistie... cēlie ... un tā tālāk... dvēseles sapņi!... Mirsti badā un kļūsti slavens!... Ak dzejnieki — dzejnieki!...

Kaut kas iedūrās dvēselē: tā bija slaika, asa sāpe — un Krists sāka atkal nemierīgi soļot pa istabu.

Vai tad galu galā viņi visi nebija dzejnieki?

Jā, tā vien viņam likās. Un arī viņš pats! Tas jau neko nenozīmēja, ka viņš nebija uzrakstījis ne rindas dzejas laukā: viņu tāpat nodarbināja veselām dienām un gadiem lietas, kurām nebija viņa dzīvē nekāda praktiska labuma. Un tad — visi tie, kas tur vakar bija sapulcējušies — nē, nē... tie nebija praktiski cilvēki, tie nebija tie, kas visur redz labumu un atkal labumu, aprēķinātu līdz pēdējai skrapatai skanošā naudā. Un piepeši viss šis vakars viņam likās kā skaists dzejojums, kurā katrs atsevišķs cilvēks bija atsevišķs pants. Viņš lasīja un lasīja šos dīvainos pantus,

un jo vairāk viņš lasīja, jo vairāk viņam tie patika. Īpaši skaisti viņam izlikās tie, no kuriem raudzījās pretī meiteņu sejiņas... Tās bija bērni un — tomēr tik nopietni... Tās bija nepiedzīvojušas un — tomēr tik piedzīvojušas!... Tās nebija vairs tās sievietes, kas prata tikai sarkt un nodurt galvu, kad vīrietis pateica kādu vārdu, kas likās jau pati gudrība esam. Mirdzošu domu vaiņagu viņas bija sev uzlikušas galvā, lepnas un daiļas savā jaunajā rotā, viņas noskatījās ar nicināšanu un īgnumu uz caurmēra vīriešiem kā uz neaptēstu, dzīvniecisku pūli. Kas nebija augstāks par viņām — lai netuvojas viņām!... Arī Krists juta, ka viņš dažā labā ziņā bija atpakaļ palicis.

Kā zemē nomesti, kā aprakti bija uz laukiem pavadītie gadi. Viņš nodrebēja, tos atceroties. Bet nu tie bija garām un — par laimi! — nekad nenāks vairs atpakaļ. Tik strādāt un strādāt!... Tik neapmierināties ar divdesmit kapeiku brošuriņām, urbties dziļumos, gāzt no saknēm vecos kokus, kas gadās ceļā, cirst gabalos tos un iznīcināt! Tikai šodien viņš nevarēja strādāt. Vakarējie iespaidi nedeva miera. Bet vajadzēja taču arī svētdienas, un šo dienu viņš bija nodomājis svinēt: neko nedarīt.

19.

Pret vakaru pārnāca Mežagars un viņam līdz — Sausums. Abi satikušies mežā.

Mežagars nokrāva Kristam priekšā kuplu, smaržainu bērzu saini kā buķeti, un Sausums uzlika viņam galvā ozola vaiņagu.

«Par ko tas?» Krists brīnīdamies jautāja un sasveicinājās ar biedriem.

«Par tavu vakarējo runu,» atbildēja biedri gandrīz vienā balsī.

«Par runu? Kā tā! Jāsmejas. Tā jau bija tikai tāda piezīme — ne runa,» smējās Krists.

«Un tomēr sagrozījusi daudziem galvas,» piezīmēja Mežagars.

«Piemēram?»

«Visiem un visām,» piebilda Sausums.

«Blēņas,» atteica Krists klusi, kā pie sevis, un ātri, zobgalīgi piezīmēja: «Par runu, kuru tu nedzirdēji, — krāci pa to laiku...»

Sausums mazliet apjuka. Bet tad attapās: «Tas tiesa. Tam

ir savi iemesli. Bet par to es atkal dzirdēju atsauksmes no vairākām pusēm un visas atzinīgas.»

«Ej, ko nu muldi... Stāsti labāk ko prātīgāku. Kur bijāt? Ko redzējāt? Un kur tos dīvainos laurus plūcāt? Ā — kā smaržo!...» priecājās Krists par meijām un paslēpa bērzos seju. Piecēlās. Ozola vaiņagu pakāra pie sienas, bērzus ielika ūdenī un novietoja uz galda. Biedri sāka stāstīt, kur satikušies un kur bijuši. Mežagars neesot varējis gulēt: muzas nedevušas miera. Turpretī Sausumam jau ilgāku laiku nemaz neesot kur gulēt. Pa dienām uzturoties pie viena otra biedra, pa naktīm arī šad un tad, bet pārāk bieži tos netīkot apgrūtināt, un viņš tad meklējot patvērumu zem klajas debess. Pat barojoties reizēm no meža augiem. Nu — tur tad arī nejauši satikušies. Vai Kristam neesot patlaban kas ko ēst? Lai tad ceļot galdā. Krists kaut kur dabūja pusklaipu maizes, šķīvi tauku — un visi turēja palaunadzi.

Sausums stāstīja par sevi raibu raibās lietas. Divas reizes gatavojies tautskolotāja eksamenam, bet izvēlies cauri. Pirmoreiz gatavojies, par smago ormani braukdams, beidzamo reizi, pie maizes cepēja strādādams. Patlaban neesot nekāda darba. Pa vasaru viņš arī negribot strādāt. Dzīvoklis un uzturs dabā — mežs, ogas, zivis — esot puslīdz par brīvu, un tā atliekot laiks lasīt un mācīties.

Krists klausījās šo nostāstu kā pasaku un nebūtu nemaz ticējis, ja tas nebūtu viņa vecais biedrs un ja viņa nodegušais vaigs, nobālušie mati neliecinātu par viņa vārdu patiesību.

Kamēr Krists ar Sausumu sarunājās, Mežagars bija pagatavojis tēju un cēla to galdā. Tapa patīkamāk, omulīgāk.

Klausoties Sausuma klaidoņa stāstos, Kristam pamirdzēja galvā kāda doma, kas viņu strauji uzrāva kājās.

«Kas nu?» tie sabijušies iesaucās.

«Ideja!» viņš teica un, iesitis sev ar plaukstu pa pieri, apsēdās.

«Kas par ideju?» ziņkārīgi jautāja Sausums.

«Kāds skuķis laikam viņam ienāca prātā,» jokoja Mežagars. «Droši!»

«Nē, brāl, šoreiz tu maldies. Pirmīt gan es domāju par skuķiem, bet tagad ne. Kaut gan... varbūt arī par skuķiem. Jā gan... arī par skuķiem...»

«Nu, tad stāsti!» mudināja nepacietīgi viens.

«Stāsti!» viņam piebiedrojās otrs.

«Jūs maldāties, mani draugi, šoreiz es nedomāju par romantiku, bet par nopietnākām lietām. Vai tu gribi, Sausum, darbu?...»

«Darbu?» Sausums brīnījās. «Kādu?» Arī Mežagars paraustīja plecus.

Krists sāka stāstīt... Esot tāds materials, ko sauc par cilvēku materialu. Tas esot jāapstrādā. Lai nemaz nebrīnoties. Cilvēki, kamēr tie neapzinoties savu stāvokli un savas tiesības, neesot cilvēki, bet tikai tāds cilvēku materials. No tā tad nu vajagot iztaisīt cilvēkus. Darba te esot ļoti daudz, jo viss vairums vēl esot gluži neaptēsts. Un Sausumam zināšanu, piedzīvojumu un laika esot diezgan, lai strādātu šo darbu.

«Bet kā? kur? un kad?» domīgi un nepacietīgi jautāja Sausums.

«Pagaidi, pacieties. Redzi, kā es patlaban to lietu domāju,» atbildēja Krists un sāka attīstīt tālāk savu domu.

Krūmiņš viņam gandrīz vai katru dienu plijoties virsū, lai dodot kaut ko viņa darba biedriem. Bet vienam cilvēkam taču nav iespējams katru dienu pa referatam vai rakstam izstrādāt. Bez tam viņš nevarot pie tā vien strādāt. Pat abi ar Mežagaru viņi nevarot Krūmiņa prasības apmierināt. Tagad viņiem varot pievienoties arī Sausums. Varbūt varētu ierīkot lietu pat tā, ka nemaz nebūtu jāraksta. Varētu vienkārši kaut kur saiet kopā un tad viņiem celt priekšā kaut kādu jautājumu un iztirzāt to mutes vārdiem. Krūmiņš domājot, ka viņi pat ziedotu zināmus naudas līdzekļus, ja varētu lietu tamlīdzīgi iegrozīt. Tiesa, šie līdzekļi nevar būt nekādi lielie, bet tomēr kaut cik. Īstenībā tas atkarāšoties lielā mērā no viņa paša. Jo vairāk cilvēku viņš pratīšot ieinteresēt šiem izglītības nolūkiem, jo vairāk līdzekļu tie atraušot rupjām izpriecām, un tādā kārtā radīšoties iespēja strādāt auglīgu darbu. Uz tādām domām viņš nācis jau senāk, no jauna tās viņam uzmākušās vakar un ar sevišķu sparu šodien. Ko Sausums gan domājot šinī lietā?

Sausums brītiņu apdomāja un tad teica:

«Jautājums ir sarežģīts. Vai nenoiesim pie Dangas? Tur būs šodien vēl citi priekšā. Lietu varēs plašāk pārrunāt. Nāks vēl uz kādām domām un var jau būt, ka var sākt darboties.»

«Kādēļ pie Dangas?» brīnījās Krists. «Lieta taču ir tik vienkārša. Jautājums: vai tikai tu gribi strādāt? Varbūt tev bail? Bīsties pazaudēt savus miljonus? Savu dārgo dzīvību? Varbūt esi iemīlējies un tev vajaga līgavas apstiprinājuma?»

Sausums jutās aizskarts. Kā tā gan par viņu varot domāt? Bet nu — joks tomēr paliekot joks. Bet nopietnība esot tā, ka tur — tie cilvēki arī varot piedalīties gan ar spēkiem, gan ar līdzekļiem.

Krists piekrita. Esot tiešām laiks ko darīt. Triekt jau triecot viņi labi ilgi: gadi četri, pieci vai vairāk no vietas. Bet tie laiki esot pagalam, kad no tauru skaņām veci mūri gāzās. Un runas vien bez praktiska darba esot tikai tādas tauru skaņas. Pūt, cik gribi. Nevienam no tā netiekot ne silti, ne auksti.

Viņi abi vienojās doties pie advokata.

Mežagars palika mājās. Viņam esot kas nopietns jāstrādā.

Uzlikuši viņam galvā pārnesto ozola vaiņagu, viņi to atstāja vienu.

20.

Pie advokata bija labs skaits cilvēku. Daži no vakarējiem, daži no jauna. Par abiem atnācējiem neko nebrīnījās. Tā tas te bija parasts. Atnāca viens — palika, atnāca otrs, trešais, ceturtais — un visi palika. Trieca, amizējās, debatēja, spēlēja kārtis. Ja kādam apnika, tas gāja prom. Ja pienāca kāds klāt, tas palika un izturējās kā savās mājās. Te atnesa ziņas, kas nu katram bija, atstāja kā kādā birojā, no kurienes tad citi paņēma tās un aiznesa. Ja gribēja zināt ko jaunu, svarīgu — visjaunāko, visvarīgāko, tad tik vajadzēja noiet pie advokata Dangas. Omulību veicināja arī kārtis, klavieres un šad tad arī šņabis vai alus. Vai mājinieks tiek apgrūtināts vai ne — to neviens neprasīja. Reta bija tā diena, kad ieradās tikai pāris cilvēku, bet diezgan bieži notika, ka ieradās pie pāris desmit. Protams, tikai pa vienam.

Izrādījās, ka advokats bija nopietni sācis domāt par to, kā novērst lielo apmeklētāju skaitu, kas sāka jau kļūt gluži aizdomīgs. Varēja celties nepatikšanas. Tagad, vasaru, nu vēl nekas, bet rudeni un ziemu — neērtības bija lielas.

Kad Krists izteica viņam savu nodomu un darba plānu, advokats apsveica to ar prieku. Bet lika priekšā vēl kaut ko: nodibināt vietu, kur satikties, sazināties, apspriesties. Līdz šim galvenā kārtā visi koncentrējušies ap viņu, bet ilgāk tā vairs nevarot iet. Ne tādēļ, ka viņš to negribētu, bet pašas lietas labā. Viņam esot arī plāns kādus soļus spert šī jautājuma nokārtošanai. Viņi abi nākot kā saukti. Projektus varēšot savienot, un jaunais mechanisms varēšot drīz vien stāties darbā.

Advokats lika priekšā noņemt dzīvokli uz Sausuma vārda. Viņš tad tur varētu pastāvīgi uzturēties, lasīt varbūt arī referatus, izsniegt ikvienam vajadzīgās ziņas. Tikai nu jautājums, kur ņemt līdzekļus.

Kristam atkal uzmirdzēja smadzenēs kāda doma. Sausums esot centīgs jauneklis un ļoti trūcīgs. Kā būtu, kad lasītu starp pazīstamiem līdzekļus viņam par labu? Protams, līdzekļi varētu tikt lietoti galvenā kārtā vispārības labā. Un Sausums jau arī, īsti ņemot, strādātu vispārības labā.

Šīm domām Sausums tomēr nepiekrita. Ja viņa labā lasītu līdzekļus, tad arī no viņa prasītu kādus taustāmus panākumus. Bet tos viņš nevarot apsolīt. Bez tam ne viņš viens esot trūcīgs. Tādu esot daudz. Arī starp skolniekiem. Tad labāk būtu lasīt līdzekļus vienkārši trūcīgu skolēnu un vispārības labā. Šī ideja izrādījās par visderīgāko un, kā vēlāk bija redzams, deva labus panākumus.

Nolēma dibināt arī bibliotēku no dāvinātām grāmatām. Tā kā tā grāmatas cirkulēja no rokas rokā. Visiem viņas bija un tomēr nebija nevienam. Sausums varētu pārzināt arī bibliotēku, kurā varētu atrasties viņa dzīvoklis. Viss projekts atrada piekrišanu arī pie citiem, un to atlika tikai realizēt.

21.

Ar spēcīgu roku Krists pabīdīja šķēršļu nosūnojušos akmeņus uz vienu un otru pusi, pašķīra ceļu, raisīja un saistīja pavedienus, spiedās tumšajā masā.

Ne mazumu brīnījās Vanags, kad kādā dienā pie viņa ieradās Krists un lika priekšā referatu par šķiru nevienādību lasīt tiem, kas kulturas debesis tur uz saviem pleciem.

Kā tas esot iespējams? Krists izstāstīja. Ar Krūmiņa palīdzību nodibināts pulciņš, kas grib nākt pie gaišākiem ieskatiem. Telpu šobrīd nemaz neesot vajadzīgs. Varot iziet zaļumos, paņemt — drošības dēļ — līdz drusku alus un kā zibeņa novilcēju uzdziedāt «Trimpulu» vai «Pūt, vējiņi, dzen laiviņu». Maska esot laba lieta.

«Kaut kas ir jādara — ar runāšanu vien nepietiek!» viņš noteica beidzot un piemetināja, ka tas esot tas radikalākais līdzeklis pret tumsonību un vienīgais īstais ceļš uz tautas labklājību. Vanags piekrita.

Nākamo svētdien notika nodomātais izbraukums zaļumos.

Kristam neizgāja no prāta viena sieviete: Kate Veldre. Gandrīz katru dienu viņš domāja par viņu, bet neuzdrīkstējās to apmeklēt. Bet tagad viņam bija iemesls.

Un viņš gāja. No savas nomales pāri pilsētas centram uz pretējo nomali. Diena bija saulaina un vējaina.

Jau drīz vien Kristu dabūja acīs tādu lūžņu, kuru vējš bija paķēris turpat uz ielas, ka desmit soļus no vietas viņš streipuļoja, šķaudīja, sprauslāja un slaucījās. Un tā gandrīz uz katra soļa. Bez tam garāmbraucēji sacēla tādus putekļu mākuļus, ka cilvēku tajos i saredzēt nevarēja.

Bet nu — nekas. Drīz centrs. Lūk — alejas, tīri bruģētas ielas, dēstījumi, puķu dobes, asfalta trotuari, kāds glīts piemineklis, skveri, kur koku paēnā rotaļājas un skraida glīti bērni, pastaigājas galanta publika. Vai tā nevarētu viscauri būt? Bet nē. Tīra gaisa vietā rij kaut vai tīru indevi! Un tā ik dienas, ik brīža. Attaisi tikai logu — pakalpīgais vējš tev tūlīt ienesīs kā sveicinājumu veselu lozmu putekļu un noklās uz galda, gultas, grīdas. Tanīs ir viss, ko vien gribi: postīgais dilonis un bez tam daudzas citas tādas puķītes, kas slepenībā zied un no kurām varētu vīt īsti cienīgu vainagu pilsētas tēviem ap viņu sirmajām vai plikajām galvām un resnajām kabatām.

Kad Krists bija izgājis cauri pilsētas centram — ik uz soļa atkal gadījās šīs puķītes. Un jo tālāk — jo vairāk. Nāca tādas ielas, kur iedzīvotāji netīrumus lēja taisni durvju priekšā, saule tos ātri vien izkaltēja, vējš pacēla gaisā un nesa atkal atpakaļ pa durvīm, pa logiem cilvēkiem ausīs, acīs, mutē, plaušās. Vietām smirdēja tā, ka deguns bija jāspiež ciet, kamēr paiet garām nama durvīm.

Šaurā šķērsieliņā netīrumu pilna un smirdoša pilsētas kanala malā atradās divstāvu koka nams, kur dzīvoja Kate Veldre. Nama priekšā uz ielas putekļos un kanala malā rotaļājās, valstījās un grozījās vesels bars bērnu. Daži bija apcēluši kanalā noslīkušu kaķi, no kura plūda pretī nepanesama puvuma smaka, kapāja to nūjām un pūlējās dabūt malā. Kāds mazs puiķelis nosmulētu muti bija nosēdies taisni ielas vidū un rotaļājās ar aprūsējušu, apdauzītu, aizdomīgu skārda podu: gan mauca to uz rokām, gan uz galvas, gan lika pie mutes. Kādā vietā kanals bija izsicis. Izvilkuši no mēslienes vecu mašu, gluži noskretušu netīrumiem, zēni un meitenes sarīkoja dīvainus braucienus:

aizjūdzās trīs priekšā, uzsēdināja meiteni uz mašas un brauca gan kalnā, gan lejā, gan loku lokiem pa izsikušā kanala dibenu.

Krists ar šausmām noskatījās uz šīm rotaļām un rotaļu vietām. Un tā auga tautas jaunā paaudze — tautas stiprums — tautas ziedi! Nē, tam bija jātop citādi! Cilvēkiem jāatdara acis... Bet... viņam bezspēcīgi nolaidās rokas gar sāniem: viņš ieraudzīja netālu lielu čumuru apkvēpušu fabrikas ēku, no kurām vējš atnesa veselu mākoni akmeņogļu dūmu un izklīdināja turpat uz ielām. Vai tur nestrādāja šo bērnu vecāki? Vai šie mazie, izauguši dubļos un putekļos, atkal neies to pašu ceļu? Un viņu bērni? Jā, šaušalīga aina tēlojās Kristam gara acu priekšā. Veselas paaudzes tā rodas, dzīvo un beidzas. Kā burvju lokā, no kura nav izejas un kurā nav arī dzīves. Kas salauzīs, kas satrieks šo nolādēto loku? Cits neviens kā paši nolādētie... Bet pirms viņiem jātop redzīgiem. Viņiem nav jājūt vien savas nelaimes smagums, bet tas arī jāsaprot...

Viņš devās namā. Bruģis, priekšnams, trepes — pārklāti ar biezu, sarepējušu netīrumu kārtu, pa kuras virsu vaļājās vietām kāds kauls, kāda siļķes asaka vai kāda saplēsta trauka suķe.

Uzkāpis divas kāpnes, Krists ieraudzīja Veldres dzīvokļa numuru.

Pieklauvēja.

«Iekšā!» atskanēja sievietes balss.

Kristam nezin kādēļ sirds sāka sist stiprāk un nervos bija savāds uzbudinājums. Bet viņš savaldījās un iegāja istabiņā gluži mierīgs.

Jaunava bija pārsteigta, kad ieraudzīja viņu.

«Atceraties?» Krists teica, viņai roku sniegdams.

«Kā ne?» viņa valšķīgi pasmaidīja. «Atceros... Bet te ir arī mana māsa... Iepazīstināšu...»

Krists sasveicinājās ar gadu piecpadsmit vecu meiteni. Apsēdās.

Kate sauca savu māsu par mazo atslēdznieci. Krists lāgā nesaprata, ko tas īsti nozīmē. Lieta izrādījās gluži vienkārša. Mazā strādāja atslēgu fabrikā. Urba atslēgām caurumus. Ar mašīnu, protams. Dabūja kapeiku par duci. Pelnīja pusrubli dienā. Kautrēdamās pastāstīja Kristam daudz interesantu lietu. Abas meitenes bija ierīkojušās diezgan glīti. Viss tīrs un spodrs, kas jau nu atkarājās no viņām pašām! Uz loga dažas puķes. Pie sienas mazs grāmatu plauktiņš ar dažām grāmatām un da-

žiem laikrakstu numuriem. Tikai pa vaļējo logu nāca iekšā miasmu pilnais gaiss un nepatīkami atgādināja viņiem nabadzības briesmīgo lāstu.

Krists īsi pastāstīja, kādēļ nācis, un pavēra mazliet durvis jaunu centienu pasaulē. Vai Kate negribētu tur ieiet? Arī viņas māsai Dorītei būtu ieteicams to darīt. Un tāpat citām, kas kaut cik interesējas par savu stāvokli. Ja būtu kādas piecas, sešas, desmit vai vairāk, tad varētu salasīties un šo to pārrunāt.

Katei ideja patika. Tikai viņa šaubījās, vai tā izvedama. Kur lai sapulcējoties? Pie viņas nevarot. Te viss esot kā uz delnas. Sekas būtu nevēlamas.

Krists viņu apmierināja. Par to viņš gādāšot. Viņas pienākums tikai būtu uzaicināt biedrenes ierasties zināmā laikā noteiktā vietā. Pa vasaru, protams, visērtākais — zaļumos. Pašu pirmoreiz kāda no viņa paziņām varētu lasīt ko priekšā par sievietēm:

«D i v i s i e v i e š u j a u t ā j u m i».

Drīz tam tā arī bija notikt.

23.

Iestājās parastais vasaras klusums un gurdenums.

Saules kvēle, likās, uzspieda visiem vienu un to pašu uzdevumu: meklēt patvērumu no karstuma un atpūtu.

Citi nometās jūrmalā, citi uz laukiem, citi — kas bija cieši saistīti pie pilsētas — katru dienu izgāja vai izbrauca kaut kur zaļumos.

Kam bija laika maz un vēl mazāk līdzekļu, tie mīņājās pa putekļainiem dārziem vai nesa pacietīgi karstuma slogu, savā dzīvoklī sēdēdami, un domāja vienu domu: cik labi ir tiem, kam ir nauda un kas var vasaru pavadīt, kur grib!

Pat vasara bija atkarīga no naudas! Smieklīgi — bet tā tas bija... Kapitalisma saule spieda ne mazāk karsti kā tā — tur pie debesīm!

Vienu laiku Krists un Mežagars katru dienu devās uz mežu un pavadīja tur vai nu dažas stundas, vai pat veselus cēlienus. Grāmatas viņi paņēma arvien līdz un bieži vien arī uzturu. Bet ilgi tā negāja. Krists atrada, ka tā nav iespējams strādāt. Te jaucās starpā viens otrs putns ar savu dziesmu, te vēja pūsma, kas mīļi šalca koku skujās, lapās un zaros, te atkal saules

mirdzums, rotādamies pa sudrabsirmajām vai smaragdzaļajām sūnām, mētrām un prauliem, te ods, kukainis, skudra, tārps, kas vai nu neviļus gadījās un meta kūkumus uz grāmatas vai pat uz vaiga, — viss tas lielā mērā traucēja darbu un novērsa uzmanību uz blakus lietām. Tikās atlaisties mīkstajā sūnā, skatīties cauri koku pazarēm, zariem un galotnēm saules mirdzuma pilnajā debess jumā un baudīt dabas dzeju. Un nezin kā tas nācās, bet arvien tādās reizēs domas noklīda pie meitenēm. Nāca atmiņā, smaidīja, jokoja, trieca... Garā tēlojās — te mati... te acis... te lūpas... augums — na, un tas tik nu vēl trūka! — pat mīlestība!...

«Velns, tā tās lietas nevar iet!» piktojās Krists un Mežagaram par lielu brīnumu teica, ka uz mežu nekad vairs nenākšot. Skuķi vien tik nākot prātā.

Mežagars smējās, pie zemes liekdamies.

«Jā, tev smiekli!» niknojās tālāk Krists. «Tu vismaz no saviem iespaidiem izsit cenu: pārkal viņus dzejā. Bet es? Pazaudēts laiks — vairāk nekas!»

Un viņš noslēdzās savā istabelē, šad un tad gan pie sevis, gan par atbildi uz Mežagara zobgalībām piemetinādams:

«Nekas!... Zemnieka plaušas!... Gan izturēs!...»

Bet arī istabelē nebija lemts viņam sēdēt. Šad un tad bija mācības grāmatas jāietriec kaktā un jāķeras pie lielā darba, kas bija uzsākts un gāja arvien dziļumā un plašumā. Iznāca bieži darīšanas ar Krūmiņu, Sausumu un Dangu. Krūmiņš kustējās vienmēr kā ūdenszāle, priecājās kā bērns par vismazākiem panākumiem un arvien sauktin sauca pēc rakstīta un dzīva vārda. Sausums bija iekļuvis plašā darba laukā, strādāja ar entuziasmu un sūrojās, ka viens nevarot veikt. Izrādījās, ka arī Danga interesējās nopietnāk par jauno darbu, nekā to sākumā varēja pareģot. Protams, pats viņš turējās tālu nost no strādnieku aprindām. Ielaidās tikai tiktāl, cik tie griezās pie viņa kā pie jurista. Bet bija cits lauks, kur Danga viņu labā ko darīja: grāmatas, līdzekļi, teoretiski norādījumi, taktikas izveidošana. Viņš bija daudz lasījis un domājis — un viņa norādījumi bija arvien lietiški. Nemanot nodibinājās starp viņiem tādas attiecības, bez kurām tie nevarēja spert gandrīz nevienu svarīgāku soli.

Krists, Sausums, Danga, Aina — viņiem bieži visiem bija tagad jāsatiekas.

Bieži viņus arī redzēja kopā. Pa vaļas brīžiem tika sarīkoti mazi izbraukumi gan ar kuģi, gan laivu, gan zirgiem.

Bet vienmēr Sausums viņos nevarēja piedalīties. Arī Dangam ne ik reizes bija parocīgi. Atlika Krists un Aina.

24.

Un Krists atkal sirdījās: nieki viņu sāka interesēt!...

Citi tos sauca par sirdslietām, viņš — par niekiem.

Un tiešām. Kas gan tur bija nopietns! Brauca viņi reiz ar laivu. Viņš, Danga un Aina. Danga iekāpa laivā pirmais un gribēja mazliet pakaitināt Ainu. Sāka laivu šūpot. Aina sirdījās, nevarēja iekāpt. Krists ielika vienu kāju laivā, otru atspieda uz steķiem, paķēra Ainu ar abām rokām un viegli iecēla laivā. Aina tikko neiekliedzās no pārsteiguma. Aiz bailēm viņa neviļus bija aplikusi Kristam roku ap kaklu un cieši to apskāvusi. Viss tas bija noticis vienā momentā. Stāvot laivā un iedomājoties, kā tas tā bija iznācis, viņa nosarka un tad saplūca Dangu aiz ausīm: kādēļ tādas muļķības vajagot darīt! Krists izgāja sveikā. Viņa tik brīnījās, vai atlets esot: tik daudz spēka!

Krists smējās: vienkāršs zemnieks vien esot vai, pareizāk, vienkāršs proletarietis.

Pēc tam viņš ķērās airos, Danga nosēdās laivas vidū ar seju pret airētāju, Aina pie stūres.

Un tā viņi brauca stundu, divas. Trieca par šo un to. Izdomāja kādu joku, smējās, apslacīja viens otru ar ūdeni — atkal smējās, Aina stūrēja bieži vien meldros, lēpēs, kur auga baltas un dzeltenas ūdens rozes, kalvēs vai tieši krastā — un ķircinājās...

Kad viņa sēdēja mierīgi un runāja, Krists viņas acīs pamanīja mazu, savādu spožumiņu, kādu agrāk nebija manījis. Kad viņai nācās runāt ar Dangu un saskatīties ar to, spožumiņš nodzisa. Kad sēdēja savā nodabā vai tiecās pēc ūdens rozēm un Krists ar kādiem vārdiem viņu iztraucēja — acīs uzliesmoja atkal siltais... maigais... savādais spožumiņš... Un tā visu ceļu... Pat atsveicinoties vakarā pie advokata dzīvokļa durvīm, Ainas acis runāja to pašu skaisto, noslēpumaino valodu, reibinošu, mīļa smaida pavadītu.

Un tas Kristam nedeva miera. Reizēm vajadzēja daudz laika un spēka, lai cīnītos ar šo nieciņu.

Bet viņš taču bija liels un stiprs! Viņš paņēma to un nometa prom — kā odu kad aizsit ar knipi. Bet tad viņam kļuva kaut kā žēl. Likās, ka viņš nometis prom gabaliņu no meitenes sirds. Nē. To nevarēja. Un viņš tiesāja sevi par saviem grēkiem.

Notika tā, ka cīņa ar šo nieciņu viņam reizēm maksāja veselas bezmiega naktis. Nonāca tiktāl, ka viņš saskaitās, sagrāba mazo nieciņu kā dzelzīs ar savu stipro gribu un nospieda viņu pie zemes. Bet tad atkal likās it kā viņš būtu nožņaudzis mazu, skaistu dzīvībiņu. Un kādēļ? Kādēļ?... Dvēselē kaut kas raudāja, lūdzās, ilgojās dzīvot. Un tā ik dienas, ik brīža... Ar viņu nevarēja vairs cīnīties. Atlika tikai viens: ļaut lai mazais nieciņš dzīvo...

25.

Pienāca rudens. Tas bija Krista mīļākais gadalaiks. Viņš netraucēja darbu, bet ļāva, pat spieda strādāt.

Sākās skolas. No laukiem virknēm brauca iekšā skolēni spirgtiem, vasaras saulē rudi nodegušiem vaigiem. Apnikuši lauku vientulībā, viņi meklēja tagad sabiedrību. Lasījās kopā, trieca, sprieda, amizējās, stāstīja cits citam savus iespaidus, piedzīvojumus. Pamodās rosība, dzīvība.

Visinteresantākais pārsteigums visiem bija tas, ka pa vasaru bija nodibināta noteikta saiešanas vieta. Katrs par savu pienākumu uzskatīja apmeklēt Sausumu viņa jaunajā miteklī. Tas atradās nelielā vienstāva namā, kurā nebija daudz iedzīvotāju.

Sausums bija aizņēmis divas istabas un ķēķi. Pirmajā istabā bija galds, pāris solu, gulta, grāmatu plaukts. Pēdējais — Sausuma privatīpašums. Vienīgais. Bija lepns uz to. Dibenistabā divas gultas, galds, krēsli un prāvs grāmatu skapis: bibliotēka.

«Kur tu tās gultas tik daudz liec?» zobojās biedri.

«Taisos precēties,» atbildēja jokodams Sausums. «Un tad tik tā iznāk: viena pašam, otra sievai, trešā bērnam, ja tāds gadītos.» Liels karš viņam bija, kamēr ieradināja savus lasītājus nest grāmatas atpakaļ, kad tās izlasītas. Dažs nepavisam to nevarēja iedomāties. Sausums tos iesauca par barbariem un gandrīz vai katras grāmatas dēļ veda ar viņiem niknas cīņas.

Apmeklētāju viņam nekad netrūka, viņa dzīvoklis tiešām kļuva par saiešanas vietu un — nezin kā un kādēļ — dabūja vārdu «komuna».

Tur saplūda viss, kas vien bija kaut cik svarīgs idejiskajā dzīvē, sakrājās un atkal izplūda uz visām pusēm ar jaunu spēku un sparu. Tā bija kā maza sabiedriska organisma sirds, kas uzņēma sevī šīs sabiedrības sārto dzīvības sulu un iznēsāja atkal pa visu organismu, to spirdzinādama un dodama viņam jaunu dzīvību.

26.

Dīvaini!

Atmodas sauciens nenoskanēja kā saucēja balss tuksnesī.

Pasākums laida saknes dziļumā, pleta zarus uz visām pusēm un kuploja.

Drīz vien pilsētā bija jau vairāki atmodušies pulciņi. Kristam bija darba pilnas rokas — pārāk pilnas. Ko sākumā ne domāt nedomāja, tas bija noticis. Vajadzēja tikai iemest degošu domu kā ogli tumšajā masā, un viņa iedegās, sakustējās, tapa dzīva.

Sāka runāt ne vairs par pulciņiem, bet par kustību. Darbs netilpa vairs šaurajās robežās. Degošo domu dzirksteles pārlidoja pāri pilsētas mūriem un nokrita lauku klusajās sētās, iededzinādamas sirdis un ikstis.

Un tad degošās domas ieperinājās vēl vienā pilsētā, tad vēl kādā — vēl un vēl: Krists un Sausums viņas tur aizveda.

Kā jauns zelmenis pavasarī pārklāj zemi ar savu sulīgo kuplumu, tā jaunie pavedieni saistījās un savijās par kuplu, jaunu, varenu spēku.

Lai ar staigāšanu velti nezaudētu laiku, kas bija tapis tik dārgs, Krists pārgāja dzīvot pie Dangas.

Šo domu bija iekustinājusi Aina. Istabu viņiem bija daudz. Krists tā kā tā nāca katru dienu. Viņam bija nepieciešami ar advokatu tikties. Tad jau labāk tā. Advokats arī piekrita.

Krists bija bezgala laimīgs. Laika ekonomija bija tiešām vajadzīga. Bez tam — ne darbs vien viņu saistīja pie šī dzīvokļa. Klusumā viņš sev atzinās, ka daudzreiz bija pat izdomājis kādu vajadzību vai vienu tādu vajadzību sadalījis vairākās vajadzībās, lai būtu iemesls atnākt, parunāties, pakavēties.

Īpaši apmierināts un priecīgs viņš bija, kad dabūja iztriekties ar Ainu.

Kad viņas kādreiz nebija mājā, kas gan reti gadījās, viņš manīja, ka aiziet neapmierināts.

Ilgi viņš pētīja pakaļ, ko tas viss lai nozīmē. Bet tad saprata un it kā sabijās pats no sevis: viņš bija iemīlējies...

Jā, to viņš skaidri redzēja...

Bet to jau neviens nedrīkstēja zināt. Arī Danga un Aina ne. Tikai viņš vien.

Tā bija vieglāk. Tagad viņš ik dienas bija ar viņu kopā.

Aina bija arī kļuvusi nepieciešama sabiedriskajā darbā. Bija daudzi tādi uzdevumi, kurus tikai viņa varēja pildīt. Izrādīja drosmi, attapību, uzupurēšanos.

Kristam reizēm kļuva bail viņas dēļ.

Par sevi viņš maz bēdāja.

Bet ja viņai notiktu kāda nelaime?

Nē — tas būtu par daudz!

Bet Aina negribēja, ka par viņu tā rūpējas.

Visiem vajadzēja strādāt.

Visiem!...

Un, kad viņi visi bija kopā, jauni, iemīlējušies, drosmes un zaļokšņa spēka pilni, tad viņiem prieks bija dzirdēt, ka no viņu cirtieniem, no viņu darba brakšķēdami gāzās vecie aizspriedumu ozoli...

Degošu domu liesmas iznīcināja tos ar visiem zariem un saknēm, sagatavodamas vietu jaunai sēklai...

Un darba troksnī dzima dīvainas skaņas, kuras neviens nekad nebija dzirdējis... nekad... pa visiem ilgajiem gadu simteņiem...

Viņi klausījās un strādāja — strādāja un klausījās....

Vai tur neraudāja aizejošie gadu simteņi?

Vai tur darbā saliektie tēli nedziedāja jaunu dziesmu? savu augšāmcelšanās dziesmu?...

Nē.

Tas bija tikai viņas iesākums.

(Nepabeigts)

1910.

KĀ VIŅI MIRST

Izvilkumi no kāda cilvēka vēstulēm

Kādā malienas muižas pilī vēlu vakarā pie galda sēdēja jauns cilvēks un lasīja. Reizu reizēm viņš piecēlās no krēsla, piegāja pie loga un skatījās uz muižas parku. Tur ziedēja vecas, kuplas liepas, sastājušās svinīgos pulkos, un visā parkā bija miers — nospiedošs vasaras vakara miers. Brīdi pastāvējis, jaunais cilvēks atkal nosēdās un turpināja lasīt. Viņš lasīja kādu vēstuli. Tā bija no kādas visai neinteresantas personas, ne visai interesanta satura. Bet viena vieta, pareizāk, viens teiciens saistīja viņa uzmanību: «Vai zini ar, ka Ernests aizgājis uz tārpu valsti?»

Sākumā viņš šo ziņu gribēja uztvert kā joku, bet joks tas nebija. Ernests bija viņa labākais draugs un slimoja dažus gadus ar diloni. Viņš ticēja, ka Ernesta stiprā miesas būve sekmīgi spēs karot ar baciļu armiju un beidzot uzvarēs. Bet tagad? Ernests

esot miris. Saubīties nebija iemesla, jo persona, kas par to rakstīja, Ernestu skaidri pazina un — nekad nemeloja. Tātad...

Bet nevar taču būt, ka Ernests jau gulētu apakš zemes un vairs nekā nedomātu, nejustu... Vēl nesen atpakaļ viņi bija būvējuši vispārdrošākos nākotnes plānus, viņi bija smējušies, jokojuši — lasījuši, rakstījuši... Un tagad Ernests jau apraksts...

Jaunajam cilvēkam atmiņa sāka darboties arvien dzīvāk, un no pagātnes miglas izkūņojās viens tēls pēc otra, gan jautrs, gan skumīgs, atklājās viena glezna pēc otras, gan skaistas, gan bēdīgas. Beidzot viņš nevarēja mierīgi istabā nosēdēt. Nolēma svētīt šo dienu, nē, šo nakti savam draugam par godu. Viņš izgāja ārā un klejoja pa mēness apspīdētām druvām, pa mežu, gar upmalu, nostājās pie ūdens dzirnavām, klausījās un vienmēr domāja par Ernestu, kas tik ļoti bija mīlējis dzīvi un dabu. Šinī naktī jaunais cilvēks nolēma godināt savu draugu vēl citādi: izdot viņa vēstules, kuru tam bija sakrājies labi daudz un kuras tik labi raksturoja šo savādo cilvēku.

1.

... Es sāku kļūt greizsirdīgs uz tevi. Tava dzīve un mana! Ha! Tu raksti, ka dzīvojot pilī, augšstāvā, atsevišķā istabā. Es? Vai zini, kas ir mana pils? Nu, bet tu zini gan. Kaut jel man piederētu viens vienīgs mierīgs kakts kalpu istabā! Bet — pat tā man nav. Un katrs no mājas iedzīvotājiem tur par vajadzīgu un iespējamu mani dzīt drīz šur, drīz tur.

«Ernest, aizej pēc žagariem,» saka kalpone.

«Ernest, ej aizbāz zirgiem ēst,» saka puiši.

«Ernest, ej mazgā kartupeļus,» saka saimniece.

«Ernest, aiznes suņiem ēst,» saka mazā saimnieka meitene.

Un tā tālāk, un tā tālāk. Un galvenais, viss tas man jāklausa. Tiklīdz es neeju — mani tūlīt uzskata par bezkauņu, par palaidnieku. Par mani tad iet visādas sūdzības pie saimnieka, un tas nāk un spriež tiesu: ar siksnu pa muguru. Tā ir vienīgā rezolucija, ko viņš taisa. Un cik daudz šī rezolucija nav dancojusi pa manu muguru! Ak dievs! Bet ko tas viss līdz! Es, protams, raudu, kad mani sakauj, bet — iekšā, dvēselē es nodomāju: «Tēvs, piedod tiem, jo tie nezina, ko tie dara!»

Un tiešām. Vai viņi zina, ko es jūtu, ko es domāju, ko es vē-

los? Nē, gar to viņiem nav daļas. Viņi tikai skatās, ka es nestāvu dīkā. Nevienu brīdi. Nodarbināt mani līdz spalam — tas ir viņu nolūks. Un, kad man ierauga grāmatu rokā — tad kaviens! Grāmata manās rokās — tas ir grēks. Jā, saimnieku bērni, — tie var lasīt, cik tikai grib. Bet joks ir tas, ka viņi negrib. Viņi plosa savas grāmatas un izsvaida tās pa zemi. Savā ziņā tas ir labi. Es dabūju vienu otru lapiņu, kas mētājas pa sētas vidu, pa lauku, un varu šo to palasīt, šo to mācīties.

Vai tu zini ar, ka es jau protu drusku krieviski! Atradu laukā kādu pussaplēstu krievu grāmatu un sāku lasīt. Protams, saprast nekā nesapratu, jo nevarēju ne vārda, pat ne burta izlasīt. Saimnieku zēns man šad un tad parādīja, un tagad — es jau varu lasīt un drusku arī saprast. Par to man liels prieks. Tu nevari iedomāties, kā man gribas lasīt un mācīties. Apskaužu tevi. Nudien!...

2.

... Es? Ko es daru? Mīstu linus. Tikai nedomā, ka mīstu savus linus. Nē, saimnieka linus. Darbs milzīgi garlaicīgs. Viņš mani taisni kaitina. Un nezin, kas tiem veclaiku ļaudīm par ieradumu — strādāt pa naktīm! Tā, piemēram, tagad. Saimnieks mūs ceļ augšā pulksten vienpadsmitos vakarā. Tās ir mokas! Deviņos aizej gulēt — pēc divi stundām celies atkal augšā. Tātad diena sākas pulksten vienpadsmitos vakarā. Vienmēr, protams, tas tā nenotiek. Bet pa linu mīstāmo laiku gandrīz arvien. Man par to ļoti dusmas. Kāpēc šo pašu darbu nevar darīt pa dienu?

Pats darbs ir dikti gudrs. Sēdi uz bukiem un laid tik iekšā saujas. Sprikšķēdamas tās salūst. Atliek tikai spaļi un lini. Tas mani maz interesē. Linus paņem saimnieks, un beigas. Bet es varu mīstīt cik mīstīdams — esmu un palieku nabags. Tas vēl nebūtu ļauni. Varbūt ir cerība uz labākiem laikiem? Nē, nav. Kad es paskatos uz savu blakus sēdētāju, tad man jāsaka, ka nav. Man ļoti žēl šī cilvēka. Tas ir gadus četrdesmit vecs, godīgs puisis. Visu savu mūžu viņš uzcītīgi kalpojis saimniekam, bet — kas viņam ir? Gluži nekā.

«Es kalpoju par puisi jau divdesmit piecus gadus, bet kabatā man nav ne divdesmit piecu rubļu,» tā viņš mēdz teikt.

Man viņa žēl. Viņam ir veca māte. Tā viņam notērē daudz

naudas. Man reizēm uznāk savādas domas: kādēļ cilvēkiem vajag dzīvot, kad viņi ir veci un vairs nekur neder? Kādēļ dzīvo, piemēram, tāda vecenīte? Savam dēlam tikai par nastu. Bet ko ar viņu lai dara? Viņa dzīvo un dzīvo. Nu, vecenīte ir blakus lieta. Mani interesē vairāk pats puisis, Jēkabs. Viņš ir nopietns cilvēks. Daudz lasījis. Viņam ir vesels plaukts pilns grāmatu. Viņš man stāsta daudz un dažādas lietas. Bet ir lietas, kuras viņš pats nevar saprast. Es vienreiz viņam jautāju, lai man pasaka, kur un kā saimnieki cēlušies. Viņš nevarēja atbildēt. Tāpat viņš man nevarēja atbildēt uz jautājumu, kāpēc mēs esam nabagi. Citādi viņš ir ļoti prātīgs un labs domātājs. Viņš ir iemācījies visādus amatus, tā ka saimniekam nemaz nevajag amatnieka. Būtu viņam cik necik kāds palīdzējis, es esmu pārliecināts — no viņa būtu iznācis ievērojams cilvēks, droši vien kāds zinātnieks. Bet tagad? Kas tagad ar viņu notiks? Viņa mūžs paies gluži velti un — nobeigsies nabagu mājā. To iedomājoties, man paliek sāpīgi ap sirdi. Gribas bēgt no šīs dzīves. Bet kur bēgsi?

Citādi... Nu, ko vēl tev lai stāstu? Ak jā. Linu mīstīšana ir viena poetiska lieta. Mašīna vienmuļīgi dūc. Lukturis deg, izplatīdams dzeltenu gaismu, un ir nokūpis gluži melns savā apgaismošanas darbā. Uz sienām redz savādas ēnas: gan zirgu dažādās karikaturās, gan zēnu, kas zirgu dzen, gan meitas, kas padod mums saujas, gan arī veco tēvu, kas mašīnas otrā galā ņem pretī izmīstītās linu saujas. Un šīs ēnas ceļas no viena vienīga luktura. Kādreiz viņas ir ļoti smieklīgas, ļoti dīvainas. Man tīk uz viņām skatīties. Tas ir īsts burvju lukturis. Var arī plēsties ar meitām, ja tīk, bet — man nav sevišķa prieka uz to. Nē — prieks varbūt būtu, bet — drosmes trūkst... Lielie puiši ir lieli mākslinieki tanī ziņā.

3.

... Tu jau man stāsti savās vēstulēs brīnuma lietas. Tu ēd arvien lepnus ēdienus pie lepni apklāta galda. Tu dzirdi klavieru skaņas ik dienas. Tu vari jāt, braukt, staigāt ik dienas. Pils parks, kalnainā un mežainā apkārtne — tā jau ir tāda maza paradizīte. Un kur tie trīsdesmit rubļu mēnesī, ko tu dabū pie visa brīva! Man par to algu jāstrādā vismaz pusgada. Jā, tā ir starpība! Tas man nedod miera. Jāsaka tāpat kā zināmajam karavadonim: «Tavi lauri nedod man miera...»

Nams Rigā, toreizējā Ģertrudes ielā 18 (tagad K. Marksa ielā 18), kur dzīvoja D. Bundža un A. Birkerts 1896. g. Tur radies dzejolis «Tautas dziesma» («Tā biedrošanās stipra pils...») un kopā ar J. Driegu apspriests jautājums par strādnieku revolucionaro pulciņu organizēšanu

Bet zini, ko es daru? Strīķēju patlaban ķieģeļus un — studēju astronomiju. Interesantas lietas. Tas ir, astronomija ir interesanta un ne ķieģeļu strīķēšana. Jūtu milzīgu pateicību sirdī pret to, kas sarakstījis šo «Popularo astronomiju». Viņa man sniedz lielu baudījumu. Es aizmirstu savus ķieģeļus ar visu skrīni un nogrimstu debesīs, kur riņķo zvaigžņu bari... Nē, tas ir skaisti!... Kas to būtu domājis, ka debesis ir tik interesantas!... Nožēlojami, ka man nav tālskata. Tad es pa naktīm vai no rītiem, pie darba iedams, grieztu to pret debesīm un skaidrī dabūtu ieskatīties zvaigznēm spožajās acīs. Bet kas dos nabagam ar tālskatu skatīties! Skatos uz tām pašām melnajām punktiņām, kas grāmatā, un vēroju zvaigžņu ceļus. Tur ir kaut kas trakoti aizraujošs un tāls, un — mūžīgs...

4.

... Patlaban man iet slikti. Kā teic: «Putniem ir ligzdas apakš debess, un lapsām ir savas alas, bet tam cilvēka dēlam nav kur savu galvu likt.» Tā arī man tagad. Jau vairāk dienu no vietas dzīvoju mežā. Tu arī dzīvo mežā. Tikai tev tur ir pils, kaut arī ne tava, bet man nav nekā. Lieta ir tā, ka es apniku strādāt uz laukiem un aizbēgu. Nav pirmā reize, kad es bēgu, bet — tik savādi kā šoreiz — man vēl nav gājis. Es aizbēgu no ganiem un dabūju no tēva pērienu. Aizbēgu beidzot no kalēja un dabūju no tēva pērienu. Tēvs deva pērienu, bet deva arī maizi. Tagad — man nav kur savu galvu likt. Tēvs mani vairs negrib ne acīs redzēt. Brāļi? Jā, man ir veseli astoņi brāļi. Bet pie viņiem iet? — nē, tad labāk pie svešiem. Viņi saka: «Mēs strādājam un pelnām. Kāpēc tu nevari strādāt un pelnīt? Tev tāpat ir kamieši veseli kā mums.»

Stāstīt viņiem to, ka man gribas mācīties, ka man gribas labāku dzīvi un ne tādu verga dzīvi kā viņiem? To viņi nesaprot. To neviens nesaprot. Iedomājies — kad man vecais un visi brāļi atmestu tikai kādu nieciņu pabalsta, es nudien varētu mācīties un ar laiku pat studēt. Vai ne? Bet tagad šie mani rada gabali labāk nodzer savu naudu nekā dod man.

Paņēmu līdz puskuku̦la maizes, visu savu kapitalu, tas ir, rubli piecdesmit kapeiku naudas, un aizgāju, apmetos kādā krogā pie pilsētas. Dzīvoju dažas dienas, protams, ne dzerdams, bet tā, apklaušinādamies, kur, kā un kas. Kādā naktī mani apzaga.

Nozaga manu maizi un manu «kapitalu». Neatlika man vairs cits nekas kā palikt par meža iedzīvotāju. Lasu ogas un nesu uz tirgu pārdot. Un kāpēc gan lai es to nedarītu? To pulka cilvēku dara. Veselas ģimenes no tā pārtiek. Pazīstami laucinieki gan smaida tā jocīgi, kad ierauga mani ar ogām tirgū, bet man vienalga.

Un zini, ko es tagad patlaban daru? Lasu tavu vēstuli un ēdu pusdienu. Tu raksti, ka esot piedalījies kopā ar saviem kungiem lepnā mājā pie kāda bagāta mielasta. Kā labi garšoja vēžu zupa? bifšteks? krabi? saldējums? un Kachetijas un Madeiras vīns? Man nav ne jēgas par šīm lietām, bet gardām tām laikam vajag būt. Mana pusdiena šodien ļoti oriģinala. Samakšķerēju upē zivis, uzbāzu tās uz iesma, sakūru uguni un izcepu. Ēdu tās bez sāls, bez maizes, tāpat upmalā sēdēdams. Īsts vagabunds, vai ne? Kad tu ar saviem kungiem brauktu tādam garām — nudien, jūs noturētu mani par kādu noziedznieku vai vēl par ko ļaunāku. Bet acumirklī man vienalga — lai domā par mani, ko grib...

5.

...Eduards Veidenbaums... Vai tu esi lasījis Veidenbauma dzejas? Laikam ne, jo viņas nule tikai pie mums parādījās un tad arī — tikai rokrakstā. Bet es tev saku — tas ir kas pavisam jauns, kas tiešām ļoti interesants. Te viņas cirkulē no rokas rokā un tiek pārrakstītas un deklamētas gan no galvas, gan no manuskripta. Visa jaunā paaudze kā elektrizēta no viņām, kā spārnos... Reizēm es lasu kā lūgšanu šīs dzejas. Tik skaistas un dziļas, un nopietnas ir viņas! Milzīgi patīk. Norakstīšu kādu eksemplaru un aizsūtīšu tev.

Vai es tev vēl neesmu teicis, ka dzīvoju pilsētā? Ne? Laikam gan ne. Apmetos pie kāda godīga biedra, kas aizbēdzis no saviem vecākiem, kuri to kalpināja par puisi. Viņam šī loma izlikusies pārāk neproduktiva tiklab sev, kā vecākiem, pārāk smaga un neskaista, un viņš aizlaidies. Māte no žēlastības dod viņam pusgada pārtiku, kamēr dabūs kādu vietu. Dzīvojam abi vienā istabā un abi uz viena rēķina. Mācāmies abi no vienām grāmatām un gatavojamies vienam eksamenam — skolotāja eksamenam. Kad atliek vaļas brīdis, lasām. Laiku pa laikam aizejam uz vakarnieku sapulcēm. Zini, skolnieki un skolnieces nodibinā-

juši tādus vakarus. Tur raksta, lasa, strīdas par dažādiem literariska un sabiedriska rakstura jautājumiem. Ļoti interesanti.

Bet tev jau nav vērts stāstīt. Tu pats to zini. Reizēm dzīvojam spriezdami līdz vēlai naktij. Tas man ļoti svarīgi. Es manu, ka te man mostas domas, stiprinās spēki, paplašinās redzes loks. Reizēm noturam sapulces mazā istabiņā pie lampas gaismas, reizēm laivās uz upes, reizēm mežā. Interesanti. Arī meitenes piedalās. Un cik nopietni viņas māk strīdēties, spriest! Nē, es manu, man atveras jauna pasaule...

6.

...Manai jaunajai pasaulei, brāl, pienāca drīz vien gals. Pusgads apkārt. Maizes vairs nav, jo manam biedram vairs neieved. Eksamenos izkritām abi cauri. Viņš nezināja, cik garš bija Noasa šķirsts, un es nezināju vēsturē trīs lietas: kā sauca Rurika brāli, pie kādas upes kāvās pēdējo reizi tatari un kad noslīka Jermaks.

Tie bija tie apakšūdens akmeņi, uz kuriem mans skolotāja kuģis sašķīda.

Un tagad? Vai zini, ko tagad daru? Braucu par smago ormani. Iedomājies, kā dekoracijas var mainīties! Skolojamo bērnu vietā man tagad jāvadā maisi pa pilsētu un jānes, un jāber un — tā jāpelna maize. Bet labi, ka vēl tā. Citādi nebūtu ko ēst. Un rudens nāk virsū...

7.

...Dzīvojam ar brāli vienā istabā. Arī brālis brauc par smago ormani. Nē, nav pareizi. Dzīvojam ne istabā, bet pagrabā. Dzīvoklis ir diezgan liels, bet mēs ieņemam tikai vienu istabiņu. Viņa ir četri soļi plata un pieci gara. Logs? Tas ir dikti lepns: iziet uz ielu. Kad pie viņa nostājos un skatos, tad no garāmgājējiem var redzēt tikai kāju pēdas līdz auklu vietai. Vai nav smalki? Mēbeles: viens vecs galds, viens ķeblis, viens krēsls un divi gultenes ar lupatu deķiem. Na, kā izskatītos tavā pilī tāda istaba? Ha, ha, ha! Ko kungi teiktu? Vai no viņiem dzīvotu kāds tanī? Nē. Šad un tad es mācos, kaut gan dienas gaisma te ar mokām iespiežas. Mācos vairāk pie uguns. Tad ir vairāk vaļas, kura, protams, jānolaupa miegam. Tikai blakus pagrabos

iemītnieki trokšņo, un tas ļoti traucē kārtīgu darbu. Kad sāk stipri dzert, dziedāt un kņadēt, tad darbs nepavisam neiet no rokas. Un tomēr gribas strādāt. Brālis — tas dzer. Ko nopelna, to nodzer. Labāks viņš tomēr ir par lauku brāļiem. Dod vismaz man dzīvokli par velti. Arī tas šobrīd man no liela svara. Var būt, ka nākotnē lietas grozās uz labo pusi...

8.

...Dzīve lielpilsētā tomēr ļoti interesanta. Kad es ienācu pirmoreiz šinī pilsētā, man likās, ka lielie nami ar savām neskaitāmajām acīm mani aprīs. Man likās, ka akmeņi smejas par manu neveiklību. Man likās, ka tikai izmanīgiem cilvēkiem ir iespējams dzīvot, bet man — man te būs jāsabrūk zem kāda vilciena dārdošiem riteņiem vai jānolec no ostas malas ūdenī. Bet — vēlāk — nekas... Iedzīvojos. Tagad es esmu iepazinies jau ar daudziem biedriem strādniekiem. Daudzi no viņiem žūpo, citi ir nopietni cilvēki, daži pat ļoti izglītoti. Viņi mani modināja uz jaunām, pavisam jaunām domām. Pāris reižu bijām jautājumu vakarā, kur runāja par strādniekiem un strādnieku jautājumu. Tas ir kaut kas jauns. Nolēmu tuvāk iepazīties ar šo mācību. Izrādās, ka vienkāršie cilvēki nemaz nav tik vienkārši. Tie ir nepieciešams rīks sadzīves organismā, un, kopā ņemot, tie ir spēks — liels, nopietns spēks...

9.

...Dabūju tādu vietu, kas man atmet vairāk laika mācībām. Strādāju līdz pie kādas avīzes. Tas gan tā lepni skan, bet amats nav nekāds lepnais. Esmu tieslietu referents. Man tas ir vesela paradize. Iedomājies! Es nopelnu ne vairāk un ne mazāk kā četrdesmit rubļu mēnesī.

Mani sakari ar strādnieku aprindām kļūst arvien plašāki. Man pat liekas, ka es saaugu ar viņām arvien ciešāk. Iepazīstos arvien nopietnāk ar viņu dzīvi un apstākļiem. Un man liekas, ka te guļ mans dzīves uzdevums. Man nokrīt kā zvīņas no acīm. Viss smagums, ko es no pašas bērnības sajutu, man tagad teoretiski noskaidrojas. Tagad es daudz ko saprotu, ko agrāk nesapratu.

10.

...Vai zini, ir kaut kas skaists visā šinī lietā. Jo vairāk es viņā nodziļinos, jo skaistāka viņa man tēlojas. Dienas un naktis es pavadu darbā. Es jūtos kā sējējs, kas paņēmis sētuvi un kaisa sēklu gatavā zemē. Reiz viņa augs un zaļos, ienāksies un nesīs augļus. Un šī sēkla, ko es kaisu starp saviem biedriem, ir gaismas sēkla, atmošanās sēkla. Daža, protams, krīt uz akmeņiem un nenes nekādu augļu, cita turpretī krīt auglīgā zemē un nes simtkārtīgus augļus.

Es mīlu šo darbu. Bet tikai viena nelaime: darbs kļūst milzīgi plašs, un es jūtu, ka man reizēm sāk trūkt spēka, trūkst zināšanu. Gribētos rakties pa grāmatām, urbties, meklēt un atrastās patiesības izstāstīt saviem biedriem, bet — divas rokas vien tikai ir, un dienai arī tikai divdesmit četras stundas vien.... Žēl!...

11.

...Vai zini ko, brāl! Sāku domāt par iestāšanos augstskolā. Zubriju grieķu un latiņu valodu un ceru, ka divu triju gadu laikā es tikšu gatavs ar ģimnazijas eksamenu. Un tad... Studēšu jurisprudenci. Kā students tomēr varu smelties vairāk zināšanu, un kā advokatam man tomēr vairāk nozīmes sabiedriskā darbā. Lielāko tiesu studētie gan ir šauri specialisti, bet — vai tad nu tādēļ mest akmeni uz studijām? Es ceru ļoti daudz iznest no universitates... Ļoti daudz...

12.

...Nudien, brāl, ar mani ir notikusi nelaime. Es esmu iemīlējies. Tu droši vien smiesies par mani. Bet es tev saku, tā ir tiešām nelaime. Es gribēju visus savus spēkus ziedot darbam un kalpot vienai vienīgai idejai... Gribēju vienīgi mūsu lietai ziedot visu savu mūžu. Bet...

Un zini, kādā sievietē esmu iemīlējies? Kādā ārsta kundzē. Teic, — vai tas nav jocīgi? Dakteris ir man labs draugs un lāga vīrs. Būtu tīri grēks iemīlēties viņa sievā, bet ko tu darīsi! Mīlestība acīm redzot negrib nekā zināt no vīriešu savstarpējām

attiecībām. Viņa vistuvākos draugus salaiž ienaidā. Mēs ar dakteri gan ienaidā vēl neesam. Bet ko var zināt! Tikai nezinu, vai viņa sieva mani mīl. Ieskatījos šodien spogulī un uzstādīju jautājumu: vai mani var mīlēt inteliģenta sieviete? Atbildi dabūju negatīvu.

Spogulis rādīja maza auguma cilvēku, plecīgu, neveiklu, rādīja bārdainu, nedailu, vasaras plankumiem izraibinātu seju... Nē, nē, sievietes tādus nemīl. Redzot sevi spogulī, man neviļus iešāvās prātā salīdzinājums: mērkaķis. Ha, ha! Un tādu lai mīlētu glīta sieviete? Nē, tas nevar būt... Tas nevar būt...

13.

...Jūtas pret ārsta kundzi iet arvien dziļumā un plašumā. Esmu pavisam zaudējis miegu un mieru. Darbu strādāju pa vecam. Jūtas traucē, bet... tās ir jāpārvar. Darba cilvēks nedrīkst nodoties jūtām. Nedrīkst...

14.

...Šodien pēc ilgām cīņām esmu skaidrībā: viņa mani nemīl. Es nenocietos un indirekti jautāju, vai viņa mani mīl vai ne. Viņa par šo jautājumu bija ļoti apbēdināta un teica, ka es viņas draudzību esot nepareizi sapratis. Tiklīdz sieviete izturoties intimāk pret vīrieti, tūliņ to iztulkojot jau par mīlestību. Viņa ļoti noskuma. Mani sagrāba sāpes un kauns. Es nevarēju viņai vairs skatīties acīs...

15.

... Es dzeru. Aiz sāpēm dzeru. Nedomā tikai, ka es nodevies žūpībai. Nē. Es dzeru stipru tēju. Zini, kad sadzeras stipru tēju, tad var strādāt. Miegs tad ir blakus lieta. Es ceru, ka drīz vien tikšu ar ģimnazijas eksamenu galā, un tad es braukšu turp pie zinātņu avotiem. Tad... Visādi būtu labi, ka tikai tas velna klepus nemocītu. Pēdējā laikā sāk palikt arvien stiprāks, arvien nopietnāks. Biju reiz pie ārsta. Tas teica, ka viņš tik varenu miesas būvi, sevišķi krūtis, neesot redzējis nevienam cilvēkam. Vai

viņš ar to gribēja glaimot vai teica patiesību — nezinu. Dilonis tomēr man ir. To es jūtu...

Bet blēņas. Ceru tomēr, ka es uzvarēšu bakterijas, bet ne bakterijas mani. Tikai kaut kas bez bakterijām grauž manu sirdi, manu dvēseli — un tas ir tas ļaunākais. Bet laiks dziedē visas brūces. Es ceru daudz uz šo ārstu... Jā, laiks...

16.

...Tornī sit pulkstenis... Dzirdu katru sitienu pa nakti... Visu nakti... Klau, sit atkal kādā citā tornī... Nevaru nogulēt... Gribētos izlēkt pa logu uz ielas. Vareni! Tā, no piektā stāva taisni uz trotuara. Tieša satiksme — nekas! Un ātra satiksme!...

Bet nē, kāpēc vienas sievietes dēļ tik daudz raizēties!... Pāries... Man ir darbs, liels darbs... Vai es eksamenu nolikšu — tas nav no svara. Bet ir cits darbs — liels darbs. Tam darbam pieder nākotne, un tas man jāstrādā.

Bet es jau strādāju. Es eju dienām, naktīm un saistu pavedienus arvien ciešāk un nopietnāk. Bet dvēsele raud... Mūžs paiet... Gribas glāstu... maiguma... gribas otras dvēseles, kas saprastu... Bet tādas nav. Es nolādu savu ārpusi, jo viņa mani ir notiesājusi uz vientulību. Visas sievietes man saka: «Es cienu jūs kā biedru, kā draugu.» Bet nē. Man vajag kā dziļāka, lielāka, intimāka. Man vajag ne draudzības vien, arī mīlestības. Cilvēks nedzīvo no darba vien un ne no draudzības vien...

Bet nē, lai paliek iluzijas. Daba mani ir nolādējusi. Jā, patī daba... Viņa man ir devusi sirdi, kas spēj mīlēt, bet ārpusi, kuru neviens nemīl... Pag, un kā tas mans biedrs šodien teica: «Tu jau esi stūrains, grumbains — kur tu tāds esi gadījies!... Un kur tu tāds esi liekams!...»

Jokojot viņš izteica rūgtu patiesību.

Jā, pārāk rūgtu... Man gribas raudāt...

17.

...Un tā esot dzīve! Viņa man iet garām, un es skatos. Ko viņa man dos?! Viņa uzsmaida vienam, otram, bet man paiet garām auksti — gluži auksti. Es esmu atdevis viņai daudz

enerģijas, daudz spēku, daudz jaunības. Ko viņa man dos par visu to?... Klepus... Dilonis... Un tā esot dzīve!... Neviena smaida viņa man nav devusi, neviena laimes brītiņa... Mūžīgs darbs un mūžīga cīņa... Un tā esot dzīve!...

18.

...Darbs un cīņa... Un jaunībā mēs mirstam... Kur palika Veidenbaums? Ha!... Kā nāve smejas par dzīvajiem, nē, par mums, kas neesam mierā ar dzīvi...

Mūžīgs darbs un mūžīga cīņa... Bet es neesmu vienīgais. Vesela tauta gul aiz manis... Mani nomāc diloņa baciļi, tautu — socialās verdzības baciļi... Tikai viens apmierinājums man ir: mans darbs nesīs simtkārtējus augļus... Es ticu, citi būs laimīgāki par mani... Es ticu...

. . . . . .

. . . . . .

1907.

PEDAGOGI

Romans

1.

Traki!

Tā vairs ilgāk nevarēja iet!

Nervi pagalam, nauda pagalam, spēki pagalam...

Nē, tā vairs ilgāk nevarēja iet!...

Veselus divus mēnešus viņš gaidīja uz vietu. Un pa visu to laiku vienīgais baudījums — gaidīt — gaidīt — un atkal gaidīt...

Nē, bija arī vēl citi baudījumi.

Sevišķi sākumā, kad vēl bija nauda.

Teatris, opera, muzejs, gleznu galerijas.

Jā, tas bija sākumā.

Sākumā bija ļoti labi. Ļoti!

Viņš ielika sludinājumu avīzē, ka meklē vietu, un gaidīja. Bet gaidīšanas laiks bija jāizmanto. Kas var zināt, uz kādu nomali liktenis aiztrenc rīt... parīt...

Tādēļ — baudīt... baudīt... baudīt, kamēr vēl laiks.

Viņš klausījās, kā dziedāja Šaļapins, Sobinovs, Figners un citas zvaigznes mākslinieku pasaulē... Dvēselē pamodās vesels milzums jaunu jūtu, jaunu iespaidu.

Un balets!... Viss tas prieks, ko sniedza sieviešu vijīgie, lokanie, kairīgie tēli...

Viņš skatījās, un viņam dvēselē modās kaut kas spēcīgs, augsts, liels un jauns...

Un tad... Mākslas akadēmija ar savām gleznu izstādēm... Mirdzoša krāsu bagātība... Blakus vecajiem milžiem jauni mirdzoši talanti.

Mirdzums... Spilgtums... Oriģinalitate...

Un visur kas jauns, interesants.

Un muzejs ar saviem tēliem...

Un publiskā bibliotēka ar savām grāmatām.

Jā, te bija viss, ko viņš sendienām tik ļoti bija kārojis.

Grāmatas... Un tik daudz, tik dažādas! Un visas bija pieejamas un visas par velti...

Veselām dienām viņš te varēja sēdēt un strādāt... strādāt...

Kad galva pārāk nogura, viņš atlaidās savā krēslā un pārlaida skatienu zālei...

Visapkārt strādāja ļaudis... Visdažādākie elementi... Studenti, žurnālisti, skolotāji, kursistes, mācīti vīri un vienkāršie mirstīgie... Rakstīja, lasīja, citēja, pētīja, zīmēja...

Un tas viss — dziļi, nopietni, klusi...

Viņš te pavadīja dienu no dienas...

Tā tas gāja kādu mēnesi.

Bet vietas nebija.

Un tad...

Pamazām bija jāatsakās no viena baudījuma... no otra, no trešā, un beigās — pat no pusdienām.

Jau vairāk kā mēnesi viņš nezināja, kas tas ir — siltas pusdienas.

Tas postīja organismu.

«Tas gars gan ir labprātīgs, bet tā miesa ir vāja,» zobojās reizēm viņš pats par sevi, kad mocīja izsalkums.

Reizēm viņš nopietni dusmojās uz miesu, ka tā prasa ēst... Bet arī dusmas nelīdzēja.

Un tagad...

Viņš muļķīgi sēdēja kādas muļķīgas avīzes priekšā un lasīja — ne ievadrakstu, ne stāstu, bet... sludinājumus...

«Students... students... students... Skolotājs... skolotājs... skolotājs... Guvernante... guvernante... guvernante... Ķēkša... ķēkša...» tā tur stāvēja garas slejas sludinājumu.

Visi meklēja vietu un darbu.

Simtiem!

Visi viņi klauvēja pie mantīgo aprindu durvīm...

Un visi, vai vismaz daudzi, pēc ilgākas meklēšanas nonāca tādā pašā stāvoklī kā viņš tagad...

Nauda pagalam, nervi pagalam, spēki pagalam...

Naids, īgnums un dusmas viņam pārņēma sirdi, to iedomājoties.

Vēlreiz viņš pārlaida acis sludinājumiem un sāpīgi iesmējās.

Tur students konkurēja ar studentu, skolotājs ar skolotāju un tā tālāk. Ārprātīgi! Viens otram tie rāva maizi no rokām ārā...

Vai tad nebija nekādu līdzekļu novērst šo ārprātīgo konkurenci!

Kā izsalkuši suņi visi šie cilvēki ložņāja gar mantīgo ļaužu durvīm, lai paslepus tur norautu kādu maizes gabalu... Pa kaklu pa galvu tie skrēja uz kādu pasolītu vietu un skriedami samina viens otru.

Naids un īgnums, un sāpes pārņēma viņa dvēseli.

Arī viņš bija to starpā.

Tur jau stāvēja avīzē viņa sludinājums:

«Skolotājs meklē vietu. Diploms. Spoža rekomendacija. Adrese N. ielā 36. Staburags.»

Tas bija viņa sludinājums, uz kuru divu mēnešu laikā nebija pienācis neviens piedāvājums.

Un tagad...

Ko darīt?

Iet diedelēt?...

Nomirt badā?

Nošauties?

Nē, vēl viņam bija ceļa nauda kabatā.

2.

Staburags ar agro rīta vilcienu nokļuva kādā dzimtenes pilsētā.

Pulkstenis bija četri. Bet ko lai tik agri dara?

Īstenībā viņam stipri nāca miegs, jo braucot nebija iznākusi nekāda gulēšana. Vagonā viņš mierīgi varēja gulēt tikai tad, kad biļete bija kabatā. Bet tās viņam šoreiz nebija. Viņš brauca, kā mēdz teikt, kā zaķis. Tas bija savienots ar zināmu uztraukumu un neļāva gulēt.

Un nu viņam nāca miegs.

Viņš nolika savas lietas pie kāda nesēja un gāja uz pilsētu uzmeklēt, kur varētu dabūt gulēt.

Tējnīcas un visas lētās gulēšanas vietas bija kā piebāztas. Atlika — viesnīca. Bet nepietika naudas.

Viņš soļoja pa ielu bez mērķa un klusām smējās un lādējās par savu stāvokli.

Ko nesīs nākamais acumirklis? Vai tiešām būs jānogrimst saulesbrāļu stāvoklī?

Ar tādām domām kaudamies, viņš bija izgājis pilsētai cauri un atradās pie kapiem.

Ideja! Kapos varēja gulēt. Tur gan strādāja jau veči un vecenes ar slotām un grābekļiem, tīrīdami bagātāko miroņu kapus. Bet tas nekas!

Viņš uzmeklēja vientuļu, klusu vietiņu un likās uz auss — taisni uz zemes, pie priedes.

Pēc kāda laiciņa viņš atmodās, stipri nosalis. Diena bija spoža, saulaina, skaista. Bet ko tas līdzēja? Rudens paliek rudens. Saule ar zobiem.

Viņš paskatījās savā pulkstenī, kuru nevienā lombardā neņēma pretī, sakārtoja drēbes, matus un gāja pie inspektora.

Sirds viņam savādi nodrebēja.

Tas bija pēdējais līdzeklis.

Vajadzēja dabūt vietu. Ja ne, tad...

Jā, tad viņš vairs nezināja, ko tālāk darīt.

Viņš piezvanīja.

Staburagu ielaida pats inspektors — bārdains kungs puspliku galvu, iesarkanu degunu, bez krāga un smirdēja pēc šņabja. Tik agri jau!

Skolotājs stādījās inspektoram priekšā, pateica īsi, ko vajag, un pasniedza savus papīrus.

Inspektors vienaldzīgi plātīja dokumentus un šo to runāja, it kā pie sevis:

«Vietu? Hm! Ar vietām stāv diezgan plāni... Kādas mums vietas?... Pagasta skolā par palīga skolotāju — nu, teiksim, uz septiņdesmit, simt, simtpiecdesmit rubļu gadā.»

Staburags, dzirdēdams šo vienmuļīgo toni, jau zaudēja cerības.

«Ā! jums rekomendacija no ģeneraļa K.!» piepeši iesaucās inspektors, sakustējās un kļuva mīksts un laipns.

«Jā,» atbildēja skolotājs.

«Tad — tad, vai zināt,» viņš turpināja priecīgi, pielika pirkstu pie pieres un kaut ko ātri pārdomāja, «tad, vai zināt, noejat pie direktora Sūbra... Viņam vajaga vācu valodas skolotāja... Jūs zināt, kur viņa skola?... Privatģimnazija... Nē?... Nu, to jums katrs parādīs... Tepat uz laukuma. Noejat tūliņ un tad atnāciet abi ar Sūbra kungu pie manis...»

Pēc brīža Staburags sēdēja Sūbra kabinetā. Kamēr Sūbris pētīja viņa dokumentus, viņš pētīja pašu Sūbri.

Tas bija vidēja auguma un vidēja resnuma vīrs ar mazu, dzeltenu kazas bārdiņu un gluži nodilušu galvaskausu. Ūsas viņam līda mutē. Kaklasaite, kura maksāja ne vairāk par piecpadsmit kapeikām, tomēr bija tik lepna, ka kāpa uz augšu. Redzams, Sūbris bija vīrs, kas nepiegrieza ārpusei lielu vērību. Arī smaidīt viņš neprata. Viņa dzeltenā seja bija vienaldzīga, vēsa, pat auksta.

Izskatījies dokumentus, viņš teica lēni, vienaldzīgi, smalkā kakla balsī, bet par visām lietām svinīgi un cienīgi:

«Labi. Noteikumi šādi: trīsdesmit sešas stundas nedēļā, trīs simti rubļu gadā, cits viss pie manis par brīvu.»

Noteikumi bija smagi. Alga niecīga. Un tomēr... glābiņš.

Staburags formas pēc drusku pārdomāja un tad — ar prieku pārdeva savu ādu.

3.

Smalki!

Pēc stundas viņš jau atveda no stacijas visas savas lietas, tas ir: pasi, diplomu un čemodanu.

Un tagad viņš sēdēja mazā, zilā, tukšā istabiņā.

Istabiņa viņam patika. Tik viņa bija vēl jāierīko... Nu, gan jau... gan...

Tagad... Pirms jāapskatās.

Kāda apkārtne? Kāds izskats?

Viņš piegāja pie loga.

Nekas. Varēja redzēt sētas vidu, daļu no pilsētas, kapsētu, apaugušu lieliem kokiem, dzelzceļa līniju... tālāk rēgojās mežs...

Izskats viņam patika. Sevišķi dzelzceļa līnijas tuvums. Varēs staigāt pa to un skatīties, kā aizstiepjas sliedes tālumā, uz dienvidiem... Arī lokomotives svilpienus varēs dzirdēt... Skaisti! Paši par sevi tie banali. Bet tā. Viņi kā aicināt aicina kaut kur prom... tālu... Atgādina kaut ko mīļu... šķiršanos... tamlīdzīgi...

Jā, viņam tagad bija jāierīko istaba...

Viņš staigāja pa istabu no viena gala uz otru, kāpelēdams pār čemodanu, kas atradās pašā istabas vidū, un nezināja, ko iesākt.

Bija tā neparasti ap sirdi...

Uz veselu gadu maize un dzīvoklis nodrošināti. Laime!

Jā, daudzi to tiešām sauca par laimi. Bet viņam tā tikai bija bēdīga nepieciešamība.

Reizēm viņš pat smējās par šo pašu maizi, pret kuru veci ļaudis juta dievbijību. Nē, īstenībā viņš smējās par cilvēku.

Cilvēks esot radības kungs, bet nevar bez maizes iztikt nevienu dienu. Turpretī blēņu kukaiņi, vaboles, mūdži iztiek dienām, nedēļām, mēnešiem bez barības, bakterijas — pat gadiem.

Bet cilvēks, radības pērle, tā dēvētais radības kungs — atkarīgs no blēņu maizes kumosa.

Smieklīgi!

Bet nu, rauj viņus piķis, visus maizes kumosus!

Tagad uz veselu gadu viņš bija nodrošināts. Tagad viņam bija savs «kaktiņš», savs «stūrītis» — «laime»... Ha!

Jā, jāierīko istaba.

Viņš ātri sadalīja mazo istabiņu ar neredzamām sienām vairākās istabās: vienā kaktā bija guļamā istaba, otrā — drēbju istaba, trešajā — kabinets, ceturtajā — filozofijas un fantazijas istaba, vidū — zāle.

Tagad viss gāja ātri no rokas. Savu čemodanu viņš bija iekravājis un izkravājis reizes divdesmit savā mūžā. Tā ka...

Pēc brīža jau bibliotekas skapī rēgojās «Fausts», Heine, Gorkijs, Andrejevs, Engelss un tā tālāk.

Uz galda vajadzīgās grāmatas, pāris mīļu ģīmetņu... Pie sienas dažas gleznas, daži iemīļoti autori — protams, vienkāršas atklātnes...

Tad...

Viņš atsēdās, apskatījās...

Un raugi, tas viss bija labi...

Šī mazā istabiņa bija viņa pasaule... Te jādzīvo veselu gadu...

Cik kluss pēc galvaspilsētas burzmas un trokšņa!... Kā uz laukiem... Nekas... Atspirgs nervi...

Viņš nogrima domās.

4.

Nepatīkami!

Cilvēks gan esot sabiedrisks dzīvnieks, bet Staburags tam nepiekrita. Nē, nav tiesa. Teorijā viņš to atzina, bet praktikā ne... Visa viņa būtne tam pretojās... Un tad... Skatoties, kāda sabiedrība...

Viņam bija nepatīkamas pirmās dienas, pirmās nedēļas jaunajā vietā.

Jaunas iepazīšanās, ceremonijas, tukšas sarunas un tamlīdzīgas ne visai atspirdzinošas lietas.

Tā ikreiz un visur.

Tā arī šoreiz.

Staburags nemeklēja pazīstamos.

Skolā starpstundās viņš vismīļāk klejoja vientuļi pa koridoru. Bet arvien viņam pieskrēja klāt kāds biedrs, paķēra aiz rokas un — soļoja līdz un pļāpāja.

«Nu, koleģi, kā klājas? Kā sviežas? Kā patīk jaunajā vietā? Kā patīk pilsēta? Vai lasījāt šīs dienas avīzi? Ko darāt? Vai vakar bijāt teatrī? Vai šantanā bijāt? A? Nē? Vai dzirdējāt, ka biedrībā divi no mūsu biedriem plūkušies?»

Šādi un tamlīdzīgi gandrīz katrs biedrs iesāka sarunu, kura arvien nobeidzās ar nopūtām par garu laiku, par nākamo algas dienu, ka tā vēl tālu.

Jā, šie ļaudis kāvās ar garlaicību. Klasē viņi garlaikojās, mājā garlaikojās.

Tikai, kad ierunājās par alu, meitām, kāršu spēli, tad viņu acis uzliesmoja un viņos bija manāma dzīvība.

Viņi garlaikojās. Un ko viņi visu nedarīja, lai izbēgtu no gara laika: pīpoja — dzēra — spēlēja kārtis — gulēja... un tomēr garlaikojās.

Arī pie Staburaga viņi nāca aiz gara laika, izzināt, kas viņš par cilvēku.

Var būt, ka viņš ir jautrs puika — uzdzīvotājs un tad... O! tad — jauns biedrs... jauna izdzīve... Un, ja jaunais biedrs vēl drusku vieglprātīgs — izdzīve reizēm var iznākt uz viņa rēķina...

Dažs apmierinājās ar aplinkiem vien.

Bet kāds no skolotājiem, Kaudze, liela, pat milzīga auguma vīrietis bez bārdas, bez ūsām, treknu, gaļainu seju, viņam taisni noprasīja: «Nu, kas ir, jauno koleģi! Tā vieta taču būs jāiesvētī.»

«Kā jāiesvētī?» Staburags iejautājās it kā nesaprazdams.

«Izmaksāt, drusku — izmaksāt!» piezīmēja otrs koleģis — Lūsis.

«Naudas nav,» atbildēja klaji un vaļsirdīgi Staburags.

Abi skolotāji uz brīdi apjuka.

To viņi nebija gaidījuši. Viņi domāja, ka jaunais biedrs sāks lielīties ar naudu vai vismaz neierādīs to, ka viņam tās nav, bet...

«Nu,» viņi pārtrauca nepatīkamo klusēšanu, «balli nu taisni nav vajadzīgs. Kur nu mums, nabaga skolotājiem, balli?! Pietiek jau ar glāzi tējas un konjaku...»

«Kādēļ?» jautāja Staburags.

«Kādēļ?» ieplēta acis koleģi. «Nu, tā — parasts.»

«Bet es nedaru tā, kā parasts.»

«Tā?»

«Tā.»

5.

Staburagam bija jau savi ienaidnieki. Kaudze un Lūsis viņam nepatika no paša pirmā acumirkļa. Un, kas viņam pie iepazīšanās nepatika, ar to viņš nekad nevarēja sadraudzēties. Nekad. Bez tam viņus šķīra dziļa plaisa... vesels bezdibenis.

Viņu dzīves ceļš veda viņus uz pilnību caur alus mucām, dejas zālēm, caur preferansa un vinta diplomatiskām gudrībām un nebeidzamiem tabakas dūmu mākoņiem.

Turpretī Staburaga ceļš uz pilnību gāja pār zinātnes saules apgaismotiem augstumiem, caur mākslas dieves dzidrajām tālēm un caur nemitīgu darbu...

Smelt... smelt... smelt...

Tā bija viņa devize.

Un viņš smēla.

Viņš sēdēja savā mazajā istabiņā pie grāmatām apkrauta galda un dusmojās uz spārnoto laiku, kas aizskrēja tik ātri, tik nemanot...

«Kādēļ dienai nav četrdesmit astoņas stundas?!» tā viņš mēdza izsaukties, kad pulkstenis rādīja gulēt ejamo laiku.

«Kādēļ cilvēka miesa tik vāja?» tā viņš sirdījās, kad smadzenes reizēm bija tik nogurušas, ka neņēma vairs nekā pretī.

Lai par viņu saka, ko grib, lai domā, ko grib... Lai skan tur kaut kur dziesmas... klavieres... Lai...

Viņam bija grāmatas, šīs saules meitas... Tur bija stils, loģika, domas, fantazija, skaistums... Viņas atvēra jaunas, mirdzošas pasaules... jaunas nākotnes gleznas...

Un viņa mazā istabiņa kļuva gaiša kā saulainās ziedoņa dienas un plaša kā pasaule...

Gaišs, tik gaišs...

Tur cilvēces bērnības laiki... Te tagadnes nervozais tēls, viņas dārdošie soļi... Tur viņa aiziet... tagadne... zināmā virzienā, uz zināmu pusi, kur nezināmā tālē auklējas jauna nākotne...

Viņš dzīvoja savā istabiņā, savā pasaulē viens. Viens un brīvs.

Bet par viņu tika kauliņi mesti.

Tur, ārpus viņa istabiņas sienām, bija citas istabas, plašas, gaišas, skaistas, izgreznotas gleznām, tepiķiem, tēliem...

Tur mājoja garlaicība...

Tur Sūbris patlaban bija izlaidies uz grīdas uz liela Persijas tepiķa garšļauku. Viņam pa virsu rāpojās viņa četri gadi vecais dēlēns. Viņš nostājās Sūbrim uz vēdera, šūpojās un sauca:

«Papu... papu, redz, tavs vēders kā gumijballe...»

Gumijballe pavēlās sāņus, un arī dēlēns pavēlās sāņus un nokrita uz tepiķa.

«Nu, pagaidi, es tev gan... es tev gan...» mazais ņurdēja, kūņādamies pa grīdu, piecēlās un ātri uzsēdās tēvam jāteniski uz mutes.

«Celies, papu, celies nu!» viņš sauca smiedamies.

Papus cēlās, un mazais atkal kūleniski novēlās uz grīdas.

Kamēr mazais kūņojās, papus ieņēma citādu poziciju: viņš nometās uz ceļiem, atspiedās uz elkoņiem un atspieda pieri uz tepiķa.

Mazais piecēlās un mēģināja pieveikt papu no visām pusēm, bet papus bija tā nocietinājies savā pozicijā, ka dēlēns nekā nevarēja padarīt.

Beidzot mazajam apnika.

Viņš piegāja pie Sūbra plikā galvaskausa, ko tas nesen bija svaidījis ar smaržainām zālēm, uzlika savu kājeli uz direktora galvas plikuma, grūstīja studēto galvu un sauca:

«Papu, papu, celies augšā!»

Bet papus taisīja lielu joku — necēlās augšā. Mazais grūstīja viņu no visām pusēm, dusmojās un taisījās raudāt.

Bet papus gulēja, priecādamies par savu izdomāto «joku», un necēlās augšā.

Tad mazais palika stāvot bruņinieciskā pozā, uzlicis labo kāju uz tēva pakauša plikuma, un, pagriezies uz durvju pusi, sauca:

«Mamma, mamma, redzi, kāds tēvs ir muļķis!»

Bet mamma bija nodziļinājusies kāršu likšanā un nedzirdēja mazā sūdzību.

Mazais varonis, neatradis publikā nekādas piekrišanas un nevarēdams pieveikt Sūbri ne no vienas puses, paspēra viņa pauri ar kāju un, aiz dusmām raudādams, iesaucās:

«Idiots!»

To teicis, viņš raudādams atstāja rāpus nometušos tēvu un aizgāja otrā istabā pie mātes.

Zeltmatainā māte bija nodziļinājusies kāršu likšanā un sūtīja mazo atpakaļ.

«Ej pie papus, ej — man tagad nav vaļas.»

«Es negribu,» mazais atteica. «Papus ir muļķis.»

Uzmetis urskulu, viņš aizgāja uz savu kaktu, kur atradās viņa kuģi, dzelzceļa vilcieni, lielgabali un jājamie un braucamie zirgi — protams, no svina un papīra.

6.

Zeltmatainā Sūbra kundze kopā ar savu zeltmataino māsu skolotāja Sauleskalna kundzi lika kārtis. Pie galda, uz rokām atspiedusies, sēdēja jauna, bāla meitene brūnām, iešķībām acīm, brūniem matiem un dziļdomīgi skatījās kārtīs.

Zālē no tepiķa piecēlās Sūbris un arī aizgāja un apsēdās pie kāršu licējām.

Jautājums, kuru kārtīm vajadzēja izšķirt, bija tiešām interesants: vai Staburags iemīlējies vai ne? Un ko viņš mīl?

Līka vienreiz, līka otrreiz... līka trešo reizi...

«Redzi, redzi!» priecīgi iesaucās Sūbra kundze un rādīja uz erca ķēniņu, kas atradās blakām pīķa dāmai... «Redzi, Staburags mūsu Almai blakām... Kārava desmitnieks zem kājām — nauda... Un Almai ir nauda...»

«Mīl, mīl, mīl!» izsaucās abas kundzes un priecīgi sasita rokas.

Alma nosarka un ieskrēja savā istabā.

Abas kundzes līksmoja vēl vairāk.

«Redzi, papiņ, Staburags mīl mūsu Almu. Ko tu par to saki?» jūsmoja Sūbra kundze un, to teikusi, noskūpstīja savam vīram galvas plikumu, un tad apgriezās un izsaucās:

«Emmi, vai man nav gudrs vīrs?»

Direktors pašapzinīgi pasmaidīja.

Kundze vēlreiz pieglaudās viņam mīļi klāt, noskūpstīja pliko galvu, teikdama:

«Ak tu mana gudrā galva!»

Direktors pasmaidīja.

«Es jau sen to teicu,» piekrita Emmi, un abas kundzes zīmīgi saskatījās.

7.

Direktors Sūbris bija viens no tiem tautas dēliem, kas bija — kā mēdz teikt — caur paša spēkiem uzstrādājies uz augšu. Viens no censoņiem.

Viņš bija vienkārša saimnieka dēls. Tēvs to skoloja, cik varēja. Kad dēls nobeidza ģimnazijā piekto klasi, tad arī tēva līdzekļiem bija beigas. Bet dēls neizmisa. Viņš pieņēma mājskolotāja vietu un gatavojās uz abituriju.

Pēc pāris gadiem viņš stājās gudro skolas kungu priekšā un tika izsviests cauri.

«Bet tā jau nu vienreiz tiem censoņiem iet. Viņiem jācīnās ar šķēršļiem,» tā nodomāja Sūbris pie sevis un sēdās atkal pie grāmatām. Arī otrreiz viņu izsvieda eksamenā cauri. Bet Sūbris neizmisa. Viņa raksturā bija viena īpašība — cītība.

«Man vajag panākt to, ko es esmu nodomājis, un lai tad tur būtu kas būdams,» tā viņš apņēmās arvien dzīves kritiskos brīžos.

Un nevar teikt — šī recepte līdzēja. Pēc divu reižu cauri krišanas un pēc divu gadu ilgas nopietnas kalšanas viņš tika laimīgi cauri, pie kam viņam tikai trijos priekšmetos kāds pazīstams skolotājs starp eksaminatoriem izlīdzēja.

«Varšava mūsu!» tā viņš izsaucās aiz prieka.

Nopirka «deķeli» un aizbrauca pie vecajiem.

«Vī, dēls, tu jau izskaties pēc tāda tārpeļa ar zaļi dzeltenu galvu,» neviļus iesaucās tēvs savā zemnieka vientiesībā.

Bet dēls smaidīdams augstsirdīgi piedeva tēvam viņa zemnieka rupjību un svinīgi pastāstīja, ka tā esot studenta cepure un maksājot astoņi rubļi.

Vecie ieplēta acis.

Tas bija kas nedzirdēts.

Tātad viņu dēls nu bija students!

«Va' ta', dēls, tālāk ar vēl domā mācīties? Va' ta' nu nepietiek tās gudrības?» runāja māte, nezinādama īsti, ko runāt. «Astoņi rubļi — ak tu tavu dārgu cepuri!»

«Jā, astoņi rubļi.»

«Sūbra dēlam cepure vien maksājot astoņi rubļi... Ta tad esot gudrs cilvēks un vēl būšot «študierēt»,» tā skanēja jau pa visu pagastu no mutes mutē.

Un Sūbra dēls tad arī parādījās drīz pie radiem, drīz ciemā pie draugiem un pazīstamiem, un visur viņu uzņēma ar svinību, laipnību, apbrīnoja viņa dārgo cepuri, un zaļumballēs, kad viņš dejoja ar labāko saimnieku meitām, ļaudis paklusām sačukstējās un paslepus rādīja ar pirkstiem: «Sūbra dēls, re... Astoņi rubļi maksājot cepure vien...»

Sūbris manīja šīs paklusās sarunas, notvēra šos paslepos norādījumus un jutās glaimots un pacilāts, un laimīgs...

8.

Rudenī Sūbris nobrauca uz universitati, jautru biedru pulciņa, mātes asaru un saimnieku meitu nopūtu pavadīts.

«Ka tik nu mūs neaizmirstiet,» tā katrs viņam piekodināja šķiroties.

Sūbris tiešām neaizmirsa savus paziņas un radus. Vēl vairāk — viņš neaizmirsa savu tautu.

Studijas, stundas un korporacijas orģijas gan aizņēma stipri

daudz laika. Tomēr šad un tad, kad galva zem deķeļa bija tīra, viņš ķērās pie spalvas.

«Nevar taču tā,» viņš teica saviem biedriem. «Mēs teit smeļam no zinību avotiem un tautai nesniedzam neviena malka... Mēs nedrīkstam aizmirst savu tautu.»

Un tad nu parādījās dažos laikrakstos raksti no stud. med. Sūbra: «Par zivju spurām», «Par vainadziņiem tautas dziesmās», «Par skudru dzīvi» un tā tālāk.

Jaunais autors kļuva pazīstams tautā. Jau radās balsis, kas viņu dēvēja par tautas aplaimotāju, par «mūsu centīgo tautieti».

Bet tas vēl nebija nekas. Īsti slavens Sūbris tika tikai tad, kad viņš laida klajā savus ievērojamos mitoloģiskos pētījumus par latviešu sivēnu dievu Čuibu.

Šie pētījumi sacēla sensaciju latviešu literaturā.

Spaiņiem tintes tika izgāzts, rakstot par šo jauncepto būtni. Veselas avīžu slejas tika pildītas ar nebeidzamiem strīdiem, komentariem, slavas rakstiem. Tauta lasīja un brīnījās, un nekā nesaprata.

Bet Sūbris caur sivēnu dievu tika gudrs un populars. Viņš tika slavens. Viņa vārds skanēja pa visiem laikrakstiem un pie visām alus mucām, kuras tukšoja latviešu «censoņi» ar strīpainajām tārpu galvām.

Trūka Sūbrim naudas — tika piespriesta stipendija no vietējās latviešu biedrības. Kad nepietika no stipendijas naudas, ko šķiest — tika sarīkoti zaļumu svētki, teatris vai koncerts «mazturīgam latviešu studentam par labu».

Tā Sūbris ar paša spēkiem nobeidza universitāti taisni tad, kad vēl tikai kāds ducis matu bija palicis pakausī.

«Taisni īstā laikā tu atstāj alma mater,» tā zobojās biedri, «jo deķelis vairs nespēj segt tavas gudrības vāceles daiļo plikumu. Tagad tas ir cilindra uzdevums.»

Bet pēdējo reizi vēl biedri stiepa uz steķiem alus mucu, dziedāja no viena gala līdz otram — līdz pat aizsmakumam «Gaudeamus igitur», izbrauca vēl pēc kārtas visas tās vietas, kuras veci ļaudis nemin bez nosarkuma, sadauzīja kādā ielā visus ielu lukturus, aplaimoja ar saviem spieķiem un dūrēm kādus trīs četrus naktssaucējus — un tad aizbrauca darboties tautas druvā.

*

Sūbris ar drošu un lepnu pieri varēja teikt, ka viņš izgājis visu universitāti cauri. Viņš iesāka no stud. med., citiem vārdiem, iesāka no mediciniskās fakultates, pārlēca tad uz juridisko,

teoloģisko un nezin kādā kārtā nobeidza ar fizikas un matemātikas fakultāti. Īsi ņemot, viņš tiešām nezināja, kā viņš šo fakultāti bija nobeidzis. Laikam dzēruma reibumā. Tikai kaut kas smags reizēm spieda viņa sirdi. Tā bija apziņa, ka viņš izspiedies šai fakultatei cauri kā kamielis caur adatas aci. Bet tā jau nu bieži mēdz būt: kas liekas neiespējams, beidzot ir tomēr iespējams. Un fakts bija tas, ka viņš tagad bija vīrs ar augstāko izglītību.

Viņš bija nodomājis ziedot savus spēkus svētības pilnai pedagoģiskai darbībai.

Ar tādām altruistiskām cerībām viņš cienīgi sēdās vagonā un brauca uz savu dzimto pilsētu. Pēc neilgas meklēšanas viņam izdevās dabūt vietu vietējā privatģimnazijā.

Un tad, kā jau visi augstskolu beigušie, viņš turēja par savu svētu pienākumu iestāties vietējās biedrībās un bez tam mēģināt uzstrādāties par privatģimnazijas direktoru.

Tas viņam arī izdevās.

Notika tas šādā interesantā kārtā.

Literarisko darbību viņš atstāja uz laiku laikiem un atdusējās uz saviem lauriem. Sabiedriskā darbība viņam tiešām neatļāva nodarboties ar literaturu. Neatlika nevienas minutes laika. Līdz pusdienai stundas, vakarā darbošanās biedrībā. Un kā viņš darbojās! Ar sviedriem vaigā! Ar mīlestības un slāpju pilnu sirdi!

«Wie fruchtbar ist der kleinste Kreis,
Wenn man ihn recht zu pflegen weiß.»

Šos vārdus, ko viņš kādreiz jaunības dienās bija lasījis uz Cimzes pieminekļa, viņš atkārtoja katru vakaru, sēzdamies pie kāršu galda.

Tā pēc sešu gadu ilgas, nopietnas, nerimstošas darbības kādā vēlā naktī, kad viņi visi bija kopā, piepeši nomira privatģimnazijas direktors Nelsons. Ar pilnu tiesību šis kungs varēja teikt, ka tikai visuvarenā nāve viņam izņēma cīņas līdzekļus no rokām, atrāva viņu no svētības pilnā darbības lauka.

Sacēlās liels uztraukums.

Bet turpat esošais ārsts konstatēja faktu, ka Nelsons tiešām kritis nāvei par upuri. Bet cand. jur. Ūpītis tam protestēja un cēla skandalu. Viņš bija šonakt no nomirušā vinnējis pieci simti trīsdesmit četri rubļi un astoņdesmit piecas kapeikas.

«Es nezaudēšu šo sumu, un kaut ar man tā no miroņa būtu jādabū,» šķendējās Ūpītis.

«Jā, bet spēle palika nenobeigta,» ieminējās Sūbris. «Varbūt Nelsons vēl būtu vinnējis atpakaļ... Mēs visi zaudējām...»

«Nav mana daļa!» piesarcis sirdījās cand. jur. Ūpītis. «Kādēļ viņš spēli patvarīgi pārtrauca? Kādēļ... Varbūt es būtu vēl vairāk vinnējis... Es piedzīšu šo sumu, un kaut arī man viņa no miroņa būtu jāpiedzen... Es iesūdzēšu viņu!» sauca šis pedagogs, dūri uz galda sizdams.

Beidzot visi biedri apspriedās, un, lai izvairītos no skandala atklātībā, ko draudēja sacelt nepielūdzamais jurists, tad Sūbrim tika uzticēta diplomatiska loma: viņam liecinieku klātbūtnē bija jāizņem Nelsonam naudas maks un jāpārliecinās. Varbūt viņa koleģis var samaksāt. Tas paglābtu visas tejienes pedagoģiskās aprindas no kauna.

Darīta lieta!

Mironis izrādījās par maksāt spējīgu.

Visi biedri izšķīrās ļoti mīlīgi.

Tanī pašā dienā vietējā avīzē parādījās īss nekrologs:

«Jānis Arnolds Nelsons. Nelaikis bija pašos spēka gados. Nāve ar savu izkapti sastapa censīgo darboni taisnī tad, kad viņš taisījās doties uz klasi. Divdesmit gadu viņš strādāja pašaizliedzīgi šajā darba laukā. Bet lielāks nopelns viņam vēl kā sabiedriskam darbiniekam. Protams, viņš nepieder pie tiem darbiniekiem, kas, līdzīgi Krilova tukšai mucai, tālu skan. Nē, viņš darbojās nerimstoši, nopietni, klusi, un viņa darba lielos panākumus pratīs cienīt tikai tie, kas viņu pazina, — viņa tuvinieki un viņa tuvākie draugi. Kā jau teicu, nelaikis nomira pašos spēka gados. No viņa varēja cerēt vēl daudz ko, un mūsu pilsēta un visa sabiedriskā dzīve zaudē viņa personā neatsveramu darbinieku. Vieglas smiltis dārgajam aizgājējam!

Cand. jur. Ūpītis,
skolotājs sieviešu privatģimnazijā.»

9.

To dienu zēni skolā berzēja aiz prieka rokas un gavilēja — divu skolotāju trūka: Nelsons bija nomiris, un Sūbris nebija atnācis.

«Sūbra nav, Sūbra šodien nav!» gavilēja mazie nebēdņi pa visām klasēm.

Tie, kas bija iemācījušies viņa stundas uzdevumus, — nožēloja savu zemē nomesto darbu, tie, kas nebija iemācījušies, — gavilēja trīskārt līksmāk.

Sūbris nebija visu dienu.

Pēc nelaimīgā gadījuma ar Nelsonu, viņš tūliņ devās pie friziera un tad ar divjūga ormani uz mājām. Mājās viņš pārģērbās, uzlika baltu krāgu, baltu kaklasaiti, uzvilka melnus svārkus, iemazgāja galvas plikumu ar odekolonu, apsedza to ar spožu, melnu cilindri un aizbrauca — kā likās, uz to pusi, kur atradās banka.

Tā, tiešām. Netālu no bankas viņš piedūra ormanim ar spieķi pie labās rokas un rādīja, lai piegriež pie bankas parādes durvīm.

Ierēdņi bija mazliet pārsteigti, redzēdami Sūbri tik eleganti ģērbušos un neparastā laikā.

Steidzīgi viņš izņēma no bankas dažus simtus naudas un atkal steidzīgi aizbrauca. Viņš brauca visu dienu no vienas vietas uz otru. Dažās vietās viņš uzkavējās ilgāk. Sevišķi ilgi ormanim bija jāgaida pie pilsētas galvas nama durvīm un vēl kaut kur. Kad bija jau stipri tumšs, tikai tad viņš lika braukt uz māju pusi. Piebraucis pie nama durvīm, viņš iesvieda ormanim desmit rubļus saujā un, steidzīgi aizcirtis durvis, smagiem soļiem uzkāpa pa kāpnēm augšā.

10.

Ir vēsturē laikmeti, kad dzīve ir kā pamirusi — kūtra, garlaicīga, vienmuļīga. Bet tad uzreiz nāk viens pakaļ otram lieli notikumi un pārmaiņas.

Tā arī Sūbra dzimtajā pilsētā.

Ilgi te bija viss klusu. Bet tad... Viens pakaļ otram nāca lieli notikumi:

Nelsona piepešā nāve. Nelsona bēres ar patentētām runām un ar varu raudātajām asarām. Un tad ģimnazijā negaidot nāca jauns direktors — Sūbris. Vietējā krāj- un aizdevu kasē tika ievēlēts jauns direktors — Sūbris. Vietējā «māmuliņā» tika iecelts jauns priekšnieks, un proti, — Sūbris.

Acīm redzot Sūbris progresēja tīri amerikaniski. Līdz ar to auga viņa cienība sabiedrības acīs.

Arī viņš pats izveidoja sev cienīgāku izskatu: viņa soļi kluva lēnāki un svinīgāki, balss cienīgāka un svinīgāka, smaids apzinīgāks, nopietnāks.

Tikai... nedaudz dienās viņš bija tapis īsredzīgāks... Bet kulturai taču bija līdzekļi: viņš uzlika vēl otru pensneju. Divi pensneji — tāda īsredzība piešķīra viņam vēl cienīgāku izskatu.

Bet ārēju spožumu viņš necienīja. Viņš palika dzīvot savās divās istabās kā pa vecam.

Arī tas pavairoja viņa cienību.

«Redzi, viņš neplātās ar savu godu,» tā runāja ļaudis. «Bet citi viņa vietā — velns zina kā nesāktu dzīvot.» Un kā jau tas bieži dzīvē mēdz būt, ka lielas idejas rodas piepeši, neviļus, tā tas notika arī ar Sūbri.

Kādā dienā gluži negaidot, cauri braucot, to apmeklēja viņa studiju biedrs cand. phil. Kramiņš.

Sūbris tikko pazina savu agrāko biedru. Lokanais, smuidrais students bija pārvērties par olas veidīgu cilvēciņu. Apaļš kā sivēns.

«Nu, kā tev klājas, koleģi?» ierukstējās atbraukušais biedrs, pīpodams apaļu, resnu cigaru.

Un abi biedri dalījās savos iespaidos. Visvairāk viņi kavējās pie jaunības atmiņām.

«Vai atmini, kā mēs lukturus dauzījām?»

«Un naktssargus.»

«Un peršas kalām.»

«Un mucās iedziļinājāmies.»

«Ha-ha-ha!» smējās sivēns.

«Ha-ha-ha!» ņirgājās Sūbris.

Uz acumirkli klusums. Tad...

«Ko? Tev vēl nav nama?» it kā no miega atmodies, piepeši iesaucās Kramiņš.

«Nē,» atbildēja it kā nokaunējies direktors un braucīja savu kazas bārdiņu.

«O, tad es esmu tev priekšā... Man jau trīs...»

Sūbris kļuva domīgs.

Biedrs aizbrauca.

Vēl ilgi Sūbrim skanēja ausīs it kā rūgts pārmetums:

«Ko? Tev vēl nav nama?»

Jā, kā tas nācās, ka viņam vēl līdz šim nebija nama?

Un piepeši viņam galvā radās liela ideja — nams.

11.

«Nespēlē, Edi, es nevaru paciest vijoļu skaņas.»

«Bet, Emmi, kad tad lai es spēlēju? No rīta nevar, pusdienā nevar, vakarā nevar.»

«Ak Edi, kāds tu esi! Tu labi zini, ka mani nervi sabojāti, un tu mani vēl kaitini.»

«Nebūt nē! Es tiešām nezinu, kad lai es spēlēju.»

«Ak, liec mani mierā... Nevaru paciest...»

Emmi piesēdās pie klavierēm un sāka apmierināt savus nervus.

Edis iegāja kabinetā.

Drīz liegas, drīz vētrainas klavieru skaņas plūda pa zāli, drīz visas juku jukām...

«Emmi, es nevaru panest klavieru skaņas, es nevaru strādāt,» pavēris kabineta durvis, izsaucās Edis. «Mokas!... Dzirdi, augšā pie direktora spēlē, te blakām mana smalkā, jūtīgā madame Mauring spēlē — un mans mīļais cibulītis arī spēlē... Es vienkārši nevaru šajā brīnišķīgajā skaņu pasaulē strādāt... Dzirdi, kā tur augšā viens apstrādā klavieres?... Veselu stundu no vietas dauza grīdu un bļauj un spēlē tonleiteri un atkal tonleiteri.»

Emmi uzsprāga no krēsla.

«Edi, tu esi nepanesams!» viņa sauca, drebēdama no dusmām.

«Nē, es esmu vienkārši moceklis,» smējās Edis.

«Bet tu taču zini, ka es visu nakti neesmu gulējusi aiz nervozitātes, zini, ka nevaru nekā ēst aiz nervozitātes...»

«Izņemot konfektes...» piezīmēja Edis.

«Edi, tu esi briesmīgs cilvēks... Tu zini, ka vienīgais apmierinājums man ir muzika... Un tu...»

«Nē, Emmi, es esmu viens traki galants cilvēks... Cits manā vietā šo briesmoni, ko sauc par klavierēm, sen jau būtu sadauzījis, ka vai atoms uz atoma nepaliktu.»

«Edi, tu esi nepanesams!» izsaucās Emmi, bezspēcīgi nokrita uz dīvana un sāka šņukstēt...

«Es dikti vien būtu panesams, ja Emmi iedomātos, ka Edim, tam briesmīgajam un nepanesamajam cilvēkam, uz rītu kāds simts dziļdomīgu domraksta burtnīcu jāizskatās cauri...»

Emmi sāka skaļi raudāt... un viss viņas stāvs nervozi raustījās uz dīvana.

Histerija...

Tā sarunājās skolotājs Sauleskalns ar savu sievu, ar kuru

tas jau dzīvoja četrpadsmit gadus laimīgā laulības dzīvē. Šādas sarunas notika gandrīz katru dienu un beidzās arvien tā kā šodien — ar histeriju.

Sauleskalns acumirklī nezināja, ko darīt. Viņš bija kā paradizē. Augšā skanēja bez rimšanas toņkārta, blakus istabā pie madame Mauring — arī toņkārta, un te viņa vismīļā Emmi arī laida vaļā savu toņkārtu...

Viņš staigāja pa istabu no viena gala uz otru un prātoja, pie kādas taktikas turēties... Beidzot viņa smadzeņu aparats tam diktēja tādu formulu:

«Ej un apmierini savu mīļo cibulīti.»

Viņš piegāja, nosēdās cibulītim blakus un sāka to mierināt:

«Dzirdi, Emmi, es ar ņemšu vijoli un spēlēšu tev akompanementu.»

Emmi raudāja.

«Zini ko, cibulīt,» iesāka no jauna Sauleskalns, «mēs esam jau četrpadsmit gadu laimīgā laulības postā... tas ir — ostā un plūcam rozes katru dienu...»

Emmi piepeši sāka smieties. Raudāja un smējās.

«Nu, redzi, cibulīt,» turpināja Edis, «tu droši vien atminēsies, kā mēs dzīvojām tanī lielajā sešstāvu mājā uz Ņevas prospekta...»

Emmi apklusa, slaucīja asaras un pasmaidīja.

«Redzi, sak, es esot briesmīgs. Es ņemu un noskūpstu roku, kas nule mani sita. Taisni pretī visiem maniem ieskatiem... Tas nozīmē, ka es esmu labs cilvēks, vai ne?»

Viņš noskūpstīja viņas roku.

Emmi apķērās viņam ap kaklu.

«Nu redzi, tāpat kā priekš četrpadsmit gadiem. Atceries, Emmi?... Tu biji guvernante, es mājskolotājs. Abi jauni... Tu mani vazāji aiz deguna...»

«Un tu mani?» iesaucās Emmi. «Es nevienu vīrieti tā nemīlēju kā tevi.»

«Tas ir labi... Citādi mēs arī nebūtu aizskrējuši divi vien pie mācītāja — nebūtu salaulājušies, nevienam nezinot...»

«Tas bij skaisti, Edi,» jūtīgi ieminējās Emmi mīkstā, mīlīgā balsī.

«Tas bij lieliski. Iedomājies, tev bij astoņpadsmit gadu. Tu biji tāda sārta un balta... Pumpuriņš... Eh!...»

«Un tu biji jauns, straujš, melniem, kupliem matiem, melnām, lielām acīm...»

«Jā, un divi tādas jaunības sadodas kopā — tas bij kaut kas lielāks par laimi...»

Viņš noskūpstīja savu cibulīti, un tad viņi apklusa un brīdi skatījās viens otrā, it kā meklēdami agrākos laikus.

Cibulītis bija kļuvis resnāks, vecāks... Skaistā, sārtā mutīte bija pārvērtusies par bālu, nesmuku, lielu muti... Lielie, kuplie zelta mati bija kļuvuši plāniņi... Skaisto, balto, vienādo zobu vietā bija plombēti, izlūzuši un lieki... Apaļo, jauno, ziedošo vaigu vietā — pelēki, novītuši... Dzidro, dziļo, skaisto acu vietā — vienkārši, ikdienišķi redzes organi...

Drebuļi viņu kratīja, redzot šo pārmaiņu...

Bet...

Viņš pieglauda sev Emmi ciešāk, noskūpstīja viņas krunkaino pieri...

Viņa savukārt skatījās uz Edi un kritizēja klusībā viņu. Viņš nebija vairs tas jauneklis, kas senāk. Viņš bija kļuvis vecāks, bet līdz ar to cienīgāks, vīrišķīgāks, skaistāks. Pat sudraba svītras viņa matos neko nelaupīja no viņa skaistuma.

Tikko viņi bija salīguši mieru, pie durvīm kāds piezvanīja.

«Olga!» izsaucās Emmi, attaisot durvis.

«Jā, es,» atbildēja viņas zeltmatainā, tievā, slaikā māsa. «Atbraucu pie tevis ciemā.»

«Tas ir labi!... Tas ir labi!» iesaucās Emmi, palīdzēdama viņai noģērbties.

Abas dāmas tērzēdamas iegāja viesu istabā, Sauleskalns — kabinetā.

12.

Divas zeltmatainas dāmas sēž laiski uz dīvana un runā. Nopietni.

«Vai atceries, Emmiņ, cik mums toreiz bija kavalieru? Atceries?» jautri smaidīdama, teica viena.

«Jā, Oldziņ, cik mums toreiz bij kavalieru! Atceros,» skumīgi smaidīdama, atbildēja otra.

«Vai atceries, kā skaistais Hundenfelds mūs toreiz nobaidīja, kad sēdējām pie tantes dārzā un viņš, uzklupis otrādi zirgam mugurā, skrēja pa dārzu ar sarkanu kreklu, melnu muti, kā velns? Atceries? Tanti bij sabaidījis... Divi nedēļas gulēja slima... Ha-ha-ha!...»

«Skaisti, tie bij skaisti laiki, Oldziņ, vai ne?»

«Un tu mīlēji Hundenfeldu, Emmi!»

«Ak jā! Ļoti!» iesaucās jūtīgi Emmi. «Skaists vīrietis... Sārts, liels, melniem matiem, melnām, lielām acīm... Lunkans. Vienmēr viņam bija joki... Bet, vai zini, tad nu gan es saskaitos, kad toreiz — atmini? — mēs ienācām savā istabā, izģērbāmies, plosījāmies, nolikāmies gulēt un runājām — ak! ko tik mēs toreiz nesarunājām, un piepeši — Hundenfelds izlien no pagultes, iepleš acis, iepleš rokas, iebrēcas nelabā balsī un pa durvīm ārā...»

«Ak, ko mēs toreiz runājām, Emmi — vai! Briesmas!... Tas bij tiešām traks joks... Bet es neko daudz nesabijos... Es ieraudzīju, ka Hundenfelds... Es domāju, ka viņš sāks... Bet tas izskrēja ārā kā negudrs... Muļķis!...»

«J-jā,» — novilka gari viena...

«Jāā,» žāvājās otra...

«Bet vai atmini to bagāto tirgoni, kas tev seši gadi rakstīja mīlestības vēstules? Emmi! Tas nu gan tevi mīlēja...»

«Jā, tas mani mīlēja!»

«Un muļķe tu biji, ka tu pie viņa negāji... Iedomājies, kas tagad tev būtu par dzīvi!... Seši nami, pašai savi zirgi — un naudas — un kavalieru... Bet tagad?...» Viņa uzmeta degunu un nicinoši novilka: «Nabaga Sauleskalna sieva... Pfui!...»

Brīdi klusums...

Žāvas...

«Cik klusu pie tevis, Emmi!»

«Jā, pie manis ir klusu...»

«Garlaicīgi.»

«Jā, garlaicīgi.»

«Bet te es atspirgšu un uzlabošu savus nervus, Emmi!»

«Jā, Oldziņ, te tu atspirgsi un uzlabosi savus nervus.»

Atkal žāvas...

Ienāca Sauleskalns, tikko no klases... Nervozs, nepacietīgs, uzbudināts un nosvieda grāmatu un burtnīcu paku uz galda.

«Kas tev, Edi, ka tik nerunīgs?» smējās abas zeltmates pie pusdienu galda...

«Hm. Pēc sešu stundu runāšanas — vai zini, uznāk apatija pret runāšanu,» nervozi atteica Edis.

«Bet kādēļ tad tik steidzīgi, tik nervozi?»

«Tādēļ, cibulīt, ka man pēc pusdienām tūliņ atkal runāšana — vēl divas stundas un tad, lūk, šī burtnīcu kaudze...»

Pēc pusdienām zeltmatainās kundzes sēdās pie klavierēm un fantazēja...

Papriekšu viena...

Tad — otra...

Sauleskalns pabeidza vienu stundu, otru un tad saīdzis ķērās pie burtnīcām...

Viņš ņēma vienu burtnīcu pēc otras un nervozi pasvītroja un izlaboja vārdus, teikumus, atzīmēja burtnīcas malās kļūdas un beidzot, saskaitījis tās, ielika numuru.

Steidzīgi viņš ņēma burtnīcu pēc burtnīcas un gribēja izēsties ar vienu rāvienu visai kaudzei cauri, bet...

Uznāca riebums un apatija, un sirdī kaut kas iesāpējās...

Vai viņš pats nebija vainīgs pie šīm kļūdām?! Ja viņš labāk izskaidrotu, tad taču kļūdu nebūtu, vismaz tik daudz ne. Bet tagad — sarkans...

Viņš piecēlās no krēsla un staigāja nemierīgi pa istabu.

«Un ko līdz šis darbs? Ko līdz manas pūles? Viss, viss kā zemē nosviests — laiks, pūles, darbs... darba prieks!... Skolnieki taisa arvien tikpat daudz kļūdu kā gada sākumā — un gada beigās būs tas pats gods...»

Viņu sāka mocīt griezīgi pārmetumi.

Bet...

Nav taču iespējams pēc sirdsapziņas strādāt. Spēka nepietiek... Caurmērā sešas stundas dienā! Na! Ārzemju pedagogi izteikušies, ka skolotājs nevarot dot vairāk par trim stundām dienā, un te piepeši sešas. Nē, nē, — to viņš juta... Tā nevarēja. Sākumā viņš bija ķēries ar miesu un dvēseli pie darba, bet tad palicis arvien slābenāks, arvien gurdenāks, arvien vienaldzīgāks... Ar sāpēm sirdī viņš ķērās atkal pie sarkanās tintes un ar īgnumu strādāja, mechaniski, nekam nevajadzīgo, apnicīgo, nokaujošo, neproduktivo darbu...

Vai tad tiešām nebija citādi iespējams?

Bija. To viņš labi zināja. Un viņš nolādēja tos apstākļus, kas skolotāja idealo darbu padarījuši par vienkāršu profesiju, par nastu...

Otrā istabā skanēja klavieres... Divas zeltmatainas dāmas viena pēc otras dīdīja šo instrumentu jau vairāk stundu no vietas...

Iet pie viņām?

Brr!

Viņš jau zināja, kas viņu tur gaida:

«Edi, ka tu zinātu, cik es izgājušo nakti slikti gulēju... Sapņi... Nervi... Edi, ko lai daru?... Garlaicīgi!»

Viņam drebuļi pārskrēja pār kauliem, iedomājoties vien šīs sarunas, kuras atkārtojās ik dienas, ik brīdi un ko pavadīja bezspēcīgas nopūtas un skāba seja...

Bet viņam gribējās kaut kā nopietna, kaut kā spēcīga, varena, veselīga...

Viņš ķērās pie kādas grāmatas, kuru tam bija iedevis un ieteicis Staburags, bet — smadzenes bija tik nogurušas, ka it nekā neņēma pretī...

Otrā istabā viena no zeltmatēm spēlēja:

«Cik ezers rāms...»

Kā sadedzis viņš uzlēca no krēsla... paķēra vijoli un sāka spēlēt kādu vētrainu gabalu no sava iemīļotā Sarasates... Tad... Raganu deju... Vismaz, lai nedzirdētu šo riebīgo, gaudulīgo: «Cik ezers rāms...»

Vētru vajadzēja tagad sludināt ar visiem instrumentiem — vētru un nevis «Cik ezers rāms...»!

Viņš spēlēja ar jūsmu, ar uguni... Spēlēja ilgi... stundu, divas un vairāk...

Bet, tiklīdz viņš apstājās, atkal klavieres skanēja ausīs un katra skaņa sludināja garlaicību, apnikumu, gurdenumu... Kā čūskas šīs skaņas līda viņa istabā un tinās ap sirdi, un žņaudza un žņaudza...

Beidzot viņš neizcieta...

Paķēris mēteli, viņš izsteidzās nakts tumsā, iesēdās pirmajā ormanī un aizbrauca uz biedrību... Tur bufetes istabā jau laistījās pretī Kaudzes ģīmis un Lūša viltīgā fizionomija.

«O koleģis — koleģis!» iesaucās Kaudze ķērcošā balsī...

«Guten Abend, Herr College... Wie geht's? Was gibt es neues in der Welt, monsieur!» iesaucās Lūsis.

Koleģis, kas viņus citkārt nīda, saņēma tos tagad ar lielāko prieku...

Viņi dzēra...

Dzēra... dzēra un dzēra...

Kad pulkstenis jau bija pāri pusnaktij, abas zeltmates tika uztrauktas no neparasti spēcīga zvana...

Pa durvīm ienāca streipuļodami trīs vīri: Kaudze, Lūsis un Sauleskalns... Kaudze un Lūsis ieveda Sauleskalnu, kurš nekādi vairs neprata stāvēt uz kājām...

«Cienītās kundzes,» memmuroja Kaudze un Lūsis, «mēs jums atvedām vienu priekšzīmīgu cilvēku...»

«Bet Edi!» iesaucās viena un tikko nepagība.

«Ak Edi!» iesaucās otra un saķēra ar vienu roku galvu, ar otru sirdi...

«Cibulīt manu, zeltmatīt, eņģeļi mani,» memmuroja Sauleskalns, valstīdamies pa dīvanu, «neļaunojieties — tā ir jūsu muzika... skola... un visa... visa tā mēslu kaudze...»

13.

Dzēra kafiju un gulēja... gulēja un atkal dzēra... Tā arī šodien...

«Cik labi pie tevis, Emmi!» iesaucās Olga, atlaidās augšpēdu zem priedes un skatījās gaisā.

«Labi?» jautāja Emma un iedzēra kluncienu melnas kafijas.

«Jā.»

«Tas man prieks.»

«Vai zini, man nemaz vairs negribas braukt atpakaļ uz Pēterburgu.»

«Nu nebrauc.»

«Jā, ko tad es te darīšu?»

«To pašu, ko Pēterburgā — meklē vietu...»

«Eh, man apnikušas visas vietas... Brrr... Līdz apriebībai...»

Emmi kļuva domīga. Viņa saprata šo māsas izteicienu. Guvernantes vieta nebija nekāda patīkamā. Nervu spīdzināšana ik uz soļa. Gan mazie, gan lielie posta nervus. Sevišķi cienītās kundzes ar savām laipnajām piezīmēm.

Iet, piemēram, garām, kur guvernante nodarbojas ar meiteni... Apstājas... Piezīme...

«Kādēļ Lonijai krunciņa pierē? Mazam bērnam tas neklājas... Mademoiselle, lūdzu stingrāk uz to lūkoties... No jums to nebiju sagaidījusi.»

Tādas un tamlīdzīgas «laipnas» piezīmes nācās dzirdēt katru dienu vai desmitām reižu. Un tas koda kaulā, koda sirdī, postīja nervus...

Un Olga jau bija gadus desmit par guvernanti... Tātad viegli izskaidrojams viņas apnikums un riebums pret šo profesiju.

«Emmi!» izsaucās Olga, skatīdamās gaisā cauri priedes zariem. «Zini ko? Ir tomēr labi, ka tu esi apprecējusies... Redzi, tu vari te atnākt katru dienu uz mežu... Diezgan brīvi... vai ne?»

«Olga, Olga!» iesaucās piepeši jautri, jūsmīgi Emmi un sasita rokas. «Ideja!»

«Nu?»

«Vai tu neietu pie mūsu direktora?»

«Brrr — vē!» atbildēja Olga un savilka tādu seju kā tad, kad neviļus ieķer jēlumos. «To riebekli?»

Kāmēr viņas tā sarunājās, pienāca Sauleskalns. Viņš bija savas pēcpusdienas stundas pabeidzis un atnāca pie abām zeltmatēm izdzert tasi kafijas, ko viņš tik ļoti mīlēja — un vēl sevišķi «pie dabas krūts».

«Ko tu saki, Edi?» vaicāja Emmi. «Es gribu Olgai ieprecināt mūsu direktoru... Vai tas nav labs plāns?»

«O — smalks! lielisks!»

«Nē, bez jokiem,» sacīja Emmi.

«Kā tad — es nekad nejoku, sevišķi par tādām lietām ne.»

«Viņš melo!» smiedamās un pētīdama viņa nopietno seju, iesaucās Olga.

«Dievs sodi! — nē,» atbildēja Sauleskalns, svēti sizdams pie krūtīm. «Meli — un es? Tas tikpat kā zeme un debess!»

«Kā tad! Kas tad šo gan nepazīst?» tā zobgalīgi novilka Olga.

«Mani? Mani pazīst visi un — tikai kā godīgu cilvēku. Un to es tev tūliņ pierādīšu. Tik ņemies pacietību un seko manam loģiskajam domu gājienam... Kaut gan tas jums tā diezgan grūti iespējams... Redzi, lieta, protams, ir sekoša, kā direktors, tavs nākamais gultas biedrs, mēdz teikt — redzi, jūs, bez šaubām, saderat kopā, tādēļ ka viņš ir vīrietis un tu sieviete... un tas tas galvenais...»

Abas māsas uzbruka Edim no abām pusēm ar dunckām un saplūca krietni viņu aiz melnajiem, kuplajiem matiem.

«Tā — lūgtu!» izsaucās viņš, kad kaujas ugunis bij pāri. «Jums jāzina, ka es dūres tiesību neatzīstu! Ja es ar gara ieročiem jūs ievainoju, tad atbildiet man ar tādiem pašiem. Bet nu — guvernantes paliek guvernantes... Ak tā, pardon, es gribēju teikt — eņģeļi paliek eņģeļi un viņu mīļās dūrītes ir tikpat kā konfektes... kas maksā divi un pusrubļa mārciņā.»

«Nu, tālāk, tālāk! nepļāpā!» puslīdz nikni iesaucās likumīgā kundze.

«Jā, redz, likums paliek likums... Tālāk!... Redzi, Olga — tu un direktors, jūs ļoti labi saderat kopā... Kas viņam nav, tas tev ir. Viņam nav matu, tev toties kuplāki... Viņam nav jūtu, tev toties vairāk... Viņš nevar pa pieci soļi redzēt — tu pat uz Marsa vari kavalieri ieraudzīt... Vārdu sakot — runājot matematiski — jūs būtu viens otra papildinājums. Tikko mācītājs jūs salaulās, jūs varēsiet izsaukties — mēs esam pilnība!...»

«Nu beidz jokot,» niknojās Emmi, «un saki nopietni: ko tu domā šajā lietā?»

«Ak, ļauj man taču izteikties. Es jau visu laiku saku, ko domāju taisni šinī lietā, un vēl gribu teikt... Redzi, Olgai būs vēl tas labums un lepnums, ka viņa dabūs ļoti attīstītu vīru...»

«Ak, nezobojies!...» iesaucās kundze nervozi.

«Nebūt nē, cibulīt... Pacelsimies uz loģikas augstumiem, un tūliņ tu redzēsi, ka man taisnība... Cilvēki sākumā bijuši spalvaini, pardon, mataini... Viscaur... Bet, jo augstāk viņi kāpa pa kulturas trepēm, jo mazāk tiem palika matu uz ādas... Un, kā redzat, tagad mati kroņo tikai cilvēka gudrības resp. muļķības vāceli... Tātad, jo attīstītāki paliek cilvēki, jo vairāk tie atsvabinās no matiem. Bet ir daži subjekti, kuri, tā sakot, aizsteigušies savam laikam un normalai attīstības gaitai tālu priekšā, tas ir: atbrīvojušies gluži no matiem. Pie tādiem attīstītiem subjektiem pieder arī mūsu direktors, jo, kā redzat, viņš gandrīz gluži brīvs no matiem... Jā, Olga, silti ieteicu tev šo cilvēku... Es beidzu. Lūdzu, ierakstiet manas domas savos sirds protokolos... Adieu, mesdames!...»

Sauleskalns piecēlās, palocījās, noskūpstīja kundzei roku un pieri un aizgāja uz meža pusi. Viņam bija norunāts rendez-vous ar savu mīļo meiteni, ar kuru tas slepeni dzīvoja un mīlējās jau vairākus gadus. Šī meitene viņam palīdzēja panest visas dzīves nastas, palīdzēja sagremot visus laulības dzīves priekus... Jā, tagad viņa viņu gaidīja tur... pie upes... uz augstā krasta...

Abas dāmas noskatījās viņam pakaļ un brīdi klusēja.

«Jā, viņš zobojas, Olga! Tur viņam varbūt savi iemesli. Bet tu ņem to lietu no sava stāvokļa un apspried no sava redzes punkta...»

Olga jau to bija darījusi.

Viņai precēšanās ideja sāka arvien vairāk patikt... Nebija taču nemaz tik slikti saukties par direktora kundzi. Un kur tad brīvība!... Tad viņa pati varētu turēt guvernantes... Tas būtu

lieliski!... Un kavalieri? Ak, šie tauriņi... Viņi palakstojās, palakstojās, un, kad likās — tepat nu būs kāzas — projām! Tā arvien... Un cik taču ilgi tā lai dzīvo?

«Nemīli viņu?» jautāja Emmi. «Padzīvosi — iemīlēsi... Vīrietis paliek vīrietis... Un tad mēs būtu kopā... Iedomā, Oldziņ! Kopā! Un tu būtu direktora kundze!...»

Olga viņai pilnīgi piekrita.

14.

Olga pieteica direktoram karu. Viņa nepieteica to atklāti, bet slepeni. Bez vārdiem, bez visām ceremonijām.

Kaut kur un kaut kad viņa bija lasījusi izteicienu:

«Ja cilvēku ik dienas apmētā ar dubļiem, tad nav brīnums, ka viņam pielīp arī kaut kas.»

«Bet, ja ar mīlestību apmētā cilvēku,» tā viņa domāja pati pie sevis, «tad droši tāpat viņam kaut kas no viņas pielīp.»

Un viņa sāka Sūbri ik dienas apmētāt ar mīlestību.

Tā bija viņas cīņas taktika.

Šī taktika viņai bija arvien sīkās siržu sadursmēs un kaujās izrādījusies par derīgu. Tai vajadzēja derēt arī šinī lielajā kaujā.

Direktors tika vispirms pēc visiem pieklājības mākslas likumiem ielūgts uz viņas vārda dienu.

Sūbris ieradās.

Viņš bija cienīgs, nerunīgs.

Sieviešu elements atrada to par ļoti interesantu, un Olga pat izteica atklāti, visiem dzirdot, ka tie simpatiskākie vīrieši esot tie, kas maz runājot.

Pār direktora dzelteno seju pārskrēja viegls smaids, un viņš pabraucīja savu sviķa bārdiņu.

«Tā laikam gudra sieviete,» nodomāja viņš pie sevis un paskatījās uz viņu caur divi pāri pensneju.

Viņa uzķēra direktora skatu un smaidīja.

Tā viņa arvien pūlējās vērst Sūbra vērību uz sevi un it kā neviļus viņam atgādināt, ka eksistē pasaulē viena sieviete, kas redz un ciena viņa lielās īpašības.

Te viņš neviļus satika to, ejot uz klubu, un pār seju viņai pārlidoja smaids, kas ieviļņoja viņā asinis... Te viņa gadījās piepeši dārzā taisni tanī laikā, kad viņš mēdza pastaigāties... Piepeši viņa iesmējās skaļi, bezbēdīgi, pārgalvīgi... Un atkal asinis viņam sāka dzīvāk riņķot...

Beidzot izgadījās tā — un viss tas neviļus — ka viņam tā bija jāpavada no teatra mājā...

Tas bija smagi, bet...

Ejot viņiem šad tad neviļus sadūrās kopā elkoņi...

«Pardon,» viņš teica, un pa visām dzīslām viņam ritēja saldas, patīkamas jūtas...

Un viņš neviļus vēlējās, kaut jel vēl kādreiz sadurtos viņu pleci vai elkoņi...

Un savādi! Viņa vēlēšanās brīnišķā kārtā piepildījās...

Ceļš bija slidens un Olgai papēži augsti...

Piepeši viņa apstājās ceļa vidū un sauca: «Direktora kungs, es nevaru... ņemiet mani zem rokas...»

Stāvoklis bija kritisks. Sūbrim nekā nebija iespējams izvairīties... jo Olga varēja krist un salauzt kādu locekli vai sasist appūderēto deguntiņu, kuru viņa taču tā saudzēja...

Viņi saķērās un gāja, atbalstīdamies viens uz otra rokas... līdz pat mājām...

Kad Sūbris uzkāpa savā istabā, viņam likās, ka tas bija gājis grūtu, bet interesantu ceļa gabalu... Nervos un asinīs bija kaut kas skaists...

Viņa drēbes smaržoja vēl pēc Olgas smaržu zālēm...

Viņš nostājās spoguļa priekšā un noslaucīja sviedrus no vaiga, pieres un galvas plikuma.

«Jā... šis vakars... šī sieviete...» tā viņam viļņoja jūtas... Un viņš nevarēja ar citu neko nodarboties kā ar staigāšanu pa istabu no viena gala uz otru.

Tas nu vēl nebija nekas.

Trakākais bija tas, ka Olga nāca pie viņa sapnī...

Katru nakti...

Reiz viņš atstāstīja abām zeltmatēm šo faktu...

Viņas līksmi uzgavilēja!

Izrādījās, ka arī Olga redz Sūbri sapnī un arī katru nakti.

Caur Emmi gādību iznāca pat tā, ka Olga un Sūbris bija redzējuši pirmoreiz viens otru sapnī taisni vienā un tanī pašā naktī...

Tas bija ievērojams fakts...

«Sūbra kungs, vai jūs ticat spiritismam?» vaicāja Emmi.

«Jā,» apliecināja Sūbris savu ticību.

«Zināt, ko šis fakts nozīmē?...»

«Nu?»

«Siržu vienību.»

«Bet Emmi!» izsaucās Olga, pavēlēja sev piepeši nosarkt un ātri iebēga otrā istabā...

«Kāda nevainīga!» nodomāja direktors... Tā viņam patika. Viņam patika nevainīgas meitenes. Tādas, kas vēl ne reizi nav aizskartas... Un šī bija gluži tāda...

Kamēr Olga bija prom, Emmi bija paspējusi jau pierādīt Sūbrim, ka viņam jāprecas un jāprec nevis bagāta, kā viņš nodomājis, jo viņa likusi vakar kārtis taisni par šo jautājumu, un tās neesot rādījušas neko labu. Un tiešām. Ko gan varot gaidīt no bagātas sievas? Izšķērdību... Taisni Olgai pa durvīm ienākot, Emmi nobeidza savu lekciju: «Ne caur bagātu sievu nabagam tikt, bet caur nabagu sievu bagātam tikt... To es jums no sirds vēlētu...»

Direktoram šis padoms ļoti patika...

Bet vēl vairāk viņam patika Olgas smaids. Skaidri un gaiši viņš runāja:

«Nu, ņem mani... Ņem... Es esmu tā īstā...»

Sūbris to vakaru šķīrās no abām zeltmatēm stipri aizkustināts...

Mazākā dvēseles kustība mīlestības lietās nepaliek apslēpta sievietes acīs...

Tāpat šovakar... Emmi manīja, kas notiek ar Sūbri.

«Kal dzelzi, kamēr tā karsta,» tā viņa teica pie sevis un otrā dienā lūdza Olgu, lai uziet pie direktora pēc Bilca ūdens ārstniecības grāmatas.

Tā vairāk dienas vajadzēja te vienas grāmatas, te otras.

Olga sāka uzkavēties augšā katru reizi ilgāk un ilgāk.

Kādreiz — direktors milzīgi ilgi rakās pa nelielo grāmatu plauktu un meklēja atkal kādu Bilca sējumu. Olga sēdēja turpat blakus un priecājās par viņa kārtības mīlestību:

«Nekur, nekur,» viņa teica, «neesmu redzējusi, ka vīrietim būtu istabā viss tik priekšzīmīgā kārtībā... Tikai kaut kā jums trūkst...»

Viņas balss un viņas smaids runāja atkal nepārprotamu valodu:

«Ņem mani... Ņem... Es esmu tā īstā...»

Ieraugot šo smaidu, direktoram izkrita Bilcs no rokām, un viņš pats sabruka pie viņas ceļos.

«Lieta, protams, ir sekoša,» teica viņš aizkustinātā balsī. «Es nevaru bez jums dzīvot...»

Tā Olga, pateicoties savai mīlestības taktikai, varēja svinēt pilnīgu uzvaru.

Emmi tāpat.

Abas sievietes triumfēja ...

15.

Kad apstākļi ... Nē ... Drusku poetiskāk — kad liktenis Staburagu pēc diezgan ilgiem maldu gadiem noveda viņa dzimtajā pilsētā un laimīgā kārtā nodeva viņu klausībā pie Sūbra, tad Sūbris un Olga bija jau krietni apkvēpuši laulības ostā.

Īsi pēc laulības bija arī jau ieradusies neizbēgamā nolaidība.

Sūbris jau sen vairs kārtīgi nedzina bārdu, ūsas vēl uzbāzīgāk līda tam mutē, un kaklasaite vēl nekaunīgākā kārtā kāpa uz augšu.

Pie cilvēkiem viņš nīda šādu cenšanos uz augšu, bet kaklasaitei viņš to viszēlīgi piedeva.

Olga? ...

Agrāko smaidu vietā — tagad krunkas un žāvas. Agrāko veiklo soļu vietā viņa šļūtēja ar vīra rīta kurpēm pa istabu ...

Agrāko graciozo kostimu vietā — tagad kaut kā uzmestas panckas ...

Agrāko vijīgo, kuplo cirtu vietā — tagad kaut kāds sajucis būkšķis uz galvas ...

Agrāk viņas mutē smējās baltu, mīļu zobu rinda — tagad viņa lepojās ar to, ka vienā acumirklī var ielikt un izņemt savus liekos zobus ...

Tā mūžīgi sievišķais bija palicis par mūžīgi banalo.

16.

Tikko Staburags bija atbraucis, Olga izmeta makšķeri.

«Izturieties pie mums kā pie savējiem,» viņa teica laipnā balsī, «izturieties tā, it kā jūs būtu mūsu ģimenes loceklis ... Jums būs garlaicīgi mazajā istabiņā ... Nesēdiet tur ... Nekautrējieties ... Visas istabas jums vaļā ... un pieietamas ...»

Staburags ļoti labi saprata šo jezuitisko laipnību.

«Ak jaunais cilvēk! aizdzen jel mūsu garlaicību ... Palīdzi jel kaut kā mums nosist to velna laiku ...» Tāda bija šīs laipnības nozīme.

Staburags nelikās ne zinis.

Viņš sēdēja savā mazajā istabiņā un strādāja caurām dienām un naktīm.

«Vai tad jums nav garlaicīgi tanī istabiņā?» it kā noskaitusies jautāja kundze.

«Nē.»

«Vai jūs kārtis nespēlējat?» jautāja atkal citu reizi kundze.

«Nē.»

«Vai jūs mīlat dejot?»

«Nē.»

«Vai jūs mīlat sportu?»

«Nē.»

Tā direktora kundze pētīja vairāk nedēļas no vietas Staburaga psiholoģiju, bet... Nekādu panākumu...

Viņa sirdījās.

«Jauns cilvēks, bet nekur nav liekams,» tā viņa dusmojās, kad Staburaga nebija klāt. «Un, kas tas ļaunākais, — viņš samaitājis arī to otru, monsieur Valni. Vai atminies, Emmi, kāds bija sākumā Valnis? Jautrs... runīgs... dejoja... spēlēja kārtis... iedzēra... Atceries?»

«Jā, Valnis bija ļoti glīts, jauns cilvēks — ein sehr feiner Mensch.»

«Bet tagad? Pilnīgi samaitāts! Pilnīgi!»

«Briesmīgi!» skaitās viena.

«Šausmīgi!» apstiprināja otra.

«Bēdīgi,» norūca Sūbris.

Un visi nodūra degunus un salika rokas krustiem un nodarbojās ar klusēšanu, kamēr abas dāmas ķērās pie kāršu likšanas un Sūbris ar zēnu likās garšļaukus uz grīdas...

Bet monsieur Valnis pa tam atradās pie monsieur Staburaga un lēca gaisā aiz prieka...

«Es esmu kā apskaidrots, kā no jauna piedzimis!» sauca viņš iekaisušiem vaigiem un mirdzošām acīm. «Bet nu tālāk... tālāk...» Un Staburags, atgāzies krēslā un pret visiem pieklājības likumiem sacēlis kājas uz tā, iesāka kāda ekonomista vienpadsmito lekciju... savā mazajā auditorijā.

17.

Valnis bija apdāvināts jauneklis, gadu atpakaļ nobeidzis institutu. Institutā būdams, izlasījis tikai pāris nopietnu brošuru. Pirmā vieta gadījusies pie Sūbra.

«Biju traki priecīgs,» tā viņš mēdza teikt, «ka man nāksies dzīvot kopā ar studētu cilvēku, bet... tas cilvēks vai nu nerunā nemaz, vai runā tikai muļķības...»

Arī cita neviena cilvēka viņš nebija varējis atrast — un, protams, sācis velties arvien uz leju kā ritenis no kalna zemē... Un diezin kur viņš nebūtu noskrējis!... Par laimi gadījās ceļā Staburags.

Abi viņi pašu pirmo dienu sapratās un sadraudzējās.

Valnis vēl bija visās lietās jauns, — tiklab uzskatos, kā citur. Daudz nepatikšanas un galvas lauzīšanas viņam darīja manieres un citi tādi sīkumi, kā tas mēdz būt ar tiem, kas pirmo reizi iestājas vietā un dzīvē.

Tādēļ visās vietās un lietās viņš griezās pie Staburaga pēc padoma.

«Vai tu piedalīsies sēņu ekspedicijā?» jautāja viņš kādā dienā, steidzīgi ienākdams pie Staburaga.

«Kādā sēņu ekspedicijā?» tas brīnījās.

«Vai direktors tevi neuzaicināja?»

«Direktors? Sēņu ekspedicija? Tu neesi normals!» smējās Staburags.

Durvīs parādījās Sūbra figura. Divi pāri pensneju uz deguna... Svinīga poza... Svinīgs smaids sejā... Kaklasaite gaisā...

«Lieta, protams, ir sekoša,» iesāka viņš, braucīdams savu kazas bārdeli. «Es sarīkoju sēņu ekspediciju un, protams, personīgi lūdzu jūs piedalīties... Rīt, pulksten vienpadsmitos no rīta...»

«Ar lielāko prieku!» iesaucās Staburags, aizkustināts no tādas cēlas lietas.

Direktora figura pazuda.

Abi biedri tikko neplīsa no smiekliem.

«Svinīga muļķība!»

«Ģeniala muļķība!»

«Absoluta muļķība!»

«Pārmuļķība!»

«Telegramu... Telegramu uz visām pasaules malām: «Rīt Sūbris sarīko polarekspediciju, pardon, sēņu ekspediciju vēderzinātnes nolūkā.»

Tā viens par otru zobojās abi biedri un smējās, smējās...

Svētdienas rīts...

Lūsis dzen bārdu...

Kaudze lasa sunim lekciju par pieklājību... un smalku uzvešanos.

«Cerber,» viņš saka, «tev būs ontlīgam sunim būt: pieklājīgam sunim un paklausīgam sunim!»

«Lielākais baudījums — dzīt bārdu! Tev ne?» iesaucās Lūsis, slaucīdams ziepjaino bārdas nazi...

«Ho-hopp!» komandē Kaudze savu pinkaino Cerberu, gluži aizmirsis apkārtni.

Cerbers bija ar vienu lēcienu pār krēslu pāri.

«Žēl, ka tev nav bārdas, koleģi, — tu nevari iedomāties, ko tas nozīmē — dzīt bārdu... Un kad vēl ass nazis... Oh! Prēļestj!...» priecājās Lūsis, braucīdams savu sarkano ģīmi, no kura vietu vietām sūcās asinis.

«Ho-hopp! — pār atzveltni pāri!» atskanēja Kaudzes komanda.

Cerbers klupa un novēlās augšpēdus uz grīdas.

Kāviens.

«Au, au, au!...» atskanēja nelaimīgā suņa gaudas.

Un tad atkal:

«Ho-hopp!...»

Lūsis bija pabeidzis bārdas dzīšanas galveno procesu... Viņa tālredzīgais skats tikai vēl klejoja pa tukšo seju un meklēja, vai nav vēl kur kāds rugājs nogriežams... Un, kur kādu ieraudzīja, — ar lielāko rūpību, apdomību un taktiku nopļāva.

«Ho-hopp!» atskanēja pērkondimdoša komanda, un Cerbers pār divām krēslu mugurām bija pāri...

Atvērās durvis, un sarkana, apaļa meita pasniedza Kaudzem vēstuli bez markas.

«Bravo!» viņš iesaucās, vēstuli izlasījis. «Šodien sēņu ekspedicija.»

«Tiešām?» iesaucās Lūsis ar priekā starojošām acīm.

«Jā, šodien, pulksten vienpadsmitos dienā.»

«Smalki!»

«Lieliski!»

«Ko es teicu, ka veltas tavas šaubas. Direktors katru gadu

rīko — kādēļ lai šogad nerīkotu savu mīļo sēņu ekspediciju,» prātoja Kaudze.

«Smalki!» priecājās Lūsis.

Abi biedri sāka posties uz slaveno ceļojumu.

19.

Kaudze un Lūsis... Jā, kas gan šos cilvēkus nepazina! Visi... Viņi bija vispopularākās personas pilsētā.

Kur vārda diena — tur viņi. Kur balle — tur viņi. Kur dzeršana — tur viņi. Kur pieklājīga kaušanās — tur viņi... Vārdu sakot, viņi bija visur, un visur viņi bija ieredzēti un nāca īstā laikā, pat pie kaušanās...

Ar šiem ievērojamiem vīriem mums jāiepazīstas tuvāk. Bet, lai to vispareizāk izdarītu, tad viņi pēc visām jaunlaiku teorijām jāapskata sakarā ar savu apkārtni, ar apstākļiem.

Kaudze bija viens no tiem laimīgajiem saimnieku dēliem, kam mammiņa arvienu dod naudas, cik tik lien.

Un tad ar iznāca tā, ka dēliņš bija vienmēr glums. Glums un apaļš viņš bija jau no dabas, bet nauda viņu padarīja vēl glumāku...

Pagasta skolā viņam gāja labi, jo tur visiem turīgo saimnieku bērniem iet labi. Skolotāju kungiem sevišķs respekts pret turību. Ja tēvs un māte ir turīgi, tad skolotājs pret viņu bērniem ir laipns, mīlīgs un gluži akls pret bērnu kļūdām, vājībām un nepilnībām. Pateicoties šim apstāklim — Kaudze ļoti labi nobeidza pagasta skolu.

Arī pilsētā Kaudzem gāja glumi. Kā vēdzele viņš locīdamies pārgāja no vienas klases uz otru visiem skolotājiem par lielu brīnumu. Kur varēja pielīst — tur viņš pielīda, kur nevarēja nestrādāt, tur drusku pastrādāja, kur nekas nelīdzēja, līdzēja nauda... Par naudu varēja likt domrakstu rakstīt... par naudu varēja ņemt stundas pie tā skolotāja, kas lika sliktus numurus... Un tā tālāk...

Viņa nopietno studiju priekšmets bija trotuars... Tur viņš pavadīja lielāko daļu no dienas divdesmit četrām stundām. Sevišķi viņš mīlēja trotuaru vakaros, kad pastaigājās ielu skaistules...

Kad citi biedri sēdēja mazā istabiņā, noliekušies pār grāma-

tām, studēja, rakstīja, lasīja vai debatēja pietvīkušiem vaigiem — Kaudze klenderēja pa ielām...

Papiross zobos, «glazē» cimdi rokās, cepure uz vienas auss... glums smaids sejā...

Jā, glumi viņš nobeidza savus mācības gadus, glumi ieslīdēja vietā un glumi dzīvoja tālāk...

«Когда ем, — я — глухонем»[1], tā bija viņa mīļākā paruna, ko viņš arvien svinīgi atkārtoja svinīgos gadījumos.

Krietni paēst, iedzert, izgulēties — tā bija viņa bauslība. Bez tam vēl deja gan atklātās, gan neatklātās vietās...

«Vakar dejoju tā, ka septiņi krāgi bija jāpārmaina...» tā viņš mēdza stāstīt ar sevišķu lepnumu.

Tad — Lūsis...

Viņam bija tā nelāgā īpašība, ka viņš varēja būt nepanesams...

Ienāk, piemēram, pie tevis un piepeši izsaucas: «Ak tā, es jūs traucēju... Atvainojiet... Bet es tik tā, uz pāris acumirkļiem...»

Un tad nosēžas un pļāpā...

Paiet pāris acumirkļu, Lūsis pļāpā...

Paiet pāris stundu — bet Lūsis pļāpā.

«Vai jūs esat lasījuši Zudermaņa «Godu»?» ieminas viņš piepeši, kad dienas notikumi izsmelti...

«Jā.»

Bet, neskatoties uz tādu atbildi, Lūsis ņemas stāstīt un iepazīstināt sīki jo sīki ar lugas saturu, it kā tā būtu tikai vakar iznākusi...

Un tā visur un pie visiem...

Viņam nemaz nenāca prātā, ka viņš varētu kādu garlaikot. Gluži otrādi: viņš skatījās uz citiem ar tādu skatienu, it kā gribētu teikt:

«Ko tu zini, es tomēr esmu tas gudrākais cilvēks pasaulē.»

Un bija ar... Ar konservativiem — konservatīvs, ar liberaļiem — liberāls un tā tālāk. Bet sevišķi viņš prata pielīst dāmām un jauniem skuķiem... Katru dienu viņam bija vismaz divas trīs rendez-vous.

Un to pašu skuķu dēļ viņam reiz iznāca milzīgs konflikts ar Kaudzi...

Kāda jaunkundze saka reiz Lūsim:

«Pārnesiet mājā Kaudzem vienu duncku no manis...»

---

[1] Kad es ēdu, tad esmu kurlmēms vai — kad es ēdu — man nav bēdu.

Lūsis apsola ...
Pāriet mājā, bet Kaudze guļ ...
Lūsis sper Kaudzem pa ausi ar dūri ...
Kaudze kā ārprātīgs izšaujas kājās ... un cērt biedram pretī, nemaz neklausīdamies uz viņa ierunām ...
Tikai pēc milzīga skandala abi biedri izskaidrojās pilnīgi un sapratās ...
Pēc tam salīga mieru un no tā laika bija nešķirami; viņu draudzība bija palikusi pilsētā par parunu.
«Nešķirami kā Kaudze un Lūsis,» tā ļaudis mēdza teikt.

20.

Sūbris stāv ķēķa vidū un komandē:
«Tur, tur ... E, kāds tu muļķis. Nezini, kur sāls ķocīts jāliek! ... Ak nē, tur ... Otrā kurvī! ... Tanī, mazajā ... Tā! ... Pareizi! ... Nu, atkal jau! ... Atkal jau neprot, kur likt ... Kafijas kannu taču nevar likt pie siļķēm ... Aitasgalva! ... Bāz viņu tur! ... Tanī mazajā maisiņā ... Tā .... Pareizi ... Sehr gut ...»
Tā direktors deva vienu pavēli pēc otras, un divi pansionari, ķēkša un sievasmāte, kā elektriski motori strādāja gar vīstokļiem, groziem un paudelēm.
Kad pulkstenis sita vienpadsmit, tad viņa kundzei vēl tik pusstundu bija jāgrozās spoguļa priekšā.
Zāle bija pilna viesu.
Beidzot paudeles, vīstokļi, grozi, maisiņi un kundze bija gatavi.
Varēja doties ceļā ...
Bija svinīgs skats, kad visa kompanija atradās jau ārā un gāja pār tirgus laukumu uz meža pusi ...
Cerbers pa priekšu ... Viņam sekoja direktors ar kundzi.
Tad viņu labākie draugi: Kaudze un Lūsis ... Katram dāma pie rokas ...
Tad citi viesi ... Staburags, Valnis, Sauleskalns ...
Tad karavane ar paudelēm, groziņiem, vīstokļiem, kurus nesa ķēkša un sievasmāte.
Nopakaļus cienīgi lēca uz trim kājām kāds vecs plušķis, pensijas cienīgs suns ... Tas spekulēja uz druskām, kas nokritīs no kungu galda ...

Viens otrs no garāmgājējiem apstājās un noskatījās pakaļ savādajam gājienam.

Cits piegrūda paslepus savam biedram pie sāniem:

«Re, direktora sēņu ekspedicija... Zinātniskā nolūkā...»

Cits ironiski pasmaidīja...

Apmēram pēc pāris stundām ekspedicija nonāca mežā un apmēram pēc kādas stundas ilgas spriešanas par apmešanās vietu apmetās tādā vietā, kur varēja kafijai ūdeni dabūt.

Jaunekļi un jaunekles aizgāja sēnēs, un vecie sabruka pie zemes...

«Ak, kā es nokusu!» izsaucās Emmi un ar vīra palīdzību nolaidās garšļauku uz paklātā tepiķa un nolika galvu uz maza spilventiņa...

Sievasmāte uzkurināja benzina ķēķi un uzlika vārīt kafiju...

Pansionari skraidīja pa mežu un lasīja zarus, kadiķus, skaidas un nesa un lika tos Sūbrim pie kājām...

Bet Sūbris drāza garu, dakšveidīgu iesmu...

Un neviens, izņemot tuviniekus, nezināja, kam viņš šo iesmu drāž...

Kad iesms bija gatavs, tad atskanēja saucieni no viņa kundzes balss organa:

«Ū, sēnenieki, nāciet šurp!...»

Pēc brīža ieradās sēnenieki — bez nevienas sēnes...

Bet par to jaunavām vaigi kvēloja un acis dzirkstīja, un visās kustībās bija manāma sevišķa dzīvība un prieks...

Uzliesmoja ugunskurs, un direktors darīja brīnumus...

Viņš bija sabāzis divi duči cīsiņu uz paštaisītām kadiķa dakšiņām, turēja tās uz ugunskura un — cepa...

Svinīgi... Divi pāri pensneju uz deguna... Plika paure... Pašapzinīgs smaids sejā...

«Lieta, protams, ir sekoša,» viņš teica, «šīs jau ir gatavas...»

Visi apbrīnoja viņa kulinaro mākslu un ēda apkūpējušās desiņas, un brīnījās par tik asprātīgu izdomājumu...

Direktors bija lepns par šiem glaimiem, kurus viņš dzirdēja katru gadu un sevišķi no Lūša, Kaudzes un pat no savas cienījamās kundzes...

Staburags, Sauleskalns un Valnis bija nosēdušies savrup, lai varētu labāk noskatīties šajā ainā...

Reizu reizēm viņi uzvilka pa dziesmiņai... Sauleskalns pavadīja ar citaru...

Sevišķi skaisti priedēs skanēja pazīstamā:

«Назови мне такую обитель».

Bet, kad Kaudze un Lūsis vairs nespēja ēst un slavēt direktora apkūpinātās desiņas, tad visi tika aicināti pie slavenā mielasta...

Pēc brīža visi bija saēdušies un valstījās pa sūnām.

Lūsis stāstīja svarīgus notikumus: «Es šorīt dzinu bārdu... Tas lielākais baudījums pasaulē — bārdu dzīt... Nožēlojami tie, kam nav bārdas, jo viņiem laupīts šis baudījums... Stundām ilgi es varu sēdēt spoguļa priekšā un mieloties gar šo baudījumu!»

«Vai manu Kariševu izlasījāt?» ievaicājās Staburags.

«Kādu Kariševu?»

«Sarunas par tautas saimniecību.»

«Ak tā... nē, vēl ne... Bet drīz...» atbildēja Lūsis.

«Blēņas!» iesaucās smiedamies Kaudze... «Divi mēneši viņš lasīja jūsu gudro grāmatu un netika tālāk par pirmo lapaspusi... Šorīt viņš izplēsa pirmo lapu un noslaucīja viņā bārdas naža ziepes...»

«Ko?» brīnījās Lūsis un apjucis skatījās apkārt...

«Ha, ha, hā!...» smējās Kaudze.

«Jā... jā... redziet... tas var būt...» aizbildinājās Lūsis. «Viss var būt, ka aiz pārskatīšanās tas noticis... Nu, nekas... es jums nopirkšu citu... Tikai neaizmirstiet man atgādināt...»

«Protams... protams,» atbildēja zobgalīgi Staburags, «nekad es neaizmirsīšu atgādināt visiem, kā skolotājs Lūsis ciena zinātni...»

«Ir labi, cienījamais koleģi,» zobojās Sauleskalns. «Kāpēc mums, skolotājiem, zinātne? Mēs jau tā tikko neplīstam no zinību daudzuma... Labāk bārdu dzīt stundām no vietas, vai ne...»

Abiem dārgajiem draugiem šī saruna nemaz vairs nepatika, un Kaudze iesāka savas nebeidzamās anekdotes par sava Cerbera brīnuma darbiem...

Tā, piemēram, dāmas ieplēta mutes no brīnumiem, kad dabūja zināt, ka Kaudzes Cerbers šorīt ar lieliem panākumiem lēcis pār divām krēslu mugurām un galdu...

Un tad nāca anekdotes un nostāsti par suņiem. Gandrīz katrs zināja stāstīt par kvekšķiem, par kādu neizsakāmi gudru Duksi, Piksi vai Taksi...

«Ak tā, suņu jautājums uz dienas kārtības,» iesaucās Sauleskalns. «Jā, tas ir viens nopietns jautājums... Bet man vienreiz bija tāds suns, kas jūs visus ar jūsu Dukšiem, Pikšiem un Tak-

šiem iebāztu maisā... Nē, nudien, tas bija gudrs suns... Sauca viņu par Rokambolu. Es braucu patlaban uz māju pie sava brāļa pavadīt tur suņu dienas... Piepeši man pilsētas dārzā kāds piedāvā glītu, lielu, melnu suni... vārdā Rokambols... Nopirku... Bet biju ar iepircies... Iedomājieties... Tam sunim nebij nekādas jēgas par privatīpašumu... Citi suņi to sargā, bet viņš — nekādas cienības nejuta pret to... Šausmīgi!... To pašu dienu, kad nopirku, viņš sētā bij nospēris kādai sievai maisu ar maizi no priekšnama un apēdis puskukuļa baltas maizes... Iznāca milzīgs konflikts ar sievu... Solījās mani sūdzēt... cietumā likt un tā tālāk. Galu galā, lai apklusinātu briesmīgo bļaušanu un lai atlīdzinātu lielo skādi, man nācās samaksāt divdesmit kapeikas... Šis Rokambols bij tāds subjekts, kas nekādi nevarēja pierast, kā var līst, locīties un lūgt, kas, piemēram, mums, cilvēku bērniem, tik viegli saprotams... Viņš nevarēja pielaist to, ka aprobežo viņa personisko brīvību... Tā, piemēram, tanī pašā dienā pēc nodarītā nozieguma pie sievas maizes klaipa es viņu uzvedu augšā savā viesnīcas istabiņā... un ieslodzīju... Bet, tikko es biju nogājis pa trepēm, mans Rokambols jau skraidīja pa sētu... Viņš bija nonācis zemē ar visu logu, stikliem un puķu podiem... Viesnīcas īpašnieks, protams, kā visi prātīgi cilvēki, uzrakstīja loga un puķu vērtību man uz rēķina... Maksā ciet! Bet tas nekas. Vēl man daudz nācās ciest par Rokambola grēkiem...»

«Nu! nu? kas tad?» iesaucās ar lielu interesi dāmas.

«Viņam bij viena tāda īpašība,» turpināja Sauleskalns, «ko tik reti sastopam pie mūsu nožēlojamiem pilsoņiem: asprātība. Viņš arvien prata izdomāt ko jaunu, ko interesantu. Tā, piemēram, sviestamaizi viņš ēda ļoti oriģinali: vienu dienu tikai maizi, otru dienu tikai sviestu. Bez tam viņš nesmilkstēja un negaidīja, kamēr viņam dos, bet vienkārši nokrimta skapja durvīm stūri un paņēma pats. Kā redzat, viņš arī šķēršļus neatzina un nepazina. Tātad enerģisks suns. Bez tam viņš nemīlēja ēst tā kā citi suņi — kaut kur pagultē vai aizkrāsnē... Nē... Ēšanas ceremoniju viņš cienīja ļoti augstu un tāpēc izdarīja to arvien svinīgi... Tā, piemēram, modernu sviesta trauciņu viņš izēda dīķa malā, kur viņam čaloja apkārt daiļais dzimums — zosis, un tauku iešņavu viņš bij uznesis uz augsta malkas strēķa un izēdis tai caurumu vidū... Pie tam, ja gadījās ēst no traukiem, tad viņš bij arvien tik galants, ka izēda tos skaidri, lai tie būtu cik lieli būdami, un nekad tos nesaplēsa.

Dažā ziņā viņš pat pārspēja slaveno Minchauzenu...

Kādā dienā viņš bij uzkāpis uz ēdieniem apkrauta galda ar visām četrām un mielojās, ko māk... Kad viesi nāca pa durvīm, lai sēstos pie galda, viņš paskatījās uz tiem zvērojošām acīm, piekampa pilnu muti ar desām un — puff! — pa logu laukā...

No pilsoņu dzīves gudrībām viņš atzina tikai divas:

«Kas kaunu neprot — badu nemirst.»

«Izmanies pats — kungs labs.»

Tās viņš bij licis sev aiz auss, bet pārējās visas uzspraudis uz astes.

Pateicoties šādai devizei, viņš spīdoši tika dzīvē uz priekšu un izskatījās arvien tik galants, lepns un glums kā komijs. Nē, — vēl vairāk — kā gigerls...

Un sportu — var droši teikt — viņš mīlēja līdz nāvei... Bet no visiem sporta veidiem visvairāk viņš cienīja medības. Sevišķi viņš mīlēja medīt daiļā dzimuma radījumus — vārnas un zosis...

Veselām stundām no vietas viņš varēja dzīties pa lauku pakaļ kādai skaistulei pelēkā kostimā ar melnu cepuri galvā...

Jā, līdz nāvei viņš mīlēja šo sportu...

Reiz, dzīdamies pa dīķi zosīm pakaļ, viņš tikko nenoslīka.

Tikai pateicoties ganu zēna sapratīgai un enerģiskai rīcībai, briesmas laikā tika novērstas...

Bet, kad es braucu šurp, — tad... Ak jā... Tas bija mūsu pēdējais brauciens. Braucām pa dzelzceļu. Ieraudzījis pa vagona logu zaļā pļavā savas mīlules — zosis vieglās, baltās vasaras drēbēs, kā bises šāviens viņš bij prom...

Ne es, ne vagona logs viņu nevarēja vairs atturēt...

Nemiers, žēlums un sāpes pārņēma manu sirdi...

Es nevarēju atstāt savu Rokambolu.

Liku apturēt vilcienu, bet bija jau par vēlu...

Viņš izlaida savu garu izbijušos lauku skaistuļu pulciņā...

Varbūt tas bija viņa ideals.

Viņa mirstīgās atliekas, diemžēl, es nevarēju paņemt līdzi un atstāju turpat uz lauka.

Kā vēlāk dabūju zināt, tad viņa mīlules — vārnas, viņa nāvi godinājušas caur salasīšanos lielos pulkos ap viņa solido ķermeni un oriģinālā kārtā to apbedījušas, paņemdamas līdz katra pa kumosiņam no viņa miesas.

Tā līdz ar Rokambola nāvi suņu jautājums ir izsmelts... Tagad var pāriet uz precību jautājumu... Kaudzem vārds... Adieu!»

Sauleskalns piecēlās un steigšus aizgāja prom.
Staburags un Valnis arī pa to starpu bija nozuduši.
Visa sabiedrība uzelpoja vieglāk un pārgāja uz iemīlēto, neizsmelto un neizsmeļamo precību jautājumu.
Tikai vēlā naktī piecēlās sēņu ekspedicija un ar paudelēm, aizsaiņiem, pudelītēm, traukiem devās laimīgi uz mājām...

21.

Viņi gāja. Arvien tālāk un tālāk. Arvien dziļāk mežā.
«Kur mēs iesim?» jautāja Valnis.
«Kalnus rakt,» atteica Staburags.
«Kalnus rakt?» brīnījās Valnis. «Bet kur tad viņi ir?»
«Visapkārt,» atbildēja Staburags.
«Neredzu.»
«Drīz ieraudzīsi.»
Viņi gāja atkal klusēdami. Pretī nāca priedes — garas un slaikas, resnas un žuburainas. Viņi gāja arvien dziļāk mežā.
«Ar ko tad mēs raksim?» jautāja atkal pēc kāda brīža Valnis.
«Ar lāpstām,» atteica Staburags.
«Ar lāpstām?... Bet kur tad viņas ir?» brīnījās Valnis.
«Tev un man.»
«Neredzu.»
«Gan jau redzēsi.»
Viņi gāja arvien dziļāk mežā. Klusu. Ne vārda nerunādami. Pretī nāca priedes mālainos apģērbos, zaļām cepurēm galvā — jaunas un vecas. Viena otra no viņām uzdeva abiem gājējiem pa jautājumam, bet šie jautājumi nespēja saistīt viņu uzmanību, nespēja traucēt viņu nopietnību. Valnis šad tad paskatījās uz savu biedru, it kā šaubīdamies par viņu. Bet Staburags gāja drošiem un stingriem soļiem arvien dziļāk mežā.
«Vai drīz mēs tiksim pie gala?» iejautājās Valnis.
«Drīz,» atbildēja biedrs.
Viņi bija nonākuši līdz dzelzceļa līnijai. Staburags apstājās un skatījās uz dzelzceļa stigu, kā tā aizlokās pa lepno priežu silu kaut kur tālu projām.
«Pa šo ceļu brauc kultura,» viņš teica lepni un rādīja uz sliedēm, «un to ir radījis cilvēka gars. Vai redzi, ka viņš te ir izlauzis taisnu ceļu caur mūsu mūžamežiem? Vai redzi, ka viņš dabu ir padarījis skaistāku un pilnīgāku?...»

Valnis nekā neatbildēja, viņš tikai skatījās, ka tiešām dzelzceļš mežmalā radīja savādas domas un jūtas un piešķīra dabai savādu nokrāsu. Kādu? To viņš nemācēja pateikt. Tikai sirds to juta — juta kaut ko patīkamu, skaistu, kaut arī prāts nemācēja to formulēt.

Turpat uz sliedēm viņš ieraudzīja cilvēku. Cilvēks nebija pazīstams. Likās, ka viņi kaut kur to bija redzējuši, kaut gan nekur nebija redzējuši; likās, ka viņiem bija kaut kas kopējs, kaut gan tie viņu redzēja pirmo reizi.

Viņi gāja visi trīs klusēdami dziļāk mežā. Pagājuši dažus soļus, tie ieraudzīja vairāk cilvēku: cits stāvēja, cits gulēja, cits sēdēja, cits bija pussēdus. Bija veci, jauni, vīrieši, sievietes, pieauguši un skolnieki... Citi bija ar velosipediem... Citi bija iedūruši spieķus zemē.

Visi kaut ko gaidīja.

Ieraudzījuši Staburagu, viņi sakustējās. Kāds pāris no tiem piecēlās, piesteidzās Staburagam klāt, apsveicinājās, apsēdināja to uz sūnām un kaut ko runāja savā starpā.

Tad... Pēc maza brīža Staburags paskatījās pulkstenī un teica lēnā balsī:

«Šodien mūsu temats ir — kulturas vēsture.»

Visi sāka klausīties, sastinguši dažādās pozās: cits nogūlies sūnās, cits uzsēdies uz celma, cits piespiedies pie lokana bērziņa, cits atgūlies un nolicis galvu klēpī kādam biedram vai biedrenei. Staburags runāja.

Tikko viņš bija izteicis tematu — likās, ka ar katru vārdu viņš lēnām un uzmanīgi paceļ priekškaru no visa tā noslēpuma, kas ieguldīts tematā.

Un klausītājiem likās, ka izgaist pelēkā migla garīgā apvāršņa malā un viņi saredz kulturas pirmos dīgļus, pirmos sākumus. Cilvēks tur vēl dabas varā — rotaļa, dzīvnieks.

Bet runa kļūst spēcīgāka, plūst gaišāk un plašāk — priekškars pavilkts jau augstu, labi augstu. Cilvēks vairs nav dzīvnieka kārtā. Viņš jau iepazinies ar zināmiem dabas likumiem, viņš jau ar lepnumu noskatās, ka viņam kalpo citi dzīvnieki, ka sēkla, ko viņš iemet zemē, nes augļus, kurus viņš ar lepnumu bauda.

Bet tālāk, tālāk.

Staburags runā un runā. Ar katru vārdu viņš pavelk priekškaru augstāk — uzvelk to gluži augšā, un klausītāji redz veselu kulturas gleznu ar dzelzceļiem un ūdensceļiem, mierīgiem laukiem un dārdošām fabrikām... telegrafiem un telefoniem...

Cilvēks — maziņais, niecīgais cilvēks ir uzvarējis dabu, nākotnē viņš to uzvarēs vēl vairāk, vēl pilnīgāk, nākotnē viņš kļūs pats par sava likteņa noteicēju... Jā, cilvēks... Bet tas tik būs tad, kad katrs būs tiešām cilvēks — lepns, izglītots, pašapzinīgs...

Runa beidzas. Gluži nemanot ir pagājušas dažas stundas.

Vēl viens otrs šo to piezīmē, šo to jautā — tad... pamazām sāk izklīst.

Arī Staburags ar Valni dodas uz mājām.

Visu to viņi dara tik parasti, it kā tas nebūtu nekas sevišķs.

Tikai vecie koki nodreb vakara vēsmā, it kā brīnīdamies, kas šos cilvēkus spiež salasīties mežā un runāt un spriest kā sirmajā senatnē, kad tie salasījās kopā zem ozoliem kalpot saviem dieviem.

Kas tagad ir viņu dievs? Vai savus dievus, savus pazudušos dievus meklēja šie cilvēki? Vai varbūt viņi meklēja sev gluži jaunus dievus?...

Sirmie koki to nesaprata. Viņi tikai domīgi palīgoja savas zaļās, ķeburainās galvas un noskatījās, kā savādie cilvēki izklīda, ietīdamies pamazām vakara krēslā kā noslēpumā.

22.

Nē, tam vajadzēja citādi būt...

Visa šī sistema, visas šīs ciešanas, visas šīs grūtības, ko nācās panest mazajiem cilvēku bērniem skolās — nē, tā ilgāk vairs nevarēja iet.

Gandrīz katru stundu Staburagu apstāja bērni ar visdažādākiem jautājumiem un prasīja pēc atbildes.

Bet klasē nebija uz tiem vaļas atbildēt, ja negribēja mācības kavēt.

Un tomēr... Arī šos jautājumus nevarēja atstāt bez atbildes. Varbūt tie bija svarīgāki bērnu turpmākai attīstībai nekā viss cits. Šos jautājumus, kaut arī tie nebija pēc programas, nedrīkstēja atstāt bez atbildes.

Staburags nāca uz domām — sarīkot skolnieku jautājumu vakarus, kur izskaidrotu dažādus jautājumus no dabas, vēstures, reliģijas un citām zinātnēm, ko skolnieki ceļ priekšā.

Sūbris, dabūjis zināt par tādu Staburaga nodomu, kļuva ļoti nopietns un teica:

«Bet, mans kungs, tas pie mums nekad nav noticis. Tā ir atkāpšanās no programas...»

«To es zinu, ka tas te nekad nav noticis,» teica Staburags. «Arī citur tas nav noticis. Bet tas neko nenozīmē. Taisni tādēļ tas var pie mums notikt, kas citur nekur un nekad nav noticis. Un ne programas labā mums būs strādāt, bet bērnu labā — audzināšanas labā...»

«Jā, jā, tas viss, protams, ir labi, bet... vai zināt, kādu atbildi es uz tiem jautājumiem dotu? — Karcerī! Es to nevaru atļaut. Citādi mums var celties lielas nepatikšanas. Mūs var sākt uzskatīt par nemierniekiem, mans kungs.»

«Par nemierniekiem tādēļ, ka mēs izskaidrosim bērniem dažus jautājumus?» brīnījās Staburags.

«Jā gan,» atbildēja direktors.

«Un kad bērni paši meklēs atbildi uz šiem jautājumiem? Kas tad notiks?»

«Lai viņi meklē,» atteica vienaldzīgi Sūbris. «Mēs savas rokas mazgāsim nevainībā.»

«Nevainībā?» smējās Staburags. «Nē, mēs taisni būsim tie vainīgie. Ne tie ir vainīgi, kas meklē, bet tie, kas neļauj meklēt. Pats Pestītājs ir teicis:

«Meklējiet, tad jūs atradīsiet, klaudziniet, tad jums taps atvērts.»»

Sūbris nerunāja pretim Pestītāja vārdiem, bet atļaut arī neatļāva.

Staburags meklēja atvēli pie augstākas priekšniecības, bet neatrada, viņš klaudzināja vēl augstākā vietā, bet arī tur viņam netika atvērts.

23.

Vakars... Ielas tumšas... Logos mirdz ugunis... Šur tur apgaismotos dzīvokļos skan muzika...

Divi cilvēki iet pa ielu ātriem soļiem, ne vārda nerunādami. Viņiem jāsteidzas.

Šad tad viņiem iesitas ausīs muzikas skaņas. Sirds tā kā iesāpas, bet... Lai paliek saloni ar savām klavierēm, ērtajām mēbelēm un izdodamām jaunavām.

Šad tad viņiem paiet garām kāds pazīstams, kāds koleģis... ar kokardi pie pieres un dāmu pie sāniem... Ceļā arī teatra

nams... apgaismots. Tur piebrauc viena otra ekipaža... Pa durvīm cilvēki iet iekšā viens pakaļ otram, ar lielu troksni ļaudami aizkrist smagajām āra durvīm.

Bet — viņiem jāsteidzas...

«Kur tev šodien jārunā?» jautā Staburags savam biedram.

«Skolnieču vakarā,» atbild Valnis. «Un tev?»

«Man pie ģimnazistiem.»

Gabaliņu pagājuši, viņi izšķiras uz kādas ielas stūra un aiziet — viens uz vienu pusi, otrs uz otru pusi.

Viņi aiziet... Viņi aiziet tur, kur mazā istabiņā salasījušies desmit, piecpadsmit skolēnu pārrunāt savā starpā nesaprotamus jautājumus.

Jā, viņi aiziet pie šiem mazajiem — meklēt līdz ar viņiem lielās patiesības... tās patiesības, kas izraidītas no audzināšanas paradizes — skolas.

24.

Darbs... Darbs... un atkal darbs... Darbs klasē, darbs mājā, darbs ārpus klases... darbs ārpus mājas...

Reiz likās, ka darbs bija niecīgs un ar to varēs viegli galā tikt, bet... jo vairāk strādāja, jo vairāk radās darba.

Darba mazumiņš, pamazām veldamies uz priekšu, bija pārvērties par varenu darba lavinu, pret kuru pats darba darītājs bija tikai niecīgs puteklītis.

Un reizēm Staburags sēdēja šīs darba lavinas priekšā un domāja.

«Kaut jel cilvēki būtu!» tā viņš iesaucās reizu reizēm, griezdamies pie sava biedra. «Iesim cilvēkus zvejot.»

Un viņi izgāja cilvēkus zvejot. Vispirms viņi izmeta savus tīklus starp darba biedriem — skolotājiem.

«Jūs esat tās zemes sāls, un, ja nu tā sāls ir nelietīga, ar ko tad sālīs,» tā viņi tiem teica. «Labojieties — vēl ir laiks!»

Bet biedri viņus nesaprata. Viņiem bija tik ērti, tik omulīgi nodot zināmas stundas dienā, saņemt zināmā dienā algu, nēsāt pie cepures spožu kokardi, pie svārkiem spožas pogas, apprecēties un ne par ko nedomāt.

Ar platām un brīnumu pilnām acīm viņi uzskatīja savus jaunos biedrus.

Diploms viņiem taču bija kabatā, dzīve viņiem bija

nodrošināta, darba diezgan. Ko gan šie jaunie cilvēki vēl no viņiem gribēja?

Skolotāja amats taču bija augsts un cienījams, bet jaunie cilvēki stāstīja, ka skolotājs esot tāds pats proletarietis kā citi.

Skolotājs — spožas pogas — kokarde — un piepeši proletarietis... Nē, to viņi nevarēja saprast... Un jaunajiem cilvēkiem nekas neatlika kā vilkt savus tīklus malā...

Tikai pāris cilvēku viņi atrada pa visām daudzajām skolām... Tikai pāri viņi atrada tādu, kas, savās klusajās istabiņās sēdēdami, bija mācījušies pazīt dzīves plašumu.

Tie tad atstāja savu vientulību un ķērās pie darba, lai lielo darba lavinu virzītu pa pareizu ceļu uz priekšu.

Jā... Ļaužu bija daudz, bet cilvēku maz...

25.

Kādā dienā Staburags, kā parasts, pēc stundām uznāca savā dzīvoklī stipri noguris. Nosviedis grāmatas un burtnīcu kaudzi uz galda, viņš atlaidās gultā un gaidīja pusdienas, kuras šodien druscin bija nokavējušās.

Gulēdams viņš šad tad paskatījās pulkstenī un dusmojās.

Katra stunda, katra minute viņam bija dārga. Katrs brītiņš viņam bija ierēķināts. Un nu piepeši jāzaudē laiks, gaidot pusdienas.

Viņš gulēja un domāja. Nopietnu neko netikās domāt un arī nevarēja domāt — smadzenes bija par daudz nogurušas.

Galvā iešāvās vēl viena otra aina no šīs dienas skolas piedzīvojumiem. — Vai viņš nebija atstājis kādu skolnieku bez pusdienām? Viņš druscin satrūkās. Reiz viņš bija atstājis kādu zēnu pēc stundām un pats jautrā kompanijā nogājis uz mežu. Tikai pēc dažām stundām, pašā novakarē, mežā viņš bija apķēries, ka atstājis vienu skolēnu klasē. Nervozi viņš uzsprāga kājās un, atvadījies no biedriem, steidzās prom. Citi nesaprata, kas ar viņu notiek. Bet viņam bija kauns atzīties.

«To nolaidību!... To briesmīgo nolaidību!... Paēst pusdienas, atgulties un atpūsties!... Atnākt uz mežu!... Un pa visu to laiku likt zēnam sēdēt bez ēšanas klasē,» tā viņš sevi tiesāja, steigdamies, cik vien var, uz skolu. Viņam bija kauns ne tik vien no sevis un biedriem, bet arī no nosodītā skolēna. Viņš tiešām nezināja, ko teikt. Atvainoties viņa priekšā? Bet nē, tas nebūtu labi, tas būtu jocīgi...

Nonācis līdz pirmajam ormanim, viņš sēdās tanī un lika ātri braukt uz skolu.

Par laimi klasē viņš neatrada vairāk neviena cita kā skolas sulaini ar slotu.

«Nav neviena?» viņš prasīja apkalpotājam.

«Nav.»

Staburags uzelpoja vieglāk. Bet visa diena bija samaitāta. Viņam pēc milzīgās steigšanās uznāca nogurums, tā ka bija jāiet istabā un jāliekas atpūsties. Galvenais, uz apziņu gulās kā akmens tas, ka esi nogrēkojies pret vienu jaunu dvēseli, kura varbūt visu mūžu to vairs neaizmirsīs un atcerēsies viņu ar īgnumu un dusmām.

Tas nedrīkst vairs nekad notikt. Un tādēļ viņš ierīkojās tā, ka neviens nav jāsoda. Bet katru reizi pēc stundām kā lāsts viņam uzmācās jautājums:

«Pag, vai es neesmu kādu atstājis bez pusdienām?»

Bet drīz vienas domas aizdzina otras un galvā pamodās kas cits.

Viņam gribējās uzminēt, kas viņu šodien sauks pusdienā. Tas bija naivs, bet grūts uzdevums. Reizēm nāca saukt kalpone, reizēm kāds pansionars, reizēm direktora mazais dēlēns, reizēm Alma ...

Jā, Alma. Tiklīdz viņš iedomājās Almu, viņam nāca smiekli. Tā bija savāda meitene. Sākumā viņa tam patika. Viņas seja atgādināja kādu jaunavu no pagātnes, kuru tas bija mīlējis un mīlēja vēl tagad, bet... Nē, tas bija skaists, bet sāpīgs stāsts, no kura viņš bija izdzīvojis dažas nodaļas. Varbūt stāsts pārtraukts uz laiku laikiem, varbūt viņš vēl turpināsies. Tādēļ viņš labprāt kādreiz trieca ar Almu un triecot atcerējās sava dzīves stāsta interesantās vietas.

Bet Alma ... Nē, tā bija savāda skuķe. Viņa vēl nebija iesvētīta, viņa patlaban sagatavojās uz iesvētīšanu, mācījās arī šūt un vienmēr domāja par precēšanos. Viņa bija jauna un slaika, bet sēžot viņai mugura drusku sametās — un viņa izskatījās ļauna. Iekritušās krūtis viņai piešķīra vēl ļaunāku izskatu, un vīrieša skatiens labprāt neuzkavējās pie viņas figuras. Tikai tumšie kastaņu mati un kastaņu brūnās acis, un balto, vienādo zobu rinda saistīja aplūkotāju.

Reiz nezin kā Staburags viņu sarunā bija aizkaitinājis, un no tā laika šī septiņpadsmit gadus vecā skuķe bija interesants eksemplars.

Vajadzēja tikai kaut ko pajautāt, un viņa runāja tikai aforismos.

Tā reiz Staburags viņai jautāja:

«Vai jums ir kāds simpatisks cilvēks?»

«Man tik daudz simpatiju kā nenokautu suņu!» atteica dusmīgi Alma.

Kādu citureiz, kad viņa patlaban grasījās iet uz teatri, viņš jautāja:

«Cik maksā ieeja šodien teatrī?»

«Vienreiz pa kaklu!» atbildēja īsi un strauji daiļā jaunava.

Staburags nevarēja iedomāties šo skuķi bez smaidiem, nevarēja nobrīnīties par to, cik sieviete var būt maiga un cik tā var būt banala! Tagad viņš ar Almu vai nu nemaz vairs nerunāja, vai viņu reizēm tikai kaitināja ...

Kāds pieklauvēja pie durvīm un sauca viņu pusdienās.

«Beidzot ...» viņš nodusmojās pats pie sevis, piecēlās no gultas, piegāja pie galdiņa, paņēma spoguli un sakārtoja matus un tualeti.

Spogulī viņš izskatījās stipri novārdzis.

«Ka tikai varētu līdz pavasarim izciest bez diloņa,» viņš nodomāja pie sevis un gāja pusdienās.

Pie pusdienu galda viņš ieraudzīja kādu svešu sievieti.

«Ciemiņš?» viņš jautāja sev.

«Staburags — Zīna, mana kuzīne,» tā direktora kundze pasteidzās viņus iepazīstināt.

Zīna? Un tā ir daudzinātā Zīna? Staburags brīnījās klusām pie sevis.

Katru gadu Zīna brauca pie Sūbra ciemoties. Visa pilsēta gaidīja viņas atbraukšanu. Un, kad viņa atbrauca, viss atdzīvojās. Visi ziņoja viens otram:

«Zīna atbraukusi.»

Un katrs par šo ziņu klusu priecājās.

Staburags nekad nepriecājās par sievietēm. Īstenībā viņš nebija vienaldzīgs, bet viņš atklāti nekad neizrādīja savu prieku. Tā arī šoreiz. Viņš sēdēja mierīgi pie pusdienu galda un izturējās, kā jau parasts. Tik šad un tad runājot viņš pameta acis uz Zīnu, un viņa dvēselē nogleznojās pirmais iespaids.

Melni, kupli mati ... Lielas, tumši zilas acis ... mazas, vājas, baltas rokas ... dienvidnieces deguns ... sārti vaigi ... ātras kustības ... zila blūze, pelēki svārki ... lēna, jūtu pilna balss ... Visās viņas kustībās svaigums un straujums.

Cikstes pansijas ēka Jelgavā, toreizējās Svētes un Kannulējēju ielas stūri — viens no Jelgavas jaunstrāvnieku centriem no 1894. līdz 1896. gadam

26.

Staburags starp kolēģiem nevarēja atrast neviena īsta biedra. Viņš jutās stipri vientuļš un atstāts. Valnis viņu saprata, bet ne visur. Kamēr runāja ar viņu par idejām, zinātni, Valnis — bija dzīva atbalss. Taču Staburags mīlēja ne tikvien zinātni, bet arī dzeju, mākslu. Visur dzīvē viņš meklēja daiļumu. Maz bija, kas to saprata. Arī Valnis bija vairāk praktisks cilvēks. Bet praktika bija sausa, kaltējoša. Un Staburags meklēja kādu dvēseli, ar kuru viņš varētu saprasties, kurai viņš varētu izteikt savas visapslēptākās vēlēšanās. Viņš nebija atklāts. Bet reizēm tomēr uznāca brīži, kad vientulība kļuva nepanesama, kad vajadzēja cilvēka, ar ko parunāties...

Viņš uzmeklēja Sauleskalnu. Tā tomēr bija savāda figura starp skolotājiem. Vajadzēja tikai noklausīties, kad viņš spēlēja savu vijoli. Gribējās raudāt, viņu klausoties.

«Cilvēkam vajag būt daudz cietušam, lai instrumentā ieliktu tādas skaņas,» nodomāja pie sevis Staburags.

Un, jo vairāk viņš runāja ar Sauleskalnu, jo tuvāki viņi kļuva viens otram. Viņi uzticēja viens otram daudz noslēpumu, stāstīja viens otram daudz piedzīvojumu un daudz smējās savā starpā, bet...

Staburags tomēr jutās viens. Bija lietas, kuras, likās, nevienam nevarēja uzticēt.

Viņš sāka rakstīt dienasgrāmatu.

27.

Nē, tas bija briesmīgi! Viņš atlika no vienas dienas uz otru. Bet, kad pienāca gaidītā otrā diena, — atkal bija jāatliek...

Un grāmatas gulēja noputējušas, neatgrieztas. Viņš bija izrakstījis pedagoģiskos žurnalus, lai sekotu visiem modernākiem virzieniem pedagoģiskajā literatūrā, bet šie žurnali gulēja neatgriezti. Viņš bija domājis rakstīt par pedagoģiskiem jautājumiem, bet, kad bija jāķeras pie spalvas, domas bija kā nomirušas.

Atnāca pasts, atnāca jaunas avīzes, jauni žurnali, jaunas grāmatas...

Pat uz vēstulēm nevarēja pienācīgi atbildēt.

No sākuma viņš vēl mēģināja šo to rakstīt un arī varēja šo to

uzrakstīt, bet pēc diviem trim mēnešiem smadzenes bija kā nomaltas un, iedomājoties par rakstīšanu, tikai sirds vien sāpēja.

Viņam bija tikai viens prieks, viena vēlēšanās: kaut jel drīz būtu svētdiena vai svētku diena, tad... tad varētu — ilgāk gulēt... atpūsties...

Reiz, zēns būdams, viņš bija izgājis pirms saules lēkšanas pastaigāties.

Viņu ieraudzīja zemnieki, kas gāja pie darba, un brīnījās: «Kur tad nu tik agri? Kas jūs spiež celties? Mēs gan jūsu vietā gulētu līdz pusdienai!»

To teikuši, viņi noskatījās, nobrīnījās un smagiem soļiem turpināja savu gaitu.

Viņam zemnieku vārdi izlikās pa daļai smieklīgi, pa daļai dzīvnieciski.

«Gulētu līdz pusdienai!» tā viņš smaidīdams atkārtoja. «Cik maz šie cilvēki prot cienīt dabu, rīta skaistumu!»

Bet tagad? Tagad Staburags saprata zemniekus. Tagad viņš ar tādu pašu dzīvnieciskū prieku gaidīja svētdienas.

Darba nasta viņus tuvināja. Nogurums kliedza pēc svētdienas... pēc atpūtas...

28.

Jā, tādu dzīvi viņš nebija iedomājies. Viņam arvien likās, ka skolotājs... ir kaut kas liels, cēls, gaišs...

Un piepeši...

«Nē,» viņš smējās, «skolotājs nav nekas vairāk kā amatnieks!»

Viņš smējās un smiedamies tikko nesāka raudāt.

Bet nē, viņa asinis vēl bija karstas, piedzīvojumu viņam vēl bija maz — viņš viegli varēja maldīties.

29.

Zālē skanēja muzika. Klavieres... Staburags gulēja augšpēdu gultā un klausījās. Valnis sēdēja pie galda, uzlicis kājas uz otra krēsla, un skaļā balsī lasīja Staburagam priekšā kādu no Žeļeznova lekcijām par tautsaimniecību.

Tā viņi mēdza darīt katru vakaru vienu stundu. Izņēmumu darīja tikai tad, kad viens vai otrs no viņiem uzķēra avīzē kādu interesantu gabalu... Tad viņi lasīja un kopīgi iztirzāja to, kopīgi priecājās.

Reizēm viņiem izcēlās karstas debates par vienu vai otru jautājumu.

Iznāca tāds mazs turnirs. Tādos brīžos viņi abi bija apmierināti, abiem likās, ka viņi stāv augstāk par tiem, kas spēlē klavieres, kārtis vai pavada savus brīžus pie biljarda vai alus galda. Reizēm viņi zobojās un smējās... Viens joks nāca pēc otra, kamēr abi vai valstījās pa grīdu no smiekliem. Jā, viņi bija lepni uz savu mazo istabiņu, no kuras viņi kā no observatorijas noskatījās uz ļaudīm, uz visu sabiedrību.

Laikraksts — tas viņiem bija burvja spogulis. Vajadzēja tikai ieskatīties viņā, un acumirklī tie redzēja, kas notiek vienā, kas otrā vietā visā plašajā pasaulē. Un bija tur jauna — daudz kā jauna.

Bet viņi... tur... spēlēja klavieres... spēlēja kārtis... dzēra šņabi... skrēja pakaļ skuķiem...

Nē, cik tie bija niecīgi, cik smieklīgi!

Viņi lasīja. Kad viens nogura, tad ņēma lasīt otrs, kamēr lekcija bija izlasīta vai stunda pagājusi.

Bet Staburags jau ilgāku laiku izturējās pavirši pret lasīšanu — klausījās pavirši un vienu otru reizi jau bija atteicies no debatēm.

Arī šoreiz viņš nepiedomāja pie lekcijas. Skaņas viņš gan dzirdēja, vārdus saprata, bet domas?...

Zālē spēlēja klavieres... Te atskanēja kas jautrāks, te kas jūsmīgāks, te plastiskie valša vilcieni.

Par visu to, protams, viņš smējās, bet — domas tomēr kavējās tur.

Valnis apklusa.

«Še nu, lasi tu,» viņš teica. «Es esmu noguris.»

«Vai zini ko?» Staburags, gultā gulēdams, teica. «Es nepavisam nevaru sekot lasīšanai. Smadzenes nekā neņem pretī. Es proponētu uz kādu laiku pavisam pārtraukt mūsu lekcijas...»

«Kādēļ?» Valnis ziņkārīgi iejautājās.

«Esmu par daudz noguris. Vislabākais, lasi tu viens.»

Valnis nokāra drusku galvu, it kā ko pārdomādams, paberzējās gar krāsni, mēģināja šo to runāt, bet, redzēdams, ka viņa biedrs ir tiešām paguris, aizgāja savā istabā.

30.

«Ardievu mūsu lekcijas,» noteica klusām Staburags, tiklīdz Valnis bija aiztaisījis durvis.

Viņš zināja: tās neatkārtosies vairs.

Viņš piegāja pie sava galdiņa, atspiedās ar vienu roku uz tā un sastinga, nokāris galvu.

Lampa dega... Viņas gaismas lokā bija pudele sarkanas tintes... melna tinte... mācību grāmatas... burtnīcu kaudze...

Strādāt?... Nē, bija kas sāpīgs dvēselē... Kādēļ viņam vajadzēja Valni noraidīt? Kādēļ? Viņš taču bija goda dvēsele. Tiesa, viņš bija drusku smieklīgs. Ar savu gaiši pelēko kamzoli, melnajām biksām, mazo skolnieka cepurīti, kuru tas arvien vēl valkāja, un ar savu garo, taisno degunu viņš atgādināja stārku... Katru reizi, viņu ieraugot, Staburagam bija mazliet jāpasmaida, jo viņam iekrita prātā: «Stārks kas stārks.»

Brīdi pastāvējis pie galda, Staburags nolikās atkal gultā un domāja...

Zālē skanēja muzika... klavieres...

31.

No tā laika, kad atbrauca Zīna, Sūbra mājās bija pamodusies sevišķa dzīvība.

Katru vakaru tur spēlēja klavieres. Spēlēja Zīna, Sūbra kundze vai Emmi ar Sauleskalnu. Sauleskalns, protams, vijoli, Emmi — klavieres.

Arī Staburags un Valnis tika uzaicināti šinīs vakaros.

Bet viņi reizi no reizes atteicās.

«Kādēļ nosist dārgo laiku muļķīgā salonā?» tā teica Staburags un Valnis viens otram.

Sirdī tomēr iezagās sāpes. Sirds tomēr tiecās tur, kur skanēja muzika...

Un, kad Sauleskalns spēlēja vijoli un Emmi pavadīja, tad... tad Staburags nevarēja ne strādāt, ne nosēdēt. Viņš iecirta grāmatu kaktā un izsteidzās laukā bražļāt[1] pa rudens dubļiem, dažreiz lietū un sniegā. Kā muļķis viņš klejoja pa drēgno rudens tumsu, klausījās priežu drūmajā šalkoņā un dusmojās uz sevi.

[1] Bražļāt — bradāt.

«Mežonis,» tā viņš nosauca sevi, skatīdamies uz apgaismotiem direktora logiem, kas tik bezbēdīgi jautri un kairinoši skatījās rudens nakts tumsā.

32.

Savādi. Visu viņš varēja panest. Tikai ne muziku. Un kaut arī tā būtu vienkārša leijerkaste. Tiklīdz atskanēja kaut kur muzika, Staburags nevarēja strādāt. Darbs neviļus izkrita no rokām, un fantazija tēloja viņam gleznas... gleznas...

Kādā vakarā, kad atkal viņš bija apkrauts darbiem līdz ausīm, pa zāli lidoja maigas, vieglas, līgojošas valša skaņas. Atskanēja Sauleskalna vijole — un viņš nervozi pietrūkās no krēsla. Tad viņš piegāja pie loga un, piespiedis galvu pie aukstās rūts, skatījās nakts tumsā...

Piepeši viņam likās, it kā visa pasaule būtu sašķelta divās daļās...

Viena daļa izskatījās kā pieputējusi darbnīca, otra — kā spožs salons, kur pie sienām karājas gleznas zelta rāmjos, vakaros mirdz kroņlukturi un skan muzika, dziesmas, viesuļo dejas...

Traki!...

Trakākais tas, ka cilvēka dvēselē bija prasība ne tik daudz pēc darba kā pēc brīvības un maiguma, pēc gracijas un daiļuma.

«Vai tad es tiešām notiesāts uz mūžīgu darbu?» tā viņš sev jautāja un klusībā ienīda smago darba nastu un ilgojās pēc — viņam bija kauns pašam no sevis — pēc salona...

Viņa istabas durvis pavērās, un Valnis ienāca, mazliet smaidīdams.

«Kundze lūdz mūs zālē,» viņš teica.

«Garš laiks? A?» Staburags zobojās. «Nē, nē. Vai tu labāk nevari viņu palūgt, lai tā ar savu muziku netraucē mūsu darbu?»

Valnis klusēja; likās, arī viņu zāle bija saindējusi.

«Zini ko?» Staburags iesaucās un velnišķi iesmējās.

«Nu?»

«Brauksim!»

«Kur?» brīnījās Valnis.

«Tur, kur pakauši dilst,» atbildēja Staburags.

«Kā? — kur? — es nesaprotu,» brīnīdamies un savu biedru nesaprazdams, jautāja Valnis.

«Nemaz neprasi un nebrīnies — brauksim!»

«Nu — vienalga!»

33.

Ormanis apturēja pie kāda liela nama lielām durvīm, pie kurām spoži mirdzēja liela, apaļa, spoža elektriska laterna un izkārtne ar uzrakstu:

«Château des fleurs».

Iekšā skanēja muzika.

Atverot lielās durvis, klavieru un vijoļu skaņas vēl gaišāk plūda pretī. Bija dzirdama arī kādas dziedātājas balss.

Paņēmuši pie kases biļetes, tie devās drēbju noliekamā istabā, kur kāds gurdeni bālu vaigu, iesirmām ūsām un pliku galvu sulainis tiem steidzīgi palīdzēja novilkt mēteļus.

Tikko tie gribēja apgriezties un iet zālē, pie ieejas durvīm notika savāds skats.

Kāds milzīga auguma vīrietis bija pieķēries abām rokām pie durvīm ar seju uz zāles pusi, un kāda otra milzīga auguma vīrieša dūre apstrādāja pirmajam fizionomiju.

Sākumā šī ceremonija notika klusām. Bet drīz abiem milžiem fizionomijas pietvīka gluži sarkanas. Un pirmā fizionomija teica:

«Cienību pret mundieru... Ārā sviest? Mani? Nav tiesības... Cienību pret mundieru!... Esmu lojals elements...»

«Ārā!» teica otra fizionomija ar pensneju uz deguna un ļāva arvien dūšīgāk savai dūrei pastaigāties pa lojalā elementa ģīmi.

«Cienību pret mundieru!» sauca ar lielu piespiešanos lojalais elements, un viņa kakls tā pietvīka, ka krāgs atsprāga vaļā un jautri pacēlās gar sarkano vaigu līdz ausij kā mēneša rags.

No āra iesteidzās divi gorodovoji un atrāva nelaimīgo no durvīm.

«Uz policiju viņu!» uzsauca fizionomija ar pensneju uz deguna, un viņas īpašnieks izstiepās visā cēlumā, veselīgs, liels un tik varens, it kā gribētu teikt:

«Man pieder uzvara!»

Kad ārāsviešanas process bija galā un izsviestais sakārtoja savu mundieru, matus, krāgu, tad izrādījās, ka tas ir — Kaudze.

Īsti ņemot, tas nebija nekas jauns viņa mūžā. Viņš bija ticis sviests laukā no daudzām vietām, un bija arī pats citus iepazīstinājis ar šo svinīgo ceremoniju. Bet lielāko tiesu tas bija noticis tādā stāvoklī, kad viņš atradās jau stipri zem Bachusa iespaida. Bet šoreiz? Nē, tas bija par daudz! Viņš tikai pāris stundas bija pavadījis te, izdzēris ne vairāk kā pudeles septiņas astoņas alus un — viņu met laukā.

Kas tad bija noticis?

Kad viņš bija pavadījis uz mājām savu simpatiju — gadus astoņpadsmit vecu skuķi, kuru tas mīlēja ar visu miesu un visu dvēseli jau vairāk kā divi nedēļas, viņam uznāca tāda kutelīga vajadzība pēc pikantiem baudījumiem.

Viņš mierīgā kārtā iegriezās iekš «Château des fleurs», noņēma galdiņu skatuves tuvumā, kur visvairāk varēja redzēt dejotājas un vislabāk dzirdēt viņu pikanto dziesmu saturu.

Bet, tā kā cilvēks nevar apmierināties ar idealām lietām vien, tad Kaudze arī savai miesai nelika vairs ilgāk alkt pēc kā radikalāka un pasūtīja savu iemīļoto bifšteku, sārto šķiņķi, balto šņabīti līdz ar dažām slaikām, dzintarcaurspīdīgām alus pudelēm.

Dejotājas un dziedātājas acumirklī viņu maz interesēja.

«Pēcāk — tad,» viņš nodomāja pie sevis un, aizbāzis servjeti aiz krāga, nodziļinājās ēšanā.

Lai baudītu pilnīgi šo dzīves prieku, viņš aizdarīja acis, kamēr apēda to kumosu, kas mutē.

Kad kumoss bija mutē un acis ciet, tad viņam ļoti labi darbojās fantazija:

«Pirmais faktors, kas pie cilvēka laimes vajadzīgs, ir — nakts, otrs — sieviete, vismaz viena, vai vislabāk kādas trīs, četras, piecas; trešais faktors — atsevišķs kabinets un ceturtais — muzika, bet tāda muzika, kas viņam klausītu. Šos faktorus vajadzēja tikai mācēt sakombinēt, un tad no viņiem dzima — prieks, velnišķs prieks un laime.»

Un faktorus kombinēt viņš prata...

Domās viņš nosēdās atsevišķā kabinetā uz dīvana, viņam klēpī iesēdās viena no šansonetēm, divas viņš apķēra ar labo roku, divas ar kreiso un tad sauca klavieru «virtuozam»: «Spēlē, pie velna!»

Ja viņam bija jūsmīgi ap sirdi — viņš lika spēlēt «Cik ezers rāms» vai ko citu tamlīdzīgu. Ja bija ap dūšu trakulīgi, tad viņš kliedza: «Puteni!» — un «virtuozs» gāza vaļā kādu «komarinskij», «kekuoku» vai «mačišu». Uz galda, protams, stāvēja pudeles ar visādām etiķetēm, kuras gudrā ziņā rādīja, kāds kurā acumirklī jāiemet dzīvības eleksirs.

Visa šī faktoru kombinacija pacēla viņu tādos jūtu augstumos, ka viņš iztēlē jau metās kreklos, lika skaistulēm pilnā kaklā dziedāt katrai savu dziesmu un «virtuozam» spēlēt, cik tik vien trokšņaini var, jeb spēlēt «puteni», kā viņš mēdza teikt...

Tā baudot gardo bifšteku un fantazējot, viņam nezin kā ar lielu troksni novēlās viena pudele no galda, sašķīda drusku druskās un aptašķīja kādu kungu, kuram bija balta roze pie melno svārku krūtīm un tik smalkjūtīgi nervi, ka tas prasīja gandarījumu.

«Когда ем,— я глухонем,» atbildēja vienaldzīgi Kaudze, aizdarīja acis, lai ar baudījumu sagatavotu bifšteka kumosu nolaišanai vēdera tumšajos dziļumos, un sāka atkal fantazēt...

Bet glaunais kungs bija nemierā ar viņa mieru un sacēla skandalu, kura rezultats galu galā bija tas, ka Kaudzi solījās sviest laukā.

«Когда ем,— я глухонем,» viņš vēlreiz atkārtoja savu devizi, kas viņu vienmēr un visur pavadīja un kas vienmēr un visur sacēla jautrību. Bet šoreiz viņa devizei bija taisni pretējs iespaids. Kungs jutās ļoti apvainots un spēra pret Kaudzi tik enerģiskus soļus, ka pēdējais tik ārkārtējā kārtā tika izraidīts no šīs «paradizes».

Gorodovoju pavadībā viņam ne visai ilgi tikās soļot un, aizgājis līdz tuvākās ielas stūrim, viņš parunājās un sapratās ar viņiem.

Pēc tam viņš bargi uzsauca:

«Fūrman!»

Klupdami krizdami pieskrēja kādi trīs no šiem pakalpīgajiem ļautiņiem.

Novietojies sēdeklī un svinīgi atgāzies, Kaudze uzsauca: «В благородное собрание!»

Viņš aizbrauca caur laternu rindām, kas stiepās pa katru pusi ielai un pabeidzās kaut kur tāli... tumsā... naktī... kur bija tā saucamais «labāko familiju klubs».

34.

Staburags un Valnis sēdēja pie maza, apaļa galdiņa un dzēra. Uz skatuves dejoja sievietes, dejoja un dziedāja. Viņu rokas bija kailas, viņu pleci kaili, viņu krūtis kailas, un viņas nekaunējās. Gluži otrādi. Viņas pat lepojās ar visu to un dziedāja dziesmas par savu kailumu. Un viņu smaidi, un skatieni, un deja runāja par viņu kailumu un — nakti...

Pie maziem, apaļiem galdiņiem sēdēja leģions vīriešu, skatījās sieviešu dejās, klausījās divdomīgajās dziesmās un domāja par nakti un sieviešu kailumu.

Viņu acis mirdzēja, viņu sejas bija pietvīkušas...

Vienu pakaļ otram tie kūpināja resnus cīgarus, izņemdami tos no mutes tikai tad, kad vajadzēja tajā ieliet kausu dzēriena. Kad dzēriens bija ieliets, iesprauda atkal cigaru mutē un kūpināja tālāk. Uz skatuves dejoja puskailas sievietes, dejoja kailuma dejas un dziedāja par kailumu un nakti...

Leģions vīriešu sēdēja un skatījās un klausījās. Viņu deguni bija sarkani, viņu galvas bija nodilušas, un daudziem tās spīdēja kā mēness...

Bija te jaunekļi, kurus mājā gaidīja sapņainas, iemīlējušās skuķes, bija te vīri, kurus mājā gaidīja eņģeļdailas sievas, bija te tēvi, kuru matos bija jau vecums iemistrojis sudraba stīgas.

Uz skatuves dejoja puskailas sievietes un dziedāja par kailumu un nakti...

35.

Tā bija fatala nakts...

Staburags domāja, ka viņam kafešantans sniegs kaut kādu apmierinājumu, bet apmierinājuma vietā tas sniedza viņam tikai riebumu un moraliskas paģiras.

Nē, tā nebija tā vieta, kur dzīvības avoti verd...

36.

Divas sievietes triumfēja.

«Vai zini ko?» jautāja viena.

«Nu?» interesējās otra.

«Staburags iemīlējies,» teica pirmā.

«Iemīlējies?» brīnījās otra.

«Jā.»

«Ko viņš mīl?»

«Mūsu Zīnu.»

«Zīnu?» jautāja neticīgi viena.

«Jā,» atbildēja noteikti otra.

«No kā tu to zini?»

«Es zinu.»

«Tas taču smalki — ļoti smalki!... To es nebūtu ticējusi.»

«Tas ir lieliski!»

Tā sarunājās divas gaišmatainas sievietes — sarunājās un

smējās. Šīs sievietes bija Sauleskalna kundze Emmi un direktora likumīgā kundze Olga.

Viņām nebija lielāka prieka pasaulē kā saprecināt divus cilvēkus. Ar sevišķu rūpību viņas gādāja par to, lai Zīna izietu pie vīra. Pie kāda? — tas viņām bija gluži vienalga.

Un tad viņas mēģināja.

Te viņas izraudzīja vienu, te otru, te trešo, bet gadījās gan šādi, gan tādi šķēršļi ceļā, un Zīna bija vēl līdz šim neizprecināta. Bet nu ilgāk tā vairs nevarēja iet. Zīna jau bija divdesmit divus gadus veca. Seši gadi viņas tai bija meklējušas līgavaini bet nebija varējušas atrast. Šogad bija pēdējais gads. Tādēļ viņas netaupīja nekādus līdzekļus, lai izvestu savu nolūku galā. Zīna nedrīkstēja trūkt nevienā masku ballē. Viņa nedrīkstēja atrauties ne no viena vakara, kur direktors ar visiem savējiem bija ielūgts. Zīnas dēļ tika arī sarīkoti deju vakari pie direktora un Sauleskalna...

Bet abas kundzes nepalaidās uz Zīnas dzīvo dabu, viņas lielajām, zilajām acīm, viņas kuplajiem, melnajiem matiem, krāšņo augumu un viņas skaidro, dziļo dvēseli.

Viņas katram ņēmās stāstīt par Zīnas īpašībām. Katru, kuru viņas bija izredzējušas par Zīnas cienīgu, viņas mēģināja iepazīstināt ar to jau iepriekš, pirms viņš pats bija ar viņu iepazīnies.

Bet ar to vien vēl nepietika. Abas kundzes vispār mēģināja jaunus cilvēkus iepazīstināt ar laulības dzīves pievilcību.

«Apprecieties tik, tad jūs redzēsiet, kāda starpība: tagad jums nekad nav naudas, tad jums arvien būs nauda — taupīsiet. Tagad jums nav savas māju vietas — tad jums būs pašiem savs kaktiņš. Tagad nav ne cimdus, ne zeķes, ne veļu kas aizlāpa — tad jums nemaz par to nebūs jābēdā. Tagad jūs esat viens kā koks pasaulē — tad jums būs sieva un bērni... Un tas jau nav vēl viss, ko sniedz laulības dzīve...»

Tā abas kundzes ņēmās kārdināt katru jaunu cilvēku ar laulības jaukumiem. Tā viņas stājās virsū arī Valnim un Staburagam. Katru dienu pie pusdienu galda viņas trieca par mīlestību un laulību. Katru vakaru viņas stāstīja par precēšanos. Katru vakaru savos salonos viņas runāja par mīlestību un viņas dzirnu akmeni — laulību. Kad viņas kādu bija iekustinājušas un cik necik disponējušas, tad it kā neviļus tūlīt bija pie rokas Zīna, kura tad tika izlietota kā konkrets kārdināšanas priekšmets.

Un nelaime bija, kad tik grūtā ceļā izmeklētais jauneklis nepatika Zīnai.

«Tu esi negudra!» pārmeta Emmi Zīnai.

«Kā nu var atraidīt tādu labu cilvēku?» sirdījās Olga.

«Ievēro — viņš pelna septiņi simti gadā... ievēro to!»

«Bet es viņu nemīlu,» atteica Zīna.

«Mīlestība? Ha! Kas ir mīlestība?» filozofēja direktora kundze. «Man nemaz nebija mīlestības, kad es izgāju pie sava vīra. Un tagad? Tagad es viņu mīlu vairāk par visu pasaulē. Mīlestība rodas. Apprecies tikai, un mīlestība arī radīsies.»

Tādi skati notika ļoti bieži starp trim sievietēm: Zīnu, Emmi un Olgu.

Parasti tie nobeidzās ar to, ka Zīna apklusa un nakti meklēja mieru asarās. Viņas vienīgais atklātais protests bija:

«Es viņu nemīlu.»

Pa naktīm un klusos vientulības brīžos viņa raudāja... Viņa bija viena...

37.

Jā, Staburags mīlēja Zīnu... Kā viņš bija iemīlējies — viņš pats to nezināja.

Viņš bija cieši noņēmies nevienu sievieti nemīlēt.

«Glečeri ir manā dvēselē, un neviena sieviete tos neatkausēs,» tā viņš mēdza teikt, kad gadījās kādreiz runa par mīlestību. Daudzi to uzķēra kā joku, bet tā bija nopietnība. Glečeri tur bija... Bet tas vēl nenozīmēja, ka tur nekad nebija ziedonis bijis...

Gluži otrādi. Bet viņš neatklāja savus sirds dziļumus un viņu noslēpumus.

«Labāk sastingt, labāk ledū sasalt nekā otram ļaut rakņāties pa savu dvēseli,» tā viņš mēdza teikt.

Bet viņš tomēr reizēm jutās pārāk vientulis, un tad viņš meklēja sev draugu — mākslā. Viņš rakstīja piezīmes, dienasgrāmatu, uzmeta noveļu sižetus un mēģināja pat dzejot.

Sevišķi daudz viņam bija ko uzticēt papīram par Zīnu.

Nezin kā viņš bija reiz neviļus izmetis vārdu, kas lika noprast, ka viņš raksta dienasgrāmatu.

Zīna piepeši iedegās...

«Parādiet man savu dienasgrāmatu,» viņa teica.

«Nevaru,» atbildēja Staburags auksti.

Bet Zīna nelikās mierā, kamēr dabūja aizliegto augli. Ar lielu interesi viņa lasīja gabaliņu pēc gabaliņa, lapaspusi pēc lapaspuses, kamēr beidzot uzķēra pagaru dzejoli:

MANA SIRDS

Mana sirds ir kā brīnumu sala,
Kur sapņu puķes zied,
Kur jūra sapņo bez gala,
Kur putni sapņaini dzied.

Un ziedu vēsma lēnā
Tur mirtes un laurus glauž,
Tur mirtu un lauru ēnā
Daudz brīnišķu tēlu snauž.

Lūk, meitēns sprogainu galvu.
Tam vaigs tik rožaini balts.
Tam rokā daudz skaistu balvu
Un augums tik brīnišķi stalts!

Tā bērnība mana... Tā skraida
Pa laukiem un puķītes plūc,
Ķer tauriņus, lēkā un smaida,
Un līksmi tai viļņojas krūts.

Lūk, skaistākā vieta salā:
Tur palmu un ciprešu sils,
Tur ezers, un ezera malā
Ir mirdzoša dimanta pils.

Un pilī ir zelta altars,
Kur liesmo mūžīgas liesmas —
Manas mīlas spožais altars,
Manu jūtu krāšņās liesmas.

Un pilī mīt meitene skaista
Kā ziemeļa atspīdums sārts,
Tā mūžam mani saista...
Lidija ir viņas vārds...

Lūk, divas jautras skuķes —
Tās Laimi un Cerību sauc.
Visapkārt tām puķes... puķes...
Un vainagu, vītņu daudz...

Lūk, meitene jauna un stalta.
Uz debesīm pacelts tai skats.
Tā skaista un tīra, un balta,
Un šķīsta kā Pestītājs pats.

Zem kaltušiem ozola zariem,
Zem saules kvēlošiem stariem
Tā stāv tik viena, tik stalta,
It kā no marmora kalta.

Tā ticība mana... Reiz bija
Tik mīļa... mīļa tā man,
Bet nomira viņa, kaut bija
Tik mīļa, tik mīļa tā man...

Un ziedošā puķu lejā
Sēž vecenes sakumpis tēls.
Daudz skumju tam grumbainā sejā —
Tas — Grūtsirdības tēls.

Sirds viļņo tai mūžīgās mokās.
Tā mūžīgi rokas sev žņaudz...
Un kaulainās, vītušās rokās
Tai vītušu puķu ir daudz. —

Lūk, sāpju monuments: kalnā
Tur vientuļa sieviete sēž,
Un sāpēs matus sev plēš
Tā dzīves saulē un salnā...

Lūk, Rūpes, Bēdas un Raizes —
Trīs māsas... Cik bēdīgas tās!
Tām rokā tik garoza maizes...
Cik vecas, cik nabagas tās!

Lūk, zinību spožā gaisma
Un klinšu asums cēls,
Un šaubības varenā plaisma,
Un šaubu statujas tēls.

Tas skatās no kalna lejā,
Tik varens, liels un augsts.
Un viņa drūmīgā sejā
Ir smaids kā ledus auksts.

Pie kājām tam drūzmējas tēli...
Neviena tas nepazīst...
Neviena tas neatzīst,
Pie kājām tam sabrūk tēli...

Mana sirds ir kā brīnuma sala,
Kur sapņu puķes zied,
Kur jūra sapņo bez gala
Un putni kur sapņaini dzied.

Un ziedu vēsma lēnā
Tur mirtes un laurus glauž,
Un mirtu un lauru ēnā
Daudz brīnišķu tēlu tur snauž...

Šis dzejolis bija Zīnai īsta noslēpuma atslēga. Un nezin kādēļ piepeši Staburags viņai bija kļuvis tā kā pazīstamāks, tuvāks... Viņa domāja par viņu daudz, viņa runāja ar viņu daudz, jokoja, smējās un labprāt uzmeklēja un traucēja viņu. Viens otrs vārds, ko viņš ar to runāja, bija viņai kā savāds spožums, kas bija redzams vēl ilgi pēc sarunas.

Un visur šis spožums bija redzams: dienu, nakti, nomodā, sapnī, fantazijā...

38.

Staburags bija pārsteigts. Pats no sevis pārsteigts.

Viņš bija dziļi pārliecināts, ka nekad neiemīlēsies un...

Viņš nebija askets, bet tā... Viņam likās, ka nav tādas sievietes, ko var mīlēt. Vienu tas bija mīlējis savā mūžā, un šis laikmets bija bijis viņa pavasaris, viņa mūža ziedonis. Bet mīļotā jaunava bija aizmaldījusies kaut kur tālu prom, iejaukusies dzīves burzmā un pazudusi... Viņš nezināja, vai tā dzīva vai mirusi. Tik vien viņš zināja: otras tādas viņam vairs neatrast... Skaistākie dvēseles ziedi bija nosaluši, un viņa dvēselē bija iestājies ledus laikmets.

Un, kad viņš teica: «Manā sirdī ir glečeri, kurus neviena sieviete neatkausēs,» — tad viņš tam arī ticēja.

Īstenībā nebija jau nevienas īstas sievietes. Visapkārt bija tikai kādas sievietei līdzīgas būtnes, bez gara, bez dvēseles, bez maiguma. Tās bija sieviešu veidīgi dzīvnieki — ne sievietes. Kad viņas runāja par mīlestību, tad oda pēc savalkātām zeķēm vai garā tēlojās cauras bikses, ielāpi un lāpāmā adata...

Nē, no tādām sievietēm Staburags negribēja ne zināt. Viņš negribēja tās pat redzēt, un viņam bija žēl katra acumirkļa, ja tam kādreiz nācās pavadīt kopā ar šādām sievietēm.

Tādēļ viņš bija auksts un mierīgs un reizēm ironisks.

Viņš neticēja, ka var rasties kāda sieviete, kas varētu viņa dvēseles ledus laikmetu pārvērst par mīlestības ziedoni...

Tādēļ viņš tagad bija gluži pārsteigts...

Viņa priekšā stāvēja sieviete, kuru tas nebija redzējis, par kuru nebija domājis...

Kā dieviete viņa stāvēja uz visiem viņa ceļiem un teica:

«Ne pa labi, ne pa kreisi... Tu neiesi man ne pāri, ne garām... Tu metīsies ceļos priekš manis un pielūgsi mani...»

Viņa bija visur — šī sieviete... pat grāmatas burtos atspoguļojās viņas tēls...

Reizēm viņš kā neprātīgs meta darbu pie malas un steidzās dabā meklēt mieru, bet tā nebija. Pat daba bija bezspēcīga. Viņš meklēja mieru visur, bet nekur to neatrada. Viņš ilgi un vareni cīnījās ar sevi, ar sievieti un tad bezspēcīgi sabruka pie zemes... un rakstīja tur ziedošus vārdus:

«Es mīlu Zīnu... mīlu... mīlu...»

39.

Direktors Sūbris gulēja gultā un vaidēja. Viņš bija satīts karstos, slapjos palagos, kas to dedzināja no visām pusēm... Grozīties tas nevarēja, jo gar abiem sāniem tam bija aizbāzta rinda pudeļu, pilnas ar karstu ūdeni.

Olga tam turēja uz galvas gumijas maisiņu, pilnu ar karstu ūdeni, un mierināja gulētāju:

«Nevaidi vis, papiņ! Pacieties tik! Būs viss labi. Emmi, pieliec papiņam pie kājām siltas pudeles...»

Emmi piegāja pie milzīgā samovara, kas garoja un čūkstēja turpat uz galda, un ielēja pudelēs karstu ūdeni. Tad viņa paņēma pudeles un turēja tās papiņam pie kāju apakšām.

Sūbris sāka kliegt un spārdīties, bet Emmi saturēja viņa kājas un teica:

«Nekliedz vis, papiņ... Pacieties, viss būs labi.»

Dzirdēdams tādu apmierinošu balsi, viņš sakoda zobus un cieta.

«Emmi, pārmaini kompresi, kas papiņam uz acīm,» teica Olga savai zeltmatainajai māsai.

Emmi noņēma atdzisušo kompresi direktoram no acīm un uzlika jaunu, karstu.

Direktors tā sakustējās, ka pudeles gandrīz izkrita no abām padusēm... bet tad saņēmās un gulēja.

Tā abas māsas dziedēja Sūbri jau vairāk dienas un katru dienu pa vairāk stundu no vietas, jo viņš bija saslimis ar mieža graudu kreisajā acī.

Sākumā skatījās uz mieža graudu tā pa jokam un vienkārši aizsēja aci ar melnu pārklāju. Bet acs kļuva arvien sarkanāka un mieža grauds arvien lielāks. Beidzot to vairs nevarēja ignorēt un abas kundzes ķērās pie dziedināšanas pēc Bilca metodes. Šo dziedināšanas metodi sevišķi labi bija iestudējusi Emmi. Viņa

bija lepna uz savu mākslu un līdzēja, kur vien varēja un kam vien varēja.

Un tā viņš gulēja, šis nopietnais vīrs, karstos, slapjos palagos, karstām pudelēm padusēs, pie sāniem, pie kāju apakšām, ar karstu gumijas maisiņu uz galvas un karstu kompresi uz acīm.

Pie gultas viņam neatlaidīgi stāvēja divi zeltmataini eņģeļi: Olga un Emmi. Viens galvgalā, otrs — kājgalā.

Lai slimniekam nebūtu garš laiks un nāktos vieglāk un interesantāk panest grūto slimību, abi eņģeļi nodarbojās ar interesantām sarunām, kuras tika turpinātas tiktāl, ciktāl vien sniedzās mēles muskuļu fiziskā spēja — izteikt vārdos abu eņģeļu dziļās domas.

«Nē, nē, — tas taču skaisti!» teica viens eņģelis. «Staburags dejo pie mums katru vakaru...»

«Jā, katru vakaru,» piemetināja otrs eņģelis. «Bet vai tu esi ievērojusi, kā viņš izturas pret Zīnu?»

«Jā, kā tad!... Man tāds prieks, tāds prieks,» līksmi apgalvoja Olga un sasita plaukstas tā, ka Sūbrim nokrita gumijas kuļķene[1] no galvaskausa, kas bija sarkans kā uzlecošs mēness.

«Un viņš iet tagad pat uz masku balli, vai tu esi ievērojusi, Oldziņ?» teica viens eņģelis.

«Jā, kā tad... Bet tikai tad, kad Zīna iet...» atbildēja otrs eņģelis.

«Un uz teatri arī viņš Zīnu bieži ved,» stāstīja Olga.

«Un uz koncertu arī,» priecājās Emmi.

«Un kā viņi dejo! — Prieks redzēt, Emmi, vai ne?»

«Lieliski. Jautri. Skaisti. Zini, Oldziņ, mūsu mājā iet tik jautri, tik neizsakāmi jautri no tā laika, kopš Staburags sāka piedalīties mūsu vakaros...»

«Un Valnis ar...» teica viena.

«Jā, un Valnis ar,» atbildēja otra.

«Bet, Emmi, cik tas Valnis ir smieklīgs. Viņš visu dara Staburagam pakaļ. Vai ne?»

«Kā mērkaķis... Man tā reizēm nāk smiekli... Vai zini, Oldziņ, kad Staburags pie galda noliek karoti — arī Valnis noliek karoti... Kad Staburags sāk debatēt ar tevi par sieviešu jautājumu — arī Valnis sāk debatēt par to pašu jautājumu... Kad Staburags paliek ilgi pie galda — arī Valnis sēž tikpat ilgi...

---

[1] Kuļķene — maza kulīte.

Kad Staburags pieceļas, atvainojas un aiziet no galda — arī Valnis pieceļas, atvainojas un aiziet... Kad Staburags kluse — arī Valnis klusē... Vai nav smieklīgi, ko? Ha, ha, hā!» smējās Emmi.

«Nē, tas ir jocīgi, Emmi... par daudz jocīgi... Ha, ha, hā!» Abi eņģeļi runāja un smējās skaļi un jautri.

Arī Sūbris sāka smieties, tā ka pudeles gar sāniem kustējās un sitās kopā... knikšķēdamas...

«Vai, vai, papiņ, nesmejies — pudeles saplīsīs!» rūpīgi iemināja Olga.

«Bet kā tev liekas, Olga, kā viņi satiks mazajā istabiņā — Staburags ar Zīnu?...»

«Bet, Emmi, vēl jau viņi nav apprecējušies...»

«Jā, to es zinu, bet viņi apprecēsies,» stingri un noteikti atbildēja Emmi. «Katrā ziņā apprecēsies.»

«No kam tu to zini?»

«Zinu.»

«Jā, no kam?»

«Es zinu no tam, Oldziņ, ka iedevu viņam lasīt grāmatu «Laulības filozofija», — un viņš to ir izlasījis un bez tam...»

Te Sūbris viņu pārtrauca.

«Arī es,» tā viņš svarīgi teica, «arī es viņam iedevu vienu grāmatu «Pa Kristus pēdām» — un arī to viņš bija izlasījis.»

«Un bez tam,» turpināja Emmi, «es gribēju pārliecināties, vai viņš tiešām precēs Zīnu un dāvināju viņam... Zini, ko?»

«Nu?»

«Apakšbikses.»

«Un viņš tās pieņēma?»

«Jā-a, pieņēma... Edis uznesa... Sākumā Edis gan negribēja uzņemties... Teica: kā tas izskatīšoties, kad viņš iešot ar apakšbiksēm. Bet es viņu saņēmu krietni, un lieta darīta... Zini, viņi ar Edi labi satiek... Staburags bija gan ļoti brīnījies par tādu dāvanu, bet abi sākuši jokot un pa jokam — paņēmis... Nu, vai tu vēl šaubies, Oldziņ?»

Nē, Olga vairs nešaubījās, jo arī kārtis to pašu bija rādījušas.

«Jā, papiņ, kur mēs ņemsim istabas Zīnai un Staburagam?...» Olga dziļdomīgi griezās pie slimā pēc padoma.

Slimnieks sakustējās, pudeles sasitās kopā, komprese nokrita no acīm, un, dziļdomīgi pagriezis sarkano, aizpampušo aci uz savu laulāto draudzeni, viņš sacīja:

«Turpat, kur Emmi un Sauleskalns sākumā dzīvoja.»

«Pareizi... pareizi... Emmi, tas ir slaveni... tanīs pašās divās istabās, kur tu sākumā dzīvoji ar savu Edi priekš direktora Nelsona nāves... Skaisti, vai ne?»

«Skaisti, ļoti skaisti!»

«Un Zīna būs laimīga, vai ne,» teica viens eņģelis.

«Un Zīna būs laimīga,» piebalsoja otrs eņģelis.

«Un Zīna būs laimīga,» norūca dziļdomīgi slimnieks, gulēdams savos veselības avotos...

40.

Vai Zīna būs laimīga, to neviens nezināja. Arī viņa pati ne. Bet tagad viņa bija laimīga...

Nekad visā mūžā viņa nebija pārdzīvojusi tādus brīžus kā tagad. Svešāds gaišums bija atspīdējis viņas dzīvē. Viņa nekur un nekad nebija redzējusi tādu vīrieti, kāds bija Staburags. Simtiem vīriešu viņa bija satikusi gan ballēs, gan viesībās, gan citādi, bet arvien viņiem bija kaut kas tāds piedauzīgs, pielīpošs, riebīgs. Arvien viņi runāja par vienām un tām pašām lietām, teica vienus un tos pašus vienlīdzīgi seklus un nodrāztus komplimentus, un visi — visi viņi tīkoja pēc viena: pēc viņas jaunās miesas... Jā, to viņa juta. Visi vīrieši uzskatīja viņu tikai kā svaigu, vēl nesamaitātu baudījumu priekšmetu, un tādēļ tie lidoja tai apkārt, tādēļ tie atklāja tai mīlestību, tādēļ tie tīkoja pēc viņas rokas...

Bet viņai viss tas instinktivi riebās... Viņa juta, ka, tiklīdz viņai kāds nolaupīs ziedošos vaigus un jaunību un jautrību, — tūlīt viņa tiks pamesta, atstāta... nicināta...

Bet Staburags pārsteidza viņu... Tas nelipa klāt... Tas neteica komplimentus... Tas neatklāja mīlestību... Tas nekāroja pēc viņas miesas... Jā, tas bija savāds cilvēks... Debatēs par sievietēm viņš nekad nenostājās vīriešu pusē, bet arvien sieviešu... Tas bija dīvaini... Un neviena viņš netaupīja, kas aizskāra sievieti, it kā tā viņam būtu svēta...

Tā vienreiz Sūbra kundze teica uz Zīnu:

«Zīna, es tevi vēl šogad izprecināšu...»

Zīna nosarka. Viņa jutās ievainota. Bija kaut kas zems šinīs vārdos, bet viņa neprata to formulēt vārdos... nedrīkstēja izteikt...

Bet Staburags iedegās un uzbruka Olgai.

«Sūbra kundze,» viņš teica, «jūs runājat tā, it kā jūsu radiniece būtu prece... Ja jūs sakāt: «Es tevi izprecināšu,» tas izklausās tāpat kā: «Es tevi pārdošu...»»

Iesākās karstas debates, kurās Olga, Emmi un reizēm Sūbris kopējiem spēkiem uzbruka Staburagam.

Bet viņa pretinieku gudrie argumenti, ko tie veda sakarā ar sievieti un mīlestību, arvien grozījās ap zeķēm, veselību, saimniecību.

Ar pāris vārdiem, ar pāris teicieniem Staburags nostādīja smieklīgā gaismā viņu uzskatus par sievieti. Reizēm viņš runāja pat ilgi, gari, aizraujoši... Un reiz viņš teica Sūbrim un viņa diviem eņģeļiem taisni acīs:

«Jūsu mīlestība ož pēc savalkātām zeķēm... Bet sieviete — ir kas vairāk...»

«Bet kas tad jums lāpīs zeķes?» visi trīs kā vienā balsī gudri un nikni prasīja Staburagam.

«Es pats,» viņš atteica.

«Jūs?» smējās jautri viņa pretinieki.

«Jā gan — es», atkārtoja stingri Staburags. «Ja vīrietis var iemācīties medicīnu un augstāko matematiku, tad viņš var arī iemācīties zeķes lāpīt un nevis uzkraut to sievietei par pienākumu...»

To teicis, viņš aizcirta durvis un nogrima savā mazajā istabiņā.

Zīna ilgi domāja pakaļ viņa vārdiem. Un arvien, arvien viņa sekoja uzmanīgi debatēm, un arvien viņa garā piekļāvās Staburagam...

Viņa sāka ienīst savus apkārtējos...

Viņai tagad skaidri bija saprotams, ka uz viņu skatās kā uz preci... Jā, jā, tagad viņa skaidri saprata, kādēļ Olga un Emmi viņu reizu reizēm gribēja ar varu izgrūst pie kāda daktera... skolotāja... ierēdņa... Un šie vīrieši... Jā, arī tos viņa tagad pazina. Tos Staburags nesaudzēja... Viņš arvien tiem norāva maskas. Tie bija samaitāti, tie bija kā tārpu saēsti āboli, bet grozījās pa saloniem kā nevainīgi tauriņi...

Un daudz viņai bija ko domāt savā vientulībā... Staburags ar savām runām, savu izturēšanos viņai, pašam nemaz nezinot, bija atklājis brīnišķu pasauli.

Viņa mīlēja Staburagu...

Viņa bija laimīga, domājot par viņu...

Un naktis!... Viņa stundām varēja naktī sēdēt pie loga un

skatīties tumsā... kad visi gulēja... Reizēm, kad bija gaišas mēness naktis, viņa izcēlās un staigāja klusām pa istabām viena... ar savām domām un jūtām.

Un beidzot, kad nogura staigāt, viņa nostājās pie loga, piespieda galvu pie aukstās loga rūts un sastīnga savos sapņos par Staburagu...

Mēness apspīdēja viņas kailos, apaļos plecus, vaļējās krūtis, balto naktsjaku, pār kuru nokārās lielie, kuplie, garie, melnie mati...

Jā, tā viņa stāvēja nakti, skaista un lepna, un vientuļa kā dieviete... domīga, ilgu pilna un laimīga...

41.

Staburags dzīvoja ļoti jautri. Katru vakaru viņš bija Sūbra salonā, dejoja, dziedāja, klausījās, kā spēlē un dzied, debatēja ar kādiem viesiem — pat spēlēja kārtis neizbēgamos gadījumos...

No svara viņam bija ne paši vakari, bet Zīna. Tā bija viņam kļuvusi tik tuva, ka viņš nevarēja viņu neredzēt. Un visbiežāk viņš to varēja redzēt Sūbra salonā. Viņam patika redzēt, kā viņa dejo... Likās, ka ne viņa dejoja, bet viņas deja dejoja. Un viņas lokanai, graciozai, aizraujošai dejai visapkārt bija ziedoņa svaigums, smarža, gaviles... Likās, ka dejojot visa viņas figura teiktu smaidošu patiesību:

«Es esmu pati jaunība, es esmu pats ziedonis...»

Skaista sieviete nes sev līdz daudz skaistuma... Staburags to zināja no piedzīvojumiem. Tādēļ viņš gribēja būt pēc iespējas bieži kopā ar Zīnu — redzēt viņu, runāt ar viņu, elpot ar viņu, baudīt viņas skaistumu visdažādākās tā parādībās.

Viņš taču mīlēja Zīnu... Zīna tāpat... Bet atklāti viņi viens otram to nebija teikuši. Viņi tikai juta to.

Viņu mīlestība bija viņu sapnis. Nevienam to nevajadzēja zināt, nevienam to nevajadzēja aiztikt... Šis sapnis bija jāsapņo slepenībā, jo slepenība tam deva vēl vairāk skaistuma...

Jā, Staburags bija apņēmies nekad neteikt Zīnai to, ka viņš viņu mīl... Viņam likās, ka viņu mīlestības skaistums daudz no tā zaudēs...

Tikai neiznāca tā, kā viņš bija nodomājis.

Kādu dienu viņš skrēja ar slidām pa slidotavu skolas dārzā.

Skrēja arī Zīna, Sauleskalns, Valnis... Staburags mīlēja šo svaigo, dzestro, spirgto ziemas sportu... Vislabāk viņam būtu paticis skriet vienam pašam pa upi, gar mežmalu. Jo tikai tad var īsti baudīt šī sporta cēlo skaistumu. Tikai Zīnas dēļ viņš grozījās te pa mazo mākslīgo ledus laukumiņu... Viņam patika skatīties, kā Zīna skrien, patika skriet kopā ar viņu un just, ka viņa reizēm atbalstījās uz viņa, lai nekristu.

Tā viņi skrēja jokodami, smiedamies, kamēr pienāca tumsa. Sauleskalns ar Valni bija jau aizgājuši. Tikai Staburags ar Zīnu vēl palika... Viņi skrēja un skrēja...

Tad... Zīna apsēdās un kļuva domīga...

«Kas jums kaiš?» jautāja Staburags. «Skatieties uz kokiem, cik tie ir krāšņi, cik lieliski savos baltajos, mīksti pūkainajos sarmas vaiņagos!...»

Zīna klusēja... Viņa mazliet paskatījās, pasmaidīja tā sāpīgi un sēdēja atkal, domās nogrimusi...

«Jūs saaukstēsieties,» teica Staburags.

«To es gribu,» atbildēja Zīna.

«Kādēļ?»

«Tādēļ, ka gribu sastingt.»

«Arī ideals,» iesmējās Staburags un uzaicināja viņu skriet.

«Es neiešu.»

«Tad iesim uz mājām.»

«Arī uz mājām neiešu,» viņa teica, spītīgi pasmaidīja un atkal skumīgi nogrima domās...

Mazs putniņš, lēkdams no zara, nobēra sniega pārslas, kas iebira Zīnai matos... uzbira uz pleciem... uz pūkainās jakas apkaklītes.

Viņa izskatījās šai brīdī sevišķi pievilcīga...

Staburags mēģināja pierādīt, ka ir neprātīgi tīšām saaukstēties.

«Bet es gribu būt neprātīga... Man ir apnicis šis prātīgums, šī iesvērtā ikdienība... Es gribu sastingt un te, sēžot zem sarmas pilniem kokiem, — beigties... Tā būs vismaz maza pārmaiņa...»

Staburags nekā neatteica. Viņš apskrēja pāris reižu lokā pa slidotavu un tad ar varu mēģināja Zīnu dabūt vai nu skriet, vai mājā...

«Es neiešu,» viņa teica kategoriski, un viņi spēkojās...

Beidzot viņi abi nogura... Zīna nosēdās taisni sniega kupenā slidotavas malā...

Uztraukti Staburags paskrēja šurp turp pa slidotavu un tad apstājās pie Zīnas...

Viņi klusēja... Staburags saprata Zīnu... Viņš cīnījās pats ar sevi... Tas nebija tik vienkārši... Arī dvēselei ir savas tradicijas, pret kurām nevar grēkot... Un visas šīs tradicijas šinī momentā Staburaga dvēselē cīnījās ar jaunajiem iespaidiem... Tā bija ārkārtīga cīņa...

Bet tad... Viens vienīgs varens jūtu vilnis aizskaloja prom visu pagātni, dvēselē kaut kas satumsa, kaut kas uzliesmoja, kaut kas ievaidējās un iesāpējās, kaut kas uzgavilēja... Un tas viss vienā acumirklī... demoniski... Nē, ilgāk spēks vairs nevarēja cīnīties ar skaistumu, un Staburags noliecās, satvēra abām rokām Zīnas galvu un noskūpstīja viņas matus... Ilgs un dziļš bija viņa skūpsts, un Zīna nepretojās... Viņa pacēla galvu un pasmaidīja...

Viņa bija atsvabināta...

Viņi skatījās abi baltajā, lieliskajā sarmas naktī kā aukstā paradizē un klusēja...

«Vai vēl ir glečeri tavā dvēselē?» jautāja beidzot Zīna šķelmīgi.

«Nē,» atbildēja Staburags, viegli pasmaidīdams. «Tu atkausēji viņus. Tu biji tā saule. Tu un šī sarmas nakts...»

42.

«Vai jūs pazīstat Vīnkoku?» tā Olga jautāja kādu dienu Staburagam.

«Nē,» atbildēja pēdējais.

«Kā? Jūs nepazīstat Vīnkoku?» viņa brīnījās. «Visa pilsēta viņu pazīst... Nu, tad jūs šovakar pie mums iepazīsieties,» priecināja viņu Olga.

«Kas tas ir tāds?» iejautājās Staburags. «Kāds skolotājs?»

«Jā, skolotājs... Muzikas mākslinieks — ļoti oriģinals,» tā viņam skaidroja Olga.

Jā, šis vakars tiešām interesēja Staburagu. Olgai bija dzimšanas diena — un šī diena bija tā svarīgākā no visām dienām gadā... Katru gadu uz šo dienu tika ielūgti vismaz pāris simtu cilvēku, tika sarīkots mielasts, viesības ar rotaļām un deju, kāršu spēli, šachu, dambretu, muzicēšanu un dziedāšanu, garlaikošanos un mēlnesību. Tās bija Sūbra ģeneralviesības.

Sākumā Staburags gribēja no tām izvairīties, gribēja kaut kur aizbraukt, lai velti nebūtu jānosit laiks, bet tad viņš pārgrozīja savu plānu un ar interesi gaidīja šo vakaru, jo viņam galu galā tikās noskatīties visā šinī sabiedrībā, kas pastāvēja lielāko tiesu no viņa koleģiem un viņu ģimenēm...

Ieejot zālē, viņam pretī jau rēgojās Kaudzes solidā figura un platais ģīmis jau smaidīja... Dažās minutēs viņš bija jau paspējis pastāstīt jaunākos notikumus pilsētā un bija arī jau paspējis Olgai samelot par vienu otru no viņas pazīstamām, pat tuvām personām... Viņš zināja, ka melot nav labi un ka vēlāk izcelsies skandals, ka sievas ar vīriem saies matos un beigu beigās izrādīsies, ka vainīgs ir Kaudze ar savu nenogurstošo mēli, bet kas tad par to? Viņš nekādi nevarēja bez melošanas iztikt. Drīzāk kādreiz bez ēšanas nekā bez melošanas...

Viņš pat bija izstrādājis sev veselu melošanas teoriju, un viņam bija sava melošanas filozofija.

«Pasaule ir ļauna, un ar taisnību vien pasaulē tālu nevar tikt,» tā viņš, roku uz krūtīm likdams, apgalvoja sievietēm, kad viņas reizēm uzbruka viņam no visām pusēm un ar faktiskiem pierādījumiem piespieda viņu pie sienas, tā ka tas vairs nevarēja izlocīties ne pa labi, ne pa kreisi... «Savā dvēselē es esmu taisns un mīlu taisnību, bet es nevaru būt cietsirdīgs... Un, kad es redzu, ka dāmas sēž salonā un skumst un garlaikojas, — nudien, tad ņemiet man galvu nost, es nevaru klusēt un vienaldzīgi noskatīties, ka viņas, tā sakot, klusot vīst un vīstot klusē... Tad man jārunā ar viņām daudz, un kas tad nu par brīnumu, ka runājot pasprūk viens otrs vārds, kurš vēlāk dzīvē neatrod atbalsi un izrādās par nepatiesību... Cilvēks nav nemaldīgs, un pat saule nav bez plankumiem... Bet man ir viens moralisks apmierinājums: es zinu, ja es savās runās kādreiz viļos jeb, kā jūs sakāt, meloju, tad šīs manas runas dod cilvēkiem vielu un nodarbošanos veselām dienām, nedēļām, mēnešiem... Cilvēki, sevišķi dāmas, atkārto manus vārdus, papildina, kritizē, izpušķo, pārspriež, debatē par viņiem, sirdās, priecājas — ar vārdu sakot, mani vārdi atdzīvina visu pilsētu... Visa pilsēta ir glābta no garlaicības... un tas, lūk, man dod moralisku gandarījumu... Vai ne? Vai man nav taisnība?...»

Šādiem Kaudzes argumentiem un melošanas filozofijas sistemai, kuru viņš nolika tām priekšā ar lielu sirsnību, vaļsirdību un skaidrību, dāmas parasti nepretojās, bet taisni cienīja viņu — šīs sirsnības un vaļsirdības dēļ... Viņas labprāt pēc strīdiem ar

viņu dejoja, un niknais naids beidzās ar to, ka Kaudze šķiroties uzspieda vienas otras daiļajai rociņai vai smaidošajām lūpām pa skūpstam, vislabāk, protams, — tumsā.

Zālē pamazām lasījās viesi... Ieradās arī Lūsis... Viņš vispirms uzmeklēja cienīgo kundzi un veikli noskūpstīja viņas roku, paceldams to ne visai augstu un pats noliekdamies ne visai zemu... tā, lai iznāktu graciozi...

Ar spodrajiem, modernajiem zābakiem veikli šļūtēdams pa spodro parketa grīdu, viņš pieslīdēja klāt drīz vienai, drīz otrai no sievietēm un apsveicinājās, laipni smaidīdams un pateikdams vienai otrai pa saldam komplimentam...

Tad viņš draudzīgi piesēdās klāt Staburagam un uzrunāja to: «Как поживаешь? Was gibt es neues in der Politik? Ko jūs domājat?... Да, кстати, es sen ar jums gribēju runāt par kolektivismu... Esmu neskaidrībā par šo jautājumu... Un ko jūs domājat, piemēram, kā izskatītos nākotnes valstī?... Vai viņa vispār iespējama?... Man šķiet...»

«Par kolektivismu un nākotnes valsti? Ja gribat dabūt par to kādas ziņas, paskatieties tur tai milzu konversacijas leksikonā, kas tik skaisti spīguļo direktora kunga grāmatu plauktā... Šim leksikonam ir ļoti garlaicīgi... Gadu divdesmit viņš tur laipni spīguļo katram pretī ar saviem zelta burtiem, bet neviens viņu neievēro, neviens neinteresējas gar viņa gudrībām...»

«Nē, man taisni gribētos dzirdēt jūsu domas par šiem jautājumiem,» interesējās glaimodams Lūsis. «Expliquez cela brièvement.»

Staburags ironiski pasmaidīja... «Izlasiet tik to, cik Brokhauzā, un tad jums pietiek, ko spīdēt pa visiem saloniem, viesnīcām un kafešantaniem ar savu gudrību par šiem jautājumiem,» atteica zobodamies Staburags...

Lūsis kļuva mazliet konfuzs. Viņš izvilka papirosu un piedāvāja to Staburagam.

«Pateicos, nepīpoju.»

Lūsis aizsmēķēja viens pats. Garšīgi ievilcis pāris dūmu plaušās, viņš tikpat garšīgi izpūta tos gaisā un tad, uzsitis pats sev divreiz uz ceļa, teica, pagriezies pret Staburagu:

«Nu, ko jūs domājat par franču valodu?... Skaista, jaukskanīga, vai ne? Zum Beispiel... «Mēs ar sņukstēšanām šķīrāmies.» Latviski skan banali, vai ne? Kaut gan latviešu valodas daiļumu un jaukskanību es nenoliedzu... Bet ņemsim franciski šo pašu teicienu: «Nous nous quittâmes avec des sanglots». Tās

ir daudz daiļākas, daudz interesantākas skaņas ... Ko jūs uz tam sakāt?»

«Es? Es domāju, ka frančiem droši vien nav tik daudz plānprātiņu kā latviešiem ...» zobojās Staburags.

Lūsis apklusa. Viņš redzēja, ka ar Staburagu nav iespējams sarunu uzsākt. Bet tas bija tiešām savādi. Viņš ar visiem prata runāt, visādos virzienos ... Kā jau teikts: ar konservativiem viņš bija konservatīvs, ar liberaliem — liberāls, ar radikaliem — radikāls, un vajadzības gadījumos sarunās gāja vēl vairāk uz labo un uz kreiso pusi ... Tagad viņš patlaban nāca no kādas oficiālas vietas ... Vai Staburags to zinātu, ka viņš savu kāju cēlis nupat pār kādu oficiālu slieksni, runājis ar kādu oficiālu personu daudz par saviem darba biedriem vispār un par jaunajiem sevišķi? Vai Staburags tiešām to zinātu? Viņš ievilka dziļi tabakas dūmus krūtīs un, pacēlis galvu, spēcīgi izpūta tos gaisā ...

Ienāca Alma ... Viņa uzsmaidīja Lūsim, Lūsis viņai, un vienā acumirklī viņi bija nogrimuši dziļā sarunā, kas šad un tad Almai izviļināja kutelīgus smieklus ... un vaigu nosarkumu ...

Zālē bija jau salasījies labi daudz viesu. Pīpoja ... trieca ... smējās ... amizējās ...

Olga pārlaida acis pār zāli un viesiem — tikai dažu vēl trūka. Un Vīnkoks vēl nebija ieradies. Viens otrs apprasījās Sūbra kundzei, vai Vīnkoks šovakar būs. Kundze apgalvoja, ka Vīnkoks būšot ... Pagaidām viņa vietā pie klavierēm šo to spēlēja Sauleskalna kundze — Emmi.

Piepeši pa zāli izplatījās ziņa, ka pilsētā noticis nupat liels skandals: uzieta kāda sapulce, kur saņemti un aizvesti skolotājs Valnis un vairākas ģimnazistes ... Sapulce bijusi liela, un vairākas ģimnazistes nezin kā izglābušās, bet Valnis un dažas — aizvesti ...

Šo ziņu uzņēma ar lielu uztraukumu, un neviens viņai negribēja ticēt.

Bet madame Mauring, kas nupat bija atnākusi, apgalvoja elsdama pūzdama, ka tas esot tīra dieva taisnība, jo par to runājot jau visa pilsēta un viņa zinot visu to no autentiskiem avotiem ... Runājot, ka esot pat krituši un ievainoti, bet par šo patiesību viņa šauboties un nezinot nekā tuvāk ... Tikai tas esot fakts, ka aizvesto starpā esot arī viena skolotāja no vietējās sieviešu ģimnazijas.

«Skolotāja? ... Ah ... Ko? ... Kas! ... Nevar būt ...» tā skanēja izbrīnīšanās saucieni no visām pusēm ...

«Ūdeni!... Lūdzu, man glāzi ūdens...» iesaucās ģimnazijas direktrise Ballod kundze, un Sūbris, kas gadījās blakus šai cienījamai dāmai, ātri izskrēja un ieskrēja un pasniedza kundzei glāzi auksta ūdens.

«Bet mana ģimnazija!... Manas skolnieces!... Manas skolotājas!...» vaimanāja kundze. «Nē, tas nevar būt... Jeb — es nepārcietīšu šo trieciena... šo kaunu!...» vaimanāja madame Ballod.

Visi viņu mierināja.

Uztrauktā direktrise taisījās braukt uz mājām, bet viņu nelaida, jo vienatnē viņai būšot vēl grūtāk. Te vismaz varot pārrunāt notikumu tuvāk...

Kundze palika... Nervi norima... Sākās sarunas...

Ēda konfektes un sprieda... Pīpoja cigarus un sprieda... Iedzēra vīnu un sprieda...

Taisīja hipotezes un varbūtības... Daudzi gribēja zināt sīkumus... Kā vesti, kur vesti?... Vai ar cepurēm, vai bez cepurēm? Pa trotuaru, vai pa ielas vidu? Uz kuru pusi? Vai priecīgi? Vai bēdīgi?

Madame Mauring stāstīja, ka priecīgi esot visi bijuši, sevišķi ģimnazistes...

«Mon dieu, mon dieu!» atskanēja no kādas kundzes balss organa.

«Gott!» iesaucās kāda cita...

No vīriešiem cits smējās, cits zobojās, cits bija nopietns, cits vienaldzīgs, cits — nekā nedomāja.

Lūsim, dzirdot jauno ziņu, dvēselē nolocījās kaut kas melns un atmiņā ienāca oficialais slieksnis. Bet... Viņš izņēma papirosu no sudraba etvijas, mierīgi to aizdedzināja, mierīgi kūpināja un amizējās tālāk ar Almu...

Staburags noklausījās šo ziņu mierīgi un aukstasinīgi. Tā bija svarīga ziņa... Tā sacēla veselu vētru viņa dvēselē... Tūkstošiem domu un varbūtību šaudījās viņam pa galvu... Bet to neviens nedrīkstēja ne zināt, ne redzēt, kas notiek viņam iekšā...

Pa durvīm ienāca kāds cilvēks.

«Ā, Vīnkoks, Vīnkoks!» iesaucās priecīgi vairākas dāmas. Citas savādi pasmaidīja, citas sarunājās savā starpā, smaidīdamas un klusām smiedamās... Acīm redzot visi interesējās par Vīnkoku...

Arī Staburags aplūkoja viņu ar interesi.

Tikko ienācis pa durvīm, tas norāva sev brilles no deguna,

nervozi izņēma no melno, nodilušo, netīro svārku pakaļējās kabatas netīru kabatas drāniņu un slaucīja brilles...

Uzlicis brilles, tas vispirms saredzēja Sūbri un viņa kundzi, kas tam bija nostājušies pašā priekšā un kaut ko viņam jautāja... Viņš apsveicinājās ar tiem, mazliet pasmaidīdams un palocīdamies tik neveikli, ka daudzi sāka smieties...

Sūbris kaut ko stāstīja par klavierēm... ilgu gaidīšanu... bet Vīnkoks sāka apsveicināties ar visiem, kas bija zālē...

Smagiem lāča soļiem viņš piegāja te vienam, te otram un sniedza roku, kura bija tik mīksta un gļeta — likās, gluži bez muskuļiem un kauliem...

Apsveicinājies ar kādiem desmit cilvēkiem, viņš pārējiem atmeta ar roku un aizlampatāja pie klavierēm...

Visapkārt smējās un jokoja...

Dāmas ieraudzīja, ka viņam netīri zābaki un atspurušas, nokārušās bikses... Tad viņš nosēdās pie klavierēm starp divām svecēm... Krāgs melns... Manšetes netīras un nepaklausīgas... Viņas ik brīdi līda no piedurknēm ārā un muka virsū uz rokām... Bet ik brīdi Vīnkoks tās atbīdīja atpakaļ, savādi pasizdams delnu un pirkstus tik ātri un nervozi, it kā viņam kāds karstu dzelzi būtu piegrūdis pie rokas... Vīnkoks nospēlēja kādu īsu, nenozīmīgu gabalu.

Kundze aicināja viesus vakariņās.

Visi uzelpoja vieglāk:

«Beidzot...»

Kad ēdamistabas durvis atvērās, visi bija patīkami pārsteigti no dzejiskās gleznas, ko ieraudzīja...

Tur viņš gulēja baltā elektriskā gaismā ar savām bagātajām balvām, visu birģelisko idealu ideals — dzīru galds...

Ar sevišķu rūpību tas bija sarīkots. Vispirms viņu gribēja sarīkot, kā jau parasts, taisni, bet tas nebija vairs modē. Vajadzēja sarīkot galdu pakava veidā... Tā tagad mēdza... Bet arī tas neapmierināja Sūbra kundzi... Viņa negribēja akli sekot jaunajam virzienam, bet pati gribēja radīt jaunu virzienu...

«Dzīru galdu vajag ne sarīkot, bet komponēt...» tā viņa teica. «Tas ir savā ziņā simfonija... Tas neko nenozīmē, ka ēšana pati par sevi ir skaista... Vajag viņu padarīt vēl skaistāku...»

Un viņa komponēja dzīru galdu... Viņa cēla priekšā Sūbrim grandiozu projektu: sarīkot dzīru galdu milzīgas čūskas veidā...

Uz muguras čūskai vajadzēja notikt īstajai ēšanai... Uz galvas un uz astes vajadzēja atrasties veselai rindai visādu pudeļu... No čūskas zobiem vajadzēja tecēt vīnam un konjakam... Sūbris bija lieliski sajūsmināts par šo projektu, bet atrada, ka tas nav techniski tik viegli realizējams... Sevišķi grūti bija ierīkot vīna un konjaka tecēšanu pa čūskas zobiem... Un galvenais — tas savienots ar lieliem naudas izdevumiem; tas bija sāpīgi...

Bet Olgai bija sāpīgi gluži atteikties no sava nodoma. Viņa atmeta sīkumus un paturēja tikai projekta pamatideju.

Viņa izlocīja galdu nenoteiktās līnijās un nenoteikti līkumainai līnijai pielika vienā galā lielu, apaļu galdu, otrā mazu, smailu.

Tā galds dabūja simbolistisku un oriģinalu izskatu...

Ienākuši ēdamistabā, viesi padevās Olgas un Sūbra vadībai. Olga grupēja un sēdināja sievietes ap galdu. Sūbris aicināja vīriešus pie galda apaļā gala, kur atradās uzkožamie un pudeles...

«Tā... Lūdzu... Ņemiet... Lūdzu... Lūdzu... Te būs siers. Te kaviars. Te konservēti vēži... Te šņabis... Varbūt Kaudzes kungs vēlas konjaku?... Šķiņķi?... Varbūt balto?... Un Lūša kungs?... Lūdzu — nekavēties! Izturieties kā savās mājās. Kaviars. Ķilkas...» tā bez mitas runāja un komandēja Sūbris, grozījās uz visām pusēm, saskandināja glāzītēm, iemeta vienu otru mutē, uzdūra uz dakšiņām pusnēģa, ieplēta muti, norija... Un tad atkal no jauna sāka piedāvāt... te vienam, te otram...

Divi strāvas drūzmējās gar uzkožamo galdu: viena pienāca, otra aizgāja... Tikai Sūbris stāvēja pamatīgi savā vietā un viņam līdzās kāds kungs, kas bija lielāks par viņu un kuram viņš sevišķi laipni, mīksti un mīlīgi piedāvāja tikai zināmus šņabjus un uzkožamos... Šis kungs bija Staburagam pazīstams. Tas bija tas, no kā viņi visi bija atkarīgi. Nopietnais kungs šad un tad nopietni noslaucīja un nobraucīja bārdu un lielu vērību piegrieza šņabjiem un uzkožamiem, nododams par katru iedzerto glāzīti un katru apēsto uzkožamo visai pamatīgu, daudzpusīgu un kompetentu kritiku... Kad uzkošanas process bija beidzies, tad Sūbris ar nopietno kungu piegāja tur, kur galdam bija vidus, un abi apsēdās... Visapkārt un visgarām jau sēdēja kungi un dāmas svinīgās pozās un svinīgi noskatījās uz bagātīgo galdu... Visgarām viņiem stiepās gara rinda baltu šķīvju, uz kuriem bija sniegbaltas servjetes un tā saritinātas, ka izskatījās kā lielas, baltas, smailas sivēna ausis. Sūbrim un nopietnajam kungam pašā priekšā atradās liela, gara, lēzena bļoda, uz kuras gulēja kails

sivēns. Viņš gulēja, uz vēdera izlaidies, izstiepis priekškājas un galvu, izstiepis pakaļkājas un asti... Likās, ka viņš bija ieskrējis degošā krāsnī un uz vietas nosvilis un sacepis, pieņemdams brūnu krāsu... Galvā viņam bija mazs vainadziņš no greznām papīra puķēm. Galvgalā pacēlās milzu palma un kājgalā ziedēja kamelija... Dakšiņa bija iesprausta viņam labajā priekšplecā un spodrs nazis galanti nogūlies blakām uz baltās, garenās, lēzenās bļodas... Dažas dāmas vieba degunu un teica, ka nevajadzējis vainadziņu sivēnam galvā, jo tas atgādinot līķi... Citas turpretī atrada to par ļoti nepieciešamu un skaistu izgreznojumu...

Pie kungiem dzentelmeniskais sivēns, kurš vakar pa kūti mēslos un vircā omulīgi bija gulējis un vārtījies, bet tagad pēc savas nāves bija celts godā un spožumā, modināja milzīgu apetiti. Tiklīdz viņi paskatījās uz sivēnu, tūliņ bija jāmet acis arī uz smuidrajām, sārtajām, bālajām, melnajām pudelēm, kas lielā skaitā visādos kostimos bija sapulcējušās uz galda ap sivēnu un starp puķēm... Šīs pudeles izlikās kaut kas augstāks un cēlāks par brūno sivēnu un neviļus atgādināja mazus tornīšus, kas paceļas pret debesīm smaili un daiļi... Lepni viņas noskatījās uz sivēnu un citu ēšanas materialu, kas pilnībā atradās uz galda, labs uzlūkošanai un gards ēšanai... Prieks bija noskatīties, kā tika izpildīta visa šī ēšanas simfonija, kuru bija sakomponējusi Olga.

Uvertira ar saviem šņabjiem un uzkožamiem kungus bija stipri jau iejūsminājusi, tādēļ nebija pie galda ne tā klusuma, kas kādreiz mēdz būt tik nepatīkams, ne tās kautrēšanās, kas kādreiz notiek, kamēr viss aparats sāk kustēties...

Ēda daudz... runāja daudz... un šķīvji skanēja daudz... Un runas grozījās ap visdažādākiem priekšmetiem... Vīns, balles, precēšanās, šķiršanās, ceļošana, kaviars, cāļu perināšana, suņu dresēšana, liekie zobi, dievkalpošana utt. — par visiem šādiem priekšmetiem varēja dzirdēt juku jukām debatējam un dzīvi sarunājamies.

Kad ēdamais materials jau vairāk slāņiem bija nogulies vēderā un karafes un pudeles jau bija nosikušas pāri pusei, tad daži no viesiem kļuva skarbi, daži jautri, daži laipni, mīļi un elastīgi, daži klusi, daži runīgi... Visādi tēli pacēlās no galda, pieskandināja un pietvīkuši teica runas kundzei par godu un uzsauca augstas laimes... Beigās, kad katram no augstām laimēm vēderā bija jau labs degvīna ezeriņš, no kura pacēlās miglaini

garaiņi un patīkamā reibonī ietina jūtas un prātus, — Sūbris pārtrauca savu interesanto nostāstu par to, kā viņam nesen laimīgā kārtā ticis izdziedēts mieža grauds, kas tam bijis iemeties pašā kreisajā acī, un uzsāka dziedāt «Gaudeamus igitur»... Dziesma skanēja gudri un jūsmīgi, un daudzi nožēloja, ka nemāk latiniski un nevar gudro dziesmu dziedāt līdz, bet jācunduro[1] tikai pirmais pants vien. Sevišķi Lūsim un Kaudzem tas sāpēja...

Pēc dziesmas iestājās mazs klusums... Tādus brīžus mēdza izlietot arvien nopietnais bārdainais kungs, kas bija lielāks par Sūbri un no kā visi pedagogi bija atkarīgi, un — viņš lika spīdēt savai personībai...

«Kas var nosist pudelei korku?» jautāja viņš dziļdomīgi...

«Kā nosist?» ierunājās dzīvi kāds no pedagogiem.

«Ar knipi,» atbildēja nopietnais kungs un paskaidroja dažus strateģiskus sīkumus.

Pudele bija jānoliek uz galda un uz pudeles kakla jānoliek korķis. Tad — bija jāatkāpjas daži soļi, jāaizmiedz viena acs un jāsagatavo knipis uz sišanu. Ar tā sagatavotu knipi tad bija jātuvojas pudelei, jālien kā uz pīlēm un jānosit korķis no pudeles...

Iesākās korķa sišana... Pedagogi sastājās rindā un viens pēc otra ar uzvilktu knipi un piemiegtu aci tuvojās pudelei, uz kuras atradās korķis... Vispirms līda pats Sūbris, lēni, uzmanīgi, apdomīgi... Mērķēja... sita... bet netrāpīja — Olgai par lielu nožēlošanu un nopietnajam kungam par lielu prieku...

«Matematiķis pārrēķinājies,» zobojās nopietnais kungs.

«Jā, uz vienu milimetri,» atbildēja taisnodamies Sūbris.

Pēc Sūbra līda Kaudze un cirta ar tādu sparu, ka trāpīja kādai citai pudelei, kas tantariski nokrita uz grīdas un trokšņaini saplīsa... Dāmas iekliedzās, kungi smējās... Kaudze atvainojās... Pēc tam līda Lūsis un arī nenosita korķi... Lūsim sekoja pedagogi gan platām bārdām, gan smailām, gan iesirmām, gan nesirmām, plikām un neplikām galvām. Ar lielāko nopietnību viņi līda, ar piemiegtu aci un uzvilktu knipi, bet neviens netrāpīja...

Tikai Staburags visiem par lielu brīnumu nepiedalījās pie korķa sišanas... Viņš šo joku bija redzējis kaut kur uz tirgus pie ielas puikām, un, redzot nodarbojamies ar to pašu joku ve-

[1] Cundurot — dungot, paklusi dūkt, dūcot dziedāt.

selu rindu pedagogu, nopietnu, piedzīvojušu vīru, viņam gribējās raudāt...

Bet tad viņam piepeši uznāca smiekli, un viņš tikko neuzlēca kājās un neizsaucās:

«Invalīdi!...»

Jā, jā, visi tie tiešām bija invalīdi. Viņš zināja katra biografiju... Tur bija zīmēšanas skolotājs, kas nebija spējis kļūt par mākslinieku un tādēļ — kļuva par pedagogu. Tur bija vēsturnieks, kas nebija spējis kļūt par zinātņu vīru un tādēļ kļuva par — pedagogu... Tur bija vācu valodas skolotājs, kas divpadsmit gadu bija studējis medicinu... aizkļuvis laimīgi līdz otram kursam... tad izstājies, nolicis vācu valodas skolotāja eksamenu un tad — pēc divpadsmit gadu studēšanas un dzeršanas — ticis par pedagogu. Un tā katrs no viņiem... Kas nebija sasniedzis to, ko bija vēlējies, tas bija ticis par pedagogu... Nē, nē... visi tie bija nožēlojami, neizdevušies tipi, kuri aiz bēdīgas nepieciešamības bija kļuvuši par pedagogiem.

Varbūt viņš nebūtu mierīgi varējis noskatīties šinī ainā un būtu sācis viņus kaunināt... saukt, aicināt uz kaut ko labāku, nopietnāku... Bet viņš zināja, ka saucienam salonā un birģeļu ēdamistabās ir tikai tiktāl nozīme, ciktāl tas aizdzen garlaicību uz kādu acumirkli...

Un tādēļ Staburags klusēja... Te nebija tā vieta, kur jārunā par dzīvību un mērķiem. Te tikai varēja ar nožēlošanu noskatīties uz šīm aprindām, kuru uzdevums ir piedzimt, vaišļoties, draņķēties un nomirt...

Pēc korķa šišanas visi aizgāja no ēdamistabas zālē.

Tikai Vīnkoks vēl palika ēdot...

Visu laiku neatlaidīgi viņš bija nodevies šim darbam... Kuru ēdienu viņam piedāvāja, viņš palocījās, pateicās un teica:

«Ā, tas laikam būs derīgs manam vēderam...»

Galu galā izrādījās, ka visi ēdieni ir derīgi viņa vēderam un visus viņš ņēma pretim neparasti lielās porcijās... Citi, to redzot, vīpsnāja un smējās, bet viņš to neredzēja un nedzirdēja. Tik aproces tam līda uz rokām; viņš tad pasita atpakaļ tās ar savu elektrisko rokas spērienu un ēda... ēda... ēda...

Visi viņu uzskatīja par plānprātiņu un joku priekšmetu.

Pabeidzis ēst, viņš paskatījās apkārt: neviena vairs nebija.

«Idioti,» viņš noņurdēja pie sevis un sāka rakņāties pa visām kabatām, kaut ko meklēdams. Pa meklēšanas laiku visādi priekšmeti tika izvilkti no kabatas: veci papīri, cimdi, netīra kabatas

drāniņa, tukša, veca tabakas doze, briļļu maks, sveces galiņš utt. Izvelkot katru no šiem priekšmetiem, viņš noņurdēja:

«Hm. Velns laukā! Nav. Kur tad es esmu iegrūdis?»

To teicis, viņš meklēja atkal. Beidzot viņš iebāza roku dziļi aiz svārku oderes un izvilka no turienes mīkstu, melnu, vecu ādas papirosu maku. Attaisījis tam vienu nodaļu pēc otras, viņš skumīgi nokunkstēja:

«Nav ... tukšs ...»

Tad viņš piecēlās no krēsla un piepeši ieraudzīja Staburagu, kas turpat sēdēja blakām.

«Ā,» viņš teica pārsteigts, piegāja Staburagam klāt un stādījās priekšā:

«Mans vārds —Vīnkoks. Vai jums nav kāda papirosa?»

«Es — nesmēķētājs,» atbildēja Staburags, paņēma kādu papirosu kasti, kas atradās uz galda un pašķieba to uz vieniem sāniem.

No pieciem simtiem papirosu tur bija palikuši kādi pieci gabali.

Vīnkoks paņēma vienu no tiem, aizpīpoja, pateicās un, garšīgi ievilkdams un izpūzdams dūmu mutuļus, iegāja zālē ...

Tikko Vīnkoks bija izgājis no ēdamistabas un Staburags, palicis viens pats, noskatījās uz garo galdu, kur nupat uz visas līnijas bija izcīnīta cīņa ar sivēnu, nēģiem, bifšteku, vēžiem, konjaku, alu, vīnu, augļiem un tā tālāk, pie viņa steigšus ieskrēja Zīna. Viņa apķērās tam ap kaklu, lēni un klusi noskūpstīja viņu un teica dziļi sakustinātā balsī:

«Nāc, mīļais, zālē! Neej projām — nāc. Es nevaru galēties ar tiem cilvēkiem ... Kaudze ... Lūsis ... Sauleskalns — visapkārt apstājuši mani ... Nāc nosēdies, ja ne vairāk, uz dīvana un sēdi ... Man, tevi uzskatot vien, ir vieglāk ... zini, daudz vieglāk viss panesams ... Es ne brītiņu nevēlētos redzēt, ka tu esi projām ...»

Tad viņa atkal viegliem soļiem aizsteidzās zālē, pie durvīm vēl atskatīdamās un mīļi pasmaidīdama ...

Staburagam patika šī poza ... Jā, tā viņam patika Zīna visvairāk .. kad viņa promejot apstājās, atskatījās un smaidīja — tas bija skaisti ... Viņas krūtis un pleci un profils tad bija sevišķi reljefi un pievilcīgi. Viņš piecēlās un iegāja zālē ...

Vīnkoks spēlēja, un pāri jau griezās ... Spēlēja patlaban valsi ... Direktors, soļus matematiski mērīdams, griezās ar savu cienīgo ... Kaudze dejoja ar Zīnu ... Lūsis ar Almu, un vēl pāris

kolegu, mīļi triekdami, griezās ar kādām dāmām tā, ka te paspīdēja, te aizgriezās viņu galvaskausi kā mēneša fazes...

Tālāk caur dejotāju pāriem pa kabineta un viesu istabas vaļējām durvīm varēja saredzēt, ka viesi vietu vietām pa trīs, pa četri, pa pieci bija nosēdušies pie zaļiem, četrstūrainiem kāršu galdiņiem, kūpināja pīpojamo materialu, sauca «pass», bēte», «iekritis», «maksā ciet» un smējās un gudri sprieda, ko vajadzēja papriekšu spēlēt: kalpu vai ķēniņu, dāmu vai dūzi... ercu vai pīķi...

Arī bārdainais kungs, kam galva bija tikpat plika kā Sūbrim, bet kas bija nopietnāks par Sūbri un no kā visi pedagogi bija atkarīgi — arī tas spēlēja... Viņam blakus atradās alus pudele, no kuras tas šad un tad iebaudīja pa glāzei... Pie viņa galda sēdēja reliģijas skolotājs — mācītājs Rafaels, kas arī spēlēja... Sākumā viņš gan kautrējās, bet citi iestāstīja, ka tā esot slēgta sabiedrība, pašu ļaudis — un cienīgtēvs sita vaļā... Staburags stāvēja brīdi un nolūkojās, kā funkcionēja uzvilktais viesu aparats...

Kāda dāma, gara un tieva, melnās drēbēs, baltām rokām, melnām acīm un baltiem, skaistiem zobiem, kuri, kā vēlāk Staburags dabūja zināt, visi bija lieki, pienāca viņam klāt un uzaicināja uz deju.

Viņš dejoja... Kad beidza dejot ar vienu, ņēma pēc brītiņa otru, trešo, ceturto... Īstenībā viņam nebija ne mazākās kāres un ne mazākā baudījuma dejot ar šīm sievietēm, bet viņš izlietoja tās kā zibeņa novilcējas, lai šīs pašas dāmas nemuldētu un nepļāpātu, ka viņš dejo tikai ar Zīnu...

Viņam gan šis salona dāmu spriedums bija vienaldzīgs, bet tomēr tā nepatīkami aizskāra viņam mīļu cilvēku un līdz ar to jūtas, kuras neviens nedrīkstēja aiztikt...

Viņu mīlestība bija viņu sapnis... Neviens to nedrīkstēja zināt... Nevienam nevajadzēja aptraipīt tos momentus, kuri jāiegulda dvēselē un jāuzglabā ziedoši un šķīsti visu mūžu...

Jā, beidzot Staburags dejoja arī ar Zīnu... Dejoja valsi... Tā bija viņa iemīļotā deja... Senāk viņš neprata dejot... Viņš uzskatīja deju par kaut ko banalu, nepieklājīgu... bet tad... Tikko viņš iemīlējās Zīnā, viņš atmeta savu kautrību, pārvarēja sevi un iemācījās dejot... Tikai Zīnas dēļ viņš to darīja... lai dejotu ar viņu... Visi apbrīnoja viņu, cik ātri viņš bija iemācījies, bet neviens nezināja, ka viņa dejas skolotājs bija — mīla...

Bija tiešām skaisti, skaņām plūstot, griezties ar mīļoto jaunavu viegli viegli... griezties un atkal griezties... Un daudz skaistuma Zīna prata ielikt dejā... Viņa nebija jāgriež kā piesta, ar viņu nebija jākrīt uz grīdas... Viņas deja bija viegla un skaista kā līksms sievietes smaids... Jā, gluži kā smaids... Un viņas deja nebija tik mechaniska griešanās vien, bet dziļu daiļuma jūtu izteiksme... Neviena kustība viņai nebija smaga, neveikla, neskaista. Viņas dejai vajadzēja būt kā dzejai, kā gleznai, kā Bethovena sonatei. Skaistuma, gracijas un entuziasma pilna bija Zīnas deja...

«Kāda starpība, kāda milzu starpība!» nodomāja pie sevis Staburags, kad viņam šad un tad dejā pamirdzēja garām kāds pakausis kā mēneša faze un atgādināja to vietu, kur pakauši dilst...

Jā, arī tur bija deja... arī tur dejoja... bet tur vairs deja nebija ne mīlestības deja, ne daiļuma izteiksme — tur tā bija veikals... Bet ļaudīm nu reiz bija tā nenovēršamā īpašība: visu, kas skaists, padarīt par banalu. Tabakas dūmos un dzērienu kvēpos tika dziedāts par mīlestību un pavasari... Balles zālēs tika dejots, kamēr septiņi krāgi bija no sviedriem slapji. Un šantanos — tur jau dzeja, muzika un deja kalpoja triviāliem nolūkiem...

Pēc dejas Staburags bija mazliet noguris. Viņš atsēdās kabinetā uz dīvana un noskatījās burzmā... Tā viņš mīlēja darīt... Daudz interesantu lietu tā varēja redzēt... Arī tagad...

Direktors Sūbris stāvēja kabinetā pie nopietnā vīra, kas bija augstāks un nopietnāks par viņu. Viņš milzīgi interesējās par to, cik nopietnajam, augstajam pedagogam augsta bēte un cik tālu nodzerta pudele. Kad nopietnais vīrs paspēlēja, Sūbris noskuma, kad vinnēja — Sūbris priecājās. Kad nopietnajam vīram gribējās dzert — Sūbris ielēja, kad pudele bija tukša — Sūbris pasniedza jaunu. Augstais pedagogs ļoti cienīja šādu cienīgu izturēšanos pret viņu un izturējās arī pret Sūbri ar cienību. Sevišķi viņam patika tas, ka Sūbris bija gluži maziņš viņa priekšā... gluži...

«Ko vajag, to vajag,» tā viņš mēdza filozofēt svinīgos gadījumos, kad nebija salda vīna pilns. «Pret mazākiem esi liels, pret lielākiem esi mazs — tas, pedagogi, lai ir jūsu vienīgais un augstākais bauslis.»

Staburags stāvēja pie kāršu spēlētāju galda un skatījās.

Visapkārt pietvīkušas sejas... kārtis, nauda... īzdzertas un

nedzertas pudeles... ķērcošas balsis, muzika... deja... dekoltē... tabakas dūmi...

Viņš stāvēja un skatījās, un piepeši viņam gribējās būt kaut kur laukā... mežā, kur vēji priedēs šalc, kur lietus lāses cērtas sejā un krūtis elpo pilniem malkiem svaigu, brīvu gaisu...

Staburags mēdza tā piepeši nozust no dzīrotāju vidus. Un arī tagad viņš taisīja jau plānu, kā to lietu izdarīt tā, ka neviens nemanītu...

Piepeši viņam klāt pienāca Emmi un ieveda viņu zālē, nosēdināja uz dīvana un rādīja ar roku uz Vīnkoku pie klavierēm, teikdama:

«Redziet!»

Tur bija savāda aina.

Vīnkoks spēlēja, un Sūbris turēja viņam pie mutes glāzi alus. Vīnkoks spēlēja un dzēra. Tas izskatījās tik jocīgi, ka visi smējās. Šis joks nebija tukšs izdomājums, bet bija radīts no nepieciešamības.

Dejotāji, lūk, bija tik konsekventi un fanatiski, ka neļāva Vīnkokam ne brīdi atpūsties. Viņam bija jāspēlē bez pārtraukuma. Viena deja pēc otras. Viņa pirksti bija tā ievingrināti, ka spēja panest šo milzu darbu, bet bija taču cilvēkam citas, tā sakot, tekošas darīšanas: gribējās dzert, pīpot.

Un Vīnkoks bija izdomājis oriģinalu līdzekli, kā apmierināt šīs vispārcilvēciskās organisma vajadzības. Kad viņam gribējās dzert, viņš piepeši nemaz vairs nevarēja ieturēt takti... Viņam gāja tik vārgi, ka, likās, nupat viņš kritīs no krēsla zemē un būs pagalam. Dejotāji reizēm pašā jūsmīgākā brīdī tika nepatīkami pārtraukti. Lai tas nenotiktu, tad mājas saimnieks skatījās uz to, ka viesiem būtu patīkami, un, tiklīdz Vīnkokam sāka jukt takts, Sūbris tūliņ bija klāt ar glāzi alus... Un tie bija svinīgi brīži tiklab Vīnkokam, publikai, kā arī pašam Sūbrim. Sevišķi lielu furoru sacēla tas, ka Sūbris Vīnkokam pielika pie mutes veselu pudeli un Vīnkoks spēlējot izdzēra to līdz dibenam... Izdzēris pudeli, viņš neviena vaibsta nepakustināja sejā, bet paskatījās launi uz to Sūbra kabatu, kur viņam glabājās cigaru maks... Sūbris saprata šo skatienu un svinīgi iesprauda Vīnkokam mutē cigaru...

Tā muzika nekad visu vakaru netika pārtraukta un takts Vīnkokam par laimi nejuka, bet Sūbrim nācās bieži stāvēt pie Vīnkoka bārdainās, nopietnās sejas un liet viņam ēdamā un dzeramā organā spirdzinošas vielas...

Staburags skatījās līdz ar citiem uz savādo cilvēku un nevarēja valdīties no smiekliem... Vīnkoka seja tomēr bija ļoti inteliģenta... Plāns, smalki niansēts ērgļa deguns, plata, augsta piere, melni, liriski nekārtīgi mati, garens vaigs smalkiem sejas pantiem, kastaņu brūna bārdiņa un uz deguna zelta brilles, aiz kurām bija redzamas lielas, tumšas acis ar melnām, smalkām uzacīm...

Emmi stāstīja Staburagam interesantas lietas par Vīnkoku... Šis cilvēks bija gluži nabagu ļaužu bērns. Izglītības nekādas... No mazām dienām interesējies par muziku... Strādājis visādus darbus un nezin kā un nezin kur un nezin pa kādiem vaļas brīžiem mācījies muziku... Beidzot sasniedzis muzikā tādu tehnisku veiklību un gatavību, ka varējis jau stundas dot un tad arī — koncertus... Viņš bija mēģinājis iekļūt arī konservatorijā... Tur atzinuši, ka viņam neparasti laba dzirdes spēja un lielas muzikalas dāvanas, bet formalo zināšanu un naudas līdzekļu trūkuma dēļ aizcirtuši šī mākslas tempļa durvis viņam deguna priekšā.

Un tā viņš tagad dzīvoja un veģetēja. Deva stundas, koncertēs, spēlēja viesību vakaros, piedzērās līdz nesamaņai un tad ar savu īsredzību un manieru neveiklību smīdināja galanto publiku uz ielas un salonos...

Ko viņš pats juta? — to neviens neprasīja... Tikai smējās par viņu, kad viņš gāja ne pa trotuaru, bet konsekventi arvien pa ielas vidu... Uz jautājumu: kādēļ? viņš atbildēja, ka, pa trotuaru ejot, viņam iznākot bieži sadursme ar publiku. Bet pa ielas vidu viņu neviens netraucējot... Smējās arī par viņu, ka viņš gāja noplīsušiem zābakiem vai vienā kājā zābaks, otrā kaloša... Smējās arī par to, ka viņš līdz nāvei bija iemīlējies kādā neliela namnieka meitā...

Viņš mīlēja to ilgus gadus, un jaunava ar viņu ķiķinājās, bet tās māte turēja viņu pansijā un konfiscēja viņam visu naudu, ko viņš nopelnīja. Ļaudis runāja, ka viņš pelnot trīsdesmit līdz simtu rubļu mēnesī un vēl vairāk... Sāpīgs cirtiens Vīnkokam bija tas, ka viņa ilgus gadus mīlotā meiča kādā jaukā dienā izgāja pie kāda mežkunga mācekļa, tas ir, apprecējās... Viņš nekā par šo joku neteica, bet to vakaru Emmi un Olga viņu atrada netālu no skolas rāpus sniegā grāvī.

Sākumā viņām bija bail... Bet tad viņas pazina, ka tas ir Vīnkoks... Viņš meklēja savu cepuri un savas brilles... galīgi piedzēries... Kad viņa līgava bija kļuvusi jau citam par sievu,

viņš iemīlējās viņas jaunākajā māsā... un dzīvoja arvien projām pie nākamās sievasmātes, kura par viņu tik rūpīgi gādāja, ka bija nokonfiscējusi pat viņa dārgāko mantu — klavieres, kuras tas ar milzu pūlēm bija iegādājies uz izmaksu un bija arī jau izmaksājis.

Tas bija traģiski, bet ļaudis par to smējās... Laikam tādēļ viņš arī ignorēja pašus ļaudis un mēdza uz viņiem teikt: «Idioti.» Ļaudis par viņu smējās un izmantoja ne tikvien muziku, bet arī viņa neveiklību rotaļās... Ko tik visu ar viņu tad nedarīja!... Viņam aizsēja acis un smējās... Viņu dancināja un smējās... Viņam plēsa matus un smējās... Viņam piesēja pie muguras kabatas drāniņu, uz ko sevišķi Sūbris bija manīgs — un smējās... Viņu piesēja pie krēsla, un, kad tas cēlās augšā vai krita, — smējās... Viņa neveiklība bija tik liela un tik dabiska, ka nevarēja nesmieties... Reizēm, kad galantajai publikai visvairāk nāca smiekli par viņu, viņš izrāvās no rotaļas dalībniekiem vidus un ar visu mugurpusē piesieto kabatas drāniņu un visu piesieto krēslu aizgāja piepeši pie klavierēm un spēlēja kādu savu dziesmu, kuras improvizacijā jaucās marseljezas skaņas.

Jā, viņš spēlēja... Skaņas plūda un plūda... Drīz viņas mirdzēja kā saules stari, drīz kā debess zilgme ziedonī... Drīz viņas skanēja kā cīruļu dziesmas, drīz raudāja kā vētra aiz loga... vai šalca kā ziedoņa vēsma... Un viss tas cits caur citu — vesela skaņu jūra, vesela skaņu paradize...

Un smējēji sastinga — cits uz dīvana, cits, piespiedies pie sienas... cits uz galda, atspiedis galvu rokās... Visiem smiekli aizbēga no sejas... Kāršu spēlētājiem kārtis izkrita no rokām... Dzērājam alus glāze bija jāatrauj no mutes nedzerta... Visi norima — un klausījās...

Bet skaņas plūda un plūda... un skaņu jūrai skanēja cauri liela, varena sirds un dvēseles himna...

Skaņas plūda un plūda... līdz beidzot piepeši notrūka... Vīnkoks sabruka uz klavierēm un raudāja — traģiski raudāja... Ģenijs raudāja...

43.

Diezgan... Kādēļ vairs ilgāk palikt? Kaudze jau dejoja galopu, Vīnkoks deju vietā jau sāka spēlēt koraļus, un mācītājs Rafaels pie kāršu galda jau sāka dziedāt:

«Septiņi pīķi — bez viena stiķa,
Septiņi pīķi bez viena stiķa!...»

Staburags aizgāja. Nemanot. Viņš varēja arī atvadīties. Bet kādēļ? Tad seko visādas ceremonijas: lūdz palikt, jāatvainojas, ka nevar, lūdz atkal, jāatvainojas atkal un tā tālāk... Šīs ceremonijas viņš nevarēja ieredzēt. Tādēļ viņš aizgāja nemanot... Viņš labprāt būtu gājis vēl pastaigāties, bet pulkstenis rādīja jau pāri pusnaktij, un rīt nebija vairs svētdiena. Klasē strādāt ar paģirām — nē, to nevarēja. Pašam bija mokas, bērniem mokas.

Brīdi viņš staigāja pa savu istabiņu no viena gala uz otru un pārdomāja šīs dienas iespaidus. Galvenais, viņam bija prieks, ka viņš no visas tās burzmas ārā.

«Oh!» viņš nopūtās. Viena diena bija pagalam. Riebīga diena. Kas bija panākts? Kas bija iegūts? Nekā, it nekā. Nē, tomēr viņš jutās apmierināts. Tādas dienas dzīvē bija neizbēgamas. Viņas bija jācieš kā zobu sāpes un pie tam jārāda tāda seja, it kā ap sirdi būtu bezgala patīkami. To prasīja pieklājība. Bet šī diena nebija pagājusi gluži velti. Viņš bija mantojis kaut ko pozitivu: riebumu pret saviem koleģiem un viņu tukšību. Šīs dzīres bija atvērušas galīgu plaisu starp viņu un viņiem... Un tad Vinkoks!... Un Valnis... jā, Valnis... Kas ar viņu tagad notiek?... Kur viņš ir?... Kas viņu sagaida?...

Bet... Rītdiena... Viņš grasījās patlaban gulēt iet, kad logā kaut kas norībēja. Tur no ārienes kāds svieda ar sniegu. Viņš paskatījās uz šo miera traucētāju: Zīna... Viņa stāvēja apakšā, viegli ģērbusies, kā salonā, svieda ar sniegu un, kā redzams, gaidīja viņu.

Šī neprātīgā meitene! Naktī un salā... tik viegli ģērbusies... Viņš nervozi un ātri paķēra mēteli, platmali un steidzās pa trepēm zemē.

Jā, tur viņa gaidīja...

«Zīna!» viņš izsaucās rūpju un mīlestības pilnā balsī.

«Mīļais,» atbildēja meitene, un viņas balss bija raudu, ilgu un mīlestības pilna. «Es nevaru... Tur tie cilvēki... Es nevaru... Tu aizgāji — es manīju... Un man kļuva grūti un smagi ap sirdi... Mana jautrība pazuda — aizgāja līdz ar tevi... Es paliku viena... Gluži viena... Visapkārt piedzēruši... riebīgi tipi... Līp klāt... uzbāžas... saka komplimentus — riebīgi!... Patlaban iet rotaļās... Nerro Vinkoku... Sūbris aizsēja viņam acis... piesēja pakaļā kabatas drāniņu... Sēž visi riņķī apkārt... Viņš vidū... Ņirgājas, muļķojas... Es nevaru tur ilgāk... Man ir apnicis — līdz kaklam apnicis...»

«Bet viņi tevi meklēs...»

«Lai meklē... Es gribu kaut minuti būt prom no turienes...»
«Bet tu nosalsi...»
«Lai...»
«Nē, to nevar... Zīna!... Es uziešu pēc drēbēm...»
«Nē, es negribu. Es nelaidīšu tevi...»
Viņi iegāja lapenē un trieca... Lapene bija tukša, auksta un nemīlīga... Bet viņiem nebija gar to daļas... Viņi stāvēja un trieca... Staburags piedāvāja Zīnai savu mēteli. Viņa to atraidīja.
Paši nezināja, kā tas notika... Zīna pieglaudās viņam klāt, apķērās ap kaklu, un Staburags ietina viņu savā mētelī... Un tā viņi stāvēja un trieca... Viens otram pieglaudušies... Abi vienā mētelī...
«Redzi, kāda es esmu. Nāku pati pie tevis... Riebīgi — vai ne?... Es nezinu, kas ar mani noticis... Citus vīriešus, kad viņi man tuvojas vai uzbāžas, es atgrūžu nost... es viņiem varētu acis izskrāpēt no dusmām... Kaudzem reiz iesitu pliķi, kad viņš mani taisījās skūpstīt... Bet — redzi, es pati tevi... skūpstu... Esmu kā apburta... Sākumā es domāju, ka tu būsi tāds pats kā citi vīrieši, bet tad es ieraudzīju, ka tu neesi tāds... Tad es tevī iemīlējos... Cīnījos pati ar sevi... Un tagad?...»
Zīna glaudās klāt Staburagam ar visu jaunas, straujas, iemīlējušās sievietes jūsmu, graciju un maigumu. Sākumā viņa trīcēja no aukstuma un uzbudinājuma, bet tad sasila, kļuva mierīgāka... Viņa mētelī... pie viņa sirds... Tik tuvu divas sirdis viena pie otras... Varēja sadzirdēt viņu pukstienus... Divi dvēseles vienojās...
«Tik labi pie tevis, tik skaisti!...» teica Zīna un atkal klusēja...
Viņš uzlika roku tai uz krūts un — viņa nepretojās... Jaunas, cietas, ziedošas bija viņas krūtis, un viņš noliecās un skūpstīja tās.
«Zīna... Zīna...» viņš ieminējās klusi un tad atkal klusēja...
Jūtām nav vārdu...
«Tik labi pie tevis, tik skaisti...» teica Zīna, un viņas vaigi kaita pie viņa vaigiem. Viņas mati aizskāra viņa pieri.
Viņi bija tik tuvu kā vēl nekad...
Klusums un tuvums, un sieviete...
Staburags jutās lielāks, pilnīgāks... jā, pilnīgāks... Viņam likās, ka bez sievietes vīrietis nevar pilnīgs būt...

Savādas jūtas viņu pārņēma. Liels skaistums gulēja viņa rokās... liela mīlestība gulēja viņa rokās — sieviete gulēja viņa rokās...

Un viņam piepeši kļuva bail... no sievietes bail... Viņa atdeva tam visu savu dvēseli... viņš varēja ņemt viņu pašu... Viņš juta, ka, sievieti turot savos apkampienos, viņš ir tik šķīsts un moralisks kā vēl nekad savā mūžā... Bet viņam bija bail: vai visa dzīve būs tik skaista kā šis brīdis? Vai šis brīdis nodibina, vai satriec Zīnas likteni?... To viņš nezināja... Bet lai... šis brīdis bija liels... cēls... svēts un daiļš... Šis brīdis bija varbūt vienīgais visā mūžā... Kas daļas gar turpmāko likteni?... Dzīvē taču tik maz skaistuma!...

Tā viņi stāvēja abi... Visapkārt nakts... sals... sniegs...

Bet viņi stāvēja, pieglaudušies viens otram... abi vienā mētelī.

Viņi klusēja...

Varbūt šis brīdis bija vienīgais visā mūžā...

44.

Tanī vakarā, kad Sūbris svinēja lieliskās dzīres, Valnis bija nogājis pie ģimnazistēm uz vakaru patriekties par dažiem jautājumiem. Tā bija parasta lieta un tik vienkārša, ka viņam ne prātā nenāca, ka šīs lietas dēļ nāksies kādreiz ciest.

Bet uz to nebija ilgi jāgaida. Kā jau teikts, tanī vakarā, kad Sūbris svinēja lieliskās dzīres, Valnis tika paņemts līdz ar visām skolniecēm un aizvests.

Vedēju bija labi daudz, un procesija garāmgājējiem izlikās ļoti neparasta un dīvaina.

Valnis soļoja diezgan mierīgi. Ejot viņš mēģināja uzminēt, ko ar viņiem darīs un kur viņus vedīs. Viņš ievaicājās par šo lietu ierēdnim, kam bija uzdots viņus paņemt, bet tas nekā nezināja pateikt. Varbūt arī negribēja teikt. Ierēdnis mēģināja sarunu novirzīt uz kādu politisku tematu, bet Valnis par politiskām lietām viņam nekā nezināja teikt, un viņi apklusa. Tikai ar ģimnazistēm viņš mazliet sarunājās, pajokoja, lai meitenēm būtu jautrāks garastāvoklis un viņas nenogrimtu pesimismā. Bet viņa rūpes bija liekas. Skuķes bija tik apzinīgas un tik drošsirdīgas, ka viņām nemaz prātā nenāca drebēt un baiļoties par savu turpmāko likteni. Tas Valni ļoti iepriecināja.

Pēc kāda brītiņa procesija iegriezās kādā sētā, un viņi tika ievesti kādās telpās, kas izrādījās par policijas iecirkni.

Telpas bija vāji apgaismotas, netīras, piepīpotas, piespļaudītas.

«Vai te mūs paturēs? Ko ar mums te darīs?» tā nodomāja atvestie katrs pie sevis.

Bet te viņus nepaturēja.

Kāds samiegojies dežurants deva ierēdnim uz viņa jautājumiem dažus izskaidrojumus. Pēc tam samiegojies dežurants paņēma kādu grāmatu ar papīriem, kuros bija teikts, ka tiem iet līdz pieci cilvēki, un kur bija uzskaitīti arī visu piecu vārdi.

Kad dežurants bija paņēmis papīrus, kopā ar vedējiem visi devās atkal ceļā.

«Uz kurieni?» jautāja Valnis vedējam.

«Gan jau redzēsim,» atbildēja vedējs.

Atbilde skanēja mazliet drūmi. Bet viņa neatstāja lielu iespaidu uz garastāvokli. Bija redzams, ka vedējs grib būt noslēpumains, lai piešķirtu savai personai vairāk nozīmes, vairāk svara.

Viņi gāja uz pilsētas nomali.

Dienu bija bijis atkusnis. Vakarā drusku sala. Vietām bija dubļi, vietām slidens, atsalis. Iešana bija diezgan smaga, jo ielas vidus, pa kuru jāiet, bija tumšs. Un, jo tālāk nāca, jo tumšāks kļuva.

Elektrisko laternu jau sen vairs nebija. Patlaban beidzās arī gāzes laternas. Sākās petrolejas dzeltenie lukturi. Tie mirdzēja reti, tālu viens no otra, un tumši.

Pilsētas poezija te jau kļuva drūmāka ... Nami kļuva arvien mazāki, iela arvien kruvešaināka un apgaismošana arvien vājāka. Beidzot viņi pagāja garām kādai fabrikai, kas gulēja nakts tumsā kā noslēpumains milzenis — drūmi, klusi. Vēl pāris nameļu un — viņi bija aiz pilsētas.

Vedēji saspiedās ap viņiem ciešāk, jo bija galīgi tumšs ... un viņi acīm redzot baidījās, ka vedamie neizbēg.

Debess bija savākusi kopā tumšos mākoņus un aizklājusi zvaigžņu un mēness gaismu, kuru tik labprāt būtu ticies redzēt.

Viņi gāja klusām. Tikai kāds no vedējiem ņirgājoši iesmējās: «Ha!... Te ir tā vieta ...»

Valnis paskatījās: ceļmalā bija kapi. Ko nozīmēja vedēja ņirgājošā piezīme? Nāvi? Neviļus drebuļi izskrēja caur kauliem. Bet tad viņam kļuva jautri ap sirdi, un viņš sāka jokot un smieties.

Skuķes zobojās ...

Drīz viņiem kļuva itin jautri. Netālu tie ieraudzīja lielām elektriskām laternām apgaismotu iestādi. Tas bija cietums.

Tātad tur viņus veda. Nu viņi bija skaidrībā, un šī drūmā skaidrība radīja katram dvēselē kaut ko jautru — noteiktu, kaut kādas iluzijas...

Drīz viņi atradās jau aiz smagajiem cietuma vārtiem un aiz biezās, augstās ķieģeļu sētas — cietuma pagalmā. Tur stāvēja divi rindas sargu, kuriem bija jāiet cauri. Kāds no tiem teica rupjā balsī:

«Uh!... Tie ir gan labie!... Mīksti — kundziņi!»

Neviens no sargiem viņam nepiebalsoja, neviens no vedamiem nelikās dzirdot...

Viņi iegāja kancelejā, kur tos saņēma un vienaldzīgi ierakstīja grāmatā kāds dežurants ar jaunu, mīlīgu seju, melnām acīm, spožiem uzplečiem... Izskatījās viņš vairāk pēc mākslinieka nekā pēc ierēdņa un bija tik auksts un vienaldzīgs, it kā viņa priekšā atrastos ne cilvēki, bet pāris nenozīmīgu, nevajadzīgu priekšmetu, par kuriem jāparakstās, ka viņš tos saņēmis...

Valnis tika pārmeklēts... Nazis, nauda, kabatas grāmata, pulkstenis tika pierakstīti, un vienaldzīgais ierēdnis tos vienaldzīgi ieslēdza savā atvilktnē.

Tad viņu sargs kaut kur veda... Atslēdza vienas smagas durvis... otras... trešās... — izgāja vienu koridoru, otru... trešo — uzkāpa pa vienām trepēm, otrām, trešajām... un beidzot ieveda viņu kādā telpā, kas līdzinājās viesnīcai... Vidū liels koridors un apkārt istabiņas ar numuriem un durvīm... Vienas no šīm durvīm tika atslēgtas, un Valnis atradās kamerā.

Sargs ienesa kādu šinelim līdzīgu lupatu, nometa to uz dzelzs koikas un teica:

«Tā, te jums būs gulta...»

To teicis, viņš trokšņaini aizslēdza smagās, melnās durvis, un Valnis atradās viens...

Viņš ātri pārlaida acis kamerai... Melnas durvis bez rokturа... Labi augstu no zemes neliels logs ar dzelzs restēm priekšā... Balti griesti, balti pelēkas sienas... Pie sienām līstiņas ar tukšu bļodiņu un maizes gabalu... Zem līstiņām netīrs dvielis... Pie griestiem elektriska laterna... kaktā tvaika kurināmā krāsns... Pie durvīm elektriskā zvana podziņa... Mazs galdiņš un soliņš, pieslēgti ar ķēdi pie sienas...

Tā bija viņa nākamā dzīves vieta... viņa pasaule...

45.

Lieliem notikumiem — lielas sekas. Tā arī Sūbra dzīrēm. Ka Sūbra dzīres bija liels notikums, par to neviens pilsētā nešaubījās.

Sūbris vairāk dienas no vietas bija kā salauzts. Dzīres bija viņam izmaksājušas ne vairāk, ne mazāk kā trīs simti piecdesmit rubļu. Tas bija sāpīgi. Vēl sāpīgāk bija tas, ka viņš bija uz kārtīm paspēlējis divi simti trīsdesmit un septiņi rubļi un sešdesmit trīs kapeikas. Jā, par to nebija ne mazāko šaubu. Otru rītu viņš bija izgrābstījis visas kabatas, izkratījis visus makus, saskaitījis visu pēc visiem matematikas likumiem — un taisni šādas sumas trūka. Dvēselē bija tāda sajūta, it kā tur būtu izgriezis šos naudas gabalus, un viņā tagad būtu simtiem caurumu ... Nepatīkami bija vēl tas, ka visu šo sumu bija novinnējis cand. jur. Ūpītis. Tas Sūbri kaitināja. Šis cand. jur. Ūpītis sita kā traks, riskēja kā traks un vinnēja kā traks. Viņš vēl zobojās par citiem. Visvairāk par Sūbri. Viņš plātījās un teica, ka Sūbris no tā laika, kā apprecējies, vairs nespēlējot uz lielām sumām.

Tad vēl viena sāpīga atmiņa viņam koda: korķis. Viņš nebija varējis nosist korķi no pudeles tā pedagoga klātbūtnē, kas ir augstāks par viņu, nopietnāks par viņu un no kā visi pedagogi bija atkarīgi. Viņam taisni likās, ka nenosistais korķis bija iestājies kaklā un viņš nemaz vairs nevar parunāt.

Klasē viņš visus izskaidrojumus iesāka ar: «Оно, значит, так» un beidza ar: «Оно, конечно, так». Zēni vīpsnāja vien. Sūbra paņēmieni klasē bija jau sen zināmi, bet sevišķi pēc dzīrēm viņam tie bija tipiski. Tā viņš staigāja, šis nopietnais vīrs ar sāpju pilnu dvēseli, kura tam likās caurumaina esam, un ar tādu sajūtu kaklā, it kā tur būtu iestājies nolādētais korķis ...

Dzeltens, drūms, nolaidies viņš tā staigāja apkārt vairākas dienas ...

*

Lūsis bija ļoti omulīgs. Otrā dienā pēc dzīrēm viņš ieradās klasē kā arvien korekti. Nevienas minutes viņš nedrīkstēja nokavēt. Tā bija viņa devize.

Visās klasēs to dienu viņš runāja par vienu un to pašu: par manierēm.

Vispirms viņš nostādīja vienu zēnu pie loga un noprasīja viņam:

«Vai tu zini, kas ir smuks skuķis?»

«Nē,» skanēja atbilde, kaut gan zēnam šis jēdziens bija diezgan noteikts.

«Nu, tad redzi,» skaidroja Lūsis. «Smuks skuķis ir tāds, kuram sārti vaigi, deguntiņš uz augšu un feina gaita. Un bez tam augums tāds — ne liels, ne mazs, — ne tievs, ne resns... Nu? Saprati?»

«Sapratu,» atteica zēns.

«Stāvi še un skaties. Kad ieraugi pa ielu ejot tādu skuķi, tad parādi man.»

To teicis, Lūsis pārgāja uz lekciju par manierēm.

«Manieres ir tas svarīgākais cilvēka dzīvē,» viņš teica svinīgi. «Bez manierēm tālu netiksi. Izmanies pats — kungs labs! Cilvēkam būs vienmēr glaunam būt. Viksēts zābaks un balts krāgs lai ir jūsu spožums... Comme il faut... Comme il faut...»

Skolnieki ne pirmo reizi dzirdēja šo Lūša augstāko gudrību. Savā sirdī viņi smējās par nopietno pedagogu, bet atklāti viņi savus smieklus nedrīkstēja izrādīt, jo tādos gadījumos Lūsis bija bargs. Tādas lekcijas Lūsis to dienu lasīja visās klasēs...

*

Nežēlīgi bargs otrā dienā bija Kaudze. Bet, tā kā nekas nav bez sava cēloņa, tad arī Kaudzes bardzībai bija savi nopietni cēloņi.

Iedzerot un dejojot Sūbra salonā un amizējoties ar dekoltētām labāko familiju meitām, pār viņu bija nākusi neapturama vēlēšanās stāties tuvākos sakaros ar sievieti.

«Ko dari, to dari drīz,» viņš teica pats sev un piepeši nozuda no jautro viesu vidus.

Viņš steidzās ar ormani uz turieni, kur katra sieviete katram vīrietim ir sieva un katrs vīrietis katrai sievietei ir vīrs...

Bet jaunajam liktenim bija paticis sagatavot Kaudzem nepatīkamus pārsteigumus.

Tikko viņš bija pārcēlis savu pedagoģisko kāju pār kādas pikantas iestādes slieksni, viņam raibs vien nogāja gar acīm... Viņš ieraudzīja šīs iestādes zālē divus no saviem skolniekiem — jā, no piektās klases. Viens no viņiem dejoja valsi, otrs sēdēja uz sarkana samta dīvana ar dziļi dekoltētu skaistuli un amizējās. Kaudze gribēja cirsties atpakaļ un bēgt prom, bet tas nebija vairs iespējams. Skolēns piecēlās no dīvana, pieklājīgi palocī-

jās sava pedagoga priekšā un nosēdies amizējās tālāk. Redzams, tā viņam nebija pirmā reize. Kaudzem gribējās izbārt un tad sodīt nemoralisko skolēnu, bet viņš atcerējās, ka te nav tā vieta, kur spriedīko morali.

Situacija bija nepatīkama. Beidzot tomēr viņš apķērās. Viņš taču varēja nākt tādu iestādi pārlūkot, vai to neapmeklē skolēni! Vai ne?

Tas viņam deva dūšu. Viņš patlaban jau grasījās ņemt uz grauda netiklos knaukus, kad piepeši muzika apklusa, deja beidzās un — notika jauns pārsteigums.

Sieviete, kas nupat bija dejojusi ar vienu no viņa skolniekiem, bija viņa simpatija — Oļa.

Ieraudzījusi Kaudzi, Oļa kā viesulis bija viņam klāt, apķērās ap kaklu, plīkšķināja ar roku viņam pa trekno vaigu un mīļi čivināja:

«Ak tu mans mazais rakarīt! Kur tu tik ilgi biji? Divi dienas tevi neesmu redzējusi. Tu laikam būsi iemīlējies, vai ne? Ak tu mans rakarīt! Un kur ir tavi draugi? Kur ir Sūbris? Būs laikam savā sievā iemīlējies! Ha, hā! Kur paliek rakarīts Lūsis? — arī viņu divi dienas neesmu redzējusi...»

Šī intimā tirade izgāza Kaudzi galīgi cauri, un nu viņam cits nekas neatlika kā iet ar skolēniem uz kompromisu.

Viņš atsvabinājās uz brīdi no savas simpatijas un, rokas berzēdams, apsveicinājās ar saviem audzēkņiem, teikdams:

«Ā, — jūs ar... Nu, nekas... Tas ir labi... Vajag iepazīties ar dzīvi...»

To teicis, viņš priecājās pats par sevi, ka bijis tik asprātīgs un kaut ko tādu izdomājis.

«Malacis tu esi, Kaudze,» tā viņš pats sevi slavēja.

Tomēr skolnieku klātbūtnē viņš nejutās omulīgs un tādēļ, izdzēris pudeli portera, drīz vien aizbrauca.

Arī otrā iestādē viņu bargais liktenis nesaudzēja: viņš uzdūrās uz sava nākamā sievastēva Vernera.

Tas bija sirms kungs ar iepliku galvu, ovalu seju un ovalu vēderu, godīgs un moralisks ģimenes tēvs, kam bija sava sieva, divas pieaugušas meitas un trīs mazāki bērni.

Viņš ģimenes dzīvi turēja ļoti augstu un arvien lepojās ar saviem morales principiem.

Kaudze bija viņa jaunākās meitas līgavainis.

Tādēļ nevar noteikt, kurš no viņiem vairāk bija pārsteigts: Kaudze vai Verners.

«Velns, ka tik viņš nepasaka manai līgavai!» domāja Kaudze.

«Velns, ka tik viņš nepasaka manai sievai!» domāja Verners.

Par laimi Verneram bija ļoti jāsteidzas, un viņš acumirklī aizbrauca.

Kaudze, saīdzis un noguris pēc visām klizmām, likās uz auss un piekodināja savai gultas biedrenei to uzmodināt ne vēlāk kā pusastoņos no rīta...

Bet arī te notika nelaime. Gultas biedrene atmodās tikai pēc astoņiem. Kaudze bija nokavējies. Atvadījies no savas nakts draudzenes un uzrāvis ātri drēbes, viņš iesēdās ormanī un brauca uz klasi, paskatīdamies apkārt, vai kāds skolēns neredz, ka viņš izņāk no tāda kutelīga nama. Skolnieku un skolnieču pa ielu steidzās pulka, bet nebija tādu, kas viņu pazītu.

Viņš uzelpoja vieglāk. Tomēr vēl viena nepatikšana bija priekšā: viņš nokavēja lūgšanu. To viņš nekad nemēdza darīt. Tā taču nebija pirmā reize, kad viņš brauca taisni no turienes uz lūgšanu kuplināt to ar savu rūkšanu, bet taisni šoreiz vajadzēja tā izņākt, ka viņš nokavēja...

Stundās Kaudze darbojās tik enerģiski, ka visos koridoros atbalsojās viņa pērkoņdimdošā balss. Kurā klasē viņš gāja — tur zēni trīcēja no bailēm. Šādas pedagoģiski enerģiskas rīcības sekas bija tās, ka pēc stundām pie Kaudzes sēdēja trīspadsmit zēnu.

Lai šie «noziedznieki» neizbēgtu pelnītam sodam, Kaudze ieslēdza viņus visus vienā klasē un pats aizgāja.

Zēni sākumā raudāja. Kad pārgāja raudas, sāka spēlēt kārtis un pīpot. Kad apnika spēlēt kārtis un pīpot, tad kliedza un kāvās. Kad apnika kauties un bļaut — sāka domāt par mājā iešanu. Visiem neganti gribējās ēst.

Gudroja šā, gudroja tā, bet nevarēja izgudrot itin nekā. Durvis bija ciet, un atslēga bija Kaudzem kabatā.

Te kāds vecs sliņķis, kurš katrā klasē sēdēja pa divi gadi un ko viņa līdzsliņķi sauca par Flamingo, nāca klajā ar interesantu projektu: bēgt. Logam taču bija vēdināmā rūts, un pa to varēja izkļūt.

Sākumā šis plāns likās neizvedams, bet, kad Flamingo uzkāpa uz loga palodas un mazajiem palīdzēja, tad visi izgāja kā ķiparī pa logu laukā. Paķēruši no garderobes cepures, tie laidās mukt no skolas prom, ko nagi nes. Pašās beigās, protams, Flamingo.

Pēc trim stundām atnāca Kaudze, bet atrada klasi tukšu.

Tas bija traki! Kā tas bija varējis notikt?

Lietu pamatīgi izmeklējot, izrādījās, ka «noziedznieki» izbēguši pa logu...

«Nu, nekas,» norūca Kaudze pie sevis. «Skolotāju konferencē es viņus dabūšu. Tur viņi man neizbēgs.»

Bez tam viņš nāca uz jaunām domām, atrada, tā sakot, neviļus vienu jaunu enerģisku audzināšanas līdzekli: lai skolēni nevarētu izbēgt — vajag noņemt viņiem cepures. Bez cepurēm viņi nebēgs. Jā gan. Kaudze bija ļoti mierā ar savu jauno atradumu un nolēma visā drīzumā to realizēt.

46.

Arī uz sievietēm Sūbra dzīres bija atstājušas lielu iespaidu. Emmi vairāk naktis no vietas nevarēja gulēt un arī pa dienām aizmiga tikai tā uz stundām piecām sešām no vietas. Naktīs viņa bija tik nervoza, ka sprāga piepeši no gultas augšā un teicās miroņus redzot. Sauleskalnam bija lielas pūles apmierināt savu mīļo Emmi. Ar lielu interesi viņš noklausījās viņas stāstīšanā par savas nervozitates iemesliem. Galvenais bijis tas, ka viņai nevajadzējis muzicēt, dejot, smieties, dziedāt. Viņa zinot, ka tas kaitējot viņas organismam, bet tomēr neesot varējusi atturēties. Bet tāda nu reiz esot dzīve. Nevarot arvien to locīt pēc savas gribas. Reizēm esot jāpadodas un jāpeld līdz pa straumi. Vēlāk gan nākoties ciest, bet ko tur lai dara.

Bez ciešanām neviens pasaulē neesot. Bet tas notiekot sabiedrības labā. Un kā gan būtu izskatījies, ja viņa vakar būtu sēdējusi kā mumija?... Ko gan sabiedrība būtu teikusi?... Nē, tas nebijis iespējams... Un tādēļ viņa labprāt upurējusi savu mieru, miegu, daļu no savas veselības, lai tikai tiktu kaut kas darīts sabiedrības labā...

Tā viņa trieca un stāstīja, kamēr vai nu Sauleskalns iemiga, vai viņai pašai uznāca miegs.

Un katram, ikkatram, kas viņu šinīs dienās satika, viņa stāstīja par savām neskaitāmām klizmām un ciešanām. Visinteresantākā no kaitēm bija miroņi un tikliņš.

Nakti viņai priekš acīm rādījās miroņi un dienu tikliņš, tāds tikliņš, ka viņa nekā nevarēja vairs redzēt un tai bija bez kavēšanās jāsabrūk pie zemes.

Vienreiz viņai nācās redzēt tādu tikliņu priekš acīm pašai savā zālē, kur viņa tad sabruka uz vietas. Labi, ka gadījās turpat

Edis un viņa skolnieks, kuri ņēmās trīt deniņus ar aukstu ūdeni un etiķi tik ilgi, kamēr viņa atkal dabūja samaņu... «Tā iet tiem sabiedriskiem darbiniekiem,» nodomāja viņa pie sevis, atcerēdamās Sūbra dzīru sabiedrību, kuras labā tā to nakti tik daudz bija pūlējusies. Viņa apņēmās savā sirdī turpmāk rūpēties vairāk par sevi nekā par citiem.

Svētlaimīgus brīžus pārdzīvoja Sūbra kundze — Olga.

Četras dienas no vietas viņa nevarēja atstāt guļamistabas telpas. Pirmo dienu pēc dzīrēm viņai bija galvā asas, nervozas, plēsošas sāpes.

«Man nevajadzēja dzert tik daudz vīna,» viņa nodomāja reizu reizēm pie sevis, mocīdamās ar negantajām sāpēm, kas plosījās pa viņas zeltmataino galviņu.

Vienīgais apmierinājums viņai bija — apziņa, ka viņa izpildījusi savu pienākumu pret sevi un savu stāvokli. Jā, svinēt dzimšanas dienu nebija joks. Tai vajadzēja iznākt svinīgai, svarīgai, lielai. Tas bija tas lielākais darbs, kas viņai katru gadu darāms. Šī svinēšana darīja viņai daudz rūpju. Visu gadu viņai bija jāgatavojas uz to. Kad šī diena bija nosvinēta, tad viņa jutās atvieglināta, pat laimīga.

Tagad nu šī diena bija garām, un nu varēja atpūsties. Un viņa mīkstos gultas spilvenus atstāja tikai uz dažām stundām dienā. Šo īso laiciņu viņa uzkavējās zālē, protams, nemazgājusies, nesukātu galvu. Viņa nosēdās savas ģīmetnes priekšā, kas bija lielā formatā, kāda pazīstama mākslinieka gatavota. Uz ģīmetnes viņa izskatījās jauna, glīta meitene. Šī ģīmetne bija uzņemta Italijā, Venecijā. Tādēļ arī, skatoties uz to, viņai nāca prātā patīkamas atmiņas un viņa pārdzīvoja tādas jūtas, it kā brauktu ar glītu, graciozu gondolu pa Venecijas kanaliem un skatītos uz vecajām pilīm gaišā dienvidu mēnesnīcā.

Tā, fantazijā ar gondolu braucot pa Venecijas kanaliem un skatoties lepnajā dienvidu naktī, viņai uznāca miegs, un viņa šļūtēja ar savām vīra lielajām rīta «gondolām» atkal uz to pusi, kur atradās guļamistaba ar mīļajiem, mīkstajiem dūnu spilveniem. Tur tā atkal ieguldīja savu daiļo augumiņu, lai tas atdusas un sapņo...

Jā, uz Olgu dzīres bija darījušas svētlaimīgu iespaidu... Turpretī Almu viņas bija padarījušas gluži nelaimīgu. Viņas skaistākās cerības un ilgas bija satriektas.

Šīs ilgas un cerības bija — Lūsis. Nav jādomā, ka Lūsis bija satriekts. Nē! Lūsi nekas nespēja satriekt. Mierīgs un laipns,

arvien pats ar sevi apmierināts un līdzsvarā, viņš slīdēja no viena salona uz otru, no viena rendez-vous uz otru... Bet satriektas bija Almas cerības un ilgas, ko tā saistīja ar Lūsi. Un cerības viņai bija lielas...

Kādā vietējā «māmuliņas» ballē viņa bija iepazīstināta ar Lūsi, un Lūsis bija uz viņu vislaipni griezis savu izlutināto vērību. Viņi bija dejojuši, un Lūsis viņai bija paticis. Olga un Emmi bija paspējušas Lūsim iečukstēt ausī, ka Almai esot pūrā ūdens dzirnavas piecpadsmit tūkstošu rubļu vērtībā un mazs namiņš savus trīsdesmit tūkstošu rubļu vērtībā. Pēc šīs ziņas Lūsis juta, ka viņam Alma patīk ar katru acu uzmetienu arvien vairāk.

Jau tanī pašā vakarā viņi norunāja, kur otru dienu satikties, un — skuķe bija laimīga. Tas tiešām bija lieliski: tiklīdz no ģimnazijas ceturtās klases sola nost — uzreiz līgava... Lūsis gan nekā noteikta neteica, bet no viņa izturēšanās, no skatieniem, no rokas spiedieniem viņa manīja, ka viņš ar mieru doties ar viņu laulībā kuru katru acumirkli... Varbūt šis acumirklis varēja notikt taisni iesvētīšanas dienā... To viņa klusām cerēja, un arī Olga un Emmi viņu stiprināja šinīs cerībās...

Lielas cerības Alma lika uz lielajām dzīrēm. Tad vajadzēja viņai galīgi tikt skaidrībā. Tad vajadzēja galīgi tikt nodrošinātām viņas cerībām, un pēc dzīrēm — iesvētīšana un kāzas vienā dienā. Un tad... pēc kāzām... Sirds viņai drebēja vien no slepena prieka un laimes, iedomājoties brīžus pēc kāzām.

Sestajā bauslī gan bija teikts, ka jādzīvo šķīsti un kaunīgi, bet... Mācoties katķismu, sevišķi sesto bausli, viņai bieži nāca prātā Lūsis, gluži kails kā Ādams paradizē, un viņa pati arī gluži kaila kā Ādama sieva Ieva...

«Nē, nē, tas būtu lieliski!» viņa gavilēja savā dvēselē, domājot tādas domas... «Kaut jel tik drīzāk varētu iemācīties to katķismu!»

Baušļi, bībeles stāsti un bībeles panti nemaz nelīda galvā. Reizēm viņa taisni zaudēja pacietību mācoties, kļuva nervoza un nosvieda grāmatu pie malas...

Tādos traģiskos brīžos viņa atgūlās gultā, apsēja galvu ar slapju kabatas drāniņu un sūdzējās par nepanesamām galvas sāpēm... Bet, tā guļot, viņai domas zem slapjās kabatas drāniņas kavējās pie Lūša, un viņas sirds gaidīja tumsas un vakara, kad viņi varēs satikties kapsētā pie kāda cienījama miroņa kapa, kur uztaisīts glīts sols un saauguši koši krūmi — taisni kā rendez-vous vajadzībām...

Ļaudis gan melsa, ka Lūsis esot jaunu meitu pavedējs, netikls cilvēks un slimojot ar visādām nelabām kaitēm, bet viņai tas taisni patika... Taisni tas viņu visvairāk pievilka, ka Lūsis bija tāds tips...

«Jā, kurš vīrietis tad ir labāks?» viņa tā mēdza teikt, kad dzirdēja atklāti pārmetot Lūsim netiklību...

Almas mīlestība uz Lūsi bija tik liela, ka viņa nebijās ne no spokiem, ne no miroņiem un gāja kategoriski katru vakaru, pat lietū un sniegā, uz kapsētu satikties ar savu izredzēto...

Tā viss gāja itin jauki līdz pat lielajām Sūbra dzīrēm, kad viņa galīgi cerēja nostiprināt savas mīlestības akcijas.

Pienāca arī īstais brīdis...

Pēc kādas rotaļas Emmi un Olga ņēmās izspriest ķīlas. Starp citām tur bija arī viņas ķīla. Emmi un Olga nosprieda, ka viņai jāsūdz grēki.

Tas bija smalki! Alma priecājās.

Grēku sūdzēšana bija tāda veida, ka jāiet tumšā istabā un jāiesauc tur kāds cilvēks, kam tad jāsūdz savi grēki.

Alma iesauca, protams, nevienu citu kā Lūsi...

Lūsis, lai labi mīļi izklausītos jauno grēku sūdzētāju, apkampa viņu, vispirms pāris reižu viņu krietni noskūpstīja un tad apkampa to vēl ciešāk un mīļāk...

Bet tad... Lūsis piepeši viņu palaida vaļā un kļuva vēss... Viņš it kā atstūma viņu...

«Vai tiešām Lūsis būtu atradis, ka man krūtis nav tā, kā vajag?» baiļojās viņa pati pie sevis un nodrebēja pie visas miesas un visas dvēseles.

Jā, Lūsis tiešām to bija atradis...

Bet Emmi un Olga kā par spīti visiem vēl nesauca un nesauca, lai pārtrauc grēku sūdzēšanu...

Tas bija traģisks brīdis, kas satrieca visus sakarus starp Almu un Lūsi. Lūsis nevarēja uz Almu vairs ne paskatīties...

Lūsis bija kārs ne tikvien uz pūra naudu, bet arī uz skaistām sievietes formām.

«Sievietei vajag būt riktīgai uz visām kantīm,» tā viņš mēdza teikt. Un piepeši viņš atrada, ka Almai ir polsterētas krūtis... Nē, tas neapmierināja viņa garšu, un viņš no Almas vairs nekā negribēja zināt...

Tas Almai briesmīgi sāpēja... Viņa mācījās pēc dzīrēm katķismu un nekā nesaprata un nekā nevarēja dabūt galvā iekšā.

Lai veltīgi nebūtu jāpūlas gar katķismu, viņa izlikās gluži slima. Viņa nokrita gultā un kunkstēja un vaidēja, reizēm pat tik skaņi, ka varēja dzirdēt pa visām istabām.

Neviens nesaprata, kas skuķim par vainu. Sāka jau domāt, ka viņa jāved pie psichiatra. Kad kādreiz visi bija kopā un Alma savā istabā gulēja un sevišķi skaņi vaimanāja, Zīna piegāja viņai klāt un jautāja, kas viņai kaiš. Tādos brīžos arvien Alma izlikās neapzinīgā stāvoklī un deva neskaidras vai divdomīgas atbildes. Bet šoreiz uz Zīnas jautājumu: «Alma, kas tev kaiš?» — Alma atbildēja: «Tur... tā klade...»

«Kur? Kas par kladi?» jautāja Zīna.

«Āre — manā pagalvī,» atbildēja kā nesamaņā Alma.

Zīna pameklēja un atrada kladi. Tur bija sarakstītas dažādas dziesmas un romances.

«Ko tev dara tā klade?» jautāja Zīna.

«Uz kreisā vāka,» atbildēja lakoniski Alma.

Zīna pašķīra un paskatījās.

Tur stāvēja rakstīts:

«Lūsis».

Šis vārds bija visa noslēpuma atslēga... Zīna nolika atkal kladi atpakaļ, un Alma turpināja savas vaimanas.

Tā Alma mocījās respektivi mocīja visus, kam bija ausis dzirdēt, vairāk dienas no vietas pēc lielajām dzīrēm.

Pēc tam viņa kļuva veselāka, klusāka un niknāka. Viņa ar lielu cītību mācījās katķismu un slepenībā kurnēja uz dievu, ka tas viņai nebija radījis tādas formas, kas Lūsim patiktu.

Sevišķi viņa apskauda Zīnu par viņas daiļajām formām. Viņa nevarēja aiz dusmām un greizsirdības ne paskatīties uz viņu. Bet ne Zīnu vien. Viņa ienīda visas sievietes, kurām bija daiļākas formas nekā viņai. Kādēļ dievs viņai nebija radījis skaistas krūtis? Par to viņa domāja dienām un naktīm. To viņa nevarēja saprast.

Bet lai būtu kā būdams. Turpmāk viņa nolēma vairs nepolsterētīes.

Lūsis, protams, bija projām. To vairs ne ar ko nepievilsi. Bet varēja jau gadīties kāds cits. Viņa vēl bija jauna, un pasaulē taču vīriešu diezgan, tā viņa sevi mierināja sāpju brīžos, un arī Emmi un Olga teica, ka tas esot ļoti pareizs uzskats. Kāpēc tad vīram vajag patikt? Vienalga, lai kāds, kad tik viņam cepure galvā, — tā šad un tad izteicās Emmi un Olga, runājot par mīlestību un precēšanos. Tāds uzskats Almai ļoti patika. Viņa

apmierinājās un ar cietējas vaibstiem sejā uzcītīgi mācījās baušļus, no kuriem viņai vislabāk patika sestais bauslis un bībeles stāstos tā vieta, kur bija teikts, ka Ādams un Ieva dzīvoja paradizes dārzā, bija kaili un nekaunējās...

47.

Valnis bija paņemts... Bet tas Staburagu nebūt neuztrauca. Tas nebija pirmais tāds gadījums. Vismaz desmit tādu viņš varēja uzskaitīt savā īsajā mūžā.

Sāpīgi tas bija... Vakarā sēdi kopā ar kādu biedru, tērzē, triec, spried par darbiem, idealiem, strādāšanu, apspried kopā ar viņu projektus, plānus un piepeši — no rīta tava biedra vairs nav... paņemts...

Sākumā viņš ļoti uztraucās par šādiem gadījumiem, bet tad — pierada. Sirds sāpēja, bet nervi palika mierīgi. Un vajadzēja būt mierīgam. Teit uztraukums un nervozitate tiešām nekā nelīdzēja. Kad kāds biedrs bija atrauts no darba, no dzīves, tad vajadzēja gādāt par viņa turpmāko likteni, vajadzēja gādāt arī par to, ka viņa vieta nepaliek tukša... Tās tagad Staburagam bija galvenās rūpes. Ar lielām pūlēm viņš sadzina cik necik naudas līdzekļu, ar ko palīdzēt Valnim. Tas nācās grūti. Apzinīgu cilvēku bija vēl samērā maz. Un kas bija apzinīgs, tam pašam naudas nebija, ko dot. Pie neapzinīgiem nebija vērts griezties. Tiem bieži vien bija nauda, bet viņu sirdis bija cietas kā metals. Uz kārtīm viņi nosita simtiem... Dzert viņi nodzēra simtiem... Ar meitām viņi nodzīvoja simtiem... Bet, kad viņiem vajadzēja dot naudu tādiem nolūkiem, no kuriem viņiem neatlēca ne peļņas, ne fiziska baudījuma, tad viņi aizdarīja savus makus un tikai smējās trekniem, pašpieticīgiem smiekliem...

Staburags ziedoja daļu no savas neapskaužamās skolotāja algas, apzinīgākie skolēni savāca kādu nelielu naudas sumu no savām artavām, un — Valnim pabalsts bija rokā. Atlika tikai jautājums, kas lai uzņemas par viņu personisko gādību. To darīja labprāt kāda ģimnaziste. Staburags gan negribēja pieļaut, jo viņai varētu celties nepatikšanas, bet izrādījās, ka viņa ir Valnim attāla radiniece, un kā tāda viņa arī pie viņa gāja, gādāja par to. Bez tam idejiskā radniecība viņiem bija tik liela, ka būtu bijušas veltas pūles atturēt to no nodomātā darba.

Tātad materiālā ziņā Valnis bija nodrošināts. Atlika nodrošināt viņu arī garīgā ziņā. Bet par to nebija ko uztraukties. Iekšējā

spēka viņam netrūka. Uz tādu gadījumu viņš sen jau bija sagatavots. Viņš pats teica, ka katram jābūt gatavam ciest par savu pārliecību, par savām idejām.

Vai Galilejs necieta? Vai Huss necieta? Un cik nav tādu, kuru vārdus vēsture vēl neuzdrošinās minēt! Idejas norūda cilvēku. Idejas dara stipru.

To Staburags zināja, un tādēļ par Valni viņš nešaubījās. Arī viņa uzsāktais darbs atrada turpinātāju.

Baumas pilsētā? Blēņas! Par tām ideju cilvēki nedeva ne sarkana graša. Tām nebija attiecībā uz viņiem nekādas nozīmes.

Tikai Sauleskalns viņam darīja rūpes. Viņš bija gluži negaidot saslimis un atradās patlaban ārkārtīgi grūtos apstākļos.

Protams, Staburagam no formalās puses nebija gar Sauleskalnu nekādas daļas. Bet biedra bija žēl. Viņš nebija nekāds aktivs cilvēks, nekāds ideju cilvēks, bet vienkārši — cilvēks. Viņa dvēselē atrada atbalsi viss, kas tiecās uz augšu, uz sauli. Emmi izrādījās gluži nespējīga gādāt par viņu, jo pati ar muzikas stundām pelnīja ļoti maz.

Radi Sauleskalnam bija bagāti. Bet ar tiem viņš bija sastrīdējies un jau gadu desmit, piecpadsmit pārrāvis visus sakarus. Galu galā — tie bija tik praktiski un prozaiski cilvēki, ka viņiem Sauleskalna dzīvība vai nāve bija vienaldzīgāka par kaut kādu viņu sivēna vai kāda kvekšķa dzīvību un nāvi.

Arī ar direktoru Sūbri viņš bija konfliktā, jo Sauleskalns ilgus gadus no vietas bija vienīgais, kas skolotāju konferencēs bija nāvīgs pretinieks visam Sūbra un citu pedagogu formalismam. Tādēļ Sūbris to ienīda no sirds dibena.

Sauleskalns bija par lepnu, lai grieztos pie viņa vai kāda cita pēc palīdzības. Tad labāk nāve. Staburags zināja sava biedra dabu, apstākļus un likteni. Viņš nevarēja pret to palikt vienaldzīgs. Vajadzēja kaut ko darīt. Bet ko? Dot viņam naudu? Bet kur to lai ņem? Viņam pašam tās nebija un iet kolektēt «kādam mazturīgam privatģimnazijas skolotājam par labu» — vai tas nebūtu kauns? Un tomēr — kādēļ kaunēties? Lai sabiedrība kaunas, ka viņa nevar pienācīgi atalgot savus audzinātājus.

Jā, tā domāja viņš, bet sabiedrība — vairums domāja citādi. Un šīs sabiedrības domas darīja savu iespaidu, vismaz uz nerviem, — tas bija nepatīkami, sevišķi tādai jūtu dvēselei kā Sauleskalns.

Tādēļ vajadzēja atrast citu izeju.

Un to viņš atrada. Vajadzēja sarīkot muzikali dramatisku vakaru. Tāds pilsētā sen nebija ticis sarīkots. Cerams, ka viņš atmestu labu tiesu naudas. Bet ja nu ar viņu iekrīt? Šī iekrišana, ievērojot publikas trulību un skopību, bija pilnīgi iespējama. Bet tādēļ vajadzēja prast darīt iespaidu uz publikas nerviem.

Kam lai atlikums no izrīkojuma nāk par labu? Sauleskalnam? To nevarēja atklāti teikt? Kādam mazturīgam skolniekam? Tas necik nevilktu. Norunāt ar Vīnkoku un rīkot it kā viņam par labu? Tā arī nevarēja, jo Vīnkoks pats bija nodomājis visā drīzumā dot koncertu pats sev par labu.

Beidzot Staburags saskaitās. Kādēļ atklātībai zināt, kam izrīkojums nāk par labu? Galu galā šī formula: «tādam un tādam latviešu mazturīgam censonim par labu», kuru drukāja uz programām, bija taču banala, nodrāzta un riebīga. Tas bija tikpat kā spēlēt leijerkasti. Un tiešām. Leijerkastniekam tik viens nolūks: lai dod viņam ko par labu. Izrīkojumiem «ar labdarīgu mērķi» tāds pats nolūks: lai dod izrīkotājiem kaut ko par labu. Šādi izrīkojumi nebija nekas cits kā liela leijerkaste.

Staburagam instinktivi riebās šādi ubagošanas izrīkojumi. Un tagad lai arī viņš sarīkotu tādu? Nē. Bez tam, ja viņš rīkoja ar labdarīgu nolūku, tad viņa moraliskais pienākums bija darīt publikai zināmu, kā un kur nauda tikusi izlietota. Bet viņš gribēja izlietot to pilnīgi brīvi...

Viņš nolēma vienkārši rīkot uz sava vārda — muzikali literarisku vakaru. Ar kādu nolūku? — Tas taču bija vienalga. Ja viņš iekritīs — nu labi, viņš samaksās dažus desmitus rubļu, ja neiekritīs un izrīkojums atmetīs «virsvērtību» — vēl labāk! Tik vienā, kā otrā gadījumā publikai nebija nekādas daļas.

Liela daļa no latviešu ievērojamākiem māksliniekiem Staburagam bija personīgi pazīstami. Tas bija ļoti svarīgi. Gandrīz visi, pie kuriem viņš griezās ar priekšlikumu, apsolīja piedalīties: cits par labu maksu, cits par labu vārdu, cits — labai lietai par labu...

Staburags palaida Sūbra salonā baumas par gaidāmo izrīkojumu. No Sūbra salona Kaudze aiznesa šīs baumas uz kādiem septiņiem saloniem un piesprauda viņām klāt pats savus komentarus, kuri bija lielāko tiesu negativi. Ko gan Staburags labu varot sarīkot? Bet tomēr interesanti tas bija. Drīz runāja visa pilsēta...

Tā labu laiciņu pirms izsludināšanas avīzēs un afišās — visa pilsēta jau zināja par izrīkojumu. Sprieda šā un sprieda tā. Citi slavēja, citi pēla. Kad parādījās uz ielu stūriem afišas, kur

bija minēti ievērojamu latviešu mākslinieku vārdi — publika ieinteresējās vēl vairāk. Tur bija klavieres ... vijole ... čello ... deklamacijas ... dziedāšana ... Un birģeļiem visinteresantākais bija tas, ka uzstājās arī pats Staburags kā deklamators un dziedātājs. Programa bagāta, spēki labi, publika interesējās dzīvi, un izrīkojums sen nebija bijis. Situacija bija ļoti laba.

Staburags nebija maldījies. Izrīkojuma vakarā zāle bija izpārdota līdz pēdējai vietai. Izrīkojums pats noritēja bez kādiem nepatīkamiem starpgadījumiem, kurus, kā bija dzirdams, gribējuši sarīkot Staburaga ienaidnieki. Iznāca pat gluži otrādi. Staburags atrada daudz piekrišanas. Viņš bija pratis pievilkt labus un daudzpusīgus spēkus — tas imponēja. Un bez tam ... Viņam pašam bija simpatiskas mākslinieka dāvanas. Viņš deklamēja ļoti dzīvi un spilgti. To vakaru viņš bija izvēlējies vairāk humoristiski satiriskas lietas, kas publiku smīdināja bez sava gala. Staburagam atkal un atkal bija jāparādās uz skatuves un jādeklamē kaut kas piedevām. Arī dziedāja viņš simpatiski. Balss viņam nebija augsta — baritons. Bet mīksts, mīlīgs baritons. Viņš prata ielikt daudz elastības, daudz jūtu, daudz maiguma un sirsnības savos dziedājumos. Tiklab Staburaga draugi, kā naidnieki bija pārsteigti par viņa uzstāšanos. Neviens to nebija gaidījis. Citi viņam pareģoja lielu nākotni, citi teica komplimentus, citi nevarēja nobrīnīties, kādēļ viņš savu sveci tik ilgi turējis zem pūra ...

Staburagam bija neērti uzklausīties visas šādas lietas. Bet viņš taisīja tādu seju, it kā viņam tas ļoti patiktu, it kā viņš būtu ļoti aizkustināts par tādu publikas dzīvu atsauksmi. Īstenībā savā iekšienē Staburags smējās par naivajiem cilvēciņiem, kuriem tik šauri jēdzieni par mākslu un mākslinieciem. Ieraudzījuši kaut ko talantam līdzīgu, viņi jau domāja, ka tas ir aicināts spožums mākslinieku pasaulē. Kas cik necik pacēlās pāri par šablonu, tam jau pareģoja lielu nākotni.

Tas bija smieklīgi. Staburags nevarēja nosmieties vien. Viņš nevarēja neapbrīnot sīkos ļautiņus, sīko dzīvīti un sīkos prasījumus.

Bija tādi cilvēki, kam bija kaut kas talantam līdzīgs un kas iedomājās, ka viņiem tiešām ir mākslinieku talants. Viņi brauca caur dzīvi, mānīdami paši sevi un citus.

Staburags nicināja tādus lētus laurus. Bez tam viņam bija augstāki uzdevumi nekā labi padziedāt birģeļiem priekšā patīkamas dziesmiņas.

Viņa dvēsele nebija iztvīkusi pēc aplausiem. Nē. Tā tvīka pēc idealiem, ko birģeļu auss nav dzirdējusi, ko birģeļu acs nav redzējusi un kas neviena birģeļa prātā nav nācis. Viņa dvēsele un visa viņa būtne tiecās pēc idealiem, kas bija augstāki nekā birģeļu prāts un saprašana.

Jā, izrīkojums izdevās labi. Staburags bija ļoti priecīgs. Viņa plāns bija izdevies. Viņam bija kabatā vairāk simtu skaidras naudas, par kuru viņam bija jāpateicas vienīgi sev. Ar to viņš varēja darīt, ko vien grib.

Vispirms daļu no tās viņš aiznesa Sauleskalnam.

Protams, ka Sauleskalns naudu negribēja ņemt. Bet Staburags viņam piedāvāja to tik vienkārši un sirsnīgi, ka Sauleskalns beidzot to paņēma. Viņš pastāstīja tagad savam slimajam biedram sīkumus par izrīkojumu.

Sevišķi amizanti bija tas, ka vietējās avīzes recenzents atsauksmē par izrīkojumu viņam bija pareģojis lielu nākotni. Viņi abi trieca ilgi par šo un to, amizējās savā starpā un sirsnīgi smējās...

48.

Tie bija skaisti brīži...

Divas dvēseles sapratās, divas dvēseles satikās, divas jaunas, ziedošas dvēseles vienojās...

Zīna zināja katru acumirkli, kad Staburags bija brīvs. Viegli un strauji viņa ieskrēja viņa istabiņā un teica:

«Uz brītiņu... uz vienu mazu mazu brītiņu...»

Un šis mazais brītiņš, ko viņi pavadīja kopā, piederēja viņiem — tikai viņiem abiem vien... Neviens to nezināja, neviens to nedrīkstēja zināt.

«Kad viņi to zinātu...» teica Zīna, izraudamās Staburagam mīļi no rokām un smaidot aiztaisīdama durvis...

«Jā, kad viņi to zinātu,» nodomāja Staburags. Tad no skaistajiem brīžiem nepaliktu nekā pāri. Tad tie uzkļūtu uz salonu grīdas un no turienes uz salonu dāmu mēlēm, un tad viņu klusie, svētie laimes brīži tiktu trokšņaini vazāti pa ielu ielām, namu no nama, dzīvokli no dzīvokļa...

To viņi abi juta, un tādēļ jo ciešāk tie glabāja savu noslēpumu.

Jaunstrāvnieku bibliotekas un satikšanās vietas (t. s. komunas) ēka Jelgavā, toreizējās Zaļās un Pasta ielas stūri

Bet Argusa acu bija daudz. Katru brīdi un katrā vietiņā tās kāroja redzēt to, kas notiek šo divu cilvēku starpā...

Katru acumirkli tie riskēja iekrist. Bet, jo lielāks bija risks, jo skaistāki bija šie acumirkļi, un viņi krājās cits pie cita un nogulās dziļi dvēselē kā skaists psicholoģisks mantojums uz laiku laikiem...

Pat komiskie brīži bija skaisti...

Tā reiz gadījās, ka Staburags bija iegājis Zīnas istabā un trieca un plosījās ar viņu... Bet tad piepeši atskanēja soļi — Sūbra soļi... Jā, viņš nāca taisni uz Zīnas istabu... Izejas vairs nebija. Bet Zīna izplēta savus lielos, kuplos matus, nostājās durvju tuvumā un izlikās, it kā tos sukātu. Sūbris pavēra durvis.

«Ko jums vajag?» jautāja Zīna.

Sūbris nokaunējās. Viņa plāns nebija izdevies, un viņš aizgāja... Bet abi «noziedznieki» triumfēja. Zīnas atjauta un matī viņus abus izglāba...

Nē, tie bija skaisti brīži!...

49.

Divas sievietes cīnījās Staburaga dvēselē...

Zīna viņam bija mīļa — ļoti mīļa. Kad viņa ieskrēja kā ziedoņa šalka, kā smaidošs stars viņa istabā, tad viņš bija laimīgs... Bet, kad viņa pēc brīža atkal steidzās projām ar sāpīgu, ilgu pilnu sirdi, tad... Tad arī Staburagam sāpēja sirds.

«Vai viņa arvien tā nāks un ies?» viņš jautāja sev. «Vai viņa nekad nepaliks pie manis? Nekad?»

Tas bija traģisks jautājums.

Tā tas nevarēja ilgi iet. Viņu sakaram vajadzēja reiz dabiskas izejas... Bet, tiklīdz Staburags domāja par dabisko izeju, — tūliņ viņam tēlojās acu priekšā divas dibena istabiņas aiz Sūbra kabineta, kur Sauleskalns ar Emmi bija dzīvojuši savas laulības dzīves sākumā. Un pati šī laulība? — nē, bija kas riebīgs šinī vārdā. Un pati šī dzīve? — nē, bija kas riebīgs šinī laulības dzīvē!... Un viņi ar Zīnu lai paliktu arī tādi kā Sauleskalns ar Emmi?... kā Sūbris ar Olgu?... Jā, ceļš uz to bija gatavs... ceļš, kurš novada guļamistabā un birģeliskas omulības mīkstajos spilvenos...

Nē, dzīve bija pārāk jauna, lai to iezārkotu...

Bet Zīna bija pārāk skaista, lai to ignorētu, un sakari ar viņu bija pārāk intimi, lai tos satriektu...

Staburags pārdzīvoja traģiskus brīžus... Viņa dvēsele bija kļuvusi par cīņas arenu. Divas sievietes tur cīnījās... Tas padarīja viņa stāvokli vēl smagāku...

Tiklīdz viņš sev uzmeta jautājumu: «Vai es varētu Zīnu precēt?» — kādas citas sievietes tēls viņa dvēselē teica: «Nē.»

Un Staburags varēja klejot mežā starp sirmajām priedēm, kad vētra krāca, ko viņš tik ļoti mīlēja, viņš varēja izpūst uguni un mierīgi likties gultā — bet miera nebija...

Divas sievietes pastāvīgi cīnījās viņa dvēselē...

Reizēm likās, ka uzvarēs Zīna, bet reizēm — ka uzvarēs tā meitene, ko viņš agrāk bija mīlējis...

To Staburags nebija gaidījis... Viņam likās, ka Zīnas mīlestība dziedēs visas brūces, ko cita meitene bija situsi dvēselē, bet... viņš bija vīlies... Dvēselei bija savas tradicijas. Reizi iemīļotais tēls bija dārgs un mīļš uz laiku laikiem, vienalga, vai viņš piederēja tev vai ne.

Katru dienu, katru brīdi cīnījās šīs abas sievietes Staburaga dvēselē, un... ar katru brīdi Zīna zaudēja arvien vairāk izredzes uz uzvaru...

Staburags ieraudzīja viņai vienu trūkumu pēc otra... Viņš ieraudzīja, ka viņas skaistajā galviņā bija kaut kas neskaists: neattīstīts prāts... Bet tas nedrīkstēja būt... Sievietei vajadzēja būt viscaur skaistai — viscaur... Viņas ārienei, viņas dvēseles dzīvei un garam vajadzēja būt kā slīpētam briljantam.

Bet Zīna nebija tāda. Viņa bija jūtīga, dziļa un daiļa, bet viņas garīgie augstumi bija pārāk zemi... Attīstīt tos? Nē. Viņa skats tiecās ne uz tiem garīgiem augstumiem, kuri vēl tikai ceļami, bet uz tiem, kuri jau mirdzēja un laistījās zinātnes un dailes saules varenajā spožumā...

Divas sievietes pastāvīgi cīnījās Staburaga dvēselē...

Ar sāpju pilnu sirdi viņš sekoja šai cīņai... sekoja pēdējai kustībai... pēdējam elpas vilcienam... Kas uzvarēs?

Un tā bija meitene no pagātnes... Uzvarētājas pozā tā nostājās pie Zīnas, kura bija sabrukusi pie zemes un — raudāja... Zīna raudāja, bet meitene no pagātnes smējās... Varbūt šī meitene nemaz vairs nebija dzīva... Varbūt viņa bija cita sieva... Varbūt viņš to nekad vairs neredzēs... Viņš pat nezināja, kur viņa tagad ir... Bet viņa bija uzvarējusi... Sieviete bija uzvarējusi sievieti... Tie bija sievietes uzvaras smiekli... Ļauni, bet skaisti ir šie smiekli — skaisti kā uzvara...

50.

Nē, ir kaut kas skaistāks par sievieti, un tas ir — dzīves uzdevums...

Pie tādas atziņas Staburagu bija novedušas daudzas dvēseles cīņas un sevišķi — pēdējā.

Daudz acumirkļu viņš bija atrāvis darbam un dāvinājis sievietei, bet tagad viņš gribēja šos acumirkļus atraut sievietei un dāvināt darbam...

Ar varenu sparu un neatlaidību vajadzēja urbties dzīves slāņos, kur gulēja tautas bagātība, tautas nākotne...

Un viņš urbās... Ikkatru dienu, ikkatru brīdi... Un, jo vairāk viņš urbās, jo interesantāki bija viņa atradumi... Kā Mozus tuksnesī piesita ar zizli pie klints, un no tās iztecēja spirdzinošs ūdens, tā viņš piesita ar sausajām tautsaimniecības mācībām pie tautas dzīves apakšējiem slāņiem, un tur radās jauna dzīvība...

Ik vakarus, kad viņš pārnāca savā mazajā istabiņā no turienes, kur pulcējās tie, kas nesa darba pasauli uz saviem pleciem, viņš bija noguris no ilgās runāšanas, bet viņš jutās kā no jauna piedzimis... Ūdens kritumi tika izmantoti, no zemes dziļumiem tika rakti ārā pēdējie ogļu slāņi un izmantoti, tika atrasts noslēpumainais elektrības spēks un izmantots, bet spēki, kas gulēja cilvēka krūtīs, cilvēku savstarpējās attiecībās un viņu iekšējos dzīves slāņos — tie vēl netika izmantoti.

Staburags iemīlēja šos norūdītos tēlus, kas nesa trokšņaino, smago darba pasauli uz saviem pleciem.

Tur sēdēja sirms vecītis, nokāris galvu, un drūmīgs klausījās, kā runāja Staburags... Viņš juta, ka viņa sirmie jēdzieni, viņa mūža tradicijas sadrūp un sairst ar katru vārdu, ar katru slēdzienu, ko izrunā Staburags... Bet viņam nebija žēl šo tradiciju, jo viņu vietā tika dotas jaunas patiesības, kas saskanēja ar to, ko viņš bija noklausījies mašīnas rūkoņā, kas viņam bija sāpējis svētdienas darbā un ko viņš bija lasījis savu dēlu un dēladēlu likteņa drūmajos rakstos starp darbnīcu nokvēpušajām sienām.

Tur sēdēja pusmūža vīrs ar dēlēnu uz klēpja un klausījās, ko runāja Staburags, un viņam likās, ka viņš runā tikai to, ko viņam sen jau bija diktējusi dzīve, bet viņš pats nebija varējis izteikt vārdos...

Tur sēdēja jauneklis un klausījās, ko runā Staburags, un nevarēja neticēt zinātnes dzelzs slēdzieniem, kuri nesa sev sārtu, starainu gaismu līdz...

Tur sēdēja sieviete un klausījās, ko runā Staburags, un viņa juta, ka viņa ir cilvēks, tas pats cilvēks, ko ar tādu lepnumu sauc par radības pērli. Bet viņa bija vēl dūņās...

Viņi visi klausījās, ko runāja Staburags, un tagad — tikai tagad tie redzēja, ka viņi ir tie, kas nes lielo, smago, skaisto darba pasauli uz saviem pleciem.

Un viņi jutās visi kā viens... Un stipri un lieli, un nepārvarami viņi jutās, jo viņi bija visi kā viens...

Reizēm Staburagam iznāca strīds un debates ar šiem nopietnajiem, norūdītajiem tēliem... Arī sievietes ar viņu debatēja... Un viņam tikai atlika nobrīnīties, cik daudz spējīgu, gaišu, apdāvinātu galvu mita šinīs zemajos slāņos... Un sirdis tur bija — karstas, ilgu pilnas sirdis... Un sievietes, kas ar viņu debatēja, nelīdzinājās ne tām, par kurām saka: «gari mati — īss padoms», ne tām, kuras žāvājās spožajos salonos. Nē, te bija sievietes, kuras bija garīgi skaistas...

51.

Pilsētā notika kas negaidīts. Divi cilvēki bija izgājuši no parastajām sliedēm. Tie bija Lūsis un Kaudze. Par Lūsi runāja visa pilsēta. Viņš gluži negaidīti bija spēris savā karjerā milzu soli uz priekšu: viņš bija iecelts skolu inspektora amatā.

Inspektoru maiņa bija sagaidāma, to zināja visi. Bet, kas nāks vecā vietā, to nezināja neviens. Runāja šā, runāja tā. Daudzi nosirmojuši pedagogi loloja klusībā cerības tikt šinī retajā goda amatā, bet... piepeši tajā tika iecelts — Lūsis. Tas bija visiem liels pārsteigums un negaidīts cirtiens. Lūsis bija vēl samērā jauns un — tika jau par inspektoru. Tas nu nebūtu nekas, bet no viņa tagad daudz kas atkarājās. Un tādēļ pedagogi bija uztraukti... Nevarēja zināt, kādās domās Lūsis bija par katru no viņiem.

Cits ar viņu bija vienmēr dzīvojis pa godam — tam nekas. Varēja cerēt, ka Lūsis tādam krāgā neķersies. Bet cits bija dzērumā un nedzērumā vai savu galvu ķīlā licis, ka Lūsis par inspektoru netiks, un bija izteicies visai nelabi par viņu — tādiem tagad drebēja sirds un bikses...

Lūsim tagad bija uzvara...

Bija starp pedagogiem arī tādi, kas Lūsi pilnīgi bija ignorējuši. Arī turpmāk viņu ignorēt?

Arī pats Lūsis bija uztraukts. Laime un svinīgums lija viņam ārā no katras drēbju vīlītes... Kā mēness viņš spīdēja pretī katram, kas brauca pie viņa vizitēs novēlēt laimes. Bet vēl viņš nezināja īsto taktu. Un tad arī nu sprieda un runāja... Katrs stāstīja savus iespaidus, ko bija dabūjis vizitē pie Lūša... Citi domāja, ka Lūsis būs lēnīgs un žēlīgs, citi sprieda, ka viņš būšot stingrs un gudrs, citi stāstīja, ka viņš būšot liels liberalis... Un savā sarunā Lūsis bija kā arvien uzticīgs principiem: ar radikaļiem — radikals, ar liberaļiem — liberals, ar konservatīviem — konservatīvs un vajadzības gadījumā gāja vēl tālāk pa labi un pa kreisi.

Atmiņas spēja viņam bija ļoti laba, un viņš ievēroja katru, kas pie viņa bija bijis un kas ne. Tādu, kas pie viņa nebija bijuši, bija ļoti maz: kādi trīs — četri. Skolotāju sarakstā viņš tiem pievilka klāt sarkanu krustiņu un slepenībā nodomāja:

«Šaubīgs.»

Sevišķi rūpīgi un dziļdomīgi viņš pievilka šo krustiņu Staburagam.

Vislabāk pierakstīts pie Lūša, protams, bija Kaudze. Tas bija viņa labā roka. Visu, kas pilsētā par Lūsi tika runāts, Kaudze kā fonografs sevī uzņēma un šīs ziņas un baumas atstāstīja jaunajam priekšniekam. Tāpat par pedagogiem Kaudze bija īsts ziņu birojs un tāds ziņu avots, kas mūžīgi verd.

Sūbris jau pirmajā vizitē Lūsim bija pasteidzies konstatēt viņa augsto stāvokli, viņa svarīgo dzīves uzdevumu un indirekti bija izmetis teicienu, ka nu tik viņam vajagot izraudzīties pienācīgu dzīves biedreni. Izteicis šīs gudrās domas un redzēdams gudru smaidu uz Lūša lūpām, Sūbris diezgan nepārprotami piedāvāja cienījamam inspektora kungam savas radinieces Zīnas roku.

Lūsis runāja maz par šīm lietām, bet smaidot pateicās par laipno interesi, ko viņam bija dāvājis Sūbra kungs. Slepenībā viņš kāroja pēc Zīnas, jo viņai bija skaista miesa, bet gudrā ziņā viņš nolēma vēl nogaidīt un pārkravāja savā atmiņā visas pazīstamās jaunavas, vai kāda nebūtu starp viņām tāda, kurai būtu skaista miesa un bez tam vēl biezs naudas maks. Jā, tas būtu ļoti interesanti. Bet vēl tam bija laiks... Galvenais — ceļš uz nemirstību viņam nu bija vaļā, un viņam atlika tikai spīdēt no laimes kā noberztam misiņa lukturim.

Jā, Lūsis pedagogiem bija tagad liels kungs un dāmām spīdoša partija, kur izmest makšķeri.

Arī Kaudze bija pēdējā laikā kļuvis ļoti interesants: moralisks. Visa pilsēta to varēja konstatēt. Viņš nedzēra jau vairāk nedēļas no vietas ne alu, ne šņabi. Arī atklātās nemoraliskās vietās viņu neviens vairs neredzēja. Neviens, sevišķi dāmas, nešaubījās, ka Kaudze kļuvis ļoti moralisks. Un Olga bija pat lepna uz savu mājas draugu kā tādu, kas tiešām var derēt citiem par moralisku paraugu.

Kaudze tiešām bija pārgrozījies. Tiklīdz viņš kļuva trīsdesmit gadu vecs, kas kopš dažām nedēļām bija noticis, viņš kļuva nopietnāks un teica pats sev:

«Nē, Kaudze, tālāk vairs tā nevar dzīvot. Katra cilvēka pienākums ir gādāt par pēcnākamiem. Tādēļ tev, Kaudze, jāprecas. Šis tiešām ir tas pēdējais laiks!»

Un, kad viņš paskatījās ārā pa logu, kā zvirbuļi čirkstēja un dzīvoja kaudamies pa kārklu krūmiem, tad arī pār viņu nāca spēcīga pavasara sajūta, un viņš nolēma katrā ziņā visdrīzākā laikā precēties. Atlika vēl tikai dažas lietas. Vispirms — likvidēt visas savas veneriskās slimības, kuras to uzticīgi pavadīja vienmēr pa visiem spožajiem saloniem. Tad vēl kāds otrs jautājums bija: kuru līgavu precēt — vīna pagraba īpašnieka Vernera vai alus darītavas īpašnieka Bernera meitu. Visas simpatijas viņam tiecās uz Vernera meitu: tā bija mīkstāka, un pūrs, jā, arī pūrs tai bija interesantāks — vīna pagrabs. Tā Kaudze nolēma kļūt par priekšzīmīgu ģimenes tēvu un ķērās pie venerisko slimību likvidēšanas. Tādēļ viņš nedzēra ne šņabja, ne alus, bet toties operēja ik dienas ar visādām spricēm un pulveriem, kuru tam bija vesela mājas aptieka. Publikā izplatījās nepareizas baumas, it kā viņš būtu sātības draugs un moralisks cilvēks. Viņš neieskatīja par vajadzīgu apgāzt šīs nepareizās baumas. Īstenībā viņas jau arī nebija nepareizas. Viņš sevi nekad nebija uzskatījis par nesātīgu un nemoralisku cilvēku. Tiklīdz viņš bija likvidējis savas kutelīgās kaites un vainas, viņš tūliņ pārsteidza visus ar savām kāzām. Ar sāpēm sirdī meitu mātes noskatījās, ka «ein sehr feiner Mensch» izslīd no rokām un tik ātri nodibina savu ģimenes laimi. Ar žēlabām noskatījās salonu skaistules uz Kaudzi — zudis kavalieris! Viņām atlika tikai apskaust laimīgo Vernera jaunkundzi, kuru tam bija paticis aplaimot, iebraucot ar viņu laulības ostā.

Kaudzem bija vienalga, ko par viņu domāja un ko par viņu juta. Viņš dejoja savā kāzu naktī tā, ka divpadsmit reizes krāgs bija jāmaina ... Tik traki tam plūda sviedri no laimes....

Deviņpadsmit gadu stāvēja grāmatu skapis mierā un netraucēts Sūbra kabinetā. Un ko tik šis skapis nebija redzējis! Divsimt deviņdesmit astoņas kalpones bija slaucījušas no viņa putekļus ik dienas un rūpējušās par to, lai tas būtu tīrs, un dabūjušas bārienu par to, kad bija palicis netīrīts. Un kāds prieks bija grāmatu skapim, kad ik mēnesi viņu apkalpoja cita kalpone! Bet ne to vien bija redzējis Sūbra grāmatu skapis. Viņš bija te redzējis daudz gudru cilvēku sēžot uz mīkstajiem sēdekļiem, kūpinot dārgus cigarus un papirosus un dzirdējis gudri spriežot par gudrām lietām... Jā... Jā... Viņa atmiņa nemaldās... Piecpadsmit tūkstoši cilvēku pa visiem šiem deviņpadsmit gadiem viņš bija redzējis šinī kabinetā, un visi viņi bija bijuši tik smalki mācīti, ka par laiku un laulību, par bērnu autiņiem un frikadelēm vien runājuši...

Bet Sūbra grāmatu skapis bija arī bēdīgus skatus redzējis... Seši tūkstoši deviņsimt trīsdesmit pieci zēni, tas ir, katru dienu viens te bija stāvējis viņam pretī, kaktā, bija raudājuši stundām no vietas un mācījušies Sūbra uzdevumus: cik govij zobu? — cik Filadelfijā iedzīvotāju? — kas ir saskaitīšana un atskaitīšana? — kas ir sinus un kas kosinus... kas ir tangens un kas kotangens?

Daudz zēnu ir pūlējušies pa šo kaktu, un Sūbris tiem bija teicis daudz bargu un gudru vārdu, no kuriem viņa grāmatu skapim bija palikuši atmiņā visievērojamākie:

«Kā? Tu nezini, cik govij zobu? A? Kā tu to vari nezināt? A? Palaidnieks!... Nelaidīšu tevi uz citu klasi pāri, neparko nelaidīšu... Kā tu nezini, cik kaķim astē ir skrituļu? — a? Kā tu to vari nezināt! Rezgalis tāds!... Nelaidīšu! Neparko nelaidīšu uz citu klasi pāri...»

Grāmatu skapis daudz ko bija dzirdējis, bet daudz ko viņš nebija sapratis.

Tā pašā pēdējā laikā kādu dienu bija ieradušies kabinetā viesi un starp tiem arī kāds Staburags. Tas bija šo to stāstījis citiem par Gogoli, Aspaziju, Čirikovu, Raini, Gorkiju, Andrejevu, Skalbi, Hauptmani — bet viņš nebija varējis saprast, kas tie tādi par autoriem. Viņam taču bija tik daudz zeltītu sējumu, viņš bija tik lepns uz sevi — un tomēr viņam nebija jēgas par to, par ko runāja Staburags. Pat pats Sūbris bija izbrīnījies par to,

ko runāja Staburags... Tā viņš nejauši bija runājis par kādu autoru, kuru viņš dēvēja par «великий писатель земли русской», bet Sūbris par to bija tikai brīnījies un, acis ieplētis, jautājis:

«Kas tas ir tāds?»

«Tolstojs,» bija atbildējis Staburags direktoram un piezīmējis, ka to jau katrs skolēns zinot, kas ir «великий писатель земли русской».

Reizēm Sūbris noslēdzās savā kabinetā viens pats, aizdedza lampu un nogrima ķāršu likšanā... Stundām no vietas viņa dzeltenā vaska seja bija noliekusies pār kārtīm, bet ko viņš domāja? — to skapis nevarēja uzminēt... Viņš tikai manīja, ka pansionari glūnēja pa atslēgas caurumu, saņēma vēderus un valstījās pa grīdu no smiekliem... Bet Sūbris nopietni sēdēja un kā pārakmeņojies skatījās kārtīs...

Kādā dienā grāmatu skapis tika iztraucēts no deviņpadsmit gadu ilgā miera. Viņš sabijās, jo Sūbris nudien slēdza viņu vaļā, mazliet paplēta zeltītos sējumus un ielika viņu starpā kādu jaunu zeltītu sējumu, uz kura muguras bija rakstīts: «Petrovs. Pa Kristus pēdām.» Pagāja atkal daži mēneši mierā un omulībā, un tad Sūbris atkal atslēdza skapi, atkal paplēta zeltītos sējumus un iesprauda viņu starpā kādu jaunu pērli: «Par tvaika kurināmo krāšņu ierīkošanu mūra namos».

Grāmatas saspiedās ciešāk cita pie citas un jautāja nesaprašanā:

«Ko tas nozīmē?»

Pēc kāda laiciņa viņas apmierinājās, jo dabūja atbildi no paša Sūbra.

Olga viņam kādā vakarā apķērās mīļi ap kaklu un jautāja:

«Nu, kā iet, papiņ, ar jaunā nama būvi?»

«Labi, mammiņ, pirmais stāvs jau uzcelts. Līdz maijam būs viss gatavs.»

To teikuši, viņi abi sabučojās, pasmējās, paplikšķināja viens otram viegli pa vaigu un aizgāja katrs uz savu pusi.

Jā, Sūbris enerģiski tuvojās savam idealam. Vieta viņam bija laba, sieva laba, dēls labs — trūka vēl tikai nama. Un to viņš patlaban cēla: lielu, varenu, no mūra, piecu stāvu. Vēl tikai pāris mēnešu, un viņam tad būs pašam «savs kaktiņš, savs stūrītis», uz kura greznosies:

«Mans nams ir mana pils.»

Kādā vakarā Staburags pret savu paradumu palika ilgāk pie vakariņu galda.

Aiz loga auroja pavasara vētra... Pie galda trieca un smējās Emmi, Olga un Zīna... Kaminā sprēgāja uguns... Viss tas radīja sevišķu jūsmu, un Staburagam tādi brīži patika... Viņos bija kaut kas skaists, liels, cēls... Ārā vētra, tumsa, drēgnums, iekšā — gaišs, mierīgs, silts... Ārā drūmi, spēcīgi, vareni priežu stāvi cīnījās ar vētru un svaidījās, un šņāca, iekšā — maigi, lokani, viegli sieviešu stāvi sēdēja un bezbēdīgi čaloja... Dabas elementi trakoja, bet cilvēki bija mierīgi un smējās... Savāds lepnums iezagās sirdī... Daba bija bezspēcīga pret kulturu, cilvēks bija pratis sevi nodrošināt pret dabas nepatīkamiem iespaidiem.

Staburags sēdēja, skatījās, klausījās un jokoja un smējās līdz jautrajiem smiekliem...

Pie durvīm kāds piezvanīja... Sievietes satrūkās.

«Kas tagad var nākt tik vēlu un tik nepatīkamā laikā? Vai tiešām kāds viesis?» tā brīnīdamās ieminējās Olga.

Pēc brīža ēdamistabas durvīs parādījās Sūbris un turēja rokā vēstuli...

«Man?» jautāja Olga.

«Nē, Staburaga kungam,» atbildēja Sūbris, iedeva vēstuli un izgāja. Staburags bija mazliet pārsteigts. Kas viņam varēja rakstīt? Arī rokrakstu viņš neatcerējās. Viņš atplēsa vēstuli un paskatījās parakstu: Simsons. Tas bija pārsteigums. Simsons bija viņa skolas biedrs, un vairāk gadus no vietas viņi nebija redzējušies. Bet nu... Ko viņš raksta?... Staburags ātri pārlaida acis vēstulei:

«Mīļo biedri!

Es nāku negaidīts un svarīgās darīšanās. Vismaz man svarīgās. Nonāc lejā. Gaidīšu tevi tepat priedēs. Bet nekavējies. Sveiks!

Tavs Simsons.»

Staburags piecēlās, atvainojās un teica, ka viņam jāejot.

«Āa-a! Uz rendez-vous?» smējās Olga, viņam aizejot.

«Katrā ziņā,» atbildēja Staburags un aizgāja.

Viņš ātri uzvilka mēteli, paņēma platmali, uzrāva galošas un nosteidzās pa trepēm lejā...

Izgājis ārā, viņš neviena neredzēja. Viņš gāja uz priežu puduri, kas atradās turpat skolas tuvumā...

Gar debesīm ātri skrēja tumši, saraustīti mākoņu gabali un drīz aizsedza, drīz atsedza mēness pilno, spožo vaigu...

No šalcošām priedēm iznāca vidēja auguma cilvēks un tuvojās Staburagam...

Pastalas kājā, vienkārša cepure galvā, žakete vien mugurā... Tas bija skolotājs Simsons.

Viņi sasveicinājās.

«Labi, brāl, ka tu nonāci. Šaubījos, vai būsi mājā. Bet nu ir labi... Kādēļ es nācis — to tu laikam uzminēsi... Apskaties, kāds es izskatos...» Tā runāja Simsons un rādīja uz savām pastalām, žaketi un nodilušo cepuri. «Nav tev kāds lieks drēbju gabals?»

Staburags brīdi padomāja.

«Nāc augšā, un tūliņ to lietu nokārtosim», viņš aicināja.

«Nē, brāl, augšā es neiešu. Man kauns no cilvēkiem.»

«Bet pie manis nav neviena...»

«Vienalga. Var gadīties kāds nejauši un tad... Nē, es negribu...»

«Nu tad es nonesīšu. Pagaidi mazliet...»

Staburags uzskrēja augšā, ātri paķēra savu veco mēteli un nonesa lejā. Simsons uzvilka to un bija priecīgs, ka mētelis ir laikā.

«Bet kā tas nākas, ka tu esi noticis tādā stāvoklī? — Pastāsti...» interesējās Staburags par sava skolas biedra likteni.

«Tas ir vesels romans, drama, traģedija, kā to lai saka... Un es tev viņu labprāt pastāstīšu. Man daudz ar tevi vēl jārunā, arī vēl par citām lietām. Bet pirms mums jānokārto šīs prozaiskās darīšanas, un tad varēs domāt par citu ko... Tādēļ, ja tev ir vēl kaut kas manām vajadzībām: zābaki, platmale, varbūt kāda tīra kabatas drāniņa, tad paņem tos un atnes man.»

Viņi norunāja ielu un viesnīcu, kur satikties, un izšķīrās. Pēc kādas stundas viņi sēdēja kopā kādas vienkāršas viesnīcas numurā un dalījās savos iespaidos.

Simsonam tagad bija tīrs krāgs, tīra veļa, zābaki kājā un, protams, omulīgāk ap sirdi nekā pirms stundas. Izrādījās, ka viņš bija nogulējis vairākas nedēļas slimnīcā, kur veseļojoties bija pārdevis savu mēteli, zābakus un visu, par ko cik necik varēja dabūt naudu. Pēc slimnīcas viņš bija izmests uz ielas vārda pilnā nozīmē — aukstā laikā, gluži kails un izsalcis. Viņš bija griezies pie kaut kādiem vietējiem advokatiem, mācītājiem pēc palīdzības,

bet tie viņu rūpji noraidījuši, teikdami, ka tagad daudz esot tādu blandoņu un visiem palīdzēt neesot iespējams...

Neviļus kādā grāmatu veikalā viņš bija izdzirdis Staburaga vārdu... Tas modināja jaunas cerības... Turpat arī zināja viņam pateikt Staburaga adresi, un vakarā viņš nogāja pie sava agrākā skolas biedra ar vēstuli un gaidīja, kas tālāk notiks. Ja arī tas būtu atraidījis, tad — — —

Bet tagad bija labi. Bija redzama izeja. Omulīgi viņi sēdēja pie apgaismota galda, iedzēra pa glāzei groka, lai pārietu aukstie drebuļi, kas vēl tik vienam, kā otram bija kaulos.

Piedzīvojumu bija sakrājies daudz, un sevišķi interesantas lietas Simsons stāstīja par savu likteni.

«Man iet, brālīt, tā, kā katram latviešu inteliģentam, ko liktenis nav apbalvojis ar tām mantām, ko kodes un rūsa maitā,» tā iesāka Simsons stāstu par sevi.

«Kā man pagasta skolā gāja,» viņš turpināja, «to tu zini. Klasē tikko neslāpām nost... Guļamistabā, tas ir, bēniņos, tikko neslāpām nost... Aiz garīgas barības trūkuma tikko neslāpām nost... Un kur tad nu tās mūsu apsnigušās un apputinātās maizes kulītes skolas bēniņu pāspārnē!... Atmini? Krimtām sasalušu maizi, ka vai zobi lūza nost!...»

Staburags atminējās šo pagasta skolu, kur viņi bija mācījušies dažus gadus un ne tikvien nekā neiemācījušies, bet vēl aizmirsuši savu mātes valodu...

«Jā, tie bija sāpīgi gadi, sāpīga bērnība un bēdīga audzināšana,» atbildēja Staburags, rūgti pasmaidīdams.

«Un ko gan deva mums līdz mūsu turpmākā dzīvē šie mūsu pirmie audzinātāji! — Blēņas un pasakas... savu remdenību un gara nabadzību.»

«Un īgnumu,» piebilda Staburags.

Simsons iedzēra pāris malku groka un griezīgi iesmējās. Viņš atminējās rudens dubļus, dubļainos ceļus... aukstumu... brišanu... Tad viņš turpināja:

«Un tad nāca slavenā pilsētas skola, uz kuru mūsu vecie un visa sabiedrība skatās ar tādu respektu! Vai atmini, cik slaveni mēs tur tikām audzināti no «pedagogu» kungiem? Nē, nē... es nevaru nociesties nesmējies, kad atminos šos kungus... Ja nezināji vēsturi vārdu pa vārdam kā grāmatā, tad «Bebris» ņēma aiz krāga un rāva tantariski no galda ārā, tā ka galda klapes vien pa gaisu gāja... Un «Buks»!... Vai atminies, kā šis kungs trieca ar grāmatu pa galvu skolēnam, ja tas ko nezināja? Un kā

viņš prata lamāties: «govs», «ēzelis», «cūka», «idiots», «duraks», — tie bija viņa vārdi, ar ko viņš audzināja jauno paaudzi... Un kur tad paliek «Jedjiņīca»! Tas visiem lika vienu, vai tu raudi, vai dziedi, garšīgi nodeklamēdams:

«Единица.
Есть такая птица,
Которая в конце года
Не дает перехода.»

Un ko deva mums līdz dzīvē visi šie pedagogu kungi? Kādu dvēseles kapitalu? Kādu moralisku iespaidu viņi uz mums darīja? Kādi bija tie dzīvības avoti, ko tie mums deva līdz dzīves tuksnesī?... Vai tu atminies?...»

«Atminu,» nopūtās Staburags, «šis dzīvības avots bija tukšība un muļķība un riebums... Un mums ir tik jāpateicas mūsu pašu garīgajam spēkam, mūsu pašu moraliskam stiprumam, ka šie «pedagogi» mums galīgi nenokāva interesi uz augstākām lietām, ka nesatrieca mūsu gara spējas...»

Abi biedri klusēja. Tās bija drūmas atmiņas, ko modināja viņu bērnība un skolas gadi.

Viss tas, ko sauca par skolu un audzināšanu, skanēja kā rūgts izsmiekls par bērna dvēseli, par maigākajām, tīrākajām bērna dvēseles tieksmēm un dziņām... Tas bija lāsts — ne audzināšana!

«Kad es iestājos seminarā,» turpināja pēc brīža Simsons, «tur skolas gars bija vēl nospiestāks un starp skolniekiem plauka un ziedēja žūpība un meitās iešana. Tas mani briesmīgi uztrauca, un es mēģināju saviem biedriem modināt interesi par augstākām lietām. Es lasīju laikrakstus, izrakstīju par savām artavām kaut kādu progresivu krievu žurnalu. Lasīju pats un devu citiem. Izgriezu ievadrakstus no laikrakstiem, salīmēju tos grāmatiņās, atstrīpoju raksturīgākās vietas un mēģināju nodibināt sistematisku lasīšanu starp saviem biedriem. Pa daļai man tas arī izdevās. Notika vakari, nodibinājās biblioteka, lasīja referatus. Protams, tikai viena daļa. Lielākā daļa dzēra, sita kārtis un gāja meitās... Bija sāpīgi redzēt šos nākamos pedagogus tā izglītojoties... Tie bija taisni nepanesami! Sevišķi riebīgi bija viņi tad, kad žūpoja mājā, kopdzīvoklī, un, piedzērušies līdz nesamaņai, ņēmās runāt bezkaunības un ākstīties... Turpat arī mums bija jālasa un jāmācās... Nē, briesmīga bija šī bursas dzīve, un es priecājos, ka viņa man tik ātri beidzās...»

«Kā viņa beidzās?» drūmi jautāja Staburags.

«Vai tad tu tiešām nevari iedomāties?» smējās Simsons. «Mani izsvieda — saproti, izsvieda ... Un tas notika par to, ka es atrāvu dažus biedrus no žūpības un netiklas dzīves un mudināju tos uz labākām lietām. Mani nosauca par musinātāju un izdzina ... Un kā direktors motivēja manu izslēgšanu! ... Ha! ... Es darot kaitīgu iespaidu uz audzēkņiem, es ņemot pat vācu privatstundas, un tas esot šaubīgi ... Es lasot Tolstoju un Pisarevu, un tas esot vēl šaubīgāk ... Jā, tā viņš bija ziņojis par mani pienācīgā vietā, kā to vēlāk dabūju zināt ... Un šinī pašā «pienācīgā vietā» pat aprobežotie ierēdņi smējās par šo kungu, ka Tolstoju un Pisarevu lasīt esot šaubīgi ... Arī man nāca smiekli, bet fakts bija tas, ka es biju izdzīts no «paradizes» ar uzrakstu uz pieres: «Šaubīgs».»

Viņš apklusa, it kā ko pārdomādams, iedzēra malku groka, nobraucīja ar saviem garajiem, baltajiem un kaulainajiem pirkstiem kuplos matus, atmetās pret dīvana atzveltni un paskatījās uz savu biedru ar savām lielajām, zilajām acīm, it kā pētīdams Staburagu, vai viņam var ko uzticēt un cik daudz viņam var uzticēt ...

Un tad pār viņa balto, gareno, smalki veidoto seju un ērgļa degunu pārlaidās tā kā smaids ... Jā, viņš bija pārliecināts: tas bija tas pats Staburags, ko viņš jau pazina no skolas gadiem, kas jau toreiz studēja «Kapitalu», sajūsminājās par Dobroļubovu un kā lūgšanā citēja viņa vārdus:

«Милый друг, я умираю,
Оттого, что был я честен,
Но зато родному краю,
Верно, буду я известен.»

Simsons nešaubījās, ka Staburagam arī tagad šie vārdi bija svēti. Viņš arī zināja, ka viss, ko Staburagam saka, ir kā akmens ūdenī. Un viņš turpināja:

«Bet tas vēl nebija nekas ... Ne vienu vien akmeni dzīve vēlāk ievēla manā ceļā ... Es sagatavojos pats skolotāja eksamenam un noliku to. Vietas acumirklī nevarēja dabūt, un es — gatavojos tālāk uz abituriju. Mācījos, lasīju, mācīju citus un devu citiem lasīt. Redzot cilvēkus sev apkārt gluži neapzinīgus un maz izglītotus, es nevarēju palikt vienaldzīgs. Es viņus traucu augšā no miega, vedu viņus pie pašapziņas ... Mans darbs man bija tik interesants, ka es aizmirsu domāt pats par sevi un domāju tikai par citiem. Man radās biedri, un mēs strādājām. Bet tad ... kādā dienā mani paņēma un aizveda uz «akademiju», kā pa jokam politiskie toreiz sauca cietumu. Mani apvainoja — veļņs zin

par kādiem noziegumiem un solīja sūtīt uz katorgu. Bet mana apziņa bija tīra. Es sēdēju, domāju un lasīju — lasīju. Ko es savaļā nebiju paspējis izlasīt, to «akademijā» paspēju. Pēc astoņiem mēnešiem mani tēvs izņēma no slimnīcas, kad «akademijas» režīms un turienes dzīve bija noveduši manu organismu līdz galīgam bankrotam. Vēl tikai atlika dažas dienas, varbūt arī dažas stundas līdz nāvei. Par laimi tiku atbrīvots... Mājās dzīvojot, elpojot tīru gaisu, ēdot veselīgu barību, atspirgu ātri un ķēros atkal pie darba...»

«Pie kāda darba?» jautāja Staburags.

«Es?» iesmējās Simsons. «Apstaigāju to zemi un mācīju tos ļaudis. Staigājot pa tēvijas kalniem un lejām, nācu bieži sakarā ar mūsu tautas skolotājiem un redzēju, ka tas ir traki bēdīgs elements!... Ir starp viņiem vēl veci idealisti, kurus tiešām var cienīt, bet kuru laiks ir pāri. Jaunos laikus viņi vairs nesaprot. Bet jaunie? Tie ir ierēdņi — ne skolotāji. Ir tikai niecīgs procents starp viņiem, kas tiešām ir izglītoti, apzinīgi cilvēki, audzinātāji un sabiedriski darbinieki. Bet... kā jau teicu, tādu ir tikai niecīgs procents...»

Kaut kur uz laukiem Simsons bija paņemts un iesēdināts pa otram lāgam. Viņš bija vadāts no etapa uz etapu, bija nācis sakarā ar daudz un dažādiem elementiem. Daudz viņš zināja stāstīt par šo dzīvi, zināja arī stāstīt, ka kādā etapa punktā bez viņa bijuši vēl vairāki skolotāji... Pāris mēnešu sapostījuši viņa veselību tiktāl, ka pēc lietas izmeklēšanas, kad izrādījies, ka nav nekādu iemeslu turēt viņu apcietinātu, viņam bijis jāliekas atkal slimnīcā, no kuras viņš nupat kā nāca...

Ilgi viņi vēl trieca un stāstīja savus piedzīvojumus viens otram. Beidzot viņi nāca pie secinājuma, ka gaismas sēkla tomēr apņem zemi arvien vairāk un vairāk un pavedieni saista arvien ciešāk un noteiktāk...

«Mana personiskā dzīve, protams, ir satriekta, un no nodomātiem zinātniskiem darbiem un no jebkādas karjeras man jāatsakās uz laiku laikiem. Tas ir sāpīgi, bet darīt tur nekā nevar. Darbs ir liels, un darītāju ir maz. Un, ja šis darbs mums prasa dzīvību, tad mums ir jāziedo tam arī dzīvība. Es neatstāšu neviena redzama pieminekļa savam darbam, bet, ja man kādreiz būs jākrīt vai ceļā, vai ceļa malā, es apmierināts varēšu teikt: «Es esmu dzīvojis brīvības darbam.»»

Tā runāja Simsons vēl tanī pašā vakarā, braukdams uz staciju. Abi biedri šķīrās sirsnīgi un varbūt uz neredzēšanos...

Mežs šalc. Sirmās, lepnās egles jūt pavasari... Viņu nosūnojušie stāvi ir mierīgi, viņu tumšzaļie, skujainie zari ir mierīgi, tikai pār viņu galotnēm iet liela, plaša, varena pavasara šalkoņa.

Zīna un Staburags iet pa meža celiņu un kaut ko meklē.

«Dzirdi?» Staburags jautā Zīnai un rāda uz augšu.

«Kas tur ir?» ievaicājas Zīna.

«Mežs šalc,» atbild Staburags.

«Mežs... šalc,» atkārto smaidīdama Zīna. Tad viņi atkal iet brīdi klusēdami. Viņiem patīk pavasara šalkoņa. Sirds līksma.

Mežs šalc... Dziļi... dziļi tas iespiežas dvēselē. Laimīga šalkoņa!...

Viņi iet... iet un kaut ko meklē... Zīna ir izrāvusies no mājas, nevienam nezinot. Viņi norunājuši satikties. Viņiem kas jārunā. Mājā nav iespējams, visapkārt ziņkārīgas acis un ausis.

Viņi nogriežas no meža ceļa un brien pa mitro sniegu dziļāk mežā. Tur ir kāds mazs laukumiņš... Visapkārt sirmās egles... Vidū zaļām sūnām nosūnojis akmens... Zīna apsēžas zem egles uz kādas līkas, lielas saknes. Staburags nosēžas uz akmens...

Mežs šalc... Zīna klausās pavasara šalkoņā, skatās uz Staburagu un klausās, ko viņš runā... Viņš kaut ko stāsta... Zīna klausās un skatās uz viņu... Viņa saprot... Viņa zina, ka Staburags ir kļuvis vēsāks... To viņa jau sajutusi no viņa izturēšanās... Bet kādēļ? — to viņa nezināja...

Mežs šalc...

Staburags stāsta... Zīna klausās un skatās uz Staburagu. Viņa mīl katru vārdu, ko viņš saka, bet viņš saka sāpīgus vārdus.

Viņš nevar ar viņu tā dzīvot kā Sauleskalns ar Emmi... kā Sūbris ar Olgu. Viņš negrib Zīnu redzēt tikai kā gultas biedreni... Viņai jāmācās... daudz jāmācās! Viņai jākļūst patstāvīgai. Daudz gadu viņai jāstrādā... Daudz viņai jālasa... Tas ir skaisti. Katru vārdu viņa mīl, ko Staburags saka, bet... katrs vārds viņai sāp...

Sirds negaida... sirds mīl un grib būt pie otras mīļas sirds... Jo drīzāk, jo labāk. Jo tuvāk, jo labāk... Bet Staburags to nevar... Viņa gars nesas kaut kur tālāk... augstāk... dziļāk... Viņš nav tāds, ko sieviete spēj saistīt, tāda sieviete kā viņa.

Bet viņa mīl Staburagu... Viņa mīl viņa kluso dabu, viņa melnos, mīkstos matus, viņa nopietnos, stingros sejas pantus... Un viņa augums... taisni tāds viņai patīk... Ne liels, ne

mazs... Bet stingrs viņš izskatās... ļoti, tikpat stingrs un nopietns kā viņa bālā, nopietnā seja, kā viņa lielās, tumšās, nopietnās acis...

Mežs šalc...

«Atmini šo akmeni... Atmini šo egles sakni... atmini šo sarunu... atmini arī to, kā mežs šalc...» Staburags saka un skūpsta Zīnas balto, mazo, stipro roku, skūpsta viņas pieri un viņas matus...

Ilgi viņi sēž uz mīkstajā sniegā iegrimušā, zaļām sūnām apaugušā akmens un sapņo... Viņi abi zina: tādi brīži neatkārtojas dzīvē...

Mežs šalc...

Tikai viņi abi zina, ko nozīmē šī šalkoņa...

Viņi abi sēž uz nosūnojušā akmens drūmo, tumšo, lepno egļu vidū un sapņo...

Mežs šalc...

55.

Tā bija savāda dzīve, bet tomēr — dzīve. Tikko Valnis atradās starp akmeņiem un dzelzīm, viņš domāja, ka nu būs kā tuksnesī. Bet viņš bija maldījies. Sākumā gan viņam likās, ka viņš atrodas ārpus dzīves, bet tad izrādījās, ka ne...

Arī te bija dzīve...

Otrā rītā, tikko viņš atmodās, pirmais, kas viņu pārsteidza, bija — slota... Vispirms durvīs atdarījās neliels, četrkantains caurums, un viņā parādījās ūsains, sarkans sarga ģīmis. Tad ģīmis no cauruma pavilkās nost un viņā parādījās slota. Iebāzis slotu kamerā, ūsainais ģīmis aiztaisīja caurumu atkal ciet.

Valnis saprata, ka nu jātīra istaba. Viņš uzlēca ātri no koikas un ķērās pie slotas, lai pārslaucītu asfalta grīdu. Mēslu nekādu nebija — grīda bija samērā tīra. Pēc tam viņu izlaida koridorā pie krāna mazgāties un tad pasniedza brokastu: bļodiņu vārīta ūdens un mārciņu maizes.

«Un tas viss?» izbrīnījies jautāja Valnis ūsainajam ģīmim.

«Viss,» atbildēja ģīmis, savilkdams smaidā savus cietos pantus.

Valnis sēdēja pie maza, stipra koka galdiņa, kas līdz ar soliņu bija pieķēdēts pie akmens sienas, un ēda brokastu: ēda maizi un šad un tad iestrēba no bļodiņas pa malkam silta ūdens.

Ap sirdi bija diezgan bēdīgi.

«Cik ilgi tā varēs iztikt? cik ilgi cietīs organisms?» tā viņš pesimistiski sevi jautāja. «Un bez tam — velns zina kas no tās bļodiņas ir ēdis un strēbis!...»

Viņam pārskrēja drebuļi pār kauliem... Pie bļodiņas glazuras tiešām bija piekaltuši kaut kādi putraimi... Tāpat pie dzelteni krāsotās koka karotes... Un kas no šīs bļodiņas strēbis?... Kas ar šo karoti ēdis? Kāds dilonists?... Kāds sifilitiķis?... Jā, viss varēja būt, viss... Varēja pilnīgi būt, ka viņš šinī acumirklī saindējās ar baciļiem un līdz ar to tika notiesāts uz drīzu nāvi...

Tas bija sāpīgi! Tas bija riebīgi!

Viņš skatījās apkārt, vai nav kur tīra trauka, tīra dvieļa, bet trauka nebija neviena, un dvielis, kas karājās zem līkstiņām, bija tā noskretis, ka smirdēja jau no tālienes...

Valnim kļuva tik īgni ap sirdi, ka gribējās ķerties restēs un purināt tās tā, ka visi biezie mūri lai līgojas, lai sagrūst, lai pa viņiem nāk iekšā brīvība vai — nāve... Bet restes bija stipras un mūri biezi, un dzelzs, un akmens draudošā mierā noskatījās uz nemiera pilno dvēseli, uz brīvo cilvēku, ko sauc par radības pērli...

Aiz loga bija dzirdams savāds troksnis... Valnis pakāpās pie loga un skatījās. Liela, gara virkne arestantu, pa diviem kopā, soļoja lokā pa cietuma pagalmu. Citiem kājas bija brīvas, bet citiem ķēdes uz kājām. Kā viņi varēja paiet, sapīti ar šiem dzelzs pinekļiem? Bet viņi kustējās brīvi, it kā tiem nekas nebūtu uz kājām. Tikai žvadzēja vien. Šī žvadzēšana radīja drebuļus Valnim. Bet, kad viņš skatījās uz arestantu sejām, tad likās, ka šīs ķēdes viņiem neuzliktu ne mazākās moraliskās mokas. Jā, viņi pīpoja, jokoja, smējās... Cits soļoja nopietns un drūms bez ķēdēm, bet cits, ķēdēs saslēgts, soļoja ar lepni paceltu galvu...

Pēc brīža arestanti aizgāja sargu pavadībā prom no pagalma un viņu vietā nāca atkal citi.

Valnis ilgi skatījās šinī pelēkajā masā, un viņam likās, ka katrs no šiem cilvēkiem ir vesela dzīves traģedija...

Bet ne pelēkos cilvēkus vien viņš redzēja... Tur staigāja gar kādu mūri cilvēks, ģērbies melnā mētelī, platmali galvā, galošām kājās... No izskata viņš bija inteliģents: kāds skolotājs, ierēdnis, advokats?... Un tur gar otru mūri nervoziem soļiem šurpu turpu staigāja kāds otrs cilvēks, politechnikas studenta uniformā... Gar kādu trešo mūri, lēniem, mierīgiem soļiem staigāja kāds trešais, ģērbies vienkāršās strādnieka drēbēs... Un tad beidzot, tur... pāri sētai, atkal gar kādu mūri staigāja sievietes... Vai

Valnis nemaldījās? ... Nē, tās bija sievietes ... Cita staigāja ar kailu galvu, cita ar lakatiņu galvā, citai bija cepure galvā ... Jā, viņš pat varēja saredzēt ģimnazisteņu brūnās uniformas drēbes ... Skuķes šad tad pameta acis uz tās ēkas logiem, kur sēdēja Valnis un reizu reizēm meta ar roku vai kabatas lakatiņu ... Vai šie sveicinājumi bija Valnim domāti? ... Nē ... Viņš nepazina šīs sievietes ... Tās sveicināja citus, kas atradās šinī pašā namā, jo nams bija liels: Valnim virs galvas vēl vairāki stāvi, un visi tie pilni ar cilvēkiem.

Valnis ilgi stāvēja pie loga un skatījās uz šo savādo dzīvi, kas norisinājās starp šiem mūriem. Viņam patika tas, ka te nav galīgs tuksnesis, bet ir dzīvība ... Pa savu logu viņš varēja redzēt pāri cietuma mūriem laukus, pļavas, mežu, dzelzceļu, kādas mājas ... Tas bija liels apmierinājums. Dabu viņš mīlēja, kaut arī to varēja redzēt tikai no tālienes un tikai caur netīriem logu stikliem un sarūsējušām dzelzs restēm ...

Nosprakšķēja atslēga. Sargs pavēra durvis un teica sausā, oficiālā balsī:

«Pastaigāties!»

Valnis uzvilka mēteli, galošas, uzlika cepuri un izgāja koridorā. Viņu sagaidīja sargs. Tas atslēdza lielas, biezas, smagas durvis un izlaida viņu sētā. Tad viņš ierādīja Valnim celiņu gar kādu mūri, kur staigāt.

Valnis sākumā domāja, ka viņu nemaz nelaidīs staigāt, un viņš jau sāka raizēties, kā iztikt bez gaisa, bez kustēšanās. Bet tagad — tas bija pārsteigums. Īstenībā tā jau nebija nekāda pastaigāšanās. Sargs uzlūkoja katru soli, katru kustību, katru nieciņu. Tas traucēja pastaigāšanās labo iespaidu ...

Pāris cilvēku ieraudzīja Valni un sveicināja ... Vai tie bija pazīstami? Nē, Valnis tādus neatcerējās. Bet kādēļ viņi sveicināja? ... Ko nozīmē šie sveicinājumi? ...

Valnis saprata. Te visi jutās kā pazīstami savā starpā. Un tas bija gluži dabiski.

Te visiem bija vienāds liktenis. Ceļš, pa kuru visi šie cilvēki te atnākuši, visiem puslīdz viens: ideju ceļš ... Tas vienoja ...

Staigājot gar sienmali, Valnis reizu reizēm apstājās un skatījās uz pilsētu ... Tur viņa gulēja kā milzenis, elsdama un trokšņodama ... Tur slējās gaisā fabriku skursteņu varenie stāvi un kūpēja ... kūpēja ... Melni, lieli, vareni dūmu mutuļi pacēlās no šiem garajiem skursteņiem pret debesīm un izklīda gaisā ... mierīgi ... auksti ... Bet apakšā, fabriku telpās, — tur trokšņaini

klaudzēja simtiem strādnieku darbarīku, tur dunēja mašīnas, tur vaiga sviedros plēsās mazi un lieli, veci un jauni ... vīri un sievas, jaunekļi un jaunavas ...

Valnis stāvēja un klausījās ... Liela un brīva, skaista un varena izklausījās pilsētas šalkoņa, kas nāca no turienes, kur viņš vakar vēl bija bijis, kur daudzi mīļi un tuvi cilvēki centās un strādāja, ilgojās un mīlēja, riskēja un cieta ...

Nē, nē ... tas bija skaisti! Viņam patika šī pilsētas poezija — lieliski patika. Sevišķi pievilcīga viņa izskatījās no šejienes ... jā, no šejienes, kur pati pilsēta nebija sasniedzama ... Viņš stāvēja, skatījās un nogrima kā sapnī ...

«Iesim!» atskanēja sarga oficiālā balss, un viņš uztrūkās ...

Tik īss bija šis prieks! ... Tikai īsu brītiņu atļauts elpot tīru gaisu ...

Drīz viņš atkal sēdēja savā kamerā un sāka pārdomāt, ko darīt. Stāvēt visu laiku bez darba? Tas nebija iespējams. Tās būtu nepanesamas mokas. Bet ko lai dara? Grāmatu viņam nebija, rakstāmlietu nebija. Sēdēt un domāt? ... Jā, to varēja. Bet cik ilgi?

Pie blakus sienas kāds knabināja ar kaut kādu instrumentu ... Valnis sāka klausīties ... Tam bija kāda nozīme ... Sitieni nebija nejauši, bet sistematiski un skaidri pārdomāti ... To varēja manīt ... Valnis mēģināja sastādīt pēc viņiem alfabetu un izprast šos sitienus, bet nekas neizdevās ... Tie bija un palika mēmi kā pati siena ...

Valnis staigāja pa kameru no viena gala uz otru un domāja.

Pēc kāda laiciņa sāka sist arī pie otras sienas ... Sitieni atkārtojās tādā pašā kārtā ...

Acīm redzot blakus kamerās manīja, ka naktī atvests jauns biedrs, un kaimiņi gribēja ar viņu sazināties.

Bet Valnim prāts bija jāliek pie miera — viņš par lielu nožēlošanu neprata tā telegrafēt.

Pēc kāda laiciņa durvju caurums atdarījās un kāds arestants pabāza galvu.

«Pusdienas,» viņš teica.

Valnis iedeva savu bļodiņu. Arestants ielēja zupu, pasniedza to Valnim un, aizcirtis caurumu, aizgāja.

Vai tās bija pusdienas? Zupa vien. Valnis pagaršoja ... Nē, tādu viņš vēl savu mūžu nebija ēdis ... Netīra, bezgaršīga ... Pa iekšu peldēja mazi, dzelteni gabaliņi ... Rozines? Valnis

mēģināja kost. Nē, tie bija dzelteni, samaitātas gaļas gabaliņi. Un kas tā bija par gaļu? Velns viņu zina!

Riebīgi! Bet ēst gribējās, un Valnis ēda, atcerēdamies, ka, zēns būdams, viņš bija nesis suņiem un sivēniem tādu strēbeklu.

Pēc pusdienas gāja atkal laiks savu nezināmo gaitu... Vēlreiz tika pasniegts vārīts ūdens... Pēc tam atkal gāja laiks, lēni lēni vilkdamies... Un tad vēlreiz tika pasniegta tā pati zupa... Tad atkal gāja laiks, kūtri, gausi žāvādamies... Tad trokšņaini atdarījās durvis un kamerā ienāca kāds ierēdnis sargu pavadībā, paskatījās un aizgāja... Durvis blākšķēdamas aizkrita ciet, un iesākās nakts...

Otrā dienā Valnis dabūja zināt, ka var izrakstīt no veikala rakstāmas un ēdamas lietas, bet, protams, pats par savu naudu. Pret vakaru jau viņam bija uz galda desa, tēja, cukurs, papīrs, zīmulis... Smalki!... Viņš izrēķināja, ka, taupīgi dzīvojot, viņš ar pieciem sešiem rubļiem mēnesī nāk cauri. Uz trim mēnešiem viņš bija pilnīgi nodrošināts.

Tanī pašā dienā viņš dabūja grāmatas no cietuma bibliotekas. Tiesa, šīs grāmatas bija saplosītas un netīras. Viņas pat smirdēja. Bet tagad šīs novazātās mantas bija taisni nepieciešamas, bija taisni prieks!

Trešajā dienā Valnim nāca jauns negaidīts pārsteigums. Viņš saņēma no ārienes veļu, pusdienu un citas ēdamas lietas... Tā bija īsta svētku diena. Nu viņam bija tīrs dvielis, tīri trauki, tīra veļa, spēcīga barība un apziņa, ka ārpusē viņu atmin, par viņu gādā... Tas uzjautrināja, tas deva spēku, spirgtumu.

Vēl tikai vajadzēja dabūt iekšā grāmatas, un tad viņš varēja dzīvot un strādāt...

Uz grāmatām nebija ilgi jāgaida. Drīz vien viņš saņēma veselu nastiņu. Un taisni tās, kuras viņam bija vajadzīgas. Viņš zināja: tās nāca no Staburaga. Sākumā viņš aiz prieka nezināja, ko darīt: ķēra drīz vienu grāmatu, drīz otru, drīz trešo... Pāršķirstījis visas, viņš atsēdās uz savas koikas kā uz kušetes un bija priecīgs, bezgala priecīgs... Svētlaimīgs brīdis...

Brīvā dzīvojot, viņam nekad nebija bijis tik mierīgas istabiņas kā šī, nekad nebija bijis tik daudz brīva laika kā te. Ar izslāpušu sirdi viņš ķērās pie darba, lai turpinātu savu pašizglītību...

Sākumā Valnis domāja, ka viņš ir izvirtis, samaitāts, ka sāk savā sirdī priecāties ne par brīvību, bet par cietumu. Bet viņš pats sevi pārprata. Atceroties to, kā gāja ārpusē, viņam auksti

drebuļi pārskrēja pār kauliem. Vai tur varēja spert vienu soli un nedomāt: diezin... Vai tur ārpusē varēja teikt vienu vienīgu vārdu un nedomāt: pag, vai man... Vai tur varēja vakarā savā dzīvoklī mierīgs aiziet gulēt un nedomāt: diezin vai nakti nelāgi kliedzošs neatskanēs zvans pie durvīm un diezin vai mani pašu neiztrauks no gultas sveši cilvēki, neizjauks grāmatas, manas atvilktnes, manas vēstules; diezin vai tie neaiznesīs visu, kas man mīļš un dārgs?... Nē, nē... Tur ārpusē neviens nebija no tā brīvs... Tur katrs cilvēks bija atkarīgs no katra acumirkļa un tūkstoš nejaušībām...

Tikai viens apstāklis mocīja viņa apziņu: tas, ka viņš bija citiem uzvēlis nastu — gādību par sevi...

Kā viņš pateiksies tiem, kas viņam nesa tīru veļu un pusdienas?... Kā viņš atlīdzinās šo riskanto, pašaizliedzīgo darbu?... Tas viņu uztrauca. Vēl vairāk tas uztraucās tādēļ, ka to darīja ne tēvs, ne māte, ne māsa, bet gluži sveši cilvēki, jā, gluži sveši... Viņš gribēja rakstīt ārā vēstuli, lai nesūta viņam it neko, lai nerūpējas par viņu, lai atstāj viņu pilnīgi visu nejaušību rokās... Bet piepeši viņam iekrita prātā jautājums — ko viņš pats darītu tādā gadījumā, ja kāds biedrs būtu viņa vietā? Vai viņš negādātu par tuviem cilvēkiem? Nē, viņš nevarētu nociesties.

Tieši vai netieši, bet katrā ziņā viņš sniegtu tiem palīdzīgu roku. Ne kā filantrops, bet kā biedrs biedram vai biedrenei. Un tas ir tiešām liels moralisks gandarījums — darīt labu darbu un neprasīt: kas man par to būs? Kas man no tā atlēks? Kas saka: «Nepateicība ir pasaules alga,» tas pats sevi pienaglo pie kauna staba.

Pats labais darbs ir lielākā alga, jo ne algas dēļ dara labu darbu!

Sākumā Valnis jutās vientuļš, bet drīz vien viņš bija saistīts visciešākām saitēm ar visu savu apkārtni. Viņš zināja, ka bez viņa šinī namā sēž vēl vairāki skolotāji. Bet ne skolotāji vien te bija. Te bija visdažādākie cilvēki: studenti, strādnieki, ierēdņi, kalpi, redaktori, tirgoņi, saimnieki, ārsti, advokati un tā tālāk.

«Tā jau ir akademija,» tā viņš smējās pie sevis.

Jā, tagad Valnis saprata, kādēļ dzīve bija tik nabaga, tik kaila, kādēļ ik uz soļa sastop aprobežotus cilvēkus bez enerģijas, bez dāvanām. Birģeliskā dzīve necieta lieluma. Kas pacēlās kaut kādā ziņā pāri pār pelēko masu, tas bija jānobīda pie malas. Katrs spēcīgāks gars tika uzskatīts sabiedrībā kā kaitīgs un naidīgs. Un šis akmens milzenis!... Visi šie atsevišķie cilvēki

dzīvoja katrs savu dzīvi, bija atšķirti cits no cita ar dzelzīm, akmeņiem un rūpīgu uzraudzību. Tomēr viss šis akmens milzenis, kurā kameras izskatījās kā mazas šūniņas, bija kā viens vienīgs dzīvs organisms. Ja viens kāds loceklis tika sāpināts — to juta viss organisms. Ja notika ārā kas bēdīgs — viss šis akmens milzenis noskuma. Ja notika ārā kas priecīgs — visas kameras akmens milzenī priecājās un klusībā līksmojās...

Reizēm pat atskanēja no turienes sarunas, dziesmas...

Dienas un naktis Valnis te pavadīja darbā, noliecies pār grāmatu vai ar spalvu un zīmuli rokā. Tās bija neaizmirstamas darba dienas, kurās viņš guva zināšanas, lai vēlāk dzīvē tās varētu izlietot. Bet bija viņam arī svētku dienas: tās bija tās dienas, kad pienāca kāda vēstule vai karte no ārienes. Šīs vēstules bija aptraipītas ar kādu dzeltenu, oficialu masu vai zīmogu. Tas nepatīkami aizskāra jūtas. Kā viņi drīkstēja aptraipīt šīs lietiņas? Bet... Lai... Garu — jūsmu — ideju — nē, to viņi nevarēja aptraipīt. Nekad. Sevišķi viņš mīlēja Staburaga vēstules. Viņš arvien atrakstīja interesantas ziņas par to, kas notiek ārienē, kā iet ar darbiem, un reizēm laida vaļā tik asprātīgus jokus, ka Valnim bija ilgi ko amizēties un smieties... Jā, te katra rinda, katrs vārds, kas nāca no ārienes, bija dārgi un mīļi. Tie cilvēki, kas rakstīja šīs vēstules un dažreiz nenozīmīgas kartes, nemaz nezināja, cik daudz saulaina prieka, entuziasma, gara un enerģijas tās nesa sev līdz... vientuļajā kamerā... Reiz pat Valnis nokrita uz savas koikas un raudāja aiz prieka... Un tikai viena vienīga karte bija viņa prieka cēlonis...

Bez šīm svētku dienām bija arī vēl citas: saules dienas.

Dienas bija pelēkas, cietuma sienas pelēkas un ārā debess pelēka. Valnis mīlēja visu šo pelēkumu, bet — tas spieda. Reizēm kļuva smagi ap sirdi. Gribējās noraut no debess spriesliem pelēkos mākoņus un ieraudzīt sauli, kaut arī tikai uz brīdi...

Skaidrajās dienās, kas pelēkajā dzimtenē tik retas, Valnis stāvēja pie loga un skatījās, kā saule lec un kā viņa pamazām kāpj augstāk un augstāk...

Kamera bija gaiša, jautra, spožas gaismas pilna... Tiesa, saule zīmēja uz viņa kameras sienas ēnas no dzelzu restēm un atgādināja viņam drūmo stāvokli. Bet tas viņu nesarūgtināja. Pašā saules gaismā, pašā viņas spožumā bija tik daudz dzīvības un jautrības, un, likās, šis spožums no saulainajām tālēm plūda viņam tieši dzīslās, sirdī, dvēselē...

Bet ne ilgi Valnis varēja dzīvot tādā stāvoklī.

Kādā naktī viņš piepeši tika uzmodināts no miega. Durvju caurumā viņš ieraudzīja sarga ūsaino ģīmi, un šis ģīmis teica:

«Vāķiet kopā savas lietas — jāiet.»

«Kur?» jautāja Valnis ar nervozi drebošu sirdi, pārsteigts tik piepeši naktī.

Sargs neteica. Nezinot.

Valnis ātri uzlēca kājās un sēja kopā savas lietas.

«Kur mani vedīs? Naktī?» viņš izbijies vaicāja sev un pūlējās uzminēt, kas ar viņu nākošo acumirkli notiks. Bet tas nebija iespējams. Tomēr beidzot viņš nolēma, ka viņu laikam vedīs uz dzelzceļa staciju un sūtīs kaut kur projām... Jā, viņš nebija maldījies. Koridorā uz viņu gaidīja vairāki sargi un vairāki biedri ar aizsaiņiem rokā.

«Biedri, kur mūs vedīs?» jautāja Valnis.

Tie paraustīja plecus.

Lai... Tomēr — nu viņu bija vairāk, bija mazliet omulīgāk. Sargu pavadībā viņi izgāja cauri vienam koridoram, otram, nokāpa pa vienām kāpnēm, otrām — un beidzot tika ievesti kādā kamerā, kuras durvis bija kā aizslēdzami un atslēdzami dzelzsrestu vārti.

«Vai te mums jāpaliek?» jautāja Valnis vedējam.

«Te jāpaliek,» atbildēja vecākais uzraugs.

«Tātad tas bija viss mūsu ceļojums!» iesaucās biedri, uzelpodami vieglāk.

Bet kamera... kamera... Tā vairs nebija tāda kā atsevišķā. Te bija cilvēku divdesmit. Viņi visi tagad gulēja uz koikām. Gaiss bija piepīpots, pieelpots un smirdēja no visādiem cilvēku miesas izgarojumiem.

Pie griestiem dega pa pusei aizsegta elektriskā spuldze. No koikām piecēlās viens otrs samiegojies cilvēks un interesējās par jaunajiem biedriem: kā? kas? no kurienes?

Atvestie ieņema sev vietas un savukārt interesējās par to, kā klājas šejienes iedzīvotājiem. Iesākās sarunas. Jauni iespaidi. Cita dzīve...

Divdesmit cilvēku bija šinī kamerā. Redzot ik dienas šos cilvēkus un klausoties viņu stāstos, Valnim likās, ka viņš ik dienas redz divdesmit traģedijas...

Te bija tādi, kam nav dzīvajos ne tēvu, ne mātes, ne radu... Te bija tādi, kuriem mājā ir sieva un mazi bērni... Te bija tādi, kuri bija nabagi līdz kreklam. Bija arī tādi, kam bija mājas...

nauda. Te bija cilvēki no visādiem apvidiem, no visādām profesijām.

Te Valnis iepazinās ar visādiem tipiem un visādiem rakstu-riem... Te bija cilvēki, kuri nebija bijuši nekādās augstskolās, bet viņu zinātņu krājums, viņu gara dāvanas bija tik neparastas, ka Valnis nevarēja nobrīnīties vien.

«Kas iznāktu no šiem cilvēkiem, ja viņiem pašķirtu ceļu uz augstāko izglītību?» tā Valnis jautāja sev klusībā un nožēloja varenos spēkus, kam te bija nolemts dīkā stāvēt vai pavisam pazust...

Reizēm šie cilvēki aizmirsa katrs savu dzīves traģediju un aizmirsās pie kādas avīzes lapas, pie grāmatas, kuru Valnim bija diezgan daudz, vai debatējot par kādu jautājumu, kurus viņš prata šad un tad iekustināt... Tādos brīžos viņi aizmirsās un vienojās vienā lielā idejā... tanī pašā idejā, kuras dēļ viņi te bija šurp atkļuvuši...

Reizēm viņi dziedāja, spēlēja kārtis, pat dejoja... Tie bija, protams, aizliegti augļi, bet bija reizes, kad šie brīži nepieciešami, lai aizdzītu garlaicību, grūtsirdību, pesimismu...

Bet bija arī tādi brīži, kad nekas nevarēja aizdzīt drūmās domas... Sevišķi tādi brīži uznāca Valnim naktī, kad visi gulēja un viņš viens pats sēdēja pie grāmatas... Viņš, protams, varēja laimīgs justies... Bet citi?... Tie bija zaļokšņi jaunekļi, par kuriem varēja teikt, ka viņi nekad vairs nezaļos...

Maz acumirkļos viņu veselība bija izputināta... Ne pret visiem kungi bija bijuši tik saudzīgi kā pret Valni... Kā mēsli te gulēja daži, kuriem nekad vairs neuzplaukt — nekad... Un kas lai atmaksā zaudēto mūžu? zaudēto veselību? Kas?... Tas bija jautājums bez atbildes. Te bija arī cilvēki, kuri ēdās savā starpā kā zivis ūdenī... Jā, pat te, šinīs akmeņos un dzelzīs, ļaudis bija ienesuši līdz savu sīko, riebīgo naidu...

Te bija arī cilvēki, kuriem dvēseles tīras un ideali šķīstas, bet bija arī tādi, kuriem dvēseles melnas, netīras, riebīgas... Tie ar melnajām dvēselēm staigāja apkārt kā rūkdami lauvas un meklēja, kuru no biedriem varētu pazudināt...

Jā, arī tādi cilvēki te bija.

Sākumā Valnim patika šī dzīve kopējā kamerā, bet tad... apnika... Te cilvēks nekad nevarēja piederēt pats sev. Arvien tas bija atkarīgs no citiem. Te pat nevarēja netraucēti lasīt...

Un tā bija nasta...

Sevišķi nelabi bija ap sirdi, kad nāca pavasaris... Kamera

piesmakusi, trokšņaina... Bet tur, ārā, aiz restainiem logiem jau bērni saulgozī rotaļājās pa smiltīm... Tur kokiem plauka jau pumpuri... Tur jaunekļi un jaunekles jau klejoja pa pāriem, brīvi, jokodami un smiedamies...

Pavasaris...

Valnis uzkāpa uz lielo durvju restēm un veselām stundām skatījās pa koridora logu ārā uz plaukstošo dabu...

Īsti tagad viņš sajuta riebumu pret šiem piesmakušajiem akmeņiem un dzelzīm... bezgalīgu riebumu...

56.

Augstu pie debess zilgmes mirdzēja saule un rakstīja bezgalībā līksmus vārdus:

«Pavasaris... pavasaris...»

Pa laukiem, pļavām un mežiem grāvji un strautiņi ar trokšņainu steigu nesa prom izkausētās, netīrās ziemas atliekas un smējās jautriem, gaišiem smiekliem:

«Pavasaris... pavasaris...»

Augstu gaisā, skriedamas pa saulaino plašumu, meža zosis un dzērves sāpīgi jautri klaigāja:

«Pavasaris... pavasaris!...»

Un cīrulis pacēlās no arumiem, kur vēl vietām gulēja sniega plankumi, taisni stāvu pret debess zilajiem griestiem un dziedāja savu saulaino dziesmu:

«Pavasaris... pavasaris!...»

Staburags daudz staigāja šinīs dienās. Dabas atmošanās pavasarī bija kaut kas lielisks... Katrs acumirklis nesa līdz jaunu dzīvību, jaunu gaismu, spilgtumu, enerģiju.

Un varenā šalkoņa, kas gāja pa koku galotnēm, pa laukiem un visu dabu!... Nē, nē, šī dabas pamošanās bija kas lielisks... Visur modās zaļums... pumpuri... dziesmas.

Kādā dienā Staburags, pārnācis no pastaigāšanās, atrada savā istabā kādu sievieti...

«Ā — Rasma!» viņš iesaucās, priecīgi pārsteigts, un sniedza viņai roku. «Nu? Vienreiz atkal brīvi? Gratulēju!»

Rasma laiski pasmaidīja, laiski saņēma viņa sveicienu un teica, ka Valnis viņu liekot sveicināt...

«Valnis?... Nu, kas ar viņu ir?... Kā viņam klājas? Jūs tikko no turienes?»

«No turienes,» atbildēja Rasma un sāka stāstīt sīkāk par sevi, Valni un citiem.

Tā bija skolotāja, gadu divdesmit veca jaunava bālu sejiņu, nopietnām acīm, neliela auguma; ar viņu kopā Valnis bija paņemts un aizvests. Tā bija viena no pārejas laikmeta sievietēm. Viņa centās ar neapturamu varu uz priekšu. Viņa nepalika par zemnieci, par kādu tā bija piedzimusi, bet rāvās ārā no dūmainajām zemnieku būdām. Viņa mācījās un strādāja — strādāja un mācījās... Viņai nebija pat laika domāt par to, ka viņa ir sieviete... Viņa kaut kā saspraud savus matus, kaut kā uzmeta savas drēbes, negriezdama nekādu vērību uz estetisko pusi: nebija vaļas. Darba bija daudz — laika maz. Vajadzēja izkopt garīgo cilvēku. Vajadzēja gūt zināšanas. Bet ar to vien nepietika. Iegūtās zināšanas vajadzēja sniegt citiem... vajadzēja biedrenes vest pie apziņas... vajadzēja likt eksamenus, lai kaut kā nodrošinātu savu eksistenci... Niekiem neatlikās vaļas. Tādēļ Rasma arvien izskatījās ne tāda, kā sievietes mēdz būt.

Frizurā viņai nebija gaumes, gājienā gracijas, smaidos sievietības — no visas viņas būtnes bija pazudis mūžīgi sievišķīgais. Viņa izskatījās nolaidīga...

Jā, tādas bija visas šī tipa sievietes. Savu sievietes daiļumu, savu maigumu, viņas upurēja garīgai attīstībai. Viņas bija izglītotas un gudras. Staburags varēja viņas cienīt, apbrīnot viņu izturību, viņu pašuzupurēšanos, bet mīlēt viņš tās nevarēja. Viņam likās, ka sievietei savu daiļumu, maigumu, graciju vajag papildināt ar zinātņu krājumu, bet nezaudēt tos zinātņu labā... Tikai tad sieviete būs īsta sieviete... Bet tagad? Nē, viņš nevarēja tās mīlēt... Tās viņam bija mīļas biedrenes, bet tikai biedrenes... Viņš zināja, tās nebija pašas vainīgas, ka tās tādas nesievišķas. Laiks bija radījis tādu tipu. Laiks bija vainīgs. Un tāda tipa vajadzēja. Viņš bija nepieciešams. Šīs pašapzinīgās, attīstītās skuķes!... Birģeļu dāmiņas nogura un palika slimas otrās klases vagonos vai mīkstā ekipažā, vienu stundu no papiņa vai mammiņas braucot, bet šīs sievietes nenogura, izcīnoties pašas saviem spēkiem no vienkāršajām zemniecēm par skolotājām, studentēm, ārstēm... Nē, nē — ceļos vajadzēja mesties, redzot to, kā viņas lauza jaunu ceļu morales principiem, ģimenes dzīvei un sievietes stāvoklim sabiedriskā dzīvē...

Jā, cienīt Staburags viņas varēja, mīlēt ne.

Tāpat — Rasmu.

Tā bija viņam mīļa darba biedrene. Tagad viņa bija vēl vairāk norūdīta, vēl vairāk izglītota, vēl vairāk piedzīvojusi. Prieks!

Ilgi sarunājās Rasma ar Staburagu gan par «akademijas» dzīvi, gan par to, kas bija noticis ārienē kopš tā laika, kamēr viņa ieslodzīta. Laikrakstus viņa bija lasījusi. Atlika tikai triekt galvenām kārtām par to, kas nebija laikrakstos rakstīts...

Viņa zināja arī stāstīt par Valni sīkākas lietas.

Viņš bija arvien bijis spirgts un nopietns. Viņš bija rakstījis viņai un skolniecēm šad un tad pa vēstulei, kurās bija arvien parādījies kā nopietns, izglītots, norūdīts jauneklis.

Viņš tika izsūtīts uz kādu no visattālākām zemeļu guberņām. Bet šo vēsti viņš bija saņēmis aukstām asinīm un prombraucot pat paspējis atsūtīt viņām zīmīti ar Veidenbauma pazīstamo pantu:

«Vai senatnē vien tikai vīri bija,
Kam liktens rūpes nedarīja,
Kam mierīgs kā Sokratam palika vaigs,
Lai trakoja vētras, lai skaists bija laiks!»

Jā, Valnis bija izsūtīts... Rasma ar ģimnazistēm bija brīvas... Staburags priecājās, ka šis incidents izbeidzies. Žēl, ka Valnim bija jābrauc tur, kur senāk tikai mamuti mita, kur tagad tikai ledus un sniegs, kur auro aukstie ziemeļa vēji...

Bet tā bija laika zīme. Kas palika te, tiem vajadzēja strādāt toties intensivāk. Un to viņi arī darīja.

57.

Šodien — skolotāju konference. Pulksten piecos. Tā direktors bija ziņojis.

Šī ziņa Staburagam nepatika: nevarēja iet ne pastaigāties, ne citās kādās darīšanās. Un trakākais tas, ka šīs skolotāju konferences viņam bija apnikušas līdz kaklam. Izpalikt? Nē! Tā bija pēdējā konference. Vajadzēja ierasties.

Staburags staigāja pa savu istabiņu un gaidīja. Vēl tikai dažas minutes, ko gaidīt... Viņš nostājās pie loga. Tur varēja redzēt sētas laukumu un skolu.

Sētas laukums tukšs. Nezin kādēļ viņam piepeši iešāvās prātā Valnis.

Kad Valnis bija te par skolotāju — starpstundās šis sētas laukums pārvērtās par interesantu vietu. Valnis ar zēniem uzveda visādas rotaļas... Skrēja... smējās... lēca... dziedāja...

Valnis pats vidū, bērni visapkārt, jautras sejas, skatieni... Prieks bija redzēt!...

Tagad šis sētas laukums kā izmiris. Ja daudz, tad zēni tur slapstījās apkārt, nedarbus darīdami. Cits pīpoja, cits rakstīja bezkaunības uz sienām, citi bļāva un kāvās. Direktors vainīgos gan sodīja, bet šie sodi tikai radīja vēl vairāk spītības un ļaunuma. Nebija cilvēka, kas bērnu instinktus vaļas brīžos vadītu pretī saulei. Staburagam sāpēja sirds, to redzot. Bet viņš nekā nevarēja darīt. Viņš bija par daudz aizņemts ar svarīgākām lietām.

Skatoties uz sētas laukumu un skolu, nezin kādēļ viņam iekrita prātā domas:

«Skolā ir līķis...»

Vai viņš nebija slims? No kā piepeši tādas domas? Un tomēr skola izskatījās taisni tāda, it kā tur būtu līķis: vientuļa, tukša, atstāta... Tāda bija viņas āriene, viņas iekšiene — nemīlīgas... Pulkstenis jau pāri pieciem. Viņš iegāja zālē.

Tur lielisks skats... Gar abām pusēm garam galdam sēdēja pedagogi, nopietni, svinīgi. Visi rindā. Katram priekšā glāze tējas. Gandrīz katram papiross vai cigars zobos...

«Rindā pedagogi, rindā pīpes,» tā Staburagam iekrita prātā, un viņam nāca smiekli. Bet viņš nesmējās. Viņš paturēja nopietnu izskatu un nosēdās galda galā, no kurienes vislabāk varēja pārredzēt visus savus koleģus.

Viņi sprieda...

Sūbrim bija priekšā vesela kaudze biezu burtnīcu, pierakstītu ar skolnieku vārdiem un ciparlem...

«Sāksim no zemākām klasēm,» ieminējās pašapzinīgi Sūbris.

Viņš paņēma kādu biezu burtnīcu un, atšķīris to vaļā, sāka saukt:

«Jānis Krauklis: uzmanība 4, uzcītība 3 un plus, uzvešanās 5 minus. Nav nevienam ko iebilst?»

Neviens no pedagogiem nekā neiebilda. Sūbris turpināja:

«Jēkabs Bomis: uzmanība 3 un plus, uzcītība 4 minus, uzvešanās 5. Nav ko iebilst? Rafaels Harkelovičs...»

«Man ir ko piebilst,» ieminējās kāds pedagogs ar Barbarosas bārdu un šaubīgas krāsas degunu, pīpodams ne visai labas tabakas papirosu:

«Jēkabs Bomis pīpo. — Pieķerts.»

«Nu, pieliksim minus,» norūca garšīgi Sūbris un lēni un nopietni pievilka Bomim strīpiņu pie uzvešanās.

Izdarījis šo svarīgo operaciju, Sūbris turpināja tādā pašā kārtā tālāk un tālāk.

Vienam bija jānovelk mīnus no uzmanības, jo tas matematikas stundā iegriezis svītriņu galdā, otram turpretī jāpieliek plus, jo tas visu gadu sēdējis kā mumija un palicis no uzmanības bāls un tievs kā stearīna svece.

Un tad atkal Sūbris ar diviem pāriem pensneju uz deguna kā sprakšķis sausā kakla balsī turpināja lasīt vienu pakaļ otram skolnieku vārdus un numurus par uzvešanos, uzcītību un uzmanību.

Reizēm starp pedagogiem izcēlās strīds par kādu plusu vai mīnusu, jo te bija viņiem izdevība ne tikvien sadot, atriebties skolniekiem, bet arī izrauties savā starpā.

Staburags nevarēja noskatīties un nosmieties vien par šo lielo vīru sīkajām cīņām. Viņam likās, ka viņš savā priekšā redz ne pedagogus, bet archeologus. Vēl ļaunāk. Archeologi vismaz mīlēja savu priekšmetu. Bet pedagogi? Tie izturējās pret saviem audzēkņiem kā pret ienaidniekiem. «Atriebties!... sadot!... »Tas skanēja visā viņu rīcībā. Sūbris pat bieži skolēnu ādu izlietoja, lai sadotu nepatīkamiem skolotājiem pa ādu. Tā, piemēram, ar Sauleskalnu viņam katru reizi iznāca plēšanās numuru dēļ.

«Kādēļ Bumbieram ir trīs un plus vēsturē un nevis trīs... Kādēļ Hazenfūsam ir tikai «četri» ģeografijā un ne «pieci»? Tā Sūbris plosījās ap skolēnu numuriem. Rezultats bija tas, ka Sauleskalns saskaitās un salamājās ar Sūbri, bet Sūbris smējās «he-he-he!» un novilka vai pielika skolniekam tādu numuru, kā viņam patika.

Dabūjis savu tiepumu, Sūbris lasīja un lasīja kā sparkšķis... Nervi tika nomuļļināti, smadzenes notrulinātas, bet viņš lasīja, un gudrie pedagogi gudri klausījās, svinīgi pīpodami savus smēķus un šad tad ieņemdami pa kluncienam tējas. Nopietni bija viņu vaigi, domīgi viņu deguni, spīdīgi viņu pakauši, lielas viņu bārdas... un sausas un trulas viņu fizionomijas...

Staburags klausījās, un tad viņam vairs netika klausīties. Uzmanība nogura, un domas izžuva un klejoja apkārt, meklēdamas kādu oazi, kur atpūsties, atspirgt, atveldzēties.

Viņam likās, ka tie ir tie paši pedagogi, kas mācīja pirms simt gadiem — tie paši, kas ģenialo Gogoli atzina par nespējīgu un lielajam, slavenajam Saltikovam ielika par domrakstu «divi»... Jā, tie bija tie paši pedagogi, kas viņa, Staburaga, dvēseli bija žāvējuši un kaltējuši visus garos skolas gadus... Tie bija

tie paši, kas reiz viņam dabas zinībās bija pievilkuši vienu minusu, lai viņš netiktu bez pēceksamena pāri... Šis minuss viņam izpostīja visu vasaru, to vasaru, kas vairs neatkārtojas, jo... arī pati bērnība vairs neatkārtojas... Nē, to Staburags šiem pedagogiem nevarēja piedot... Viņam vēl tagad bija žēl zudušās bērnības vasaras, ko aprija viens vienīgs minuss... Vēl tagad viņam bija īgnums sirdī... īgnums uz visu mūžu...

Tie nebija pedagogi, — tie bija kaprači. Ar savu sistemu tie raka kapu garam... Un, kad gars bija nogalināts, aprakts, tad viņi nāca ar saviem minusiem un plusiem, ar saviem ciparīem un konferencēm un gudri sprieda, nezinādami, ka spriež par mirušām bērnu dvēselēm un nogalināto dzīvo garu...

Redzot šos dvēseļu žāvētājus, Staburagam gribējās kliegt pilnā kaklā:

«Līķis ir skolā! — un šis līķis ir — nonāvētais gars... Jūs esat tie vainīgie, jūs viņu esat nonāvējuši...»

Bet viņš savaldījās. Šie cilvēki nebija vainīgi. Viņi paši bija nožēlojami radījumi — nožēlojami riteņi nožēlojamā mechanismā... Un smiekli viņam nāca un raudāt gribējās, redzot, ka šie cilvēki svinīgi mācīja, turēja svinīgas konferences un iedomājās, ka dara nopietnu, svētības pilnu darbu... Hā!...

Sūbris lasīja un lasīja ar savu sauso balstiņu sausos ciparus, un sausie pedagogi sēdēja rindā, klausījās rindā un pīpoja rindā...

Bet Staburagam nāca prātā cita vieta, citi apstākļi un citi pedagogi. Viņu skaits bija mazs, bet viņu idealisms liels. Ar brīvām domām galvā, ar karstām sirdīm krūtīs un ar dzirkstošām acīm viņi teica viens otram:

«Uzmodināsim Jairus meitiņu, kas guļ mirusi mūsu skolā: uzmodināsim mūsu mātes valodu... Un uzmodināsim tur garu — spirgtu, veselu, dzīvu garu. Iesim pa jauniem ceļiem, ne pa tiem, kas ved uz kapiem, bet pa tiem, kas ved uz sauli, uz brīvām tālēm...»

Tā viņi teica viens otram un izklīda pa visu zemi — lauzt jaunu ceļu jaunai skolai...

Bet par agru bija izgājuši šie jaunekļi, jo vēl bija... kapraču laikmets.

Nakts un negaiss savilkās pār viņu galvām, un vēl neredzētas vētras ņēmās viņus plosīt par to, ka viņi pārāk agri izgājuši jaunu ceļu lauzt...

Un tad notika, ka cits meklēja glābiņu pagrabā no briesmīgā

negaisa un draudošās nāves... Augšā dega viņa skola, viņa gaismas pils, viņš apakšā sēdēja pagrabā uz kartupeļu čupas, kamēr dūmi un tvaiki to neslāpēja nost... Tad viņš atrāva durvis un caur liesmām izskrēja ārā no mitrā pagraba, no degošā nama un kā meža zvērs iebēga mežā... Ilgi viņu dzenāja pa mežu, bet kadiķu krūms to izglāba, lai padarītu to par meža iedzīvotāju... Cits, negaisam tuvojoties, izlēca pa logu naktī, ziemā, salā un kreklā basām kājām meklēja patvērumu mežā, starp kokiem... Bet kokiem nebija sirds... Ziemai nebija sirds, sals pēc desmit, divpadsmit stundu ilgas klejošanas pa nakti un mežu dzina viņu atkal pie cilvēkiem... Bet arī cilvēkiem nebija sirds...

Staburags pamodās no savām domām... Sūbris un madame Mauring skaļi un nikni strīdējās gar kādu piektās klases skolēnu, kas bija savā dežuras stundā cienījamai madamai uzlicis uz galda trīsdesmit spalvas kātu. Madama bija traki neganta. Sūbris viņai juta līdz. Madama gribēja, lai zēnam pie uzvešanās pievelk divus mīnusus, bet Sūbris pievilka tikai vienu...

Abi pedagogi plēsās pusstundu ap vienu mīnusu.

Visi citi pedagogi sēdēja un klausījās — svinīgi, mierīgi, nopietni... Viņu deguni bija domīgi, viņu bārdas nopietnas, viņu galvas gan sirmas, gan plikas un viņu vēderi pamatīgi...

Sūbris lasīja un lasīja ar savu sauso balstiņu sausos ciparus, un sausie pedagogi sēdēja rindā, klausījās rindā un pīpoja rindā...

Jā, vēl bija kapraču laikmets!

58.

Tā nomira mīla...

Vislabāk Zīna būtu aizbraukusi kaut kur projām, lai aizmirstu visu notikušo... Viņa pat aizbrauca reiz... Bet pēc pāris dienām viņa bija atkal atpakaļ... Viņa nevarēja izbēgt pati no sevis... Viss, kas viņu mocīja, bija viņas dvēselē... Un to nevarēja izraut. Uznāca brīži, kad tiešām gribējās izraut savu mīlu no dvēseles, saplosīt viņu, iznīcināt... lai viņa beigtos, nemocītu vairs... Bet — tad arī viņas pašas vairs nebūtu, tad arī dzīvības vairs nebūtu...

Zīna nezināja, ka mīla ir tik stipra un — tik nežēlīga... Viņa

nezināja, ka mīla, kad viņa rodas, atjauno dvēseli, bet beidzoties — saplosa dvēseli... Nē, to Zīna nebija zinājusi...

Bet viņa bija stipra, un viņa cīnījās...

«Cilvēkam jāsavaldās, cilvēkam vajaga sevi uzvarēt,» tā viņa teica pati sev un saņēma visus spēkus. «Visus tos garos gadus es esmu varējusi atturēties pretī jūtām — arī tagad man vajag varēt.»

Viņa meklēja mieru darbā, jautrībā, dejā — bet nekur to neatrada. Reizēm viņa bija klusa un nerunīga, reizēm — neparasti jautra un trakulīga, reizēm domīga un nervoza...

Emmi un Olga viņu vairs nepazina.

«Kas tev ir, Zīna?» tās jautāja viņai gandrīz ik dienas. «Tu esi tik nervoza, tik nogurusi un savāda...»

«Naktī negulēju,» atbildēja Zīna īsi.

Emmi un Olga, protams, ieteica viņai visādus pulverus un visādas kompreses. Zīna par to tikai smējās. Ko te līdzēja pulveri!

Caurām naktīm viņa gulēja ar vaļā acīm un skatījās mēmi tumsā vai izgāja ārā un klejoja viena pa dārzu... kamēr nogura, kamēr ausa rīts...

Viņa bija nolēmusi ar Staburagu vairs nesatikties, lai drīzāk viņu aizmirstu. Un to viņa arī darīja. Staburags strādāja savā istabā — un Zīna savā... strādāja un dziedāja. Viņas dziesmas gribēja arvien būt jautras, bet iznāca sāpīgas, ilgu pilnas...

Reizēm viņa neizcieta...

Vēl debess nebija gluži apmākusies... Zils debess stūrītis vēl bija redzams... Vēl mākoņi to nebija aizseguši...

Reiz viņa piepeši kā vējš ieskrēja Staburaga istabiņā, kad viņš patlaban pie galda strādāja, nokrita pie viņa ceļos, aizsedza abām rokām acis un nolika galvu viņam klēpī...

«Zīna... kādēļ?... kādēļ?» Staburags aizkustināts jautāja un mēģināja viņu piecelt.

«Ļauj,» atteica Zīna... «Es tā gribu... Es nevaru bez tevis... Tik labi pie tevis, tik skaisti!... Bet es neesmu laba... Tu mani nevari mīlēt... Tik labi pie tevis... tik skaisti!...»

Staburags klusēja... Viņš skūpstīja viņas matus, skūpstīja viņas roku, acis, pieri, skūpstīja viņu pašu un lēni iečukstēja viņai ausī:

«Strādā, Zīna, nepaliec tā...»

Pēc acumirkļa viņa atkal bija prom... Tikai viņas drēbju

šalkoņa vēl trīcēja gaisā... Tikai viņas aromats vēl bija telpā... Tikai viņas skūpsti vēl Staburagam kaita uz lūpām...

Tā nomira mīla...

Reiz Zīna ieskrēja pie viņa vakarā vēlu, kad viņš bija gultā... Svece dega... Viņš nevarēja saprast, kādēļ viņa pagalvis smaržo... Neviļus atcerējās Zīnu. Piepeši... Ieskrēja viņa un nosēdās uz gultas malas... Viņa smaidīja...

«Vai zini?» viņa teica «Es aplēju tavu pagalvi ar savu oderu... Es gribu, lai tu vakaros, gulēt ejot, domā par mani...»

Tas skaisti pārsteidza Staburagu...

Brīdi viņi klusēja...

Un tad...

«Kā es nīstu šīs sienas!» teica sirdīgi Zīna un savilka savas mazās, stiprās rokas dūrēs.

«Nakti, kad es guļu viena, gluži viena, kad ilgas mani moca, tad... tad es vēlētos, kaut nebūtu šo sienu starp mums, kaut es varētu... atnākt pie tevis... tā... klusi... netraucēt un — pasapņot ar tevi kopā... brītiņu, kaut tikai vienu mazu... brītiņu...»

Viņa mīļi pieglaudās Staburagam...

«Es ticu, ticu,» teica Staburags klusi, «bet strādā, Zīna, nepaliec tā...»

«Es zinu... Man daudz jāstrādā... ilgi gadi... ilgi... nopietni... Bet — tik labi pie tevis... tik skaisti!...» viņa teica, sāpīgi smaidīdama, pieglauda viņam savu vaigu un glāstīja ar roku viņa pieri un matus... Tad viņa piepeši kā sadzelta, saslējās stāvu, visā savā cēlumā, lepna un skaista kā dieviete... Brīdi skatījusies, viņa auksti, bet sāpīgi sniedza roku un — aizgāja...

Tā nomira mīla...

59.

Skaisti!

Nāk ziedonis...

Melnā zeme gozējas saulītē un smaržo... Zeļ zāle pa malu malām un smaržo... Zied ievas un smaržo... Visa daba plaukst, ver vaļā ziedus un smaržo...

Un daba kļuva kairīga un kārdinoša...

«Met darbu pie malas un nāc!...» kārdināja smaržu un gaviļu pilnais, ēnainais mežs.

«Met darbu pie malas un nāc!...» kārdināja upes līči... un klajais lauks...

«Met darbu pie malas un nāc!...» kārdināja baltie mākoņi pie zilās debess un spožā saule, un maigais debess zilums bezgalībā...

Skaisti!...

Nāk ziedonis...

Bet skolniekiem tas bija pats trakākais nervu spīdzināšanas laiks: eksamenu laiks...

Tie ar varu apspieda savus sapņus, savu ziedoņa prieku un, noliekušies pār grāmatām, kala un kala sausas formulas un tukšas gudrības un domāja trīcēdami par nākamo eksamena dienu. Pagāja viena eksamena diena ar bargajām skolotāju sejām, ar bailēm, asarām, cerībām un minusiem un plusiem, nāca otra... Pagāja viena eksamena nedēļa, nāca otra... Un tā tas gāja mēnesi un vairāk.

Nervi skolniekiem bija diezgan stipri: tikai viens saslima ar nervu kaiti un bija jāievieto slimnīcā... Viens noģība pie tāfeles pa fizikas eksamena laiku... un viens aiz cienības pret savu eksaminatoru Kaudzi iesita viņam pļauku. Par to viņš, protams, tika izslēgts...

Eksameni beidzās...

Pienāca pēdējā diena: liecību izdalīšana.

«Vai varam ar meijām izpušķot zāli?» skolnieki gan tieši, gan netieši bija jautājuši Sūbrim, bet viņš arvien tos sausi bija atraidījis.

Minētā dienā tomēr zāle pret Sūbra gribu bija izpušķota ar zaļumiem: gar sienām bērzi, ziedošas ievas, uz katedras lielas buķetes no kliederu ziediem...

Mazie nebēdnieki nebija varējuši nociesties: viņi nevarēja neienest ziedoni no lauka zālē, kaut arī tiem to neļāva. Pēdējo dienu viņi bija droši.

Viņu liktenis bija izšķirts, un tagad tiem vienalga; vēl tikai pēdējā ceremonija, liecība būs rokā, un viņi būs brīvi.

Bet Sūbris arī šo pēdējo brīdi prata pārvērst par mokām.

Viņš katru klasi izsauca katedras priekšā un tad no visas skolnieku grupas sauca ārā pa vienam un strostēja:

«Labi... Slikti... Palaidnieks... Vai, vai! Labāk vajadzēja... Pīpoji. Slikta uzvešanās. Kauns... Labi... Slikti... Uzmanīgs neesi bijis... Palaidnieks... Nu, panāc, panāc tuvāk, lai redz, kāds tu izskaties — sliņķis... Vai, vai!...»

Tā Sūbris bradāja pa bērnu nerviem...

Kas dabūja no viņa liecību, tas palika kā nopliķēts visu skolotāju un skolnieku priekšā.

Un tā tālāk un tālāk klabināja Sūbris šos sausos vārdus, kas grieza, apvainoja un žāvēja bērnu jaunās, maigās dvēselītes.

Ārā ziedonis, bērnu sirdīs ziedonis un pēc visa sausā, putekļainā, moku pilnā mācības gada gribējās dzirdēt kaut ko tādu ziedošu, skaistu, ko paņemt līdzi dzīvē, bet Sūbris ņēmās jaunajās dvēselēs lauzt tos ziedus, ko vēl nebija paspējis nolauzt... Neviena dzīva vārda, neviena mīļa smaida, neviena glāsta. Sausums — mūžīgs sausums kā rijā, kā kancelejā...

Kad Sūbris pēc lielas gaidīšanas savu ceremoniju bija pabeidzis, katedrā kāpa mācītājs Rafaels. Tas strostēja jaunās dvēseles pa otram lāgam.

«Daudz jūs esat pateicības parādā saviem audzinātājiem,» viņš spredikoja pacilātā, tipiskā mācītāja tonī. «Daudz jūs esat grēkojuši pret saviem audzinātājiem un daudz tiem nepatikšanu darījuši. Bet tam vislielākam audzinātājam, Jēzum Kristum, ko jūs tam esat darījuši? Vai esat viņam bijuši uzticīgi savās sirdīs, vai esat gājuši pa viņa ceļiem? Vai esat...»

Tā mācītājs ilgi un gari staipīja un kaltēja bērnu dvēseles un, kad bija beidzis šo darbu, tad lika vēl tiem par atspirdzināšanu un sirds uztaisīšanu svīst pie garas dziesmas nodziedāšanas — garīgas, protams.

Vēl noskaitīja tēvareizi, un ceremonija beidzās. Bērni sakustējās kā dzīvs vilnis. Gandrīz uz viena rāviena viņi bija no zāles laukā un steidzās uz mājām. Gar sienām tikai palika pusnovītušas meijas un paši pedagogi. Cits sēdēja vēl, cits žāvājās, citi sarunājās savā starpā...

Tikai koridorā notika savāds skats. Tur skolēni no visām pusēm bija apstājuši Staburagu, kas tiem bija iznācis līdz no zāles.

Visi dzīvi sarunājās.

Vistuvāk Staburagam bija lielākie skolēni. Tie nezināja, ko turpmāk darīt. Ko lai viņi iesāk? Kur lai iet? Vai lai turpina izglītību? Kur lai turpina? Kādu izglītību? Kur lai iestājas? Ko lai lasa?

Jautājumi bija daudzi un dažādi, un Staburagam daudz nācās runāt, stāstīt un skaidrot. Viņš nevarēja visus apmierināt. Apņēmās rakstiski atbildēt vienam otram plašāk, sīkāk par visu.

Daudzi spiedās ap viņu un gribēja zināt viņa adresi, gribēja ar viņu sarakstīties...

«Bet es nevaru visiem jums uzrakstīt savu adresi.»

«Tikai vienam,» viņi atbildēja. «Tad dabūsim.»

Kāds no zēniem viņam pasniedza papīru un zīmuli. Viņš rakstīja. Tikko adrese bija uzrakstīta, piepeši atskanēja «urā» un viņš tika pacelts gaisā.

«Nevajag... nevajag,» viņš sauca apjucis un meklēja sev zemi apakš kājām.

Bet viņa balss pazuda skaļajos saucienos, un reizes trīs četras viņam nācās ķepuroties gaisā.

Staburags necienīja tādus ārējus goda parādījumus. Bet ko lai ar šiem mazajiem dara? Vai lai dusmojas uz viņiem? Nē, viņiem tas iznāca tā nevainīgi, bērnišķi, sirsnīgi. Tas viņu iepriecināja. Tas nozīmēja, ka viņa darbs jaunajās sirdīs bija atradis dzīvu atbalsi... Staburags uzelpoja vieglāk... Viņš spieda mazajiem roku un šķiroties teica aizkustinātā balsī:

«Esiet arvien jauni savās sirdīs un centienos — esiet arvienu jauni un ziedoņa pilni!...»

60.

Skolas gads beidzies.

Savādas prieka un brīvības jūtas pārņēma Staburagu... Bija novēlusies varena darba nasta no pleciem, un tā gulēja jau kaut kur pagātnē — smaga, liela, drūma.

Acumirklī viņš nezināja, ko aiz priekiem darīt. Palikt te vēl kādu dienu? Braukt pie vecākiem? Braukt? — jā, kur?... Naudas bija maz. Viņš bija tikpat nabags aizbraucot kā atbraucot...

Viņš staigāja pa savu mazo istabiņu un pārdomāja šo to.

«Mani kalni... mani kalni,» nezin kādēļ viņam iekrita prātā domas, skatoties uz grāmatu plauktu...

Savādi! Grāmatas un kalni — nē, viņam nāca smiekli pašam par savām domām...

Un tomēr — tie bij kalni... Kā kalnos guļ dārgumi, tā šinīs grāmatās... Vajadzēja rakt, meklēt, atrast. Bet viņš to nebija darījis. Ap sirdi sāpīgi. Bet toties tagad — jā, tagad viņš lasīs... raks... meklēs... un cels ārā no turienes dārgas mantas...

Steidzīgi viņš sāka iekravāt savas lietas: drēbes, gultas drēbes, grāmatas... noplēsa bilžainās pastkartes no sienām...

Kravājoties reizu reizēm viņš apstājās un pārdzīvoja no

jauna gan līksmos, gan sāpīgos brīžus. Nē, visu gadu viņš pārdzīvoja īsā brītiņā...

Tā bija savāda sajūta...

Drīz viss bija gatavs.

Istabiņa bija tukša, nemīlīga. Šur tur vaļājās saburzīti papīri — nē, viņam vairs nepatika tanī uzkavēties.

Jāiet atvadīties... Zīna, jā... Zīna...

Vairāk dienas viņš nebija viņu redzējis un pēdējās dienās nebija pat dzirdējis ne viņas dziesmu, ne smieklus, ne balsi... Arī viņas drēbju šalkoņa nebija bijusi manāma, viņai ejot...

Viņš patlaban grasījās iet atvadīties, kad kalpone pavēra durvis un pasniedza vēstuli.

Tas bija Zīnas rokraksts...

Viņš ātri atplēsa aploksni — jā, Zīna...

Viņa rakstīja:

«Mīļais! Es aizbraucu. Kurp? — tas Tev vienalga. Par mūsu sakaru man jāsaka·

«Люблю, люблю, люблю.
Так бедному сердцу твердил он,
Но не любил он, не любил он.»

Tas ir viss. Vai mēs kādreiz tiksimies? — nezinu. Novēlu Tev visu labu, mīļu un skaistu.

Zīna.»

Un to rakstīja Zīna?... Jā... Tas bija viņas rokraksts: sīki burti... stingrs... skaidrs... noteikts...

Bet tā pārprast? Tā nesaprast! Un tā iedzelt... Nē, nē... Viņam vajadzēja vēl Zīnu satikt, viņai izskaidrot, pierādīt, ka viņa maldījusies...

Bet kā, kur to satikt?... Smadzenes acumirklī patērēja daudz enerģijas, bet viss velti...

Tā iedzelt prata tikai sieviete un varbūt — tikai Zīna...

Viņa tagad bija neaizsniedzama...

Staburags atsēdās brīdi uz krēsla un atspieda galvu rokās... Acis viņam bija pilnas asaru...

Bet viņš apmierinājās...

Tā tomēr bija labāk...

Viņš nebija mīlējis Zīnu?...

Dvēselē kaut kas sāpēja... Tas nebija tik vienkārši... Dvēselei ir savas tradicijas...

Piepeši te viss bija kļuvis auksts un drūms.

Zīnai aizbraucot, šis nams bija palicis bez dzīvības, kā miroņu nams...

Te nebija nekā vairs, ko Staburags bija mīlējis...

Projām... projām...

61.

Staburags nogāja pie Sauleskalna atvadīties. Viņš arvien vēl gulēja slims.

«Un tu šodien aizbrauc, koleģi?» iesaucās Sauleskalns, gulēdams gultā un sniegdams roku Staburagam.

«Jā, es aizbraucu.»

«Laimīgais...» teica, sāpīgi smaidīdams, Sauleskalns.

Staburags pavirzīja krēslu pie viņa gultas, apsēdās un uzmeta acis Sauleskalnam...

Lieli, kupli, melni mati... lielas, melnas acis... bāla, vāja, izvārgusi seja...

«Nu, kā iet?» jautāja Staburags vairāk formas pēc, jo viņš gandrīz katru dienu apmeklēja to un tādēļ labi zināja viņa stāvokli.

«Man? Kā iet?» iesmējās rūgti Sauleskalns. «Man iet labi. Arī es drīz aizbraukšu.»

«Kur?»

«Kur?... Tur, kur aizbrauca Perovs un citi skolotāji.»

«Kāds Perovs?» jautāja Staburags.

«Tu nezini?»

«Nē.»

«Nu, klausies... tas ir nepiedodami... Tad... tad man tev jāpastāsta... Nē, tā nevar... To nevar nezināt...»

Sauleskalns stāstīja.

«Tas notika pāris gadu atpakaļ. Nomira skolotājs Perovs. Viņš deva stundas mūsu skolā un bez tam vēl meiteņu privātģimnazijā. Tas nu nebūtu nekas. Vai tad mazums mirst skolotāju! Bet šis skolotājs tiklab ar savu dzīvi, kā ar savu nāvi atstāja uz mani neizdzēšamu iespaidu.

Tas bija cilvēks ar brīnišķi skaidru un jūtīgu sirdi. Viņš bija arī vietējā dramatiskā pulciņa loceklis — ļoti darbīgs.

Ziņa par viņa nāvi acumirklī pārsteidza visu pilsētu. Viņam bija daudz draugu un cienītāju. Vai tiešām Perovs nomiris? Vai

tiešām tas aizgājis no mums uz laiku laikiem? Nē, to nevienam negribējās ticēt.

Perova ģimenes apstākļi bija traģiski Viņš atstāja vecu māti, sievu, divus bērnus bez jebkādiem eksistences līdzekļiem. Un trakākais vēl tas, ka nāves dienā viņa sieva zaudēja prātu... Tā bija traģedija, kuru nevar ne iedomāties...

Nāves brīdī viņa dzīvoklī nebija ne kapeikas naudas. Viņš nomira tā, kā parasti mirst skolotāji: kails kā piedzimis.

Daži dramatiskā pulciņa locekļi iekustināja jautājumu par naudas vākšanu. Jā, tas bija nepieciešami. Bija jāmet viss kauns pie malas un jāiet naudu lasīt — skolotāja labā... Dzirdi? — skolotāja...

Skrēju pie viena, pie otra no paziņām, pie nelaiķa cienītājiem un labākajiem draugiem. Bet, vai zini, kādus ģīmjus savilka šie «cienītāji» un «labākie draugi», kad bija jāvelk ārā no maka kāds rublis vai pusrublis tam cilvēkam par labu, kas dzīvojot viņiem darījis tik daudz prieka? Oi, oi! Ar lielām pūlēm man izdevās savākt piecdesmit rubļu, no kuriem lielu daļu deva pats dramatiskais pulciņš. Te varēja skaidri redzēt, ko nozīmē cienītāji un draugi. Tie tevi ciena un draudzējas ar tevi tik ilgi, kamēr tu viņiem esi derīgs. Kad tu viņiem vairs neesi derīgs, tad cienītāji un draugi nedod par tevi vairs ne pusrubļa.

Perovs tika ievietots baznīcā. Bija patlaban lieldienas. Draugi un cienītāji sanāca pavadīt nomirušo biedru uz pēdējo dzīves vietu.

Nekas. Mācītājs runāja diezgan labi.

«Visi mēs esam te kopā spirgti un priecīgi — tikai viens starp mums klus...» tā viņš iesāka.

Šie vārdi lika sajust, ka Perova tiešām vairs nav, ka viņš ir aizgājis tur, no kurienes vairs nav atgriešanās.

Mācītājs runāja spilgti un sirsnīgi.

«Maz tu prasīji no pasaules,» tā viņš nobeidza savu runu. «Varbūt taisni tādēļ tu nomiri, ka pasaule prasīja no tevis pārāk daudz...»

Lieldienu dziesma jaucās kopā ar raudām. Raudāja nelaiķa ģimene un viņai līdz... visa baznīca. Varēja manīt, ka glabā tuvu un dārgu cilvēku.

Nelaiķa draugi nesa zārku uz pleciem līdz kapsētai. Ceļš bija tāls un slikts. Sliktais laiks vēl pavairoja gājiena drūmumu. Taisni šoreiz bija lietaina un dubļaina diena. Neviena saules stara.

Mācītājs pie kapa teica otru runu. Tanī viņš raksturoja nelaiķi kā mākslinieku.»

«Kā mākslinieku?» iejautājās ziņkārīgi Staburags.

«Jā, kā mākslinieku,» turpināja Sauleskalns. «Perovs tiešām bija nepārspējams komiķis. Vairāk runu nebija: asaras neļāva runāt...

Savāds cilvēks bija šis Perovs. Dzimis Maskavā. Nobeidzis Maskavas universitates filoloģisko fakultati. Viņam bijusi Maskavā pašam sava proģimnazija. Bet ne ilgi. Pēc tam viņš bija drīz vienā pilsētā, drīz otrā par skolotāju un beidzot atnāca te. Bērni viņu ļoti mīlēja. Pavisam kā pedagogs viņš mūsu dzimtenē darbojies desmit gadu. Viņš mīlēja savu darbu, kā mākslinieks mīl mākslu...

Viņš bija ļoti kluss un kautrīgs. Par sevi viņš nemīlēja runāt. Arī par savu pagātni ne. Tikai no vienas otras piezīmes, ko viņš reizēm izmeta, varēja noskārst, ka viņš savā dzīvē piedzīvojis un pārdzīvojis ne vienu vien dramu.

Pārdzīvotie iespaidi bija atstājuši viņa dvēselē dziļas pēdas. Ļaudīm, sabiedrībā viņš izlikās jautrs, dzīves prieka pilns. Bet īstenībā tā nebija. Viņa dvēselē arvien bija skumjas un sāpes. Tās viņš slēpa no citiem. Nevienam to nebija redzēt. Viņam pašam to vajadzēja pārdzīvot saviem spēkiem. Viņš it kā bijās no katras līdzjūtības.

Te viņš bija tikai īsu laiciņu: nepilnu gadu. Bet viņu visi mīlēja. Un viņu nevarēja nemīlēt. Vajadzēja tikai redzēt viņa seju, viņa figuru. Tās bija — pati labsirdība. Un komisms bija visā viņa būtnē. Tiklīdz viņš ienāca pa durvīm vai uznāca uz skatuves — viņa figura vien jau smīdināja.

Daudz runāt — tas nebija viņa dabā. Viņam bija īpašība — ar maz vārdiem darīt lielu iespaidu uz cilvēkiem. Viņš pateica pāris vārdu — un tu smējies no visas sirds. Bet pietika arī pāris vārdu, lai viņš liktu tev pārdomāt tavu pasaules uzskatu visos pamatos. Talants — liels talants!... Neviltoti, nemāksloti komiķi ir ļoti reti. Un tāds bija Perovs. Kad viņš uzstājās izrīkojumā kā deklamators vai aktieris, tad zāle arvien bija pārpildīta.

Tāds deklamators kā nelaiķis Perovs provincē gadās ļoti reti. Varbūt tikai — aiz likteņa pārskatīšanās. Viņš bija viens no tiem, kura redzamos smieklos bija pasaulei neredzamas sāpes. Bija gadījumi, kad Perovs, pabeidzis deklamēt kādu gabalu, raudāja aiz kulisēm. Visa zāle plīsa no smiekliem, aplaudēja, trokšņoja un

sauca «bravo», sauca pēc paša deklamatora... Bet viņš raudāja. Jā... Kas pūlim izlikās smieklīgs, tas viņam bija traģisks.

Tādēļ nav brīnums, ka pie nomirušā, neievērojamā skolotāja zārka tik sirsnīgi un tik daudz raudāja... Bet ko viņam tagad līdzēja asaras? Viņa dzīve bija satriekta. Viņa dzīves traģedija bija beigusies. Tā bija beigusies īsti traģiski un komiski vienā reizē...»

Sauleskalns pabeidza stāstīt. Reizu reizēm viņa stāstu bija pārtraucis smags klepus — tāds, kas nāk dziļi no plaušām un lauza un moca... Tas bija dilonista klepus...

Pabeidzis stāstīt, viņš skatījās griestos platām, melnām, asaru pilnām acīm...

Arī Staburags tikko valdījās no raudām, dzirdot šo skolotāja dzīves traģediju.

«Arī man tā ies,» sāpīgi smaidīdams, teica Sauleskalns. Un tad griezīgi iesmējās:

«Protams, mani nenesīs uz pleciem līdz kapsētai. Pie mana kapa neraudās neviens. Manu kapu aizbērs auksti, vienaldzīgi cilvēki, un radi un draugi aizmirsīs mani, pirms kaps vēl būs aizbērts.»

Staburags klusēja, jo runāt bija pārāk sāpīgi.

«Īstenībā,» turpināja nicinoši Sauleskalns, «man tukšo ļautiņu atmiņas nav vajadzīgas. Tikai dzīvi — cilvēka cienīgu dzīvi man būtu paticies dzīvot. Bet... Es esmu baudījis pārāk maz no dzīves koka skaistajiem augļiem... Tos arvien noplūca tie, kas vismazāk viņus pelnījuši... Darbs... dilonis... ātra nāve — tā mūsu alga...»

«Un mūsu lāsts,» piemetināja rūgti Staburags.

«Bet cik ilgi skolotāji tā mirs?» jautāja Sauleskalns, dziļi elpodams.

«Cik ilgi?» atkārtoja Staburags un noteikti turpināja: «Vēl ilgi! Cilvēka mūžs paiet ātri, bet cilvēku apstākļi labojas lēnām... ļoti lēnām... Bet viņi labojas... Nāk jauna paaudze, un tā nes sev līdz jaunu dzīvi...»

«Nāk?» iesaucās priecīgi Sauleskalns un piecēlās pussēdus...

«Nāk,» atbildēja Staburags. «Viņa nāk droši.. vareni... nenovēršami... noārdīdama vecās dzīves nederīgās atliekas un ik dienas radīdama jaunu... plašu, brīvu dzīvi... Un arī skolotāji to redzēs!...»

Staburags piecēlās. Viņš paskatījās pulkstenī un sniedza Sauleskalnam roku:

«Jā, man jābrauc...»

«Nu, brauc vesels,» nopūtās Sauleskalns un teica aizkustinātā balsī, «un sveicini no manis jauno paaudzi...»

«Un jaunos skolotājus,» piemetināja Staburags aiziedams...

«Jā, un jaunos... brīvos skolotājus...» atkārtoja Sauleskalns un atkrita atpakaļ gultā...

Viens no viņiem brauca uz staciju, otrs... tālāku ceļu...

62.

Pēc brīža Staburags atradās jau dzelzceļa stacijā.

Ormaņi... nesēji... pasažieri... ceļa somas... steiga... zvani... svilpieni... lokomotive... vagonu rinda...

Radās savāda jūsma, kas kā rīta blāzma apspīdēja vecos iespaidus, kuri palika kaut kur tālu... zemu... kaut kur kā cietumā... Tā bija ceļa jūsma...

Staburags ieņēma vietu vagonā, mēģināja izturēties mierīgi un lasīt jaunāko avīzi. Bet tas viņam neizdevās. Visa šī mazā pārmaiņa bija kā savāds eleksirs viņa dzīslās...

Viņš nostājās pie loga un skatījās...

Pilsēta likās tāda veca, pieputējusi, piesmakusi, piezaļējusi kā purvs... jā, taisni kā purvs... Un pašā purva vidū gulēja Sauleskalns... Viņam vairs nebija izejas...

Staburagam iesāpējās sirds... Bet ko tur lai dara?... Šo to viņš bija darījis, lai šo purvu padarītu par derīgu zemi, bet tas bija maz — pārāk maz...

Vilciens sāka kustēties...

Staburags stāvēja pie loga un skatījās... Sirdī pamazām pārtrūka saites, kas saistīja pie šīs dzīves vietas... Savāds prieks, ka nu viņš ir ārā no šī čūkslāja...

Lūk — Sūbra skola... Skolas dārzs... Vai tur nestāvēja Zīna?... Nē, tā nebija viņa... nevarēja būt...

Kaut kas līksms un sāpīgs piepeši saviļņoja sirdi...

Un tur?... Skolas sētā?... Vai tas nebija inspektors Lūsis, kas tur stāvēja blakām vistu būdām? Jā, tas bija viņš... Vesela rinda vistu būdu.... Vesels bars vistu... Lūsis... Jā, viņš visā

nopietnībā bija atnācis apraudzīt savas vistas, ko tas perināja direktora būdās...

Vilciens sāka iet arvien ātrāk...

Lūk, jauns nams tepat tuvu.... Vai tas nebija Sūbra?... Jā... Tur viņš stāvēja pats uz sastatnēm un lasīja uzrakstu: «Mans nams ir mana pils.»

Ha! Staburagam nāca smiekli. Apakšā, tur jau tirgojās ar siļķēm un petroleju un piepeši — «mans nams ir mana pils». Un augšā šinī «pilī» drīz mājos miegs un garlaicība, druknā muļķība un tukšais birģelisms...

Nē, ne tādu namu būs celt!...

Nē...

Ne no ķieģeļiem būs celt namu, bet no zinātnes atzinumiem, no mākslas pērlēm... Un lielam un plašam, un skaistam būs šim namam būt... Viņa pamatiem būs atbalstīties uz tautu, un viņa torņiem būs sniegties nākotnē... Ne no strādnieku sviedriem un asinīm būs celt šo namu, bet katram pašam labprātīgi būs iet pie šī nama būves, katram būs savus labākos spēkus, savu dzīvību guldināt šī nama pamatā... Un katram būs šinī namā justies kā mājās, katram būs justies bagātam, brīvam, gudram un laimīgam... Un katram, kas šo namu būvē, nebūs just, ka viņš ir verģis, bet — cilvēks!...

Vilciens traucās arvien tālāk un tālāk... spēcīgi... vareni... ātri...

Staburags piegāja pie loga, atrāva to vaļā un skatījās...

Pa logu iesitās smaržains ziedu gaiss...

Līksmi un brīvi uzelpoja krūtis...

Pilsētai jau bija beigas... Nāca lauki... meži... purvi... uzkalni... birztalas...

Patlaban vilciens dārdēdams pārskrēja pāri kādai upītei un drāzās tālāk... tālāk...

Lauki... lauki... lauki...

Tā bija viņa dzimtene... Tur bija patlaban ziedonis...

Staburags skatījās ziedošajā dabā, un viņam likās, ka viņa dzimtene ir kaps... ziedošs kaps...

Tādēļ ap sirdi bija tik sāpīgi un skumīgi, to uzskatot...

Lapas plauka... druvas plauka... puķes ziedēja — visa daba modās...

Bet...

Viņa dzimtene gulēja...

Vēl tur arājs neapzinājās savu spēku... Vēl tur pašapziņa gulēja nemodināta... Vēl tur gars — brīvais gars nebija modies...

Jā, viņa dzimtene vēl gulēja un izskatījās kā ziedošas kapenes...

Viņš brauca to modināt...

1907.

No atmiņu grāmatas

ED. VEIDENBAUMS

Tas notika pagājušā gadu simteņa deviņdesmito gadu sākumā. Toreiz pastāvēja nelegali skolnieku pulciņi, kas bija nodibinājušies pašizglītības nolūkā. Šo pulciņu dalībniekus sauca par vakarniekiem. Tādi vakarnieku pulciņi bija arī Jelgavā, kad es ap deviņdesmito gadu sākumu sāku iet tur skolā.

Dažus gadus pirms tam Jelgavas skolās — kā vispār Latvijā — bija notikušas ievērojamas pārgrozības: astoņdesmito gadu reformas bija tās pārvērtušas no vācu skolām par krievu skolām. Visus priekšmetus pasniedza tikai krievu valodā.

Galvenās skolas bija četras: klasiskā ģimnazija, realskola, kur mācīja arī kā atsevišķus priekšmetus vācu un franču valodas, meiteņu ģimnazija, kur arī mācīja abas šīs jaunās valodas, un pilsētas Aleksandra skola, kur nemācīja nevienu citu valodu kā tikai krievu.

Skolnieku un skolnieču sastāvs tautību un šķiru ziņā bija raibs: tur bija krievi, vācieši, ebreji, poļi, leiši, latvieši, un nāca viņi gan no muižnieku, pilsoņu, inteliģences, gan zemnieku, gan arī no strādnieku aprindām.

Tā kā latviešu valodu skolās nemācīja, tad skolniecēm un skolniekiem tā bija jāmācās uz savu roku. Aktivākie un modrīgākie no viņiem tad arī sadevās kopā pulciņos, lai organizēti veiktu šo darbu. Pulciņam bija demokratiska iekārta: vēlēts priekšnieks, viņa vietnieks, kasieris, revidents, bibliotekars un žurnala redaktors. Pulciņa konstitucija bija noteikta īpašos statutos.

Galvenā darbība bija — referati, kas biedriem obligati laiku pa laikam jānolasa, pēc kam sekoja debates. Sapulcēs pārrunāja arī aktualus jautājumus literaturā un sadzīvē, tāpat valodas jautājumus. Vērtīgākos sacerējumus izdeva rakstītā žurnalā, kas iznāca neperiodiski, reizēm ar ilustracijām.

Aleksandra skolas vakarniekiem, pie kuriem es piederēju, šis žurnals saucās «Druva». Tādi vakarnieki pastāvēja visās minētajās skolās. Viņi uzturēja savstarpēju kontaktu un uz sapulcēm sūtīja savus pārstāvjus, kas tad vēlāk savam pulciņam atreferēja dzirdēto.

Vakarnieki cītīgi lasīja vecākos latviešu rakstniekus, kā Ausekli, Pumpuru, Kaudzīšus, bet ar sevišķu interesi sekoja jaunākajām parādībām literaturā.

Bet kur šīs jaunākās parādības bija atrodamas un kādas tās bija? Jelgavas vakarniekiem bija pieejami tikai divi preses organi: klerikalās «Latviešu Avīzes» un tautiskā «Tēvija». Abas tās iznāca reizi nedēļā un literarā ziņā bija pavisam nabadzīgas: «Latviešu Avīzēs» dievbijīgi stāsti un kroplīgi dzejoļi, «Tēvijā» — diezgan plaši feļetoni, bet lielāko tiesu pildīti ar tulkojumiem no sentimentalās un romantiskās literaturas. Vienīgais preses organs, kur darbojās līdz visi toreizējie labākie dzejnieki un rakstnieki, bija žurnals «Austrums.»

Kādi tad bija toreizējie dzejnieki un rakstnieki? Apsīšu Jēkabs, Rūdolfs Blaumanis, Augusts Deglavs, Purapuķe, Ansis Lerchis-Puškaitis, Lautenbachs-Jūsmiņš, Pavasaru Jānis.

Šajā laikā arī parādījās Jelgavā Ed. Veidenbauma dzeja un iekaroja jaunatnes sirdis. Bet kā? Ne parastā ceļā kā iespiests vārds, bet ilegali.

Te nu man jāpastāsta, ko es pats toreiz pieredzēju, novēroju un izjutu.

Divi realskolnieku vakarnieki — Dāvīds Bundža[1] un Kārlis Viļķeris[2] no kāda ģimnazistu vakarnieka bija dabūjuši Ed. Veidenbauma dzejoļus. Ģimnazijas vakarniekiem bija sakari ar Tērbatas studentiem un «Dienas Lapas» redakciju. Kad 1892. gada maijā Veidenbaums bija miris, viņa dzejoļi tūlīt sāka izplatīties norakstos, un viens tāds krājums atklīda no Rīgas uz Jelgavu.

Pie Bundžas un Viļķera atklīdušais dzejoļu krājums bija rakstīts uz baltām papīra lapām oktava formatā, sašūtām mazā burtnīciņā bez vāka. Man gadījās pie šiem vakarniekiem aiziet taisni tanī brīdī, kad dzejoļi bija saņemti.

Par Ed. Veidenbaumu un viņa likteni mēs zinājām no nekrologa, kas bija parādījies 1892. g. rudenī «Pūra» II daļā. Tur bija Veidenbaums īsumā raksturots kā dzejnieks, bet nebija minēts neviens viņa dzejas piemērs. Tagad turpretī mums bija rokā vesels viņa dzejoļu krājums.

Ar lielu kāri tad nu sākām ar tiem iepazīties. Lasījām dzejoli pēc dzejoļa, un katrs no tiem bija liels pārsteigums. Krājumu ievadīja «Kā gulbji balti padebeši iet».

Tādu dzejoli neviens no mums nebija lasījis. Vispirms jau brīnišķīgas bija pirmās četras rindas ar skaisto mākoņu ainu, bet it īpaši ar svaigām, spilgtām krāsām tēloto ilgu un laimes zemi.

Sevišķi lielu iespaidu dzejolis radīja vēl tādēļ, ka tas nāca mums kā no sirds: ilgas pēc laimīgākas dzīves mēs kā trūcīgi jaunekļi pazinām un vairāk vai mazāk pazinām arī to dūksnāju, kur norisinājās nežēlīgā maizes cīņa.

Nākamais dzejolis bija: «Pa ielām dubļainām līst lietus, vējš šņāc.» Dzejnieks ieved mūs savā istabiņā kādā svešā pilsētā. Ārā rudens, dubļainas ielas, līst lietus, plosās vējš. Iekšā? Tumšs, auksts, nav arī maizes. Drūma vientulība. Šai vientulībā dzejnieka domas tēlo viņam gluži citādu ainu nekā pirmajā dzejolī: tur gars no drūmās dzimtenes traucas uz saulaino svešatni, še turpretī no drūmās svešatnes traucas atpakaļ uz dzimteni, kur viņš pagātnē piedzīvojis laimīgus brīžus. Šīs pagātnes

---

[1] Vēlāk pirmo revolucionaro strādnieku pulciņu dibinātājs Rīgā 1896. gadā un pirmā marksistiskā žurnala «Auseklis» (1898.) dibinātājs Amerikā. Miris 1901. gadā.

[2] Vēlāk J. Raiņa un P. Stučkas vadītajā «Dienas Lapā» darbojies līdzi kā dzejnieks ar pseidonimu Zvanpūtis (1894. — 1897.). Rakstījis revolucionarus dzejoļus arī 1905. gadā. Drīz pēc tam miris.

rožu ainas tagad liek sāpīgi sajust drūmo stāvokli, «gāž skumjās dvēseli»,

«Jo kapā sen jau grimis ir laimes laiks un prieks,
Un kvēlojošo sirdi sedz ziemas aukstais sniegs.»

Un to rakstīja jauneklis! Ko nozīmēja tādas dziļas skumjas, tāds nospiedoši smags drūmums, un kas tā par nejauku varu, kas spēj turēt kvēlojošu sirdi zem sniega segas? Acīm redzot tā ir trūkuma un nabadzības dzelzs vara.

Šie dzejoļi nu nāca kā liels kontrasts tautisko romantiķu dzejai, kur valdošā tematika bija zeltenītes, līgaviņas, zilas actiņas, rožu lūpiņas, laimīgās bērnu dienas, laimīgie senči, skaistā dzimtene utt.

Veidenbauma dzeja atklāja pavisam jaunas parādības mūsu dzīvē. Še runāja realists, kam nežēlīgā realā dzīve norāvusi romantikas plīvuru no acīm un atsegusi lietu patieso stāvokli. Še runāja dzejnieks, kas nav tikai parādību vērotājs, bet kas pats šīs realās dzīves parādības izjutis un dziļi, sāpīgi pārdzīvojis. Nesaudzīgi viņš atsedza sadzīves pretrunas un sabiedriskās dzīves disonances.

Un runāja viņš ne vien par dzīvi, bet arī par dzeju un dzejniekiem. Tā satiriskā dzejolī «Mefistofeļa padoms» autors liek dzejniekiem pie sirds un, protams, arī sev nerakstīt žēlabainas dzejas, jo tā esot veltīga papīra un dārgā laika tērēšana. Kādēļ? Nu, mūsu dienas ir prozaiskas: visur pirmajā vietā maizes jautājums, materiālās intereses. Sabiedrība sadalījusies divās daļās: izsalkušajos un pārtikušajos. Izsalkušajiem tās ēst nevar dot, un paēdušais tās nesaprot, jo viņa jūtas un prāts aizņemti pavisam ar citām lietām.

Un tāpēc, ja dzejnieks grib gūt panākumus, lai viņš raksta vieglus romaniņus, kas šo publiku pasmīdina. Ar to viņam panākumi nodrošināti:

«Būs slava liela, kaudzēm naudas
Un dzīvi baudīsi, cik jaudas.»

Kaut ko līdzīgu mēs nebijām ne dzirdējuši, ne lasījuši. Te dzejnieks ņēma uz grauda gan rakstniekus, gan rakstniecību, gan sabiedrību, lasītāju publiku un pašu pārdzīvojamo laikmetu. Te bija jaunas domas, jauni ieskati. Tā bija satiriskā veidā izteikta kritika par lietām, par kurām mēs vēl nebijām domājuši. Tās bija jaunas patiesības, kas iedrāzās mūsu atziņu pasaulē un sacēla tur lielu trauksmi.

Bet tas bija tikai Veidenbauma iespaida sākums. Lasījām tālāk. Dzejnieks, it kā apstiprinādams savus uzskatus par žēlabaino dzeju nevajadzību, deva tagad dzejoļus, kuros mēģināja savas skumjas, sāpes, grūtsirdību pārvarēt gan ar filozofijas, gan jautrības palīdzību, dodams mazāk vietas sentimentam, bet vairāk domām un gribas faktoriem.

Tādi dzejoļi, piemēram, bija: «Kad niknas vētras dzīvei postu draud», kur dzejnieks ar filozofijas palīdzību mēģina pacelties pāri «iznīcības niekiem»; «Vai senatnē vien tikai vīri bija», kur viņš tēlo, ka arī tagad ir vīri, kas, līdzīgi Sokratam, spēj pacelties pāri pār dabu un spītēt liktenim: «Par velti ir nožēlot agrākos grēkus», kur dzejnieks smeļas spēkus, vērodams rudenī sētu labību: jaunos stādus gan sedz sniegs, bet pavasaris tos uzmodina jaunai, zaļoksnai dzīvei.

Īsti liels brīnums bija šāda satira par latviešu dzejniekiem:

«Mums, latviešiem, dzejnieku milzīgs bars,
No tiesas tiem dodam šo vārdu,
Jo viņu dzejās mīt burvīgs gars:
Tās miegu mums dāvina gārdu.

Un tautiešiem katram ir pienākums
Dot godu labdariem šādiem,
Pēc darba kas atdusu sagādā mums:
Ar Jūsmiņš ir skaitāms pie tādiem.»

Šī satira radīja veselu apvērsumu mūsu uzskatos par latviešu dzejniekiem. Un nebija taupīts pat «slavenākais» no viņiem — Lautenbachs-Jūsmiņš! Ko viss tas īsti nozīmēja? Te Veidenbaums zobojās par ievērojamu trūkumu mūsu toreizējā jaunākajā dzejā: par spirgta gara trūkumu. Tas lika daudz ko padomāt, daudz ko pārvērtēt.

Mūsu interese augtin auga vai, pareizāk, degtin dega. Lasījām tālāk. Tie bija brīnišķīgi panti, tā bija brīnišķīga jūtu un ideju pasaule, ko Veidenbaums atvēra.

Kad oriģinali nobeidzās, lasījām arī tulkojumus no Horaca, Šillera, Heines, nobeidzot tulkojumu virkni ar Marseļjezu.

Kad pabeidzām lasīt, mēs liesmojām priekā un sajūsmā. Lasīšana bija ilgusi vairākas stundas, bet mēs būtu varējuši klausīties bez apnikuma vēl daudz stundu, ja krājumā būtu vēl bijuši kādi teksti.

Šis vakars nu bija liels notikums mūsu dzīvē un liels pārdzīvojums. Tādu pārdzīvojumu mūžā nav daudz.

Pēc tam sākās dzejoļu pārrakstīšana. Bundža ar Viļķeri norakstīja tos vienā dienā, un es, kad biju dabūjis, tāpat. Skolas darbus tanī dienā, protams, veicām paviršāk, bet par iegūto dzejoļu krājumu jau varēja upurēt daudz ko.

Kas vien dzejoļus dabūja dzirdēt, tas gribēja tos sev norakstīt. Ne visi varēja norakstīt no pirmeksemplara. Rakstīja arī no citiem norakstiem, cits no cita. Tā Veidenbauma dzejoļi varbūt šo to zaudēja precizitates ziņā, jo ne visi pārrakstītāji bija vienlīdz uzmanīgi un korekti, bet totiesu dzejoļi izplatījās ļoti ātri un plaši. Drīz vien visiem Jelgavas vakarniekiem bija kabatā pa mazai burtnīciņai ar lielām dzejas un domu vērtībām. Drīz vien arī atsevišķi panti un atsevišķas rindas staigāja no mutes mutē kā aforismi. Dzejolim «Domāju es domas dziļas» gadījās pat meldija.

Veidenbauma dzeja viegli iespiedās visiem atmiņā. Visi to drīz vien zinājām no galvas. Patiesības, kas tanī bija izteiktas, likās tik neatvairāmas, ka nemodināja pat nekādu iebildumu. Liekas, ka dzejai ar tik bagātu saturu vajadzēja pamudināt uz analizi, referatu rakstīšanu, debatēm, bet nekā tamlīdzīga vakarnieku aprindās nemanīju.

Var gan būt runa par Veidenbauma dzejas studēšanu, ja ņem vērā to, ka viņu vajadzēja arvien lasīt un pārlasīt. Šai dzejai piemita tā burvība, ka teicienus, pantus, veselus dzejoļus, kas bija zināmi jau no galvas, patika lasīt un pārlasīt vai neskaitāmas reizes. Šo lasīšanu un pārlasīšanu tad arī varam saukt par Veidenbauma dzejoļu studēšanu, jo, lasot dzejoļus arvien no jauna, likās, ka tie arvien dod ko jaunu. To skaistums un dziļums likās neizsmeļami.

Visvairāk mums patika dzejoļi ar politisku nokrāsu un revolucionaras cīņas motiviem, piemēram, «Kur klusā naktī lakstīgalas dzied», «Tu atmini cietējus brāļus», «Mosties, mosties reiz, svabadais gars», «Jauns gads jau atnācis, bet viss pa vecam», «Virs zemes nav taisnības, dūrei tik spēks», «Vienkāršie ļautiņi», «Tauta, tauta, gaišā latvju tauta» un Marseļjeza.

Pārsteidzošs bija dzejolis, kas sākās romantiski ar lakstīgalas dziesmu un meitenēm, bet beidzās ar ložu un cīņas dziesmām socialās kaujas laukā, kur «brīvie vergi» iet cīņā pret «lepniem varmākām». Un tas viss ietverts astoņās rindās! Īsts paraugs koncentrētai izteiksmei.

Dziļi sirdī ķēra pravietiskais pants «Tu atmini cietējus brāļus». Tas bija atgādinājums par lielu, cēlu darbu un pienākumu pret verdzināto tautu.

Un cik ļoti atšķirās Veidenbauma Jaungada sagaide no parastajām! Vispār, kā zināms, Jaungadu sagaida ar jautrību, jokiem, laimes vēlējumiem un visāda veida zīlēšanu. Veidenbaums turpretī met asu skatu dzīvē un vēro, kas panākts vecajā gadā un ko jaunais gads atnesis. Nekas nav grozījies: strādnieku ekspluatācija turpinās, baznīcā mācītājs dievlūdzējiem tāpat kā agrāk pasaules mantu vietā sola debesis, bargi kungi spriež tiesu un taisnību katram pēc viņu bagātības, bet, kas pie bagātības ticis, tas kļūst arvien bezkaunīgāks un varmācīgāks («Jauns gads jau atnācis, bet viss pa vecam»). Tā bija īsos, griezīgos vārdos izteikta barga kritika par pastāvošo iekārtu.

Spēcīgu iespaidu uz mums atstāja dzejolis «Vienkāršie ļaudiņi» ar savu aso satiru, vērstu uz to, lai pārcirstu garīgās saites, kas saistīja vienkāršos ļaudis pie verdzinātājas ideoloģijas, kura visspilgtāk izpaudās baznīckungu spredikos.

Un tad nedzirdēti skarbā satira — «Virs zemes nav taisnības, dūrei tik spēks», kurā Veidenbaums ar tādu varenu spēku dragā pastāvošo netaisno sadzīves iekārtu, kas balstās uz cilvēku negodīgu izmantošanu, strādnieku nežēlīgu ekspluataciju!

Satirā «Tauta, tauta, gaišā latvju tauta» Veidenbaums ar niknu sarkasmu vēršas pret latviešu tautisko buržuaziju un viņas ideoloģiju. Kad dažās agrāk minētajās satirās viņš strostē liekēžus, neobjektivus tiesnešus, lepnus varmākas, tad tas vairāk attiecināts uz carisko birokratiju un vācu muižniecību līdz ar tās rokaspuišiem. Šajā satirā turpretī viņš tiesā latviešu tautisko pilsonību un viņas centienus, tiklab politiskos, kā kulturalos. Kauns sekot «tautas vadoņiem», kuru nolūks ir tautas kalpināšana kungu labā. Veidenbaums nosauc tos par «resniem blēžiem», kas laikrakstos un ballēs cildina tautai no augšas doto brīvību. Tāda cildināšana sevišķi spilgti toreiz notika tā saucamajos brīvlaišanas svētkos, ko katru gadu rīkoja 30. augustā Jelgavā. Bet šī brīvība, kā zināms, nāca vairāk vācu muižniecībai par labu nekā latviešu zemniecībai, kas no klaušu jūga nonāca kapitala jūgā. Lai šī ekspluatacija labāk veiktos, tad «taukie baznīckungi» pūlējās iepotēt tautai pēc iespējas pazemīgu, dievbijīgu, verdzisku garu. Nosodāma jaunā paaudze, studenti, kas cienija šos tumsoņus un rīkojās pēc devizes: «Kā maizi ēd, tā dziesmu dziedi.»

Veidenbauma dzeja vispār savā dziļākajā būtībā revolucionara. Tā vērsās pret valdošajiem ieskatiem gan gara dzīves, gan sadzīves, gan politiskajās sferās. Ar savu aso kritiku un satiru

Veidenbaums modināja kritisku domāšanu, kas radīja veselu apvērsumu darba jaunatnes uzskatos un attiecībās pret visām svarīgākajām cilvēku dzīves parādībām. Kas viņu lasīja, tam viņa brīvās idejas palika par pasaules uzskata neatņemamu sastāvdaļu.

Un tas notika vēl pirms Jaunās strāvas un socialisma ideju izplatīšanās latviešu literaturā un sabiedrībā. Veidenbaums sagatavoja zemi, kurā tad drīz pēc tam krita marksisma un socialisma ideju sēkla, un ausīs mums visiem kā dzīves devize skanēja varenais revolucionārais sauciens:

«Mosties, mosties reiz, svabadais gars,
Celies un salauzi kalpības spaidus,
Atpestī cietējus, klusini vaidus —
Mosties reiz, brīvības cēlajais gars!»

1947.

J. RAINIS

Raiņa biografijā ir kāds diezgan liels robs: vēl maz ir apgaismoti viņa sakari ar Jelgavu, iespaids uz tās idejisko dzīvi un revolucionarās kustības sākotni šai pilsētā.

Vecā Jelgava ir mana jaunības dienu pilsēta, tajā aizritējuši mani skolas gadi. Redzu seno Jelgavu kā uz delnas. Redzu tās ļaudis, sadzīvi, idejisko dzīvi, revolucionaro rīta blāzmu un tajā Raiņa neaizmirstamo tēlu.

*

Pirmā saskare ar Jelgavu Rainim izgadījās 1889. vai 1890. gadā, kad viņš dzīvoja un strādāja kā jurists Viļņā. Viņam bija jau labi daudz dzejoļu, no kuriem jaunais dzejnieks bija sastādījis krājumu un gribēja to izdot. Šajā nolūkā viņš piesūtījis

krājumiņu kādam Jelgavas izdevējam, kura vārdu vairs lāga neatcerējās un dēvēja par Reinfeldu.

Starp toreizējo Jelgavas grāmatu izdevēju vārdiem tāds gan neatradās. Bija grāmatu spiestuves īpašnieks Reinbergs, kas bija izdevis vienu otru grāmatiņu, starp citām arī Ād. Alunāna rakstnieku un kulturas darbinieku biografijas «Ievērojami latvieši» (I 1887. g., II 1890. g.).

Reinberģis dzejoļu izdošanu nav uzņēmies. Tā šī pirmā Raiņa saskare ar Jelgavu beigusies ar neveiksmi. Tikai ne Raiņa vainas dēļ: ne Reinberģim, ne citam kādam Jelgavas veikalniekam toreiz nevarēja būt jēgas par Raiņa dzejoļu vērtību. Dzejoļu krājumiņa nosaukumu Rainis vēlāk vairs neatcerējās, bet tagad tas pazīstams ar nosaukumu «Rīta dziesmas» un iznāca klajā pēc dzejnieka nāves.[1]

Pēc diviem Viļņā pavadītajiem gadiem Rainis gribēja pārcelties uz citu pilsētu, tuvāk dzimtenei, Daugavpili vai Jelgavu. Beidzot viņš izvēlējās Jelgavu jeb «tēvzemes galvas pilsētu», kā viņš to dēvēja.

Rainis ieradās Jelgavā 1891. gada janvara sākumā un dzīvoja tur līdz tā paša gada septembra vidum. Savu sekretara amatu Viļņas apgabala tiesā viņš bija atstājis tāpēc, ka gribēja strādāt dzimtenē, uz ko viņš studiju laikā bija gatavojies. Viņš piestājās pie Jelgavas progresivā advokata Stērstu Andreja par palīgu. Advokata karjeras noteikumi toreiz bija tādi, ka jaunam juristam vajadzēja zināmu laiku nodarboties vai nu apgabala tiesā par sekretaru, vai par advokata palīgu, iekāms viņš pats varēja tikt apstiprināts par patstāvīgu, zvērinātu advokatu.

Dzīve Viļņā nebija piemērota Raiņa centieniem, jo viņš nebija karjerists, kam rūp tikai savs amats, bet gan reizē kulturas darbinieks, rakstnieks un dzejnieks, kam rūp savas tautas liktenis, pie kura veidošanas viņš vēlējās strādāt. Tas, protams, bija labāk iespējams dzimtenē.

Jelgava toreiz bija Kurzemes guberņas pilsēta, slavena ar to, ka bijusi hercogistes galvaspilsēta, par ko liecināja vēl daži izcili pieminekļi: Rastrelli celtā pils, akademijas ēka, hercogu kapliča un hercoga Jēkaba laikā raktais kanals, kas gāja cauri pilsētai un gar kuru aiz pilsētas bija jauka pastaigas vieta, ko Rainis allaž izmantojis.

---

[1] *J. Rainis,* Dzīve un darbi, I, 1938., 66. lpp.

A. Birkerts (1905.)

Jelgavā bija koncentrētas visas guberņas pārvaldes iestādes: pilī dzīvoja gubernators, un tur atradās guberņas valde, kameralpalata, renteja, apgabaltiesa, guberņas avīzes redakcija un spiestuve.

Ar visām šīm iestādēm Rainim kā juristam bija darīšanas. Savus jurista amata pienākumus Rainis sāka pildīt 1891. g. janvara vidū. Jelgava Rainim bija nepazīstama pilsēta, bet drīz vien viņš ar to iepazinās diezgan sīki. Kā advokatam viņam bija darīšanas ar visādu aprindu ļaudīm: zemniekiem, strādniekiem, amatniekiem, inteliģenci un dažādiem citiem pilsoņiem.

Jelgavā toreiz bija ap trīsdesmittūkstoš iedzīvotāju, no kuriem apmēram puse bija latvieši. Še koncentrējās liela daļa no guberņas rūpniecības, tirdzniecības un galvenā kārtā kulturas dzīve.

Laikmets, kad Rainis uzsāka še dzīvi un darbību, bija tāds, ko sauc par krizes laiku. Zemnieki šo posmu sauca par grūtajiem laikiem. Grūti tie bija tāpēc, ka viņi mājas bija iepirkuši tajā laikā, kad labības cenas bija augstas, bet izmaksāt nācās tad, kad cenas bija pavisam zemas; zemnieki krita parādos un tika lielā mērā izputināti. Piemēram, Jelgavas laikraksts «Tēvija» rakstīja, ka 1890. gadā vien Kurzemē vairāk nekā divsimt māju izsludinātas atklātai pārdošanai kreditbiedrības pārādu dēļ.[1] Tādas pašas ziņas sniedza «Balss» par Viduskurzemi: «Grūti laiki. Ūtrupes un atkal ūtrupes.»[2]

Rainim viņa advokata praksē bija izdevība redzēt, cik briesmīgi muižnieki ekspluatēja zemniekus, jo zemnieki bieži griezās pie advokatiem un meklēja glābiņu pret viņiem nodarīto netaisnību. Stērstu Andrejs bija ļoti populars zemnieku aprindās, un Rainis strādāja kopā ar viņu.

Jelgavā varēja redzēt arī muižnieciskos ekspluatatorus, kas reizēm pat ar karietēm un četrjūgu «uz špici», kā mēdza teikt, brauca pa ielām. Viņiem pilsētā bija pilis, kas aizņēma visu Upes ielu, klubs, bruņniecības nams, viesnīcas un dažādas labdarības iestādes.

Šie uzpūtīgie aristokratiskie ekspluatatori bija ass, baisīgs kontrasts zemnieku, strādnieku un sīkpilsoņu nabadzībai.

---

[1] «Tēvija», 1890., 25.

[2] *Ed. Balodis,* Latviešu sabiedriski saimnieciskie veidojumi tautiskās atmodas laikmetā. Rīgā, 1935., 12. lpp.

Bet kā bija ar strādniecību? Jelgavā bija diezgan attīstīta rūpniecība. Tur darbojās vairākas fabrikas: Grēbnera vaska drānu fabrika ar kādiem piecsimt strādniekiem, Kreslera zāģu sudmalas un koku apstrādāšanas fabrika, Fetes čuguna lietuve un mašīnu fabrika, Knocha tvaika dzirnavas, linu fabrika, vilnas kārstuve un vērptuve, Kramera atslēgu un naglu fabrika ar divsimt strādniekiem, Lankovska tintes, konfekšu un šokolades fabrika, Stefenhagena, Reinberga, Zīslaka grāmatu spiestuves un vēl dažas citas rūpniecības iestādes, neskaitot daudzas un dažādas mazākas amatnieku darbnīcas. Visās minētajās fabrikās strādāja krietni daudz strādnieku. Darba apstākļi visās fabrikās bija grūti: algas mazas, darba laiks trīspadsmit un vairāk stundu ilgs, higieniskie apstākļi neciešami. Pārestību un netaisnības strādniekiem bija jācieš daudz, un savas taisnības meklēšanā viņiem bija jāgriežas allaž pie advokatiem.

Rainis zināja stāstīt, ka sadarbībā ar Stērsti darbs viņiem iegrozījies tā, ka principals pats vadījis lielākās, ienesīgākās prāvas, bet Rainim kā savam palīgam devis mazākās. Šīs mazākās prāvas bija mazo ļaužu lietas, no kurām Rainis dabūja iepazīties ar viņu dzīves un darba apstākļiem un arī ar to socialo netaisnību, kas viņiem tika nodarīta.

Kādus sakarus Rainis meklējis vai atradis ar strādniekiem ārpus tieši juridiskām darīšanām, mums nav zināms. Bet zināms ir tas, ka toreiz strādnieku kustības Jelgavā vēl nebija, vēl nebija pat iekustināts strādnieku jautājums. Bet Rainim tomēr šis jautājums nav bijis svešs. To liecina viņa raksti, ko viņš toreiz publicēja, bet kas palika nezināmi un tikai pēc 1925. gada kļuva pieejami un raksturo viņa attieksmes pret strādnieku jautājumu.

Tie ir viņa raksti Dravnieka «Konversacijas vārdnīcā», kas sāka iznākt 1891. gadā, un «Tēvijā» tajā pašā gadā.

Rainis nebija vēl paguvis lāga apmesties Jelgavā, kad rakstnieks un grāmatnieks Dravnieks uzaicināja viņu darboties līdz viņa izdodamajā «Konversacijas vārdnīcā». Rainis tūlīt sekoja viņa uzaicinājumam, jo jau pirmajās burtnīcās, kas sāka iznākt 1891. gada janvarī, bija līdzstrādnieks, rakstīdams par juridiskiem, etnografiskiem un socialiem jautājumiem, pieskaroties arī strādnieku problemām. Tā, piemēram, 4. burtnīcā sakarā ar vārdu «artelis» Rainis raksta arī par strādnieku arteļiem Krievijā un ārzemēs. Arteļus dibina, lai viņu dalībniekiem būtu nodrošināts lielāks ienākums. Bet tie nesasniedz savu mērķi. «Viņi tikpat ātri

izirst, kā nodibinājas,» Rainis saka, «un kļūst nereti atkarīgi no aizdevējiem un darba uzņēmējiem.»

No sacītā izriet secinājums, ka arteļi nav īstais ceļš, kā atrisināt strādnieku jautājumu. Bet kāds ir īstais ceļš? To toreizējos apstākļos tieši nevarēja pateikt. Bija jālieto aplinkus līdzekļi. Rainim šāda izdevība gadījās, kad «Tēvijas» redaktors Čakste viņu uzaicināja pa savu atvaļinājuma laiku rakstīt ārzemju ziņas. To Rainis arī darīja vairāk nekā mēnesi: no 1. maija līdz 5. junijam 1891. gadā.

Rainis sniedza ziņas un apskatus par notikumiem Vācijā, Austroungarijā, Anglijā, Ziemeļamerikā, Francijā, Beļģijā, Norvēģijā, Serbijā. Šajos politiskajos pārskatos viņš redzamu vietu ierādījis strādnieku jautājumam, kaut gan laikraksta virziens bija nacionals un pilsonisks.

Raksturīgākās problemas, ko Rainis izvirza šajos rakstos, ir šādas: 1) strādnieku algas paaugstināšanas jautājums, 2) cīņa par 8 stundu darba dienu, 3) cīņa par vispārējām vēlēšanu tiesībām strādniekiem, 4) strādnieku pensijas problema, 5) strādnieku 1. maija svētki.

Pirmās trīs problemas Rainis izvirza, rakstot par Beļģijas politiskajiem notikumiem. «Beļģijā ogļu raktuvju strādnieki,» viņš raksta, «sāk arvienu lielākā mērā streikot. Tagad jau streikotāju skaits sasniedz vairākus simtu tūkstošus.» Tālāk Rainis paskaidro, ka streikotāju mērķis ir algas paaugstinājums, darba laika aprobežojums uz astoņām stundām un vispārēja balsstiesība.

Bez tam Rainis paskaidro, ka streiks nenorisinoties mierīgi, bet esot saistīts ar nemieriem un asiem cīņas paņēmieniem. «Beļģijā strādnieku nemieri jau agrāk arī piedzīvoti,» viņš saka, «bet nekad vēl tie nav pieņēmuši tādu plašumu un asumu kā šoreiz. Ir jau bijuši gadījumi, kur strādnieki ķērušies pie dinamita.»

Ko varēja domāt latviešu strādnieks, izlasot šādu rakstu? To, ka strādnieks viens par sevi savu stāvokli uzlabot nevar, ka tā uzlabošanai jālieto citi līdzekļi: jāorganizējas, jāsāk masu cīņa ar kapitalistiem un arī ar valdību. Protams, pie mums toreiz viss tas nebija iespējams, bet ceļš, pa kuru strādniekiem jāiet — bija parādīts.

Ļoti nopietna problema latviešu strādnieku dzīvē bija vecuma dienu nodrošināšana. Arī te katrs par sevi maz ko varēja izdarīt.

No niecīgajām algām aiztaupīt kādas sumas, kas nodrošinātu vecuma dienas, bija pilnīgi neiespējami. Latviešu strādniekam vecuma dienās draudēja vai nu ubaga tarba, vai nabagu māja.

Ārzemēs daudz kas jau bija darīts, lai strādniekus pasargātu no šādas traģikas. Ārzemju strādnieku cīņas sasniegumi šajā nozarē varēja latviešu strādniekiem noderēt par paraugu šādā pašā cīņā.

Rainis ieskatīja par vajadzīgu sniegt informaciju par to, kas noticis Francijā šajā strādnieku jautājuma nozarē. Viņš pastāsta par franču valdības nodomiem strādnieku pensiju lietā. Francijas valdība izstrādājusi un vienbalsīgi pieņēmusi priekšlikumu par strādnieku pensijām.

Priekšlikumā paredzēts izmaksāt sešarpus miljona strādniekiem, kad tie sasnieguši piecdesmit piecu gadu vecumu, trīssimt līdz sešsimt franku gadā. Vajadzīgais kapitals sastādās no strādnieku, kapitalistu un valsts iemaksām, pie kam strādnieki maksā vienu trešo daļu un pārējie divas trešdaļas. Katra daļa aprēķināta uz simt miljoniem franku. Apskata beigās Rainis pieliek šādu paskaidrojumu:

«Tomēr vēl nav paredzams, vai šis priekšlikums tiešām tiks pieņemts no tautas vietniekiem, jo vieniem viņš būs par maz apdrošinājis strādniekus, otriem būs par daudz apgrūtinājis darba devējus un citiem būs prasījis pārākus upurus no valsts.»

Beidzot — strādnieku 1. maija svētki. Kas ir 1. maija svētki, to tagad visi zinām. Ne tā bija agrāk. Šie svētki tika nodibināti 1889. gada 14. jūlijā II Internacionales I kongresā. Svētku nolūks — demonstrēt proletariata solidaritati un kaujiniecisko varu visā pasaulē. Kapitalistiskās valstīs strādnieki 1. maijā pārtrauca darbus, streikoja, rīkoja demonstracijas un demonstratīvi izvirzīja savas prasības strādnieku šķiras stāvokļa un tiesību uzlabošanai.

1891. gads bija otra reize, kad proletariats varēja svinēt savus svētkus. Kapitalistiskajām valdībām tie nepatika.

Rainis kādā ārzemju notikumu pārskatā raksta, kā tie svinēti Francijā kādā Furmi pilsētā. Raksta viņš to sakarā ar debatēm par šiem svētkiem franču parlamentā.

Deputats Rošs tur iesniedzis pieprasījumu un izskaidrojumu no valdības, kāpēc pirmajā maijā Furmi pilsētā zaldāti šāvuši ļaužu barā un dažus ievainojuši. Pilsētā notikušas nekārtības. Tās rīkojuši strādnieki. Kad policija uzaicinājusi tos izklīst, tad

neviens nepaklausījis un vajadzējis saukt palīgā karaspēku. Ļaužu pūlis uzbrucis policijas ierēdņiem, oficieriem un mēģinājis pat zaldātu rindu pārraut. Pūlis trīs reizes uzaicināts izklīst, bet, kad tas neklausījis, tad norībējuši šāvieni un daži strādnieki tikuši nošauti.

Savu pārskatu noslēdzot, Rainis raksta: «Rošs bija paņēmis līdz uz tautas vietnieku sapulci un atklāja tās priekšā kāda nošauta strādnieka svārkus, cerēdams caur to panākt lielāku iespaidu. Kad tas bija nosaucis ministrus par slepkavām, palatas prezidents lika priekšā to izraidīt no sapulces, ko sapulce arī nolēma. Pēc tam tautas vietnieki pieņēma no ministrijas izskaidrojumu.»

Rainis sniedza šo ziņu bez komentariem. Cara laika cenzuras apstākļos nekādi komentari te arī nebija iespējami, nebija pat vajadzīgi. Strādnieki, izlasījuši šādas un tām līdzīgas ziņas, prata paši izdarīt attiecīgus secinājumus. Un nebija jau grūti redzēt, ka valsts parlamentarais režims, kas saucās par demokratisku un uz kuru toreizējā Krievija un Latvija skatījās zināmā mērā kā uz paraugu, ka šis režims nežēlīgi apspieda strādniekus.

Tā Rainis īsā laiciņā iepazīstināja laikraksta lasītājus, starp kuriem bija ne mazums strādnieku, ar strādnieku šķiras cīņām ārzemēs par sava stāvokļa uzlabošanu un atbrīvošanu no kapitalisma jūga.

Par šo rakstu autoru «Tēvijā» toreiz (1891. gadā) nekas nebija zināms. To dabūja zināt tikai pēc trīsdesmit pieciem gadiem, kad Rainis šos rakstus publicēja savos kopotajos rakstos «Dzīve un darbi.»[1]

Cik šiem rakstiem bijusi savā laikā aktuala nozīme, to grūti konstatēt. Tajos Rainis uzmetis gandrīz vai strādnieku kustības programu. Tagad tiem ir pa daļai vēsturiska, pa daļai biografiska nozīme.

Vispār Rainis Jelgavā tajā laikā atklātībā jaunatnes aprindās, skolnieku-vakarnieku vidū nebija pazīstams. Aspazija savās atmiņās atzīmē, ka viņai kāda draudzene tajā laikā stāstījusi par J. Pliekšānu kā Stērstes palīgu. Bet viņa toreiz nepiegriezusi tam nekādas vērības, jo bijusi aizņemta ar eksameniem.

Raiņa dzīve un darbība Jelgavā bija ļoti klusa. Atklātībā nebija zināms, ka viņš Dravnieka Konversacijas vārdnīcas un J. Čakstes vadītās «Tēvijas» līdzstrādnieks. 1891. gada 17. martā

[1] *J. Rainis*, Dzīve un darbi, 1925., IX, 65., 66., 71. lpp.

Rainis tika uzņemts Jelgavas Latviešu biedrības rakstniecības nodaļā par biedru, bet viņa darbība arī tur neizpaudās uz āru. Šajā nodaļā viņš bija viens no trim koleģijas locekļiem, kuri rediģēja Nodaļas II rakstu krājumu. Rainis tur rediģēja ierašas un māņus, par ko tika atklāti ziņots 1893. gadā, t. i., pēc diviem gadiem.[1]

Personiskā dzīvē Rainim Jelgavas laikā gadījās lielas bēdas: 1891. gada 4. februarī nomira viņa tēvs. Līdz ar viņa nāvi izcēlās jukas saimniecībā. Tēva naudas apstākļi bija ļoti sarežģīti: viņš bija daudziem aizdevis naudu uz vekseļiem, bet naudu bija grūti iekasēt un daudzos gadījumos pat neiespējami. Sarežģījumi bija arī ar Jasmuižas īpašnieku Kuzņecovu, kas lika apķīlāt vecā Pliekšāna mantu.

Mātei un māsām nebija Jasmuižā vairs ilgāka palikšana. Vajadzēja apskatīties pēc citas dzīves vietas. Ģimene apmetās Pelēčos, kādā muižā uz dienvidiem no Jasmuižas. Pie kā un kādos apstākļos, pagaidām nav zināms; laikam pie kādiem radiem vai draugiem.

Rainim pašam Jelgavā arī tūliņ nebija piemērota dzīvokļa. To vajadzēja sameklēt, remontēt, apgādāt ar mēbelēm.

Viss tas aizņēma ļoti daudz spēka un laika un bija savienots ar lielām nepatikšanām.

Beidzot apstākļi iegrozījās tā, ka māte un vecākā māsa Līziņa palika uz laukiem un jaunākā māsa Dora brauca dzīvot pie Raiņa un vadīt viņa mājsaimniecību.

Tā Rainis dzīvoja līdz augusta mēnesim, kad sākās sarunas par pārcelšanos uz Rīgu sakarā ar Stučkas nodomu atkāpties no «Dienas Lapas» redaktora amata. Stučka iesniedza paziņojumu Preses virsvaldei, ka atsakās no «Dienas Lapas» redaktora pienākumiem. Izdevējs uzaicināja Raini uzņemties šos pienākumus, ko Rainis arī darīja un septembra vidū pārcēlās uz Rīgu, bet par atbildīgo «Dienas Lapas» redaktoru pirmo reizi parakstījās decembrī.

Jelgavā Rainis bija nodzīvojis astoņi ar pusi mēneša. Šajā laika posmā viņš bez sava advokata darba, kā redzējām, bija vēl strādājis kā zinātnieks jurisprudencē, etnografijā, folkloristikā un daļēji arī žurnalistikā. Atklātībā Pliekšāna vārds Jelgavā to-

[1] Jelgavas Latviešu biedrības rakstniecības nodaļas «Rakstu krājums» 1893. (turpat paziņots arī, ka Pliekšāns iesūtījis tautas dziesmas, bet viņa dzīves vieta atzīmēta jau Rīgā).

reiz bija maz pazīstams, tāpēc kādu iespaidu uz sabiedrisko, kulturalo vai politisko dzīvi nevar atzīmēt. Tik īsā laika sprīdī un tik grūtos apstākļos, kādi bija carisma laikā, revolucionaram darbiniekam bija arī nevēlami kļūt popularam.

*

Un dīvaini! Raiņa vārds Jelgavā tika populars tad, kad viņš bija aizbraucis no Jelgavas. Vispirms vakarniekos. Jelgavā bija noorganizējušies četri vakarnieku pulciņi, kas apvienoja ģimnazijas, realskolas, Aleksandra skolas un meiteņu ģimnazijas vecāko klašu modrīgākos jauniešus. Šajos pulciņos cītīgi mācījās tos priekšmetus, ko krieviskajās skolās nemācīja: latviešu valodu, Latvijas vēsturi, literaturu. Vakarnieki abonēja visus labākos latviešu laikrakstus, to starpā arī «Dienas Lapu», kuru kā atbildīgais redaktors parakstīja J. Pliekšāns.

Bet, tā kā avīzē nebija nekādu rakstu, apzīmētu ar Pliekšāna vārdu, tad vakarnieki pazina viņu tikai kā redaktoru. Tā tas ilga apmēram pusotra gada: līdz 1893. gada rudenim.

Pa to laiku Jelgavas vakarniekus bija skāruši jauni idejiski vēji un stipri saviļņojuši tos: 1892. gada pavasarī bija nomiris Ed. Veidenbaums, un viņa bērēs atklājies, ka nelaikis bijis dzejnieks, bez tam ļoti īpatnējs: dziļš domātājs, ass satirikis, straujš revolucionars. Māsas atrastā dzejoļu burtnīca tūliņ tikusi pārrakstīta, un noraksti drīz pēc tam sāk cirkulēt pa Rīgu un Jelgavu.

Veidenbauma dzejoļu revolucionarais saturs, nesaudzīgi asā satira par valdniekiem, buržuaziju, sentimentalajiem dzejniekiem, sevišķi par Lautenbachu, pārvērta pamatu pamatos vakarnieku uzskatus, izceļot tos no nacionali kulturalās gultnes un ievirzot sabiedriski politiskā ideju strāvā.

Šo procesu sekmēja arī tērbatnieku izdotā rakstu krājuma «Pūrs» II daļa ne vien ar rakstu par Veidenbauma nāvi, bet arī ar rakstu par vēstures likumiem, kur parādījās jauni uzskati, kas izskaidroja vēstures gaitu ar ekonomiskās dzīves likumiem. Šī mācība bija apzīmēta par jaunāko vēstures teoriju: vēsturisko materialismu. Tas mums, vakarniekiem, bija jauns, liels atklājums. Mums uzausa jauna gaisma ne vien vēstures, bet arī sabiedrības, tautas, literaturas un mākslas izpratnē.

Trešais lielais notikums šajā starplaikā, kurā mums, Jelgavas

vakarniekiem, nebija personiska kontakta ar Raini, bija Jansona slavenais priekšlasījums 30. augusta svētkos 1893. gadā. Jansons, kā zināms, ar vēl nedzirdētu sparu un atjautu dragāja t. s. tautiskās literaturas sentimentalitati, romantismu un idejisko tukšību, tai vietā sludinādams realismu un socialo problemu risināšanu zemāko šķiru labā.

Šie trīs faktori — Veidenbauma dzeja, «Pūra» raksti un Jansona priekšlasījums — galīgi atšķēla Jelgavas progresivo jaunatni no t. s. tautiskās literaturas un buržuazijas centieniem.

Iedegās nikna cīņa starp buržuaziju un jaunstrāvniekiem, un šī cīņa noveda mūs personiskā saskarē ar Raini.

Aspazija savās atmiņās liecina, ka viņa Jelgavā otrreiz dzirdējusi Pliekšāna vārdu no Jansona 1893. gadā. Jansons runājis ar viņu par jaunajām idejām un izteicies, ka Pliekšāns ejot visas kustības priekšgalā un esot ļoti interesants cilvēks.[1]

Aspazija toreiz vairāk par Pliekšānu neinteresējusies. Toties vairāk interesējās par viņu vakarnieku saime, kuru arī Jansons informēja par jaunajām idejām, pieminēdams šajā sakarā Pliekšānu. Personīgi tajā laikā iepazīties ar Pliekšānu nevarēja, jo viņš bija aizceļojis uz ārzemēm. Bet vakarnieki cītīgāk lasīja «Dienas Lapu», un, tiklīdz viņas redaktors bija pārbraucis no ārzemēm, Jelgavas vakarnieku delegats stājās ar viņu sakarā. Tas bija 1893. gada ziemā. Pārbraucis no Rīgas, delegats informēja vakarniekus, ka jāmaina pulciņu darbības virziens. Līdz tam šie pulciņi bija apolitiski, turpmāk tiem jānodarbojas arī ar politiku, protams, revolucionaru.

Daži filistri, ar kuriem pulciņi uzturēja sakarus, brīdināja no iekrišanas, bet tas neko nelīdzēja: lūzums bija noticis. Pulciņu interese nu piegriezās cittautu progresivajai literaturai, tautsaimnieciskiem un politiskiem rakstiem. Kāds no toreizējiem ģimnazijas vakarniekiem savās atmiņās raksta:

«Mēs nodibinām personīgus sakarus ar «Dienas Lapas» redaktoru Pliekšānu un uz viņa aicinājumu labprāt uzņemamies pēc viņa norādījumiem feļetoniem nodomātās beletristikas latviskošanu. Atceros, ka man kopā ar dažiem citiem un arī vienam nācās tulkot toreiz Tomasa Hardija romanu «Tesa», Dostojevska «Miroņu namu» un «Noziegumu un sodu» un vēl daudz citus.»[2]

---

[1] *Rainis un Aspazija,* Dzīvē un mākslā, 1937., I, 8. lpp.

[2] *Fr. Vesmanis,* Jaunās strāvas gaita Jelgavā (manuskripts).

Varētu citēt vēl citu Jelgavas jaunstrāvnieku jūsmīgas atmiņas par to saviļņojumu, kas radās sakarā ar Raiņa pārbrauk-šanu no ārzemēm, bet tas aizvestu par tālu, atzīmēšu tikai vienu teicienu:

«Jaunatne bieži devās uz Rīgu saņemt aizrādījumus politiskai darbībai un autoru tulkojumiem «Dienas Lapai».»

Šie literarie sakari izpaudās jau 1894. gada sākumā, kad kāda Jelgavas vakarnieka tulkojumā «Dienas Lapa» sāka iespiest Kīlanda progresivo romanu «Sniegs».[1] «Miroņu nams» parādījās klajā bez tulkotāja vārda tajā pašā gadā,[2] «Tesa» — 1895. gadā.[3]

Bez šiem rakstniekiem var atzīmēt vēl daudzus citus, no kuriem sevišķi raksturīgi ir krievu Potapenko un Čechovs, kas Raiņa redaktora laikā allaž tulkoti.

Ar šo romanu un stāstu izvēli Pliekšāns lielā mērā audzināja Jelgavas vakarniekus, kuri nu sāka saukties arī par jaunstrāvniekiem.

Pliekšāns audzināja Jelgavas jaunstrāvniekus ne literari vien, bet arī zinātniski un politiski. «Mums nodibinājās dzīvi sakari ar «Dienas Lapas» redakciju,» raksta augšā minētais memuarists, «mēs sākām saņemt vācu socialistisko un krievu revolucionaro literaturu.»[4]

Piemēra dēļ atzīmēšu še raksturīgākās no grāmatām, ko toreiz dabūjām galvenā kārtā no Rīgas. Oriģinalā lasījām: K. Marksa «Kritiskas piezīmes par politisko ekonomiju» un «Filozofijas nabadzība», Fr. Engelsa «Ludvigs Feierbachs un vācu klasiskās filozofijas gals», «Antidirings», «Ģimenes, privatīpašuma un valsts izcelšanās», «Strādnieku šķiras stāvoklis Anglijā», A. Bebeļa «Sieviete un socialisms», K. Kautska «Erfurtes programa». Bez tam vēl virkni citu marksistisko grāmatu un brošuru.

Par minēto grāmatu saturu še nerunāšu. Šīs grāmatas pieder marksistiskās zinātnes pamatfondam un tagad visiem pazīstamas ne vien oriģinalā, bet arī krievu un latviešu tulkojumos. Toreiz par viņu lasīšanu draudēja sods: cietums vai trimda.

---

[1] -dis [Ludis Pauls], «Dienas Lapa», 1894., Nr. 4. —19.
[2] «Dienas Lapa», 1894., 240.—291.
[3] «Dienas Lapa», 1895., 224.—265.
[4] *Fr. Vesmanis*, Tālas un tuvas atmiņas. (Rakstu krājums «Jānis Čakste», Rīgā, 1928., 169. lpp.).

Nevar sacīt, ka visas minētās grāmatas nāca no Raiņa grāmatu fonda, bet lielākā daļa bija gan no turienes, jo tās parādījās Jelgavā drīz pēc Raiņa pārbraukšanas no ārzemēm.

Tā Rainis sekmēja marksistiskā pasaules uzskata ieviešanu Jelgavas jaunstrāvniekos.

Raiņa popularitate auga. Kad viņam 1894. gada 31. jūlijā bija jābrauc uz Zaļeniekiem piedalīties jaunceltā biedrības nama iesvētīšanā, tad Jelgavas jaunstrāvnieki bija kā spārnos un, neskatoties uz vasaras laiku, lasījās kopā un devās uz svētku vietu klausīties Raini, atbalstīt viņu, kā arī demonstrēt atklātībā savas simpatijas «Dienas Lapai».

Svētku mielastā jelgavnieki kopā ar citiem jaunstrāvniekiem aizņēma veselu galdu, tas ir, sastādīja trešo daļu no visiem septiņdesmit mielasta dalībniekiem. Izveidojās kreisais spārns, kas pilnīgi klusēja, kad runāja tautībnieki, cildinādami sadarbību ar muižniecību un pauzdami nepareizus uzskatus par grūto laiku cēloņiem. Turpretī, kad Rainis runāja un izteica asu kritiku par tautībnieku ekonomisko politiku un atpalikušajiem, novecojušiem tautiskajiem centieniem, kreisais spārns demonstrativi aplaudēja viņam.[1]

Jelgavas jaunstrāvnieku pārstāvji piedalījās arī Raiņa rīkotajos nelegalajos kongresos Rīgā 1894. gadā (20. decembrī) un 1895. gadā (26. janvarī), kur sprieda par nelegālās literaturas vajadzību propagandai strādnieku masās. Jelgavas delegats tur kopā ar Raini uzstājās pret legalistiem un aizstāvēja nelegālās aģitacijas nepieciešamību. Jelgavnieki juta tādu vajadzību konkreti, jo viņiem bija sakari ar visu galveno Jelgavas fabriku strādniekiem.[2]

1895. gada 1. decembrī Rainis atstājās no redaktora amata un pārcēlās uz dzīvi Jelgavā. Redaktora vietā nāca atkal Stučka. Visus Jelgavas jaunstrāvniekus ļoti interesēja šādas maiņas iemesli. Taču par tiem nevarēja dabūt nekādu skaidru ziņu.

Rainis iesniedza lūgumu valdībai, lai atļauj advokata praksi, bet valdība klusēja gandrīz gadu un beidzot deva noraidošu atbildi.

Raiņa stāvoklis bija grūts: bija jāiztiek ne vien pašam, bet

---

[1] *Fr. Vesmanis,* Jaunās strāvas gaita Jelgavā (manuskripts).

[2] *K. K.,* Atmiņas par Raini un Aspaziju («Socialdemokrats», 1920., 81.).

jāuztur arī māte un vecākā māsa, kas tagad bija pārcēlušās uz Jelgavu, pie kam māsa vēl nopietni slimoja. Bija jāiztiek no kādām mantojuma atliekām, ko varēja sadabūt pēc tēva nāves.

Taču galvenais, kas mūs še interesē, ir Raiņa idejiskā attīstība un darbība šajā Jelgavas periodā.

Viņa dzīves ārējie priekšnosacījumi bija lielā mērā sašaurināti. Raiņa rokās vairs neatradās laikraksts, kas trīstūkstoš eksemplaros ik dienas gāja tautā un runāja par daudziem svarīgiem jautājumiem politikā, ekonomikā, sabiedriskā dzīvē, strādnieku kustībā, literaturā, zinātnē, socialajās problemās un daudz citās dažādu disciplinu nozarēs.

No tās sabiedrības, kurā Rainis bija darbojies Jelgavas dzīves pirmajā posmā, t. i., no Jelgavas Latviešu biedrības aprindām, viņš bija šķīries. Ar Dravnieku, Čaksti, Stērsti viņam kopīga ceļa vairs nebija. Parastākā sabiedrība, ar ko Rainis še uzturēja sakarus, bija jaunstrāvnieciskā skolu jaunatne, vakarnieki un dzejniece Aspazija, kas tolaik arī dzīvoja Jelgavā.

Atceros: kādu vakaru, kad biju aizgājis uz Čikstes pansiju, kas bija jaunstrāvnieku centrs, ieraudzīju tur starp parastajiem biedriem svešu vīru, tādu, kādu rāda vēlāk «Tālām noskaņām» pieliktais portrets. Iepazināmies: tas bija Pliekšāns, slavenais «Dienas Lapas» redaktors. Tas notika 1896. gada ziemā.

Vakarnieki, satiekoties tajos gados, vienmēr diskutēja par aktualajām problemām. Tajā vakarā debates grozījās ap dialektisko materialismu sakarā ar grāmatu, ko «Dienas Lapa» bija ieteikusi lasīt par šo priekšmetu: Beļtova (Plechanova) «Par monistiskā vēstures uzskata attīstību». Ap to tad arī galvenā kārtā vijās sarunas. Rainis daudz nerunāja. Izteica šur tur pa piezīmei. Iespaids bija tāds, ka problemas, kas mūs tik degoši nodarbināja, viņam labi pazīstamas. Raini klausījās, un uz viņu skatījās kā uz autoritati. Tikai dzirdēja, ka viņš nejūtoties īsti vesels. Satinies kažokā ar lielu lapsādas vai vilkādas apkakli, Rainis pēc kāda laiciņa aizgāja. Jelgavā viņu vairs netiku redzējis. Bet atmiņā uz visiem laikiem palika viņa personība, viņa slaikais, smuidrais augums, augstā piere, sirsnīgā, simpatiskā seja, aprautais runas veids.

Ciešākus sakarus ar Raini un Aspaziju uzturēja pulciņa «Austra» dalībnieces. Aspazija zināja stāstīt, ka Rainis un viņa piedalījusies kādā pulciņa meža sapulcē pie Baložu kapiem. No «austrietēm» man nācās dzirdēt arī, ka viņas allaž vieso-

jušās mājās pie Raiņa un Aspazijas un sarunās par cīņu ar carismu un tautisko buržuaziju pavadījušas tur neaizmirstamus brīžus.

«Iedvesmu un virzienu šai cīņai deva Rainis viņos neaizmirstamajos, pie viņa pavadītos vakaros,» raksta kāda no «austrietēm» savos memuaros.[1]

Atrauts no žurnalistikas un jurisprudences, Rainis atcerējās, ka viņš ir arī dzejnieks. Viņš sāka cilāt savus jaunības dzejoļus, iepazīstināja ar tiem Aspaziju un dabūja dzirdēt no viņas atzinīgu atsauksmi. Dažus no šiem dzejoļiem Rainis publicēja «Mājas Viesa Mēnešrakstā» 1896. gadā, bet tajos vēl neredzam revolucionaro Raini.

Dzīvodams bez darba un kaudamies ar trūkumu, Rainis izbaudīja bezdarbnieka neapskaužamo stāvokli.

Iespiestie dzejolīši bija mazi, bez tam pavisam mazā skaitā, un nekādus materialus līdzekļus nevarēja dot. Rainis ķērās pie tulkojumiem. Viņš pārtulkoja Gerharda Hauptmaņa dramu «Hannele», bet tai izdevēju varēja atrast tikai pēc diviem gadiem.[2]

Ģimenē radās nesaskaņas Aspazijas dēļ, ko Rainis bija iemīlējis, bet ko viņa piederīgie nevarēja lāga ieredzēt.

Vārdu sakot, Raiņa apstākļi materialā, psichiskā un sabiedriskā ziņā savijās un sašķetinājās tā, ka stāvoklis kļuva kritisks.

Bet tautas sakāms vārds pauž: «Kad nelaime vislielāka, tad palīgs vistuvāk.» Tā notika arī šoreiz ar Raini. «Mājas Viesa Mēnešraksta» redaktors P. Zālīte bija nodomājis iespiest Gētes «Faustu» latviešu tulkojumā un griezās pie Aspazijas, lai viņa uzņemtos tā latviskošanu.

Aspazija gribējusi atteikt, jo nejutusies spējīga veikt šādu darbu. Rainis pierunājis viņu neatraidīt un bijis gatavs viņas vietā tulkot. Aspazija negribējusi — kā viņa saka — lepoties ar svešām spalvām — un tā apņēmusies tulkojumu apzīmēt kā kopīgu darbu.

---

[1] *K. K.*, Atmiņas par Raini un Aspaziju («Sociāldemokrats», 1920., 81.).

[2] Cenzuras atļauja 1898. gada 9. jūnijā. Izdevis Ernests Platess Rīgā tajā pašā gadā. Tā kā Rainis bija toreiz arestēts, par tulkotāju uzrādīta Aspazija, bet vēlāk (1911.), kad iznāca Raiņa tulkojumu sakopojumi, atklājās, ka arī šo darbu veicis Rainis.

Šis redaktora Zālītes priekšlikums ievērojams tajā ziņā, ka atraisīja Raiņa dzejnieka ģeniju tādā brīdī, kad viņa dzīve bija nonākusi strupceļā.

Žilbinoši uzmirdzēja cerības stars, un Rainis sāka savu grandiozo Gētes ģenialās traģēdijas atdzejošanu.

Materialie labumi, kas ar šo darbu saistījās, bija vēl aiz kalniem. Tāpēc vajadzēja meklēt vēl kādu darbu. Viņš nolēma doties uz Vāciju un atrast tur kādu nodarbošanos. Bet pirms aizbraukšanas viņš palīdzēja Aspazijai izrediģēt viņas dzejoļu krājumu «Sarkanās puķes», ko iesniedza cenzurai, kas 1896. gada 5. oktobrī atļāva to izdot. Izdevējs Neimanis tūlīt pie apgāda neķērās, un dzejoļu krājums iznāca tikai 1897. gadā.

Par Raiņa ietekmi uz šo Aspazijas izcilo dzejoļu krājumu liecina daži panti, kas ņemti no toreiz vēl nepublicētiem Raiņa jaunības dzejoļiem un divi Aspazijas dzejoļu tulkojumi no vācu valodas ar Raiņa parakstu un ļoti nozīmīgu saturu, kas noskārstams jau no virsrakstiem: «Jel dodat milzeņa domu man» un «Mošie cilvēki».

Šo Aspazijas dzejoļu krājumu negribu tuvāk raksturot, teikšu tikai, ka tajā dvesmo Raiņa gars un ka tam bija tāda pati nozīme 90. gados kā Raiņa «Tālām noskaņām» 900. gados, jo «Sarkanajām puķēm» tāds pats sakars ar agrīno revolucionaro kustību kā «Tālām noskaņām» ar vēlāko.

1896. gada novembrī Rainis kopā ar Aspaziju aizbrauca uz Berlini. Mēnesi vēlāk klajā parādījās viņa tulkotais «Fausta» prologs, ko «Mājas Viesa Mēnešraksta» redaktors publicēja žurnala 12. numurā paraugam: «kā latviskots lielākais pasaules gara ražojums» — kā redakcijas paskaidrojumā teikts.

Ko Rainis Berlinē darīja, tas nav še tuvāk apskatāms, jo aizņemtu plašāku referatu. Īsumā sakot: viņš pelnīja maizi ar dažādiem gadījuma darbiem, rakstīja literarkritiskus un literarvēsturiskus apcerējumus, bet ne ilgi. Pēc dažiem mēnešiem viņam bija jāierodas atkal Jelgavā.

*

Bēdīgs gadījums piespieda Raini atgriezties Jelgavā: vecākās māsas Elizes nāve. Tas bija Rainim liels trieciens. Viņš ļoti mīlēja savu māsu. Tā bija viņa pirmā skolotāja un gādniece par viņu ģimnazijas un studiju laikā. Rainis viņu raksturoja

kā darbīgu, atjautīgu un ar ļoti simpatisku humoru apbalvotu sievieti.

Kad māsa bija apbedīta, Rainis sāka likvidēt Jelgavas lietas. Pa to starpu pienāca ziņa, ka viņš apstiprināts par advokatu Panevežā, uz kurieni viņš tad arī devās kopā ar māti un Aspaziju. Pēc tam Rainim ar Jelgavu pārtrūkst pavedieni uz vairākiem gadiem, kas pilni rūgtiem, smagiem pārdzīvojumiem: arestu, cietumu, trimdu.

*

Pēc bēdīgajiem gadījumiem, ko Rainim nācās piedzīvot Jelgavā (tēva nāve, māsas nāve, juridiskās prakses aizliegšana), 1903. gadā viņš piedzīvoja arī priecīgu gadījumu. Slobodskas trimdā dzīvojot, Rainis bija sarakstījis komisku lugu «Pusidealists», kurā izzobota tautiskā buržuazija ar saviem pārspīlētajiem etnografiskajiem centieniem un šķiru viskopas ideju un kur tai pretī izvirzīta strādnieku šķiras apziņas atmoda un cīņas sākotne.

Raiņa vecais draugs, jelgavnieks un mūsu teatra tēvs Ādolfs Alunāns, bija sagatavojis un uzveda šo lugu Jelgavā 1903. gada 31. augustā.

Te nu man jāļauj runāt tā laika recenzentam. Viņš «Dienas Lapā» raksta šādi:

«Kurzemnieki nosvinēja šogad savus parastos «brīvlaišanas svētkus» Vācu amatnieku biedrībā Ādolfa Alunāna latviskajā teatrī, kas ne vien visās savās telpās bija piepildīts līdz pašai pēdējai vietiņai, bet vēl simtiem ļaužu bija jāgriežas atpakaļ, biļetes nedabūjušiem. Izrādīja J. Raiņa «Pusidealistu», un līdzīga sajūsmība, kādu šī luga modināja publikā, nebūs droši vien šinīs telpās piedzīvota, kamēr tās Jelgavā pastāv. Nepietika entuziastiem skatītājiem ar pērkonlīdzīgiem aplausiem katra cēliena beigās, nē, pat daudzu it sevišķi jauku skatu vidū nodimdēja atkal un atkal tik dimdoša piekrišana, ka aktieri vietvietām tika gluži pārtraukti. Ar vārdu sakot, kas līdzīgs Jelgavā vēl nebija piedzīvots. Tomēr publikas sajūsmība sasniedza savu augstāko pakāpienu lugas pašās beigās: tie vairs nebija aplausi — nē, tā bija taisni auka, milzīga piekrišanas auka, kura ātrāk nerimās, iekāms pats lugas autors, allaž pavadīts no galvenajiem aktieriem, nebija neskaitāmas reizes parādījies uz skatuves, un acīm

redzot dziļi aizkustināts par šādu neliekuļotu viņam parādītu atzinību, pateicies, tušiem atskanot un tik bagātīgā mērā pelnītos laurus saņemot. Jā, tas bija vakars, tā bija izrāde, kura katram dalībniekam paliks neaizmirstama.»[1]

Rainis pats, atceroties pēc divdesmit diviem gadiem šo izrādi, raksta, ka honorara vietā no godājamā teatra tēva viņš saņēmis pudeli konjaka, ko abi kopā iztukšojuši.[2] Nekas, humoristiska luga dabū humoristisku honoraru. Bet tas lielākais honorars Rainim gan bija lielā interese un piekrišana, revolucionarais iespaids, ko luga bija radījusi publikā.

1903. un 1904. gadā Raiņa topošā «Vētras sēja» iekaisīja Jelgavas izdevumos savus revolucionārā spraiguma pilnos graudus. Atzīmēšu te dažus no tiem, kas vēlāk kļuva ļoti populari: «Nerimu ilgas», «Nāves zīmētie», «Nāk jauna cilts».[3]

Bez tam Jelgavā pirmo reizi publicēts viens cēliens no Raiņa nemirstīgās traģedijas «Uguns un nakts».[4]

Beidzot Rainim pieder gods, ka viņš pirmais literari iepazīstināja jelgavniekus ar vienu no marksisma pamatlicējiem — F r i d r i c h u E n g e l s u. Rainis pēc pārbraukšanas no trimdas strādāja pie Dravnieka «Konversacijas vārdnīcas» jaunā izdevuma. Tur starp daudziem rakstiem viņam izdevies uzrakstīt arī Fr. Engelsa biografiju, kas aizņem veselu aili sīkiem burtiem. Protams, par Engelsa mācību viņš cenzuras apstākļu dēļ nevarēja runāt. Bet, ko varēja darīt, tas bija: uzskaitīt virkni Engelsa darbu, pasvītrojot visus galvenos viņa sacerējumus, kas pieder tagad marksisma klasikai.

Šis Raiņa raksts publicēts «Konversacijas vārdnīcas» 19. burtnīcā, ko iespieda Jelgavā Landsberga spiestuvē 1904. gadā.

*

Pārlaižot vēlreiz skatienu Raiņa Jelgavas dzīvei un darbībai, jāatzīst, ka tā bijusi nozīmīga — tiklab jelgavnieku revolucionārās audzināšanas ziņā, kā arī pašā Raiņa augsmes gaitā. Jelgavā viņš publicējis pirmos rakstus par strādnieku jautājumu, kaisījis

[1] «Dienas Lapa», 1903., 205.
[2] *J. Rainis*, Dzīve un darbi, 1925., V, 143. lpp.
[3] «Rīta skaņas», I un II, 1903., 1904.
[4] Turpat, II.

izcilus revolucionari piesātinātus dzejoļus kā vētras sējas graudus, nodevis atklātībai revolucionarās traģēdijas sākumu, ar savu komediju «Pusidealists» uzsācis triumfējošu skatuvisku gaitu un beidzot sācis koņģenialu «Fausta» tulkojumu, kas radīja revolūciju visā latviešu literaturā un uznesa pašu dzejnieku mirdzošā augstumā.

1955.

D. BUNDŽA

Dāvids Bundža bija kalpa dēls, dzimis 1873. gada 21. martā (2. aprilī) Zemgalē, Audravas pagastā, Kalāču Ziemeļu mājās lielā ģimenē. Māte nomira, zēnam mazam esot. Tēvs apprecējās otrreiz. Ģimene vēl paplašinājās. Mazajam Daucim bija jāpalīdz vecākiem pelnīt maize. Agri sākās viņa darba gaitas: ganos, pie dārznieka, drēbnieka, kalēja, par mazo puisi pie saimnieka. Darba apstākļi visur bija tādi, ka viņš neizturēja un bēga. Tā pagāja viss bērnības laiks un arī daļa no jaunības: līdz astoņpadsmitajam dzīvības gadam.

Bet šajā tumšajā laikā pamirdzēja arī gaismas stars viņa dzīvē: tas viņam atspīdēja no grāmatām. Iemācijies lasīt, viņš kāri tvēra katru aprakstītu papīra lapu, kur tikai tādu pamanīja.

Lielvircavas pagasta skolā, ko Bundža apmeklēja, strādāja kāds jauns, progresivs skolotājs, kas prata iededzināt skolniekos

tieksmi uz gaismu. Sis skolotājs pamanīja starp saviem audzēkņiem divus garīgi sevišķi modrīgus zēnus: Dāvidu Bundžu un Kārli Viļķeri. Šad un tad viņš ar tiem parunājās, šad tad palīdzēja tikt pāri mācību grūtībām, šad tad iedeva pa kādai grāmatai, kas varēja sekmēt abu zēnu garīgo attīstību. Un jaunais skolotājs nebija maldījies. Viņu garā iemestās dzirkstis iedegās par gaišu liesmu.

Abi zēni vairs nevarēja samierināties ar grūtajiem darba apstākļiem un šauro, tumšo apkārtni. Viņi devās uz pilsētu. Tā Bundža kopā ar Viļķeri, vēlāko dzejnieku Zvanpūti, nonāca Jelgavā, protams, bez kādiem materiāliem līdzekļiem.

Pārvarējis daudzus un dažādus šķēršļus, Bundža pašmācības ceļā sagatavojās savvaļnieka eksamenam, ko arī nolika. Drīz bija klāt divdesmit pirmais dzīves gads, kad jāsāk pildīt kara klausību. Simulējot tajā laikā kādu lēkmi, viņam izdevās atsvabināties no draudošās kazarmju verdzības, un viņš varēja uzsākt citu dzīvi.

Tanī laikā Jaunā strāva meta visaugstākos viļņus un ierāva arī Bundžu savā plūsmē. Viņš nu bija atradis savu īsto darba lauku: cīņu par strādniecības atsvabināšanu no kapitalisma un carisma jūga. Nemiers ar pastāvošo un citas, labākas dzīves meklēšana, kas spontāni izpaudās Bundžas dzīvē bērnībā un agrajā jaunībā, dabūja tagad apzinīgu veidu un skaidru perspektīvu.

Un Bundža strādāja: viņš cītīgi turpināja savu pašizglītību, smeldams tagad no demokratiskās, progresīvās un marksistiskās literatūras un zinātnes dziļajiem avotiem.

Jelgavas laikmetā Bundža bija savos spēka gados. Viņš nelielā, bet spēcīga auguma. Ārsti apbrīnoja viņa krūšu un plaušu struktūru un nosauca par klasisku. Tomēr grūtie materiālie apstākļi un cara režīms panāca to, ka pat šajās krūtīs ieperinājās diloņa baciļi, kas šo spēcīgo organismu bez laika noveda kapā.

Bet Jelgavas laika posmā par to vēl nekādu bažu nebija. Te viņam tikai viens mērķis: revolucionārā cīņa. Bundža parādās kā labs organizators, labs strādnieku psiches pazinējs, strādniekos viņam liels iespaids kā aģitatoram, uz tribīnes biedrībās viņš ass un atjautīgs runātājs. Ar paziņām un biedriem sirsnīgs un saticīgs. Ienaidnieku biedru starpā viņam nav. Visi viņu ciena sirsnības, nopietnības un cīņas spara dēļ. Strādnieku šķiras brīvības ideāls, cīņa par socialismu ir arī viņa ideāls, kam viņš nolēmis ziedot savu mūžu.

Galvenā armija, ar ko varēja sadzīvi pārveidot, bija strādnieku šķira. Vajadzēja viņu sociali un politiski izglītot, mācīt izprast sabiedrības socialo iekārtu, vēstures procesu, parādīt strādnieku šķiras lomu šajā procesā un darīt to sakarā ar pašas strādnieku šķiras ikdienišķām vajadzībām vai — citiem vārdiem — vest strādniekus pie apziņas. Toreiz biedrībās tika rīkoti t. s. jautājumu vakari. Te salasījās zināšanu kārā publika, kuras vidū netrūka strādnieku. Jelgavā bija divas biedrības, kas rīkoja šādus vakarus: Jelgavas Latviešu biedrība un Jelgavas Sātības biedrība. Šo vakaru saturs atkarājās no vakara vadītāja, no tās publikas daļas, kas iesniedza jautājumus, un no izskaidrotājiem. Publika jautājumus dažkārt iesniedza diezgan seklus, lai saceltu jautrību. No vakara vadītāja atkarājās, vai šos jautājumus vispār celt priekšā.

Jaunstrāvnieki pūlējās izmantot šos vakarus divējādi: gan iesniedzot jautājumus ar nopietnu socialu vai tautsaimniecisku nokrāsu, gan uzstājoties kā izskaidrotāji. Viens no visrosīgākajiem šajā darbā bija Bundža. Tikai izrādījās, ka darbs šajos vakaros stipri neauglīgs. Latviešu biedrības jautājumu vakaros valdīja tautiski etnografisks gars, Sātības biedrības vakaros — reliģisks. Sātības biedrības jautājumu vakaru vadītāji jaunstrāvniekus sāka dēvēt par anarchistiem. Par kādu no Latviešu biedrības jautājumu vakariem, kas ticis sarīkots 1895. gada 18. februarī, Bundža raksta, starp citu, šādi:

«Vakara vadītājs J. Vāgners nolasīja divus priekšlasījumus: «Par taupību» un «Par nodokļiem». Pirmajā priekšlasījumā tika uzrādīti dažādie izšķērdības veidi, kā dzeršana, smēķēšana un lieka greznība. Šīs nebūšanas parādoties ne vien pie mūsu turīgākajiem un «inteliģentajiem», bet jau arī pie nabaga strādniekiem. Ja strādnieks dzerot, tad tas to darot aiz izglītības trūkuma un spiedošiem apstākļiem. Gribēdams kaut tikai uz laiciņu reibonī aizmirst savu grūto likteni, viņš esot spiests padoties šai maitājošai kaislībai. Grūtais darbs un nabadzīgie, nepietiekošie uztura līdzekļi to spiestin spiežot līst piekvēpušajā krogā, un tāpēc arī strādnieks attaisnojams. Bet veselas sabiedrības izglītotu jaunekļu, kuru galvenākais nolūks gandrīz vienīgi dzeršana un citu dzīves prieku baudīšana uz savu vecāku sviedru rēķina — tādi nekādā ziņā nevarot būt attaisnojami. Vienkārt, jau tie postot paši sevi un savus vecākus, otrkārt, pavedot uz šīm nelietībām arī nabagākos un neizglītotākos, kuri ieraduši «mācītos

vīrus» vēl arvien uzskatīt kā gaismas lāpas nesējus un tiem uzticīgi sekot.

Jautājumā: «Vai skolās būtu lietojams miesas sods?» — izskaidrotāji izteicās abējādi: vieni bija soda piekritēji, otri pretinieki.

Vēl pārrunāja dažus sīkākus jautājumus un tad beidza.

Šis bija pirmais jautājumu izskaidrošanas vakars Jelgavas Latviešu biedrībā (mazākais, trīs pēdējos gados, kamēr tos apmeklēju), kur tika pārrunāti etnogrāfijas un plānu joku vietā kādi nopietnāki jautājumi un parastās vienas stundas vietā turpināts veselas divas. Laikam šī pārskatīšanās notika tāpēc, ka uz šo vakaru no mūsu «inteliģentiem» omulīgajiem kungiem bija tikai retais atnācis.»[1]

Vakaru vadījis toreiz pazīstams «Dienas Lapas» līdzstrādnieks lauksaimnieks J. Vāgners. Kad vakaru vadīja adv. Stērste vai P. Alunāns, tad šādus jautājumus nepielaida, bez tam neļāva arī uzstāties jaunstrāvniekiem. Kad vakaru vadīja Vāgners, tad jaunstrāvnieki tika pie vārda. Zināmi, kad Vāgners vakaru vadīs, jaunstrāvnieki aģitēja jau iepriekš, lai strādnieki šo vakaru apmeklē.

Latviešu biedrībā, kā redzams, reti varēja notikt šādi sociala rakstura vakari. Tādēļ jaunstrāvnieki lielāku vērību piegrieza Sātības biedrības jautājumu vakariem. Te biedrības valde ar zemturi Vilku kā priekšsēdētāju bija neizglītota un jautājumus kaut cik apmierinoši izskaidrot nevarēja. Šo apstākli nu izmantoja Jelgavas jaunstrāvnieki: L. Pauls, J. Pelūde, D. Bundža, ierēdnis Francis (bijušais Aleksandra skolas vakarnieks, vēlāk politechnikas students, cietis revolucionarajā kustībā).

Še bija arī lielāks klausītāju skaits. Kamēr Latviešu biedrībā klausītāju bija daži desmiti, te bija pāris simtu un lielāko tiesu strādnieki. Sākumā šī biedrība savus jautājumu vakarus noturēja Jelgavas Annas baznīcas draudzes skolā (Skrīveru ielā), vēlāk krievu biedrības «Kružok» telpās (Pasta ielā). Te, starp citu, Pelūde sniedza priekšlasījumu «Kā cēlusies strādnieku šķira?», kuru publika klausījās ar lielu interesi un uzmanību. Bundža piedalījās jautājumu izskaidrošanā.

Jaunstrāvnieku iespaids bija tik liels, ka reiz vēlēšanās viņiem izdevās veco valdi gāzt un par priekšnieku ievēlēt Frici Strautiņu, vienu no Jelgavas strādnieku kustības celmlaužiem.

---

[1] No Jelgavas. «Dienas Lapa», 1895., 44.

Tikai nevaļas dēļ jaunais priekšnieks bija spiests atteikties no šī amata, un vecā valde paturēja grožus savās rokās. Šo biedrību jaunstrāvnieki tomēr ilgi nedabūja izmantot, jo valdība 1894. g. jūlijā pasteidzās to slēgt (sal. «Dienas Lapa», 1894., 167), motivēdama šādu soli ar to, ka viņā ieviesies it kā nevēlams gars un tādēļ tā neatbilstot vairs savam uzdevumam, t. i., reliģiskai propagandai, jo viņa bija mācītāju dibināta.

Bez jautājumu vakariem bija vēl cits ceļš, kā celt strādnieku izglītību un modināt pašapziņu: aģitacija pašu strādnieku starpā. Dzīvoklī, kur D. Bundža dzīvoja (t. s. komunā), šad tad salasījās piecpadsmit līdz divdesmit strādnieku, kam Bundža, Pelūde, Pauls un citi jaunstrāvnieki izskaidroja politiskus un tautsaimnieciskus jautājumus. Tā, piemēram, te tika lasītas un izskaidrotas nodaļas no vēlāk, 1895. gada sākumā, iznākušās grāmatiņas: «Pirmās pamācības tautsaimniecībā». Kreslera fabrikas strādnieki, taisīdami Sātības biedrībai solus, uztaisīja tādus arī Bundžas dzīvoklim, jo, strādniekiem pirmo reizi šeit salasoties, nebija ne krēslu, ne solu, kur apsēsties. Tā radās pirmā strādnieku auditorija Jelgavā.

Vēl cits strādnieku modināšanas veids bija literaturas izplatīšana strādnieku starpā. Viena no visagrākām grāmatām par strādnieku jautājumu bija Langes «Strādnieku jautājums» krievu valodā. Šo grāmatu bija pārtulkojis Aleksandra skolas vakarnieks Baumanovskis un iesūtīja cenzurai. Atļauju tomēr nedabūja. Arī pašu manuskriptu vairs nedabūja redzēt.

Tad nāca bezcenzuras literatura, hektografēta un rokrakstā: 1) «Gudrā mechanika», 2) nodaļas no Kenana «Sibirijas», 3) Hervega dzejas, 4) Engelsa «Kritika par Krieviju», 5) Dodeļa «Mozus vai Darvins?», 6) «Daltona vēstule Pobedonoscevam», 7) «Gotas programa», 8) Veidenbauma dzejas, 9) «Erfurtes programa», 10) «Kur paliek mūsu graši?», 11) «Politiskais noziegums mūsu likumos» u. c.

Šīs brošuras apzinīgie strādnieki izplatīja tālāk pārrakstīdami, lasīja priekšā citiem gan mājās, gan darba vietās, piem., pusdienas ēdot. Lasīja pajaukšus ar drukātām grāmatām, piem., «Dienas Lapas» izdoto «Mazo Bibliioteku». Lasot vienu otru stāstiņu, radās dažādas pārrunas, piem., par streiku. Kad 1895. g. iznāca «Pirmās pamācības tautsaimniecībā» un «Augu dzīve», arī tās izplatījās strādniekos.

Bundžam drīz vien nodibinājās sakari ar vairāku arodu strādniekiem: kokstrādniekiem pie Ezera vārtiem (Kreslera fabrika),

kur ļoti aktivs strādnieku modinātājs bija strādnieks Fricis Strautiņš, vilnas vērptuvē pie Dobeles vārtiem, kur rosīgs darbinieks bija strādnieks Rāviņš, čuguna un dzelzs fabrikā Dobeles šosejā — strādnieks Amoliņš un vēl kāds cits, kura uzvārdu neatceros, Knocha tvaika dzirnavās pie Annas vārtiem — kāds Bundžas draugs strādnieks Zeltiņš. Bija sakari gandrīz ar visām Jelgavas galvenajām fabrikām, ieskaitot arī lielāko no tām: vaska drānu fabriku.

Šajā laikā Bundža, pūlēdamies apmierināt strādnieku vajadzību pēc biedrības, kopā ar strādniekiem izgatavoja statutus biedrībai «Rota», iesniedza tos valdībai, diplomatiski uzdodams tautisko drēbniekmeistaru Berģi, kam sūtāma atbilde. Biedrības statuti bija izstrādāti pēc Rīgas Pārdaugavas Sadraudzīgās biedrības statutu parauga, kas tanī laikā bija labākie. Sākumā biedrību gribēja saukt «Plēsums», bet dibināšanas sapulcē pacēlās balsis, ka valdība jau zināšot, ko šis «Plēsums» plēsīšot, un tādēļ deva tai nevainīgāku nosaukumu: «Rota». Bet valdība arī tad atvēli nedeva. Iznākums no visa bija tas, ka statutu parakstītājiem vajadzēja vēl samaksāt nezin kādus papildu nodokļus.

Tā dzīve ritēja līdz 1896. g. februarim, kad «Dienas Lapa» aicināja Bundžu uz Rīgu par šī laikraksta tieslietu referentu. Bundža šo vietu arī pieņēma. «Komuna» tika jau drusku agrāk likvidēta, jo nebija līdzekļu, ar ko to uzturēt un no kā Bundžam dzīvot. Bundža pieņēma tulka vietu pie izmeklēšanas tiesneša Znamenska Apgabala tiesā.

Nobeidzot ziņas par Bundžas Jelgavas dzīves posmu, domāju, nebūs lieki citēt kādu dzejoli, ko esmu veltījis viņa piemiņai:

DĀVIDS BUNDŽA JELGAVĀ

Šai vecā pilsētā stāv namiņš pussakritis,
Kam zemi logi, griesti, zemas durvtiņas;
Tur savā jaunībā ir Dāvids Bundža mitis,
Kas sen jau svešā zemes klēpī atdusas.

Vecs tautībnieku virziens neslavā bij kritis,
Pār zemi plūda jaunas, brīvas idejas,
Bij, tautu jaunā cīņā saucot, stundens sitis,
Un jaunā strāva guva skaļas uzvaras.

Šai vecā namā Bundža visus pulcināja,
Kam tuvs bij nākamības mērķis augsts un tāls.
Še sprieda, dziesmās jūsmoja, še nāca, gāja,

Še auga jaunais, brīvais masu ideāls,
Uz visu gatavi še cīņas rindās stāja,
Kaut apkārt mudžēja tiem ienaidnieku vāls.

*

No 1896. gada februara līdz 1897. gada jūnijam Dāvids Bundža uzturējās Rīgā. Uz šejieni viņš bija aicināts aiz divējādiem motiviem: 1) par «Dienas Lapas» tieslietu referentu un 2) par strādnieku organizētāju. Galvenais bija — strādnieku organizēšana. Darbs pie «Dienas Lapas» bija domāts vairāk tikai kā maizes darbs. Bundža tomēr skatījās arī uz savu referenta darbu kā tādu, kam pēc iespējas jākalpo strādnieku šķiras modināšanai. Un, atskatoties tagad atpakaļ uz viņa avīžniecisko darbību, jāsaka, ka tā sniedz daudz vērtīga mūsu revolucionarās kustības vēsturei.

Strādādams tieslietu referenta darbu, Bundža izvēlējās saviem referatiem tās prāvas, kur iztiesāja apsūdzības pret fabrikas strādniekiem, un arī tādas, kur atklājās muižnieku ekonomiskās un politiskās nelietības.

Piemēra dēļ atzīmēšu še dažus no daudzajiem Bundžas tieslietu referatiem «Dienas Lapā» 1896. gadā: 1) «Liela brēka, maza vilna» — par strādnieku kratīšanām fabrikā (Nr. 40), 2) «Kukuļu dēļ» — par fabriku meistaru plēsonību strādnieku pieņemšanā (Nr. 104), 3) «Bilde iz fabrikas» — par nehigieniskiem apstākļiem fabrikā (Nr. 56), 4) par aizsarglīdzekļu trūkumu pret nelaimes gadījumiem (Nr. 164), 5) par algas neizmaksāšanu kuģa strādniekiem, 6) «Barona Hermaņa Rennes nonāvēšana» — par notikumu, kurā apvainoja divus zemniekus (27. jūlijā), u.t.t.

Tā Bundža ar saviem referatiem atmaskoja kapitalistu un muižnieku ekspluatatorisko politiku pret latviešu strādniekiem un zemniekiem, dodams vērtīgu materialu propagandai.

Ieradies Rīgā, Bundža tūliņ stājās pie strādnieku organizēšanas. Cik tālu darbs bija veikts līdz maijam, rāda pirmie maija svētki Rīgas strādnieku kustības vēsturē: 1896. gada 18. aprilī. Es šajos svētkos nedabūju piedalīties, jo nebiju vēl Rīgā, un ziņas par tiem sniedzu pēc strādnieka Fr. Strautiņa atmiņām.

«Svētkus svinēja Pārdaugavā, pie Lāčupītes. Tur salasījās septiņdesmit septiņi svētku dalībnieki. Maskēšanas labad strādnieks Driega bija paņēmis līdz muciņu alus, ap kuru tad arī dalībnieki pulcējās. Galvenais, protams, bija ne muciņas saturs, bet maija svētku saturs.

Bundža iepazīstināja strādniekus ar pirmā maija kā starptautiskā proletariata svētku nozīmi, aizrādīdams uz poļu biedriem, kuri organizēšanās darbā tālāk tikuši nekā latvieši. Svētkos bija klāt arī kāds poļu strādnieks Petrovskis, kas vēlāk emigrēja uz Angliju un Ameriku.

Students B.[1] runāja par reliģiju un kapitalismu un par strādnieku šķiras attiecībām pret vienu un otru.

Svētku vietas apkārtnē bija nolikti sargi, kas svētku dalībniekiem ziņotu, kad tuvojas kādas briesmas. Par laimi tādas negadījās, un svētki varēja turpināties līdz vakaram. Viņus noslēdza students B. ar plašu runu, raksturodams kapitala pieaugošo spēku, koncentrēšanos trestos, sindikatos, un strādnieku pieaugošo nabadzību, kas uzliek strādnieku šķirai par uzdevumu organizēties, lai tā būtu stipra un varētu cīnīties ar kapitalisma varu. Dziesmas šajos svētkos netika dziedātas, jo tādu vēl nebija.»[2]

Iebraucis Rīgā, kur biju dabūjis darbu, apmetos dzīvot pie Bundžas Ģertrudes ielā. Dabūjām strādnieku dziesmas vācu valodā, no kurām vienu pārtulkoju vai — pareizāk — lokalizēju, piemērojot mūsu apstākļiem: «Tā biedrošanās stipra pils».

Še mūs reiz apmeklēja viens no pirmajiem Liepājas strādnieku vadoņiem — Driega, kas ap to laiku pārnāca no Liepājas uz Rīgu un uzturējās pie mums kādas dienas. No viņa dabūjām tuvākas ziņas par strādnieku pulciņu dibināšanu un darbību Liepājā. Galvenās bēdas tiklab tur, kā te Rīgā bija attiecīgas literaturas trūkums.

1896. g. pavasarī bija pārnācis no Jelgavas uz Rīgu arī revolucionarais strādnieks Fr. Strautiņš. Bundža atjaunoja ar viņu vecos sakarus, ar viņa starpniecību dabūdams atkal jaunus sakarus Rīgā. Bundža allaž arī satikās ar fabrikas strādniekiem brāļiem Strautniekiem. Tajā laikā pārnāca no Jelgavas uz Rīgu vēl kāds no strādniekiem — Vējķīpteris, iestādamies vecajā vagonu fabrikā. Vējķīpteris gan bija reliģisks cilvēks, bet strādnieku centieniem viņš simpatizēja un bija sakaru dabūšanai noderīgs.

Jaunajā jeb Feniksa vagonu fabrikā mums bija pazīstams strādnieks Zumbergs, pēc amata kalējs. Reiz kādā uzdevumā apmeklēju to. Viņš dzīvoja Čiekurkalnā un gulēja siena šķūņa aug-

---

[1] *J. Bīmanis* — Jelgavas jaunstrāvnieks.

[2] *Fr. Strautiņš*, Autobiografija un atmiņas (manuskripts).

šienē, kur arī noturējām savu apspriedi. Sarunas grozījās ap strādnieku darba apstākļiem vagonu fabrikā, kur tie pēc Zumberga raksturojuma bija smagi: darba laiks ilgs, temperaturas maiņas straujas, nakts darbi nogurdinoši. Zumbergam bija stiprs organisms, bet arī viņš teica, ka darbs ļoti dragājot veselību.

Atceros kādu strādnieku pulciņu, kur bijām kopā ar Bundžu. Bija svētdiena. Bundžam bija jāreferē pulciņā par streiku. Aizgājām. Tas bija vecās vagonu fabrikas apkārtnē. Maza, bet tīra istabiņa augšstāvā. Sapulcējušies tikai daži strādnieki. Sirsnīga apsveicināšanās. Viens otrs vārds par vispārējām lietām, par kurām Bundža mācēja sirsnīgi aprunāties. Tad — referats.

Bundža runāja no galvas, bez piezīmēm, bez konspekta. Referats ilga apmēram stundu, un tajā bija izcelta galvenā kārtā streika saimnieciskā un politiskā nozīme strādnieku šķiras cīņā un kustībā.

Es nolasīju kādus no saviem dzejoļiem.

Atceros vēl kādu darbu plašākā strādnieku pulciņā. Tas bija Stabu ielā, nelielā koka mājiņā, kāda strādnieka dzīvoklī. Paprāva istaba bija pilna strādnieku: cilvēku piecpadsmit, divdesmit. Bundžas uzdevums šoreiz bija Erfurtes programas iztirzāšana. Darbs ilga pāris stundas. Kādas nodaļas tika iztirzātas, vairs neatceros, bet atminu gan, ka entuziasms strādniekos bija liels. Strādnieks, pie kura notika sapulce, būdams jau labi gados, ģimenes tēvs (sapulcē viņš sēdēja ar bērnu uz rokas), bija iemācījies rakstīt tikai tādēļ vien, lai pārrakstītu vajadzīgās brošuras, un kādu no tām bija jau arī pārrakstījis.

Es šajā sapulcē lasīju dažus dzejoļus, oriģinālus un tulkojumus: N. Ņekrasova, A. Negri, G. Hervega.

Pāris mēnešu 1896. gada vasarā dzīvojām kopā: D. Bundža, K. Viļķeris, Jānis Pelūde, es un tajā pašā dzīvoklī arī Late Veibele.

Bet rudenī arī šī sabiedrība izjuka, un Bundža aizgāja dzīvot Pārdaugavā, lai būtu tuvāk fabriku rajoniem. Dzīvoja Baložu ielā Nr. 20. Šajā dzīvoklī tiku viņu apmeklējis un satiku pie viņa K. Šulcu, kas bija viens no viņa tuvākajiem biedriem. Kādā sarunā Bundža izteicās, ka studenti neesot diezgan konspirativi un daži ar savu plātīšanos varot strādnieku lietai stipri kaitēt.

Neatradis pēc vasaras sezonas vairs Rīgā nodarbošanos, 1896. g. rudenī es aizgāju uz laukiem (vecāku mājās), kur paliku līdz 1897. g. pavasarim. Bundža dzīvoja kopā ar Viļķeri turpat Baložu ielā līdz 1897. g. jūlijam, kad notika plašas kratīšanas

jaunstrāvnieku aprindās un aresti. Brīnišķā kārtā Bundža nebija iekritis, bet viņa dzīvoklis bija kratīts, un Viļķeris tika apcietināts.

Tanī laikā Bundža ierādās Jelgavā, kur satikāmies Komerciesnīcā. Viņš stāstīja, ka stāvoklis nopietns un taisījās tā kā aizceļot. Tas arī bija viņa emigracijas sākums. Viņš aizbrauca uz ārzemēm, un tā bija mūsu pēdējā satikšanās. Tas varēja būt ap 9. jūniju (28. maiju pēc v. st.), kad Bundža pārtrauca savus tieslietu referatus «Dienas Lapā», kuru apmēram pēc mēneša valdība apturēja.

*

Kad dabūju zināt, ka Bundžam izdevies laimīgi tikt pāri robežai, — prieks bija liels. Tiesa, viņš aizbrauca pretī nezināmai un grūtai nākotnei, bet labāk tomēr bija tā nekā krist cara žandarmu nagos un smakt cietumā, varbūt gadiem ilgi Sibirijā, kuru viņš tik labi pazina no Kenana grāmatas.

No ārzemēm Bundža šad tad atrakstīja pa vēstulei un, kad nometās Amerikā, tad sūtīja «Auseklī», kuru viņš rediģēja un izdeva. Tas bija pirmais nelegalais revolucionarais latviešu preses izdevums.

«Auseklis» sākumā tika iespiests mūsu parasto mēnešrakstu formatā pusloksnes biezumā, uz ļoti plāna, dzeltena papīra. Bundža to piesūtīja apgrieztām malām, lai salokot ērtāk būtu ielikt aploksnē.

Viņš lūdza sūtīt žurnalam svarīgākās ziņas par šejienes un Krievijas strādnieku kustību, vispār par notikumiem revolucionarajā kustībā. Vēlējās arī dzejoļus. Aizsūtīju vienu otru dzejoli, kurus Bundža arī iespieda «Auseklī», piemēram, Heines «Audējus».

1899. gadā es aizbraucu uz Vidzemes ziemeļiem strādāt par mājskolotāju, un mūsu vēstuļu sakari pārtrūka. 1900. gadā, kad uzturējos Pēterpilī, kur kārtoju mājskolotāja eksamenu, atkal sarakstījāmies. Sūtīju viņam atkal dzejoļus — gan oriģinalus, gan tulkojumus. Bundžas vēstulēs šad un tad ieskanējās kaut kas sāpīgs par grūtajiem eksistences apstākļiem un vājo veselību.

Pēc mājskolotāja eksamena nokārtošanas dabūju vietu Pleskavas guberņā kādā muižā. Cikstes māte no Rīgas man šeit atsūtīja ziņu, ka Bunduls Nicā «aizgājis uz tārpu valsti».

Iespaidus, ko modināja šis paziņojums, esmu ietvēris stāstiņā «Kā viņi mirst», kur daudzām svītrām tēlots Bundžas liktenis, atbilstoši biografijai.

Beidzot, domāju, nebūs lieki papildināt šīs atmiņas par Dāvidu Bundžu ar materiāliem, kurus kopā ar brāli Pēteri esam ievākuši no Bundžas darba un cīņu biedriem, kā arī no tām viņa vēstulēm, ko mums laimējies atrast vēlāk (jāpiezīmē, ka taktikas paņēmiens toreiz prasīja vēstules neuzglabāt, lai kratīšanas gadījumā nedotu žandarmerijai rokā pierādījumus). Lūk, dažas ziņas.

D. Bundža nonāca Amerikā 1897. gadā kopā ar vecāko Kovaļevski un apmetās uz dzīvi Bostonā vispirms pie Ernesta Rolava brāļa Andža.

Līdzekļu Bundžam nebija nekādu, tūliņ bija jāmeklē darbs, ko izdevās atrast kādā neīsta marmora fabrikā par astoņiem dolariem nedēļā. Darbs bija smags un neveselīgs, sevišķi Bundžas slimajām krūtīm. Viņš sameklēja citu darbu: elektrisko vadu apaudu fabrikā. Bet tur higieniskie apstākļi nebija labāki.

Strādādams dažādus gadījuma darbus, Bundža pelnīja sev maizi, bet brīvo laiku un daļu no savas algas ziedoja organizēšanas un propagandas darbam. Bundža nodibināja Latviešu socialdemokratu savienību, kurai sākumā bija piecpadsmit biedru.

Pēc tam viņš stājās pie sava senā ideala realizēšanas: nodibināja socialdemokratisko žurnalu «Auseklis» (1898.).

Tā nebija viegla lieta. Rakstus varēja sagādāt, bet kā lai iespiež? Bundža nāca uz domām izmantot kāda emigranta Raufmaņa spiestuvīti Klivlendā, kur viņš iespieda savu latviešu kalendaru. Raufmanis bija ar mieru žurnalu iespiest. Tā arī izskaidrojams, kāpēc redakcija bija Bostonā, bet spiestuve cita štata pilsētā — Klivlendā.

Kamēr Bundža bija darba spējīgs, ar rakstiem gāja vieglāk. Bet 1899. gada rudenī viņa slimība kļuva draudoša un mocīja viņu visu ziemu.

Reizēm Bundža bija tik vājš, ka nevarēja vairs rakstīt.

«Bet raksti bija vajadzīgi žurnalam «Auseklis»,» saka viņa biedrs Andžs Rolavs savās atmiņās. «Tad Bundža lūdza, vai es nevaru kādu brīdi ziedot un rakstīt. Biju ar mieru. Tad Bundža, gultā guļot, man nodiktēja kādu rakstu «Auseklim».»[1]

Tā tas turpinājās līdz 1900. gada martam. Bundža cīnījās ar savu slimību, strādāja cik varēdams pie žurnala un organizēšanas darba.

Atzīmēšu še dažus datus par Bundžas darbību revolucionarās propagandas un organizēšanas darbā (pēc viņa vēstulēm).

---

[1] Andža Rolava atmiņas par D. Bundžu Amerikā (manuskripts).

1899. gadā viņš saraksta proklamaciju 1. maijam, ko izdod Latviešu socialdemokratu savienība Bostonā. 1900. gada 8. janvarī viņš aicina savu biedru uz revizijas komitejas sapulci. 1900. gada 21. maijā aicina biedrus uz Latviešu socialdemokratu savienības ģeneralsapulci 27. maijā ar piezīmi: «Biedri tiek lūgti ierasties laikā.»

Allaž Bundža strādājis bibliotekā, kā to liecina dažas vēstules, kurās viņš aicina savu biedru ierasties pie viņa bibliotekā uz sarunām.

1900. gada martā Bundža atstājās no «Ausekļa» redaktora amata, un, sākot ar 4. numuru, par tā redaktoru parakstījās J. Kundziņš (t. i., Jēkabs Kovaļevskis).

Bundžas veselības stāvoklis bija tāds, ka viņam vajadzēja doties uz kādu sanatoriju dziedēties. Bet nebija nekādu līdzekļu. Biedri savāca viņam ceļa naudu braucienam uz Eiropu, apgādāja vēl ar nelielu sumu (piecpadsmit dolaru) citiem izdevumiem, ar pārtiku un izvadīja uz Eiropu. 1900. gadā ap 10. septembri viņš ieradās Cirichē galīgi novārdzis. Eiropas biedri izgādāja viņam veseļošanās iespēju dažas nedēļas Cirichē, dažas Italijā San-Remo pilsētā, pēc tam Francijā, Nicā, kur viņš mira 1901. gadā naktī no 4. uz 5. janvari. Viņa kapu pušķoja lauru vainags ar uzrakstu latviešu valodā: «Savam neaizmirstamajam Bundžu Dāvim no viņa draugiem un cīņas biedriem.»

Šie viņa draugi un biedri vāca arī naudu piemineklim, bet vai tas ticis uzcelts, šo rindiņu rakstītājam nav zināms. Bet, ja arī tas nebūtu uzcelts, Dāvids Bundža pats to sev ir uzcēlis ar saviem darbiem, kuru skaits nav liels, bet kuri mūsu revolucionārās kustības vēsturē ieņem visai redzamu vietu.

1956.

ZVANPŪTIS

Pagājušā gadu simteņa deviņdesmito gadu sākumā Jelgavas ielās allaž varēja redzēt ejam kopā trīs jaunekļus brūnganās pašaustās drēbēs, mazās skolnieku cepurītēs. Viens no tiem bija pagara auguma, otrs vidēja, trešais mazāka. Arvien viņi soļoja straujā gaitā. Skolnieku aprindās tie bija pazīstami kā trīs nemiera gari, kas skolnieku pulciņos allaž uzstājās ar ko īpatnēju: vai nu kādu dzejoli, vai ateistisku runu, vai asām piezīmēm debatēs.

Šie trīs jaunekļi bija: Kārlis Viļķeris-Zvanpūtis, Vilis Runtulis — čakls folkloras vācējs, prātnieks, ateists, un Dāvids Bundža — asais debatētājs. Visiem tiem pēc pāris gadiem bija jāiet karadienestā. Lai vieglāk tiktu cauri kazarmas jūgam, tie bija no-

lēmuši iestāties karaklausībā kā savvaļnieki. Šai nolūkā vajadzēja izturēt attiecīgu eksamenu četru realskolas klasu apmērā. Šim eksamenam viņi tad arī gatavojās. Viļķeris un Runtulis bija jau mācījušies dažus gadus realskolā, Bundža bija apmeklējis tikai kādas ziemas pagastskolu, un viņa stāvoklis bija grūtāks.

Runtulis nokārtoja eksamenu ātri un aizbrauca nokalpot savus gadus uz Grodņu, kur kā virsnieks dzīvoja Viļķera brālis Teodors, vēlāk pazīstams literaturā ar dažiem dzejoļiem (pseidonims — Ceronis).

Abi Jelgavā palikušie šī «triumvirata» locekļi — Kārlis Viļķeris un Dāvids Bundža — bija populari ne vien ar savu protesta garu, bet arī ar savu leģendaro dzīvi. Vienam no viņiem, Dāvidam Bundžam, dzīves gaita bija sākusies kalpu istabiņā, otram, Kārlim Viļķerim, mazliet labākos apstākļos — saimnieka ģimenē.

Par Bundžu gan jau ir runāts iepriekšējā rakstā, bet, runājot par Zvanpūti, nevar nepieminēt vēlreiz arī Bundžu, jo allaž viņu gaitas gājušas līdztekus un kopīgi vīdamās.

Kārlis Viļķeris ir Kroņa Vircavas Braču māju saimnieka Dāvida un Karlīnes dēls, dzimis 1873. gadā kā dviņu bērns kopā ar māsiņu Lavīzi-Lidu.

No 1880. līdz 1887. gadam Kārlis apmeklējis Lielvircavas pagastskolu, kur tajā laikā viens no skolotājiem bija progresivs jaunstrāvnieks.

Tajā pašā laikā Bračos gadās dzīvot kalpam Bundžam, kura zēns Dāvids arī apmeklē to pašu skolu. Abi zēni ir garīgi ļoti modri, jaunais skolotājs to pamana un labprāt atbalsta viņu garīgās tieksmes ar padomiem un grāmatām.

No 1887. līdz 1891. gadam Viļķeris apmeklē Jelgavas realskolu, bet no 4. klases spiests izstāties, jo tēvs nomirst un māte viena nespēj vairs saimniecību vadīt tā, ka dēlu varētu skolot tālāk. Vecākie dēli arī nav vairs mājā: viens ir virsnieks armijā, Grodņas pilsētā, otrs — ierēdnis Jelgavā.

Kārlim jāiet puiša gaitās. Bet cik ilgi? Pēc pāris gadiem pienāks laiks, kad viņu noņems karaklausībā. Jauneklis sāk domāt par gatavošanos uz brīvprātīgā dienestu, lai vieglāk un ātrāk no tā tiktu vaļā. Bet saimniecība nevar bez darba rokām iztikt un nedod viņam iespēju mācīties. Tad Kārlis kopā ar Dāvidu Bundžu aizbēg no mājām bez kapeikas naudas kabatā, tikai ar puskukuli maizes ceļa somā.

Viņi aiziet uz Jelgavu un apmetas pie realskolas skolnieka Rozenberga, kura vecākiem ir nams. Tur viņi kā bēgļi novietojas siena šķūnī. Rozenbergs ir dzejnieces Aspazijas brālis, un Aspazija vēlāk, pēc ilgiem gadiem, atceras šos savādos iemītniekus (romanā «Rudens lakstīgala»). Dzejniece tēlo viņus ar vieglu humoru, kaut gan abu jaunekļu stāvoklis bija pavisam bēdīgs.

Pārtiek abi bēgļi no ogām, ko lasa pa mežu, daļu no tām pārdodami, lai tiktu pie gabala maizes. Bet ilgi tāda dzīve neturpinās. Braču māte sadzen bēgļiem drīz vien pēdas un aizved tos atpakaļ uz mājām.

Ģimenē nopietna drama. Tomēr Kārlim izdodas māti pārliecināt, ka tik un tā drīz viņa to zaudēs uz vairāk gadiem, jo viņam būs jāiet zaldātos. Tādēļ labāk jau iepriekš iestāties dienestā, ātrāk un vieglāk tikt vaļā no nepatīkamā jūga.

Māte apņemas dēlu pabalstīt ar pārtiku un sarunā tam dzīvokli pie vecas radinieces Plakanietes Jelgavā.

Kārlim līdzi aiziet arī D. Bundža, un abi sāk gatavoties uz brīvprātīgo eksamenu. Pirmo reizi tie izkrīt cauri, bet pēc dažiem mēnešiem otrā gājienā Zvanpūtis eksamenu iztur.

Šajā laikā Viļķeris iepazīstas ar Ed. Veidenbauma dzeju un sāk dzejot arī pats Veidenbauma garā. Zvanpūtis lolo cerību pat par revolucionaro ideju propagandu armijā.

Līdz tam viņš bija uzrakstījis vienu otru tautas pasaku un iesūtījis Jelgavas Latviešu biedrības Rakstniecības nodaļai, ko tā arī iespieda savos krājumos, bija arī dzejolis tautisko centienu virzienā. Pēc iepazīšanās ar Veidenbauma dzeju viņā notiek radikals pagrieziens. Ar folkloru viņš vairs nenodarbojas un dzejā ietver socialās, progresivās idejas.

Vairums Zvanpūša dzejoļu, izņemot pāris 1905. gadā sacerētos, radušies 1893., 1894. gadā Jelgavā un lasīti priekšā atsevišķiem biedriem vai arī vakarnieku pulciņos. Pēc tam tie sākti iespiest Raiņa vadītajā «Dienas Lapā».

Tas ir fakts ar literaturvēsturisku nozīmi tiklab Raiņa redaktora darbā, kā arī mūsu progresivās lirikas vēsturē. Tāpēc nepieciešami atzīmēt Zvanpūša dzejoļu chronoloģiju «Dienas Lapā».

1894. gadā tur parādās šādi dzejoļi: «Brīvs es plašā jūrā jū-

tos» (Nr. 35.), «Lītis un plūdi» (35.), «Raudula» (41.), «Sapņotājiem» (51.), «Brīnumi» (101.), «Grūtdieņu žēlas» (101.), «Uz pegazus kapa» (175.), «Es smaidu... kaut vārgstu un bālu» (181.), «Lai ziedu vēsmas glāsta bālos vaigus» (245.).

1895. gadā iespiesti tikai 4 dzejoļi: «Šurp sadzīves negaisus, aukas» (2.), «Visucēls...» (217.), «Šolaiku dzeja» (275.), «Mūžu dienu cīņās grūtās» (295.).

Ne velti Rainis uzņēma savā laikrakstā Zvanpūša dzejoļus: līdzās Aspazijas dzejoļiem Zvanpūša dzejoļi bija idejiski nozīmīgākie. Arī kā dzejnieku Rainis viņu cienīja. Kādreiz, vēlākos gados, iznāca ar viņu runa par Zvanpūti, un Rainis nozīmīgi teica, uzsvērdams: «Tas ir dzejnieks... tas ir dzejnieks...»

Šie dzejoļi pašķīra Zvanpūtim ceļu vietas dabūšanai pie «Dienas Lapas» pēc tam, kad viņš bija nokalpojis astoņus mēnešus karaklausībā Grodņā. Viņa darbs pie «Dienas Lapas» bija — korektura. Pirmajā brīdī tas liekas pavisam niecīgs fakts, bet Zvanpūša dzīvē tam bija liela nozīme: viņš diendienā dabūja elpot to progresivām idejām piesātināto garīgo atmosferu, kas valdīja Raiņa vadītajā laikrakstā.

1896. gadā Zvanpūtis dzīvoja Rīgā vienā dzīvoklī ar Dāvidu Bundžu, Jāni Pelūdi, Antonu Birkertu un Lati Veibeli. Še norisinājās spraiga idejiska dzīve. Bundža rakstīja ne vien idejiski vērtīgus tieslietu referatus, bet uzturēja arī sakarus ar strādniecību. Pelūde strādāja «Dienas Lapas» redakcijā, kur tajā laikā Fr. Roziņš rakstīja spožus polemikas rakstus pret tautībniekiem un metafiziķiem. Šos rakstus mājā kolektivi lasījām un iztirzājām. No Liepājas strādnieks Pūce atveda nelegalu literaturu krievu valodā un atstāja mums dažas brošuras, ko tulkojām vai arī laidām apgrozībā studentu un strādnieku aprindās. Katru dienu tika pārrunāti aktualākie jautājumi literaturā, publicistikā, politikā, strādnieku un sieviešu emancipacijas kustībā, vēsturiskā un dialektiskā materialisma problemās.

Tā tas gāja līdz 1896. gada rudenim, kad mūsu pulciņš izklīda. Bundža aizgāja no Marijas ielas, kur dzīvoja, uz Pārdaugavu, lai būtu tuvāk strādniecībai. Pelūde un Veibele aizbrauca uz Pēterpili studēt, palikām mēs ar Zvanpūti divi vien.

Tagad piegriezāmies dzejai. Uz to mūs pamudināja vairāki apstākļi.

Zvārguļu Eduards (Treimanis) rediģēja Ed. Veidenbauma dze-

jo|us izdošanai un aicināja mūs talkā. Veidenbauma dzejo|i cirkulēja rokrakstos, un tajos allaž bija sastopamas k|ūdas. Vajadzēja restaurēt pareizo tekstu. Noturējām pie Zvārgu|u Eduarda vairākas apspriedes, kurās mēģinājām iztīrīt dzejo|us no sārņiem. Bet te nu bija otra nelaime: cenzura. Tās dē| nācās vienu otru vietu pārveidot, ko redaktors un viņa palīgi darīja ar smagu sirdi. (Tagad šie pārveidojumi ir likvidēti.)

Par revolucionaro dzejo|u publicēšanu, protams, nevarēja būt ne runas. Bet arī no atlikušo izlases cenzors dažus bija svītrojis un dažus sakropļojis, tā ka no septiņdesmit trim Veidenbauma oriģinaliem atklātībā nonāca tikai četrdesmit divi.[1]

Ed. Treimanis tajā laikā sastādīja orģinaldzejo|u antoloģiju, kurā lūdza piedalīties arī mūs. Nodevām viņam dažus oriģinalus un tulkojumus. No Zvanpūša tur ievietoti trīspadsmit dzejo|i, tai skaitā divu Adas Negri (toreiz |oti populara revolucionara dzejniece) dzejo|u tulkojumi.

Dzejo|i bija jādod arī «Saimnieču un zelteņu kalendaram», ko «Dienas Lapa» gatavoja 1897. gadam. Tur iespiests Zvanpūša dzejolis «Pie ratiņa» un četri viņa tulkojumi: Heines «Izvirtība», Negri «Ielas puika», «Liktenis» un «Nakts patversmē».

1896. gada 3. septembrī bija «Dienas Lapas» pastāvēšanas desmit gadu jubileja. To gribēja atzīmēt arī laikraksta tehniskais personals un uzdeva Zvanpūtim sacerēt attiecīgu dzejoli, ko pasniegt Stučkam, kas tajā laikā bija «Dienas Lapas» redaktors. Zvanpūtim dzejošana bija grūta lieta (tāpēc arī izskaidrojams viņa dzejo|u mazais skaits). Kopīgiem spēkiem jubilejas dzejoli tomēr sacerējām.

Drīz pēc tam man Rīgā darbs izbeidzās, un pārcēlos uz dzīvi Jelgavā. Zvanpūtis aizgāja dzīvot pie Bundžas Pārdaugavā.

1897. gada 21. jūnijā valdība aizliedza «Dienas Lapu» uz astoņiem mēnešiem, un drīz pēc tam sāka kratīt un apcietināt tās redaktorus un līdzstrādniekus. Apcietināja arī Zvanpūti.

Zvanpūti, tāpat kā daudzus citus jaunstrāvniekus, noturēja cietumā vairākus mēnešus. Pratināšanā jeb kveršināšanā — kā toreiz mēdza izteikties — viņam nekādu vainu pierādīt nevarēja, kaut gan viņš bija ieskaitīts galvenajā jaunstrāvnieku grupā, ko žandarmerija kvalificēja par «Rīgas centru» un kurā atradās visi

---

[1] *Ed. Veidenbaums,* Dzejas, 1896.

galvenie darbinieki: Pliekšāns, Stučka, Roziņš, Šulcs, Pelūde u. c.[1]

Kad jaunās strāvas izmeklēšana bija izbeigta, apvainotie tika sodīti ar cietumu, trimdu un dažādiem citiem sodiem uz dažiem gadiem vai dažiem mēnešiem. Zvanpūtim bija piespriesta nometināšana uz laukiem, vecāku mājās. Ceļš uz turieni viņam gāja caur Jelgavu. Satikāmies, izrunājāmies.

Kā klājies cietumā? Žandarmi neko viņam neesot varējuši padarīt. Kā kuriozumu Zvanpūtis pastāstīja anekdotisku faktu ar Plechanova brošuru «Ko krievu cari dara priekš tautas». To Zvanpūtis visu laiku glabājis iešūtu šlipsē — kā toreiz sauca kaklasaites. Tas liekas neticami, bet viens šādu šlipsu veids bija kā plāksne vidējas brošuras lielumā. Tajā tad varēja droši ietvert uz smalka papīra iespiestu brošuru, kādas mēs saņēmām no ārzemēm.

Pārtika cietumā bijusi slikta, bet viņš varējis izturēt, jo — kā pats izteicās — viņa vēders esot tik stiprs, ka varot pat akmeņus sagremot.

Par kādu garīgu vai literaru darbību cietumā nebijis ko domāt. Vienīgi — viņš mācījies angļu valodu.

Uz laukiem Zvanpūtis nodzīvoja apmēram gadu. Kā trimdinieks tur jutās un ko darīja, par to viņš pastāsta kādā Aspazijai rakstītā vēstulē, kas ir vienīgā līdz šim uzglabājusies viņa vēstule. Citēju to še ne vien kā biografisku, bet arī kā laikmetisku dokumentu:

«Jelgavā. 18. $\frac{15.}{V}$ 99.

Labā Aspazij!

Jūs laikam brīnīsaties, ka es Jums rakstu šāda satura vēstuli, kur citreiz taču biju tik ideals, ka domājos pārtikt no gaisa vien. Laiks mani stipri pārgrozījis; un tagad, kur padzirdēju, ka Jūs esat redakcijā, es Jūs mīļi lūdzu pabalstīt mani ar pēc iespējas labu rekomendaciju pie pašas redakcijas, lai tur varētu dabūt šo to rakstīt un caur to tikt pie visnepieciešamākā maizes kumosa. Līdz šim biju no z i n ā m a s v a r a s saistīts palikt uz laukiem

[1] Proletariskā revolucija Latvijā, I, 1924., 110 lpp.

Kurzemē un pie tam vēl tikai savās mājās vien. Tagad mani pilnīgi atsvabināja, un es varu sākt atkal domāt par kaut kādu dzīves nodibināšanu. Gribu rauties atkal uz Rīgu un tur iestāties kādā nebūt vietā, bet, tā kā man nav nekādu materialu līdzekļu, ar ko pat mazu laiku uzturēties bez darba, tad lūdzami pēc iespējas neatteicieties man un izgādājiet, ka man pieejamas kā līdzstrādniekam Dienas Lapas slejas, jo paši ziniet, ka tagad man nav neviena cita pazīstama pašā redakcijā, tāpat arī mans vārds vispār vēl visai niecīgs. Vāciski un it īpaši krieviski varu jo svabadi tulkot vai ko pārstrādāt un ceru, ka pēc 2 mēnešiem arī no angļu valodas būšu spējīgs šo to pārstrādāt. Nedomājiet, ka ceru jau uz lielām lietām, nebūt ne, tik vien tik daudz kā dienišķu uzturu nopelnīt. Tagad, ticiet neticiet, garīgi esmu stipri saguris un dažreiz pat vai jānodod as pesimismam, jo esi tik vienmuļš, sauss palicis uz laukiem, nekā nelasīdams, nekādus iespaidus klāt nepiedabūdams, ka pašam kauns, patiesi kauns. Palīdziet man, sniedziet man palīdzīgu roku, neļaujiet pavisam noiet no sadzīves cīņu skatuves un nogrimt laiskumā un nejēdzības muklājā. Citreiz, ja man atrakstīsiet kaut pāris rindiņu, pavēstīšu Jums, ja vēlaties, ko tuvāku. Ja vajadzīgs, varu pats kuru katru brīdi aizbraukt uz Rīgu, jo būšu vēl veselu nedēļu Jelgavā.

Tagad sveiki, sveiki!

Jūsu

Viļķeru Kārlis
Zvanpūtis.»

Ko Aspazija, kas toreiz strādāja pie Dr. P. Zālītes vadītajiem laikrakstiem, — «Dienas Lapas» un «Mājas Viesa Mēneša-raksta», — atbildējusi Zvanpūtim, nav pagaidām zināms. Bet stāvoklis bija tāds, ka viņa neko jēdzīgu atbildēt nevarēja.

Literarais darbs toreiz atmaksājās tik slikti, ka no tā eksistēt nevarēja. Pat popularajam Rūdolfam Blaumanim redakcija solīja maksāt trīs kapeikas par rindu, ja viņš uzņemtos braukt uz Parizes izstādi un rakstīt no turienes ziņojumus.[1] Rainis, tulkodams klasiķus un citus plašākus darbus, ar lielām pūlēm no-

[1] *R. Blaumanis*, Kopoti raksti, 1935., XII, 174. lpp.

pelnīja sev skopu eksistenci. Bez tam Aspazijai un Rainim bija grūts stāvoklis sakarā ar tajā laikā pasludināto izsūtīšanu uz Vjatku.

Neatradis nekādu nodarbošanos dzimtenē, Zvanpūtis devās svešumā — uz Sibiriju, kur viņa radiniekam Jurim Zvinģelim Amuras apgabalā bija zelta raktuve. Tur dzejnieks dabūja ierēdņa vietu un strādāja no 1900. līdz 1904. gadam. Kad 1904. gada sākumā izcēlās karš ar Japanu, Zvanpūti mobilizēja.

Karā viņš ticis kontuzēts, saslimis turklāt vēl ar tifu un pēc kara pārbraucis mājā veseļoties.

Uzturēdamies gan tēva mājās Bračos, gan dažādās vietās pie draugiem, biedriem, paziņām, viņš pavadīja dzimtenē 1905. gadu un arī 1906. gada pavasari. 1905. gadā periodikā publicēti daži Zvanpūša dzejoļi: pēc 9. janvara notikumiem Pēterpilī un 13. janvara Rīgā — dzejolis «Jau diena aust, biedri! Pie darba nu trauc!» («Latvieša» piel. 5, 19. I); 13. martā — dzejolis par brīvības cīņu mokām un dzīves pavasari: «Augu dienu salkt pēc maizes». (Turpat, 9.). Raksturīgs ir dzejoļa tulkojums, ko Zvanpūtis publicējis 25. martā. Tas ir krievu dzejnieka Pļeščejeva pēc ungaru motiviem sacerētais dzejolis «Cik daudzi daudzi krituši», kurā atrodam rindas:

«... Līdz tauta modīsies,
Sauks savus dēlus bruņoties
Un spēji cīņā ies!»

(«Pēterburgas Avīžu» lit. piel. 7.)

Fr. Roziņa vadītajā emigrantu žurnalā «Socialdemokrats» 1905. g. marta burtnīcā ir iespiests ass revolucionars dzejolis ar parakstu «-tis», par ko izteiktas domas (Losberga), ka tas varētu būt Zvanpūša. Šīs domas man šķiet pareizas aiz diviem iemesliem: 1) datums 1904. g. decembris, kas zem dzejoļa, sakrīt ar to laiku, kad Zvanpūtis brauca mājā no japaņu karalauka; 2) dzejoļa leksika un stils ir nepārprotami Zvanpūša. Tādi vārdi un teicieni kā «darbsviedri», «zemajo sāpes», «drupaču kaudzēm», «vienlīdzība», «svētlaime», «kopdarbs» — ir raksturīgi Zvanpūša stilam.

Nav še vietā un iespējams raksturot tuvāk Zvanpūša dzeju, jāsaka tikai, ka tā kopš paša sākuma ir galvenā kārtā sabiedriska rakstura, progresiva un beidzot — revolucionara.

Par citām Zvanpūša gaitām 1905. gadā zināms tikai tik daudz, ka viņš uzturējis sakarus ar sava apgabala revolucionāriem, uzturējies arī Stūrīšu mājās, kur 1905. gadā bijusi ierīkota slepena spiestuve.

Pēc 1905. gada revolucijas sagrāves Zvanpūtis parādījās Rīgā, «Mūsu Laiku» redakcijā, kur es toreiz biju viens no redakcijas locekļiem. Sarunājāmies īsu brīdi. Viņam bija mugurā puskažociņš, kurā viņš atgādināja sibirieti. Un tiešām arī brauca atkal uz Sibiriju. Cerēju, ka izdosies viņu vēl satikt ārpus redakcijas straujā darba un tuvāk izrunāties, bet tas nenotika. Tā bija pēdējā reize, kad tikāmies.

No Dr. Zviņģela par šo otro Zvanpūša ierašanos Sibirijā man izdevies ievākt šādas ziņas: Zvanpūtis atbrauca Sibirijā ap 1906. gadu un nodzīvoja Sibirijas zelta raktuvēs apmēram līdz 1909. gadam. Šīs zelta raktuves atradās Amuras apgabalā pie Selendžas upes, 700 kilometru ziemeļrītos no Blagoveščenskas pilsētas. Jeļcova, Ļevašova un K° zelta raktuvēs Zvanpūtis darbojās kā ierēdnis. «Es», saka Dr. Zviņģelis, «1909. gadā atstājos no Jeļcova, Ļevašova un K° zelta raktuvēm un sāku ārsta praksi Blagoveščenskas pilsētā. Par Zvanpūša dzīvi un likteni pēc 1909. gada neko nezinu. Tikai no pazīstamiem jakutiem apmēram 1911. vai 1912. gadā dabūju dzirdēt, ka jakuti atraduši taigā dažus simtus kilometru ziemeļrītos no minētajām zelta raktuvēm divus ģindeņus, kuri, pēc viņu dokumentiem spriežot, piederējuši «ņemciem» (jakuti arī latviešus turējuši par vāciešiem).»

Daži zeltraktuvju iedzīvotāji ārstam Zviņģelim stāstījuši, ka Viļķeris esot aizgājis zeltu rakt.

Vēl ir citi ziņu varianti par Zvanpūša nāvi, bet to iztirzāšana še mūs aizvestu par tālu minējumu un zīlējumu laukos.

Tātad jāatzīst, ka Zvanpūtis miris traģiskā nāvē pēc atstāšanās no ierēdņa vietas zelta raktuvēs ap 1909. vai 1910. gadu kādā ceļojumā uz jaunu darba vietu vai meklējot tādu.

Leģendā par zelta rakšanu var būt sava daļa patiesības. Tikai nav jādomā, ka Zvanpūtis bija spekulants. Nē, viņš nepavisam nebija praktisks cilvēks. Tāpēc arī vienmēr kāvās ar trūkumu un visādām neveiksmēm. Zelta raktuvēs viņš gan strādāja, varbūt arī gribēja pats zeltu rakt, bet tas tikai dienišķās maizes dēļ. Zelta raktuvēs strādājot, viņš pats bija palicis tukšām rokām.

Vienīgais zelts, ko Zvanpūtis atradis un mums atstājis, ir — viņa dzeja.

Bet kā zeltam ir dažāda kvalitāte, tā arī viņa dzejai, kas jāievēro, vērtējot to no meistarības viedokļa. Galvenā kārtā — Zvanpūtis asinājis savus dzejoļus kā cīņas ieročus un metis tos brīvības cīņu svaru kausā par labu darba tautai.

1956.

J. PELŪDE

Jānis Pelūde bija aktivs jaunstrāvnieku darbinieks, kas pavisam nepelnīti aizmirsts mūsu revolucionarās kustības vēsturē. Tikai jaunākajā laikā, gadus četrdesmit pēc Pelūdes nāves, divi mūsu rakstnieki atcerējušies viņu savos romanos: Tautas rakstnieks Andrejs Upīts romanā «Plaisa mākoņos» (1951.) un Roberts Sēlis romanā «Gaiss viļņo (1954.).

Andrejs Upīts Pelūdi piemin sakarā ar jaunstrāvnieku uzstāšanos jautājumu vakaros.

Kādā citā vietā autors runā par Pelūdi sakarā ar propagandas literaturas tulkošanu strādnieku vajadzībām. Vēl kādā vietā tēlots, ka strādnieki, spriezdami par rakstiem «Dienas Lapā» un runām jautājumu vakaros, piemin Jansonu, Roziņu un Pelūdi, kurus — kā viņi saka — «ir vērts paklausīties».[1]

[1] *Andrejs Upīts,* Plaisa mākoņos, 1951., 401., 462., 695. lpp.

Roberts Sēlis savā romanā tēlo Pelūdes bēru gaitu pa Rīgu un no Rīgas līdz kapa vietai Emburgas Zalgales kapsētā.[1]

No šiem tēlojumiem dabūjam zināt dažus faktus par Pelūdes dzīvi, darbību. Bet vai šie tēlojumi atbilst īstenībai, vai tos varam lietot vēsturē un literaturzinātnē kā neapšaubāmus faktus, to nevar apgalvot. Mākslinieciskiem tēlojumiem, kaut arī stingri realistiskiem, allaž ir piejaukta klāt rakstnieka izdoma, kas rūpīgi pārbaudāma — cik tālu tā saskan ar īstenību.

Tāpēc ne bez iemesla jaunākie literaturzinātnieki izsakās, ka par Pelūdi nekas neesot zināms. Un tiešām, — pēdējie raksti par Pelūdi periodikā parādījās 1911. gada jūlijā sakarā ar viņa nāvi un tad vēl 1914. gadā kāds atceres raksts «Tieslietu kalendarā». No tā laika līdz abu minēto rakstnieku beletristiskajiem tēlojumiem, t. i., četrdesmit gadus, — klusums.

Jāatzīmē vēl, ka nekādi dokumenti, ne arī raksti par J. Pelūdi nav uzglabājušies; viss gājis bojā pa kara laikiem. Atliek rakstīt viņa biografiju pēc atmiņām un dažādām atsauksmēm, gan personiskām, gan rakstiskām.

*

Jānis Pelūde dzimis 1873. gadā[2] Mežotnes Pelūdēs kā tēva Matīsa un mātes Annas vecākais dēls. Vecais Pelūde bija zemnieks vēl no klaušu laikiem un nereti ar īgnumu atcerējās, ka dzimtkungs firsts Līvens pēris klaušiniekus, to starpā arī viņu.

Jaunākajā laikā firsta Līvena zemniekiem negāja daudz labāk: tagad firsts viņus pēra ne ar rīkstēm, bet augstām rentēm. Man atmiņā uzglabājies nostāsts no 1905. gada par firstu Līvenu. Kad zemnieki salasījušies Mežotnē pie firsta ar lūgumu, lai pazemina rentes, tad viņš augstprātīgi tos atraidījis, teikdams, ka viņam Parizē viena pusdiena maksājot vairāk nekā ienākot no visa pagasta rentēm.

Ar šo zemnieku grūto stāvokli arī izskaidrojams, kāpēc viena daļa Mežotnes saimnieku bija progresīvi noskaņoti un cītīgi lasīja «Dienas Lapu», kā, piemēram, Tučas, Pudas, Pinceri, Pelūdes.

Vecais Pelūde bija gan reliģiozs vīrs, bet ne verdzisks baznīcas kalps. Savu dēlu Jāni viņš nesūtīja vis tuvākajā Emburgas skolā, kuras virziens viņam nepatika, bet desmit kilometru tālā-

[1] *Roberts Sēlis*, Gaiss viļņo, 1954., 225.—230. lpp.

[2] Ne 1876. gadā, kā nekrologos nepareizi rakstīts.

kajā Mežotnes pagasta skolā, kur viņu parasti aizveda pirmdienās uz nedēļu un sestdienās atkal pārveda.

Kādus iespaidus zēns guvis šajā skolā, par to nav nekas zināms. Pēc pagasta skolas Pelūde trīspadsmit vai četrpadsmit gadu vecumā iestājās Jelgavas realskolā (kur mācījās līdz sestajai klasei, no kuras izstājās, lai gatavotos ģimnazijas gala eksamenam).

Es ar Pelūdi iepazinos 1893. gada vasarā Aleksandra skolas vakarnieku sapulcē, kas sanāca mežā aiz jelgavnieku izpriecas viesnīcas — Zorgenfreijas.

Pelūde šajā sapulcē piedalījās kā realskolas vakarnieku delegats. Man minētajā sapulcē bija pieteikts referats «Par bagātiem un nabagiem dzejniekiem».

Oponēja Pelūde. Debates izvērtās interesantas, bet viņu gaitu, diemžēl, vairs neatceros.

Pēc tam allaž satikāmies ar Pelūdi, un es dabūju no viņa nelegalo literatūru: viņa paša tulkoto un hektografēto «Daltona vēstuli Pobedonoscevam», «Socialdemokratisko Gotas programu», drusku vēlāk (1895. g.) arī «Erfurtes programu». To Pelūde bija pārtulkojis un tēva mājās Pelūdēs nohektografējis kādos divsimt eksemplaros. Ar to bija izdarīts milzu darbs. «Erfurtes programa», kā zināms, ir pabieza brošura. 1905. gada latviešu izdevumā tā aizņem simtdeviņdesmit divas lapaspuses, tātad divpadsmit iespiedlokšņu.

Ar lielu sajūsmu, pašuzupurēšanos un risku Pelūde bija strādājis pie šīs brošuras izgatavošanas. Hektografēšanas darbnīca bija grūti paslēpjama vai maskējama. Reiz kāds apmeklētājs ieraudzījis priekšnamā hektografus un brīnījies, kas tie par traukiem un kas tā par masu. Brāļi Pelūdes iestāstījuši, ka tas esot želē, kam apmeklētājs arī noticējis.

Pelūdi allaž apmeklēja viņa tuvākie domu biedri: Pauls, Bundža, Zvanpūtis, šo rindiņu rakstītājs. Par Pelūdes darbu visi priecājās. Tikai kad darbs bija padarīts, izrādījās, ka nav noorganizēta tā izplatīšana. Un te nu notika pavisam bēdīgs gadījums.

Kādā karstā vasaras dienā Pelūde iebrauca Jelgavā pie Bundžas ar vezumu hektografēto Erfurtes programas eksemplaru. Bundža kopā ar mani dzīvoja klusā pilsētas nomalē pie toreizējā zirgu tirgus. Kad Pelūde bija iebraucis sētā, ziņkārīgie iedzīvotāji saskrēja skatīties, ko laucinieks tur ievedis. Bet vezumā vairāk nekā nevarēja redzēt kā iesaiņotas grāmatu pakas.

Pelūde bija nodomājis grāmatu kravu atstāt pie mums. Bet tas nu nebija iespējams. Cara laika apstākļos noglabāt vienu brošuru jau bija risks un grūta lieta, kur nu vēl veselu vezumu nelegalu brošuru.

Sākām spriest, ko darīt. Nolēmām lielo kravu, atskaitot nedaudzus eksemplārus, aizvest pie kāda zemtura, mazmājnieka, jaunstrāvnieku drauga, pāris kilometru no Jelgavas un uzglabāt pie viņa, kamēr radīsies iespēja brošuras izplatīt.

Aizvedām. Mazmājnieks tomēr nebija ar mieru tādu daudzumu glabāt. Visa saime kravu redz un to kaut kā maskēt nav iespējams. Risks par daudz liels.

Pelūde un līdz ar to mēs ar Bundžu atradāmies ļoti grūtā stāvoklī. Ko darīt? Atlika divi ceļi: vest atpakaļ uz Pelūdēm vai iznīcināt. Vest atpakaļ Pelūde negribēja, jo mājās arī vairs nebija droši, atlika pēdējais ceļš: iznīcināt.

Ar smagu sirdi visiem nācās noskatīties traģiskā ainā: kā uguns uz mazmājnieka lauka iznīcināja dārgo mantu.

Šis bēdīgais notikums norisinājās 1895. gada vasarā. Pēc tam mēs Pelūdi redzējām maz. Vasaru viņš pavadīja tēva mājās, rudenī devās uz Liepāju revolucionaras propagandas nolūkā. Šim darbam viņš bija ļoti labi sagatavots. Pelūde bija lasījis ne vien populārās revolucionārās brošuras, kas cirkulēja Jelgavā, no kurām daļu viņš pats bija tulkojis, bet arī visas tās marksistiskās grāmatas, kas toreiz jaunstrāvniekiem gāja no rokas rokā. Pie tādām pieder K. Marksa: «Zur Kritik der politischen Oekonomie», «Revolution und Kontrrevolution in Deutschland», «Das Elend der Philosophie»; Fr. Engelsa: «Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates», «Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft» («Anti-Dühring»), «Die Lage der arbeitenden Klasse in England»; A. Bēbeļa «Die Frau und der Sozialismus»; Lissagarē «Geschichte der Kommune von 1871.»; K. Kautska: «Karl Marx' Oekonomische Lehre», «Das Erfurter Programm»; G. Plechanova: «К вопросу о развитии монистического взгляда на историю», kas nule — 1895. gadā — bija iznākusi un sajūsmināja visus jaunstrāvniekus.

No šī marksistiskās literaturas zelta fonda Pelūde bija smēlies plašu erudiciju, ko varēja izlietot revolucionārās propagandas darbā. «Erfurtes programu», kas toreiz bija galvenā rokasgrāmata socialisma propagandā, Pelūde zināja no galvas, jo pats to bija tulkojis un, domājams, paņēma arī kādus eksemplārus līdzi uz Liepāju.

Ka Pelūde nodarbojies ar revolucionaru propagandu Liepājas strādnieku vidū, to apliecina Liepājas revolucionars K. Siliņš. Savās atmiņās viņš raksta:

«Otrs inteliģents, tikpat nopietns kā Rolavs, kas darbojās Liepājas strādniekos, bija Jelgavas ģimnaziju beigušais Pelūde»[1].

To pašu apliecina vairāki memuaristi.

Pelūdem bija vēl specials uzdevums — varbūt pat galvenais: noorganizēt nelegalu grāmatu ievešanu no ārzemēm Jelgavas jaunstrāvnieku un strādniecības vajadzībām. Tas konstatēts jaunstrāvnieku prāvas aktā. Tur sacīts, ka Pauls griezies pie Pelūdes un Pūces, lai viņi noorganizējot šādu grāmatu transportu. Ar šo personu palīdzību, kā minētajā aktā teikts, 1895. gada beigās ticis pasūtīts jauns transports Jelgavas grupai ar Liepājā dzīvojošā zemnieka Lagzdiņa un svērāja Mozesa Hiršberga starpniecību. Transports ticis piegādāts Liepājā no Stetinas ar tvaikoni «Kuronija» caur stūrmani Kristapu Krīgeri.[2]

Līdztekus revolucionarajai darbībai Pelūde neatlaidīgi gatavojās abiturijai, ko arī izturēja 1896. gada pavasarī Pēterpilī pie VI ģimnazijas, kas bija populara ar savu toleranci.

Pēc tam Pelūde nebrauca vairs atpakaļ uz laukiem, bet meklēja izdevību, kur un kā nopelnīt studiju naudu. Viņa tēvs gan bija saimnieks, bet firsts Līvens to tā ekspluatēja, ka viņš nevarēja dēlam sagādāt līdzekļus studijām.

Laimīgā kārtā Pelūdem izgadījās darbs «Dienas Lapas» redakcijā. Avīzes izdevējs Bisnieks gan lielījās, ka viņš savam sētniekam maksājot vairāk nekā «Dienas Lapas» redakcijas locekļiem, bet parastā redaktora alga — sešdesmit rubļu mēnesī — toreizējos apstākļos tomēr bija samērā pieklājīga, jo iztikt tajā laikā varēja ar piecpadsmit, divdesmit rubļiem mēnesī.

Pelūde ierīkojās, cik taupīgi vien iespējams: noņēma dzīvokli kopā ar D. Bundžu, Zvanpūti un A. Birkertu, kuri dzīvoja vienā istabā, kamēr viņš ar savu civilo sievu Lati Veibeli — otrā. Late Veibele palīdzēja viņam pelnīt līdzekļus, tulkodama «Dienas Lapai» stāstus. Šajā laika posmā viņa pārtulkoja J. Potapenko stāstu «Pensijā» («Dienas Lapa», 1896., 138. — 163.) un Saltikova-Ščedrina satirisko pasaku «Karūse — idealiste», pie kam lielā krievu satiriķa vārdu redakcija nav varējusi minēt. Atzīmēts tikai, ka tā ir «pasaciņa iz krievu valodas» («D. L.» 1896., 126.).

[1] Proletariskā revolucija Latvijā, I, 1924., 56. lpp.
[2] Turpat, 108. lpp.

Pelūdes uzdevums redakcijā bija vadīt iekšzemju ziņu nodaļu, t. i., sniegt ziņas un rakstus par Krievijas politisko, ekonomisko, kulturas dzīvi un strādnieku kustību. Citiem vārdiem: sniegt no krievu laikrakstiem un telegramām tādas ziņas, kas lasītājiem, sevišķi strādniekiem, atsegtu pastāvošās iekārtas ēnas puses un rādītu ceļu uz labāku dzīvi.

Rakstā «Darba ņēmēju stāvoklis Australijā»[1] Pelūde apgaismo turienes strādnieku stāvokli, ko lasītājam nebija grūti salīdzināt ar savas zemes apstākļiem un izdarīt attiecīgus secinājumus. Šai ziņā nozīmīgs arī rakstiņš par «strādnieku dzīvokļu trūkumu Pēterburgā».[2]

Redzamu vietu šai laika posmā «Dienas Lapā» ieņēma Roziņa un Jansona raksti: Roziņa «Plašie uzskati»[3] — polemika ar metafiziķi prof. K. Balodi par vēsturisko un dialektisko materialismu; polemika ar «Baltijas Vēstnesi» par strādnieku dzīvokļu jautājumu;[4] Jansona — referati par Zinību komisijas vasaras sapulcēm un recenzijas par lugu izrādēm vasaras teatros, piemēram, par Ibsena «Sadzīves pīlariem».[5]

Nākot no redakcijas, Pelūde pārnesa «Dienas Lapas» numurus ar šiem rakstiem kā dārgu mantu, ko tad mēs, viss dzīvokļa kolektivs, lasījām un iztirzājām ar lielu interesi un jūsmu, priecājoties par asajiem, atjautīgajiem triecieniem «Mājas Viesa» metafiziķiem un «Baltijas Vēstneša» tautībniekiem.

Nepieciešami atzīmēt kādu epizodi ar nelegalām grāmatām, ko Pelūdem atveda strādnieks Pūce no Liepājas. Tas notika vasaras vidū, kādā karstā jūnija vai jūlija dienā. Notika negaidot un diezgan dīvainā kārtā.

Kā jau parasts, visi mēs no rīta gājām darbā vai dažādās darīšanās: Pelūde un Zvanpūtis uz «Dienas Lapas» redakciju, Bundža uz tiesu klausīties prāvas, par kurām tad referēja laikrakstā, Late Veibele un es — arī darba gaitās.

Kādu dienu, nākot mājā, ieraugu pie mūsu nama durvīm neliela auguma cilvēku sēžam uz paveca, galeniski nolikta čemodana. Cilvēks likās ļoti īsredzīgs, jo uz deguna viņam bija biezas brilles.

---

[1] -*u*-, «Dienas Lapa», 1896., 139.
[2] Turpat, 127.
[3] Turpat, 131.— 136.
[4] Turpat, 121. — 129.
[5] Turpat, 128. — 132.

No šīm brillēm pazinu arī pašu cilvēku, ko biju redzējis Jelgavas jaunstrāvnieku miteklī: strādnieks Pūce. Sasveicinājāmies. «Kas nu par šņirpstēšanu te, uz ielas, tik karstā dienā un tādā stāvoklī?» jautāju nesapratnē.

Pūce atbildēja, ka viņš esot braucis pie Pelūdes ciemā, bet nevarējis tikt dzīvoklī iekšā. Tāpēc esot nonācis lejā un apņēmies gaidīt, kamēr kāds pārnākšot.

«Labi, varam iet augšā. Mēs tur dzīvojam kopā», paskaidroju un kāpām augšā, trešajā stāvā, kur atradās mūsu dzīvoklis (Marijas, tagad Suvorova ielā Nr. 19).

Kad pārnāca Pelūde, noskaidrojās interesanta lieta: Pūce atbraucis pie viņa ar nelegalu krievu grāmatu kravu. Kad visi bija sanākuši mājā, ar lielu interesi pārcilājām vecā čemodana saturu.

Tur bija lielāko tiesu masām domātas propagandas brošuras ar dažādiem nosaukumiem, kurus, diemžēl, vairs neatceros. Atceros tikai to brošuru nosaukumus, ko mēs izvēlējāmies un ko Pūce mums atstāja: Pelūde paņēma Marksa brošuru «Наёмный труд и капитал», Zvanpūtis — «Что делают русские цари для народа», Bundža kaut ko par aģitaciju un propagandu, es Plechanova vēsturiskās atmiņas «Krievu strādnieks revolucionarajā kustībā».

Vai Pūces ierašanās pie Pelūdes bija nejauša vai iepriekš norunāta, — nezinu. Domājams taču, ka viņi bija sazinājušies, jo Pelūde neilgi pirms tam — kā tas redzams tagad no žandarmerijas materialiem — bija braucis uz Liepāju noorganizēt nelegalu grāmatu ievešanu no ārzemēm Jelgavas jaunstrāvniekiem.[1]

Pārnakšņojis pie mums, Pūce otrā rītā, smaidīgs un omulīgs kā arvien, ar savu revolucionaro kravu aizbrauca nezināmā virzienā.

Vēlāk, kad Pūce bija kritis žandarmerijas nagos, viņš nopratināšanā nodevīgi izteicies, ka 1896. gada jūlijā daļu nelegalās literaturas, ko saņēmis no ārzemēm, nodevis Tērbatas studentam Kārlim Kasparsonam, kam savukārt vajadzējis to nodot tālāk Pēterim Kauliņam, Pleskavas Kadetu korpusa vācu valodas skolotājam.

Sakarā ar šo Pūces nodevību policijas departaments devis rīkojumu izdarīt kratīšanu pie minētajām personām.[2] Bet tie nebija vienīgie šīs nodevības upuri.

[1] Proletariskā revolucija Latvijā, I, 1924., 93. lpp.

[2] Policijas departamenta direktora Zvoļanska pārskats («Свод сведений») no 11. septembra līdz 6. oktobrim 1897. gadā (noraksts no dokumenta, kas cirkulēja buržuaziskās Latvijas laikā starp agrākajiem jaunstrāvniekiem).

Arī Pelūde šajā traģedijā dabūja smagi ciest, bet par to jārunā mazliet vēlāk, jo starpā nāk vēl cits Pelūdes darbības laiks — pa daļai Pēterpilī, pa daļai Latvijā.

*

1896. gada rudenī Pelūde kopā ar Lati Veibeli aizbrauca uz Pēterpili studēt: viņš — jurisprudenci, viņa — zobārstniecību. Abi viņi bija revolucionari noskaņoti jaunstrāvnieki, bet trūcīgi. Late Veibele bija atraitnes veļas mazgātājas meita, skaista, bet nabadzīga sieviete. Abiem nācās nodarboties ar stundu sniegšanu, lai nopelnītu iztiku. Eksistences sagādāšana, tāpat arī studijas Pelūdem aizņēma daudz laika, tomēr viņš sekoja arī visai ideoloģiskajai dzīvei, kas norisinājās rezidencē, kura reizē bija arī valsts revolucionarās kustības rezidence.

Šai laikā Latvijā kreisie jaunstrāvnieki ar D. Bundžu un K. Šulcu priekšgalā bija nolēmuši sasaukt nelegalu sapulci, lai apspriestu jautājumu par revolucionarā centra dibināšanu neatkarīgi no «Dienas Lapas» centra, ar ko kustības kreisais spārns nebija mierā. Uz šo sapulci, kas sanāca 1896. gada 25. decembrī Šulca dzīvoklī Pārdaugavā, tika no Pēterpils ataicināts arī Pelūde. Ka viņš piedalījies šajā sapulcē, to apliecina K. Šulcs savās atmiņās[1] un arī Vidzemes žandarmerijas pārvaldes ziņojums jaunstrāvnieku prāvas lietā.[2]

Pelūdes piedalīšanos šajā sanāksmē piemin arī strādnieks un emigrants Minka, piebilzdams, ka Pelūde bijis simpatisks cilvēks. Viņš atzīmē arī sapulces vietu un sastāvu: vieta Rīgā, Jelgavas ielā 10, K. Šulca dzīvoklī. Sastāvs: divpadsmit delegati. Pelūde — no Jelgavas, E. Minka un Pūce — no Liepājas, K. Šulcs, D. Bundža, J. Straujāns, M. Ozoliņš, Pētermanis, Betchers — no Rīgas.[3] Pēc Šulca atmiņām bijis arī Driega.

Par Pelūdes uzstāšanos šajā sapulcē nekas līdz šim nav zināms. Domājams, ka nelegalās sapulces vadība, aicinādama viņu uz sapulci, būs gribējusi no viņa dzirdēt ziņas par revolucionarās kustības stāvokli un raksturu Pēterpilī. Bet varbūt arī, ka viņam vajadzēja raksturot revolucionaro kustību Jelgavā, uz ko pavedina domāt Minkas piezīme.

---

[1] *Kr. Šulcs-Statists,* Manas dzīves un darbības atmiņas (Proletariskā revolucija Latvijā, I, 713. lpp.).

[2] Tai pašā krājumā, 104. lpp.

[3] *E. Minka,* Kā mēs taisījām revoluciju (manuskripts).

*

1897. gada maijā, jūnijā un jūlijā, kad valdība izkratīja un apcietināja daudz jaunstrāvnieku, Pelūde vēl netika skārts.

Bet 22. augustā (pēc v. st.) Pelūdes vecāku mājās ieradās žandarmi kratīt viņu dēlu, kas to dienu bija aizbraucis uz Jelgavu. Žandarmi, pārmeklējuši māju, apmetās kuģīša piestātnē pie Emburgas un gaidīja. Tiklīdz Pelūde izkāpa no kuģīša, žandarmi apcietināja viņu un aizveda. Vēlāk tuvinieki un arī jaunstrāvnieki dabūja zināt, ka viņš aizvests uz Liepājas cietumu. 1897. gada 26. augustā Kurzemes žandarmerijas priekšnieks slepeni ziņoja Policijas departamentam, ka jaunstrāvnieku lietā «pie atbildības saucamais Pēterburgas universitates students Jānis Matīsa dēls Pelūde izkratīts, apcietināts un nosūtīts no Jelgavas uz Liepāju 22. augustā tekošajā gadā.»[1]

Bet, iekāms sekojam Pelūdes liktenim Liepājā, jāatzīmē kāda raksturīga epizode, kas norisinājusies starp Pelūdes tēvu un Zalgales mācītāju Grīneru.

Nākamajā svētdienā pēc Pelūdes aresta, t. i., 28. augustā (pēc v. st.), mācītājs Grīners baznīcā no kanceles ņēmies strostēt apcietināto «študenti» kā pretvalstisku noziedznieku un brīdinājis jauno paaudzi no šāda cilvēka uzskatiem un rīcības, nostādot viņu kā biedinošu piemēru.

Pelūdes tēvs bijis ļoti sašutis par to un devies pie mācītāja protestēt par šādu viņa lāstu. Viņa dēls esot apcietināts, tas tiesa. Bet par ko, tas vēl neesot zināms, lieta vēl neesot izmeklēta, un, kamēr tas nav noticis, tikmēr nevienam neesot tiesība viņu nosodīt. Te mācītāja kungs nodarbojies ar neslavas celšanu, kas neesot godīgi.

Pēc tāda protesta vecais Pelūde atsacījies ielaisties ar mācītāju jebkādās darīšanās un atsacījies arī no baznīcas, lai gan līdz tam bijis ticīgs cilvēks. Tā viņš arī nodzīvojis līdz mūža galam — kā baznīcas un mācītāju pretinieks.

Bet — dosimies nu uz Liepāju pie apcietinātā Pelūdes. Viņa arestam ciešs sakars ar strādnieka Pūces nopratināšanu 28. jūlijā, kad tas žandarmerijas priekšniekam Potockim izteicies, ka

---

[1] Ziņojums Policijas departamentam no Jelgavas 1897. gada 26. augustā, Nr. 879 (dokumenta noraksts ZA J. Raiņa v. n. Valsts Literaturas muzejā).

viņš no Pelūdes esot dabūjis zināt par nelegalo grāmatu transportu ar tvaikoni «Kuronia».[1]

Bez Pūces vēl citi apcietinātie savās liecībās žandarmerijai iepinuši Pelūdes vārdu. Tā atslēdznieks Cinovskis 1897. gada 14. septembrī Potockim teicis, ka par Pelūdi viņš esot dzirdējis no Minkas: Pelūde esot ieradies no Rīgas vai Jelgavas un nodarbojoties ar brošuru tulkošanu no vācu un krievu valodas par strādnieku jautājumu.[2]

Prāmja kapteinis Nikolajs Helmanis 1897. gada 22. septembrī pie nopratināšanas žandarmerijā arī stāstījis Potockim par Pelūdi. 1896. gada janvarī viņš bijis uzaicināts pie kāda Groskopfa apspriesties par strādnieku bibliotekas dibināšanu. Sapulcē bijuši: Valteris, Pūce, Siliņš un vēl divi jauni cilvēki, viens ģimnazista uniformā, otrs civilā apģērbā, un tas esot saukts par Pelūdi. Statutus dibināmai bibliotekai izstrādājis Pelūde.[3]

Pēc liecinājumiem var spriest, ka, būdams brīvā, Pelūde Liepājā interesējies par nelegalu grāmatu transportēšanu no ārzemēm, tulkojis brošuras par strādnieku jautājumu no vācu un krievu valodas un piedalījies strādnieku bibliotekas organizēšanā.

Policijas departamenta «Kopsavilkumā» par Jaunās strāvas lietu sacīts, ka Pelūde, tāpat kā Jansons un Rolavs, braucis uz Liepāju, «lasījis pulciņos un fabrikās noziedzīgas grāmatas un uzstājies ar pretvalstiskām runām». Bez tam šajā dokumentā vēl sacīts, ka Pelūde izlietojis tvaikoņus, kas braukājuši starp Lībeku un Liepāju, noziedzīgu grāmatu ievešanai.[4]

No visa sacītā redzams, ka Pelūdem Liepājā apvainojumi bijuši smagi. Tādēļ arī viņa kveršināšana un cietumā turēšana ilga astoņpadsmit mēnešus, kas darīja graujošu iespaidu uz viņa veselību.

1899. gada 31. martā Tieslietu ministrija pasludināja spriedumu Jaunās strāvas lietā. Pelūdem tika piespriests sods, ieskaitot iepriekšējā apcietinājumā pavadīto laiku, — vēl četri mēneši cietuma, bet pēc tam trīs gadi trimdā.

---

[1] Žandarmerijas protokols 1897. gada 28. jūlijā par Pūces pratināšanu (dokumenta kopija ZA J. Raiņa v. n. Valsts Literaturas muzejā).

[2] Žandarmerijas protokols par Cinovska pratināšanu 1897. gada 14. septembrī (noraksts ZA J. Raiņa v. n. Valsts Literaturas muzejā).

[3] Žandarmerijas protokols par Helmaņa pratināšanu 1897. gada 22. septembrī (noraksts ZA J. Raiņa v. n. Valsts Literaturas muzejā).

[4] «Свод сведений по департаменту полиции с 11 июля по 5-е августа 1897 г.» (manuskripts).

J. Rainis un A. Birkerts (1925. gada pavasarī J. Raiņa mājas dārzā Torņakalnā, Diķa ielā 11)

Sabojātās veselības dēļ Pelūde dabūja atļauju izciest cietuma sodu dienvidos, Sevastopolē, uz kurieni viņš tad arī pārcēlās.

*

Piespriestos cietuma mēnešus Pelūde nosēdēja Sevastopoles cietumā. Ja dzimtenē radi, draugi, biedri vēl var kaut cik apgādāt ieslodzīto un atvieglināt viņa stāvokli, tad svešumā tas ir ļoti grūts. Tāds vientulis svešinieks bija Pelūde Sevastopoles cietumā.

Par laimi viņam izdevās dabūt sakarus ar kāda veca revolucionara Martino ģimeni. Ģimenes galva bija savā laikā bijis narodovoļecs, slavenās Sofjas Perovskajas līdzgaitnieks, sodīts, bet pēc soda izciešanas Sibirijā atgriezies savā dzimtenes pilsētā Sevastopolē un iekārtojies tur uz dzīvi, neaizmirstot revolucionārās tradicijas. Pēc Martino ģimenes drauga Pelūdes brāļa Anša informacijas, Martino ģimene bijusi Sevastopoles revolucionaru centrs, kur noturētas sapulces, rakstītas un izgatavotas proklamacijas — armijai un flotei. Šajās sapulcēs šad un tad piedalījies arī vēlāk plaši pazīstamais revolucionars leitnants Šmits. No latviešu revolucionariem tur piedalījies skolotājs Mārtiņš Briedis, kas bija izsūtīts trimdā.

Martino vecākā meita Jevgeņija uzņēmusies apgādāt Pelūdi cietumā ar pārtiku, veļu un citu šādos apstākļos iespējamo.

Četrus mēnešus smakdams kamerā, Pelūde saslima ar diloni, no kura netika vairs vaļā visu mūžu.

Atbrīvots no cietuma, Pelūde dzīvoja Martino ģimenē, sniegdams stundas bērniem, un apprecēja vecāko meitu Jevgeņiju.

Pelūde deva stundas arī cietokšņa inženieru pārvaldes priekšnieka — ģeneraļa bērniem. Viņš tur bija ļoti labi ieredzēts. Ar stundu došanu Pelūde nodarbojās visu trimdas laiku.

Bet tas bija tikai maizes darbs. Galvenais bija piedalīšanās revolucionarajā pulciņā, kas darbojās Martino ģimenē. Tur Pelūde rakstīja un tulkoja proklamacijas un citus revolucionarus rakstus, ko deva iespiest slepenā spiestuvē, kas atradās kaut kur citur. Bet, ja raksti bija iespiesti, tie no šī centra tika izplatīti. Izplatīšanas darbus veica Pelūdes brālis, kas tajā laikā tur pavadīja kā savvaļnieks dienesta gadus.

Šajā pulciņā Pelūde dabūja lasīt Ļeņina «Iskru» un citu ārzemēs un iekšzemē iznākušo revolucionaro literaturu.

Pelūde no Sevastopoles uzturēja sakarus ar dažiem jaunstrāvniekiem, kas dzīvoja gan trimdā, gan emigracijā. Arī mēs sarakstījāmies. Atceros, ka viņš vēstulēs kritizēja manus nelegalos dzejoļus, kas bija iespiesti emigrantu periodikā. Par dzejoļu saturu viņš izteicās atzinīgi, bet deva padomu gādāt vairāk par stilu, par gleznaināku izteiksmi.

1902. gadā Pelūdem izbeidzās trimdas laiks, un viņš ieradās atkal dzimtenē, kur pēdējos gados revolucionarā kustība bija stipri progresējusi. Bija nodibinājušās dažas socialdemokratiskas organizacijas: Latviešu socialdemokratu grupa Kurzemē (1901.), Baltijas Latviešu socialdemokratiskā organizacija (1902.), Rīgas grupa u. c.

Pārbraucis no trimdas (1902. gada vasarā), Pelūde stājās ar šīm organizacijām sakarā. Tā strādnieks Fricis Strautiņš savās atmiņās atzīmē, ka 1902. gadā Pelūde kopā ar Šulcu, tikko atgriezušies no trimdas, piedalījušies kādā meža sapulcē Rīgas apkārtnē. Pelūde bijis tik slims, ka nevarējis nostāvēt un runājis sēžot.[1]

Pelūde piedalījies arī «Kurzemes grupas» revolucionarajā darbībā.

Kad tika arestēti vairāki šīs grupas locekļi, Pelūde jutās apdraudēts. Būdams slims un negribēdams pa otram lāgam krist žandarmu nagos un smakt cietumā, ko viņš vairs nepārdzīvotu, Pelūde savāca pēdējās artavas un devās uz Šveici, kur cerēja izveseļoties. Tur viņš palika vairākus gadus.

*

Iebraucis Šveicē, Pelūde apmetās Ženevas ezera piekrastē, Montrē rajonā. Tur viņu apmeklēja latviešu un krievu emigranti, kā to liecina kāds grupas fotografisks uzņēmums Šveices kalnos pie ūdenskrituma. Grupā starp citiem redzams vecākais Kovaļevskis ar dzīves biedreni un daži citi jaunstrāvnieki, kas studēja Šveicē.

Pelūde bija smagi slims ar diloni. Drīz vien viņš no Montrē pārcēlās uz dziedniecības vietu Davosu, kur palika visu emigracijas laiku. Sākumā ārsti neļāva viņam gandrīz neko strādāt. Bet

[1] *Fr. Strautiņš*, Autobiografija un atmiņas (manuskripts).

ilgi bez darba viņš nevarēja dzīvot, jo palīdzība, ko saņēma no mājām, nebija pietiekoša veselošanās izdevumiem. Viņš pelnījās ar rakstiem vācu laikrakstos par strādnieku jautājumu un citām viņu interesējošām problēmām.

Fr. Roziņa vadītais žurnāls «Socialdemokrats» 1903. gadā savas izdevniecības darbību pārcēla no Londonas uz Šveici, Berni. Šajā pilsētā tolaik bija diezgan liela socialismam simpatizējoša studējošās jaunatnes organizacija.

1903. gadā izdotas 10. — 21. «Socialdemokrata» burtnīcas. «Arī līdzstrādnieku sastāvs pavairojies,» raksta kāds emigracijas literaturas vēsturnieks, «jo emigrantu pulciņš pavairojies ar vecu revolucionaru, ... tieslietu zinību studentu Pelūdes Jāni un citiem līdzstrādniekiem.»[1]

Lai dabūtu jēdzienu par toreizējo emigrantu literaro darbību, kurā piedalījās arī Pelūde, atzīmēšu še dažus faktus no minētā raksta:

«No brošurām šajā laikā iznāk stāstiņš «Svētku nodoklis», nodokļu sistemas kritika; «Kur paliek mūsu graši», īss apskats Krievijas vēsturē; «Patvaldības jūgā», Bēbeļa «Sieviete un socialisms» pirmā daļa un Fr. Roziņa «Mušiņas jeb desmitdaļcilvēki».[2]

Šajā laikā Pelūde sarakstīja un sagatavoja izdošanai kādu grāmatu. Viņš ziņoja brālim, ka izdevējs vilcinoties ar izdošanu, neatbildot, un tāpēc nosauca viņu par kulaku (1904. gadā 27./X). Grāmatas manuskripts par nožēlu nav uzglabājies.

Plašu revolucionaru darbību Pelūde Šveicē nevarēja attīstīt. Viņu kavēja divi apstākļi: slimība, kuras dziedināšana aizņēma daudz spēka un laika, un gatavošanās jurista eksamenam. Pēterpils universitatē viņš bija studējis tikai gadu, bet studijas juridiskajā fakultatē aizņem četrus gadus. Tātad Pelūdem bija ne vien jāatkārto pirms sešiem gadiem izņemtais pirmais kurss, bet jāpiemācās vēl pārējie trīs klāt. Tas bija liels un grūts darbs.

No Raiņa juridiskajām studijām Pēterpils universitatē zināms,[3] ka viņam bijis jāiztur deviņpadsmit eksameni, par kuriem viņš mājiniekiem allaž sūdzējies, ka tie stipri grūti. Bet Rainis tos varēja sadalīt pa gadiem: pirmajā — pieci, otrā — trīs, trešajā — četri, ceturtajā — septiņi, kamēr Pelūdem visi bija jānokārto uz reizi.

---

[1] Emigrantu literatura («Domas», 1925., 2.).
[2] Turpat, 139. lpp.
[3] *A. Birkerts*, J. Raiņa dzīve. 1938., 62. lpp.

Līdz 1907. gada sākumam Pelūde bija sagatavojies tiktāl, ka varēja domāt par valsts eksamenu. Viņš rakstīja brālim uz Pēterpili, ka gribētu braukt projām no Davosas, bet neesot naudas. Ieteica viņam aizņemties, ja iespējams, divsimt vai simts rubļu. (Karte 1907. g. 23. janvarī.)

1907. gada pavasarī Pelūde ieradās Tērbatā un nokārtoja advokata valsts eksamenu.

Izturētais eksamens liecina par Pelūdes lielisko atmiņu un izcilajām darba spējām. Atmiņa viņam tiešām bija apbrīnojama. Atceros, ka Jaunās strāvas laikā viņš biedriem varēja citēt no galvas Marksa slaveno priekšvārdu no «Zur Kritik der politischen Oekonomie» un vietas no Fr. Engelsa «Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie».

Jāpiezīmē, ka Pelūde ļoti interesējās par filozofiju, ar lielu interesi sekodams polemikām un cīņām šajā disciplinā.

Tāpat ar lielu interesi viņš sekoja visiem izcilākiem laikmeta notikumiem (krievu-japaņu karš un revolucionaru attieksme pret to cerībā, ka tas sekmēs patvaldības gāšanu, Krievijas valsts dome un socialdemokratu frakcijas attieksme pret to, revolucionaro marksistu polemika pret Bernšteinu un revizionismu utt.).

Gandrīz lieki sacīt, ka Pelūde ar pilnu krūti elpoja to brīvo gaisu, kas plūda pār Šveices sabiedrisko, politisko un kulturalo dzīvi.

Te varēja lasīt par socialismu, marksismu, cik patīk, nebaidoties no cietuma un trimdas. Te grāmatas un laikraksti iznāca bez cenzuras. Te brīvi cirkulēja Krievijā aizliegtā literatura. Te izdeva Plechanova un Ļeņina rakstus. Te arī pašus šos autorus varēja redzēt un klausīties viņu publiskajās lekcijās vai diskusijās.

Pelūde še uzņēma un noguldīja savā pasaules uzskatā vērtīgu materialu, ko celt gaismā, kad būs atgriezies dzimtenē.

1907. gadā viņš nu bija pārbraucis. Izturētais advokata valsts eksamens viņam nodrošināja eksistences pamatu, bez kura nekāda jēdzīga sabiedriska darbība nebija iespējama.

*

Ieguvis advokata tiesības, Pelūde apmetās uz dzīvi Rīgā un sāka praktizēt kā advokata palīgs. Bet drīz vien viņš rakstīja brālim uz Pēterpili, ka «advokatura vispār neapmierina» un ka viņš raujoties drusku pa biedrībām. (Karte 1908. g. 22. maijā.)

Kad nelegalā darbība masās bija grūti iespējama, revolucionari izlietoja citu taktiku: strādāja legalajās biedrībās, arodbiedrībās, kur bija iespējams uzturēt sakarus ar masām un politiski audzināt tās.

Laba propagandas vieta bija teatris. Tas bija jāizmanto. 1908. gadā radās ideja nodibināt īpašu Skatuves biedrību, kas uzturētu un darbinātu progresivu teatri. 28. jūlijā (v. st.) notika sapulce, veltīta šādas biedrības dibināšanai. Še piedalījās arī Pelūde. Viņu ievēlēja prezidijā, kas vadīja sapulci. Kad biedrība sāka darboties, viņš bija tajā Padomes, kā arī Teatra komisijas loceklis.

Bez Skatuves biedrības Pelūde darbojās vēl astoņās citās biedrībās: «Jonatanā» — kā priekšnieks, Latviešu kulturas biedrībā kā redakcijas komisijas loceklis, Studējošo latviešu biedrībā un kā juriskonsults piecās strādnieku arodbiedrībās: 1) metalstrādnieku, 2) Rīgas kokstrādnieku, 3) skroderu un šuvēju, 4) maizescepēju un 5) apavu strādnieku arodnieciskajās savienībās.

Pelūdem darbu sākot šajās biedrībās, tās nebija vēl nodibinājušās, bet atradās veidošanās gaitā. Šo veidošanos stipri traucēja Stolipina reakcijas un fabrikantu spaidi.

Organizēšanās un darbības gaitu valdība kavēja visādiem līdzekļiem: gubernators pieprasīja biedru sarakstus (laikraksts «Vārpas», 1909., 24.), policija aizliedza referatus, tā ka dažai biedrībai bija jālikvidē literarā komisija (turpat, 3.). Žandarmerija gāja pat vēl tālāk un Kokstrādnieku arodnieciskajai savienībai pieprasīja biedrības grāmatas, bet metalstrādnieku grāmatas revidēja guberņas valde («Laika Balss» 1911., 29.).

Šādu piemēru varētu atzīmēt ļoti daudz. Minēšu vēl tikai kādu faktu par «tautiskā» fabrikanta izturēšanos pret strādnieku kā arodnieciskās biedrības biedru. Kokstrādnieku arodnieciskās biedrības ziņu birojs 1911. gada 20. marta sēdē apskatīja ziņas par «kādu biedru, kas zaudējis darbu Baloža kokzāģētavā par to, ka ir arodnieciskās biedrības biedrs».[1] Balodis bija latviešu miljonārs, liberalā advokata un daudzu namu īpašnieka Arveda Berga radinieks.

Valdība vērsās arī pret Jonatana biedrību, kur Pelūde bija priekšnieks. 1911. gada 17. aprīļa valdes un padomes sēdē kāds biedrības kases darbinieks paziņojis, ka viņš bijis izsaukts uz žandarmeriju, kas «apvaicājusies, kādas personas aizņemoties naudu no biedrības aizdevu fonda, un noteikusi, lai tām uz

[1] «Jaunā Dienas Lapa», 1911., 67.

priekšu vairs nedodot, jo viņas izlietojot savus aizņēmumus revolucionariem nolūkiem»[1].

Tādos apstākļos Pelūdem strādāt, protams, bija grūti. Vispār laika posms, kādā viņam nācās dzīvot un darboties, bija drausmīgs. Cietumi bija pārpildīti ar 1905. gada revolucionariem, kas tika tiesāti masām. Daudziem piesprieda trimdu, katorgu, nāves sodu. Šajā traģedijā Pelūdem, tāpat kā dažiem citiem revolucijai draudzīgi noskaņotiem advokatiem, nācās aktivi uzstāties tiesās, lai mēģinātu izraut cara bendēm no rokām revolucionarus vai vismaz mazināt viņu sodu, atvieglināt viņu likteni.

Pelūde uzstājās par revolucionaru aizstāvi tiesās ne vien Rīgā, bet arī citur. Tā kādā vēstulē brālim 1910. gada 9. novembrī viņš raksta, ka atrodoties patlaban Tērbatā, kur aizbraucis «aizstāvēt vienu labu cilvēku».

Žēl, ka no šīs Pelūdes darbības nozares mums nav uzglabājies vairāk dokumentu, kas tuvāk raksturotu ne vien šo viņa darbības līniju, bet atklātu arī vēl dažu labu ainu no tautas asiņainās traģedijas, ko sarīkoja Stolipins.

Par Pelūdes kā juriskonsulta darbību arodbiedrībās kāds no viņa laikabiedriem raksta:

«Dibinājās arodnieciskās biedrības. Pelūde bija palīdzīgs pie statutu izstrādāšanas un vēlāk darbojās kā pašaizliedzīgs strādnieku aizstāvis pret kapitala uzbrukumiem tiesas priekšā. Ierosinājās kooperativa kustība — arī te Pelūde nepalika sāņus. Viņam bija lieli nopelni, piemēram, pie Krauzes brošuras izdošanas par kooperativām biedrībām. Arī strādnieku kulturas un izglītības biedrībās Pelūde ir pēc iespējas līdzi darbojies, piemēram, Latviešu kulturas biedrības redakcijas komisijā utt. Viņa vārds gan neskanēja plaši atklātībā, bet strādnieki prata cienīt viņa kluso, bet svētīgo darbību.»[2]

Pelūde strādāja arī strādniecības periodikā, bet anonimi vai apzīmēdams rakstus ar šifriem, ko mums tagad neiespējami atšifrēt.

Darbība Latvijas Socialdemokratijas vadītajā revolucionarajā kustībā bija tik lielā mērā reakcijas un provokatoru apdraudēta, ka iekrišana sekoja iekrišanai. Gandrīz neviena slepena sanāksme vairs nebija droša.

No 1904. līdz 1910. gadam tika arestēti trīsdesmit septiņi

---

[1] «Laika Balss», 1911., 18.

[2] *Aes.*, J. Pelūde, «Arodnieks», 1911., 22.

«Cīņas» slepenās spiestuves darbinieki un notiesāti uz gadiem katorgā, cietumā, trimdā.[1] Kāds bibliografs sniedz šādas ziņas: «No 1906. līdz 1912. gadam par «Cīņas» iespiešanu un dažādu s.-d. izdevumu rediģēšanu un līdzdarbību pie rediģēšanas darbiem sodītas kopā 3766 personas. Parasti mazākais sods bija nometināšana uz mūžu Sibirijā. Kādus sodus sprieda vēl 1909. gadā, par to liecina «44 vīru prāva», kurā piesprieda par darbību ilegalās organizacijās un tipografijās vienā rāvienā 126 gadus katorgas.»[2]

Jānis Pelūde bija socialdemokrats. Viņa darbības un cīņas mērķis bija socialisms. Socialisma lieta viņam bija svēta. «Nav spēka, kas mani no šī darba varētu atturēt», tā viņš mēdzis teikt, kā to apliecina kāda biedre, kas ar viņu kopā darbojusies Šveices laikā.

Strādādams legalajās biedrībās, Pelūde darīja svarīgu darbu socialdemokratijas nospraustās robežās: palīdzēja audzināt un izglītot proletariatu lielākām, izšķirošām cīņām.

Šīs lielākās cīņas bija jāvērš pret kapitalismu un patvaldību. Strādnieks Fricis Strautiņš savās atmiņās, atstāstot Pelūdes runu Jelgavas Sātības biedrībā 1893. gadā, raksturo Pelūdes uzskatu šajā svarīgajā jautājumā Jaunās strāvas laikā. Pelūde, runādams par strādnieku šķiru, starp citu, izteicies šādi: «Ja strādnieki savas intereses nemācās saprast, tad viņi ir nespējīgi, bet, ja viņi tās saprot un kopīgi mācās tās aizstāvēt pret kapitalistu šķiru, tad viņi ir nesalaužams spēks un var sev izcīnīt labāku nākotni.»[3]

Dažus gadus vēlāk, kad Pelūde savas revolucionarās darbības dēļ bija izmocījies patvaldības režima cietumos, viņš izmantoja pirmo izdevību vērsties pret cara patvaldību: Sevastopoles trimdā dzīvodams, viņš raidīja proklamacijas armijā un palīdzēja gatavot to patvaldības gāšanai.

Rīgā, nākot saskarē ar citu armiju — rūpniecības strādniekiem, — Pelūdem bija pavēries jauns darba lauks.

Par nožēlu, daudzajās biedrībās strādājot, cietumos aizlauztie spēki ilgi neizturēja. Pelūde mira 1911. gada 20. jūlijā.

*

[1] «Cīņa», 100., 7. lpp.
[2] Latvju preses 100 gadi, Rīgā, 1922., 31. lpp.
[3] *Fr. Strautiņš*, Autobiografija un atmiņas (manuskripts).

Avīzēs parādījās lieli sēru sludinājumi no visām biedrībām, kurās Pelūde bija darbojies. Parādījās arī nekrologi ar biografiskām ziņām un darbības novērtējumiem «Arodniekā» un «Jaunajā Dienas Lapā». Tur Pelūde raksturots kā nopietns, kluss, pašaizliedzīgs darbinieks.

Īsu, bet ļoti raksturīgu aprakstu sniedza avīze «Рижская Мысль» 1911. gada 26. jūlijā. Sniedzu to še pilnīgi:

«Zvērināta advokata palīga līķa pārvešana no luteraņu Lielās kapsētas kapličas uz Rīgas II staciju notika vakar no rīta plkst. astoņos. Sapulcējās daudzu tūkstošu liela masa, galvenā kārtā vietējo strādnieku biedrību un organizaciju locekļi.

Deputacijas ar vainagiem (sarkanām un melnām lentām un uzrakstiem) ieradās no lielākās daļas vietējo strādnieku arodbiedrībām, kurās nelaikis darbojās kā juriskonsults.

Visu ceļu līdz stacijai bērinieku pulki gāja dziedādami dziesmas, ko strādnieki bija iemīlējuši 1905. gadā.

Policija neiejaucās. Tikai neilgi pirms vilciena atiešanas no II stacijas sāka ierasties policisti lielā skaitā, bet pa to laiku bērinieki jau bija paspējuši izklīst.

No Jelgavas zārku ar tvaikoni aizveda uz Emburgu, bet no turienes uz Zalgali, kur notika apbedīšana.

Arī tur salasījās tūkstošiem liels ļaužu pulks un dziedāja tās pašas dziesmas, ko Rīgā.

Deputacijas nolika uz kapa vairāk nekā divdesmit vainagu. Kaps vārda tiešā nozīmē pārvērtās par puķu kalnu.

Zvērinātās advokaturas vārdā nolika vainagu Viteckis. Vainagi bija arī no latviešu advokatiem, Latviešu skatuves biedrības u. c.

Uz vienas lentas bija uzraksts no Latviešu Socialdemokratijas Rīgas komitejas.»

1912. gadā ģimene uzcēla Pelūdem diženu pieminekli. Granitā cirstais ieraksts pauž, ka kapā atdusas advokats, kas miris samērā jauns gados. Taču nelaikis nebija tikai vienkāršs advokats: viņš bija advokats plašākā, revolucionarā nozīmē — veselas socialas šķiras, strādnieku šķiras aizstāvis.

Tāpēc īstais piemineklis Pelūdem ir viņa darbi.

1957.

BIBLIOGRAFIJA[1]

[1] Sastādījis A. Birkerts.

A. BIRKERTA RAKSTI

A) Dzeja un atdzejojumi.[1]
B) Proza un prozas tulkojumi.
C) Literaturzinātne un kritika.
D) Pārējie raksti.

1896.

A) Tulk. *Antons.* A. Negri «Uz ielas» («Saimnieču un zelteņu kalendars 1897. gadam», 1896.).
Tulk. *Antons.* A. Negri «Autopsija» («Saimnieču un zelteņu kalendars 1897. gadam», 1896.).
D) *A.* No Jaun-Svirlaukas («Dienas Lapa», 89.).
Gājējs. No Jaun-Svirlaukas («Dienas Lapa», 129.).

1897.

A) *Antons.* Ārā līst lietus, auksts rudeņa lietus; Bij ziedonis, ēnainās alejās; Jel apskaties, cik skaistulei; Lai, dzejniek, tavas kokļu stīgas (Zvārguļa sastādītajā antoloģijā «Dzejas pūrs»).
Tulk. *Antons.* A. Negri «Uz ielas»[2] (Zvārguļa sastādītajā antoloģijā «Dzejas pūrs»).

---

[1] Ar [2] apzīmēts otrais, ar [3] trešais iespiedums utt.

1898.

A) Tulk. *Jānis Pilādze.* H. Heines «Audēji» («Auseklis», 7.).

1900.

A) Tulk. *Br.* A. Negri «Autopsija»[2] (Plūdoņa sastādītajā antoloģijā «Dzīve un dzeja»).

Tulk. *J. Signals.* J. H. Makaja «Gadu simteņiem mēs gaidām» («Latviešu Strādnieks», 3.).

Tulk. *J. Signals.* H. Hervega «Vairāk zaldātu!» («Latviešu Strādnieks», 4.).

1901.

A) *Antons.* Tam acis debess zilas («Māju kalendars uz 1902. gadu», 1901.).

„ Tās nav vairs spirgtās lietus lāses... («Māju kalendars uz 1902. gadu», 1901.).

Antons. Tik vienu saules staru («Latviešu Avīzes», 73.).

„ Ziemas naktī («Māju kalendars uz 1902. gadu», 1901.).

„ Zvaigžņotā debess, tu mirdzi un laisties («Latviešu Avīzes», 43.).

1902.

A) *Antons.* Aust rīts... («Latviešu Avīzes», 101.).

„ Aust rīts, tik spožs... («Latviešu Avīzes», 92.).

„ Dievs («Dzejoļu krājums Dāvida Bundžas piemiņai»).

„ Es klīstu pa sadzīves viļņiem («Latviešu Avīzes», 92.).

Tulk. *J. Signals.* J. H. Makaja «Gadu simteņiem mēs gaidām»[2] («Dzejoļu krājums Dāvida Bundžas piemiņai»).

E. Ābols. Krievija («Dzejoļu krājums Dāvida Bundžas piemiņai»).

Antons. Lūk, saules zelta staros («Latviešu Avīzes», 92.).

„ Lūk, lūk, tur debess malā («Māju kalendars uz 1903. gadu», 1902.).

Antons. Lūk, cīrulis kur paceļas gaisā... («Latviešu Avīzes», 31.).

„ Mirdz saulē baltie sniega lauki («Latviešu Avīzes», 33.).

„ Mūžam jauna, mūžam skaista («Latviešu Avīzes», 84.).

„ Pār upes malu liecas («Māju kalendars uz 1903. gadu», 1902.).

„ Pie debess zilās saule smaida («Māju kalendars uz 1903. gadu», 1902.).

Antons. Sapņo — sārtie vaigi («Latviešu Avīzes», 95.).

„ Spīd spoži saules stari («Māju kalendars uz 1903. gadu», 1902.).

„ Spraud rozes man uz krūtīm («Latviešu Avīzes», 11.).

Tulk. *A. Lauzums.* A. Negri «Streika beigas» («Socialdemokrats», 5.).

E. Ābols. Šurp, biedri! («Dzejoļu krājums Dāvida Bundžas piemiņai»).

(An.) Tā biedrošanās stipra pils («Dzejoļu krājums Dāvida Bundžas piemiņai»).

Antons. Tik ātri, ātri nobirst mīlestības ziedi («Latviešu Avīzes», 93.).

„ Viņš nāk, un tā drūmīgais skatiens («Latviešu Avīzes», 81.).

1903.

A) *A. Ābols.* Baznicā («Socialdemokrats», 13.).
„ Cik labs ir mūsu cars? («Socialdemokrats», 20.).
„ Griezies, kur gribi («Socialdemokrats», 11.).
Antons. Ik dienas, ik dienas galvu («Rīta Skaņas», I).
„ Klau, klau, kā pielijušos egļu zaros («Rīta Skaņas», I).
„ Mēness gaisma sudrabaina («Rīta Skaņas», I).
„ Mēs debesu augstumos mītam («Rīta Skaņas», I).
„ Pelēki lauki, pelēka debess («Rīta Skaņas», I).
„ Reiz tika man zvaigznes un debess («Rīta Skaņas», I).
(An.) Tā biedrošanās stipra pils[2] (hektografēta lapiņa).
Antons. Uz kapiem, uz kapiem, uz kapiem («Rīta Skaņas», I).
A. Ābols. Vēlējumies («Socialdemokrats», 12.).
Antons. Zvaigžņotā nakts! Bezgala skaista («Rīta Skaņas»,I).
B) *Antons.* Mana mīlestība. Skice («Rīta Skaņas»,I).
„ Mežs. Skice («Rīta Skaņas», I).

1904.

A) *Antons.* Dzejoļu cikls «Marijai» («Rīta Skaņas», II).
„ Nāc noklausies rudeņa šalkoņā («1905. gada Kalendars», 1904.).
„ Pretī, pretī saules stariem («Latviešu Avīzes», 100.).
„ Rudens akordi («Māju kalendars uz 1905. gadu», 1904.).
Tulk. *Antons.* (No vācu valodas) Aspazijas «Stiprā kolona» («Rīta Skaņas», II).
Tulk. *Antons.* (No vācu valodas) Aspazijas «Sudrabzila elfu liesma» («Rīta Skaņas», II).
B) *Antons.* Bēres. Skice («Rīta Skaņas», II).
D) *Antons.* No Vladivostokas līdz Jelgavai. Ceļojuma atzīmējumi («Latviešu Avīzes», 49.—53.).

1905.

A) Tulk. *Jānis Pīlādze.* H. Heines «Audēji»[2] («Strādnieku dziesmas. Krītušo varoņu piemiņai», LSD Str. P izd.).
Tulk. *Antons.* H. Heines «Es jaunu, es labāku dziesmu jums» («Spēks», 5.).
Tulk. *Antons.* M. Lochvickajas «Ir kaut kas sāpīgs rožainajā rītā» («Vērotājs», 10.).
Tulk. *J. Signals.* J. H. Makaja «Gadu simteņiem mēs gaidām»[3] («Strādnieku dziesmas. Krītušo varoņu piemiņai», LSD Str. P izd.).
Tulk. *Antons.* M. Lochvickajas «Nu beidzies ir reibonis kvēls» («Vērotājs», 10.).
Antons. Rudens vētras (Es klīstu pa saulainiem celiņiem) («Dienas Lapa», 212.).
Antons. Rudens vētras (Klau, rudens vētras kā kokos krāc...) («Dienas Lapa», 206.).
Antons. Rudens vētras (Šķiet, visi dzīvības avoti veras) («Dienas Lapa», 218.).
Tulk. *A. Lauzums.* A. Negri «Streika beigas»[2] (LSD Str. P izd.).
(An.) Tautas dziesma: Tā biedrošanās stipra pils[3] («Strādnieku dziesmas. Krītušo varoņu piemiņai», LSD Str. P izd.).

B) Tulk. *Antons.* C. Flaišlena «Ēnas» («Dienas Lapa», 154.).
Antons. Kā es pats sev nozudu. Novelete («Vērotājs», 8.).
Tulk. *Antons.* V. Doroševiča «Kā spiegi cēlušies» («Spēks», 4.).
Antons. Nemiers un viņa meita («Spēks», 1.).
„ Viena vasara (Iz kāda mājskolotāja dienas grāmatas) («Dienas Lapa», 106.—115.).
C) Tulk. *Antons.* Henrietes Roland-Holstes «Misticisms modernajā literaturā» («Dienas Lapa», 206. — 218.).
D) *(An.)* Ģenerālstreiks Rīgā («Spēks», 8., 9.).
Tonija. No Rīgas līdz Jelgavai. Ceļojuma apraksts («Spēks», 9.).
Tulk. *Antons.* P. St(učkas) «Latviešu zemniecības attīstība» (no krievu valodas). Brošura.
A. B. Recenzija par A. Bēbeļa grāmatas «Arodnieciskā kustība un politiskās partijas» tulkojumu («Dienas Lapa», 276.).
Tulk. *Antons.* Fr. Engelsa «Socialisma attīstīšanās no utopijas par zinātni» («Dienas Lapa», 245. — 272. un «Jaunā Dienas Lapa», 1.).
-ons. Lielā tautas sapulce («Dienas Lapa», 231.).
A. Otrā lielā tautas sapulce («Dienas Lapa», 232.).
A. Trešā lielā tautas sapulce («Dienas Lapa», 233.).
A. Ceturtā lielā tautas sapulce («Dienas Lapa», 234.).

1906.

A) *Antons.* Akmeņa vientulībā. Dzejoļu cikls. (Vientulībā, Nakti, Viena, Neraudi, sirds, Pie loga, Mans zelta sapnis, Neej projām, Gaisa pilis) («Mūsu Laiki», 218.).
Signals. Birokratiem («Ciņa», 36.).
„ Caram («Pirmais Maijs», 1906.).
Antons. Drīz dzīve man auksta un riebīga rādās («Jaunatne», 33.).
„ Es esmu vilnis dzīves jūrā («Mūsu Laiki», 79.).
„ Es sirmai mūžībai prasu... («Jaunatne», 33.).
„ Gleznotāja («Mūsu Laiki», 141.).
„ Ik dienas uz kāpām es kāpju («Jaunā Raža», VIII).
„ Ilgas («Mūsu Laiki», 259.).
„ Ir putniem ligzdas apakš debess («Jaunatne», 33.).
„ Iz ūdeņiem ūdeņi ceļas («Jaunā Raža», VIII).
„ Jaunībai («Jaunatne», 1.).
„ Jūra un debess, debess un jūra («Zīslaka latviešu kalendars 1906. gadam»).
Antons. Kad rudens lietus lāsēm lielām («Mūsu Laiki», 79.).
„ Krāc jūrmalas priedes, un jūra krāc («Mūsu Laiki», 106.).
„ Mana nabaga dzimtene kāpās guļ («Mūsu Laiki», 135.).
Convalia. Mēnesnīcā («Mūsu Laiki», 259.).
Antons. Mēs paraduši dzīvē spraust («Jaunatne», 33.).
Signals. Pirmais maijs 1906. g. (žurnālā «1. Maijs», 1906.).
Convalia. Rīts («Mūsu Laiki», 259.).
„ Sev («Mūsu Laiki», 224.).
Antons. Vēl bieza migla («Mūsu Laiki», 153.).
„ Vējš varenu dziesmu no jūras nes («Jaunatne», 8.).
„ Vienu vienīgu neļķes ziedu («Jaunatne», 15.).
Convalia. Zelta brīdis («Mūsu Laiki», 224.).

Antons. Zila debess, zila jūra («Jaunā Raža», VIII).
„ Zils debess nojums un jūra («Jaunā Raža», VIII).
„ Zied zilas puķes meža malā («Zīslaka latviešu kalendars 1906. gadam»).
Convalia. Ziema (fragments) («Mūsu Laiki», 259.).
Tulk. *Antons.* H. Heines «Alī Bejs» («Mūsu Laiki», 95.).
„ „ H. Heines «Ietinušies padebešos», «Jau mēness ir uzlēcis vēlais», «Manu skuķīt, mīļi un klusi», «Pie zvejnieka naminja sēdējām mēs», «Tu skaistā zvejnieka meita», «Vējš viesuļa gaitā pār jūru skrien», «Vēl jūra tāli mirdzēja» («Mūsu Laiki», 165.).
Tulk. *Antons.* No japaņu lirikas: dzejniece Onono Komahi «Atskats», «Sapņos pavadīta dzīve», Nagaharu «Kopā mirt», dzejniece Idcumi Shikibu «Nāc vēl vienu reizi», «Tālu no tevis», dzejniece Juno Betto «Vasaras nakts», Kiuzuna «Vecums», dzejniece Nukada «Zils brīdis», Zozei «Ziedu laupītājs» («Mūsu Laiki», 177.).
Tulk. *Antons.* N. Ņekrasova «Domas pie parādes durvīm» («Mūsu Laiki», 112.).
Tulk. *Antons.* N. Ņekrasova «Tikumisks cilvēks» (Ņekrasova «Izmeklēti raksti»).
Tulk. *Antons.* N. Ņekrasova «Saša» («Jaunatne», 36., 37.).
Convalia. Ņemiroviča-Dančenko «Tēvu zeme» («Mūsu Laiki», 129.).
B) *Antons.* Asteres. Skices: Pa zelta viļņiem, Muļķis, Birst lapas, Ārija («Mūsu Laiki», 159.).
Antons. Dienas. Skice («Jaunatne», 31.).
Tulk. *Antons.* C. Flaišlena «Dzejoļi prozā» («Mūsu Laiki», 123.).
Antons. Ideala ceļš («Mūsu Laiki», 259.).
„ Lai. Skice («Jaunā Raža», VIII).
„ Nekad. Skice («Jaunatne», 2.).
„ Prokrusta gultā. Skices: Nav, Uz izmisumu, Un tomēr, Raudas, „ Ģenijs («Mūsu Laiki», 195.).
Tulk. *Antons.* K. Tetmaiera «No kāda gleznotāja atmiņām» («Mūsu Laiki», 95.).
Tulk. *Antons.* H. Tovotes «Vientulība» («Jaunā Dienas Lapa», 5.).
C) *-tons.* Maksima Gorkija «Barbari» Rīgas Krievu teatrī («Mūsu Laiki», 198., 200., 201.).
-tons. Arveda Bergmaņa benefice «Apollo» teatrī («Mūsu Laiki», 249.).
„ Leonīda Andrejeva «Cilvēka dzīve» («Mūsu Laiki», 72.).
Antons. Henriks Ibsens. Apcerējums («Mūsu Laiki», 79.— 106.).
-tons. Pilsētas krievu teatris (M. Filipi «Glābējs») («Mūsu Laiki», 234.).
„ Pilsētas krievu teatris (V. Krilova «Ģeneraliene Matrena») («Mūsu Laiki», 239.).
-tons. Viļuma Vēvera viesu izrāde (Ed. Vulfa «Thea Moreni» un Pšibiševska «Laime») («Mūsu Laiki», 192.).
-tons. Ed. Veidenbauma dzejas. Sakopojis Pabēržu Rūdolfs («Mūsu Laiki», 183., 185., 188.).
-tons. Ceļojošā dramatiskā trupa «Ulejā» (Šniclera «Varizeji») («Mūsu Laiki», 222.).
A. B. Latviešu teatris Grīziņkalnā («Mūsu Laiki», 62.).
-tons. A. Šniclera «Dzīves kliedziens». Drama trijos cēlienos. Izrādīta Krievu teatrī («Mūsu Laiki», 167., 168.).

D) *(An.)* Raksti par I Valsts domi: Vēstule no Pēterburgas, Vācieši domē, Ak, ļaujat man dusēt!, Pie latviešu deputatiem, Vēstule no Pēterburgas, Taurijas pilī, Pie latviešu deputata, No rīta — gultā, Liels brīdis un liela plītēšana («Mūsu Laiki», 65.—72.).

Tulk. *Antons.* **Kārlis Kautskis. «Inteliģence un proletariats».**

-tons. Deputati vai birokratija? («Mūsu Laiki», 79.).

(An.) Uz privileģiju drupām («Mūsu Laiki», 118.).

„ Vācietības viesulis («Mūsu Laiki», 201.).

1907.

A) *Antons.* Cīnies, darba rūķi! (krājumā «Zem dzimtenes pelēkās debess»).

„ Debess tumši zilā (krājumā «Zem dzimtenes pelēkās debess»).

Tulk. *Antons.* H. Heines «Dzīves gājums», «Gudrās zvaigznes», «Mirdz jūra saules spožumā» («Mūsu Dzīve», 10.).

Antons. Jūras dziesmas: Es savas sāpes nesu, Iet ļaudis gar jūru un skatās, Krāc atkal viss varenais plašums, Draugam («Jaunā Raža», IX).

Antons. Jūras dziesmas: Es tavas pēdas meklēju, Reiz viņa nāks un te gar jūru staigās («Jaunā Dienas Lapa», 17.).

Antons. Kad jūra trakā vētrā krāc («Mūsu Laiki», 103.).

„ Kādēļ man klausīties pļāpīgās sievas (krājumā «Zem dzimtenes pelēkās debess»).

„ **Kopoti raksti, I** (dzejoļi).

„ Mēs ugunis degsim («Jaunā Dienas Lapa», 6.).

„ Savu mazo istabiņu (krājumā «Zem dzimtenes pelēkās debess»).

„ Un nu tu nāc? («Darbs», 4.).

„ Vai viņa nāks? («Draugs», 2.).

„ Viens vienīgs sēžu kuplo liepu ēnā (krājumā «Zem dzimtenes pelēkās debess»).

„ **Zem dzimtenes pelēkās debess. Dzejas.** Autora apgādībā.

B) *Antons.* Garš ceļš (nenobeigts) («Draugs», 5.).

„ Kā viņi mirst. Izvilkumi no kāda cilvēka vēstulēm («Jaunā Raža», IX).

Antons. Pedagogi. Gleznas un tēlojumi no skolotāju dzīves («Mūsu Laiki», 1.—42.).

Antons. **Manas meitenes. Skices.**

„ **Viena vasara. No kāda mājskolotāja dienas grāmatas.**

„ Ziedoņa simfonija. Skices (Trīs ziedoņa naktis, Poste restante, Parādība) («Mūsu Laiki», 109.).

Tulk. *Tonija.* K. Tetmaiera «Atmiņa. Dzejolis prozā» («Draugs», 3.).

Tulk. *Antons.* K. Tetmaiera «No kāda gleznotāja atmiņām» («Mūsu Laiki», 95.).

Tulk. *Antons.* H. Tovotes «Vientulība» («Jaunā Dienas Lapa», 5.).

C) *Antons.* Aktrises Birutas Skujenieces vakars «Uļejā» («Mūsu Laiki», 1.).

„ Gustava Žibalta benefice «Apollo» teatrī (Heijermansa «Cerība uz svētību») («Mūsu Laiki», 19.).

Antons. Jāņa Gūtera vakars. («Apollo» teatrī, izr. Hautpmaņa «Nogrimušais zvans») («Mūsu Laiki», 82.).

Antons. Pilsētas krievu teatris. (S. Juškeviča «Pilsētā») («Mūsu Laiki», 15.).

D) Tulk. *Antons.* P. Lafarga «Īpašuma attīstīšanās. I. Pirmatnējais komunisms» (nenobeigts) («Mūsu Laiki», 115.).

-tons. «Mūsu Laiki» un tautiskie nelaiķi («Mūsu Laiki», 73.).

„ Pamata mācības tautsaimniecībā. Zem cand. rer. merc. K. Zingeviča redakcijas («Mūsu Laiki», 63.).

„ Tautsaimniecības pamata mācības. A. Baha. Tulk. Nemo («Mūsu Laiki», 54.).

1908.

A) *Antons.* Izraidītais. Kāda cilvēka memuari (ciklā ietilpst arī dzejolis «Es zinu mazu, klusu zemi») («Jaunā Raža», X).

Antons. Iz jūras dziesmām: Uz sava spieķa atspiedies («Mēnešraksts», 3.).

„ Kad gadi mainās («Dzimtenes Vēstnesis», 303.).

„ Miers («Stari», 5., 6.).

Convalia. Nāk pavasars («Mēnešraksts», 3.).

Antons. Nodzisa ugunis pretējos logos («Mēnešraksts», 3.).

Tulk. *A.* H. Heines «Vētra» («Dzimtenes Vēstnesis», 284.).

B) *Antons.* **Kopoti raksti, II.**

„ **Pedagogi.**[2]

„ Rudens mēnesnīcas («Mēnešraksts», 2., 3.).

„ Saules meitas (impresionistiskas skices: Atsvabinātā, Mazā māksliniece, Bālā sieviete, Meitene ar sentimentalām rokām) («Jaunā Raža», X).

C) *-tons.* Atklāšanas izrāde «Apollo» teatrī. Recenzija («Rīgas Apskats», 122.).

Antons. Domas pie mūsu mākslinieku kapiem («Jaunā Raža», X).

A. Dubura vakars. Recenzija («Dzimtenes Vēstnesis», 292.).

Antons. Humors un satira latviešu tautiskā laikmeta žurnalistikā («Dzimtenes Vēstnesis», 278., 279.).

B. Humors un satira latviešu tautas gara mantās («Dzimtenes Vēstnesis», 266.).

(An.) Lekcija par nākotnes mākslu. Recenzija («Rīgas Apskats», 37., 40.).

„ «Miesas vara». Protopopova luga, izrādīta krievu teatrī Rīgā. Recenzija («Rīgas Apskats», 65.).

Nora. Mūsu jaunākās lirikas dārzā. Kritiskas piezīmes («Mēnešraksts», 2.).

„ Franka Vedekinda «Pavasara atmošanās». Recenzija («Mēnešraksts», 2.).

Antons. Pie Zvārgulu Edvarda. Atmiņas («Dzimtenes Vēstnesis», 296.).

A. Plaisa starp dekadences rakstniekiem un kritiķiem («Dzimtenes Vēstnesis», 284.).

(An.) Priekšlasījums par latviešu literaturu (Līgotņu Jēkaba). Recenzija («Rīgas Apskats», 27., 28.).

Antons. J. Rainis (Apcerējums Līgotņu Jēkaba «Latviešu literaturas vēsturē», 401.— 424.).

B. Stils un stila meistari latviešu literaturā («Dzimtenes Vēstnesis», 237.).

-tons. Andreja Papardes «Tantris». Recenzija («Rīgas Apskats», 69.).

Antons. Turgeņevs un Tolstojs («Stari», 5., 6.).

Nora. J. Raiņa «Uguns un nakts». Recenzija («Mēnešraksts», 5.).
A. Haralda Eldgasta «Vižņi». Recenzija («Dzimtenes Vēstnesis», 290.).
Nora. «Zelta viduscelja noskaidrotie gājēji» («Mēnešraksts», 5.).
B. Zalktis. Mēnešraksts. Recenzija («Dzimtenes Vēstnesis», 303.).
B. Zvārgulu Edvards (Treimanis) kā humorists un satiriķis («Dzimtenes Vēstnesis», 300.).

D) *(An.)* Jauni virzieni lauku dzīvē («Rīgas Apskats», 99., 114.).
-tons. Politechnikas asistenta Jāņa Priedīša izvadīšana pēdējā gaitā («Rīgas Apskats», 32.).
B. Rīgas elektriskie teatri un viņu apmeklētāji («Dzimtenes Vēstnesis», 263.).
-tons. Skolotāju sabiedrības tirdzniecības skolas izrīkojums (ar Blaumaņa piedalīšanos) («Rīgas Apskats», 17.).

1909.

A) Tulk. *Antons.* H. Heines «Dzejnieks Firdusi» («Dzimtenes Vēstnesis», 115.).
Antons. Dzīves koncerts (no stāstu cikla «Dzīves degpunktā») («Dzimtenes Vēstnesis», 46.).
„ Pie jūras («Dzimtenes Vēstnesis», 150.).
Antons. Pionija («Izglītība», 12.).
„ Zinību koks («Izglītība», 1.).
„ Ziedoņa balsis (ciklā ietilpst arī «Pa nakti brīnums notikās», «Debess zilgmē saules stari») («Izglītība», 4.).

B) *Antons.* Dzīves degpunktā («Dzimtenes Vēstnesis», 41.—49.).

C) *Antons.* Jānis Asars. Literariska un biografiska skice («Izglītība», 2., 3.).
A. J. Akuratera «Astras». Recenzija («Izglītība», 5.).
„ Ed. Virzas «Biķeris». Recenzija («Dzimtenes Vēstnesis», 13.).
„ Brīvzemnieka raksti («Izglītība», 9.).
„ Daiļums mūsu tautas dziesmās («Dzimtenes Vēstnesis», 2.).
Tulk. *A.* Dr. Helstera «Evolucijas ideja Gētes «Faustā»» («Dzimtenes Vēstnesis», 7.).
A. B-ts. Humoristiskais un satiriskais elements «Mērnieku laikos» («Dzimtenes Vēstnesis», 42., 48.).
A. Iz mūsu jaunākās lirikas («Izglītība», 9.).
Antons. Jaunākās parādības latviešu rakstniecībā. Kritisks apskats («Liepājas Atbalss», 232.— 246.).
A. B. Jaunības bibliotēka. Stāsti un pasakas. Sakopojis A. Jesens («Dzimtenes Vēstnesis», 37.).
B. Mākslinieks un kritiķis («Dzimtenes Vēstnesis», 298.).
Antons. Mūsu jaunākā lirika (Virza, Akuraters, Jānis Gulbis) («Liepājas Atbalss», 110., 116.).
A. J. Rainis. Tālas noskaņas zilā vakarā. Recenzija («Izglītība», 6.).
A. Vēsturiskais materialisms un dekadentiskais individualisms («Izglītība», 2.).

D) *Antons.* Krišjānis Valdemārs tautas izglītības darbā («Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmata», I).
„ Latviešu inteliģences vēsture. I Inteliģence kā sabiedriska vienība. II. Latviešu inteliģences dīgļi («Izglītība», 1.).

Antons. Latviešu inteliģences vēsture. III. Kr. Valdemārs un viņa centieni («Izglītība», 8.—11.).
Bīs. Latviešu lielgruntnieki, sīkgruntnieki un mazgruntnieki («Dzimtenes Vēstnesis», 185., 192.).

1910.

A) *Antons.* Visskaistākais ceļš («Jaunības Tekas», 2.).
„ Viens (Kopoti raksti, III).
B) *Antons.* Nolādētais. Augšāmcelšanās dziesma («Izglītība», I).
„ No mūsu melnās zemes. Idille («Jaunības Tekas», 9.).
„ Vecais ozols («Jaunības Tekas», 1.).
„ **Kopoti raksti, III.**
C) *A.* A. Saulieša «Dzimtene» («Jaunības Tekas», 2.).
A. Ave sol! Esi sveicināta, saule! Dzeja no Raiņa («Izglītība», 6.).
-nn- Esenberģu Jānis (Īsa piemiņas lapiņa) («Dzimtenes Vēstnesis», 237.).
A. Jāņa Jaunsudrabiņa «Kolorēti zīmējumi» («Jaunības Tekas», 7.).
A. J. Raiņa «Zelta zirgs» («Izglītība», 2.).
A. Sau ains stūrītis. Liriska biografija no Aspazijas («Izglītība», 2.).
A. Saulieša raksti («Jaunības Tekas», 2.).
A. B. Varavīksna. Sarakstījis A. Saulietis («Dzimtenes Vēstnesis», 169.).
D) *A. B.* A. Baha «Tautsaimnieciskās pamata mācības». Tulkojis Nemo («Jaunības Tekas», 7.).
A. Arodnieciskās biedrības («Baltijas Amatniecības Rūpniecības Kalendars»).
A. H. Gortera «Vēsturiskais materialisms». No holandiešu valodas tulk. Fr. Roziņš («Izglītība», 10.).
A. J. Jansona «Vēsturiskais materialisms» («Izglītība», 4.).
Antons. Latviešu kulturas problema. Kulturvēsturiska skice («Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmata», II).
„ RLB Zinību Komisijas vasaras sapulces («Izglītība», 7.).

1911.

A) *A.B.* Atdzimšana («Dzimtenes Vēstnesis», 35.).
„ Gars («Dzimtenes Vēstnesis», 35.).
Antons. Uz rudens pusi («Izglītība», 8.).
C) *A.* Jāņa Jaunsudrabiņa dzejoļi («Izglītība», 5.).
A. J. Raiņa «Tie, kas neaizmirst» («Izglītība», 2.).
A. J. Raiņa «Vēja nestas lapas» («Izglītība», 1.).
A. A.Saulieša «Pret ziemeļiem» («Izglītība», 8.).
A. K. Skalbes «Sirds un saule» («Izglītība», 4.).
D) *Antons.* Kaspars Biezbārdis un latviešu izglītības kustība («Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmata», III).
Antons. Latviešu sīkgruntniecība («Izglītība», 6.—8.).
(An.) Muižnieki un zemnieki («Dzimtenes Vēstnesis», 106.—123.).
Antons. Kr. Valdemārs un jaunā paaudze («Dzimtenes Vēstnesis», 50.—55.).
„ Kr. Valdemārs un avīžniecība («Dzimtenes Vēstnesis», 86.—90.).
„ Kr. Valdemārs un zemnieks («Dzimtenes Vēstnesis», 148.—160.).

1912.

A) *Antons.* Atradums («Jaunības Tekas», 7.).
„ Saule selgā («Jaunības Tekas», 8.).
C) *A.* Andreja Upīša «Studijas un kritikas». Otrais sējums («Vārds», I).
A. Andreja Upīša «Robežnieki. Triloģija. Otrā daļa. Zida tīklā». Romans («Domas», 3.).
A. Aspazijas «Ziedu klēpis». Liriska biografija, II («Vārds», I).
A. A. Švābes «Kā Dobuls brauca pie pelēkā barona viesos» («Domas», 6.).
A. Balss un atbalss. Drama četros cēlienos no Andreja Upīša («Domas», 3.).
A. J. Gulbis. «Magones». Dzejas («Domas», 8.).
A. Ed. Lejgalieša «Ziedu elpā». Dzejoļi («Vārds», I, 279. lpp.).
A. H. Ibsena «Brands». Tulk. J. Akuraters («Domas», 9.).
Antons. J. Rainis. Biografiska skice («Domas», 1.—12.).
„ J. Rainis kā satīriķis. Kritiski raksturojumi (Vispārīgs Latviešu Kalendars uz 1913. gadu).
A. J. Raiņa «Indulis un Ārija» («Domas», 2.).
A. J. Raiņa «Indulis un Ārija» Jaunajā Rīgas teatrī («Domas», 5.).
Antons. Markss un dzejnieki («Domas», 2.).
„ No tautiskā romantisma līdz vēsturiskajam materialismam. Mākslas kritikas vēstures skice («Vārds», I).
A. Pāvila Rozīša «Ziedu krūze». Dzejas («Domas», 8.).
A. Poruku Jāņa Kopoti raksti. Otrais sējums. Dzejas («Domas», 12.).
Antons. Rainis un viņa dzeja. Biografiska un estetiska studija («Jaunības Tekas», 7.—12.).
A. Rozentāla-Krūmiņa «Sarkanais kungs». Skatu luga iz Zemgales dzimtlaikiem četros cēlienos ar tautas dziesmām un dejām («Vārds», I).
A. Zeltmata «Ilgu lilijas». Sakopoti sacerējumi, III («Vārds», I).
D) *A.* Juris Alunāns un viņa kulturalie centieni («Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmata», IV).
Antons. Latviešu sieviete plašāku centienu laukā («Dzimtenes Vēstnesis», 73.— 97.).
„ Simts lekcijas. Lektora piezīmes («Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmata», IV).

1913.

C) *A.* A. Brūklenāja «Atmoda» («Vārds», II).
A. A. Saulieša «Stāsti». Paštautas rakstnieki, VI («Vārds», II).
A. Andreja Upīša «Pēdējais latvietis» («Domas», 11.).
A. Augusta Deglava «Sirdspukstē» («Vārds», II).
A. Cīņa. Drama trijos cēlienos no Džona Galsvortija. Tulk. Fr. Roziņš («Domas», 12.).
Antons. J. Raiņa Kopoti raksti, I («Domas», 10.).
A. Jozefa Tribvasera «Meistara kungs». Drama. Tulk. V. Dermanis («Vārds», II).
A. H. Heijermansa «Septītais bauslis». Komedija četros cēlienos («Vārds», II).
A. Melnā Alkšņa «Cerību un gaidu rītā» («Vārds», II).
A. Plūdoņa «Atraitnes dēls» («Vārds», II).

A. Rozenova «Ogļraktuvē» (Pakrēšļa ļaudis). Drama 4 cēlienos. Tulk Ezerietis («Vārds», II).
Antons. Strādnieks latviešu literaturā («Vārds», II).
A. Soloma-Aleichema «Kāda zēna piezīmes» («Vārds», II).
D) *Antons.* Jauna šķira latviešu zemniecībā («Domas», 11., 12.).
„ Latviešu proletariats un izglītība («Latviešu Izglītības Biedrības Gada Grāmata», V).

1914.

C) *Antons.* Šaubīga kritika un šaubīgs marksisms («Jaunā Dienas Lapa», 8., 11.).
D) *Antons.* Latviešu proletariats. Kulturvēsturiska skice («Domas», 8.).

1915.

D) *Antons.* Sīkgruntniecība un tautības jautājums («Domas», 2., 3.).

1916.

A) *Antons.* Pārbraucot («Bēgļu Kalendars 1917. gadam».).
„ Pie dzimtenes drupām («Bēgļu Kalendars 1917. gadam», izdots Pēterpilī 1916. gadā).
B) *Antons.* Pazaudētā dzimtene. Eleģija («Taurētājs», 2.).
C) *Antons.* Aspazija un viņas dzeja (lasīts «Aspazijas vakarā» Maskavā 24. septembrī) («Taurētājs», 6.).
A. B. J. A. Dubura jubileja («Taurētājs», 1.).
A. B. Kr. Valdemāra raksti latviešu valodā («Taurētājs», 8.).
Antons. Mākslas dzīve latviešu kolonijās bēgļu laikmetā (Iz referata Kulturas biroja mākslas nodaļas sēdē 13. jūlijā) («Taurētājs», 5.).
A. Noslēpumainais literariskais maiss («Taurētājs», 5.).
A. Pēdējā loma (Dubura) («Taurētājs», 3.).
Antons. Rainis kā mākslinieks. Estetiska un psiholoģiska studija («Taurētājs», 2.— 9.).
Antons. Valdemāra portreja viņa aforismos («Taurētājs», 8.).
A. Zvārguļu Edvards (Treimanis) un viņa dzeja («Taurētājs», 7.).
D) *A.* Andrejs Spāģis («Taurētājs», 5.).
A. B. Domas un ilgas («Jaunais Vārds», 299.).
Antons. Kr. Valdemārs un dzimtene (25 gadu nāves dienas piemiņai — 1891. gada 25. novembra — 1916. gada 25. novembrim) («Bēgļu Kalendars 1917. gadam», izdots Pēterpilī 1916. gadā).
A. Kr. Valdemārs un viņa laiks («Taurētājs», 8.).
A. B. Latviešu proletariata tagadējais stāvoklis («Taurētājs», 3.).
A. Maskavas Kulturas birojs («Bēgļu Kalendars 1917. gadam», izdots Pēterpilī 1916. gadā).

1917.

A) *(An.)* Baznīcā[2] («Strādnieku dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Centrālā Komiteja, Maskavā).
Signals. Caram[2] («Cīņa», 5.).

(An.) Dievs[3] («Strādnieku dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Centralā Komiteja, Maskavā).
(An.) Gadu simteņiem mēs gaidām[5] («Cīņas dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Pēterpils grupas izdevums).
(An.) Gadu simteņiem mēs gaidām[6] (Latvijas Socialdemokratija. Centralās Komitejas izdevums).
(An.) Gadu simteņiem mēs gaidām[7] («Strādnieku dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Centralā Komiteja, Maskavā).
(An.) Pa Krievijas kalniem un lejām[3] («Strādnieku dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Centralā Komiteja).
(An.) Pa Krievijas kalniem un lejām[4] («Strādnieku dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Centralā Komiteja, Maskavā).
(An.) Tautas dziesma (Tā biedrošanās stipra pils)[5] (Latvijas Socialdemokratija. Centralā Komiteja).
(An.) Tautas dziesma (Tā biedrošanās stipra pils)[6] («Strādnieku dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Centralā Komiteja, Maskavā).
(An.) Vairāk zaldātu![5] («Strādnieku dziesmas». Latvijas Socialdemokratija. Centralā Komiteja, Maskavā).

B) *Antons.* Pārvērtība. Novelete (Krājumā «Bura». Sakopojis J. Kārkliņš.).

C) *A. B.* Ed. Veidenbaums. 25 gadu nāves dienas atcerei («Taurētājs», 3.).
(An.) J. Jansons + («Jaunais Vārds», 82.).
(An.) Jansona fonds («Jaunais Vārds», 86.).
A. B. J. Jansons + («Taurētājs», 3.).
„ Latviešu rakstnieki krievu valodā. Сборник латышской литературы. Под редакцией В. Брюсова и М. Горького. 1916 («Jaunais Vārds», 178.—181.).
A. Lietuvēns. Žurnals satirai Nr. 1 (45) — jūnijs («Jaunais Vārds», 143.).
Antons. Raiņa dzeja. Revolucija («Taurētājs», 3.).
„ Raiņa dzeja. Studija («Taurētājs», 1.).

D) *A. Birkerts.* Audzināšanas ideals Raiņa dzejā («Latvijas Skola», 2.).
(An.) Frontes notikumu atbalsis Rīgā («Jaunais Vārds», 300.).
(An.) Jaunais spēks («Ziņotājs», 8.).
(An.) Kritušo piemiņas diena Rīgā («Jaunais Vārds», 69.).
A. Birkerts. Latviešu revolucionārā kustība un viņas ievērojamākie darbinieki («Taurētājs», 3.).
(An.) «Par upuriem kritāt...» («Jaunais Vārds», 61.).
(An.) Pirmā maija svētki Rīgā («Jaunais Vārds», 88.).
(An.) Revolucijas gaita («Jaunais Vārds», 56.).
(An.) Slava un mūžīga piemiņa brīvības cīņā kritušiem! («Jaunais Vārds», 67.).
A. Birkerts. Socialā audzināšana («Latvijas Skola», 1.).
(An.) Starptautiskā proletariata svētki («Jaunais Vārds», 87.).
A. Birkerts. Vācu ieņemtā Kurzemē («Jaunais Vārds», 10. — 18.).
A. Birkerts. Vēstules no Vācijas («Jaunais Vārds», 29.).

1918.

B) *Antons.* Ieroči. Skice («Nākotnes Domas», 2.).

C) *A. Birkerts.* «Jaunā Latvija. Mēnešraksts Nr. 1» («Nākotnes Domas», 1.).
„ Plūdons. 111 lirisku dziesmu («Nākotnes Domas», 2.).

A. Birkerts. Materialistiskās mākslas kritikas 25 gadu jubileja latvju rakstniecībā («Nākotnes Domas», 2.).

„ Via dolorosa. Sāpju ceļš. Plūdoņa dzejas («Nākotnes Domas», 2.).

D) *A. Birkerts.* Aspazijas piecdesmit gadu jubileja («Nākotnes Domas», 1.).

1919.

A) *(An.)* Gadu simteņiem mēs gaidām[8] («Strādnieku dziesmas». Izdevusi Latviešu Komunistu Partijas Valmieras Apriņķa Organizacijas Komiteja).

D) *A. Birkerts.* Latviešu revolucionarā kustība un viņas ievērojamākie darbinieki («Taurētājs», 1./2.).

Antons. **J. Rainis. Monografija.**

A. Birkerts. **Latvijas vēstures chrestomatija.** Skolām un pašmācībai. I. Aizvēsture (Izd. Valkā.).

1920.

C) *A.* J. Raiņa jaunākie darbi: «Jāzeps un viņa brāļi», «Daugava» («Jaunības Tekas», 1.).

A. Birkerts. Rainis un latviešu avīžniecība («Rainis un Aspazija». «Tie, kas neaizmirst»).

(An.) Rainis kā avīžnieks. Domas un aforismi iz Raiņa rakstiem «Dienas Lapā» 1891.—1895. g. («Rainis un Aspazija». «Tie, kas neaizmirst»).

A. Birkerts. Sabiedriskās idejas Raiņa un Aspazijas dzejā («Socialdemokrats», 80.).

D) Tulk. *(An.)* Dr. Phil. L. Arbuzova «Piezīmes par 16. gadu simteņa vecākajiem latviešu literaturas pieminekļiem. Visvecākie rokraksti latviešu valodā kopš 1558. g.» («Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», 1.).

A. Birkerts. Interese un viņas audzināšana («Latvijas Skola», 8./10.).

„ **Latvijas vēsture.** Pamatskolas kurss.

„ **Latvijas vēsture.**[2] Pamatskolas kurss.

„ **Latvijas vēstures chrestomatija.**[2] Skolām un pašmācībai. I. Aizvēsture.

„ Latviešu revolucionarā kustība un viņas ievērojamākie darbinieki («Taurētājs», 1.).

„ **Mazā Latvijas vēstures chrestomatija.** Pamatskolas kurss. 1. Aizvēsture. 2. Feodalisms.

1921.

A) *A. Birkerts.* Drīz dzīve man auksta un riebīga rādās[3], Kādēļ man klausīties pļāpīgās sievas[2], Klau, klau, kā pielijušos egļu zaros[2], Krāc jūrmalas priedes un jūra krāc[3], Meitenes traģedija[3], Puķu pļavā divas skuķes[2], Spraud rozes man uz krūtīm[3], Tam acis debess zilas[2], Un nu tu nāc[3], Viens, Zvaigžņotā debess[2] («Dzeja. Latviešu jaunākās lirikas antoloģija». Sakārtojis Līgotņu Jēkabs).

D) *A. Birkerts.* **Latvijas vēsture.**[3] Pamatskolas kurss.

„ **Latvijas vēstures chrestomatija.** Skolām un pašmācībai. II daļa. Feodalisma laiki. 1. posms.

A. Birkerts. **Mazā Latvijas vēsture.** Pamatskolas III klases kurss.
„ **Mazā Latvijas vēsture.**[2] Pamatskolas III un IV klases kurss.
„ **Mazā vēsturnieka lasāmā grāmata.** Ainas un viela no Latvijas vēstures. Pamatskolas III klases kurss.

1922.

A) *A. Birkerts.* Rūdolfa Blaumaņa dzimtenē: Braku kalnā, Brakos, Kabinetā («Ritums», 8.).
„ Rūdolfa Blaumaņa dzimtenē: Dārzā, Tirgū, Pie kapa («Ritums», 9.).

C) *A. Birkerts.* Rūdolfa Blaumaņa bērnība (biografiska studija) («Ritums», 10.).

D) *A. Birkerts.* **Latvijas vēsture**[4]. Pamatskolas kurss.
„ **Mazā Latvijas vēstures chrestomatija.** Pamatskolas kurss. II daļa. Feodalisms un dzimtbūšana.

1923.

A) Tulk. *Br.* A. Negri «Autopsija»[3] («Dzīve un dzeja». Antoloģija, Plūdoņa sastādīta).
Tulk. *Antons.* A. Negri «Uz ielas»[3] («Dzīve un dzeja». Antoloģija, Plūdoņa sastādīta).
A. Birkerts. Lietus pilieni («Dzīves ceļi». Realistiskas dzejas krājums, Andreja Upīša sastādīts).
A. Birkerts. Lūgšana («Ritums», 5.).
„ Malkas cirtējs, Mefistofelis («Dzīves ceļi». Realistiskas dzejas krājums, Andreja Upīša sastādīts).
„ Meitene no laukiem («Jaunības Tekas», 2.).
„ Nesamierināmie, Nevīstošs skaistums («Ritums», 7.).
„ Pasaules sāpes («Dzīves ceļi». Realistiskas dzejas krājums, Andreja Upīša sastādīts).
„ Romance («Ritums», 5.).
„ Sapņotājas, Saulīte ar zobiem («Dzīves ceļi». Realistiskas dzejas krājums, Andreja Upīša sastādīts).
„ Sirds kauja, Smaržu viļņos («Ritums», 7.).
„ Sporta vīrs («Jaunības Tekas», 2.).
„ Strādnieka bērns («Dzīves ceļi». Realistiskas dzejas krājums, Andreja Upīša sastādīts).
„ Sūtnes («Ritums», 7.).
Antons. Un nu tu nāc?[4] («Dzīve un dzeja». Antoloģija, Plūdoņa sastādīta).
A. Birkerts. Zaļš zars («Dzīves ceļi». Realistiskas dzejas krājums, Andreja Upīša sastādīts).

B) *A. Birkerts.* **Kopoti raksti,**[2] **II** Stāsti un noveles.
„ **Kopoti raksti,**[2] **I** Autobiografija. Stāsti un skices.
„ **Dzīves degpunktā.** Stāsti un noveles.
„ Manas meitenes[2]. Skices.
„ **Pārvērtības.** Stāsti un noveles.
„ Viena vasara[2]. No kāda mājskolotāja dienas grāmatas.

C) *A. Birkerts.* **Autobiografija.** («Kopoti raksti», I).
„ **Garlibs Merķelis dzīvē un darbā.**
„ Rūdolfs Blaumanis Koknesē un viņa jaunības mīlestība («Ritums», 1.).
„ Rūdolfs Blaumanis savā dzīvē un darbā («Jaunības Tekas», 1.—3., 6.).
„ Rūdolfa Blaumaņa skolas gadi («Kulturas Vēstnesis», 1.).

D) *A. Birkerts.* **Mazā vēsturnieka lasāmā grāmata.** Ar O. Skulmes ilustrācijām. Pamatskolas III un IV klases kurss.
„ **Mazā Latvijas vēsture.**[3] Pamatskolas III un IV klases kurss.

1924.

A) *A. Birkerts.* Atradums[2]. Caur sarmas pilniem zariem[2], Debess tumši zilā[2] («Latviešu Dzejas Pagalms». Sastādījis Janševskis, Rīgā).
„ Dejotāja. Rondeau («Teatra Vēstnesis», 7.).
„ Formas, Kādai zemgalietei («Lira», 6.).
„ **Kopotas dzejas** (te ietilpst arī dzejolis «Meitene no laukiem» un «Pavasars»).
„ **Kopoti raksti, IV** (te ietilpst arī dzejolis «Draugs»).
„ Linu malā[2] («Latviešu Dzejas Pagalms». Sastādījis Janševskis, Rīgā).
„ Muzika («Teatra Vēstnesis», 8.).
„ Oforts («Lira», 7.).
„ Pa meža ceļu...[2], Pārbraucot[2], Pie dzimtenes drupām[2], Puķu pļavā, Rūdolfa Blaumaņa piemiņai[3]: Brakos, Kabinetā («Latviešu Dzejas Pagalms». Sastādījis Janševskis, Rīgā).
„ Publika, Rūsiņa galva («Lira», 6., 8.).
„ Sējējs («Jaunības Tekas», 6.).
„ Skaistuma meklētājs («Jaunības Tekas», 7.).
„ Tautas tribuns («Domas», 4.).
„ Ziemas vakars jūrmalā[3] («Latviešu Dzejas Pagalms». Sastādījis Janševskis, Rīgā).
„ Ziemas prieki («Uz ledu! Uz ledu!») («Kopotas dzejas»).
„ Ziemas vakars jūrmalā[4] («Kopotas dzejas»).

B) *A. Birkerts.* **Kopoti raksti, III.**
„ **Kopoti raksti, V.**
„ **Pedagogi,**[3] Romans.

C) *A. Birkerts.* Autobiografiskas piezīmes («Atziņas», II, K. Egles sakārt.).
„ Rūdolfa Blaumaņa pirmie soļi dzīvē un rakstniecībā («Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», 4.).
„ K. Skalbe. Biografiski kritiska skice (K. Skalbes Kopoti raksti, III, IV, V).
„ Vērtīgs atradums latviešu literaturā (Vecas latviešu vārdnīcas. «Jaunākās Ziņas», 226.).

D) *(An.)* Bērnu dziņas un intereses («Apkārtnes mācības metodika». Sarakstījuši A. Birkerts, J. Broka, Z. Lancmanis, 231.—254. lpp.).
A. Birkerts. **Latvijas vēsture.**[5]

1925.

B) *A. Birkerts.* Ilgas nāve. Kādas strādnieces dvēseles un likteņa dokumenti («Domas», 2.—5.).

C) *A. Birkerts.* Jēkabs Velme («Ilustrēts Žurnals», 12.).
„ Juris Bārs («Ilustrēts Žurnals», 1.).
„ **J. Raiņa dzīve.** J. Rainis «Dzīve un Darbi», I.
„ **Kopoti raksti, VI.** Apcerējumi par Raini.
„ **Kopoti raksti, VII.** Krišjānis Valdemārs un viņa centieni.
„ Krišjāņa Valdemāra ģenijs («Ilustrēts Žurnals», 11.).
„ **Rainis kā domātājs.** Monografija.
„ **Rainis kā mākslinieks.** Monografija.

D) *A. Birkerts.* Jānis Misiņš. 40 gadu darbības piemiņai. («Ilustrēts Žurnals», 7./8.).
„ **Krišjānis Valdemārs un viņa centieni.** Biografiski kritiska studija.
„ Latviešu inteliģences priekšteči («Ilustrēts Žurnals», 2.).
„ Latviešu proletariata vēsture («Domas», 1.—5., 7., 8., 10.).
„ **Mazā Latvijas vēsture,**[4] Pamatskolas III un IV klases kurss. (Izd. Rīgā.)

1926.

A) *A. Birkerts.* Meitene no laukiem,[3] Oforts,[3] Padoms,[2] Patiesības meklētājs, Rūdolfa Blaumaņa kabinetā,[4] Rūsiņa galva,[3] Sējējs,[3] Ziedoni («Dzīves ziedonī». Tautas antoloģija. Sakārtojis Līgotņu Jēkabs. Izd. Valmierā-Cēsīs).

C) *A. Birkerts.* Andreja Spāģa vēstules Kurzemes skolu tēvam J. K. Volteram («Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», 1., 2.).
„ D. Dr. Augusts Bīlenšteins («Ilustrēts Žurnals», 3.).
„ Jura Mancelja dzīve pēc dažiem maz pazīstamiem materialiem («Ilustrēts Žurnals», 5.).
„ Krišjāņa Valdemāra biografijas lietā (Atbilde Āronu Matīsam sakarā ar rakstu «Latvju Grāmatā», 1926. g., 1.) («Latvju Grāmata», 3.).
„ Rūdolfs Blaumanis un Viktora fon Andrejeva ģimene («Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», 8., 9.).
„ Rūdolfa Blaumaņa attiecības pret tēlotājām mākslām («Ilustrēts Žurnals», 7.).
„ Vilhelms Šteineks cīņā par latvju tautu un latvietību («Ilustrēts Žurnals», 2.).

Raksti Alberta Prandes sastādītajā grāmatā «Latvju rakstniecība portrejās»[1]:
A. B. Visvecākie laiki, 1.—8.
(An.) Vecie laiki (1530.—1850.), 11.
A. B. Pirmie rakstu valodas pieminekļi (1530.—1630.), 12.
(An.) Arodu savienību locekļu saraksti, 13. Katoļu katķisms, 17.
A. B. Pirmā latviešu dziesmu grāmata. Nevācu psalmi, 19., 20., 21.
„ II. Rakstniecības nodibināšanās laikmets (1630.—1685.), 25., 26.
(An.) Kristaps Fīrekers, 33.

[1] Skaitlis līdzās nosaukumam nozīmē lappuses.

A. B. Kristapa Fīrekera vārdnīca un viņas varianti, 34.—36.
„ III. Garīgās rakstniecības uzplaukšanas laikmets (1685.—1750.), 38.
„ Ernests Gliks, 39.—41., Vilhelms Šteineks, 47.
„ Laicīgās literaturas nodibināšanās laikmets (1750.—1850.), 48.—50.
„ 1. Apgaismotāju centieni (1750.—1800.), 50.
„ Gothards Fridrichs Stenders, 50.—54.; Jēkabs Lange, 55.; Juris Indriķis Loskīls, 56.; Gustavs Bergmanis, 60.
„ Brīvlaišanas centieni un sentimentalisms (1800.—1825.), 63.
„ Veco laiku beigu cēliens mūsu literaturā (1825.—1850.), 70.
„ Latviešu literariskā biedrība, 72.; Indriķis Straumīte, 84.; Dr. Juris Bārs.
„ Jaunie laiki (1850.—1893.), 87., 88.
„ Tautiski progresivais laikmets (1850.—1880.), 88.
„ Veclaicīgie rakstnieki, 89.
„ Jaunlatvieši un tautiskie centieni, 100.
„ Publicisti, žurnālisti un zinātnieki, 101.; Dzejnieki un kritiķi, 128., 129.
„ Latgaliešu rakstnieki: Pēters Miglinieks, 145., Andrīvs Jurdžs, 145.
„ Tautiski romantiskais laikmets (1880.—1893.), 146., 147.
„ Žurnālisti, publicisti un zinātnieki, 147.; Dzejnieki un kritiķi, 168.
„ Visjaunākie laiki (1893.—1925.), 185.
„ Jaunās strāvas un realisma nodibināšanās laikmets (1893.—1897.), 187.
„ Publicisti, žurnālisti un zinātnieki, 189.; Dzejnieki un kritiķi, 202.; Zvanpūtis (Kārlis Viļķeris), 215. «Auseklis», 217.
„ Jaunnacionalisma un romantisma laikmets (1897.—1905.), 216.
„ Publicisti, žurnālisti un zinātnieki, 216.; Rakstnieki un kritiķi, 230.
„ Dekadentisma un jaunklasicisma laikmets (1905.—1918.), 276.
„ Publicisti, žurnālisti un zinātnieki, 276., 277.; Dzejnieki, kritiķi un literaturzinātnieki, 317.
„ Visjaunāko virzienu laikmets (1917./18.—1925.), 256, 257.
„ Žurnālisti, publicisti, zinātnieki, 357.
„ Rakstnieki, kritiķi, literaturas vēsturnieki un teoretiķi, 425., 426.

D) *A. Birkerts.* Latviešu proletariata vēsture («Domas», 2.).
„ **Latvijas vēsture.**[6] Pamatskolas kurss. (Izd. Rīgā.)

1927.

A) *A. Birkerts.* Aeroplans, Pabeigts un nepabeigts darbs, Pret straumi, Siena ārdītāja, Strādnieks slimnīcā («Domas», 7., 8.).

C) *A. Birkerts.* Mācītāja A. Zuntes loma Rūdolfa Blaumaņa literariskā gaitā («Ilustrēts Žurnals», 7.).
„ Mīklas pasaules literaturā. Mīklas mūsu tautas pasakās. Mīklas tautas anekdotēs. Mīklas tautas dziesmās (P. Birkerta «Latvju tautas mīklas», 8.—36. lpp.).
„ **Rūdolfa Blaumaņa biografija** («Rūdolfa Blaumaņa Kopoti raksti», XII).

D) *A. Birkerts.* Indriķis Voldemārs (Valdemārs) — pirmais latviešu tautības vēsturnieks («Iustrēts Žurnals», 4.).
„ **Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās, I.**
„ **Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās, II.**
„ Latviešu proletariata vēsture («Domas», 6.—9.).

1928.

C) *A. Birkerts.* Kā radusies Rūdolfa Blaumaņa luga «Ugunī» («Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», 5.).
„ Rūdolfa Blaumaņa pirmās lugas («Teatra Vēstnesis», 7.).

1929.

B) *A. Birkerts.* Arbaro (izdevums esperanto valodā «Ondo de Daugava», 5.).
C) *A. Birkerts.* Anekdote latviešu literatūrā (P. Birkerta «Latvju tautas anekdotes», I, 169.—199. lpp.).
„ Anekdote pasaules literatūrā (P. Birkerta «Latvju tautas anekdotes», I, 15.—50. lpp.).
„ Anekdotu nacionālā īpatnība (P. Birkerta «Latvju tautas anekdotes», I, 485.—495. lpp.).
„ Anekdotes ceļošana (P. Birkerts «Latvju tautas anekdotes», I, 327.—342. lpp.).
D) *A. Birkerts.* J. Broka, Z. Lancmanis. **Apkārtnes mācība II klasei.**

1930.

C) *A. Birkerts.* **J. Rainis dzīvē un darbā.** Monografija.
„ Muiža un muižnieki latvju tautas anekdotēs (P. Birkerta «Latvju tautas anekdotes», II, 3.—21. lpp.).
„ Muižnieku un zemnieku savstarpējās attiecības mūsu tautas anekdotēs (P. Birkerts «Latvju tautas anekdotes», II, 145.—163. lpp.).
„ **Rūdolfs Blaumanis dzīvē un darbā.**
„ **Vecais Konradijs dzīvē, darbā un anekdotēs.**
„ Vecais Konradijs (P. Birkerta «Latvju tautas anekdotes», II, 477.—496. lpp.).

1931.

C) *A. Birkerts.* Ievads Raiņa novelei «Anšelis, kalpa zēns» (J. Rainis, «Dzīve un Darbi», XI).
„ Ievads J. Raiņa rakstam «No latviešu socialdemokratiskās preses bērnības» (J. Rainis, «Dzīve un Darbi», XI, 309., 310. lpp.).
„ Ievads J. Raiņa krājumam «Putniņš uz zara» (J. Rainis, «Dzīve un Darbi», XI, 189., 190. lpp.).
„ Raiņa mūža pēdējais cēliens (J. Rainis, «Dzīve un Darbi», XI, 5.—29. lpp.).
„ Rīta dziesmas (Ievads) (J. Rainis, «Dzīve un Darbi», XI, 27.—29. lpp.).
„ Saules gadi (Ievads) (J. Rainis, «Dzīve un Darbi», XI, 125. lpp.).
D) *A. Birkerts.* Parlamenta runas (Ievads) (J. Rainis, «Dzīve un Darbi», XI, 351., 352. lpp.).

1934.

A) *A. Birkerts.* Augusta vakars uz laukiem, Ne ticēt vien būs mūsu pavasaram, Pasaules sāpes, Pionija[3], Romance[3], Vasaras rīts (R. Egles sastādītajā antoloģijā «Latvju lirika»).

C) *A. B.* Bibliografiskas piezīmes (J. Rainis, «Tālas noskaņas zilā vakarā», 145.—156. lpp.).

Red. (A. Birkerts, Aspazija un P. Birkerts) Priekšvārds Raiņa grāmatai «Tālas noskaņas zilā vakarā», 5.—9. lpp. Septītais iespiedums.

A. B. Bibliografiskas piezīmes (J. Rainis, «Gals un sākums», 215.—231. lpp.).

A. Birkerts. «Indulis un Ārija» laikmetiskā novērtējumā (J. Rainis, «Indulis un Ārija», 246.—247. lpp.).

(An.) Piezīmes un paskaidrojumi (J. Rainis, «Indulis un Ārija», 242.—244. lpp.).

1935.

A) Tulk. *(An.)* no vācu valodas. J. Raiņa «Nefilozofiskas domas par pasaules sistēmām», «Mana māmiņa» (J. Rainis, «Dvēseles dziesmas»).

C) *A. Birkerts.* Bibliografiskas piezīmes (J. Rainis, «Sirds devējs»).

„ Bibliografiskas piezīmes (J. Rainis, «Dvēseles dziesmas», 151.—159. lpp.).

„ Fr. Šillers un viņa darbi latviešu tulkojumā («Fr. Šillera rakstu izlase». Sastādījis A. Birkerts, 5.—20. lpp.).

(A. Birkerts, P. Birkerts, Aspazija.) Priekšvārds (J. Rainis, «Sirds devējs»).

(A. Birkerts, P. Birkerts, Aspazija.) Priekšvārds (J. Rainis, «Dvēseles dziesmas»).

A. Birkerts. **Rūdolfs Blaumanis. Biografija.**[2]

1936.

A) Tulk. *(An.)* no vācu valodas. J. Raiņa «Vientuļā augstumā. Cietuma dzejoļi» (J. Rainis, «Lielās līnijas», 45.—68. lpp.).

C) *A. Birkerts.* Bibliografiskas piezīmes (J. Rainis, «Lielās līnijas», 149.—155. lpp.).

„ Ievads grāmatai «T. Zeiferts un J. Lautenbachs-Jūsmiņš. Dzejnieks un viņa laiks».

„ «Fausts» latviešu literaturā (J. V. Gēte, «Fausts»).

„ J. Rainis kā cilvēks un atklātības darbinieks («Latviešu literaturas vēsture», IV).

„ Gēte un viņa darbi latviešu tulkojumā («Gētes rakstu izlase». Sastādījis A. Birkerts).

(A. Birkerts, P. Birkerts, Aspazija.) Priekšvārds (J. Rainis, «Lielās līnijas»).

1937.

A) Tulk. *(An.)* no vācu valodas. J. Raiņa «Zaļš rīts aiz melna bezdibeņa. Cietuma dzejoļi» (J. Rainis, «Aizas ziedi», 61.—79. lpp.).

A. Birkerts. Bibliografija (J. Rainis, «Aizas ziedi»).

(A. Birkerts, Aspazija, P. Birkerts.) Grāmatas «Rainis un Aspazija dzīvē un mākslā» iekārtojums, redakcija, bibliografiskas piezīmes, I, II.

A. Birkerts. **J. Raiņa dzīve**[3]. (J. Rainis, «Dzīve un Darbi»,[2] I, 7.— 222. lpp.).

„ **J. Raiņa dzīve**[4] (separatnovilkums no J. Raiņa «Dzīve un Darbi»[2]).

(A. Birkerts, P. Birkerts, Aspazija.) Priekšvārds (J. Rainis, «Aizas ziedi).

1938.

C) *A. Birkerts.* Latvju tautas estetika vēstures perspektivā. (P. Birkerts. «Latvju tautas estetika», I, 17. — 45. lpp. Autora izdevums, Rīgā.)

„ **Latvju tautas estetika vēstures perspektivā** (atsevišķs novilkums) (Autora izdevums, Rīgā).

1940.

C) *A. Birkerts.* Bibliografiskas piezīmes (J. Rainis, «Mūza cīņās», 169. — 181. lpp.).

„ Nepazītais Rainis («Karogs», 2.).

(An.) Piezīmes un paskaidrojumi (J. Rainis, «Indulis un Ārija»).

A. Birkerts. Priekšvārds (J. Rainis, «Mūza cīņās», 3.—6. lpp.).

„ Raiņa atstātais literarais mantojums («Literaturas Avīze», 1.).

„ Raiņa aforismi (J. Rainis, «Kalnā kāpējs», 7. — 21. lpp.).

D) *A. Birkerts.* Rainis un darba zemniecība («Brīvais Zemnieks», 24.).

1945.

C) *(An.)* Latviešu Tautas dzejnieks J. Rainis un viņa darbs (J. Rainis, «Rakstu izlase», I).

A. Birkerts. Райнис как журналист («Советская Молодежь, 69.).

1946.

A) Tulk. *A. Birkerts.* Avariešu dziesma «Tu pirmais par cilvēku nosauci mūs» («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam», E. Dambura red., 224. lpp.).

A. Birkerts. Barona Reņa pīpe. Senlaicīga balade. («Karogs», 3./4.)

„ Domas pie Raiņa archiva («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam»).

Tulk. *A. Birkerts.* Darginskiešu dziesma «Viņš dzīvo» («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam», E. Dambura red., 224. lpp.).

Tulk. *A. Birkerts.* Ergan-Dzuman-Bulbua-ogli dziesma «Kas ir Ļeņins» («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam», E. Dambura red., 223. lpp.).

Tulk. *A. Birkerts.* Krievu častuškas P. Birkerta apcerē «Skats Padomju tautu folklorā» («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam», E. Dambura red., 226., 227. lpp.).

Tulk. *A. Birkerts.* N. Ņekrasova «Ir nakts. Jau diezgan mums visādas baudas» (nepareizi apzīmēts kā Ata Ķēniņa atdzejojums) («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam»).

Tulk. *A. Birkerts.* N. Ņekrasova «Aiziet gadi kā rudens lapas» («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam», E. Dambura red., 200. lpp.).

Tulk. *A. Birkerts.* Uzbeku tautas dziesma «Oktobris» («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam», E. Dambura red., 224., 225. lpp.).

C) *A. Birkerts.* Rainis ar jaunajiem («Bērnība», 9.).
„ Tautas dzejnieka J. Raiņa atstātais literarais mantojums («Literaturas Gada Grāmata 1946. gadam», E. Dambura red., 232.— 236. lpp.).

1947.

A) *A. Birkerts.* Jaunais celtnieks («Bērnība», 5.).
C) *A. Birkerts.* Andreja Upīša dzīve («Tautas rakstnieks Andrejs Upīts». Rakstu krājums. Sastādījuši A. Grigulis un R. Egle. 11.— 73. lpp.).
„ Jauns Raiņa kopoto rakstu izdevums («Literatura un Māksla», 21.).
„ Kā Jelgavas vakarnieki iepazinās ar Ed. Veidenbauma dzeju («Karogs», 6.).
D) *A. Birkerts.* Rainis un tautu draudzība («Literatura un Māksla», 40.).

1948.

A) Tulk. *A. Birkerts.* H. Heines «Ali-bejs»,[4] «Dzejnieks Firdausi»,[4] «Dzīves brauciens»,[4] «Gudrās zvaigznes»,[4] «Es, nelaimīgais Atlass»,[4] «Ietinušies pelēkajos»[4] (Heinrichs Heine, Izlase, I, R. Egles red.).

1949.

A) Tulk. *(An.)* no vācu valodas (J. Raiņa dzejoļi viņa «Kopotu rakstu» V sējumā): Atskats[2] (72. lpp.), Cerība[2] (61. lpp.), Cerība[2] (57. lpp.), Cita dzīve[2] (76. lpp.), «Dalītas sāpes — pussāpes», teic gan ļaudis[2] (61. lpp.), Divi spigulīši[2] (70. lpp.), Domās[2] (57. lpp.), Drēgnauksta migla kāpas sedz[2] (82. lpp.), Dvēsele[2] (75. lpp.), Dzīves acis[2] (62. lpp.), Gaismu![2] (62. lpp.), Gaišu mīļo![2] (73. lpp.), Gurdas fantazijas[2] (51. lpp.), Humors[2] (66. lpp.), Ikdienas sāpju ērglis skrien[2] (67. lpp.), Ironija[2] (51. lpp.), Ja nākotnes cilvēkam dzīvot lieki[2] (71. lpp.), Jaramarana[2] (78. lpp.), Jocīgas acis[2] (68. lpp.), Jociņš[2] (58. lpp.), Jūra[2] (53. lpp.), Kā dūmi manu logu glauž[2] (66. lpp.), Mana māmiņa[2] (33. lpp.), Mana spēja[2] (63. lpp.), Man istabā rieta atspīdums[2] (71. lpp.), Mazais maģetiņš[2] (74. lpp.), Mazputniņam 3./X (1897.)[2] (85., 86. lpp.), Mazs spigulītis[2] (75. lpp.), Mājoklis[2] (52. lpp.), Mēs kopā esam[2] (89. lpp.), Mīlulītis[2] (60. lpp.), Moksa[2] (79.), Nākotnes cilvēks[2] (69.), Ne ilgāk[2] (59.), Neilgi priekš otrdienas[2] (64.), Nefilozofiskas domas par pasaules sistēmām[2] (41., 42.), Nogurums[2] (58.), Norauts pantiņš[2] (54.), Padoms[2] (77.), Pasaulīte[2] (59.), Piepeši[2] (56.), Riebas[2] (84.), Samsara[2] (80.), Sangijojana[2] (77.), Sāpes[2] (68.), Sāpju labdarība[2] (60.), Smilts[2] (54.), Stiprais maigums[2] (49.), Salc rīta vējš. Jau aust, jau aust![2] (88., 89.), Tas sapnis nav[2] (74.), Tava mīla[2] (76.), Tava lapiņa[2] (81.), Tā ir gara atjaunība[2] (73.), Tevī[2] (73.), Topoša mīla[2] (73.), Tu saudzē mani, saulsmaršiņ[2] (65.), Tu sirgsti?[2] (70.), Un atkal tu man esi[2] (83.), Vakara lūgšana[2] (55.), Variacija[2] (63.), Variants[2] (67.), Vēl nakts un migla jūru glauž[2] (87.), Vecs strīdus[2] (56.), Vientuļā augstumā[2] (50.), Zobgals[2] (53.).

1952.

B) Tulk. *A. Birkerts.* **Maksima Gorkija «Kļima Samgina dzīve»** (četrdesmit gadu). Romans. Pirmā daļa (Maksims Gorkijs, «Raksti», XVIII).

Tulk. *A. Birkerts.* **Maksima Gorkija «Kļima Samgina dzīve»** (četrdesmit gadu). Romans. Otrā daļa (Maksims Gorkijs, «Raksti», XIX).

1954.

B) Tulk. *A. Birkerts.* **Jankas Brila «Aizpurvē aust gaisma».**

1955.

B) Tulk. *A. Birkerts.* **Egona Ervina Kiša «Amerikas paradize».**

C) *A. Birkerts.* Lielo dzejnieku un draugu atceroties («Zvaigzne», 18).

1956.

C) *A. Birkerts.* Jaunā strāva un jaunstrāvnieki («Karogs», 5.).

1957.

B) Tulk. *A. Birkerts.* **Gumera Baširova «Gods».** Romans.

C) *A. Birkerts.* Atmiņas par Raini (krājumā «Literarais mantojums», I).

„ Daži mirkļi Andreja Upīša daiļrades darbnīcā («Literatura un Māksla», 48.).

„ Jaunatrasti 450 Raiņa raksti («Literatura un Māksla», 27.).

A. Birkerts. Komentari (krājumā «J. Rainis. Literarais mantojums», I).

D) *A. Birkerts.* Jānis Pelūde, viņa revolucionārā un sabiedriskā darbība («Karogs», 1.).

1958.

C) *A. Birkerts.* Jaunatrasti Raiņa zinātniskie raksti («Karogs», 1.).

SATURS

A. Vilsons. A. Birkerta ilgie gadi, daudzie darbi 3

DZEJA

Aizliegtie ziedi

Vienu vienīgu vietu man rādi. *N. Nekrasovs* 27
Tautas dziesma (Tā biedrošanās stipra pils) 29
Uz ielas. *A. Negri* 31
Audēji. *H. Heine* 32
Gadu simteņiem mēs gaidām. *J. H. Makajs* 33
Vairāk zaldātu! *G. Hervegs* 34
Dievs 35
Streika beigas. *A. Negri* 36
Krievija 37
Šurp, biedri! 38
Griezies, kur gribi 39
Vēlējumies 40
Baznīcā 42
Cik labs ir mūsu cars 43
Pirmais maijs 1906. g. 44
Birokratiem 46
Caram 47

Pelēki lauki, pelēka debess

Pelēki lauki, pelēka debess 49
Lūk, lūk, tur debess malā 50
Kad rudens lietus lāsēm lielām 51
Viens vienīgs sēžu kuplo liepu ēnā 53
Cīnies, darba rūķi! 54
Es zinu mazu, klusu zemi 55
Dzīves koncerts 56

Šalc dzīve savu lielo dziesmu

Šalc dzīve savu lielo dziesmu 57
Krāc jūrmalas priedes un jūra krāc 58
Es esmu vilnis dzīves jūrā 59
Drīz, drīz es noguris būšu 60
Pa nakti brīnums notikās 61
Viens 62
Atradums 66
Rūsiņa galva 67

Pilns ziedu ievas zars

Pār upes malu liecas 69
Ilgas 70
Savu mazo istabiņu 71
Reiz viņa nāks un te gar jūru staigās 72
Romance 73
Meitene no laukiem 74

Skaistuma meklētājs

Debess tumši zilā 75
Iet ļaudis gar jūru un skatās 76
Kādēļ man klausīties pļāpīgās sievas 77
Vieglas, baltas debesiņas 78
Debess zilgmē saules stari 79
Gars 80
Pārbraucot 81
Rūdolfa Blaumaņa dzimtenē 82
1. Braku kalnā 82
2. Kabinetā 83
Sējējs 84
Pavasars 85
Ziemas prieki 87
Skaistuma meklētājs 88
Draugs 89
Ziemas vakars jūrmalā 90

PROZA

Nolādētais 93
Kā viņi mirst 165
Pedagogi 177

NO ATMIŅU GRĀMATAS

Ed. Veidenbaums 327
J. Rainis 335
D. Bundža 353
Zvanpūtis 365
J. Pelūde 375

Bibliografija 393

Антон Биркерт

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ И БИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАРИСОВКИ

Латвийское государственное
издательство

Художник В. Озолинь

На латышском языке

Birkerts Antons Jāņa d.

DAIĻDARBI UN ATMIŅAS

MĀKSLINIEKS V. OZOLIŅŠ.

Redaktors I. Lubējs. Mākslinieciskais redaktors A. Jēgers. Techniskā redaktore L. Engere. Korektore N. Kaņepe
Nodota salikšanai 1958. g. 21. martā. Parakstīta iespiešanai 1958. g. 26. maijā. Papīra formats 61×86/16. 27,25 fiz. iespiedl.; 27,25 uzsk. iespiedl.; 23,55 izdevn. l. Metiens 5000 eks. JT 02801. Maksā 9 rbļ. 75 kap.

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA

Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevniecības Nr. 10612-D/1573. Iespiesta Izdevniecību, poligrafiskās rūpniecības un grāmatu tirdzniecības galvenās pārvaldes 1. tipografijā «Cīņa» Rīgā, Blaumaņa ielā Nr. 38/40. Pasūt. Nr. 4945.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA
0313105541

A. Birkerts